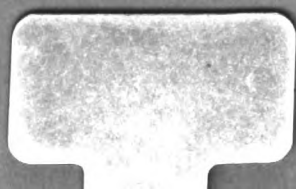

UC-NRLF

B 3 921 293

Derzavna naukova biblioteka

Pratsi

=

SCHRIFTEN

DER
ZENTRALEN WISSENSCHAFTLICHEN BIBLIOTHEK ZU ODESSA

ON 6 1929
ОДЕССКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО НАУЧНОГО БИБЛИОТЕКИ
ТРУДЫ ОДЕССКОЙ ЦЕНТРАЛЬНОЙ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ

Pratsi

ПРАЦІ

**ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ**

v. 1

1927

01 + 002 (061)

SCHRIFTEN
DER
ZENTRALEN WISSENSCHAFTLICHEN BIBLIOTHEK
ZU ODESSA

ТРУДЫ ОДЕССКОЙ ЦЕНТРАЛЬНОЙ НАУЧНОЙ
БИБЛИОТЕКИ

П Р А Ц І
ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ

I

О Д Е С А
1927

serial

Друкувати 500 примірників.

Вересень 1927 р.

Директор Бібліотеки *С. Рубінштейн*.

Окрліт (Одеса) № 508.

2-а Держдрукарня ім. Леніна. Одеса, Пушкінська вул., № 18. Зам. № 3433. Тираж 500 прим.

Z 820
04 P 7
V. 1-3
MAIN

INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite.
Vorwort	V
I. Die Zentrale Wissenschaftliche Bibliothek zu Odessa.	
S. Rubinstein. — Die Zentrale Wissenschaftliche Bibliothek zu Odessa	1
O. Weinstein. — Das Buchmuseum der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek	17
II: Aus den Materialien der Handschriftensammlung der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek zu Odessa.	
P. Busuck. — Aus historisch-linguistischen Materialien	59
M. Slabtschenko. — Zwei topographische Beschreibungen der Poltawtschyna und Charkiwtshyna	61
N. Petrinsky. — Zur Geschichte der Oktobertage in Odessa (Das Archiv des Komissars der Provisorischen Regierung)	79
III. Aus den Arbeiten des Bibliographischen Seminars der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek zu Odessa.	
S. Rubinstein. — Die Grundaufgaben der wissenschaftlichen Bibliographie in U. d. S. S. R.	121
Th. Petrun. — Die Handschriftensammlung von v. Grigorowitsch	137
K. Koperschinsky. — Bibliographische Bemerkungen zur Geschichte des ukrainischen Buches in den 80—90-er Jahren des XIX Jahrh. in Odessa.	164
S. Borowoj. — Das Buch in Odessa in den Jahren 1917—21	172
D. Romanowsky. — Die periodische Presse in Odessa in den Jahren 1917—21	177
S. Borowoj. — Die Flugschriften in Odessa in den Jahren 1917—21	181
Bibliothekowiana	192
Deutsche Zusammenfassungen	195

ЗМІСТ.

	Стор.
Передмова	
I. Одеська Центральна Наукова Библиотека.	
С. Рубінштейн. — Одеська Центральна Наукова Библиотека	1
О. Вайнштейн. — Музей Книги Одеської Центральної Наукової Библиотеки	17
II. З матеріалів рукописного зібрання Одеської Центральної Наукової Библиотеки.	
П. Бузук. — З лінгвістично-історичних матеріалів . .	59
М. Слабченко. — Два топографічні описи Полтавщини й Харківщини	61
М. Петринський. — Матеріали до історії Жовтневих днів в Одесі (Архів комісара Тимчасового Уряду) .	79
III. З праць Библиографічного Семінару Одеської Центральної Наукової Библиотеки.	
С. Рубінштейн. — Основні завдання Наукової Библио- графії в СРСР	121
Ф. Петрунь. — Рукописна збірка В. І. Григоровича Библиографічні замітки	137
К. Копержинський. — Библиографічні уваги до істо- рії української книги 80-х—90-х років XIX століття в Одесі	164
С. Боровий. — Книга в Одесі в 1917 — 21 р.р. . .	172
Д. Романовський. — Періодика в Одесі в 1917 — — 21 р.р.	177
С. Боровий. — Volantia в Одесі в 1917 — 21 р.р. .	181
Головніша література про Центральну Наукову Библиотеку .	192
Резюме німецькою мовою	195

ПЕРЕДМОВА.

На десяти роковини революції видає Одеська Центральна Наукова Бібліотека перший том своїх праць. За минуле десятиріччя, особливо за другу його половину, Од. ЦНБ проробила велику еволюцію. Підсумки її зможуть цілком виявитися лише зараз, коли Бібліотека починає публікувати свої праці. Вихід із пасивної ролі книгосховища й перетворення в наукову установу в житті нашої Бібліотеки є факт, що розмірно давно відбувся. Його можна у всякому разі датувати тим часом, коли — офіційно р. 1924, фактично ж раніш (р. 1923) — мною при Од. ЦНБ було організовано Бібліографічний Семінар, що став осередком наукової праці Бібліотеки. Але до цього часу неможливо було, через відсутність коштів, здійснити власне видання й це призводило до того, що деякі праці нашого Бібліографічного Семінару розпорозувалися по інших виданнях; інші — більшість — залишалися по цей час ще неопублікованими. Від нині „Праці“ Бібліотеки, до видання яких вона приступає, зможуть служити друкованим органом Од. ЦНБ.

В цьому першому томі здавалося бажаним дати перш за все деякі відомості про саму Бібліотеку. Цій меті присвячено перший відділ. Моя стаття дає загальний нарис про Бібліотеку в цілому, про працю й основні прямування її. Стаття О. Л. Вайнштейна присвячена нашому Музеєві Книги, дасть уявлення про частину книжкових багатств Бібліотеки. Але нам видавалося недоцільним поширювати цей відділ і заповнювати матеріалом такого роду весь збірник. Праці Бібліотеки в більшій мірі ніж статті про неї можуть виявити її роботу й її наукове значіння.

Другий відділ містить у собі три публікації з матеріалів рукописного зібрання Бібліотеки. Розробка рукописних і взагалі книжкових фондів Од. ЦНБ стояла натурально в центрі роботи нашого семінару. Одначе цими рямцями не обмежувалася його праця. Доказом цьому служить третій відділ — З Праць Бібліографічного Семінару Од. ЦНБ, — в якому опубліковано деякі праці семінару, починаючи з програмової статті про основні завдання бібліографії

в СРСР і кінчаючи низкою нарисів про книгу, періодику й листівку, що видавалися за років революції й громадянської війни в Одесі.

Знайомлячись із темами, заторкнутими в працях цього збірника, можна констатувати, що, не випускаючи з поля зору далеких від сучасности, але важливих для вченого-фахівця тем, Од. ЦНБ разом із тим у своїй праці присвячує належну увагу темам актуальної сучасности: в відділі публікацій з рукописного зібрання поряд з статтю П. Бузука про рукопис XVI ст., читач знайде матеріали для історії жовтневих днів у Одесі (Архів Комісара Тимчасового Уряду, опублікований М. М. Петринським) і в працях Бібліографічного Семінару поряд із роботою Ф. О. Петруня про рукописний фонд В. І. Григоровича статті про друкарську продукцію революційних років.

Слідом за цим першим томом праць Б-ки, варто сподіватися, вийде незабаром низка наступних. В теперішній час Од. ЦНБ вже закінчено працю: „Одеський періодичний друк за роки революції й громадянської війни (1917—1921)“. Одночасно готується до друку й скоро може побачити світ збірник: *Нариси з бібліографії українця за десять років (1917-27)*.

Рівнобіжно посувається наперед розробка наших мапографічних фондів, зокрема рукописних мап України, опис колекції видань доби Великої Французької Революції, зокрема колекції французького революційного театру й низка інших робіт, наслідки яких в найближчому часі необхідно опублікувати. Всі ці публікації полекшать наукове використання культурних цінностей Од. ЦНБ й, треба сподіватися, будуть небезкорисними для дальшого розвитку в нас наукової праці.

Підчас редагування тексту цього збірника багато допоміг і мені і низці авторів К. О. Копержинський, за що я висловлюю йому щире подяку. Одночасно з тим висловлюю подяку також і зав. Каб. науково-судової експертизи у м. Одесі М. П. Макаренкові за ласкове виконання фотокопій для репродукцій до статті про Музей Книги.

Директор Одеської Центральної
Наукової Бібліотеки *С. Рубінштейн*.

ОДЕСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ОДЕСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА.

В діяльності Одеської Центральної Наукової Бібліотеки за останні роки все прорізніше виявляється новий тип бібліотеки, що намічується в сучасних умовах.

З'являючись бібліотекою суворо науковою, зі спеціальною установкою на обслуговування потреб наукової праці, вона разом із цим не має замкнутого характеру книгосховищ, що призначені для вузько обмеженого кола осіб — співробітників даної установи; її широко відчинено для всіх, що провадять наукову працю й мають потребу в науковій літературі.

Рівнобіжно з науково-допомічною ролею, що її виконує бібліотека, Ц. Н. Б-ка провадить і самостійну науково-дослідчу працю в галузі бібліології — з тим, щоб, розгорнувши таким чином повніше свої книжкові багатства, сприяти їх науковому використанню. Цей останній мент особливо показовий. Не обмежуючись на науково-допомічних функціях обслуговування чужої наукової праці, — бібліотека сама береться за наукову працю. Наукова бібліотека виходить із пасивної ролі книгосховища й виростає в наукову установу.

До цих завдань пристосовано всю організацію Центральної Наукової Бібліотеки; для цієї ролі цілком відповідною базою є її фонд, що його складалося протягом більш ніж сторіччя.

КНИЖКОВИЙ ФОНД.

В основі книжкового фонду Од. Ц. Н. Б. лежить заснована р. 1817 бібліотека Рішельєвського Лицею, яку, разом із вливаю до неї р. 1858 бібліотекою Пірогова, було р. 1865 реорганізовано в бібліотеку Новоросійського Університету. Наступне п'ятидесятиріччя, особливо друга половина його, було часом найбільш значного планового

зросту бібліотеки; за ці роки до Бібліотеки вступили найцінніші з колекцій, що ввійшли до її складу. Року 1920-го, одночасно з реорганізацією Вищої школи, розформуванням університету та організацією інститутів, бібліотеку університету, до якої були приєднані бібліотеки інших розформованих учбових установ, (Вищих Жіночих Курсів, Міжнародного Інституту і т. и.), було перетворено в Головну Бібліотеку Вищої Школи. З р. 1923 вона одержала назву Центральної Наукової Бібліотеки м. Одеси і є в теперешній час центральним книгосховищем всіх науководослідних установ та ВУЗ'ів м. Одеси, основною науковою бібліотекою одного з найбільших наукових центрів України.

В додаток до зібраного за минулих років книжкового багатства революційні роки принесли Од. ЦНБ біля 200.000 томів, більшу частину яких бібліотека встигла вже проробити та включити до свого складу. Завдяки цьому Од. ЦНБ є в сучасний мент одною з найбільших наукових бібліотек в УСРР.

В книгосховищах Од. ЦНБ в сучасний мент лічиться більше ніж 1.000.000 бібліографічних одиниць. З них лише біля 15% непророблених і неприступних читачеві — явище рідке для наших великих бібліотек, які здебільшого не встигають упоратися з фондами, що вступили до них за революційні роки.

Та не тільки кількісний розмір, але особливо якісний склад книжкового фонду Од. ЦНБ виявляє його вартість. Основне ядро книжкового фонду ЦНБ складалося протягом низки 10-літь шляхом систематичного й планового поповнення за заявками всіх кафедр колишнього Новоросійського Університету. Цим плановим характером провадженого під контролем фахівців поповнення обумовлюється систематичний та суворо науковий характер її зібрання. Особливо важлива наявність великих комплектів основних періодичних видань, що складають, на загальну думку всіх фахівців, головну вартість наукової бібліотеки.

Повнота та систематичність зібрання Од. ЦНБ з різних галузей знання значно підвищується ще завдяки тому, що до складу її ввійшла велика кількість бібліотек наукових робітників, професорів, що склалися видатними фахівцями. Досить вказати імена відомих славістів Григоровича, Кухарського, зібрання яких дали Б-ці важливі раритети, та назвати Шільдера, Маркевича,

Лінніченка, Щепкіна, що їх бібліотеки ввішли до складу ЦНБ та поповнили її відділ історії. Колекції Пахмана, проф. Смірнова, Ромуальда Губе дали цінний добір юридичної літератури, а бібліотеки Вдовиковського та Пурица — літератури медичної.

Значну цінність має колекція Губе: з нею ввійшла до бібліотеки низка інкунабул (де-які з яких виключно цінні¹⁾) кілька сот палеотипів, низка західньо-європейських рукописів XVI—XVII ст.). Більшість цих книг та рукописів — юридичного змісту. Особливо важливі з наукового боку статuti німецьких, італійських та еспанських міст, між якими подибуються надзвичайно рідкі²⁾.

В бібліотеці Шільдера особливої уваги заслуговують зібрання матеріалів що-до історії Росії (вирізки з часописів, окремі статті журналів і т. д.), розташовані та систематизовані по окремих папках. Шільдерівський фонд багато де в чому допомагає місцевим науковим робітникам при розробці ріжних питань з історії Росії. По полях деяких видань маються численні рукописні примітки Шільдера, що мають історичний інтерес³⁾.

З числа великих зібрань, що вступили до ЦНБ необхідно окремо зазначити з огляду на виключну їх вартість зібрання: Воронцова (що вступило до б-ки р. 1898) та Строганова. З них перше місце належить безумовно Воронцовському зібранню.

У Воронцовському фонді⁴⁾ лічиться 33.720 томів, з яких більшість належить до видань XVIII ст. Добре представлені також видання XVI—XVII ст. Варті бути спеціально відміченими подорожі чужоземців по Росії (Олеарій,

¹⁾ І. Я. Фаас — Інкунабули Одеської Центральної Наукової Бібліотеки (Бібліологічні Вісті — Київ, 1927).

²⁾ Extrait du catalogue de la bibliothèque du sénateur Hubé. W. 1864.

³⁾ Див. О. Е. Сказин. Заметки Шильдера на полях книги бар. Корфа „Воцарение Императора Николая I“ (Каторга и Ссылка, 1925).

⁴⁾ Одеська Бібліотека Воронцових, які мали бібліотеки також у Петербурзі, Москві, у Мошнах на Київщині та в Алупці, збиралася низкою поколінь цієї родини. Засновано її було Семеном Романовичом, послом у Венеції й Лондоні. Від нього вона перешла в спадщину до сина, Михайла Семеновича, новоросійського й бесарабського генерал-губернатора, пізніше намісника на Кавказі, який поповнював її з особливою пильністю. Син останнього — Семен Михайлович заповів цю бібліотеку Новоросійському Університетові (Иконниковъ. Опытъ русской исторіографіи, Київъ. 1892, стр. 1129; Иваскъ У. Частныя бібліотеки въ Россіи, СПб 1912, № 250—252).

Герберштейн, Маржерет, Флетчер, Боплан та инш.) в перших виданнях та багата колекція мемуарної літератури. Кількісно ще краще представлена історія, географія, література та мистецтво Сходу. Велика кількість видань XVIII та першої третини XIX ст., що відносяться до цього питання, представлені тут в чудових примірниках. Ще більшу вартість має колекція видань доби Великої Французької Революції, в складі якої є виключні раритети; так напр. *Code politique de la France ou collection des décrets de l'Assemblée Nationale*, t. I—VI, з яких тт. II, III, V немає в Паризькій Нац. Бібліотеці й взагалі невідомі бібліографам (див. примітку до № 615 у Tourneux); *De quelques changements politiques...* par M. Delandine—видання, що загинуло майже цілком. (V. Bibl. Univ.); *Anecdotes du règne de Louis XVI*, vol. I—VI (1791), невідомий Tourneux (Nr. 89). Добре представлена також періодика; є 97 томів *Moniteur Universel* за роки 1789—1837, *Patriote Français*, *Annales de Paris*, *Argus Patriote*, *Revolutions de Paris* та багато інших. Особливої уваги заслуговує колекція біля 350 п'ес, що ставилися по французьких театрах за часів революції з точною вказівкою дати першої вистави. Вона складає частину ще більшої колекції, що охоплює не тільки французький, але й італійський еспанський театри за де-кілька століть. Є також колекція в 1000 з лишком карикатур доби революції та Наполеона. Велика кількість листівок, політичних памфлетів та альмонахів періоду 1789—92 рр., з них про деякі ми не знаходимо відомостей у бібліографів, велика кількість рідких емігрантських видань ще більше підвищує вартість цієї колекції.

Друге місце що-до бібліографічної та наукової цінності займає Строганівський фонд¹⁾, який вступив до Бібліотеки

¹⁾ Граф О. Г. Строганів, Новоросійський і Бесарабський генерал-губернатор, був власником виключно цінної й великої бібліотеки. Значну частину її він пожертвував Томському Університетові (див. Иконников—зг. тв. стр. 1096, Иваск.—зг. тв. 1098). Другу частину передано було бібліотечі Новоросійського Університету (про це не знали згадані бібліографи). Стара Університетська Бібліотека нічого не зробила для того, щоб інформувати наукові кола про перехід до неї частини Строганівського зібрання. В тепершній час це цінне зібрання опрацьовується. В цьому випуску збірнику є вже публікація на підставі Строганівського фонду (Див. статтю проф. М. Є. Слабченка).

р. 1896-го. В ньому лічиться 19.000 томів. Завдяки наявності в Строганівському фондї великих серій видань доби Великої Французької Революції 1848-го року, Паризької Комуни 1871 р., цей фонд, в якому добре представлено 1-у половину XIX ст., є доповненням до Воронцовської бібліотеки за-для вивчення історії революціонного руху в Західній Європі²⁾.

Звертають на себе увагу також зібрані Строгановим матеріяли що-до історії України, включаючи сюди статистичні та економічні описи різних губернь, значна частина рукописної колекції Строганова, де знаходимо низку до останнього часу невідомих дослідувачам напівофіційних, напівприватних матеріялів що-до економічної історії України. Далі слід зазначити невелику, але дуже цінну групу, видань нелегального або „вільного“ друку, переважно революційного характеру, 60—70 рр. минулого століття. На багатьох із цих видань маються власноручні помітки Строганова.

Для загальної характеристики книжкового зібрання Од. ЦНБ в цілому необхідно зазначити взаємовідносини чужомовної та російської літератури в її книгосховищах. Відсоткові взаємовідносини виявляються приблизно в таких цифрах: 65% чужомовної літератури та 35% літератури російсько-української. Такі взаємовідносини можна вважати за нормальні для наукової бібліотеки.

ОРГАНІЗАЦІЯ КНИЖКОВОГО ФОНДУ (КАБІНЕТИ).

Основний книжковий фонд Од. ЦНБ розміщується в великому 5-типоверховому книгосховищі, кубатурою в 8466,17 куб. метр. Метраж (довжина книжкових полиць) її має 15.634 метрів. Додатковий метраж по-за книгосховищами (по кабінетах) рівняється 2.000 метр. Таким чином загальний метраж ЦНБ—17.500 метрів.

Де-які спеціальні категорії видань виділені з загального книгосховища та концентруються в низці спеціальних кабінетів, що їх призначено для наукової праці. В Од.

²⁾ Колекція видань доби Великої Французької Революції, якою завдяки Воронцовському, Строгановському та іншим фондам, посідає Одеська Центральна Наукова Бібліотека, уявляє собою, безперечно, дуже велику цінність. В одному з найближчих випусків Праць Од. ЦНБ мається на увазі опублікувати опис цієї колекції.

ЦНБ в теперішній час є: кабінет бібліографічних та довідних видань, кабінет чужомовної літератури, мапографічний кабінет та Музей Книги.

Мапографічний кабінет ЦНБ утворився з відповідних відділів фундаментального зібрання Бібліотеки, надзвичайно цінної збірки мап фонду Воронцова, цікавого своїм доббором фонду Строганова (матеріяли краєзнавчого порядку) та відомої в українській науці колекції проф. Ленінченка. Разом кабінет налічує біля 17.000 аркушів мап в окремих одиницях, теках та атласах. Мапографічний кабінет ЦНБ повинен зайняти видатне місце серед найголовніших картографічних збірок бібліотек СРСР, закрема України. В кабінеті зберігаються комплекти спеціальних топографічних мап України взагалі, Степової України та Одеси зокрема, переважно рукописних, які тому мають велике наукове значіння для історичної географії України. До мап надзвичайно важливих з наукового боку треба віднести матеріяли Строганівського фонду, що охоплюють так б. Новоросійський край, як і Урал, Сибір, а також Польщу й Туреччину та инш. Воронцовська збірка поруч з Новоросійським краєм відбиває в своїх рукописних мапах також і Кавказ. Крім чисто географічних мап, в кабінеті зосереджено також мапи геологічні, фізично-географічні, історично-географічні і т. п.

Музеєві Книги в цьому збірнику присвячено спеціальну статтю. Тут необхідно ще зупинитися на

Кабінеті довідних та бібліографічних видань. В організаційному плані Бібліотеки йому відведено значне місце з огляду на те, що безумовно першою умовою для провадження наукової роботи в бібліотеці є наявність в ній солідного Handapparatu, спеціально виділеного та цілком приступного добору найважливіших довідних видань. Довідний відділ в ЦНБ, що його виділено в спеціальному кабінеті, нараховує в собі в сучасний мент біля 6.000 одиниць (2.000 назв). Процес виділення довідних та бібліографічних видань ще далеко не закінчений: дуже велика кількість видань, що їх необхідно сконцентрувати в довідному відділі, поки ще стоять в загальному книгосховищі. В бібліографічному кабінеті є, у всякому разі, найголовніші бібліографічні та довідні ви-

дання: загальні та національні бібліографії, спеціальні наукові бібліографії, реєстри найважливіших наукових журналів, бібліографії бібліографій, різні бібліографічні довідники. Тут же зосереджено всі великі Handwörterbuch'и й спеціальні енциклопедії і т. и.; досить повно представлені найважливіші біографічні словники, різні лінгвістичні словники, а також важливіші загальні енциклопедії, необхідні для наукової праці.

Що-до організаційної структури Б-ки, необхідно, поряд з кабінетами, відзначити її основні відділи. У теперішній час у ЦНБ основними віділами є такі: бібліографічний відділ, відділ Україніка, відділ історії революційного руху та марксизму, відділ комплектування та відділ книгокористування.

БІБЛІОТЕКА ТА ЧИТАЧ.

Загальний характер та основна установка бібліотеки визначає форми книгокористування, яких вона вживає. Яко бібліотека не відомчого замкнутого характеру, намагаючись зробити свій книжковий фонд приступним для всіх, що його потребують, ЦНБ розгортає Читальну Залю. Беручи на увагу особливості наукової, дослідної та учбової праці, ЦНБ не обмежує використання своїх книжкових багатств межами Бібліотеки, а видає науковим робітникам і студентам книжки до дому. Розвиваючи цю форму книгокористування, ЦНБ поряд з видачею книг окремим науковим робітникам провадить видачу книг науковим та науководопомічним установам (кабінетам, катедрам, клінікам та инш.) на правах колективного абонементу. Од. ЦНБ не обмежує можливості використати її книжкові багатства й межами Одеси. Практикуючи міжбібліотечний абонемент, вона надсилає свої книги та рукописи бібліотекам інших міст (Всенародня Бібліотека України та низка інших бібліотек) та в свою чергу одержує необхідну для наукової роботи своїх абонентів літературу с інших бібліотек УСРР та СРСР.

Постійними абонентами ЦНБ є переважна більшість наукових робітників Одеси; співробітники науково-дослідних кафедр та установ, професори та викладачі одеських ВУЗ'ів, а також більшість наукових та науково-допомічних установ Одеси, що користуються в ЦНБ колективним абонементом.

За останні роки Бібліотека, без сумніву, переживає процес інтенсивного зросту, що наочно ілюструється такою таблицею:

Року	Видано	Прийнято	Загальний книгообіг
1915	6185 ¹⁾	5579	11764
1919	10728	12260	22988
1925	62977	63787	126764
1926	95324	93330	188654

Таким чином з 1915 р. по 1926 р. в Од. ЦНБ спостерегається колосальний зріст книгообігу. Бібліотека в сучасний мент видає приблизно стільки само книжок за один місяць, скільки Університетська Бібліотека видавала за цілий рік ²⁾.

¹⁾ За 1915 р. для порівняння взято цифру фундаментальної бібліотеки і не взято на увагу видачу студентської бібліотеки, з огляду на те, що її було р. 1920-го розформовано й фонди її розподілено між бібліотеками окремих ВУЗ'ів. Проте при порівнанні біжучей видачі ЦНБ з дореволюційною видачею, як фундаментальної так і студентської бібліотеки разом співвідносини ґрунтовно не змінюються; за довійськових років загальна видача бібліотеки—і основної і студентської—була 8.000—11.000 на рік (11.000 є максимальною цифрою, що її було досягнуто лише в 1915 р.).

²⁾ Докладніші дані про читальність та відвідування ЦНБ дають такі таблиці:

Загальне відвідування за 1926 рік				Пересічно на 1 день			
Бібліотека в цілому	Відділ видачі д/дому	Чит. Заля	Кабінети	Бібліотека в цілому	Відділ видачі д/дому	Чит. Заля	Кабінети
60391	24208	31829	4354	222	89	117	16

Видано книжок за 1926 р.:

Разом на 1926 рік				Пересічно на 1 день			
По всій ЦНБ	По видачі д/дому	По Чит. Залі	По кабінет.	По всій ЦНБ-ці	По видачі д/дому	По Чит. Залі	По кабінет.
95324	39827	35497	20000	350,4	146,4	130,5	73—74

Для того, щоб вірно оцінити абсолютні розміри сучасної видачі ЦНБ необхідно взяти на увагу суворо науковий характер ЦНБ і ті обставини, що, що-більш науковий характер має бібліотека, то менш, природньо, якою б активною вона не була, її відвідування та книгообіг. При зіставленні статистичних даних ЦНБ, яка видає книги до дому, зі значно більшими цифрами великих публічних бібліотек, що книг до дому не видають, треба ще взяти на увагу нерівноцінність одної видачі до дому й одної видачі до Чит. Залі що-до мірила використання книги. При читанні в Читальній Залі читання одним читачем одної книги протягом 8 днів ураховується як 8 видач, в той час, коли видача на той або більшій термін книги до дому, що вимагає, як більшість наукових книжок, довгої проробки, ураховується як одна видача. З огляду на це, як необхідну корективу для повнішої характеристики використання бібліотечної книги її читачами, необхідно взяти на увагу, скільки книг бібліотеки перебуває протягом одного дня в користуванні читача. Відповідні підрахунки, що виявляють немов би моментальний знімок книгокористування ЦНБ, дали такі наслідки:

на 26-е лютого лічилося книжок на руках абонентів:

У 487 наукових робітників	5076
„ 746 студентів	787
„ 26 колектив. абонентів	731
<u>У 1259 абонентів</u>	<u>6594</u>

на 5-е березня лічилося книжок на руках абонентів:

У 489 наукових робітників	5086
„ 735 студентів.	765
„ 26 колект. абонентів	731
<u>У 1250 абонентів</u>	<u>6582</u>

Таким чином що-дня 1250 читачів користуються книгами ЦНБ і на руках у них знаходиться приблизно 6500 томів.

В повній відповідності до основних тенденцій найпоштовіших з сучасних бібліотек, що прагнуть вийти з рамок пасивного книгосховища й стати активним фактором в системі народньої освіти, ЦНБ систематично розгорнула се-

ред своїх читачів активну роботу, метою якої було наблизити книгу до читача та полегшити йому доступ до неї. З цією метою провадиться консультаційна праця. Допоміжним апаратом для консультаційної праці є по-перше бібліографічний кабінет з добром бібліографічних та довідних видань, що їх в ньому зосереджено, а також бібліотечно-технічний інструментарій бібліотеки: її каталоги, які є одним з важливіших органів бібліотечного життя, що перетворюють книгосховище з суми книг в організоване ціле — бібліотеку. Головними каталогами ЦНБ є: абетковий каталог, картки якого розташовано по 140 шухлядах (з них 84 чужомовною абеткою та 56 — російсько-українською) та систематичний каталог в 109 томах. Друкований каталог Бібліотеки в 3 томах охоплює лише дисципліни історично-філологічні, богословські, юридичні та фізично-математичні, але доведено його тільки до 1884—1893 рр.¹⁾ За браком коштів ЦНБ не змогла друкувати каталогів своїх пізніших особливо цінних поступлень. Систематичний каталог ЦНБ, на жаль, взагалі далеко незадовольняючий; його класифікаційна схема перестаріла й вимагає найрадикальнішої переробки, до якої Бібліотека тепер приступає; незручний він і технічно: важкі томи з непорушними сторінками потрібно замінити картковими каталогами. Для утворення вповні задовольняючого „реального“ каталогу Од. ЦНБ потрібно буде перевести величезну працю.

Крім цих загальних каталогів в ЦНБ мається низка допоміжних картотек. До їх числа відноситься: абетковий каталог бібліографічного кабінету, абетковий каталог довідних видань, систематичний каталог Україніка, картотека медичної літератури з 1921 р., систематичний рекомендаційний каталог підручників та нової літератури для студентів (30 альбомів), абетковий каталог Читальної Залі. В періоді організації перебуває каталог літератури з історії революційного руху й марксизму та ленінізму.

Поряд з консультаційною роботою варто відмітити екскурсії, що провадяться до ЦНБ для ознайомлення екскурсантів з методами роботи великої наукової бібліотеки та її ролі в системі організації народньої освіти, а також для демонстрації історії книги в звязку з історією культури.

¹⁾ Каталогъ Библиотеки Имп. Новороссійского университета, Од. 1878—1884, т. II. 1884—87, т. III. 1893.

Одним з головних методів наближення книги до читача, методів, що набувають де-далі більшого значіння, є виставки. В ЦНБ виставки проводяться в 2-х формах:

1. Перманентна виставка нових книг: в Читальній Залі виставляються нові українські та російські книги, в кабінеті періодичної та чужоземної літератури — наукові журнали та новини з числа чужоземних видань.

2. Епізодичні виставки, що пристосовуються до видатних подій наукового та суспільно-політичного характеру. З цієї групи виставок потрібно перш за все виділити три великі виставки, які потребували довгої підготовки, а саме:

1) виставка „Українська книжкова продукція на 7-й рік Радянського Будівництва“, влаштована 7-го листопада 1924 р.; 2) виставка „Історія українського друку та книги“, влаштована 18-го березня 1925 р. спільно з Держ. Публічною та Держ. Українського Бібліотеками в помешканні ЦНБ; 3) виставка „До 200-річчя Академії Наук“. На кожній з цих виставок було експоновано по де-кілька тисяч книг. Крім цих великих виставок, що пристосовуються до різних подій наукового й громадянського життя. Виставки понайбільше супроводилися лекціями або доповідями співробітників бібліотеки. Низка засідань та доповідей ЦНБ провадила спільно з іншими науковими установами: Інститутом Народньої Освіти, Комісією Краєзнавства, Публічною Бібліотекою та інш.

Таким чином шляхом консультації, улаштування спеціальних картотек, організації екскурсій, виставок та доповідей провадила ЦНБ свою науково-інформаційну працю.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ПРАЦЯ.

Вважаючи, що велика наукова бібліотека не може обмежувати свою працю на виключно бібліотечних операціях, а повинна брати участь і в науково-дослідній роботі, ЦНБ за останні роки провадить роботу в галузі бібліографії та біології. Робота ця зосереджувалася головним чином навколо Бібліографічного Семінару, що з року 1924 існує при ЦНБ. Семінар цей, врешті, правильніше було б назвати не бібліографічним, а бібліологічним, бо проблеми, що ним охоплюються, виходять далеко за межі чистої бібліографії. Сюди включено також питання бібліотекознавства та, вза-

галі, бібліології. Семінар має науково-дослідний характер. На засіданнях його співробітники ЦНБ, а також наукові робітники, що не належать до складу Біб-ки, але зацікавлені в праці Бібліографічного Семінару роблять доповіді й повідомлення про наслідки своїх дослідів бібліологічного характеру. Для характеристики праці Бібліографічного Семінару досить навести теми деяких доповідей, що їх було зачитано на засіданнях Семінару за останній рік: „Конференція наукових бібліотек України — доповідь проф. Рубінштейна“, „Сучасний стан наукових бібліотек Німеччини“ — доповідь проф. Готалова, „Наукові бібліотеки Зах. Європи“ — доповідь Ф. Я. Савченка, „Бібліографія Україніка французькою мовою — доп. Ф. Я. Савченка, „Літературознавство на Україні р. 1926“ — допов. проф. Копержинського, „2 українські рукописи XVI—XVII, що переходять в ЦНБ“ — допов. проф. Бузука, „Класифікація математичних дисциплін“ — доп. проф. Чеботарьова—співдопов. проф. Рубінштейна, „Бібліографія історії Паризької Комуни“ — допов. проф. Вайнштейна. У загальному плані бібліографічної роботи Од. ЦНБ значне місце присвячено роботі з бібліографії Україніка, причому згідно з планом, що його запропоновано автором цих рядків на 1-му пленумі Всеукраїнської Бібліографічної Комісії при ВУАН і в 1-у чергу, яко підготовча робота в справі утворення українського бібліографічного репертуару, провадиться праця складання бібліографії української бібліографії. Відділом Україніка Од. ЦНБ розроблюється зараз бібліографії таких галузей: історія українського письменства та театру XIX—XX вв. і етнографія.

Рівнобіжно провадиться бібліографічна розробка української книжкової продукції, що її Од. ЦНБ одержує шляхом обов'язкового примірника. В першу чергу тут також виділено комплекс україніка.

В звязку з 10-ою річницею Жовтневої Революції, що наближається, йде проробка продукції друку доби революції та громадянської війни (1917—21 рр.).

Наслідком науково-дослідної праці ЦНБ за останній час була низка статтів, які було надруковано по різних журналах СРСР. З огляду на відсутність в бібліотеці коштів на друкування своїх збірників, статті ці було надруковано по різних наукових виданнях. З цих праць вкажемо, наприклад, такі: С. Л. Рубінштейн — Основні завдання наукової

бібліографії на Україні“ (Бібліот. Збірник); Ф. О. Петрунь— „Степове Побужжя“ за матеріалами мапографічного кабінету ЦНБ (Журнал науково-дослід. катедр м. Одеси); О. Л. Вайнштейн— „Невиданий уривок про Вольтера“ (Журнал науково-дослідчих катедр м. Одеси (1924), О. Л. Вайнштейн — „К вопросу научной разработки истории Парижской Коммуны“ (Библиограф. Заметки— Историк-Марксист, 1926); О. Л. Вайнштейн — „Рукописи Строгановського фонду“ (Бібліолог. Вісті 1925); О. Л. Вайнштейн — „Научно-исследовательская работа в области истории Зап. Европы в советских провинциальных ВУЗах за 1924—1966 гг.“ (Историк-Марксист); К. О. Копержинський— Сучасні спроби науково-популярного освітлення історії українського письменства“ (Україна); К. О. Копержинський— „Літературознавство на Україні, року 1926-го“ (Україна); С. Я. Боровий— „Нариси з історії єврейської книги на Україні“ чч. I та ч. II (Бібліологічні Вісті), частина III готується до друку; Е. Сказин— „Заметки Шильдера на полях книги бар. Корфа: „Воцарение императора Николая I“ („Каторга и ссылка“ 1925); І. Я. Фаас— „Інкунабули Центр. Наук. Бібліотеки м. Одеси“ („Бібліолог. Вісті“).

Мимо наукової праці, яка відбилася в друкованих творах, необхідно відмітити бібліографічну працю, що її провадять співробітники Б-ки в звязку з розробкою різних фондів ЦНБ. Наслідком цієї роботи і з'явилося утворення Музея Книги, Мапографічного кабінету, Українського Відділу, Відділу історії револ. рухів та инш.

До бібліографічної праці ЦНБ треба віднести також проведення з доручення Української Книжкової Палати децимальної індексації всіх видань, що виходять друком на Одещині.

НАУКОВО-УЧБОВА ПРАЦЯ.

Рівнобіжно з науково-дослідчою працею ЦНБ, як і всі наші дослідчі установи, веде и роботу науково-учбову. Відсутність у нас до цього часу яких-небудь форм нормальної підготовки бібліотечних робітників та гостра потреба в хоч би мінімальній бібліотечній освіті, що її мали б особи, що вже працювали по бібліотеках, спонукала Од. ЦНБ ще р. 1920-го стати на шлях проведення учбової праці в формі практикантства. За погодженням зі спілкою Робос

Б-кою було організовано інститут практикантів, і випущено де-кільказмін бібліотечних робітників середньої кваліфікації. Р. 1924—25 за погодженням з Губ. Бюром Пролетстуду Од. ЦНБ було організовано Міжвузівський Семінар для студентів, що працюють по Вузівських бібліотеках. Заняття в Семінарі викликали великий інтерес з боку студентства і провадилися з великою кількістю учасників. Провадячи учбову роботу в формі практиканства та семінарів, Управління Од. ЦНБ, одначе, весь час вважало за цілком незадовольняючу та недостатню таку постановку бібліотечної освіти й не один раз за останій час порушувало питання про необхідність серйозніше поставити підготовку наукових співробітників наукових бібліотек. Цього року Наркомосвіта визнала це питання за наспіле та вирішила стати на шлях заснування аспірантур з бібліотекознавства. Шляхом аспірантури повинен бути підготовлений спочатку невеликий кадр високо кваліфікованих робітників; наявність його дасть потім можливість ширше поставити бібліотечну освіту, організувавши спеціальні учбові заклади. В загальний 5-тирічний план підготовки наукових робітників високої кваліфікації Укрнаука включила через це й аспірантури з бібліотечної лінії.

В біжучому році аспірантура для підготовки високо кваліфікованих бібліотечних робітників заснована поки-що лише в двох центрах: в Києві при Всенародній Бібліотеці Академії Наук та в Одесі при Центральній Науковій Бібліотеці. Таким чином треба сподіватися, що в історії розвитку бібліотечної освіти Од. ЦНБ доведеться відограти де-яку ролю.

ЗВ'ЯЗОК З НАУКОВИМИ УСТАНОВАМИ.

Розгортаючи свою роботу, як бібліотека та як наукова установа, Од. ЦНБ підтримує зв'язок з іншими великими бібліотеками та науковими установами як в СРСР, так і за кордоном. Цей зв'язок здійснювався шляхом листування в різних питаннях бібліології та іншого наукового порядку, шляхом участі представників ЦНБ на бібліотечних та бібліографічних з'їздах (2-й Бібліограф. З'їзд в Москві, 2-й З'їзд наукових бібліотек в Ленінграді, 1-й З'їзд наукових бібліотек України в Києві 1925 р., Пленум Всеукраїнської Бібліографічної Комісії — Київ 1927), а також шляхом обміну виданнями.

Число наукових установ, з якими Од. ЦНБ підтримувала обмін в 1926 р., перевищило 300,—в тому числі всі академії, великі бібліотеки, університети та інші наукові установи всього світу (Preussische Akademie der Wissenschaften—Berlin, Academie des Sciences—Paris, Accademia dei Lincei—Roma, Bayerische Akademie der Wissenschaften—München, Polska Akademia—Krakow, Akademy—Tokyo, J. Hopkins University, University of Chicago, Univesidad—Buenos-Aires, Universität—Göttingen, Universität—Heidelberg, Library of Congress—Washington, New-York Public Library, British Museum—London, Bibliothèque Nationale—Paris, Preussische Staatsbibliothek—Berlin, і, звичайно, всі академії, університети, великі наукові установи та товариства й бібліотеки СРСР).

Установленню та підтримці наукових зв'язків Од.ЦНБ присвячує особу увагу, дуже цінуючи значіння міжнароднього наукового співробітництва в справі організації та розвитку наукової роботи.

Загальне обличчя бібліотеки визначається головним чином такими основними ментами: 1) її книжковим фондом: він визначає масштаб та тип бібліотеки (науковий, політ.-освітній та инш.); 2) колом, кількістю, і, особливо, складом читачів, що їх обслуговує бібліотека; 3) організаційною структурою та—мент особливо важливий—її відповідністю до цілевої установки, і 4) ролю, яку б-на відограє в системі народньої освіти, точніше тим, оскільки вона виходить з пасивної ролі книгосховища, в якому книга зберігається та за вимогою видається, і перетворюється в активний фактор в системі політосвітньої або наукової роботи.

Таким чином, за наукову бібліотеку треба вважати бібліотеку, яку її книжковий фонд, організаційні форми й методи праці роблять придатною для обслуговування потреб наукової роботи й здатні самостійно провадити наукову працю,

Підходячи з цією схемою до ЦНБ, треба, резюмуючи, відмітити:

1) Суворо науковий книжковий фонд, значна цінність якого визначається: а) систематичністю його добору, б) наявністю великих комплектів наукових періодичних видань, в) наявністю спеціальних колекцій та видань, що можуть

правити не тільки за допоміжний апарат для наукової роботи, але й за об'єкт наукового дослідження.

2) Широке охоплення в числі її абонентів наукових установ (колективний абонемент) та наукових робітників-професорів, викладачів ВУЗ'ів, співробітників науково-дослідних установ; при цьому ніякої замкненості та вузького академізму—про що красномовно свідчить зріст відвідування та читальності, що особливо впадає на очі при порівнянні статистики двох останніх років з дореволюційними цифрами (див. стор. 9).

3) Повна відповідність з чіткою цілевою установкою на обслуговування потреб наукової праці організаційних форм, зокрема форм книгокористування: видача книг для наукової роботи до дому, система кабінетів, виділення та зосередження допоміжного для наукової роботи апарату бібліографічних та довідних видань.

4) Рішучий вихід з пасивної ролі книгосховища, що здійснюється шляхом активної наукової роботи, яка дала низку бібліографічних праць, деякі з яких надруковано в цьому збірнику.

Такі основні менти, що перетворюють колишнє книгосховище Новоросійського університету в Центральну Наукову Бібліотеку м. Одеси.

С. Рубінштейн.

МУЗЕЙ КНИГИ ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ.

I. ІСТОРИЧНА ДОВІДКА.

Року 1902, коли бібліотеку Новоросійського Університету було переміщено до нового будинку, що його тепер займає Центральна Наукова Бібліотека, у склепі Ч. 3 було резервовано помешкання, спеціально призначену для переховання рукописного зібрання Бібліотеки та особливо цінних книг. В 1914 р. в ній лічилося разом 233 рукописи й порівнюючи незначна кількість стародруків, у тому числі кілька інкунабул, десятка півтора ельзевірів та кілька десятків видань XVI—XVII вв. Головна маса особливо рідких книг і навіть рукописів продовжувала ще заповнюватись по склепах й залишалася невиявленою.

З 1920—21 р. починається спочатку спорадичне, а згодом де-далі систематичніше й організоване виймання рукописів та стародруків з основного книгосховища, завдяки чому кількість важливіших рукописів майже вдвічі збільшилася, та кількість рідких видань досягла 2.500 томів.

Виставка книги, влаштована Бібліотекою року 1923, дала можливість і привід продемонструвати частину цих багатств у окремій відділі „Історії друкарського мистецтва“, при чому винятковий інтерес з боку відвідувачів виставки саме до цього відділу, а також виявлена під час організації відділу й читання пояснюючих лекцій¹⁾, порівнююча повнота, естетична й культурна значність експонованого матеріалу, зробили особливо очевидною доцільність зберегти цей відділ і надалі, у вигляді перманентної виставки, тільки поповнивши та краще систематизувавши

¹⁾ Цикл таких лекцій з історії книги був прочитаний автором для робітників одеських книжкових крамниць та видавництв в 1926 р.

деякі її частини. Проте приміщенням для цієї виставки залишилося старе Кімната Рідких Книжок (КРК), її тіснота й неустаткованість примушувала тримати низку відділів у нерозгорнутому стані та виключала можливість дальшого поширення за рахунок старих фондів Бібліотеки.

Тим часом є цілком очевидним:

по-перше, що потреба в окремому музеї книги для такого великого культурного центру, як Одеса, яка між іншим є й одним із важливіших на Україні центрів поліграфічної промисловости, давно вже зробилася пильною, зокрема в звязку з прагненням одеських книжників і друкарів до підвищення своєї кваліфікації;

по-друге, що розгортання такого музею є завданням цілком по силі для Од. ЦНБ, так з боку кількості й якості матеріалів, що є в її розпорядженні, як і з боку наявности підготованих для цієї праці співробітників;

по-третє нарешті, що роля Ц. Н. Бібліотеки, яко наукової установи та центрального книгосховища міста, повинна примусити її не ухилятися від здійснення цього завдання, не зважаючи на мізерність коштів, що їх можна виділити для цієї мети.

Року 1926 стало можливим одвести для виставки рукописів, книг і графічних видань велику залю на третьому поверсі будинку Бібліотеки, спеціально для цього устатковану. В цім, більшім розміром, помешканні й розгортається Музей Книги. Тіснота й цього нового приміщення, відсутність достатнього устаткування все ще перешкоджає ширше розгорнути деякі цінні частини зібрання, зокрема графіку, а також цілком систематично розташувати окремі групи експонатів. Все це примушує нас визнати, що розгортання Музею Книги ще далеко не закінчене. Однак вже в цьому вигляді він дозволяє зміцнити демонстративно-екскурсійну працю Ц. Н. Бібліотеки: за перший місяць відкриття Музею (березень-квітень 1927), його відвідали 8 екскурсійних груп (біля 250 чол.).

Крім загального ознайомлення екскурсантів з історією книги та розвитком друкарства на Заході, в Росії й на Україні, експонати Музею дають можливість ілюструвати окремі етапи історії класової боротьби графічними й друкарськими матеріалами: Реформація й комуністичні рухи

анабаптистів, англійська революція XVII в., Велика Французька Революція, Паризька Комуна та низка моментів з історії російського революційного руху, хоч і нерівномірно, та для важливіших подій досить яскраво відображаються відповідними колекціями Музею.

Поруч із демонстративними завданнями, Музей Книги є пристосований і для виконання функцій робочого кабінету, виходячи, таким чином, у загальну систему кабінетів Ц. Н. Б. Для цієї мети в Музеї зосереджено важливіші довідні видання для праці над рідкими книгами й рукописами, при чому одних тільки описів найбільш великих рукописних колекцій світу є біля 350 томів, в тому числі *Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae*, 8 тт., *Tabulae codicum manuscriptorum... in Bibliotheca Palatina Vindobonensi*, 10 тт., *A Catalogue of the manuscripts preserved in the library of the University of Cambridge*, 6 тт., *Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque de Roi...* 47 тт. і багато інших.

Переходячи тепер до музейних матеріалів, розглянемо їх за відділами й групами, на які вони розпадаються.

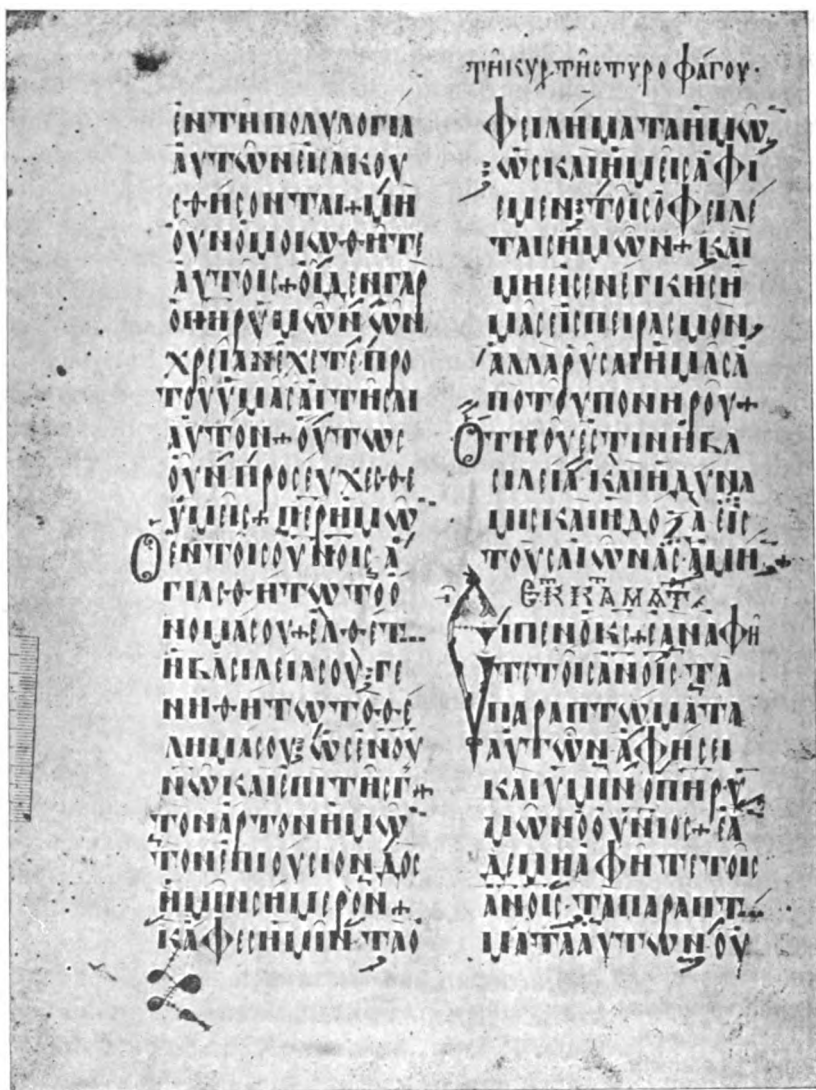
II. Відділ рукописів.

У цьому відділі зібрано до 400 найбільш цінних і показових рукописів Ц. Н. Бібліотеки, розподілених на дві групи: а) рукописів слов'янських і б) рукописів західньо-європейських, грецьких а також і східніх (арабських, турецьких), що мають у порівнюючій невеликій кількості.

Експозиційна частина цієї групи відкривається грецьким пергаментним рукописом кінця IX або початку X ст., придбаним у Македонії. Рукопис уявляє з себе частину чималого кодексу — Читання евангелістів і тлумачення на них, — разом 15 листків in—f^o, написаних великим унціяльним літургічним письмом, з гарними ініціяльними літерами (див. ілюстр. 1). Порівнюючи його до уставного слов'янського рукопису XI—XII ст., уміщеного в сусідній вітрині, наочно виявляємо походження кирилиці від грецького унціяльного

Група грецьких і зах.-європейських рукописів.

письма: рукопис, як що скинути його оком, показується написаним по-слов'янському.

Ілюстр. № 1. Сторинка „Читань Євангелистів“ IX--XX в. (Зменшено наполовину).

Обік з ним уміщено великого кодексу—по-над триста листків—грецького Четвероевангелія, з з'ображеннями апостолів і чудовими заставками. За низкою палеографічних

ознак, рукопис можна віднести до XI—початку XII в. Письмо курсивне (мінускульне), що уявляє перехід до скоропису. За матеріал для письма продовжує служити пергамент. Призначений для потреб культу, рукопис зроблений з особливою старанністю, з широким ужиттям золота для мініатюр, заставок і навіть для оглавів, що йдуть перед кожним з євангелій: вони написані скрізь емульсованим золотом.

За-для ілюстрування еволюції письма у скорописне служать три листки з різних грецьких рукописів XI століття. Всі вони виписані однотиповим курсивним письмом, відрізняючись один від одного тільки оздобленнями ініціальних літер або повною відсутністю останніх.

Уміщені далі грецькі рукописи XII в. (житіє апостола Павла—з Солуни) і XIII в. (посланіє Іоанна мітрополіта до папи Клімента¹⁾) свідчать лише про сталість раніш засвоєного нарису письма.

Геть цікавіший є літургічний „Лицевий“ кодекс з творами Василя Великого та Григорія Двоєслова, віку XIV-го. Письмо залишається мінускульним, але, завдяки розмірові та переважаючій роздільності літер, воно набуває врочистого, літургічного характеру. Замість золота, в тексті широко вжито цинобри, але більш усього оздоблюють рукопис численні ініціальні літери, зроблені з винятковою художністю й красою (див. ілюстр. 2). В оздобі літер переважає тератологічний мотив; багатство й свіжість фарб, незмарнілих за шість віків, прямо чудові.

Але головний демонстративний інтерес кодексу не в його зовнішній красі, ба в тому, що це один із найстаріших рукописів, написаних на гарнім папері. Вилощений, лискучий, незвичайно щільний, цей папір на зовнішній позір не багато чим відрізняється від гарно обробленого пергаменту, та тільки наявність водяних знаків доводить, що він ніколи не був шкірою тварини. Папір такої якості зустрічається ще відносно рідко; досить порівняти його до того матеріалу, на якому написано рукопис XII—XIII ст.—Читання Євангельські на різні свята,—що лежить у тій же вітрині, щоби переконатися в цьому з повною дотикальністю. Папір Євангельських Читань—

¹⁾ Цей рукопис був виданий В. І. Григоровичем у „Запискахъ Второго Отдѣлення Академіи Наукъ“.

нерівний склокчений та почорнілий від часу—натурально, не надається для виготовлення розкішного рукопису. Отже й не дивно, що „Читання“ є сірим, буденним рукописом, позбавленим усяких оздоб.

До панування паперу ще геть далеко. Папір починає царювати тільки з появою гутенбергового варстату. Це положення ілюструється наступною низкою рукописів, які до XV ст. пишуться переважно на пергаменті, в той час як у вітринах інкунабулів і палеотипів, серед маси експонатів, виставлено лише одну книгу, друковану на пергаменті (*Liber statutorum ac municipalium legum universitatis et hominum ecclesiasticae Terrae Patrignoni, Amandulae, 1548, per magistrum Lucam Vinum Mantuanum*).

Із західньо-європейських рукописів було можливим виставити тільки де-кілька найбільш чепурних. Особливу увагу звертає на себе католицький молитовник, *Officium b. Virginis Mariae*, либонь кінця віку XIV, на пергаменті. Цей рукопис, виключно малого формату, уявляє з себе справжню ювелірну працю (див. ілюстр. 3). Численні художні мініатюри в Джоттовськiм стилі, розтратне багатство візерунків, квіткових рямок, що обрямлюють текст, заставок і ініціальних літер, яскравість фарб та сила позолоти, роблять цей рукопис блискучим зразком художньої книги пізнього Середньовіччя¹⁾.

В цьому, так само як і в рукописах попередніх і наступних віків, ще суцільно панує готичне клинвате письмо, яке послужило за взірць для перших друкарських шрифтів. Навіть у XVI ст., коли *antiqua* завойовує переважне місце в друках, особливо світського змісту, рукописна книга продовжує стару традицію. Цей факт ілюструється чудовим пергаментним кодексом Тита Лівія, французькою мовою, кінця XV—початку XVI ст.

Цей рукопис уявляє з себе всю першу й третю декади Т. Лівія, перекладені французькою мовою ще в XIV віці Берсюїром або Бершуаром (*Bersuire, Bercheoir*) за дорученням Іоганна Доброго²⁾. Імовірно, на самому початку XVI в.

¹⁾ Нам відомо про існування в єдиному примірнику друкованого *Officium b. Mariae Virginis, Venetiis per Nicolaum Jenson gallicum, 1475*, що форматом, прикрасами, то що, нагадує, здається, наш рукопис, який, мабуть, і був за зразок для друкаря (*de Lictieriis, II, 195*).

²⁾ Про цього першого перекладача Тита Лівія див. *Bibliothèque de l'École de Chartes, 1872, статтю Léopold Pannier, Notices bibliographiques sur le bène-*

цей переклад був переписаний для значного феодала Лорана де-Горрево (Laurent de Gorrevod), губернатора Бресса й маршала Бургундії¹⁾, про що свідчить звертання переписувача, що випереджає передмову, та вміщений на першій сторінці герб Горрево.

Як що в XVI ст., поруч із друкованою книгою, продовжує ще існувати книга рукописна, справді, вже тільки як предмет розкоші, що задовольняє добірний смак феодальних аристократів, то в наступному сторіччі, рукопис, яко витвір мистецтва, на Заході майже цілком виводиться. З значної кількості рукописів XVII в., що перебувають в Музеї книги, лише рідкі примірники написані на пергаменті й оздоблені художніми мініатюрами. До цього числа відноситься привілей на організацію суду та дозір галер, виданий еспанським урядом Хуерто ді Сантонія, портовому місту на Південному-Заході Еспанії, року 1682. Георгій Переможець, що списом вражає крилатого змія, змальований на сторінці перед титулом цього рукопису, виявляє в невідомого мініатюриста певний художній смак. Гарно зроблено й одну з ініціальних літер.

У вітрині зах.-європейських рукописів уміщено також два стародруки для ілюстрування зневажливого, навіть варварського відношення до рукописів у XVI віці: палітурні накришки цих книжок покриті листками з рукописних кодексів XIV і XV вв. Одна з них—*Errores atrocissimorum Ruthenorum*—полемічний твір початку XVI в., скерований проти православної церкви, викликає сама по собі певний інтерес, завдяки наявності ксилографічного зображення митрополіта Ісидора та російських духовних осіб (перше зображення руської особи на ритині. Див. Ровинській, *Словарь русских гравированных портретовъ s. v. Исидоръ*). — Рукопис, вжитий на покриття палітурки цієї книжки, є частина Євангелії латинською мовою, віку XIV. Друга книга, видана Штекелем (Stöckel) у Дрездені року 1597 („Розпорядження курфюрста герцога Саксонського“), має обгортку з нотного рукопису XV ст. Брак місця та вітрин у Музеї

dectin Pierre Bersuire, premier traducteur de Tite Live“. Першу декаду попереджує докладна передмова перекладача, що дав, мимо тексту Лівія, також тлумачення багатьох слів, які, на його думку, важкі для перекладу—де-що подібна до словничка реалій.

¹⁾ Див. Pere Anselme, *Histoire généalogique*, t. V.

не дозволяє виділити досить значну колекцію таких оправ у окрему групу експонатів.

На жаль, Бібліотека не має в своєму розпорядженні зразків зах.-європейського рукопису раннього середньовіччя, а також папірусів та інших писаних пам'яток глибокої старовини. Проте, цілям демонстрування еволюції письменности та історії книги цілком задовольняють гарні фототипічні й літографічні зображення відповідних пам'яток. Так, наприклад, зразки письма Каролінгських часів є у вигляді фототипічно репродукованих кодексів Теренція, Лівія, Лукреція і т. п., розкішно виданих de Vries у Лейдені в Sijthoff'a; зразки грецьких папірусів знаходимо в чималих літографованих таблицях видання Institut de France і т. д.

Рівнобіжно з рукописами західньо-європейськими розгортається й історія рукописної книги слов'янських народів. У відповідній вітрині експоновано у хронологічній послідовності найдавніші зразки кирилівських та глаголічних рукописів. Сюди, перш за все, відносяться звісні Хіландарські листки X чи XI ст., що уявляють з себе 4-те повчення св. Кирила Єрусалимського, написане кирилицею. В. І. Григорович, який сам і знайшов цей рукопис на Атоні, вважає його за найдавнішу пам'ятку слов'янського письма¹⁾.

Взірцем стародавнього глаголічного письма є уривок євангельських читань (апракос) XI сторіччя. Цей пергаментний рукопис був придбаний В. І. Григоровичем у Охриді й виданий двічі: академиком І. І. Срезневським в Извѣстіях Имп. Археол. О-ва (III—IV, 1861) та II Відділом Академії Наук (з фототипічними знімками).

Далі, уставне письмо XII віку репрезентоване болгарським рукописом сербської рецензії—тижневою євангелією—та Праздниковою Мінеєю болгарської рецензії²⁾, а півустав XIII віку—Місяцесловом. Всі ці рукописи пергаментні. З XIV ст. все частіше вживається паперу. Зразком рукописної книги цього сторіччя є Житіє св. Симеона Сербського та „Типик“ св. Савви

¹⁾ Хіландарські листки були видані Григоровичем у Казані, потім акад. Ягічем в його Specimena linguae paleoslovenicae, нарешті (в 1900 р.) II Відділом Академії Наук (з чотирма фототипічними знімками).

²⁾ З шпіталю Зографського монастиря; пор. ИОРЯС, I, 112—113.

Сербського, — зразком, що має на собі сліди руйницького впливу часу, перед яким папір міг устояти незрівняно менш,

Сторинка „Читань Євангельських на різні свята“ XII—XIII в. $\frac{1}{5}$ натур. розміру.

ніж пергамент. Але й пергаментні рукописи XIV ст., що маються у резервних вітринах Музею не відзначаються особли-

вою суцільністю (Уставна Євангелія то-що). XV сторіччя вже скрізь репрезентоване рукописами на папері; такі: Книга Царств, сербської рецензії, 1416 р., Книга Ізмарагд ромая, Книга про богомилів Євфимія Зігабена та низка збірників сербського, болгарського й східньо-слов'янського походження. Як загальне правило, рукопис на папері що-до художности, проти пергаментного, не має великого інтересу: він позбавлений майже всяких прикрас, що цілком зрозуміло, коли взяти на увагу більшу дешевину й меншу міцність матеріялу.

З цієї причини рукописи XV—XVII вв. експоновані лише в небагатьох примірниках, цікавих, головним чином, з погляду історії російської та української культури. Назвемо тут, наприклад, славетне Даніїла ігумена руського хожденіє, в копії XVI в., Домострой „лучшей рецензії“, 1665 р., Іоаннікія й Софронія Ліхудово грамматицествъ художествъ (XVII в.). Останній рукопис, у відміну від інших, зроблено з певними претензіями на оздобність; у всякім разі, яко зразок численних підручників, що їх склали Ліхуди, „родоначальники общего образования в России“, книга „о грамматицествъ художествъ“ має великий інтерес.

Цікавою паралеллю до цієї граматики є „Азбуковник“ XVII в. з перекладом російською мовою найуживаніших слів і виразів англійської та німецької мов та з додатком абетки „готской“ і „англинской земли“—важливе свідоцтво про міцність натиску англійського торговельного капіталу на Московську Русь і непомітну підготовку московського ґрунту до сприйняття петрівських реформ! Характерний запис на рукопису: „сія книга, глаголема алфавитъ, ярославца посацкого человека Стефана васнева“.

Для історії сформування літературної української мови має значіння виставлена обік рукописна книга 1662 р.—„Соборникъ“, житія біблейських патріархів та святих. „Исписанна бысть сія книга, зазначено в передмові, рабомъ Божиимъ многогрѣшнымъ и недостойнымъ Іосифомъ Григоріємъ в селѣ Хоружовцѣ¹⁾ а хѣв року“. Церковно-слов'янська мова підпала тут остільки міцному впливові з боку народ-

¹⁾ Полтавск. губ., Роменського повіту.

ної української мови, що місцями здається, ніби-то цією мовою й написано книгу. Такі слова, як наприклад, „радиль“, „пошлюбили“, „справити“, „маючи“, „роки“ і т. ин. зустрічаються на кожному кроці. Зокрема важливі, з погляду історії мови, наголоси, що їх поставлено над кожним словом¹⁾.

Перелічені рукописи, уявляючи невдячливий матеріал для демонстрування розвитку книги, яко предмету мистецтва, зберігають усе своє демонстративне значіння для ілюстрування розвитку письма. Всі зразки почерку, починаючи літургічним уставом і закінчуючи скорописом „челобітних“ і „столбців“ XVII ст.²⁾, представлені тут відповідними оригіналами. Група слов'янських рукописів закінчується „челобітною“ Григорія Полозова про „сложеніє стрелецького хлеба“ (1687) та грамотою боярина-воеводи князя Волинського, виданою якомусь Степанові Петрову „на беглова ево крестьянина на ондрешку Іванова і на жену ево анелку максимову и на падчерицу ево девку Дунку“. Грамоту скріплено чорною восковою печаткою воеводи, що добре збереглася.

Для XVIII ст., хоча й представленого цікавими рукописними книгами, на жаль, не знайшлося місця у вітринах Музею. Згадаємо тільки, яко найбільш характерні зразки рукописної літератури того часу, Александреїду, з малюнками в лубочному стилі, Фізіолог, Збірник притчей та байок, а також низку романів, драматичних і філософських творів, напр., „Турецкое воспоминаніє или любовная исторія двухъ турокъ во время ихъ житія во Франціи“; „Продолженіє жизни маркиза Карла Орлеанскаго и донны Анибеллы“, „Гисторія бока Изюльбы“, „Сирена и Замиръ, трагедія Н. Николаева“, „Руской солдатъ или хорошо быть добрымъ господиномъ, оригинальная драма въ двухъ дѣйствіяхъ, сочиненіє Федорова“, „Разговоръ двухъ мертвыхъ между Леопольдом І римскимъ цесаремъ и Лудовикомъ XIV королемъ французскимъ“ і т. п.

Поруч з оригінальними рукописними книгами, з метою кращого ілюстрування історії російської та української книги, в Музеї зібрано колекцію літографічних і фототи-

¹⁾ Див. Петро Бузук. Нарис іст. укр. мови. У Кніві 1927, стор. 92 — 94.

²⁾ Зразком книги, написаної скорописом, є наш Домострой; але в книзі це письмо все ж більш чітке, аніж у „столбцах“.

пічних репродукцій старовинних слов'янських кодексів: два фотолітографічні видання Остромірової Євангелії 1883 і 1889 рр. („иждивеніємъ Ильи Савинкова“), Изборник Святослава, Архангельська Євангелія, фотографічні знімки з Життя Кондрата (XI в.), Супрасльського кодексу, сила літографованих видань Общества любителей древней письменности і т. п.

Рукописний відділ Музею, що-до своєї найціннішої частини—стародавніх кодексів—звичайно, не може в майбутньому значно поширюватися. Шляхом інтенсивного обслідування тих чи інших фондів Ц. Н. Бібліотеки вдасться ще, напевне, збільшити тільки колекцію рукописів XVII—XVIII в. в. Проте, праця описування¹⁾, кращої систематизації та експозиції вже зібраних матеріалів повинна бути ще великою. Поширюючи експозиційний відділ, зможемо також далеко більш, ніж це зроблено досі, притягнути величезний матеріал репродукцій, що має в демонстративному відношенні безперечне значіння²⁾.

III. Відділ друків.

§ 1. ЗАХІДНЬО-ЄВРОПЕЙСЬКЕ ДРУКАРСТВО.

Багатством і різноманітністю матеріалів цей відділ складає найзначнішу, як що не найціннішу частину Музею. Так саме, як рукописний відділ, він розпадається на дві основні групи: західньо-європейської та східньо-слов'янської друкованої книги, при чому в середині кожної групи зроблено дрібніші підрозділи. Розглядаючи їх у натуральному хронологічному порядку, почнемо з інкунабул.

Група інкунабул. Кількість інкунабул Од. ЦНБ невелика—разом чотирі десятки, та серед них є багато видань, що зустрічаються надзвичайно рідко й часто відомі бібліографам лише в двох-трьох примірниках. Важливіше ж у нашій колекції інкунабул—це їхня різноманітність з боку походження, дякуючи чому є можливим

¹⁾ Існує опис тільки рукописного фонду Григоровича, виконаний проф. Мочульським, але багатьма сторонами він не може бути визнаним за цілком задовольняюче. Див. також у цьому збірникові статтю Ф. О. Петруня.

²⁾ Цей матеріал широко використовують по зразкових музеях книги в Зах.-Європі. Див., що-до цього, напр., статтю Albert Schramm. Das Deutsche Buchmuseum zu Leipzig, в Zeitschrift f. Buchwesen und Schriftum, 1925, № 1—2.

демонструвати початок друкарства в низці європейських країн—у Німеччині, Італії, Франції, Моравії. Серед інкунабул, експонованих в окремій вітрині¹⁾, відмітимо, перш за все, *Decisiones Rotae Romanae*, видане Петром Шефером у Майнці в 1477 р. Книга уявляє з себе збірник старих (1372—1376) та нових (1376—1381) постанов панського апеляційного суду у цивільних справах. Наприкінці книги, надрукованої типовими для німецьких інкунабул готичними літерами, знаходимо „колофон“ циноброю й друкарський знак Шефера.

З Майнцу, коліски друкарської штуки, ми наступною книгою—*Der Stadt Nueremberg Reformation*—переносимося в Нюрнберг, де з 1471 аж до 1513 р. працював „князь друкарів“ Антон Кобургер. Він видав „Реформацію міста Нюрнберга“ у 1484 р. Це перша, що існує, друкована публікація міського права. Книгу оздоблює ритина на дереві в стилі Вольгемута, вчителя Альбрехта Дюрера.

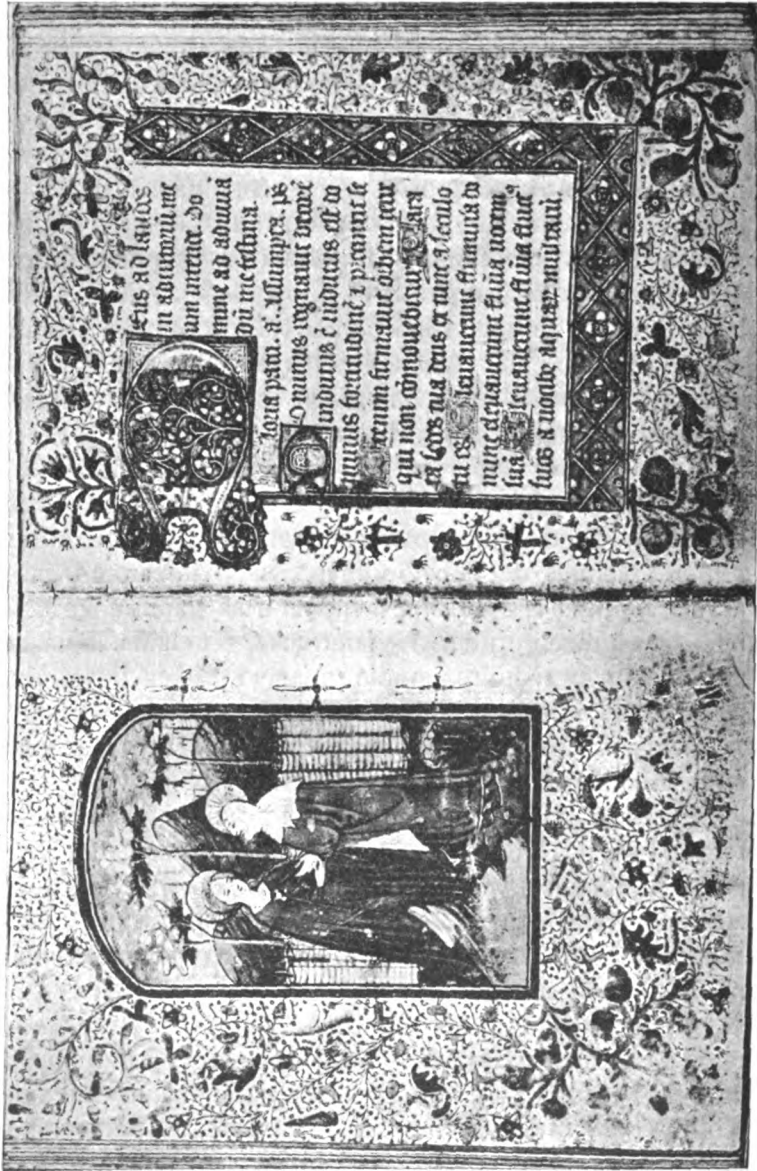
Далі йдуть зразки першодруків Італії, де варстат Гутенберга розповсюджується швидче й навіть ширше, аніж на своїй батьківщині. Рим репрезентовано дуже рідкими виданнями. „*Tractatus de Tabellionibus*“, надрукований Іоганном Булле з Бремену в 1479 р. в справі є за даними комісії складання „*Gesamtkatalog der Wiegendrucke*“—unicum. Венецію—двома книгами: популярною працею Гігіна (Hyginus) про зоряні міти—*Poeticon astronomicon*,—що її видав Erhard Ratdolt з Аугсбургу в 1485 р., та юридичним дослідом Астезана „*Summa de casibus conscientiae*“, яке вийшло з друкарні відомих друкарів—Іоганна з Кельну та Іоганна Мантгена de Gheretzem в 1478 р. Першу з цих двох книг оздоблено друкованими ініціяльними літерами в ренесанському стилі та 47 ритинами на дереві—фігурами сузір'їв і планет; другу виставлено, як зразок інкунабули, що має кустоди й розкішно зроблені ініціяльні літери.

Обік вистановлено дуже скромне, але рідке²⁾ видання муніципального права Віченці—*Vincentiae leges municipales*—надруковане Симоном Габі, прозваним *Bevilaqua de Paria* (наприкінці його друкарський знак) у Віченці, року 1490. Так саме, як венеціянське видання Гігіна, цю книгу надру-

¹⁾ Для докладного ознайомлення зі всією колекцією відсилаємо до праці І. Фааса „Інкунабули Одеської Центральної Наукової Бібліотеки“, „Бібліологічні Вісти“ 1927, 11, стор. 69—90 та окремо.

²⁾ Відомий лише один примірник—у міській бібліотеці Віченці.

ковано дуже чіткою й гарною антиквою.—Нарешті, з італійських центрів друкарства ще репрезентований Мілан

Officium b. Virginis Mariae в розгорнутому вигляді, $\frac{2}{3}$ натурального розміру.

коментарем славетного юриста Бальдо до декреталіїв (*Commentum domini Baldi de Pulio*), вид. Христофора Вальдарфера Аламанна в 1476 р.

Французькі першодруки представлені тільки одним зразком—*Somme rurale* Жана де Бутельє, вид. в Ліоні, у Жака Майє, в 1494 р. Це є юридичний трактат на підставі римського й канонічного права, кутюмів Франції та судової практики парламентів. Як значна частина французьких видань XV-поч. XVI в., *Somme rurale* надруковано готичними літерами.

Одною з найкращих інкунабул Од. ЦНБ є, безумовно, *Jus municipale Brunnense*—збірник постанов суду шефенів у Брно, в Моравії, складений в XIV ст. Іоганном Гельнгаузенем та надрукований року 1490 Конрадом Штагелем з Блауберга й Матвієм Прейхлейном з Ульму. Перша ініціальна літера в цій книзі відзначається особливою красою й зроблена з накладного золота; цікава також сучасна оправа: її дошки й спинка обтягнуті свинячою витиснутою шкірою й оздоблені мідними бляшками (жуковинами, косинцями), що дає наочну ілюстрацію до відомостей про зовнішній вигляд бібліотеки XV в., які переказуються екскурснтам.

Окремої уваги заслуговує *Evangelia et epistolae per anni circulum lingua illirika, Venetiis, per Damianum de Gorgonzola Mediolanensem*, 1495 р.—читання апостола й Євангелій на церковний рік, перекладені чакавським діалектом сербсько-хорватської мови за редакцією манаха Бернардина з Спалато. Це є перша південно-слов'янська книга, друкована латиницею, при чому єдиний повний її примірник зберігся в Одеській Ц.Н. Бібліотеці¹⁾.

Збірку експонованих інкунабул замикає *Часословець* виданий у Кракові Швайпольтом Фіолем, року 1491. Це видання—поруч із виданим в того ж Фіоля *Осьмогласником*—є першою книгою, друкованою кирилицею, з'являючись тим самим вихідною точкою для демонстрування розвитку російського й українського друкарства.

Видання XVI століття. В осередку раннього торговельного капіталізму, у Венеції, друкарське мистецтво що дало вже в XV ст. чудові зразки друкованої книги, досягає в першій половині XVI віку надзвичайного розвитку. Тут, поруч із силою дрібних ремісницького характеру друкарень, виникає таке велике під-

¹⁾ Книгу придбано в Далмації проф. Кухарським. Є ще два неповних примірники (без титульних листків) в Зарі й Фіюмі.

приємство капіталістичного типу, як видавництво Альда Мануція та його нащадків.

1. Мануції. З численних видань цієї родини друкарів, що мають у Музеї, виставлено найпомітніші: *Erigmatata* Марціяла, 1501 р., одно з перших видань Альда, ще позбавлене його славетного друкарського знаку (дельфін, його обвиває якір), але вже виконане заведеним ним курсивом; *Cornucopiae sive linguae latinae commentarii* Миколи Перотта¹⁾; збірка творів про війни Цезаря, 1513 р., надрукована гарним курсивом і доповнена мапою Галлії, Еспанії та ксилографічними репродукціями. Остання книга має характерну назву: „В цій книзі вміщено ось що: вісім книг коментару про Гальську війну; чотири книги про громадянську Помпейську війну; одну книгу про Олександрійську війну“ і т. и. Текст Цезаря в цьому виданні приготував до друку I. Jucundus; він лежить в основі низки дальших видань. Далі йдуть: дві книги „філософського“ змісту (Ямвліха, про містерії в єгиптян, асирійців, халдейців, 1516 р.; Симпліція, Коментар до філософських творів Аристотеля, Олександра Афродизійського й Миколи Ефеського, 1527 р.); одна книга граматичного змісту (Збірка творів Присціяна, римського граматики VI в., 1527 р.); одно географічне-економічне видання (Збірка подорожів, зроблених Барбаро-Котаріні й ді-Джованні з Венеції до Тану, Персії, Індії та Константинополю, 1545); історичним твором Карла Сигонія—*In fastos consulares ac triumphos Romanos Commentarius*, 1556—закінчується група експонованих альдин.

Вибираючи для експозиції ті, а не інші видання Мануціїв, ми керувалися бажанням дати на небагатьох, порівнюючи, прикладах повне уявлення про заслуги фірми Альдів: продемонструвати різноманітність та красу шрифтів (дев'ять для грецьких видань, чотирнадцять для латинських); заведення зручного формату книги (октав, дуодецима); старанність редакції й коректи; різнохарактерність змісту (історія, філософія, поезія, філологія, подорожі), а також низку дрібних удосконалень в техніці книги.

2. Джунти. Як що Мануції, що поставили своє підприємство на широку ногу й одержували з нього чималий прибуток, все ж стреміли до поліпшення

¹⁾ Відомий італійський філолог, 1430–1490.

якості видань в технічному й науковому відношеннях, об'єднуючи під одною покрівлею друкарню й вчену академію (*Neoacademia*),—то фірма флорентійця Луки Антонія Джунта вже наскрізь перейнята капіталістичним і крамарським духом. Джунти друкують свої книги не тільки в Венеції, але й по інших містах, наприклад, у Ліоні, цікавлячись не точністю видань, але їхньою дешевиною й зовнішнім успіхом на ринку. Для останньої мети вони не зупиняються навіть перед фальшуванням альдин. Щоб ілюструвати діяльність цієї капіталістичної фірми, виставлено: *Biblia cum concordantiis veteris et novi testamenti, Venetiis, mandato et expensis Luci Antonii di Giunti Florentini, 1519*; *Opera Domini Johannis de Vigo in chyrurgia, Ligdunum (Ліон), 1534, excusa per Johannem Moylin alias de Chambray, impensis honesti viri Jacobi Francisci de Giuneta Florentini*; *Delle navigationi e viaggi, Venetiis, 1550*—трьохтомне прегарне видання, що ми його розглянемо нижче, у відділі *Rossica-Ucranica*. Що-до першої з цих трьох книг, то вона найкраще характеризує видавництво Джунтів: ця Біблія має цілком архаїчний вигляд—готичні шрифти, надзвичайно широке вжиття скорочень, вульгарність ксилографій, яких—безліч, щільний набір на два стовпці, з майже повною відсутністю інтерліній. Зате всю Біблію вдалося дати в одному томі in-12°, отже звести собівартість до мінімуму й продавати дешевше за конкурентів. Але тільки в XVII ст. Ельзевіри встигли досягти здешевлення книги не ціною її оздобности, читальности й внутрішньої якості.

3. Другорядні друкарні Венеції. До кінця XVII в. Венеція підтримує свою славу одного з важливіших в Європі осередків друкарства. Низка видань, виставлених в одній вітрині з альдинами, дозволяє ближче познайомитись з діяльністю другорядних венеціянських друкарень. Оттакі, наприклад, *Statuta Veneta emendatissima*, вид. Bernardino Benalio & compagno, 1537 р. (дуже рідка!); чотири книги з архітектури Андрія Палладія, 1570 р., в Доменіка де-Франчески—оригінальне перше видання славетного трактату, з гарною титульною сторінкою в стилі пізнього Ренесансу та ритинами праці Joh. та Chr. Chrieger, Chr. Coriolano та інш.; *il consolato di mare*, 1599 р., вид. у Луки Спінеда—італійський переклад *Libro del Consolat e ordinacions sobre las seguritats maritimes e mercami-*

nols en la ciuadad de Barcelona (1490); *Onuphrii Panuini Veronensis de ludis circensibus*, 1600 p., в Іоганна Баттиста Чіотто з Сієни, оздоблене гарними ритинами на міді; *Arcadia di Jacopo Sannazaro*, 1599 p., у Доменіна Фаррі, in-16°, з дрібними оздобними шрифтами—антиквою й курсивом. Але вже *Dialogo dove si ragiona della Bella creanza delle Donne*, 1576 p.—є вістуном, що наближається занепад друкарського мистецтва у Венеції. Разом із торговельною славою „цариці морів“ зникають і великі капіталістичні видавництва (Альди—1597 p.). Спадкоємцем і того й другого робляться—спочатку Антверпен, згодом—Лейден і Амстердам: історія книги дозволяє простежити й ілюструвати загальновідомий факт переміщення в XVI в. торговельних шляхів, та взагалі розвиток зах.-європейського капіталізму!

4. Плантени. Антверпен—це значить не тільки перша світова біржа, величезні торговельні обороти та спекуляція корінням; це також, протягом другої половини XVI в., і великий книжковий центр, в якому зросло й поширилося видавниче підприємство Христофора Плантена (з 1555 p.).

З Плантеном капіталістичний розмах друкарської справи підноситься на вищий, проти вже досягнутого, ступінь. Заснування такого видавництва—друкарні, як плантенівська, безумовно, вимагало значних коштів, що ними не міг володіти друкар-ремісник.

На всіх виставлених у вітрині виданнях Плантена та його нащадків—Рафаленгіїв і Моретів, бачимо друкарський знак—циркуль, що креслить коло, та девіз—*Labore et Constantia*. Чудові вирізані на міді фронтисписи, спершу широко вжиті плантенівською друкарнею, разраховані на приваблення масового споживача. Із книг з фронтисписами експоновано: *Carolus Clusius Atrebatensis, Rariorum plantarum historia*, Антверпен, 1601 p. і того ж автора *Exoticorum libri decem*—описи екзотичних тварин, рослин і „ароматів“, 1605 p.

У цій же вітрині знаходимо: *Johannis Fernelii Ambidni de luis venereae curatione perfectissima liber, nunequam ante hac editus*, 1579 p.—„перше видання дуже гарної книги про лікування лусу“; *Cornelii Taciti opera quae extant*—повне зібрання творів Тацита з поясненнями Юстуса Ліпсіуса,

1607 р.; „коментар до Гальської війни“, 1570 р.; Сатири Ювенала та Персія з примітками Теод. Пульманна, 1585 р. та інш.

На період діяльності Христ. Плантена
5. Етієнни. припадає розквіт іншої славетної фірми— Етієннів у Парижі. Найважливіші представники цієї родини друкарів—Роберт (1503—1559) і його син Анрі (1528—1598)—представлені у відповідній вітрині своїми виданнями: „Коментарем до грецької мови“ Вільгельма Будео, Париж, 1548; філософським твором Діогена Лаерція й фрагментами Пітагора—грецький текст з латинською інтерпретацією, 1570 р.; нарешті, „Трьома книгами Східнього права“, editio princeps 1573 р., коментоване Епімундом Боннефідієм. Okремо відмітимо цікавість сучасних оправ експонованих етієннів.

Розквіт друкарства в XVI ст. викликає
6. Бадіус (Асцензія). появу в багатьох другорядних центрах тогочасної Європи великих друкарень, які вдало змагалися іноді з видавництвами Плантенів і Етієннів. Сюди перш за все треба віднести Бадію (Асцензія), який угрунтувався в Парижі й придбав там гучну славу своєю науковою та видавничою діяльністю. Гарно виданий французькою мовою том—„Історія наступників Олександра Великого, витяг з Діодора Сицилійського та почасти з життєписів Плутарха, в перекладі месьєра Клода де Сесель“, Париж, 1530,—дає достатнє уявлення про вартість цієї друкарні: шрифти, litterae florentes, різаний на дереві фронтиспіс—все це витримано в певнім стилі й зроблено зі смаком.

З інших другорядних видавництв XVI в.
Швайцарські друкарні. деяке місце у вітринах Музею уділено базельським друкарям Іоганнові Опоріну й Іоганнові Фробену, цюрихському—Фрошоуєрові та франкфуртському—Вехелієві. Іоганн Опорін, професор грецької мови в Базельському університеті, з 1539 р. публікує низку цінніших наукових видань, зокрема грецьких класиків. В Музеї експоновано його „Алькоран“, 1543 р.—перше видання першого (зробленого ще 1143 р.) перекладу Корану латинською мовою з передмовою звісного Лютерова сподвижника Пилипа Меланхтона, а також величезний фоліант історії Угорщини (Regum Ungaricarum decades quattuor cum dimidia) Антона Бонфінія, 1568 р.

Геть важливіша діяльність Фробена, засновника цілої родини видатних друкарів. Приятель Еразма Роттердамського, Іоганн Фробен друкує низку його творів, з яких виставлено *Moriae encomium* — Похвала дурости, видана вперше Альдом в 1515 р., та потім Фробеном року 1522, з кінцевим словом видавця. Книгу надруковано дуже гарно, з прикрасами (рямці, ініціальні літери) в типовому стилі ренесанс. Взагалі, чіткість дробенівських шрифтів, білість паперу, оздобність і точність текстів, художність прикрас, мальованих переважно Гольбейном, — роблять його видання гарними зразками друкарської справи XVI в. З фробенівських книг, виставлених у Музеї, назвемо ще: *Antiquae urbis Romae cum regionibus simulachrum*, authore M. Fabio Calvo Rhavennate, 1556, з численними ритинами; *Lodovici Caelii Rhodigini lectionum antiquarum libri...*, 1566; *Casparis Contareni patricii veneti de magistratibus et republica venetorum libri quinque*, 1544 р. — надзвичайно рідке видання (ed. princeps), імовірно, невідоме бібліографам.

З видань Андрія Вехелія зазначимо тільки Історію Данії Сакса Граматика, Франкфурт, 1576, та з видань Фрошуера — цінну, як історичне джерело, „Історію анабаптистів“, 1560 р., в сучасній оправі, з гарним різаним на міді *ex-libris*'ом Захарії Гейцкофлера з Гайленбаха.

Ельзевіри. Ми обмежимося на перелічених видавництвах для демонстрування досягнень друкарства в XVI ст. Дальший крок уперед був зроблений в першій половині XVII віку славетною фірмою Ельзевірів, які займалися з однаковим успіхом книжковою торгівлею, видавництвом і друкуванням книг. Книги перших Ельзевірів — Лудовика та його синів — що друкувалися по чужих друкарнях, ще нічим особливим не відзначаються. Як зразок книг, що в їхній появі вони беруть участь лише як видавці, в Музеї виставлено „Опис подорожи Іоганна Гуго Лінсхотена у Східню чи Лузітанську Індію“, Гаага, 1599, у друкарні Альберта Генрика, друкований для Егідія Ельзевіра. Це — переклад латинською мовою твору відомого голанського мандрівника, що брав року 1590 участь в екседиції Баренца, яка закінчилася відкриттям Нової Землі. Книгу було вперше видано голандською мовою; друге, ельзевірівське видання має різані на міді ритини Іоганна

з Доктеха, мапу обидвох півкуль Петра Планція та низку мап Арнольда Лангрена.

Першим друкарем в родині Ельзевірів був, власне кажучи, Ісаак (1596—1651); з надрукованих ним книг експоновано: *Phlegontis Tralliani quae extant opuscula*, Лейден, 1620 і *Antigoni Carystii historiarum mirabilium collectanea*, 1619. Обидва видання мають друкарську марку — орел — з девізом *concordia res parvae crevit*. — Але справжніми фундаторами слави Ельзевірів були Беневентура й Абрагам, які завели формат $in-12^0$ та славетні дрібні шрифти, що замовлені в Ван-Дейка. Мимо здешевлення книги, якого досягли таким чином Ельзевірі, економлячи на папері, вони заслуговують вдячної пам'яті ще й тому, що вони перші стали (з 1625 р.) публікувати популярну серію видань, призначених для розповсюдження історично-географічно-політичних знань. З 40 маленьких книжок цієї серії експоновано Іспанію, Богемію, Угорщину й Росію чи Московію 1630 р.

Зовнішньою оздобністю й правильністю (хоча меншою, ніж у Плантена) відзначаються також видання латинських класиків невеличкими книжками: Цицерона, Сенеки, Тацита, які теж виставлені в вітрині. Обік із ними розгорнутий величезний фоліант арабсько-латинського словника Голя, виданий Бонавентурою й Абрагамом у 1653 р., свідчить, що Ельзевіри не обмежувалися на улюбленому Кешеньковому форматі книги.

При експозиції ельзевірів ми керувалися також бажанням показати всі видані ними друкарські марки — орел, глобус, філософ під деревом, перевитим виноградом (девіз *pop solus*) і Мінерва під маслиною (девіз: *ne extra oleas*). Тому до перелічених вище видань додано: „*De usuris liber*“ Кавдія Салмазія (про лихварство), 1638 р.; „Подорож герцога де-Рогана“, виданий Луї Ельзевіром французькою мовою в 1646 р. і „*Thatrum historicum*“ Христіяна Матьє, 1648 р. — перше видання морально-історичної праці данського професора теології.

Одночасно з Ельзевірами працював у Лейдені Іоганн Мер, який більш-менш вдало імітував ельзевірівські видання форматом і темами своїх книжок. Відмітимо, наприклад, його „Держава Голяндія та її міста“, 1630 р., „Держава Московія та її мі-

Інші голяндські
видавництва.

ста“ (обидві на штиб згаданої вище серії), „Сенека“ 1621 р., „Виникнення держав і князівств“ Томи Аквіната, 1643 р.— всі книжки маленького („жилетного“) формату з різаними на міді фронтиспісами. Тут же виставлено книжку амстердамського видавця Якова van Meurs, „Історія нашого часу“ Адольфа Бракелія, 1659 р., з низкою різних портретів видатних сучасників, серед яких і Богдан Хмельницький— *cosacorum dux generalis*.

**Друкарство
в XVIII сторіччі.**

Великі друкарні XVI ст. працювали на міжнародній ринку, що полекшувалося майже виключним пануванням латинської мови в *respublica litterarum*. В XVII ст. голяндські видавці також мають на увазі головним чином закордонного споживача книги. Однак помітний зріст національних культур примушує вже їх, пристосовуючись до смаку й вимог покупця, друкувати важливішими європейськими мовами; наприклад, Ельзевіри з приблизно 1600 опублікованих ними видань, 968 друкують латинською мовою, 44—грецькою, 126—французькою, 32—голяндською, 11—німецькою, 10—італійською і т. д. Як відомо, в Голяндії ж друкувалися замовлені Петром В. російські книги, що їхні зразки виставлені в іншій вітрині. Проте, вже наприкінці XVII ст. значиння Голяндії, як великого міжнароднього книжкового осередку, занепадає одночасно з її загальним економічним занепадом.

Головне досягнення XVIII в. у галузі друкарської справи є поява розкішно оздобленої й ілюстрованої книги. Відповідний відділ Музею ще мало розроблений з огляду на величезну кількість ще не виявлених по основних фондах матеріалів. Із експонованих у Музеї книг, що характеризують художню книгу XVIII—початку XIX в. зазначимо перш за все *Fables choisies* Лафонтена, vol. I—IV, Paris, de l'imprimerie de Charles-Antonie Jambert, 1775. Це розкішне видання, в якому всі байки ілюстровані офортами в лист, мальованими звісним рисовником тварин J. V. Oudry (1686—1755) та різаними на міді С. N. Cochin'ом-сином, найталановитішим в цій славній родині різбарів, J. J. Fljpart, Le Grand, Vaquoy, Aubert, Ouvrier, Gallimart та низкою інших. Досягненням у галузі шрифтів є праця Фурніє молодшого, винахідця типометрії, репрезентована мініатюрним виданням M. Tullius Cicero, *De officis ad Marcum Filium*, Paris, J. Barbou, 1773. Книжка розміром 8×6 см.; мікроскопічні лі-

тери, що ними вона друкована, різав Фурніє. Але особливих успіхів у розумінні утворення великої різноманітності чітких і гарних шрифтів, досягає в ці часи італієць Джамбаттисто Бодоні. Підсумки його довгої праці над шрифтами видані в двох томах його *Manuale Typographico*, Parma, 1818. Обік з цим чудовим виданням уміщено в Музеї „*In funere Caroli III Hispaniae Regis Catolici Oratio*, Parma“, 1789, як зразок книги, друкованої шрифтами Бодоні.

Ми обмежуємося тільки на цих небагатьох вказівках, щоби перейти до наступного великого розділу стародруків—до праць слов'янських друкарень, які вживали кирилиці, глаголиці, а згодом „петровського гражданського шрифту“. Цей розділ має своїм завданням демонструвати розвиток головним чином українського й російського друкарства.

§ 2. РОСІЙСЬКЕ-УКРАЇНСЬКЕ ДРУКАРСТВО.

Серед експонатів, призначених для **Глаголичні книги.** монстрування розвитку російського та українського друкарства, окрему групу складають книги, надруковані глаголицею. Генетично незв'язані з російсько-українською книгою, глаголичні видання доповнюють загальну картину слов'янського друку, самою обмеженістю свого розповсюдження ілюструючи остаточну перемогу кирилівського шрифту, який виникає пізніш за глаголицю й лежить в основі сучасної „гражданки“.

Глаголиця, як відомо, попереджує т. з. кирилівське письмо не тільки в рукописах, але й у друкованих виданнях: глаголичний римський служебник з'являється вже року 1483, в той час, як перші кирилівські видання Феоля відносяться лише до 1491 р. Однак після 1508 р., протягом двадцятиріччя, ми не зустрічаємо жодної книги, друкованої глаголицею. Навіть з 1527 р., коли знову виходять глаголичні книги, їхнє видавництво локалізується лише в двох центрах: Венеції та Фіюме (Р'їка), а з XVII ст. — майже виключно у Римі. Проти кирилівської книги, глаголична вже в XV ст. обслуговує надзвичайно вузьке коло слов'янських народів і коли в дальші століття не зникає остаточно, то, головним чином, завдяки певним політичним міркуванням Римської курії, що штучно підтримує її існування (видавнича діяльність францисканців і Пропаганди).

У Музеї виставлено глаголічні книжки з 1527 р. Натурально, вони мають переважно церковний характер. Значимо Місал, виданий року 1527 у Венеції друкарями Франческо Бідоні й Матео Пазіні (сучасна оправа цієї книги вкрита пергаментними листками глаголічного церковного рукопису XIV в. хорвацькою мовою); Хорватський місал за звичаєм католицької церкви, Рѣка (Фіюме), виданий єпископом Шимуном Кожечичем 1531 р., з численними ритинами на дереві; Псалтирь розложен чрез седмицу с уставом чина временного, Венеція, 1561 р.; Дивкович, Наук карстиански, Венеція, 1630 р., з оправою, вкритою рукописом XV в.; Левакович, Исправник за ереси, Рим, 1635 р.

Всі ці книги, так само як і низка інших тут незгаданих, були придбані відомим славістом проф. Кухарським, переважно в Далмації, та вступили до ЦНБ разом зі всією бібліотекою цього вченого.

Книги кирилицею друквані в Італії. Венеціанські друкарні, що в XVI ст. стачали південним слов'янам глаголічні церковні книги, рано починають друкувати й кирилицею. Вкажемо, наприклад, Службове євангеліє початку XVI в., з художніми ініціалами циноброю; від цього видання залишилося в ЦНБ, на жаль, всього кілька листків, на яких читаємо цікавий запис: „Марко Адамов от Софіа придаде сіє Євангеліє у святий монастирь више села дочрославци да служит за него за душа и за родитель его“. Так само невеликими уривками та титульними сторінками представлені теж венеціанські—Октоїх, 1536 р., Літургія, 1527 р. та інш.

Франциск Скоруна. Однак ці видання, очевидно, залишилися осторонь від загального розвитку слов'янського друкарства¹⁾. Так само майже безслідно пройшла видавнича діяльність краківського друкаря Швайпольта Фіоля, що про нього згадано вище, у відділі інкунабул. Тому починаємо демонстрування російсько-українського друкарства празькими виданнями Франциска Скоруни, з яких у відповідній вітрині маютьяся: Книги Моисеевы бытия, Исход, Числа, второго закону, з загальним

¹⁾ Деякий вплив венеціанських друкарень та Фіоля позначається на віленських виданнях 80-х рр. XVI ст, Див. Книга в России, I, сторінка 95.

вихідним листом: „Біблія руска выложена доктором Франциском Скориною из славнаго града Полоцка“, 1519 року; „Притчи Саломона Царя“ 1517 р. і „Еклесиястєсь Царя Саломона“ 1518 р., ілюстровані ксилографіями.

Проте, між Скориною й нашим першим друкарем Іваном Федоровим теж маємо нічим не заповнену прогалину. На жаль, діяльність Федорова у Москві, Заблудові й Львові в Музеї не представлено відповідними виданнями. Маємо тільки видану ним славетну Острозьку Біблію — один примірник з вихідним листом 12 липня 1580 року, другий — 12 серпня 1581 р. Тут звертаємо увагу на шість шрифтів, що ними надруковано Біблію, ксилографію титульної сторінки, герб князя Острозького й друкарський знак Івана Федорова.

Сліди діяльності першодрукаря в Острозі залишилися у вигляді друкарні, що продовжує працювати й після його відходу. Зразок острозького видавництва репрезентований у вітрині книгою „Отпись на листъ въ Бозѣ велебнаго отца Ипатія Володимерского и Берестейского епископа“ 1598 р., безпорівняно слабшою у друкарському відношенні, ніж Біблія, без колонтитулу, пагінації, ініціалів, цинобри.

У той час, як І. Федорів засновує друкарство у Львові й Острозі, його сподвижник Петро Мстиславець теж саме робить у Вільні. Маємо, на жаль, не його власні видання, але публікації заснованої ним друкарні Мамонічів: „Статут великого князтва литовского“, 1588 р. („первая книга относительно свѣтского содержания, напечатанная на славяно-русскомъ языкѣ“), цікавий своїм незвичайним для кириловських тогочасних видань курсивним шрифтом, та Часословець 1617 р. — здається, остання публікація Мамонічів. З віленських видань відмітимо ще „Молитвы повседневные“ вид. Братською друкарнею в 1596 р.

Друкарні кн. Константина Острозького та Мамонічів зникають уже напочатку XVII ст. Зате львівське друкарство, обов'язане своїм виникненням тому ж Федорову, продовжує розвиватися. Друкарське майно Федорова в XVII в. перебуває у руках львівського братства, з видань якого в музеї

експоновано Шестодник 1689 р. Геть оздобніші книги видає в тім же Львові, починаючи з 30-х рр. Михайл Сльозка. У Музеї демонструємо його „Тріодь цвѣтную“, 1642 р., з численними ритинами, різаними ще 1630 р. для одноіменного Київського видання, та „Ключъ разумѣнія“ Іоанікія Голятовського, 1665 р. На звороті титульного листка останньої книги знаходимо герб „ихъ милостей пп. Желиборских“ і епіграму.

Але головним центром українського друкарства XVII в. є, звичайно, не Львів, а Київ, де з 1617 р. починає функціонувати друкарня Київо-Печерської Лаври. Одна ця друкарня генетично зв'язана зі Львовом—через посередництво стрятинського видавництва Балабанів. Ось чому перед київськими виданнями вміщено у вітрині єдині дві книги, що вийшли у Стрятині: „Божественная лѣтргія“ 1604 р. та „Молитвенникъ или требникъ“, 1606 р., оздоблені фігурними ксилографіями, гербом єпископа Гедеона Балабана, заставками й ініціалами „у стилі Ренесансу в польсько-італійській інтерпретації“.

Стрятинську друкарню Федора Юр'євича Балабана було, очевидно, придбано архімандритом Київо-Печерської Лаври Єлісеєм Плетенецьким. Київське видавництво, що почалося року 1617 Молитвенником, представлено в Музеї численними зразками. Зазначимо тільки експоновані у вітрині Служебникъ, 1620 р., багато оздоблений заставками, кінцівками, фігурними ініціалами й циноброю; „Лейтургаріон“ 1629 р. виданий за Петра Могили „ієромонахом Тарасієм Земкою, проповідником і ісправителем у типографії“ з ритинами Стефана Беринди; Постанова от его царского величества зъ войскомъ Запорожскимъ року, ахнА (1659) і Синопис или краткое собраніе отъ разныхъ Лѣтописцевъ о началѣ славяно-россійскаго народа, 1678 р.—Загальна кількість київських видань XVII в. у Ц. Н. Бібліотеці доходить до трьох десятків, з яких значну частину можна віднести до розкішних.

Із другорядних осередків друкарства XVII Другорядні друкарні. в. репрезентовані в Музеї: Кутейно, Могилів, Чернігів. З кутейнських видань назвемо Гісторію альбо правдивое выписаніе святого

Іоанна Дамаскина о житїи святых преподобных отец Варлаама и Іосафа, 1637 р. і дуже цінну з лінгвістичного боку книгу „Лексіконъ славенороскій, именъ толькованіе Всечестным отцемъ кир Памвою Берындюю... згромаженный“, 1653 р.— З могилевських стародруків демонструємо „Перло многоцѣнное“ 1699 р., видане Максимом Воцанкою, де звертає на себе увагу слов'янська транскрипція латинського motto: Ѹбѣ дивинѸм иллимінаціо, ибѣ тацет поетарѸм шкондаціо *).—Нарешті, Чернігів представлений дуже цікавим примірником Руна орошенного, 1696 р., з присвятого Мазепі. У нашому примірнику прізвище Мазепи пильно витерто й замінено вписаним рукою прізвищем нового гетьмана—Скоропадського. Для історика культури деякий інтерес має також сучасний запис на книзі: „сія книжица глаголемая руно орошенное узялъ я ніжайшіи по умертвіи золотора Власовского покойнаго Іоанна; у жены его Марїи, за недоплату мнѣ за наученіе сина его Симеона рубля“.

Московське друкарство. Що-до московського друкарства XVII в., то малося на увазі дати загальне про нього уявлення на прикладах видатніших видань того часу. Сюди відноситься в першу чергу, „Ученіе и хитрость ратнаго строенія пѣхотныхъ людей“, 1647 р., з різаними на міді таблицями й таким же фронтиспісом за малюнком Благушина. Це перша книга світського змісту, видана в Москві. За нею пішла „Грамматика славянская“ Мелетія Смотрицького, 1648 р. і „Уложеніе, по которому судъ и расправа во всякихъ дѣлахъ въ Россійскомъ государствѣ производятся“, 1649 р.

Обік із цими єдиними представниками світського друку XVII в., виставлені деякі світські видання початку XVIII ст., які надруковані теж церковно-слов'янськими літерами й не стоять у жодному звязку з розвитком „гражданського“ друку петрівських часів. З цієї групи відмітимо „Арифметику, сирѣчь науку числительную“ Леонтія Магницького, 1703 р. і Букварь Федора Полікарпова, 1701 р., розгорнутий на відомій ритині, що ілюструє тогочасне життя школи („апологія розги“).

¹⁾ В інших відомих примірниках цей текст дається у латинській транскрипції, див. Пекарський, II, 18.

Що-до книг церковного характеру, то ми обмежилися лише експозицією першого московського видання Біблії, 1663 р., що повторює Острозьке видання 1580 р., ілюструючи таким чином залежність московського друкарства від українського в XVII ст., а також чудового фоліанту—Історіи и повѣсти Іоанна Дамаскина о Варлаамѣ пустыннжителѣ и Іоасафѣ царѣ Индійстѣмъ, 1681 р. В цій книзі приваблює увагу титульний лист, різаний на міді Симоном Ушаковим, найкращим, на думку Ровинського, російським різбарем XVIII в. Okремо відмітимо видання анонімної розкольніцької друкарні—Святци, 1648 р., незвичайно малого формату, in-16°—вірний для тих часів показчик нелегальности книжки!

З ім'ям Петра I звязаний новий період розвитку російського друкарства. В той час, як Україна, пригнічена суворим гнітом царської й церковної цензури, продовжує видавати виключно книги духовного змісту або підслесливі „похвальні слова“ російським самодержцям (виставлені: Патерик, 1702 р., Новий Завет, 1741 р. та вірші префекта Київської Академії Козачинського на честь Єлизавети Петрівни, 1744 р.¹⁾, в Голяндії, згодом і в Москві та Петербурзі (в останньому—з 1711 р.) з'являється ріжноманітна література, переважно перекладова, чисто світського змісту. З великого зібрання петрівських видань, що маютьсЯ в Ц. Н. Бібліотеці, демонструютьсЯ: *Gloria Triumphum et Trophaeorum. Слава торжествъ и знаменъ Побѣдъ*“, Амстердам, 1700, з надзвичайно рідким зображенням Петра на мідній ритині²⁾; Символи и Ємблемата, надруковані Колієвським року 1705 в Амстердамі, у Вет-

¹⁾ Наводимо частину титулу цієї дуже рідкої книги: Августѣйшей непобѣдимой императрицѣ... Елисаветъ Петровнѣ... благополучнѣйшаго отъ давнихъ лѣтъ всѣмъ провождедѣннаго въ прародительскую свою отчину Богоспасаемый градъ Кіевъ съ любезнѣйшимъ ея племянникомъ и наслѣдникомъ... Е. И. Высочествомъ... Петромъ Ѳеодоровичемъ купно съ обрученною невѣстою Его Е. И. В. Великою Княжною Екатериною Алексѣевною пришествія... трегубымъ діалектомъ сложенными риѣми привѣтствуетъ... православная Академія Кіевская. 1744 года.—Вірші надруковані ц.-слов'янською, латинською та польською мовами ієромонахом М. Козачинським, „Кіевскія Академіи префектомъ, учителемъ філософи“.

²⁾ Пекарському, II, 24, відомий тільки один повний примірник цієї книжки; наш примірник є другий цілком повний.

стенія; Політиколѣпная апотеозисъ, 1709 р., в якій автори — Лопатинський, Турбойський та ин. улесливо вихваляють полтавського переможця; Історія объ орденахъ, 1710 р., одна з небагатьох петрівських книг ельзевірівського формату, з фронтиспісом і ритинами в ельзевірівському ж дусі; Географія генеральная. Варенія, в перекладі Ф. Полікарпова, 1718 р.; складений і надрукований тим же Полікарповим року 1704 Лексиконъ тринаязычный: Інструкція о морських артикулахъ и кригесърехтахъ, 1716 р.; Календарь или мѣсяцословъ на лѣто отъ Р. Х. 1722, 1721 р.; Книга система или состояніе мохаммеданскія релігій, 1722 р.; Правда воли монаршей, 1722 р., видана в Москві слов'янськими літерами; нарешті—кілька петрівських указів.

Перелічені книги досить повно ілюструють стан і характер друкарства за Петра I, дозволяючи одночасно освітити діяльність видатніших робітників книжкової справи за цієї доби—Копієвського, Федора Полікарпова та інш.

За наступників Петра I друкарство дістає різко позначеного двірського характеру. Найкращі твори друку з'являються тоді в звязку з описами коронацій та врочистих святкувань російських самодержців; серед виданих книг превалюють різні оди, врочисті промови та акти державного характеру. З сили матеріалів, що сюди відносяться, в Музеї експоновано „Опісаніе коронаціи“ Ганни Іоанівни, 1730 р., визначні ритинами Вортманна, Еллінгера та інш.; „Трактатъ между ея Імператорскаго Величества Всероссійскаго, и шахова Величества Персицкаго“ 1732 р., з паралельним текстом російською й німецькою мовами; „Военное состояніе Оттоманскія Імперіи“, графа де-Марсильлі, 1737 р., з гарними візерунками, різаними Соколовим; „Рѣчь къ... Государынѣ Аннѣ Іоанновнѣ“... з приводу замирення з Турцією. 1740 р.; „Селевкъ“ опера, виставлена в день коронації Єлізавети, „сочиненіе доктора Іозефа Бонекки флорентинца, стихотворца Е. И. В., 1744 р. і Коронація Єлізавети Петрівни, видана при Академії Наук року 1744. В останній книзі звертає на себе увагу портрет Єлізавети, зроблений „чорною манерою“ Штенгліним, та сила інших ритин ліпших тогочасних різбарів — Вортмана, Соколова та інш.

Найкращим видавництвом цих часів і, „Вік Катерини“. взагалі, всього XVIII ст., є, безумовно, Академія Наук. Одеська ЦНБ має майже повний комплект видань Академії XVIII віку. Серед них деякі відзначаються особливою оздобністю й заслуговують окремої згадки. Такі, напр., Описаніє Сибирскаго царства, Герарда Фридриха Міллера, 1750 р.; „Римская Історія“ Ролена в перекладі В. Тредьяковського, 1761 р., „Ода ...Екатеринѣ Алексѣевнѣ ...на день рожденія Ея“ Ал. Сумарокова, 1764 р. і багато інш. З періодичних видань Академії виставлено книжку першого російського журналу од 1755 р. — Ежемѣсячныя сочиненія къ пользѣ и увеселенію служащія, а також „Трудолюбивую Пчелу“ 1759 р., вдруге видану Академією року 1870.

Нарешті, щоб ілюстровати плазування перед „Сильними мира сего“ та пригніченість навіть видатніших людей того часу, встановлено дуже рідку книгу, що була опублікована Академією й має таку характерну назву: „Ода Екатеринѣ въ новый 1764 годъ всенижайше поздравляетъ всеподданнѣйшій рабъ Михайло Ломоносовъ“.

За Катерини II, в зв'язку з указом про вільні друкарні, помічається деякий розквіт книжкової справи. Цей факт ілюструється різноманітністю тогочасних друкарень. Для Музею відібрані в одному—двох примірниках видання Академії Наук, Сухопутного Кадетського Шляхетського Корпусу, „Корпус чужестранных единовѣрцев“ Компанії Типографіческої (Новиков), Московської університетської друкарні (орендар — Новиков), друкарень Мейера, Шнора та інш. ¹⁾.

На межі XIX в. стоїть гарне видання Оди Суворову, 1799 р., оздоблене ритинами славетного Уткина (перехід Суворова через Чортів м.ст, титул) ²⁾.

¹⁾ В близькому майбутньому передбачається поповнити відділ російської книги XVIII в. низкою рідких видань провінціального та поміщицького друку. Воронцовський фонд ЦНБ є багатий кладезь таких книг. Зазначимо мимохідь, як зразок рідкої книги, експонованої саме через свою рідкість, Описаніє моря Каспійскаго и устья рѣки Волги, Соїмонова, 1731 р., іп. - 1^о. Видання це збереглося, здається, в єдиному примірнику (див. Ю. Витовт, № 610).

²⁾ Наш примірник має автограф Державина (присвята гр. Воронцові).

§ 3. ROSSICA — UCRAINICA.

Перш ніж закінчити опис відділу друкованої книги вважаємо за необхідне зупинитися ще на одній групі експонатів, які не мають безпосереднього зв'язку з історією книги, але знайшли собі місце в нашому Музеї завдяки своїй історично-бібліографічній цінності. Маємо на увазі західно-європейські видання XVI—XVII вв., присвячені Україні та Московії—так зв. *Rossica — Ucrainica*. Відокремлення цих видань в особну групу пояснюється зазначеним у своїм місці завданням Музею—поруч з картиною послідовного розвитку книги, дати матеріал для ілюстрування окремих моментів історії культури й класової боротьби. З цією метою виділено, крім згаданої, низку інших груп—*Polonica-Ucrainica*, відділ видань доби В. Французької Революції то-що, які, з причини своєї обширності, вимагають цілком окремого розгляду.

Що-ж до *Rossica — Ucrainica*, то вже один тільки перелік деяких видань, які сюди входять, дає уявлення про цінність цієї групи.

Перш за все відмітимо колекцію видань подорожи Герберштейна. Найкраще з них—це *Moscovia der Hauptstadt in Reissen durch Hern... Herberstein, Wien, Michael Zimmermann, 1557 р.*, перевірене самим автором, з чудовими розмальованими й золоченими ритинами. Не менш рідким є перший і єдиний італійський переклад цього твору—*Commentarii della Moscovia e parimente della Russia, Venetia, 1550 р.* Ксилографії цього видання копійовані в зменшеному вигляді безпосередньо на дошки з ритин німецького оригіналу; тому всі предмети, що на них мальовані, повернуті у протилежний з оригіналом бік. Гарні видання також—латинською мовою—*Rerum Moscovitarum Commentarii, Антверпен, I. Steelsius, 1577 р.*, та німецькою—*Moscoviter wunderbare historien, Basel, 1567 р.* Крім того, твір Герберштейна входить у склад різних збірок XVI—XVII вв., що теж у нас є. Ледве чи треба вказати, що всі ці видання Герберштейна надзвичайно рідкі; віденське 1557 р., наприклад, навіть не зустрічається, за словами Аделунга, в кращих бібліографіях.

Не гірше представлені в нас і видання „Московії“ Антонія Поссевіна. Відмітимо кельнське видання 1595 р., в яке,

поруч із „Московією“, входять і інші твори цього автора; італійський переклад, зроблений Джіованбаттісто Поссевіно й надрукований у Benedetto Mammarelli, в Феррарі, року 1597; Віленське видання 1586 р., в якому, крім „Московії“, знаходимо низку актів, відчитів, листів, зв'язаних з діяльністю Поссевіна в Польщі й Московії. Останні два видання належать до дуже рідких.

Далі, своєю особливою рідкістю заслуговують уваги: Martini Broniovii de Biezdzfedeae, Tartariae descriptio etc., Кельн, 1595 р.¹⁾; Wunderbare erschreckliche unerhörte Geschichte und warhaffte Historien, nemlich des nechst gewesenen Grossfürsten der Moschkaw Joan Basilidis Leben, durch Heinrich Röteln zu Sagan, 1596 р., з цікавою ритиною циноброю (Грозний, бояри, духівництво); La description du Royaume de Pologne et pays adiacens Блез де-Віженера, Paris, J. Richer, 1573 р., і мапами Польщі, України й Московії; Of the Russe Commonwealth, London, 1591 р.—перше англійське видання славетного твору Флетчера, що наробило багато клопоту англійським купцям, які домагалися навіть знищення цієї небезпечної книжки.

Багацько творів XVI і раніших віків про Україну й Московію надруковано по різних збірниках, з яких згадаємо *Regum Moscoviticarum auctores varii unum in corpus primum congesti*, Франкфурт, у нащадків Вехелія, 1600 р., де знаходимо твори Павла Джовіо, Іоганна Фабра, Клементя Адама, Олександра Гваньїні, Іоганна Пісторія, Тильманна Бреденбаха, Павла Одерборна, Рейнольда Гайзенштайна та інш., а також указаний вище збірник Баттиста Рамузю, *Delle navigationi e viaggi*, Венеція, у Джунта, 1550 р., де зібрані подорожі Марко Поло, Іосифа Барбаро, Контаріні, Плано Карпіні, Герберштайна, Себастьяна Кабота, Альберта Кампензе і т. и. До цієї ж категорії збірників відносяться зазначені в своєму місці ельзевірівське видання *Russia seu Moscovia* та мерівське—*Respublica Moscovia et urbes* (auctore Voxhornio), 1630 р.

З творів XVII в. вкажемо тільки *Iter in Moschaviam Augustini liberi baronis de Mayerberg, s. a.*, та французьке видання—*Voyage en Moscovie*, Leyde, 1688; *Description d'Ukraine par le sieur de Beauplan*, Rollen, Jacques Caillone, 1660 р.

¹⁾ Аделунгові невідомо; див. його *Reisen*, I, 315.

з цінною мапою України; *La Relation de trois ambassades* (Карлейля), Amsterdam, Jean Blayuz, 1669 р.—видання, невідоме Аделунгові; *Relation de tout ce qui regarde la Moscovie*, Paris, Denys Thierry, 1687 р.; *Relatio* Адольфа Лізека, секретаря австрійського посольства 1675 р., Зальцбург, J. B. Mayr, 1676 р.; *Johan. Straussens Reisen* (1668—1670 pp.), Amsterdam, Jacob van Meurs, з цінними ритинами, що ілюструють заколот Разіна, а також французьке ілюстроване видання тієї ж книги в перекладі Гланія, 1720 р.; *Margeret, Estat de l'Empire de Russie*, 1669, передруковане року 1821; *La Religion ancien et moderne des Moscovites*, з ритинами Б. Пікара, Амстердам, де-Лорм, 1698 р., та аналогічне кельнське видання; *The present state of Russia* Самуеля Коллінза, лейб-лікаря Олексія Михайловича, Лондон, 1671 р., і французький переклад—Париж, Barbin, 1679 р., з ксилографіями L. Coffin'a; *Viaggi di Moscovia degli anni 1633, 1634, 1635 e 1636 pp.*, Viterbo, 1658 р., де вміщено подорож Олеарія та анонімну працю *Del serenissimo Re Alessio ditto il Pio*—виключно рідке видання; Кояловича, *De rebus anno 1648 et 1649 p. contra Zaporovios cosacos gestis*, Vilne, 1651 р.; *Legatio Polono-Lithuanica in Moscoviam descripta a teste occultato Bernhardo Leopoldo Tappero*, Нюрнберг, 1689 р., та низку інших творів (Ізбранда, Ньюштадта, Невілля, Старовольського, Міхалона Літвіна то-що), в дуже рідких виданнях, іноді зовсім невідомих бібліографам.

Але при експозиції тих чи інших книжок ми керувалися не ознакою їхньої рідкості, але наявністю ілюстраційного матеріалу. З культурно-історичного боку, ритини, що ними оздоблені книги Мейерберга, Герберштайна, Стрьюса, Коллінза то-що, мають великий інтерес.

Відділ друкованих видань, не зважаючи на його, порівнюючи, значні розміри, не можна ще вважати за цілком закінчений. Необхідно його довести, перш за все, до нашого часу шляхом добору найкращих і найбільш показових видань XIX—XX вв., що могли б схарактеризувати новітні досягнення друкарського мистецтва; необхідно також значно поширити групу експонатів XVIII ст. Нарешті, з метою більш загострити увагу на розвитку української книги, треба чітко відокремити й поповнити відповідний відділ новими матеріалами.

VI. Відділ графіки.

Графічні матеріали Одеської Ц. Н. Бібліотеки знаходяться ще в стадії виявлення й розробки. Проте вже тепер колекції, зібрані в цьому відділі, уявляють значну демонстраційну й наукову цінність. На жаль, недостатність устаткування тут більш, ніж в якому-небудь іншому відділі, перешкоджає розгорнути його цілком задовольняюче. Отже, при даному стані відділу, можемо дати лише побіжну характеристику деяких його частин, головним чином — карикатур.

Кількість карикатур у Музеї, чи то в збірниках, чи то окремими відбитками й листами, досягає понад 3.000. Найранші карикатури, що в нас маються, відносяться до XVII ст. Це — збірка гугенотських шаржів на політичних і церковних діячів доби Луї XIV, що брали участь у відміні Нантського едикту. Вони були видані в 1691 р. у Голляндії під назвою *Les Heros de la Ligue ou la Procession Monacale conduite par Louis XIV pour la conversion des Protestants de son Royaume, Paris (sic!), Pierre Peters, 1691 р.* Знаходимо тут карикатури на єпископа Реймського („осел, увінчаний, мітрою“), єпископа Паризького, з обличчям ловеласа-розпутника („більш приятель дам, аніж папи“), канцлера Ле Тельє, Лувау, де-Буффлера, Маріньяка, М-те де-Ментенон та інш. Карикатури виконані всі чорною манерою, попереджуються різким сонетом, що починається словами: „падлячі куртизани, полохливі гнобителі“... Збірник уявляє велику рідкість, бо королівські емісари ретельно нищили його скрізь, де його можна було захопити.

Однак основним ядром нашої колекції є карикатури віку XVIII — поч. XIX, переважно англійські, яких намічується біля 2000 аркушів. Це єдине в своєму роді зібрання творів славетних карикатуристів Джильєра, Роуландсона, Круїкшанка, Бенбері та інш. Значна їхня частина падає на добу Вел. Франц. Революції й Першої Імперії й відбиває так внутрішню боротьбу в самій Англії, як і шалену атаку „твердолобих“ XVIII в. проти революційної Франції. Особливий інтерес мають карикатури останньої категорії. Відмітимо, наприклад, карикатуру Джильєра від січня 1793 р.: три голодні французи виривають один в одного схудле жабенятко, а під їх ногами миша святкує загибель kota, що зди-

хає з голоду, в той час, як обік ситі, повнокровні англійці уписують біфштекс, п'ють сметанку і т. и. Під першою частиною картини дається список французьких (54.090 чоловік) і союзних (690) втрат під Жемаппом, з іронічним написом: „Французькі перемоги“; під другою частиною — патріотичні вигуки: „боже, хорони короля! Керуй, Британія! Король і конституція — назавжди“ і т. и. Вся карикатура має назву: „Французьке щастя, англійські злидні“. Багатше змістом друга карикатура — од лютого 1793 р. — „Апогей французької слави“, з іронічним зауваженням: „Релігія, справедливість, порядність та всі інші страховища емансипованого розуму — геть відціля“. На першому плані — шибениця („стовп свободи“), на якій в непристойній позі сидить якобінець, топчучи ногами повішаних попів; далі, на лихтарі, висить черниця; обік — гільйотина, з-під якої падає голова скараного короля, та Собор Паризької богоматери, що палає оддала. Ввесь цей жахливий ансамбль увінчано розп'ятою дитиною, яка промовляє: „*Voilà, messieurs*“. Така є, в ракурсі, картина всієї Революції, як її уявляв собі художник, що віддав свій видатний талант на послуги чорній реакції та англійському шовінізмові.

Цей художник підписував всі свої карикатури словами *Gillrey. fecit pro populo publico* — Джильрей намалював для суспільного добра, — і не може бути сумніву в тому, що його твори відіграли немалу роль у відповідній обробці англійської суспільної думки проти Революції.

Хоча й неприступні середньому англійському обивателю своєю високою ціною, карикатури діставали широкої звісности завдяки виставкам у вікнах видавництв — факт, що чудово ілюструється одним із аркушів нашої колекції, де намальовано величезну, всю заставлену карикатурами вітрину відомого видавця джильреєвських творів Гемфрі, перед якою бачимо великий натовп глядачів.

„Найбільший з англійських карикатуристів і мабуть зі всіх карикатуристів нових часів“, як зве Джильрея Райт (*A history of caricature and grotesque*), — відгукався на всі важніші події Революції. Так, напр., процес і скарання Луї XVI викликали появу низки його творів, в яких революцію намальовано чорними фарбами та її діячів — породінням пекла, в той час як короля виведено в сяйві мучеництва.

23 січня 1793 р. Джилрей видає карикатуру: „Пекельний шабаш або вбивство Луї“, де всю церемонію страти виконують біси, і вони ж оточують гільйотину в уніформі національних гвардейців. 16 лютого 1793 р. він малює карикатуру на ту ж тему—„Кров короля, що закликає до помсти“, в якій дуже вдачно розв'язано конструктивну проблему включення великого тексту в саму картину, без порушення її органічної цілності. 26 лютого знову видає карикатуру, присвячену судові й смерті короля: кат, з обличчям Пилипа Орлеанського замахнувся сокирою над головою Луї XVI, що стоїть навколішках; Робесп'єр, одягнений перекупкою риби (poissarde), підставляє кошик, готуючись прийняти стяту голову в той час, як королева та дофін благають милосердя.

До категорії карикатур, що виховували англійську публіку в зненависті до Револіції, відноситься також малюнок, виданий 26 лютого 1794 р., що з'ображає якобінця (à Paris beau) та якобінку (à Paris belle), як хижі, огидні створіння. Хай живе Республіка, хай загинуть всі тирані! геть релігію! святів! — вигукує якобінець,—крови! смерті! на лихтар! на гільйотину! і т. д.—каже відповідний напис до карикатури парижанки.

З того менту, як Англія стала до відвертої боротьби з молодогою республікою, потік злобних карикатур проти ворога ще збільшується, але їхнє попереднє соціальне зафарблення тепер здебільшого поступає місця національно-шовіністському. Відмітимо з цієї групи карикатури „Наступний жах французької навали“ (Джилрей, 20/IX-1796) проти переговорів про замирення з французами; „Джон Буль снідає“ (Джилрей, 24/IX-1798), Перемога англійської флоти; „Загин кар єгипетських або нищення революційних крокодилів“, „Джек Тар верхи на французькому сітоуєн“, „Нельсон відпочиває зі своїми молодецькими матросами після Нільської перемоги“ (Роулондсона)—останні три карикатури, присвячені поразкам французів в Єгипті—та багато інших.

Сполучення класової й національної зненависті особливо видно на цікавій карикатурі Джилрея—„Руйнація французького велетня“ (1798 р.). Францію тут намальовано у вигляді величезного якобінця, який топче ногами хреста, біблію, вагу правосуддя; в одній його руці—гільйотина,

з написом: братерство, в другій—книга, що на ній читаємо: „Релігія природи, несправедливість, гніт, вбивство, руйнація“. Рука з неба, озброєна британським щитом, посилає блискавку, яка вражає потвору.

Особливим нападам з боку англійських карикатуристів піддав Наполеон, на якого вони дивилися, як на найбільшого й небезпечнішого національного ворога Англії. Наполеонові, якого англійці фамільярно звали Боні (Boney), присвячено десятки карикатур нашої колекції. Такі, напр., „Танок смерти Бонапарта“; „Бонапарт у пеклі“; „Гулівер і Бробдіньяг“; „Бонапарт, повідомлений про перемогу англійців, дає присягу знищити їх до-щенту“; „Бонапарт на шибениці“; „Зелені окуляри або М-те Тальєн і імператриця Жозефіна, танцюючи голими перед Баррасом у зимі 1797 р.“; „Боні став моралістом“ і багато інш. Можна казати, що жоден важливий факт військової, чи то політичної діяльності Наполеона, чи то звірського або навіть інтимного його життя не був залишений без уваги. Єгипетський похід, спроба десанту в Англію, переговори з Павлом I, Тильзїтська згода, невдачі в Іспанії, хазяїнування Наполеона в Німеччині, заслання його на Ельбу та низка інших моментів наполеонівської історії були глумливо або злобно коментовані Джильреєм, Роуландсоном, Аргюсом, Райтом.

Ще зрачнішої уваги уділяли англійські карикатуристи питанням внутрішньої політики, залишаючись і тут на ґрунті безумовного захисту старого ладу проти „духу революції“ та яких-будь ліберальних віянь. Керівник англійської політики, Пітт, зустрічає з їхнього боку повну підтримку, й жало своєї критики вони неодмінно звертають проти партії, на чолі якої стояли Фокс і Шерідан. Яко приклад, зазначимо карикатуру Джильрея від 8/IV-1793 р. — „Британнія між Сциллою та Харібдою“: між Харібдою східного деспотизму (турецька чалма) і Сциллою революційних, якобінських прагнень (група проводирів лібералів) пливе човен англійської конституції, якому ще загрожує небезпека розбитися о голу скелю Французької Революції; але на стерні сидить Пітт, що твердою рукою направляє човен в далеку, тиху пристань „суспільного щастя“.

В другому десятиріччі XIX в. вже не залишається нікого з видатних карикатуристів революційного періоду, і разом із ними зникає й карикатура, різана на міді. В той

час, як Джилрей, наприклад, був не тільки рисовником, але і різбарем, і його остання карикатура—„Голярня“—різана навіть не за своїм власним, але за чужим малюнком (Бенбері),—нові карикатуристи—тільки рисовники, і нова карикатура—вже є не мідною гравюрою, але літографією.

Принаймні з 20-х рр. XIX ст. зустрічаємо майже виключно літографовану карикатуру, справді, так само розмольовану од руки, як попередня різана. Але ця зміна в техніці репродукування веде за собою появу карикатури не окремими коштовними листами, а цілими серіями, періодичними збірниками, призначеними, завдяки своїй порівнюючій дешевині, до широкого розповсюдження. Таким є, наприклад, періодичне видання *M. Leaw's, Monthly sketches of caricature*—щомісячний аркушик карикатур, що мається в Музеї за роки 1830—1836, а також чудова колекція *Political sketches published by M. C. Lean*, у 12-ти великих фоліантах, де знаходимо понад 800 літографованих політичних карикатур.

Що-до французької карикатури, то вона до 30-х рр. XIX ст. представлена в нас випадково, окремими аркушами при чому має ліберальний, антиклерикальний і антироялістський характер. Повніше репрезентовано карикатуру 40—50-х рр., у першу чергу—творами славетного Гаварні (1804—1866). В Музеї експоновано збірники його побутової та політичної карикатури—*Les Lorettes, Les Fourberies des femmes, Les enfants terribles, Histoire de politiquer*. Великий інтерес мають також карикатури *C. G. Traviés*. Він був творцем популярного карикатурного типа—*Maueux*—червононосого, товстогубого горбача, розпусного піяки і ненажери, до того ж атеїста, а разом з цим—гарячого патріота й шовініста. В цьому типі мистець символізував чванливість і дурість дрібної французької буржуазії, гордої своєю участю в „трьох славних революціях“, а згодом—і своєю ролею зрадника пролетаріята в червневі дні 1848 р. Слідом за Травіє, Гранвіль і Робійяр використали цей тип, щоби заплямувати лицемірство, шахрайство та обмеженість міщанства. Альбом „Маїє“ виставлено в Музеї, як блискучий зразок соціальної карикатури XIX в.

Окремо треба згадати цікавий твір, що також може бути віднесеним до карикатурного жанру—*Histoire drama-*

tique, pittoresque et caricaturale de la sainte Russie, Paris, 1854, з 500 малюнками Густава Доре (?), різаними на дереві низкою різбарів „нової школи“ за редакцією Сотена. Цей твір концентрує в собі всю зненависть передової Європи проти міжнароднього жандарма, яким була Росія Миколи I. Карикатури на російського „автократора“ та його безголових служників відзначаються особливою дотепністю.

Що-до інших графічних експонатів музею, то ми тільки згадаємо альбом кольорових гравюр Конрада Мартина, Метца, *Imitations of ancient and modern drawings from the Restoration of the Arts in Italy to the present time*, 1798 р.; малюнки Лебрена, різані Жираром Одраном, 1681 р.; гравюри Сильвестра (XVII в.), Helland'a і Gillberg'a (XVIII в.), Pinelli (початок XIX в.); *Histoire de Joseph—офорти de Caylus* за малюнками Рембрандта; *Galerie du Palais Royal*, 1786 р., з офортами Дюкло, де-Лонгейня, Куше, Левассера та інш.; *the Dance of Death* Гольбейна, різане Hollar'ом; збірник портретів XVI—XVII в.в. (Daret); чудові художні літографії за малюнками В. Маддокса—*News of Lansdown Tower* і т. д.

Всі ці матеріяли, як і сила інших, тут не згаданих, ще чекають своєї систематизації й розробки, після чого тільки й можна буде дати повну характеристику графічного відділу.

О. Вайнштейн.

З МАТЕРІЯЛІВ РУКОПИСНОГО ЗІБРАННЯ
ОДЕСЬКОЇ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ.

З ЛІНГВІСТИЧНО-ІСТОРИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ¹⁾.

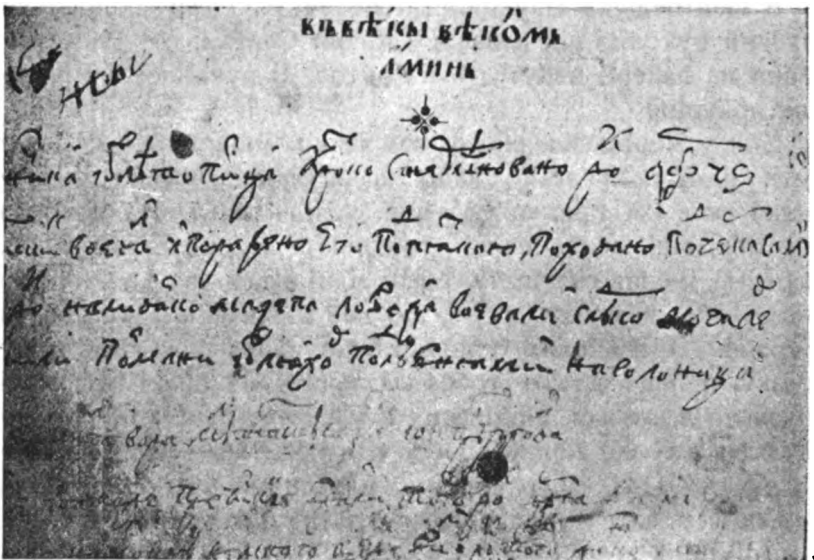
В Центральній Науковій Бібліотеці м. Одеси заховується цікавий рукопис під назвою „Життя Святих, № 196“, писаний на папері, мабуть, у XVI стол. В рукописі 290 великих аркушів.

Хоч у мові зазначеного пам'ятника подибуються деякі риси півд.-слов'янські, напр., середне-болгарське поплутання юсів (за премногу *А*—вин. в. одн. на л. 31а та ин.) або лексичні особливості, але решта язових відзнак і, нарешті, імення святих та географічні назви (днѣпръскую рѣку—6а) вказують на те, що цей пам'ятник написано на Україні. З язових прикмет, що підтверджують нашу думку, перш за все треба зазначити східньо-слав'янські відзнаки *ч*, *ж* зам. сподіваних *шт*, *жд* із *tj*, *dj* (печеру—59, чю жа а—60), повноголосся (морозомъ—10а, у вышегородѣ—114а), ф.ф. чол. р. прикметників на —ого; —ому, —омъ, ж. р. дати, —місц, одн. на—ой (прѣподобному—8а, етого—8а, вѣбудушом вѣцѣ—*ibid.*, правой вѣрѣ—58а та ин.), займенн. то бѣ, со бѣ (напр., на 40 л.), нарешті, характерна две сх.-слов. пам'яті заміна ѣ через *e* в таких випадках, як предасть (5), черева (113), що на них уперше звернув увагу Шахматов. Крім перелічених спільно-слов'янських рис, знаходимо в рукописі де-кілька чисто українських особливостей, а саме, зміну *у* на *в* після голосних звуків (чрево *v* годіа—6, нывчить—8), протилежну заміну *в* на *у* (списавъ *у* время—35а), поплутання *ы* та *и* (пріаты—5а, млстину—58, взырай—33а, сыроты—60, аспыды—113), заміну ѣ через *и* (имъ, иси—33а), ф. орудн. в. займ. *кимь*—40.

Але що найцікавіше в цьому пам'ятнику, так це приписка скорописом, яку ми знаходимо на відвороті 60-го л.

¹⁾ З доповіді в засіданні Бібліографічного Семінару при Центральній Науковій Бібліотеці м. Одеси 22 лютого 1926 р.

Через те, що аркуш з боку зрізано, а також через невиразність почерку, всього змісту зазначеної приписки, що ми й подаємо П нижче, зрозуміти не можна, але ясно, що тут іде розмова про смерть одного з учасників подій 1596 р., якого „поражено под Пяткою, поховано под Черкасами“. Можливо, що ця приписка була сучасною згаданим подіям (облога Могилева, бійка біля Солониці „под Лубнями“), але може П списано пізніш із якого-сь „короткого літописця“.

Але як би там не було, навіть і те, що можна зрозуміти на цій приписці, становить історичний матеріал, стверджуючи існування одного з ватажків Наливайка, а саме, Мазепи, що його ймення й знайде читач у 3-му рядку.

В VII т. своєї „Історії України—Руси“ (ст. 237, прим. 2) акад. Грушевський каже, що ймення ватажків Наливайка (Панчохи, Мазепи й Кизима), крім Шаули й Шостака „передані джерелами непевними“. Отже, як ми бачимо, дійсно був такий ватажок Мазепа, і, очевидно, в козацькому рухові кінця XVI в. він відігравав значну роль, бо його ймення згадується на 2-му місці після Наливайка, навіть перед іменням Лободи.

П. Бузук.

ДВА ТОПОГРАФІЧНІ ОПИСИ ПОЛТАВЩИНИ Й ХАРКІВЩИНИ.

I.

Студіювання економічної історії України ледве тільки починається. На цій новій царині можна назвати дуже небагато ймень, хоч всі дані твердо промовляють за те, що намічена лінія студій економісторії України безперечно розгорнеться, зміцніє і дасть видатних дослідувачів. Розуміється, завдання для молодого напрямку сильно полекшиться в міру виявлення все нових джерел.

Серед них видатне місце займають топографічні й статистичні описи різних кутків нашої Республіки. А між ними першими по часові й повноті є описи, що склалися за досить докладним планом, виробленим в свій час Рос. Вільно-Економічним Товариством. В.-Е. Т-во ставило завдання всебічного вистудіювання різних країн Росії за таким розподілом зібраних відомостей: географічне положення губернії, топографія її, мертва й жива природа, село й його промисли, міста та їхні промисли, шляхи то-що. Відомості, зібрані за цим планом, мали не тільки одно теоретичне значіння й ними користались і адміністратори, що серйозно ставилися до справи управління дорученою їм територією і відчували потребу в знанні місцевого краєвого життя, його економічних ресурсів, потреб й т. и. Вдумивий адміністратор гр. Строганов, який був губернатором спочатку Малоросійської губернії, потім Харківщини й Новоросії,—не міг обійтися без певних даних що-до кожного краю, де йому доводилося правити. Такі дані для нього було зібрано в складених за планом В.-Ек. Т-ва топографічних описах Полтавщини від 1806 р. й Харківщини від 1837 р., які збереглися в графовій бібліотеці за № 7879 й № 7878 і разом з нею перейшли до Центральної Науко-

вої Бібліотеки, в рукописному зібранні якої вони в теперішній час перебувають.

II.

Ключ для економічного життя Полтавщини на початку XIX стол. дається в таблиці цін за 1804 р. Вона охоплює предмети сільського господарства: лувівництва, скотарства, птахівництва в містах і повітах. По головніших пунктах ціни визначалися в таких цифрах:

Таблиця цін 1804 року.

	Пшениця чт.	Жито чт.	Ячмінь чт.	Овес чт.	Червон. мед. пуд.
Полтава . . .	4.50—5.00	1.90—2.20	1.20—1.50	1.50—2.00	5.00
Повіт . . .	4.25—4.75	1.60—2.00	1.10—1.25	1.30—1.50	4.50
Кременчук . .	4.50—5.00	2.15—2.40	1.35—1.60	1.50—2.00	5.40
Градизьк . . .	5.00—5.25	2.05—2.15	1.20—1.40	1.35—1.75	5.00
Повіт . . .	4.25—4.50	2.00—2.05	1.10—1.25	1.30—1.35	4.80
Переясл . . .	4.60—5.00	2.30—2.50	1.30—1.70	1.50—1.90	5.00
Повіт . . .	4.50—4.90	2.14—2.30	1.25—1.40	1.40—1.75	4.80
Миргор . . .	3.70—3.95	1.90—2.00	1.25—1.40	1.20—1.35	3.80
Повіт . . .	3.60—3.80	1.70—1.90	1.20—1.35	1.15—1.20	3.50
Ромен . . .	4.15—5.00	2.05—2.15	1.40—1.60	1.65—1.75	4.50
Глинськ . . .	4.00—5.00	2.00—2.10	1.25—1.35	1.50—1.60	4.20
Повіт . . .	4.00—4.70	1.90—2.00	1.30—1.50	1.50—1.60	4.00

	Віск білий фунт	Віск жовт. фунт	Масло ко- ров'яче фунт	Льонна оля фунт	Масло коно- пляне фунт	Сало яло- вине фунт	Мя'со ялов. фунт	Баранина фунт	Свинина фунт	Пара ин- диків	Пара курей	Пара гусей	Пара качок
	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.
Полтава . . .	60	50	10	8	6	12	4	3 1/2	3	80	20	40	25
Повіт . . .	55	40	6	7	5	11	3	2	2	60	18	36	20
Кременчук . .	65	60	10	8	7	12	4	3 1/2	3	80	20	40	25
Градизьк . . .	58	55	8	6	6	11	3 1/2	3	2	70	18	36	20
Повіт . . .	58	50	6	6	5	10	3	2 1/2	2	60	16	34	20

Таблиця цін 1804 року (продовження).

	Віск білий фунт	Віск жовт. фунт	Масло ко- ров'яче фунт	Льонна олія фунт	Масло коно- пляне фунт	Сало ялов. фунт	М'ясо ялов. фунт	Баранина фунт	Свинина фунт	Пара ин- диків	Пара курей	Пара гусей	Пара качок
	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.	коп.
Переясл. . .	60	50	10	10	10	12	4	3	3	80	16	38	18
Повіт . . .	55	40	8	8	8	11	3 ¹ / ₂	2	2	70	14	36	16
Миргор. . .	50	95	9	9	8	8	3 ¹ / ₂	3	2	60	16	34	26
Повіт . . .	46	40	6	8	7	7	3	2	2	50	14	32	24
Ромен . . .	65	58	12	11	10	12	4	3	3	80	20	40	30
Глиньск . .	62	55	10	10	9	10	3	2	2	70	18	36	28
Повіт . . .	62	50	8	9	8	9	3	2	1 ¹ / ₂	60	16	34	26

З наведених цифр видно, що найдешевшим продуктом сільського господарства на Полтавщині було м'ясо: яловиче, баранина й свинина. Низький рівень цін свідчить про те, що ринок був досить закиданий м'ясними продуктами, то б то, що Полтавщина початку ХІХ в. кохалася в худобі й цінила її високо. Топографічний опис справді говорить, — які види худоби розводилися ким і в якій стояли ціні. Так, „козаки и крестьяне держать по большей части однихъ къ вѣдѣ и къ хлѣбопашеству нужныхъ быковъ и нѣсколько для доенія потребнаго въ пищу молока коровъ“. Рогата худоба (заводська) цінувалася: бугай 120—200 крб., віл — 20—40 крб., корова 25 крб. (ар. 309).

Поміщики мали заводи англійських, арабських коней і корів данської, німецької й инш. порід (арк. 302). Заводська худоба коштувала дуже дорого: 200—300—500—1000 кр., мерін 40—150—200, кобила 80—150 крб. (ар. 304).

„Овцы въ заводахъ рѣдко есть шліонскіе и очень в малыхъ количествахъ, по большей же части смѣшанной породы решетилловскіе“ (арк. 313). У поміщиків їх бувало 100—150 й навіть 1—2 тис.; у селян же 30—50 шт. Вовна закупалася купцями на заводах в ціні 60—80 крб. за пуд, м'ясо йшло по 2—3 крб. туша, свічне сало 5—8 крб. за пуд, овчина 1—2 крб. (л. 315). Спродаж рогатої худоби відбувався протягом лютого — травня, коли провадилося й різання ягнат на смушки, які продавалися чи приїжджим купцям (власне

їхнім посередникам), чи самі хазяї везли на продаж до міст. По смушки приїздили з Туреччини, Криму, Дону, Польщі, Слобожанщини шапочники. За крашу смушку платили 2.50 крб., за гіршу, що йшла до Росії й Слобожанщини 2 крб. й найгіршу (для Польщі) 1.50 крб. (ар. 299). Мерлушки цінувалися до 5 крб. (ар. 300). Живі вівці продавалися по 80 коп.—3 крб. 20 коп., мерини 25—40 крб.

Свиней, „кромѣ чухонскихъ и обыкновенныхъ, здѣшной породы, малыхъ простыхъ, никакихъ родовъ болѣе не имѣется“. Ціни стояли на кабана 12—15 крб., свиню в 10 крб., а простої породи кабан коштував 8—13 крб., свиня 4—8 крб. (п. 317).

Скотарство, як признався автор опису, „по причинѣ многолюдства жителей кажется очень достаточнымъ“ (л. 296), хоч і не затуляв очей на те, що заводи були „очень маловажны и скоть по большей части невидный и малъ“. Проте худою охоче торгували, спродуючи її білоруськ., польськ. і російським купцям.

При розвиненому скотарстві знаходило виправдання лувківництво. На сіно стояв певний попит з боку скупщиків й згонщиків скота й худоби на Полтавщині за лютий—травень що-року продавалось принаймні 75 тис. голів. Отже збут сіна був забезпечений. З десятини виходило 90—1000 пуд. Ціна на сіно стояла доброго 5—10 коп., неврожайного року 20—50 коп. (арк. 268).

Зі сказаного видно, що рільництво на Полтавщині не могло дістати дуже широкого розвитку чи бути раціонально поставленим. Заздалегідь можна відкинути думку про угноєння, удосконалені знаряддя, тощо. Вони себе не виправдували. Як свідчить автор „Топографічного Опису“, хліборобство за стариною практикою провадилося на чотири поля. „При посѣвахъ отдѣляются для каждого чрезполосныя нивы, по смѣнамъ опредѣляемыя, хотя же таковыя земли бывають и не всѣ общественныя, но разнаго званія жителямъ принадлежащія, однако изъ положеній.., издревне принятыхъ, не исключаются, но отходятъ какъ вообще въ толоки, такъ неизъемлемо подъ посѣвы отдѣленная или нарочитая, ежели при селеніяхъ имѣется особая часть, составляетъ ихъ четвертое отдѣленіе... земель, гдѣ иные косятъ сѣно, а иные сѣють хлѣбъ, смѣняя погодно мѣста одно по другому“ (арк. 265).

Угноення відоме було тільки для конопель. Луги призначалися виключно під сіно, аж поки виснажитья орна земля; тоді на лугах починали сіяти просо, на 2-й рік пшеницю, потім ячмінь чи овес й нарешті жито, після чого земля пускалася під сінокос (арк. 266). Обробка провадилася плугами в 6—8 волів. Плуг різав землю завширшки в 6 вер., глибиною 3 вер. За оранкою йшло ралення й боронування, для якого пускалися коні замість волів (арк. 267).

Знаряддям хліборобської праці служили: плуг з залізним лемешем на 2 колесах, дерев'яна борона з залізними в заможних й дерев'яними в бідніших зубами, рало, коси для збору трави, серпи для уборки хліба, зубчаті граблі, дерев'яні вила, для обмолоту ціпи (арк. 268—9).

Хлібні культури були прості. Красну пшеницю й англійській ячмінь та полбу „очень немногіе помѣщики разводитъ еще начинаютъ“, хоч вже вони запримітили, що врожай від них був на 100% більший (арк. 272).

Збір з десятини пшениці до 20 кіп, гречки й проса до 24, гороху до 30 кіп. Хліб збирався в полукіпки, з 25—50 кіп виходив стіг, з 2 стогів—складалась стирта (арк. 275). Зберегався хліб в особливих лозних скринях або солом'яних боднях, у бідних—в ямах. Багатші мололи зерно в вітряках, „а беднѣйшіе трутъ въ жерновахъ“ (арк. 277).

Крім хліба розводився льон, що, правда, „не очень изобильно“, льону з трудом вистачало „для домашнихъ потребностейъ“. Під посів льону вживалися „крѣпкие нераспаханные грунты или тѣ земли, гдѣ уже издавна толочными сгонами для скота служатъ на низменныхъ и крѣпкихъ мѣстахъ, которыя лѣтъ 10 безъ распаханія пролежали“ (арк. 280). Тільки з лишків видавали льонну олію для їжі й освітлення. Цим з'ясувалася порівняно висока ціна на льонну олію, хоч його довозили з Білоруси (арк. 281). Льонне насіння коштувало 10—14 крб., олія 8 крб. відро чищене 14—15 крб. за пуд.

Те-ж можна сказати і про коноплі, які сіялися „обыкновенно для домашнихъ только расходовъ“ (арк. 285).

Тютюн знали ріжних сортів: бакун, вергинський, амерефарський и сарський (арк. 286). В довозі насіння тютюнового не відчувалося потреби, його було досить. В продажу сарський тютюн коштував 5 крб. пуд, інші—1 карб.

Найбільш давало користи бджільництво, продукти якого поступали й на внутрішній, і на зовнішній ринок. Вулик меду продавався за 8—12 карб., пуд меду 3—5 крб., пуд воску 10—20 крб. (арк. 333).

Незначні були підсобні промисли. Всі вони, за признанням автора, „употребляются вездѣ по одному только домоводству“ (арк. 43—46). Вироби були „простой работы“ (арк. 66). Домові промисли здебільшого лежали на жінках: пряжа льону, конопель та вовни то-що. Не дивлячись на досить добрі ціни (аршин тонкого льонного полотна 80 к.—1 крб., конопляного 30—45 к.), „в продажу вездѣ поступаєть его очень мало, большая же часть употребляется на домашние расходы“ (арк. 343). Збуту, як видно, не було.

Через це мережа шляхів була дуже мало розвиненою. По Полтавщині було відомо всього дев'ять шляхів: старовинний Костянтинопольський шлях від Херсонщини через Кременчук, Хорол, Лубні, Пирятин, Прилуки до Чернігівщини протягом 228 вер.; Полтавський через Хорол, Лубні, Пирятин, Прилуки до Чернігівщини 244 вер.; Полтавсько-Київський через Хорол, Лубні, Пирятин, Переяслав 305 вер.; Полтавсько-Харківсько-Катеринославський 53 в.; Полтавсько-Херсонський через Кременчук 117 вер.; Харківсько-Катеринославський через Костянтиноград 91 вер.; Полтавсько-Роменсько-Опошнянський 40 вер., Катеринославсько- й Херсонсько-Київський через Кременчук, Золотоношу й Переяслав 235 вер. й „шлях № 9“. „По всей вообще губернии, читаемо в опису, случается въ разсужденіи сильныхъ снѣга насыповъ... ѣздоки, избѣрая выгоды свои въ разсужденіи лучше уѣзженнаго, через близъ лежащие около большихъ дорогъ селенія, пути... ѣздить проселочными отъ селенія до селенія дорогами, а иногда и по замерзшему уже въ рѣкахъ льду“ (арк. 19—20). Водяні шляхи були тільки по Дніпру, але далі сплавів лісу та близчих поїздок на байдаках і човнах діло не йшло. „Рѣки, рѣчки и ручьи... вообще всѣ гнилыми камышами и... болотными травами заросшіе... по онымъ никакого судоходства предпринимаемо не было“, говорить автор „Топографічного Опису“.

З останніх слів видно, що полтавці обходились „проселочными“ шляхами. Великі тракти використовували

лися чужосторонніми купцями, які самі приїздили до малорухливих обивателів Полтавщини по продукти сільського господарства й з пропозицією різних фабрикатів.

Зустріч сторін відбувалась на полтавських ярмарках так відомих від давніх часів. В Полтаві було 4 ярмарка, кожний тягся тиждень, а Воздвиженський два (арк. 99), в Костянтинограді 5 ярмарків на час „не болѣе одной недѣли“ (арк. 106); в Кобеляках — 4 ярмарка (арк. 113), в Градижкю 4 ярмарка, на які „в весняное время приїздили купці з Росіи, польського краю, з-за цесарської границы, Бѣлорусіи и со всѣхъ почти околичныхъ мѣсть“ (арк. 135); в Золотоноші теж 4 ярмарка (арк. 142), в Переяславі—4 ярмарка, з яких найбільший хрещенський тягся 2 тижні (арк. 105); в Пириятині 4 (арк. 165); в Прилуках, Лохвиці, Лубнях, Хоролі, Миргороді, Гадячу, Ромні й Глинську також по 4 ярмарка і в Зінкові— 5. Сторонні купці привозили сюди „въ довольномъ количествѣ красные, бумажные и шерстяные, суконные и пушные товары, галантерейные вещи, юфть и кожи, въ разныхъ штукахъ желѣзо и мѣдь“ (переважно з російських міст) і спродували з „хорошими успѣхами“ (арк. 176). Місцеве ж населення на ярмарки пригоняло коней і рогату худобу (арк. 183—194), привозило смушки (арк. 201—210).

Відокремлено стояла торгівля Кремерчука куди стягувалися по Дніпру дерево, посуд, дрань з Білорусіі й Правобережжя, збирались байдаки з залізом, канатом, рогожами, склом, милом та инш. „Изъ (сего) груза, каже автор, часть скупається на пристаняхъ здѣшними жителями и изъ другихъ городовъ приѣзжающими людьми, а часть отплываетъ по рѣчкѣ внизъ въ низовые города (арк. 117). До Кременчука приїздили „изъ самыхъ отдаленнѣйшихъ селъ и пограничныхъ губерній городовъ за разными... продуктами“. Але командували й тут московські купці (арк. 128).

З купецьких потреб мав виникнути й розвинутиись фурманський промисел. Але „нарочитыхъ извозчиков, кромѣ временныхъ изъ числа (полтавского) мѣщанства и званія казачьего, охотниковъ къ недалекимъ извозамъ, имеющихъ собственныя лошади, никакихъ не имѣлось“ (арк. 96). Проте „Нѣкоторые ежегодно на собственныхъ волахъ отправляютъ къ Азовск. и Черному морямъ въ бережные города покупаемую

здѣсь пшеницу и пшено, а оттоль доставляють изъ Дону донскихъ станицъ разныхъ родовъ рыбы и изъ Крымскаго полуострова получаемою соль въ здѣшнія мѣста и, продавая как то, такъ и другое, получаютъ свои выгоды, наиболѣе ж нанимаются купцамъ или кто только въ томъ нужду имѣеть съ волами и повозками подъ фуры для перевозки въ другіе отдаленные города разныхъ товаровъ“ (арк. 335). Їздили з Золотоноші й Переяслава на Дін по рибу (154), прилучани — „занимались вивозимою изъ крымскихъ острововъ солью“ (арк. 175); в Ромнахъ „ізвоз“ практикувався в отдаленнѣйшіе пограничные города, кому куда надобность укажетъ, имѣя притомъ довольное число лошадей“ — в Таврію то-що (арк. 235).

Звощики-чумаки й купці мали рацію провадити торгівлю: приставлені товари стояли в добрій ціні. Так, чужоземне полотно коштувало 40—120 коп. арш., гранитур — до 2 крб., тафта—до 150 коп., атлас до 3 крб., ситець до 150 коп., напівситець до 1 крб., сукно рос. 110 коп., голяндське 5—9 крб., англійське 8—12 крб., німецьке 2—6 крб., пуховий капелюх 2—10 крб., поярковий—30 к.—1 крб., ф. чаю 2—10 крб., ф. цукру 50 к. 1 крб., відро судацького вина—4 крб., мускателю—6 крб., ф. перцю — 80 коп., кориці—1 крб., банка маслин 50 коп., лист скла—60 коп., пуд сибір. заліза 2 крб. 80 коп., червоної міді 25 крб., чавуну 2—3 крб., юфта 3—7 крб., й т. д. (арк. 347—9).

Отже не диво, що всі кидалися на торгівлю. „Купцы и мѣщане, говоритъ автор „Топографічного Опису“, какъ тѣ, кои упряжняются въ хлѣбопашествѣ, такъ и всѣ не имѣющіе никакихъ собственныхъ земель или совершенно отъ полевыхъ работъ чуждые, безъ изъятія всѣ занимаются разнаго званія оборотами и въ разныхъ стороннихъ губерній пограничныхъ городахъ, смотря по времени, приличію и обстоятельствамъ, промыслами, покупая и перепродавая и на другіе перемѣнявая товары, а тѣмъ самымъ себя и имущества свои содержать“ (арк. 77—78). Тому зрозуміло, що в містах Полтавщини всюди бачимо досить багато крамниць. В Полтаві, напр., рахувалося 5 камяниць, 12 торговельнихъ всякого роду складів, під час ярмарка 113 торговихъ мість, 70 заїзнихъ дворів, 40 різниць (арк. 93—94); в Костянтинограді 27 крамниць, 5 різниць (арк. 104); в Кобелякахъ чотири торгові ряди (арк. 111); в Кременчуці 124 крамниці й 28 різниць

(арк. 121); в Золотоноші—28 крамниць (арк. 141); в Переяславі—140 (арк. 152); в Пириятині—23 і два ряди (арк. 162), і Прилуках—75 (арк. 173) і т. д.

Гандлі і можливість знайти собі заробіток від торгівлі притягували до міст людей всякого стану. Міста представляються досить залюденими. За відомостями „Топографічного Опису“, статистичні дані що-до міського населення по п'ятьох головніших центрах представляються в такому вигляді:

	Дворян	Духов- ництва	Купців	Міщан	Козаків	Селян
Полтава	197	35	142	1425	1924	341
Кременчук	125	29	362	2875	4	225
Ромен	136	36	80	687	376	356
Переяслав	67	58	38	1039	614	512
Миргород	85	12	16	340	1358	1405

Цікаво при цьому визначити високий % селян в містах і не тільки дворових, але й таких, що постійно жили чи прибули до міст з покормежними та билетами.

Коли придивитися до міських промислів, то впадає на очі дуже обмежене коло ремісників. По всіх містах фігурують тільки кравці, шевці, ткачі, ковалі, різники, й калашники. Їх рахувалося:

	Кравці	Шевці	Ткачі	Ковалі	Різники	Калаш- ники
В Полтаві	32	145	45	13	27	38
» Кременчуці	35	40	—	15	28	62
» Переяславі	25	46	28	7	16	34
» Миргороді	6	20	60	5	47	108
» Ромні	37	70	19	7	15	28

Але „ремесленники и цеховые, занимаясь почти всегда трудами и приобретаая себѣ одѣяніе и пищу по законамъ-лости суровыхъ нравовъ или отъ необразованія, тѣхъ рукодѣлій, которыми черезъ пристальное свое вниманіе на чистоту работъ и прочность могли удобнѣе возвысить лучшіе по трудамъ-своимъ доходы, навлекають себѣ добровольные недостатки и уже по нѣкоторымъ городамъ совсѣмъ потеряли всѣ тѣ виды свои, на коихъ основаны были“.

Автор з'ясовував це „нерадѣніємъ, случающимся разновластією по городамъ, а наиболѣе разностью званій живущихъ вездѣ мастеровъ или потому, что владѣльческіе крестьяне, будучи ежевременно обременяемы экономическими своихъ господъ работами, лишаются средствъ быть въ обществахъ, зависящихъ отъ... цеховъ, озабочены, будучи болѣе господскою нежели стороннею работою..., а цехмистеры черезъ то лишаются нужныхъ преимуществъ (арк. 255). Заробітки майстрових людей були невеликі. В такому жвавому пункті, як Кременчук штукарі, напр., діставали 10—15 крб. ас., шевці за пару чобіт 20—50 коп., кравці 20—30 коп. ас. за виготовання одягу. Коли взяти на увагу, що денна платня десь в Степовій Україні під час літніх польових робіт виносила 15—30 коп. ас. на господарських харчах (акр. 339), то звідси з'ясується, що своїх селян поміщики радше випускали на працю до Дону, Таврії й т. п. (акр. 338).

Майстрі не утрималися в місті й охоче виходили на село, де поміщики, аби позбавитися зайвих видатків, іноді не преч були від заведення фабрик й заводів. Останні здебільшого були старинного млинного зразку. Але зустрічалися й новіші. Автор „Топографічного Опису“ показує, напр., на сукняну в с. Рясках над р. Смошшою фабрику кн. Юсупова й дві в Хорольському пов. (т. сов. Башилова в с. Мусійновці на Сулі й д. ст. с. Оболенського там-же). В них вироблялося просте сукно зі звичайної овечої вовни, кількістю до 200 поставів, але на продаж виходило звідти „самое малое количество въ здѣшнихъ губерніяхъ по близости цѣною от 2 руб. до 3.50 коп.“ (арк. 23—24). Більш нараховувалося салітрових заводів, що належали „партикулярнымъ людямъ“ майже в усіх повітах Полтавщини. Та всі вони були „въ дѣйствіяхъ маловажны по малости отыскиваемой (селитры), способной на сіе и безпрекословной заводчиками своими людьми изъ разныхъ мѣстъ наваживають на своемъ скотѣ. Въ каждомъ порознь заводѣ выработываютъ не болѣе какъ до 500 пуд. селитры“, яка поступала на Шостенський пороховий завод (арк. 33). Існували й „кирпичные заводы, говоритъ автор, умножаясь, чувствительно открываются при городахъ, мѣстечкахъ, селахъ и деревняхъ“ (арк. 34). Далі в Полтаві відомі два свічні заводи—один міський, другий—купця Балабухова,—з 1810 р.

проектувалося збудувати в Полтаві й сукняну фабрику (арк. 97); в Костянтинограді було 3 цегельні й 2 пивниці „партикулярные“ (арк. 104) і проектувалася сукняна фабрика (арк. 105); в Кременчуці існував досить великий збройовий завод (арк. 113); цегельня, 6 пивниць, 2 свічні заводи, 4 кахльові, 5 цегельні, завод канатний, мильний, шкіряний, медоварний й воскобійня (арк. 124). В Хоролі 4 пивниці й 3 солодовні (арк. 199) й т. д.

Про заводи автор „Топ. Оп.“ писав, що вони „въ маленькихъ видахъ построены, дѣйствуютъ тогда только, когда въ тѣхъ товарахъ укажетъ какая-либо надобность или же предусмотрѣны бываютъ лучшія выгоды“ (арк. 254).

Коли говорять про Полтавщину на світанку XIX ст., то що-до царини обробної промисловости — мислять німецьку колонію сукнярів в самій Полтаві (про неї див. Київ. Стар. 1905, XI—XII, 239—241, 244 й слід.) чи єврейську казенну фабрику в Кременчуці й т. и. Про першу як і другу в „Топограф. Опису“ не маємо відомостів. І зрозуміло, бо німецькі і єврейські сукнярі появились в Полтавщині далеко пізніш, ніж було складено „Топографічний Опис“. Отже, „Топ. Опис Полтавщини“ доповнює зібрані І. Павловським дані, які обмальовують Полтавщину дальших часів.

Джерело наше проливає світ на поставлене проф. Оглобліним питання про існування на Україні самостійного єврейського капіталу (Предкапитал. фабрика на Украине, 46). В Топограф. Опису“ відокремлено євреїв-купців в особну групу. В Полтаві р. 1806 рахувалося купців-християн 121 і євреїв-купців 21 то б то 14—15%, в Кобеляках євреїв-купців зовсім не було, в Кременчуці купців-християн 341 при 21 купцеві-євреї чи то єврейських купців рахувалося якихось 6%. В Золотоноші навпаки при 9 купцях-християнах фігурує 48 єврейських купців, инакше, перших було менш 20%, в Переяславі християн-купців було 17, а євреїв 21. По всій же губернії євреїв-купців можна нарахувати 20,7%, цифра близька до вирахованої проф. Оглобліним. Всі ці купці працюють від свого ім'я у власному інтересі. Т. ч., думка талановитого історика-економіста що-до існування євр. капіталу на Лівобережжю підтверджується.

Цифри що-до цін мають чималий інтерес. Рівняючи ціни 1806 з цінами 1760 р., побачимо, що, напр., у

Полтаві на 1806 р. ціна пшениці виросла в 5 з лишком раз, на жито в 6,7 раз, ячмінь в 5,8, овес в 8,5 мед й віск в 6,25 раз, зате масло коров'яче в $1\frac{2}{3}$, льонне 1,6, конопляне в $1\frac{1}{2}$ рази, м'яса—лишилася майже без перемін, а ціна птахів піднеслась в 1,5—2 рази. Т. ч., м'яса й жири не потерпіли по суті змін у цінах і, значить, в економічному обороті. Що ж до хлібів всякого роду ціни різко підскочили, що може промовляти за те, що в порівнянні з XVIII в. Полтавщину можна було б визнати за хліборобську губерню. Але підняття цін свідчить про порівняно обмежені запаси хлібів на місці, що відповідало дійсному станові речей. „Топограф. Опис“ дає цьому пояснення—коректив, підкреслюючи наявність досить розвиненого скотарства. Значить, „Топограф. Опис“ малює переломну добу в економічному житті Полтавщини.

Переломність доби виявляється і в рухові населення. Починаючи від 1780 р., було видачо покормежних по повітах: Полтавському 14194, Костянтиноградському 2961, Кобеляцькому 3169, Кременчуцькому 19526 й т. и., усього по всіх повітах 168337 чи на один повіт на рік не дає навіть 500 чол. Пашпортів же для міського населення щороку пересічно видавалося по 102. Висновок ясний: населення не могло похвалитися рухливістю,—отже воно, виходить, задовольнялось продуктами власного господарства, жило самодільщиною, потреби було зведено до мінімуму.

Иншу картину дає Топографічний Опис Харківщини. Лежачи на границі з Росією, вона служила перехрестям торговельних шляхів, що тяглися з Криму, Дону, Лівобережжя, почасти Білоруси на північ й перехрещувалися з російським шляхами. Харківщина служила постійною „толчеєю“ найріжноманітніших торговельних інтересів, оживляла „нѣскольکو губерній на значительномъ пространствѣ“ (арк. 82). Чумаки Богодухівщини, Лебедини, Сумщини, Змієва, Волчанську й инш. служили посередниками між півднем й північчю Росії, сходом і Польщею, Литвою то-що (арк. 141, 158, 211 й др.).

Товари тут громадилися великими гуртами й торговельні операції велися на великі гроші. На Харківщині не переривались ярмарки. В самому Харкові вони тяглися по місяцеві. Обороти р. 1836 на хрещенському ярмарку визначилися в цифрі 9,4 міль. крб., на троїцькому 32 м. крб.,

успенському 14,6 м. крб., на покровському 7,4 м. крб. (ар. 81, 82, 83); в Сумах на великопосному ярмарку довіз товарів сягав 4,9 м. крб., введеньському 5,3 м. крб. (ар. 179); в Ізюмі на преполовенському на 1,06 м. крб., іванівському 1,05 м. крб., воздвиженському 1,06 м. крб., дмитрівському 1,02 м. крб. (арк. 241) й т. и.

Обороти дрібних міст визначалися так само в значних цифрах. Десь у Охтирці оборот ярмарковий доходив до 300 т. крб., Зміївщини 125—140 т. крб. (ар. 202), в Валковщині—850 т. крб. (арк. 126), Золочові—112 т. крб. (арк. 101—102) й т. и.

Навіть сільські ярмарки провадили солідні як на той час операції. На сільських ярмарках Харківського повіту оборот досягав 35 т. крб. (ар. 110), Лебединського повіту 16 т. крб. (арк. 158) й т. д.

Торговельні обороти окремих торговців (не купців) навіть в маленьких містах були досить високі. В Краснокутському напр. „жители, имѣющіе лавки, производять торгъ на сумму от 2 до 5 т. руб.“ (арк. 139), в Охтирці міщани до 50 т. крб., на кожного пересічно 4,5 т. крб. (ар. 166).

Торгівля притягувала до міст силу люду й тому населення міст було досить високим. В Харкові напр. рахувалося до 40 т. д., в Валках 9264, в Богодухові до 5 т., в Ізюмі по-над 4700 д. й т. и. Ріст помешкань не поспівав за ростом населення, через що десь в околицях Харкова ціна по помешкання під час ярмарків стояла 2—4 крб. а в центрі міста доходила до 40 крб. ас. за добу (ар. 77).

Ціни на помешкання й невідкладна потреба в них сприяли росту будівництва. „За 35 лѣт до нашего времени (1836 р.), пише автор „Топограф. Опису“, считалось частных каменныхъ домовъ въ цѣломъ Харьковѣ 10, а теперь их 268“ (арк. 78). Крім них, бачимо готелі, їдальні, шинки, гостинні двори й т. д. в кожному місті Харківщини.

Серед населення зустрічаємо маси купців, ріжночинців, акторів, „робочих“, своїх і приїжджих. Їхні потреби задовольнялися працею цехових, число котрих в Хар. губ. було значним. Так, у Харкові рахувалося їх 2054, в Валках 261, в Богодухові 847, в Куп'янському 108 й т. и.

Що-до купців, то їх постійно перебувало в Харкові 1173, в Валках 41, Богодухові 12, Волчанську 171, Ізюмі 130, Слов'янському 142 й т. д.

Цехові в Харкові належали до кушнірів, шаповалів, бондарів, ковалів, ганчарів (арк. 93); в Золочові бачимо шевців і кушнірів (арк. 102), в Валках кравців, шевців, ковалів (арк. 119), в Краснокутську тих же кравців, шевців, лимарів (арк. 138), в Лебедині — крім того сиром'ятників, шубників, шерстобитів, теслярів, обручників, срібляників (арк. 152) й т. д. Кожна група визначалася в різних цифрах. В Сумах напр. срібляників рахувалося 2, золотарів 1, кравців 35, кушнірів 15, шевців 30, ковалів 20, олов'янщиків 2, різників 2, теслярів 40, ткачів 37, хлібників 16, ганчарів 25, бондарів 24 (арк. 180 — 181); в Волчанську шевців 3, кравців 5, ковалів 6, теслярів 3, слюсарів 1, лимарів 8, свитників 2, овчинників 2 (арк. 213); в Змієві столярів 2, кравців 5, шевців 13, ткачів 15, кожемянь 20, ковалів 10 (арк. 197) і пр.

В міському населенні зустрічалися й селяни. Перехід їх до міст з'ясовувався з недостатності землі: в Харк. пов. казенні селяни мали не більш 1,5 дес. на д. (арк. 106), в Валківському менше 1 дес. (арк. 124), в Охтирському 1,5 дес., в Сумському про селян говориться: „какъ помѣщичьи (в них загалом землі було б більше), такъ и казенные обыватели нуждаются въ землѣ“ (арк. 187), в Старобільському „по недостатку земли“ селянам доводилося кидати рідні місця (арк. 288), так само було й в ин. місцях. Отже безземельні чи малоземельні, виправивши покормежні, мусіли шукати собі заробітку на стороні.

Число покормежних для заробітків, виданих селянам по Валков. пов., в 1836 р. було 2805 (ар. 125), в Краснокутську 488 (арк. 138), по Лебедин. пов. 1536 шт. (арк. 158), в Охтир. пов. 3852 (171), в Сум. пов. „билетовъ и пачпортовъ на выѣздъ“ зареєстровано 449 (арк. 188), в Зміїв пов. — 678 (арк. 201). Взагалі „нигдѣ нельзя легче найти работниковъ, которые цѣлое лѣто, весну, осень и зиму и щутъ занятія и нерѣдко уходятъ на Донъ и въ Степныя губ.“, говорить автор „Оп. Хар. губ.“ (арк. 229).

До виходу спонукали й податки, які були чималі (з души казенних селян платилось 16 р. 71½ коп., з поміщицьких 6 крб. 68 коп., з удільних й конюшенних 4 р. 46 коп.) й колосальні недоплатки, яких до 1837 р. зібралось 17.179.944 крб. 68 к., тим часом як до 1810 р. недоплатки було менш 100 т. крб. (ар. 214): „главное количество недоимокъ

состояло по уѣздамъ малоземельнымъ и тѣхъ, в которыхъ болѣе крестьянъ казеннаго вѣдомства“ (арк. 315).

До безземелля й недоплатів додавалася й загальна дорожня ча продуктів. Так, ціни в Харькові стояли на свіжу рибу 50 коп. за фунт, судак 15 коп., лещ 12 коп. (арк. 85), чт. жита 8—13 крб., вівса чт. 3—6 крб. (арк. 77). Середні ціни в Богодухові: чт. жита 10.90, чт. вівса 4.70, пуд сіна 67 коп. (арк. 133); в Лебедині чт. жита 8.85, вівса 3.96, пуд сіна 48 коп. (арк. 150); в Охтирці — чт. жита 11.80, чт. вівса 5.70, пуд сіна 78 коп. (арк. 166); в Змієві — 33 крб. — 16 крб. 80 коп. (арк. 196); в Волчанську — 4.70—6.70—30 к. (арк. 213); в Ізюмі 10 крб., —7 крб., —50 коп. (арк. 243).

Ті, що лишалися дома, не всюди мали досить хліба. Його, напр., не вистачало в Харк. пов., Богодухівському Сумському, Волчанському. Лишки хліба були тільки в Ізюмському, Куп'янському й Старобільському пов., але їх направляли гол. чином на Озовське море для експорту за кордон. Неможливість дістати хліб при 3-пільній системі призводила до того, що де-хто з поміщиків, яко ото Колокольцев в Волчанщині приступив до многопілья, до машинної обробки полів (арк. 221) й до заведення чужих культур в роді бора (арк. 303).

Там, де (напр. в Куп'ян. пов.) трудно було збути хліб і вибухала т. ч. місцева криза, „поддерживается земледѣлие винокуренными заводами“ (арк. 275). Таких-то заводів, зрештою, було чимало по всій Харківщині. Напр. в Харкові 18, в Охтирці 38, в Змієві 14, Волчанську 29 (виробка в Волчанщині 104400 вед.) й т. и., „но винокурение часто прекращается отъ невозможности оборотиться хлѣбомъ и отъ другихъ причинъ“ (арк. 226).

При скрутному становищі з хлібом місцевому населенню доводилося звертатися до допоміжних промислів. І справді, з „Топограф. Опису“ видко, що місцеві промисли на Харківщині було прийнято. Тут зустрічалось в самому Харкові—коцарство. Зроблені коці розходилися по губернії й йшли на Дін та до Росії. Коць коштував 4—12 крб. На рік вироблялося до 20 т. коців.

Там же вироблялась шкіра (ар. 92), свити чи каптани, якими „снабжались не только своя, но и сосѣдственныя губернии“. В слоб. Водолага вироблявся глиняний посуд, яким славилася названа слобода (арк. 124). В Лебедині

виробляли кушаки й пояси (арк. 151), що дістали великої слави. Охтирка славилася виробкою плахт (арк. 167).

На жаль, в „Топограф. Опису Харків. губ.“ не подається даних що-до заробітків з допоміжних промислів.

Так само не знаємо, скільки власне заробляли підгородні селяни. Вони проводили інтенсивні сільсько-господарчі промисли, продукти яких зараз же поступали для вжитку міста. Бачимо, напр., у Валківщині бахчі, під які наймається земля по досить високій ціні 10—15 крб. за дес. при продажній ціні 35—45 крб. (арк. 223). Те-ж зустрічалося в околицях Харкова, де за найману землю платили до 40 й більш крб. (арк. 109), і в Ізюмовщині, де ціна на землю під бахчі стояла така-ж, як і в Валківщині при продажній 50 крб. (арк. 292) і инш.

Крім городництва, пригородне населення займалося й садівництвом та бджільництвом, які де-хто з поміщиків розгорнув в самостійний промисел. Садівництво було розвинене в Валках, де яри було вкрито фруктовими садами, „на которые жители обращают особое внимание, какъ на одну изъ главныхъ отраслей промышленности“ (арк. 120). В Лебедині садівництвом й бджільництвом славилася слоб. Терки (арк. 157). Садівництвом в Сум. пов. займалися „многіе изъ помѣщиковъ и казенныхъ обывателей“; обивательські сади особливо відомі в слоб. Черепичкиній (арк. 187). В Змієві „въ урожайные годы отъ садовъ (мешканці) получали довольно выгодъ“ а „лучшіе фрукты разводились чиновникомъ Сонцевымъ и купцомъ 1-ой гильдіи Гороховымъ“ (арк. 127).

Такого-ж роду були й инші де-які промисли, як ото птахівництво чи молочарство.

Але найголовнішим засобом для життя являлась молода індустрія. Вона почасти складалася зі старих промислів в виді цегельнь салотопень й т. и., почасти з нових, викликаних життям, обумовлених потребами так Харківщини, як і всієї України. Про види і ріст її дається в Топогр. Опису досить даних. Так, в Харкові існувало 3 свічні заводи (двоє з них належали купцям, на них що-року вироблялося більш 8000 пуд. свічок; платня робітникам ни цих заводах стояла не менш 120 крб. на рік.); 2 мильні заводи (належали купцям, виробляли в рік по-над 6000 пуд.; платня робітникам і тут були не нижче 120 крб.), 5 цегельнь (вироблялося в рік більш 8 міл. шт.

цегли), пивоварня (теж належала купцям, виріб 15—20 тис. відер; платня робітникам 120—300 крб.), 4 мідногамарні заводи (належали купцям, оброблялося не менш 7 тис. пудів міді; робітнича платня 120—200 крб., доходила до 1000 крб. „смотря по занятію“), чавунно-ливарний завод (належав купцеві, обробляв по-над 3000 п. чавуна, робітнича платня від 120 до 800 крб.), 3 залізні (вироблялося над 8000 пуд. котлів для винниць й т. п., робітники мали таку-ж платню, як на мідяному заводі), 4 кахльові, 2 шкіряні, білильно-восковий, капелюшна фабрика (зарплатня 400—500 крб.), мебльовий завод (зарплатня від 2 до 300 крб.), влітку працювала шерстомойка й др. (арк. 89—92). В Харківському пов. було 14 винокурень, 6 салітрових заводів (арк. 109). В Валківському пов. винокурень 23, пивоварень 4, салотопень 7, салітроварень 5 й цегелень 8 (арк. 126). В Богодуховському пов. винокурень 17, шкіряних заводів 2, салітрень 8, цегелень 5, (арк. 142). В Лебедині 1 салітровий завод, 7 фарбовалень, 1 свічний завод, 1 салотопня (арк. 151). В Лебед. пов. 2 сукняні фабрики (належали поміщикам), 20 винокурень, 12 салітрень (арк. 158). В Охтир. пов. 1 цукроварня, 1 мідяний, 2 шкіряні, 14 салітрових заводів, 2 паперові фабрики (арк. 171). В Сумах 2 свічні заводи, 1 миловарня, 3 салотопні, 2 шкіряні заводи (арк. 180). В Сум. пов. 1 паперопрядильня, 1 сукняна фабрика, 3 цукроварні (поміщицькі), 2 кахльові, 14 салітрень, 16 винокурень (арк. 188). В Волчан. пов. 13 поміщицьких салітрень, 2 салотопні й т. и. (арк. 226).

Неможна обминути знаменитих соляних промислів у Слов'янському, де сіль „виваривалась изъ воды на большихъ противняхъ или сковородахъ, повѣшенныхъ каждое надъ большою печью, сложенною безъ малѣйшаго економическаго устройства; это самое истребило лѣса близъ Славянска, такъ что въ 1834 г. было запрещено производить варенье соли дровами, а дозволено каменнымъ углемъ, но какъ и въ этомъ случаѣ происходили злоупотребленія, то въ 1836 г. выварка запрещена; всего ж вываривалось соли 40 тыс. пуд. въ году“ (арк. 253).

Ріст міських промислів убивав сільські, які все дрібніли й переставали задовольняти потреби невибагливого мужика. Так в цілій Харківщині при мало-земеллі й бідности селянської маси помічаємо велику силу

млинів: вітряків рахувалося 4131, млинів 670, нев'яснених 311, разом же 5112. (арк. 108, 109, 120, 125, 141, 152, 160, 171, 180 й др.). Це число не можна не признати дуже великим, але цифра враз загубить своє значіння, коли довідаємося, що за загальним правилом вітряки були об 1 колі і тільки млини можна визнати справжніми підприємствами (арк. 260).

Отож на Харківщині спостерегаємо зародки до індустріального розвитку і капіталістичних напрямків. В порівнянні з XVIII в. на Харківщині маємо величезні зміни. „Главнымъ занятіемъ большинства населенія было вначалѣ земледѣліе“, пише акад. Багалій про старий Харків, посилаючись на свідчення Зуєва (Ист. г. Харькова, I, 233—234). І в іншому місці: „промыслы жителей гор. Харькова мало чѣм отличались отъ таковыхъ же промысловъ сельскаго населенія“. Торгівля провадилася в такий же спосіб, як на Полтавщині початку XIX ст. (Ор. с., 236). В 30-х р.р. XIX стол. картина різко міняється. На півночі України появляється поділ праці й місто займає командуюче положення над територією. Ріжні були причини такого явища, але одною з головних являлось географічне положення, той самий мент, якому надавали величезної, навіть рішачої ваги Плеханов і Рожков, а тепер західня історико-географічна школа. Полтавщина початку XIX стол. й Харківщина 30-х р.р. XIX в., здається, можуть послужити добрим доказом положень для цієї нової школи.

М. Слабченко.

МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ ЖОВТНЕВИХ ДНІВ В ОДЕСІ.

(АРХІВ КОМІСАРА ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ).

Історію Жовтневої Революції 1917 р. ще не написано й чимало потрібно буде часу та праці, щоб з достатньою науковою повністю відтворити цей величезний мент в історії людства. Описи подій Жовтня, що з'являлися до цього часу, мають занадто виразний публіцистичний характер і можуть бути лише за матеріал для майбутнього історика; що-до документальних даних, то їх поки-що опубліковано дуже мало, і тому кожна нова їх публікація видається нам цілком потрібною й цінною для історика¹⁾. Особливо справедливо це що-до документів, які відбивають події Жовтня 1917 року в провінції, бо більша частина вже видрукуваного матеріалу з історії Жовтневої революції торкається розвитку подій у Ленінграді, Москві й на фронті, закрема в ставці головноверха. Де-який матеріал освітлює Жовтень у Києві, головним чином у звязку з тим, що Київ тоді, з'являючись осередком України, провадив свою особливу політику секретаріату Центральної Ради. Що-до інших міст величезної території Росії, то про них ми маємо надзвичайно

¹⁾ В першій книзі за 1926 рік «Пролетарская Революция» відомий дослідувач останніх років революційного руху Пюнтковський умістив спеціальну статтю: «К вопросу об изучении материалов по истории Октябрьской революции», в якій він відмічає, що «необхідність монографічного вивчення так історії 1917 року, як і цілого періоду громадянської війни яскрава і очевидна, але ця необхідність монографічного вивчення вимагає неодмінно в першу чергу систематичного наукового видання й публікації документів, присвячених історії сучасної революції». Він закінчує свою статтю повторенням цього ж положення: «Тільки після наявности видання серії документів, присвячених наміченим питанням (цеб-то Жовтневій Революції й громадянській війні. М. П.), тільки після цього можна буде написати історію Жовтневої революції в широкому розумінні цього слова й приступити до монографічного вивчення окремих моментів цієї історії» (стор. 237—243).

незначний, більш мемуарного характеру матеріал. А тим часом, безперечно, відблеск Жовтневої революції на широкому полі цілої тодішньої Росії має не менший інтерес ніж події в центрах і на фронті: відношення до Жовтня провінції (особливо великих промислових осередків) і села забезпечили успіх і дальше зміцнення здобутків Жовтня. Закрема, все сказане можна віднести й до Одеси. Хоча це місто своїм розміром, економічним значінням і ролю, що воно відіграло взагалі в історії нашого революційного руху, безумовно уявляє чималий інтерес і для історика Жовтневої революції, проте ми поки-що маємо надзвичайно мало матеріалів, що освітлюють цей період та й ті майже виключно мемуарного характеру; документів й офіційних даних поки-що не публіковано. У досить ґрунтовній праці С. Л. Данішевського „Опыт библиографии Октябрьской революции“ (ГИЗ 1926) ми знаходимо вказівки лише на 13 статтів, що мають відношення до Одеських подій в Жовтні 1917 року. Ми зі свого боку можемо доповнити цей список статтями В. Б. „Как назревал в Одессе Октябрь“ і І. Кристаловського „Большевики в Одессе накануне Октября“, що вміщені в збірнику „Октябрьская революция. Первое пятилетие“ (ДВУ 1922 р.); є згадки про Одесу також в огляді Лейкиної „Октябрь по России“, вміщеному в „Пролетарской революции“ за 1926 р. чч. 2-й, 3 та в по смертній праці Е. Бош „Год борьбы“ (ГИЗ 1925 р.). На жаль, цим поки-що й обмежується бібліографія історії Жовтневої революції в Одесі. Слід сподіватися, що десятирічний ювілей Жовтня викличе достатній інтерес до освітлення Одеських подій цього періоду й посприє опублікуванню нових матеріалів.

Одеська Центральна Наукова Бібліотека зі свого боку вважає не зайвою публікацію невеликого архіву, переданого в свій час до Новоросійського Університету на переховання колишнім комісаром Тимчасового Уряду по Одеській військовій окрузі М. І. Харито¹⁾.

Архів складається з 45-ти копій завірених Начальником канцелярії комісаріату вихідних з комісаріату паперів і одержаних на протязі часу між 25-м Жовтня

¹⁾ Одночасно в Одесі перебував і комісар Тимчасового Уряду в морських справах М. І. Шрейдер. Майже всі документи, що публікуються,—за підписом обох комісарів.

та 5-го листопаду 1917 року телеграм і паперів. Всі ці копії з додатком їх докладного опису було передано до кол. бібліотеки Новоросійського Університету, що стала за основу Центральної Наукової Бібліотеки. На обгортці — червоним атраментом написано: „Въ Новоросійській Университет. Матеріали къ исторіи октябрьскаго переворота 1917 г. Секретно. Военный Комиссаръ Временнаго Правительства Одесскаго военнаго Округа Харито. Помощникъ комиссара Губіевъ“. Нижче—надпис: „съ 25 октября по 5 ноября. Событія въ связи съ восстаниемъ большевиковъ въ хронологическомъ порядке)“. В сучасний мент в силу дієвих узаконень архів цей передано Центральною Науковою Бібліотекою до Одеського Краєвого Архіву. Не всі документи, що публікуються, є невідомими; частина з них головним чином телеграми з центру вже було опубліковано *). Проте з метою заховати повність і суцільність картини подій в Одесі в момент Жовтневої революції ми друкуємо архів повністю.

Як зазначено, матеріяли, що публікуються, освітлюють період, який охоплює 25 жовтня—5 листопаду 1917 року. В ці дні Одеса жила лише відбиттям Петроградських подій; Одеський жовтень, як відомо, відбувся пізніше, а зміцнення Радянської влади мало місце тільки після упертої й довгої боротьби—1920 року. Тим часом момент представлений нашими матеріялами теж не позбавлений історичного значіння й інтересу. Відомо з опублікованих уже статтів, що до часу Жовтн. революції Одеса не уявляла ще достатнього відкрystalізованого в пролетарському відношенні цілого; але все ж таки безумовно слід визнати, що проти періоду хоч би лютневих днів чи то виборів до міської думи Одеський пролетаріят, частина гарнізону й особливо флот, що стояв тоді в Одесі, вже відійшли від меншовиків та есерів, недавніх політичних гегемонів, і вплив більшовиків серед мас де-далі зростав **). До цього часу було більшовизовано Раду флотських депутатів; значно зріс вплив більшовиків і в Раді робітничих депутатів. Румчерод, орган в той час найвпливовіший, що охоплював своєю владою

*) Наприклад, нам відомі, публікації: документів ЧЧ. 15, 20 — в Одеських часописах; 39, 40, 41, 43—в „Бюллетенях Ставки Главковерха“ №№ 3 і 4. Ці „Бюллетени“ надруковані в книжці Лелевича „Октябрь в ставке“.

**) Див. ст. І. Кристаловського. „Більшовики в Одесі напередодні жовтня“. Збірка „Жовтнева революція“ Д. В. У. 1922 р. стор. 607—615.

фронт, флот і Одеську область, правда, ще перебував у руках правих соціалістичних партій, але й він у проведенні своєї політики вже не почував під ногами досить твердого ґрунту й в найвідповідальніший мент по одержанні відомостей з Петрограду про Жовтневу революцію він не наважується йти яким-небудь певним і простим шляхом. Ми не маємо, на жаль, ані протоколів, ані архівів Румчероду, щоби по документах простежити криву його політичної діяльності, але все ж таки можемо її встановити, користуючися газетною інформацією того часу та хоч би статтею — спогадами Христева: „Румчерод у підготовці Жовтневої революції¹⁾. „Після довгих суперечок — каже тов. Христов — лівому угрупованню, після відхилення резолюції, що вітала переворот, вдалося провести резолюцію, що в ній Румчерод, не засуджуючи й не ухвалюючи перевороту, не вважає за можливе допомогти Керенському військами Румунського фронту²⁾. А далі Румчерод, як видно з публікованих нами матеріалів (Див. ч. ч. 16 та 17), відмовившись привітати повстання в Петрограді, протестує проти розпуску комісаром тимчасового Уряду Одеського революційного комітету, що привітав це повстання. Ця непослідовність Румчеродських лідерів з'ясовується, звичайно, не відсутністю в них певних політичних методів боротьби, а саме тою несталістю становища самого Румчероду, яка все більше виявлялася, через упертий відхід мас від свого краевого органу на лівіші позиції. Всього через місяць з чимось другим фронтний і областний з'їзд величезною більшістю відмовив у довір'ї своїм колишнім ватажкам, і Румчерод другого скликання мав переважну більшість з більшовиків та лівих есерів. Ще цікавіше становище, яке під цей час створюється в лавах право-соціалістичних партій. Тут робітнича частина партій, ще залишаючись в їх лавах, уперто висловлюється за Жовтневу революцію й навіть своїм тисненням і більшістю примушує свої керівничі органи офіційно привітати Петроградські події. Таке становище, напр., склалося в Одеській організації партії С.-Р., офіційний орган якої „Земля и воля“ в ч/ч після 25 жовтня, хоч із низкою застережень, все-ж таки заявив: „Гибель восстания—возвращение правительства

1) „Літопис революції“ Д. В. У. 1922, кн. I, стр. 171 — 183.

2) Idem, стр. 175.

Керенського—будет победою реакции и империализма“¹⁾). Цей мент вже яскраво підкреслює той розподіл, який давно намітився в С-Р-ій політиці. Події Жовтня тільки прискорили процес виділення нової партії „лівих есерів“, до яких переважно перейшли робітничі групи партій. Цікаво, що вплив лівого крила був найсильніший в таких районах партії як Пересипський, Портовий, Молдаванський, себ-то в робітничих та матроських районах. В той же час праве крило й центр підтримувалися міським, ново-базарним районом, думською та студентською фракціями і т. и. Більшовизація Одеси відбулася повільніше ніж у столицях, але все-ж відбувалася й, коли активно пролетаріят, флот і частина гарнізону виступили трохи пізніше, то і в мент Жовтневої революції різке класове розшарування константувати можна. Одначе на цьому не обмежується інтерес цього періоду. В Одесі, як і взагалі на Україні, мент Жовтневої революції ускладнився привнесенням до чисто класової боротьби, що ми й можемо спостерегати в Росії, елементів національної боротьби, що затуманювало загальне становище. Те, що тов. Е. Бош називала ситуацією „Трикутного бою“²⁾) мало місце в Одесі, як і взагалі на Вкраїні. В Одесі якраз до самого менту Жовтневої революції зміцнюється українізація де-яких військових частин і Одеська українська Рада в своїй політиці одержує можливість спиратися на „курені“, що надає українцям значної питомої ваги в загальних політичних обставинах. Центр українського національного руху—Київ, де засідала Центральна Українська Рада, не прийняв Жовтневої революції, що цілком відповідало дрібно-буржуазному характерові цього руху. Вже 27-го жовтня мала рада прийняла резолюцію, що поставила крапку над і: „Визнаючи, що влада як в цілій державі, так і в кожному окремім краї повинна перейти до рук цілої революційної демократії, визнаючи за недопустиме перехід всієї влади до рук Рад робітничих депутатів, рада висловлюється проти повстання в Петрограді й буде енергійно боротися зі всякими спробами цього заколоту на Вкраїні“³⁾). Одно-

¹⁾ „Земля й воля“, ч. 91 від 1-го листопаду 1917 р.

²⁾ Див. п брошюру „Національний Уряд і Радвлада на Вкраїні.

³⁾ Про позицію та діяльність Центральної Ради: див.: Е Бош „Год боротьби“, Виниченко „Визволення нації“ т. I, Золотарьов „З історії Української Центральної Ради“, а також огляд Лейкиної, „Жовтень, по Росії“,

часно з цією різкою опозицією Жовтневій революції зміцнюється вплив українських самостійницьких елементів, що приводить до видання 7 листопада 1917 р. знаменитого Універсалу, що проголосив Українську Народню Республіку й об'явив про вибори до Українських Установчих Зборів. Політика центру не могла не відбитися на периферії, особливо коли вона могла спертися на такий солідний аргумент, як багнети українських „куренів“. І дійсно, ми бачимо, що в Одесі й український З'їзд, що відбувався якраз в той час, і військова Українська Рада відверто декларують необхідність передачі влади й всіх адміністративних постів представникам Центральної Ради (Див. нижче публік. док. ч.ч. 11, 20, 25). Що основною силою українців була в той мент в Одесі. воєнщина, краще всього підтверджує той цікавий факт, що найвідповідальніша резолюція про взяття влади було прийнято 27 жовтня військовою українською радою (а не загальною радою й з'їздом, що відбувався в той час). Текст резолюції в найістотніших частинах був такий: „З огляду на боротьбу, що спалахнула в Петрограді між Тимчасовим Урядом та Петроградською радою робітничих та солдатських депутатів і з огляду на можливість використання цього менту контр-революцією та анархією, Українська Центральна Рада утворила особливий комітет охорони революції, куди ввійшли представники всіх революційно-демократичних партій та організацій. Всі права та повноваження передаються зазначеному комітетові. Всі влади — військова та цивільна — обов'язані несутеречно виконувати розпорядження комітету охорони революції при Центральній Раді“. Одночасно було обрано Український революційний Комітет. Таким чином ми наприкінці Жовтня 1917 р. знаходимо в Одесі дійсно надзвичайно складне політичне становище. З одного боку загострення класової боротьби між комісарами Тимчасового Уряду та буржуазною частиною населення, яка їх підтримувала, і робітничо-солдатськими масами, що вітали Жовтень, а з другого боку в цю боротьбу вклинюються націоналістичні прагнення місцевих Українських кол. Революційна позиція була представлена Тимчасовим революційним комітетом, що

Пролет. рев. 1926, кн. 2 й 3. Докладна бібліографія Жовтневої революції на Україні у Данишевського „Опыт библиографии Октябрьской революции“, ст. 251 — 257.

утворився зараз же після одержання перших відомостей про Петроградські події. Бюро комітету було сконструйовано з таких представників партій: Рузер (с.-д. більшов.), Орлов (с.-д. більш.), Коробків (менш.), Хейфец (бунд. інтерн.). Шифер (с.-р. лівого крила). З початку до комітету, утвореного формально для охорони порядку і революції від контр-революції та чорносотенних виступів, було також *ex officio* введено: ген. Маркса, тільки що призначеного за начальника Одеської військової Округи, Харито, військового комісара Тимчасового Уряду, Шрейдера, морського комісара, Рязанова—коменданта Одеси і Китникова—начальника міліції. Тим часом комісари вийшли зі складу комітету зараз-таки після того, як комітет став на шлях чисто політичної діяльності, що виявилася в випуску відозви, яка привітала знищення Уряду Керенського й передачу влади радам (див. ч. 2), далі в установленні цензури над буржуазними газетами, що вороже освітлювали події в Петрограді (див. ч. 11). Міська дума, що в більшості своїй виразно підтримувала скинутий Уряд Керенського*), зі свого боку теж утворює комітет охорони революції. Діяльність цього комітету звелася головним чином теж до випуску відозви з гостро негативним ставленням до Петроградського повстання, „яке має метою скинути Тимчасовий уряд, що веде нас до установчих зборів“. Крім відозви думський комітет відвідав адміністраторів міста й Начальника військової Округи, і, здається, на цім його діяльність обмежилася. Таким чином крім раніш постійно діючих організацій ми бачимо утворення ще низки комітетів, кожний з яких ставить перед собою цілком відмінні від інших цілі. Ідеологічно й з боку класового змісту ці комітети теж різко різнилися між собою. І всеж-таки жадна організація, жадне угрупування не почували себе ще остільки сильними, щоб активно й відверто виступити проти своїх ворогів**).

*) Тут есерівська фракція, що займала командне положення в Думі, цілком відбивалась загальну політику партії ворожу до Жовтня.

***) Саме несталістю позицій кожного угрупування з'ясовується той факт, що 27 жовтня утворюється ще один комітет, так зв. «Краєвий комітет», сконструйований на нараді демократичних організацій в складі президентів Румчероду, Тимчасового революційного комітету та Українського революційного комітету. Завдання, поставлені перед цим комітетом, скромно формулювалися, як охорова ладу й безпеки.

Година Одеського Жовтня ще не підійшла. Тимчасовий революційний комітет не був тим монолітним осередком з єдиною волею, точною метою і впертою вірою в перемогу, яким був революційний комітет, що керував Жовтневою революцією в Петрограді. Одеському пролетаріатові, гарнізонів та флоті чимало довелось пізніше змагатися за свій Жовтень, але в період, що ми його разглядаємо, вже яскраво визначився ухил пролетарської Одеси до Радянської влади й Жовтневої революції, що частково відбивають документи, які ми публікуємо.

Архівъ Комиссара Временнаго Правительства в Одессѣ.

№ 1.

ПЕТРОГРАДЪ

Политическое Военмин
копія Ставка Комиссарверх ¹⁾
копія Яссы Комиссарум ²⁾
копія Яссы Поглавкорум ³⁾
копія Морскому Министру

ВОЕННАЯ

Срочно внѣ очереди.

Связи событиями Петроградѣ организованъ Одессѣ комитетъ всѣхъ демократическихъ организацій партій при участіи большевиковъ ввиду особыхъ условий и возможности погромныхъ выступлений точка Благодаря этой возможности мѣстные большевики пока воздерживаются от выступлений точка Городѣ спокойно порядок охраняется принятыми мѣрами воспрещеніемъ сборищъ на улицахъ разѣзжают конные дозоры точка Изъ округа тревожныхъ вѣстей нѣтъ точка Въ комитетъ приглашенъ Главноокр запятая я и морской комиссаръ Шрейдеръ несмотря на то, что преобладающее настроеніе безусловно противъ Временнаго Правительства точка Убедительно прошу информировать Одессу чувствуется полное отсутствіе связи 25 октября 22 часа точка НР 1222.

Военный Комиссаръ Одесск. Округа *Харито* Морской Комиссаръ *Шрейдеръ*
Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

„ОДЕССКІЯ НОВОСТИ“ № 10553.

№ 2.

Пятница 27 октября (9 ноября) 1917 г.

Временный Революціонный Комитетъ гор. Одессы обратился къ населенію съ слѣдующимъ воззваніемъ:

Товарищи и граждане.

Петроградскій пролетаріатъ и армія мощнымъ натискомъ свергли правительство Керенского и Терещенко, правительство саботажа революціи, затягиванія войны, правительство народ-

ной измѣны. Въ отвѣтъ на воззваніе Петроградскаго совѣта всѣ истинные друзья революціи могутъ только воскликнуть: „Да здравствуетъ революціонная власть“. „Да здравствуетъ торжество революціи“. Программа новой власти: немедленное выступленіе съ предложеніемъ демократическаго мира, обезпеченіе своевременнаго созыва учредительнаго собранія, немедленный переходъ земли къ крестьянству, и всей земли къ народу, Товарищи и граждане. Революція, наконецъ, побѣдила. Теперь она сможетъ принести свои плоды широкимъ массамъ населенія, измученнаго войной и разрухой. Пораженіе возстанія — будетъ поражениемъ революціи и возвратомъ къ проклятому прошлому — единодержавной власти. Всѣ, кому дорога революція, должны тѣсно сплотиться въ поддержкѣ новой революціонной власти.

Временный Революціонный Комитетъ призываетъ всѣхъ къ полному спокойствію и подчиненію организованной волѣ совѣтовъ и революціонной демократіи. Никакихъ отдельныхъ выступленій. Никакихъ эксцессовъ. Полное сплоченіе рядовъ и готовность бороться за лучшіе идеалы русской революціи.

Да здравствуетъ новое революціонное правительство.

Да здравствуетъ демократическій миръ и да здравствуетъ Учредительное собраніе.

Военный Революціонный Комитетъ гор. Одессы.

В ъ р н о : Начальникъ Канцеляріи (подпись)

Резолюція: „Поручить пом. комиссара Членову объявить революц. Комитету, что такъ какъ онъ сталъ на путь присоединенія къ возстанію оба комиссара выходятъ изъ состава Комитета“.

Военный Комиссаръ

Врем. Прав. Од. Воен. Окр. (*Харито*)

№ 3.

РЕЗОЛЮЦІЯ

Сотрудниковъ Военно-окружнаго Комиссаріата 26 октября 1917 года, при обсужденіи вопроса о захватѣ власти большевиками въ Петрограде и сегодняшнемъ объявленіи Одесскаго Революціоннаго Комитета о его присоединеніи къ возстанію большевиковъ:

1) Военно-окружной Комиссаріатъ твердо остается на своемъ посту представителемъ Временнаго Правительства.

2) Пока Комиссаріатъ исполняетъ свои обязанности, до тѣхъ поръ имъ будутъ приниматься всѣ меры къ предотвращенію гражданской войны.

3) Въ случаѣ перехода власти только къ большевикамъ, большая часть сотрудниковъ комиссаріата, въ томъ числѣ и комиссаръ, выходитъ изъ состава комиссаріата.

Подписи.

Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись).

№ 4.

ВОЕННАЯ.

ПЕТРОГРАДЪ

Военное Министерство Политическое Управление

Копія Ставка Комиссарверх

Копія Яссы Комиссарум

Копія Яссы Поглавкорум

Въ связи съ полученной сегодня радиограммой созданный вчера революціонный комитетъ выпустилъ объявленіе о присоединеніи своемъ къ выступленію Петроградскаго совѣта и о низверженіи Временнаго Правительства точка Ввиду этого я вышелъ изъ состава Революціоннаго комитета точка Румчородом⁴⁾ организовано областное бюро куда входятъ Главнавокр Украинская Рада и я точка Городъ и округъ виѣшне спокойны но настроеніе жителей подавленное и нѣсколько тревожное точка Жду директивъ отъ Комиссарума и Комиссарверха связи нѣтъ положеніе⁹ Комиссаріата весьма затруднительное однако я и сотрудники приняли твердое рѣшеніе оставаться на своихъ постахъ и принимать мѣры предотвращенію столкновеній точка 26 октября 21 часъ точка Нр 1284

Комиссаръ Одесскаго Округа *Харито*

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

Помощникъ Комиссара
Временнаго Правительства

Одесскаго Округа

Эм. ЧЛЕНОВ

№ 1

28 октября 1917 года.

Военному Комиссару

РАПОРТЪ

Доношу, согласно Вашего приказанія 27 числа сего октября въ 11 часовъ явился во временный революціонный Комитетъ при Штабѣ округа, гдѣ сделалъ отъ Вашего и Морскаго Комиссара, М. И. Шрейдера, слѣдующее заявленіе:

„25 октября, послѣ долгихъ преній относительно принципиальной платформы, не давшихъ положительныхъ результатовъ, было рѣшено, для поддержанія порядка, создать комитетъ при условіи отказа со стороны крайнихъ партій отъ выступлений, ставящей своей задачей исключительно недопущеніе эксцессовъ. Между тѣмъ, 26 числа, комитетъ сталъ на путь политическихъ деклараций, заявивъ о поддержкѣ Петроградскаго комитета, захватившаго неправомѣрно власть. Не считая возможнымъ въ качествѣ представителей Временнаго Правительства участвовать въ комитетѣ, принявшемъ сторону партій, стремящейся захватить въ свои руки власть, долженствующую принадлежать только тому Правительству, которое является выразителемъ воли всей страны, Военный и Морской Комиссары Временнаго Правительства поручили мнѣ заявить объ ихъ выходѣ изъ состава названнаго выше комитета“.

Помошникъ Комиссара *Эм. Членов*
Съ подлиннымъ вѣрно:
Начальникъ Канцеляріи (подпись)

Резолюція: „Прервать сношенія съ революціоннымъ комитетомъ.“

Военный Комиссаръ
Врем. Прав. Од. Воен. Окр. *Харито*

№ 6.

ПЕТРОГРАДЪ
Минмор
Копія ставка Комиссарверх
Копія Яссы Комиссарум
Копія Управоенмин
Копія Циксорсод
Копія Ставка Общеарком

ВОЕННАЯ
Внѣ очереди

Копія Всѣмъ совѣтамъ депутатовъ Всѣмъ портовымъ и матросскимъ
организациямъ и всѣмъ военнымъ комиссарамъ округа

Призываемъ всѣхъ къ поддержанію порядка и спокойствія надо отбросить немедленно всякую растерянность и подавленность духа въ эти рѣшительные дни для судьбы республики точка Захватъ власти и личный арестъ членовъ Временнаго Правительства не уничтожаетъ источника власти революціонной демократіи и государственннй механизмъ точка Главковерх поддерживаемый арміями фронта приказываетъ всѣмъ оставаться на своихъ местахъ впредь до объявленія новаго состава Временнаго Правительства если таковое послѣдуетъ точка Соціали-

стическія партіи Центральный Исполнительный Комитетъ Всероссийскаго Совѣта запятая которому обязаны подчиниться всѣ политическія организациі страны рѣшительно выступили съ протестомъ противъ самочиннаго захвата власти точка Возглавляющій всѣ армейскіе комитеты общеармком требуетъ безпрекословнаго подчиненія правительству единственно могущему довести страну до учредительнаго собранія заявляя о своемъ рѣшеніи силой поддержать это требованіе точка Во имя спасенія страны поддерживайте всѣми силами нормальную работу по подготовкѣ выборовъ в Учредительное собраніе запятая не допускайте выступленій влекущихъ за собою гражданскую войну Нр 1293

Военный Комиссаръ Одесского Округа *Харито*
Морской Комиссаръ *Шрейдеръ*

27 октября 1917 г.

С подлиннымъ вѣрно:
Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 7.

Помощникъ
Военного Комиссара
Временнаго Правительства
По Одесскому Воен. Округу
Отдѣль 2

Военному Комиссару

№.....

РАПОРТЪ.

28 октября 1917 г.
г. Одесса.

Доношу, что 27 октября на засѣданіи окружнаго комитета въ кабинетѣ начальника округа принята декларация Украинской Рады, на основаніи которой на мѣстахъ, въ томъ числѣ и Одессѣ, должны быть образованы комитеты при участіи демократическихъ организацій и партій, обязанные исполнять приказанія изъ Кіева. Избранъ временный комитетъ въ составѣ президіумовъ мѣстнаго революціоннаго комитета, Украинской Рады и Румчерода. Возникъ вопросъ о включеніи въ составъ комитета начальника Округа.

Послѣ заявленія д-ра Луценко о том, что генераль Марксъ⁸⁾, какъ членъ мѣстнаго революціоннаго комитета механически вошелъ въ составъ новаго комитета, вопросъ принимается безъ преній.

Безъ преній включается въ составъ комитета и комиссаръ Центррады⁹⁾ полковникъ Поплавко.

Представителемъ мѣстнаго военно-исполнительнаго комитета Рубинштейномъ было внесено предложеніе о включеніи въ составъ комитета и Правительственныхъ Комиссаровъ. Предложеніе вызвало оживленныя пренія. Указывалось на то, что комиссары, какъ представители несуществующаго правительства не должны входить въ составъ комитета. Я, сославшись на Ваше съ Морскимъ комиссаромъ заявленіе въ началѣ засѣданія, указаль собранію на то, что представители центральной власти, обязанные поддерживать порядокъ, должны войти въ составъ комитета, если только онъ ставитъ своей цѣлью поддержаніе порядка и отказывается отъ тактики мѣстнаго революціоннаго комитета.

Вопросъ ставится на голосованіе и 66 голосами противъ пяти участіе комиссаровъ въ комитетѣ было отклонено.

Помощникъ Комиссара *Губіевъ*

С подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

Резолюціи: 1) „Прервать сношенія с окружнымъ комитетомъ, какъ ставшимъ на путь возстанія“.

2) „Запросить ген. Маркса о его отношеніи къ правительству“.

Военный Комиссаръ

28-X.

Врем. Прав. Од. Воен. Окр. *Харито*

№ 8.

ВОЕННАЯ

ПЕТРОГРАДЪ

Политическое Управление Военмин

Копія Петроград Циксорсод

Копія Ставка Комиссарверх

Копія Ставка Предсѣдателю Общеармейскаго Комитета

Копія Яссы Комиссарум

Копія Севастополь Генчерфлоту

Сейчасъ на засѣданіи Штабъ округа образовался временный краевой органъ состоящій изъ Украинской Рады запятая Революціоннаго Комитета объявившаго вчера присоединеніе къ возстанію и Румчерода точка Комитетъ созданъ по инициативѣ украинцевъ декларировавшихъ постановленіе Кіевской Рады точка Мотивы созданія органа отсутствіе низложеннаго правительства и спасеніе революціи точка Общее собраніе включивъ генерала Маркса въ составъ краевого органа рѣшительно отвергло участіе военнаго и морскаго комиссаровъ такъ какъ таковыя являются представителями низложеннаго правительства точка

При такихъ условіяхъ мы фактически ничего сдѣлать не можемъ устранены отъ работы поэтому выражаемъ нашъ протестъ точка 27 октября 23 часа точка Нр

Военный Комиссаръ *Харито*
Морской Комиссаръ *Шрейдеръ*

27 октября 1917 г.

С подлиннымъ вѣрно:
Начальникъ канцеляріи (подпись)

№ 9.

ПОМОЩНИКЪ
Военного Комиссара
Временнаго Правительства
по Одесскому военному округу
Отдѣл 2-й.
№.....

Военному комиссару.

РАПОРТЪ.

28 октября 1197 г. Гор. Одесса.

Доношу, что 28 сего октября я съ уполномоченнымъ Бараташвили и адъютантомъ Лебедевымъ, исполняя Ваше и Морского Комиссара порученіе, явился къ начальнику округа и предложилъ ему наединѣ рядъ вопросовъ, выясняющихъ его отношеніе къ переживаемому моменту. Выслушавъ мои вопросы онъ заявилъ, что отвѣтитъ на нихъ въ присутствіи членовъ революціоннаго комитета и потому мы перешли въ его кабинетъ, гдѣ происходило совѣщаніе комитета. Въ присутствіи послѣдняго я вновь подтвердилъ, что вопросы предлагаются генералу Марксу какъ начальнику округа.

Были предложены слѣдующіе вопросы:

1. Извѣстно ли Вамъ содержаніе телеграммъ Главковерха и Поглавкоруума и считаете ли для себя обязательнымъ исполненіе изложенныхъ в нихъ приказаній?

Отвѣтъ: Считаю обязательнымъ.

2. Состоя членомъ комитета, отвергшаго участіе въ немъ представителей „несуществующаго Правительства“, признаете ли Вы Правительственныхъ Комиссаровъ?

Отвѣтъ: Признаю.

3. Состоя членомъ революціоннаго комитета, признавашаго декларацію Украинской Рады, считаете ли для себя обязательнымъ приказанія Центроряды.

Отвѣтъ: Признаю.

4. В случаѣ, если послѣдуютъ приказанія Главковерха и Центроряды, исключаящія другъ друга, какіе изъ нихъ будутъ для Васъ обязательными.

Отвѣтъ: Я выйду в отставку. Моя задача сохранить въ тылу порядокъ во что бы то ни стало, и ни на минуту не останавливать снабженіе арміи. Я дѣйствую въ согласіи съ генераломъ Санниковымъ и обо всемъ донесъ Поглавкоруму. Если тактика моя не будетъ одобрена, то послѣдуетъ распоряженіе о моей отставкѣ.

Помощникъ комиссара *Губіев*, ст. адъютантъ шт.-кап. *Лебедев*.
Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ канцеляріи (подпись).

№ 10

Военный Комиссаръ
Временнаго Правительства
Одесскаго Военнаго
Округа

Главному Начальнику округа.

По 1 отд.
28 октября 1917 г.
№ 1304.

Мною получень вчера следующій протестъ комитета Одесской Городской Думы:

„Комитетъ Одесской Городской Думы¹⁰⁾ по охранѣ революціи доводитъ до Вашего свѣдѣнія свой рѣшительный протестъ противъ недопустимыхъ и контр-революціонныхъ дѣйствій временнаго Революціоннаго Комитета, выразившихся въ конфискаціи воззваній Городской Думы и насильственномъ закрытіи газетъ. Такое явное попираніе свободы печати и правъ соціалистической Думы, выбранной всеобщимъ голосованіемъ и выражающей волю всего населенія, является неслыханнымъ покушеніемъ на основныя завоеванія революціи.

Комитетъ Городской Думы требуетъ немедленной отмѣны самочинной цензуры газетъ, снятія карауловъ изъ редакцій и возстановленія въ полной мѣрѣ свободы слова и предоставленія Одесской печати и Городскому самоуправленію выполнить свой прямой долгъ оповѣщать населеніе г. Одессы о происходящихъ событіяхъ.

Комитетъ Городской Думы проситъ Васъ немедленно сообщить ему, какія мѣры собираетесь Вы принять для охраненія гражданскихъ свободъ и правъ Городской Думы.

Городской Голова (подпись).“

Считаю такія дѣйствія революціоннаго комитета безусловно недопустимыми, возвращающими насъ къ невыносимымъ временамъ царизма и его пріемамъ. Населеніе терроризуется такими мѣ-

рами, вызывающими всеобщее осужденіе. Все это вносить не спокойствіе, а самую настоящую тревогу и опасеніе за участь гражданъ, являющихся свидѣтелями своеобразнаго толкованія свободъ, насилій надъ печатью и демократическимъ органомъ самоуправленія со стороны тѣхъ, кто объявляетъ себя защитниками свободы и революціи.

Настойчиво прошу Васъ о распоряженіи снять караулы въ редакціяхъ и не допускать нарушенія дѣятельности избранной всѣмъ населеніемъ Городской Думы.

Военный Комиссаръ *Харито*.

С подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ канцеляріи (подпись).

№ 11.

ВОЕННАЯ
Внѣ очереди

ПЕТРОГРАД

Политическое Управление Военного Министра

Копія Центральный Исполнительный Комитетъ

Копія Ставка Комиссарверх

Копія Яссы Комиссарум

Копія Яссы Поглавкорум

Дополненіе 1288 сообщаемъ окружной органъ настаивалъ на цензурѣ газетъ точка Новости¹²⁾ Листокъ¹³⁾ Почта¹⁴⁾ отказались ночью караулы заняли типографіи газеты не вышли точка Позиція комитета прежняя отрицаніе Временнаго Правительства точка Радой комиссаромъ назначенъ подполковникъ Поплавко точка Телеграммы Главковерха и его сообщенія о продвигеніи революціонныхъ войскъ къ Петрограду не допускаются къ печати точка Нами посланъ протестъ дѣлаемъ энергичное представленіе члену Комитета начальнику округа генералу Марксу точка Благодаря закрытію газетъ невозможно оповѣстить городъ о событіяхъ и истинномъ положеніи точка 28 октября 13 часовъ точка Нр 1302

Военный Комиссаръ *Харито*

Морской Комиссаръ *Шрейдер*

С подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи: (подпись)

28 октября 1917 г.

№ 12.

ПЕТРОГРАДЪ

Военная

Военное Министерство Политическое Управление

Копія Петроградъ Минмор ¹⁵⁾

Копія Петроградъ Циксорсод

Копія Яссы Комиссарум

Копія Яссы Поглавкорум

Копія Ставка Понаштаверх ¹⁶⁾

Копія Ставка Комиссарверх

Доносимъ о положеніи въ Одессѣ и округѣ двоеочіе вѣсть о вступленіи Керенскаго Петроградъ ¹⁷⁾ произвела большое впечатлѣніе и внесла успокоеніе въ несочувствовавшіе возстанію значительные круги но еще напряженнѣй сделала настроеніе сторонниковъ переворота въ особенности матросовъ получившихъ директивы отъ Центрофлота ¹⁸⁾ не подчиняться приказамъ Керенскаго точка Вчера ввиду крайне запутаннаго положенія намѣтился расколъ окружномъ революціонномъ комитетѣ при Штабѣ благодаря неестественному сочетанію городскаго революціоннаго комитета поддерживавшаго возстаніе запятая Украинской Рады имѣющей свои задачи и Румчерода не поддерживающаго возстаніе точка Послѣ рѣшенія окружнаго революціоннаго комитета не признавать Временнаго Правительства мы прекратили всякія сношенія съ комитетомъ и такъ какъ Главокр остается членомъ комитета вчера мы поставили ему вопросъ прямо точка Генераль Марксъ отвѣтилъ что онъ подчиняется Главковерху и признаетъ насъ какъ представителей Временнаго Правительства несмотря на то что окружной комитетъ считаетъ правительство низложеннымъ точка Однако генераль Марксъ остается членомъ окружного революціоннаго комитета точка Подробности двусмысленнаго положенія генерала Маркса обсуждаются печатью точка Газеты недопущенныя къ выходу вечеромъ вышли точка Въѣстѣ съ Городской Думой мы протестовали противъ мѣръ принимаемыхъ революціоннымъ комитетомъ терроризирующихъ населеніе точка Цензура вчера снята точка Сообщенія изъ округа въ общемъ удовлетворительныя однако Мелитополѣ вчера начался разгромъ и пьянство солдатъ точка Преобладающее вліяніе большевиковъ въ Николаеве ¹⁹⁾ подробностей нѣтъ точка Гр 1313 29 октября 13 часовъ

Военный Комиссаръ Одесскаго округа *Харито*Морской Комиссаръ *Шрейдер*

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

29 октября 1917 г.

№ 13

ТЕЛЕГРАММА

Одесса Главвокр копія Снабрум комиссару Харито М. П. Т. Кр. Лит. Я
9745. БС 28,21,7 только комиссару Харито Одс

Изъ Одессы дошли свѣдѣнія что украинцами при личномъ Вашемъ участіи захвачено управленіе Снабрум²⁰⁾ запятая телеграфъ и устранены представители Временнаго Правительства тире комиссаръ и фронтовая областная войсковая организация Румчеродъ точка Дѣйствуя въ полномъ согласіи и единеніи съ комиссаромъ и революціоннымъ фронтовымъ комитетомъ требую немедленно дать объясненіе по содержанію занятія вмѣстѣ съ тѣмъ рѣшительно не допускаю ни минуты перерыва работы Снабрума и телеграфа на нужды армій 28 октября 1917 года Нр особ 1675 Подписаль Щербачевъ Съ подлиннымъ вѣрно дежурный генераль-маіоръ Сытинъ
Резолюція: отвѣтить сообщивъ истинное положеніе дѣла Харито
Съ подлинной вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 14

ЯССЫ ДЕГЕНРУМ

Военная

Копія Яссы Комиссарум

Копія Одесса Снамбрум

Копія Ставка Комиссарверх

Копія Петроградъ политическое управленіе военмин

Въ отвѣтъ на нр 1675 сообщаю что украинцами ни снабрум ни телеграфъ не были захвачены точка Почтово-телеграфный союзъ во всѣ эти дни не допускалъ на телеграфъ никакого контроля со стороны революціонного комитета и Рады подъ угрозой прекращенія работы на телеграфъ точка На совѣщаніи Штабъ 27 октября большинствомъ бб противъ пяти голосовъ рѣшено было что я и комиссаръ флота какъ представители низложеннаго правительства не должны участвовать въ окружномъ комитетѣ однако прочей нашей работѣ комитетъ не мѣшалъ точка На поставленный вчера вопросъ генераль Марксъ призналъ насъ представителями Правительства точка Вообще положеніе серьезно и сложно и Одесса пока избѣжала всякихъ серьезныхъ столкновений точка Нр 1309 29 октября 16 часовъ

Военный комиссаръ Одесскаго округа *Харито*Морской комиссаръ *Шрейдеръ*

Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

29 октября 1917 г.

№ 15
ОБЪЯВЛЕНИЕ ²¹⁾).

Едва два мѣсяца прошло съ того дня какъ Россійская демократія, стойко выдержавшая натискъ справа, охранила завоеванія революцій, какъ вновь приходится стоять передъ угрозой самому существованію республики. Къ счастью для родины, неуклонно идущей къ Учредительному Собранію, безумная попытка захвата власти большевиками не удалась и Временное Правительство, нынѣ измѣняющее свой личный составъ въ согласіи и при содѣйствіи Комитета Спасенія Родины и Революціи ²²⁾, Временного Совѣта Республики, Всероссийскаго Центрального Исполнительнаго Комитета Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ, Исполнительнаго Комитета Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ, Центрального Комитета партіи социалистовъ-революціонеровъ и социаль-демократовъ (меньшевицковъ и объединенцевъ) и другихъ революціонныхъ и демократическихъ партій и организацій, осуждающихъ насильственный захватъ власти и срывъ выборовъ въ Учредительное Собраніе: осуществляетъ свою власть для доведенія страны до Учредительнаго Собранія. Насталъ конецъ кошмарной неуверенности въ завтрашнемъ днѣ. Считаемоъ поэтому нужнымъ объявить во всеобщее свѣдѣніе слѣдующее:

1. Выборы въ Учредительное Собраніе близки. Должны быть приняты всѣ мѣры къ проведенію ихъ въ назначенный срокъ.

2. Призываемоъ населеніе Одессы возвратиться къ обычнымъ мирнымъ занятіямъ и, забывъ страхъ, взаимное недовѣріе и озлобленіе, принять дѣятельное участіе въ выборахъ, чтобы Учредительное Собраніе выявило дѣйствительную волю Россіи.

3. Всѣ революціонные комитеты въ Одессѣ и въ Одесскомъ округѣ, присоединившіеся къ возстанію большевицковъ, должны немедленно ликвидировать свою дѣятельность.

4. Тѣ временные революціонные комитеты, которые ставили и ставятъ своей задачей сохраненіе порядка и предотвращеніе столкновеній и которые не вступили противъ воли демократіи на путь захвата власти должны продолжать свою полезную работу и принимать всѣ мѣры къ введенію жизни въ нормальное русло, оказывая полное содѣйствіе властямъ въ предотвращеніи уличныхъ безпорядковъ.

Правительственные комиссары: Одесскаго военнаго округа *Харито*,
Черноморскаго флота *Шнейдер*, города Одессы *Либерманъ*.

С подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи: (подпись)

№ 16

ТЕЛЕГРАММА

Заслушавъ заявленіе окружного комиссара товарища Харито о предполагаемомъ имъ роспускѣ мѣстнаго Революціоннаго Комитета и другихъ организацій, Румчеродъ констатируетъ полную недопустимость такого постановленія, которое также не вызывается обстоятельствами и предлагаетъ комиссару, товарищу Харито, не принимать никакихъ шаговъ въ этомъ направленіи. Передалъ Наумовъ. Принялъ Россійскій.

Резолюція: отвѣтить, что отмѣнить рѣшеніе не можемъ. *Харито.*

31 октября 1917 года.

Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 17.

Военный Комиссаръ
Временнаго Правительства
по Одесскому Военному Округу
№ 1355—1/XI.

Центральному Исполнительному Комитету „Румчеродъ“.

Въ отвѣтъ на телефонограмму Румчерода отъ 31 октября, прилагая при семъ объявленіе мѣстнаго Революціоннаго комитета отъ 26 октября, въ которомъ онъ присоединяется къ возстанію большевиковъ въ Петроградѣ, и послѣ котораго я и морской комиссаръ не нашли возможнымъ оставаться въ Революціонномъ Комитетѣ,—увѣдомляю Румчеродъ, что я, морской комиссаръ и комиссаръ города, дѣйствую въ духѣ распоряженія Главковерха и Центрального Исполнительнаго Комитета, въ нашемъ объявленіи отъ 30 октября (п. 3) признали необходимымъ предложить всѣмъ революціоннымъ комитетамъ округа, ставшимъ на путь захвата власти, ликвидировать свою дѣятельность, призывая всѣ другіе революціонные комитеты продолжать ихъ полезную работу.

Комиссаръ *Харито*

Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 18.

Военная.

ПЕТРОГРАДЪ—ЦИКСОРСОД.

Копія Политическое Управление Военнаго Министерства.
 Копія ставка Общеармкомитету
 Копія ставка Комиссарверх
 Копія Яссы Поглавкорум
 Копія Яссы Комиссарум

Циркулярно всѣмъ Исполнительнымъ
 Комитетамъ Гарнизоновъ, Начальник.
 Гарнизоновъ и Военнымъ Комиссарамъ
 Округа.

25 октября въ Одессѣ былъ организованъ революціонный комитетъ всѣхъ организацій и при участіи большевиковъ отказавшихся отъ выступленія Одессѣ точка. Въ этотъ комитетъ вошли также Главнаокр генераль Марксъ я и морской комиссаръ Шрейдеръ точка Цѣлью комитета было поддержание порядка точка Однако на слѣдующій день 26 октября Революціонный комитетъ вынесъ резолюцію и объявилъ населенію о своемъ присоединеніи къ возстанію, я и морской комиссаръ вышли изъ революціоннаго комитета точка Стоя твердо на своихъ постахъ выполняя приказанія Главковерха и директивы Центрального Исполнительнаго Комитета Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ депутатовъ Совѣта крестьянскихъ депутатовъ и комитета спасенія²⁰⁾ мы призываемъ всѣхъ безъ колебаній осудить попытки захвата власти запятая сплотиться вокругъ демократическихъ организацій не поддерживающихъ возстанія и не допускать никакихъ выступленій гибельныхъ для родины и свободы точка

1 ноября 22 часа точка Нр

Военный Комиссаръ *Харито.*

Морской Комиссаръ *Шрейдер.*

Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 19.

«ОДЕССКІЯ НОВОСТИ»

от 1 ноября 1917 г.

Отъ Военнаго и Морского Комиссаров.

Военно-Окружный и Морской Комиссары настоятельно рекомендуютъ не придавать никакого значенія радіотелеграммамъ объ успѣхахъ возстанія нерѣдко безграмотно составленнымъ и къ тому же безъ всякой подписи.

Телеграммы эти тенденціозны по содержанию и не соответствуют дѣйствительности, имѣя цѣлью вызвать тревогу среди населенія. Тенденціозность эта, между прочимъ, проявилась и въ сенсационномъ сообщеніи по радіотелеграфу о присоединеніи якобы Центрофлота къ возстанію, тогда какъ Центрофлотъ былъ, какъ оказывается, арестованъ большевиками²³).

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 20.

1 ноября въ 12 часовъ ночи въ Штабѣ Округа членъ генеральнаго секретариата Украины подполковникъ Поплавко объявилъ собравшимся начальникамъ воинскихъ частей декларацію Центральной Украинской Рады и предложилъ вопросъ помощнику Военнаго Правительственнаго комиссара Округа Губіеву, находившемуся на собраніи, — признаеть-ли онъ высшей властью въ округѣ Центральную Украинскую Раду.

На отрицательный отвѣтъ помощника комиссара Губіева, подполковникъ Поплавко объявилъ, что въ такомъ случаѣ Губіевъ считается съ сего числа отрѣшеннымъ отъ должности, добавивъ, что такой же вопросъ будетъ поставленъ всѣмъ правительственнымъ лицамъ. Вслѣдствіе этого, Военный и Морской Комиссары объявляютъ для свѣдѣнія:

1) Распоряженія Главковерха, на которое ссылается Рада, комиссаріаты не получали.

2) Что касается нашего отношенія къ Центральной Радѣ и ея распоряженіямъ, то мы, являясь представителями центральной власти, до сконструирования правительства и до полученія отъ него директивъ по украинскому вопросу — не считаемъ возможнымъ признать власть Украинской Рады.

3) Заявленіе Рады объ устраненіи должностныхъ лицъ, поставленныхъ центральной властью, считаемъ не имѣющими юридической силы.

Военный Комиссаръ *Харито*. Помощники Комиссара *Губіевъ*, *Членовъ*.
Морской Комиссаръ *Шрейдеръ*.

Резолюція. Во всѣ газеты, Штабу Округа, Румчероду, Украинской Радѣ, Исполнительному Комитету С.С.Д.

Послано 2 ноября 1917 г.

Военный Комиссар Временнаго Правительства по Одес. Воен. Округу *Харито*.

Дополнительно: Комиссаруму, Комиссарверху — просить срочныхъ Указаній.

Военный Комиссаръ Вр. Прав. по воен. Округу *Харито*.
Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 21.

СТАВКА

Комиссарверх

Копія Понаштаверх
 Копія Общеармейком
 Копія Петроград Циксорсод
 Копія Политическое Управоенмин
 Копія Яссы Поглавкорум
 Копія Яссы Комиссарум

ВОЕННАЯ

Внѣ всякой очереди

Нами объявлено газетахъ слѣдующее двоеточіе кавычки
 1 ноября въ 12 часовъ ночи въ Штабѣ округа членъ гене-
 рального секретариата Украины подполковникъ Поплавко объ-
 явилъ собравшимся начальникамъ воинскихъ частей декларацію
 Центральной Украинской Рады и предложилъ вопросъ помощнику
 военного правительственнаго комиссара округа Губіеву нахо-
 дившемуся на собраніи признаеть ли онъ высшей властью въ
 округѣ центральную украинскую раду точка На отрицательный
 отвѣтъ помощника комиссара Губіева подполковникъ Поплавко
 объявилъ что въ такомъ случаѣ Губіевъ считается съ сего
 числа отрѣшеннымъ отъ должности, добавивъ, что такой же
 вопросъ будетъ поставленъ всѣмъ правительственнымъ лицамъ
 точка Вслѣдствіе этого Военный и Морской Комиссары объ-
 являютъ для свѣдѣнія двоеточіе Первое распоряженія Главко-
 верха на которое ссылается Рада комиссариаты не получали
 точка Второе что касается нашего отношенія къ Центральной
 Радѣ и ея распоряженіямъ то мы являясь представителями
 власти до сконструированія правительства и до полученія отъ
 него директивъ по украинскому вопросу не считаемъ возмож-
 нымъ признать власть Украинской Рады точка Третье заявленіе
 Рады объ устраниніи должностныхъ лицъ поставленныхъ цен-
 тральной властью считаемъ не имѣющими юридической силы
 точка Военный комиссаръ Харито помощники комиссара
 Губіевъ Членовъ Морской Комиссаръ Шрейдеръ кавычки
 точка 2 ноября 17 часовъ точка Просимъ Комиссарверха
 Комиссарума дать срочныя указанія по этому вопросу точка
 Нр 1373

*Харито**Шрейдеръ*

Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ канцеляріи (подпись)

№ 22.

ВОЕННАЯ
Срочно въ очередь

СТАВКА ПОНАШТАВЕРХ

Копія Ставка Комиссарверх
Копія Яссы Поглавкорум
Копія Яссы Комиссарум
Копія Яссы Революціонному Комитету Фронта

Помощникомъ Главного Начальника Округа по политической части назначается членъ Румчерода прапорщикъ Ильинскій точка Прошу не отказать срочно сообщить упраздняется ли должность военно-окружного комиссара точка Отвѣтъ прошу телеграфировать также Штабу Округа Румчероду Одесской Радѣ точка 4 ноября 15 часоѣ, Нр 1393

Военный Комиссаръ Одесского Округа *Харито*
Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 23.

5 ноября 1917 года
№ 1399

Комиссару Румынскаго Фронта

Такъ какъ въ связи съ текущими событіями я и мои помощники заняли твердую позицію поддержки Временного Правительства и борьбы съ возстаніемъ наше положеніе в настоящее время весьма затруднительно и мало полезно для дѣла. Кромѣ того по приказанію Поглавкорума назначается пом. нач. окр. по политич. части.

Поэтому прошу уволить меня отъ должности военного комиссара и вслѣдствіе переутомленія ходатайствую объ отпускѣ на шесть недѣль съ явкой после отпуска въ Ваше распоряженіе или съ откомандированіемъ въ 5 запасный артиллерійскій дивизионъ, въ которомъ я числюсь.

Комиссаръ *Харито*

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 24

ВОЕННЫЙ КОМИССАРЪ
Одесскаго Военнаго Округа
23 ноября 1917 года
№ 1686

Комиссару Генеральнаго Секретаріата
Подполковнику Поплавко.

Въ отвѣтъ на Ваше предложеніе о сдачѣ мной должности и дѣлъ Военно-Окружного Комиссаріата Вашему представителю прапорщику Карпенко—уведомляю Васъ, что мной получены

распоряженія Комиссара Румынскаго фронта Тизенгаузена и Революціоннаго Комитета Румынскаго фронта—оставаться на посту независимо отъ происходящихъ событій.

Поэтому Ваше предложеніе ни въ коемъ случаѣ не будетъ выполнено мной безъ соотвѣтствующаго постановленія дѣйствующихъ совместно Главнокомандующаго Румынскаго фронта, Революціоннаго комитета фронта и Комиссара Тизенгаузена.

При семъ прилагаю копіи полученныхъ мной распоряженій.

Комиссаръ *Харито*
Начальникъ канцеляріи (подпись)

№ 25

Копія телеграммы полученной изъ Новогеоргіевска на имя Войсковой Укр Рады, Кіевъ Центрорада Революціонный Комитетъ Украиногенеркомитет Одесса Украинская Войсковая Рада 30 октября 1917 г.

На общемъ собраніи украинцевъ при участіи представителей мусульманъ молдаванъ и поляковъ выслушавши докладъ о принятіи всей власти на Украинѣ Центрорадой постановили всю власть Новогеоргіевскомъ гарнизонѣ какъ военную такъ и административную передать в руки Новогеоргіевской украинской рады въ составъ которой войдутъ представители отъ всѣхъ учреждений и организацій. Донося объ этомъ, прошу срочныхъ дальнѣйшихъ указаній и инструкцій 383 Голова Новогеоргіевской Украинской Рады подполковникъ Адамовичъ. Резолюція: телеграмма не была адресована ни Штабу ни Военному Комиссару. Доставлена нам почтово-телеграфнымъ союзомъ. Принять срочныя мѣры протестовать и требовать отъѣзды захвата власти.

Военный Комиссаръ *Харито*
Съ подлиннымъ вѣрно:
Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 26

ВОЕННАЯ

(АДРЕСА НА ОБОРОТЕ).

Исполнительному Комитету Гарнизона
Копія начальнику Гарнизона

Циркулярно всѣмъ исполнительнымъ комитетамъ начальникамъ гарнизоновъ и военнымъ комиссарамъ Одесскаго Округа

Въ виду того что Революціонный комитетъ Румынскаго Фронта подтвердилъ права военныхъ комиссаровъ и предложилъ имъ продолжать ихъ работу независимо отъ происходя-

щихъ событій увѣдомляю что военному комиссару Одесскаго округа Н. И. Харито и его помощникамъ мною поручено какъ и раньше принимать энергичное участіе во всѣхъ дѣлахъ округа касающихся арміи и фронта а также быть моимъ представителемъ во фронтовыхъ учрежденіяхъ находящихся въ предѣлахъ Одесскаго округа точка 7 ноября 18 часовъ нр 1435

Комиссаръ Румынскаго фронта Э. Тизенгаузенъ

Подпись Тизенгаузена удостовѣряю.

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

7 ноября 1917 г.

Кишиневъ Бендеры Бельцы Сороки Аккерманъ Тирасполь Херсонъ Николаевъ Екатеринославъ Елисаветградъ Симферополь Керчь Ялта Феодосія
Евпаторія Павлоградъ Мелитополь Балта Измаилъ

ИСПОЛНИТЕЛЬНОМУ КОМИТЕТУ ГАРНИЗОНА

Копія НАЧАЛЬНИКУ ГАРНИЗОНА

Копія Кишиневъ Военному Комиссару Пальчиковскому

Копія Херсонъ Военному Комиссару Ярощуку

Копія Екатеринославъ Военному Комиссару Избашу

Копія Ялта Военному Комиссару Дружинѣ

Копія Балта Военному Комиссару Визгерду

Копія Измаилъ Военному Комиссару Безмену

№ 27

Военная

НОВОГЕОРГІЕВСКЪ УКРАИНСКОЙ РАДЪ

Копія Исполнительному Комитету

Копія Начгару²¹⁾

Копія Яссы Поглавкорум

Копія Яссы Комиссарум

Телефонограммѣ Нр 330 подписанной головой Новогоріевской украинской рады подполковникомъ Адамовичемъ сказано что на собраніи въ виду принятія всей власти на Украинѣ Центрорадой рѣшено всю власть Новогоріевскѣ какъ военную такъ и административную передать руки Новогоріевской Украинской Рады составъ которой войдутъ представители отъ всѣхъ учреждений и организацій точка считая подобное заявленіе нарушеніемъ распоряженій Главковерха и Циксорсода и посягательствомъ на власть Россійской республики еще разъ призываемъ всѣ учрежденія и организаціи оставаться на своихъ местахъ запятая выполнять очередную работу запятая готовиться Учредительному Собранію и всячески препятствовать захвату власти отдѣльными группами точка Нр 1366

Помощникъ Военнаго Комиссара Губіевъ

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

(1 ноября 1917 года)

№ 28 ЦИРКУЛЯРНАЯ ЗАПИСКА *)

Во всѣхъ губернскіе совѣты крестьянскихъ депутатовъ Губернскимъ Городскимъ и Земскимъ управамъ отъ Исполнительнаго Комитета Всероссійскаго Совѣта Крестьянскихъ депутатовъ ко всѣмъ крестьянамъ солдатамъ и рабочимъ вся власть учредительному противъ воли представителей всероссійскаго крестьянства и представителей арміи власть захватывается Петроградскимъ Советомъ рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ²⁵⁾ захватъ власти за три недѣли до учредительнаго собранія есть захватъ правъ всего народа Петроградскій Совѣтъ Рабочихъ Солдатскихъ депутатовъ началъ братоубійственную войну Врагъ стоитъ у воротъ столицы арміи вновь нанесенъ ударъ спину Спротивляемость ея ослабляется Петроградскій Совѣтъ обѣщаетъ миръ хлѣбъ и землю это ложь Исполнительный Комитетъ всероссійскаго совѣта крестьянскихъ стоя на стражѣ интересовъ крестьянства призываетъ не вѣрить Петроградскому совѣту рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ и органамъ имъ поставленнымъ ни на минуту не останавливайте выборовъ въ учредительное собраніе. Тѣснѣй сплотитесь вокругъ своихъ крестьянскихъ организацій и рѣшительно подавляйте всякія попытки къ грабежамъ и разбоямъ вся власть учредительному собранію ни одного дня отстрочки точка Исполнительный Комитетъ Всероссійскаго совѣта крестьянскихъ депутатовъ Петроградъ 25 октября 1917 года
Съ подлинной вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

26/1917 г.

№ 29

Без заголовка

3—4/492—1 пр. Вережникова

ТЕЛЕГРАММА

Городскимъ губернскимъ и уѣзднымъ земскимъ управленіямъ Россіи и окружнымъ организаціямъ Потельсоюза.

Московская городская дума признала дѣйствія большевистскихъ частей столичныхъ совѣтовъ, направленныхъ противъ временнаго правительства угрожающими созыву учредительнаго собранія ослабляющими открывающими дорогу контрреволюціи точка Защищая первѣйшія основы государственности всенародно избранная Московская Дума осудила захватъ власти и твердо рѣшила охранять нормальный ходъ жизни города, чтобы предотвратить грозящую гражданскую войну Дума призываетъ Московское населеніе сплотиться вокругъ нея во имя спасенія родины и революціи.

Городской голова *В. Рудневъ*²⁶⁾. Съ подл. вѣрно: Нач. канцеляріи: (подпись)

*) Ця записка—скорочена відозва Ради Селянськихъ Дедутатів. Повний текст див. Троцький „Семнадцатый год“, т. II. Примітка 19.

Кишиневъ Бендеры Бѣльцы Сороки Аккерманъ Тирасполь Николаевъ Екате-
ринославъ Елисаветградъ Симферополь Керчь Ялта Феодосія Евпаторія
Павлоградъ Мелитополь

ИСПОЛНИТЕЛЬНОМУ КОМИТЕТУ ГАРНИЗОНА

Копія Начальнику Гарнизона

Всѣмъ Исполнительнымъ Комитетамъ Гарнизоновъ и Начальникамъ Гарни-
зоновъ

Сообщаю телеграмму двоеточіе кавычки Приказанію По-
главкорум для срочного и широкого оповѣщенія среди вой-
сковыхъ частей учрежденій передаю полученный по телеграфу
приказ № 314 главковерха две точки кавычки наступившая
смута вызванная безуміемъ большевиковъ ставитъ государство
наше на край гибели и требуетъ напряженія всей воли и му-
жества и исполненія долга каждымъ для выхода изъ пережива-
емаго родиной нашей смертельнаго испытанія въ настоящее
время впредь до объявленія новаго состава временнаго пра-
вительства если таковое послѣдуетъ каждый долженъ оста-
ваться на своемъ посту и исполнить свой долгъ передъ истер-
занной родиной нужно помнить что малейшее нарушеніе суще-
ствующей организациі арміи можетъ повлечь непоправимыя
бѣдствія открывъ фронтъ для новаго удара противника по-
этому необходимо сохранить во чтобы то ни стало боеспос-
обность арміи поддерживать полный порядокъ охраняя армію
отъ новыхъ потрясеній и не колебать взаимное полное доверіе
между начальниками и подчиненными Приказываю всѣмъ на-
чальникамъ и комиссарамъ во имя спасенія родины сохранить
свои посты какъ и я сохраняю свой постъ Верховнаго Главно-
командующаго впредь до изъявленія воли временнаго прави-
тельства республики приказъ прочесть во всѣхъ ротяхъ ко-
мандахъ сотняхъ эскадронахъ и батареяхъ на судахъ и всѣхъ
строевыхъ командахъ нр 314 25 октября Псков А Керен-
скій точка кавычки 27 октября 1917 года точка нр 1291

Военный Комиссаръ *Харито*.

Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 31

Внѣ всякой очереди
Военная

Исполнительному Комитету Гарнизона Копія Начальнику Гарнизона Кишиневъ (копія Пальчиковскому), Бендеры Бельцы Сороки Аккерманъ Тирасполь Николаевъ Херсонъ (копія Рощуку) Екатеринославъ (копія Кудрявцеву) Симферополь Елисаветградъ Павлоградъ Мелитополь Керчь Евпаторія Феодосія Ялта Всѣмъ Исполнительнымъ Комитетамъ Гарнизоновъ Копія всѣмъ Начальникамъ Гарнизоновъ

Сообщаю телеграмму из Ставки двоеточіе кавычки Циркулярно только Одесса Комокр комиссару и совдеп Рабочихъ Солдатскихъ и Крестьянскихъ точка Отъ имени арміи фронта мы требуемъ немедленнаго прекращенія большевиками насильственныхъ дѣйствій отказа отъ вооруженнаго захвата власти безусловнаго подчиненія дѣйствующему въ полномъ согласіи съ полномочными органами демократіи временному правительству единственно могущему довести страну до учредительнаго собранія хозяина земли Русской дѣйствующая армія силой поддержитъ это требованіе 7950 Наштаверх Духонинъ⁷²⁾ Понаштаверх Вырубовъ Врид Комиссарверх подполковникъ Ковалевскій Предсѣдбшеарм комитета Перекрестовъ²⁸⁾ точка кавычки Нр 1290

Военный Комиссаръ Одесскаго Округа *Харито*
Съ подлиннымъ вѣрно:
Начальникъ канцеляріи (подпись)

№ 32

Бл. 5—7 пр. 492—1.—
27/X 1917 г.
с. Кравецъ.

Без заголовка

ТЕЛЕГРАММА

Изъ Ставки Верх. Главнокомандующаго.

Командующимъ войсками Московскаго и остальныхъ военныхъ округовъ копіи почтово-телеграфнымъ и железнодорожнымъ организациямъ и городскимъ управамъ

Обстановка въ Петроградѣ по свѣдѣніямъ полученнымъ прямому проводу сегодня 14 часовъ отъ предсѣдателя совѣта военмина Смородинова и члена Циксорсода Венгерова была таковая отъ большевиковъ опредѣленно отмежевались демократическіе и социалистическіе элементы до лѣвыхъ эсеровъ и меньшевиковъ интернаціоналистовъ включително предстоитъ образованіе новаго министерства этотъ вопросъ является предметомъ обсужденія совѣщанія созваннаго сегодня въ городской

думѣ изъ Циксорсода крестьянскаго совдепа Петроградской Городской Думы представителей социалистическихъ партій и фракціи съѣзда совдеповъ ушедшихъ со вчерашняго засѣданія съѣзда на которомъ остались только большевики со съѣзда ушли сдѣлавъ соотвѣтствующую декларацію почти вся фронтовая группа съѣзда Это совѣщаніе происходитъ открыто съ фронта имѣются слѣдующія свѣдѣнія всѣ фронтовые комитеты кромѣ сѣвернаго совершенно опредѣленно стали на линію рѣшительной борьбы съ большевистскимъ возстаніемъ армейскіе комитеты поддерживаютъ ихъ относительно юго-западнаго фронта извѣстно уже что поддерживаютъ также и корпусные и дивизионные комитеты перевозки войскъ распоряженіямъ Главковерха Керенскаго и Главноствѣ Черемисова къ Петрограду продолжается съ фронта идутъ предложенія послать на подавленіе большевистскаго возстанія большихъ войсковыхъ частей вся демократія объединилась противъ безумной авантюры большевиковъ изоляція которыхъ вполнѣ опредѣлилась съ фронтами общearмейскій комитетъ поддерживаетъ частую и непрерывную связь.

Предсѣдатель *Перекрестовъ* ²⁸⁾.

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцелярии (подпись).

№ 33

ВНЕ ОЧЕРЕДИ
Военная

ТЕЛЕГРАММА

Военному Комиссару Временнаго Правительства Одесскаго Военнаго Округа

Передаю приказъ министра предсѣдателя временнаго правительства и Главковерха для немедленнаго объявленія частямъ гарнизона двѣ точки кавычки объявляю что я министръ предсѣдатель временнаго правительства и Верховный Главнокомандующій всей вооруженной силой Россійской республики прибылъ сегодня во главѣ войскъ фронта преданнаго родинѣ точка Приказываю всѣмъ частямъ Петроградскаго военнаго округа по недоразумѣнію или заблужденію примкнувшимъ къ шайкѣ измѣнниковъ родинѣ и революціи вернуться немедленно къ исполненію своего долга точка Приказъ этотъ прочесть во всѣхъ ротахъ командахъ батареяхъ эскадронахъ и сотняхъ точка Министръ Предсѣдатель Верховный Главнокомандующій А. Керенскій кавычки точка 05331 за начштаба Сатинскій 28/Х

Съ подлинной вѣрно: Начальникъ Канцелярии (подпись).

№ 34

ВОЕННАЯ

Телеграмма № 26/100 отд. Ставки ВГ № 01241 28 13 часовъ Одесса Военному комиссару Харито Только Одесса, Срочно военная Одесса Генералу Марксу Румчероду Копія Военному комиссару Харито Морскому комиссару Шрейдеру.

Правительство возглавляемое Министромъ Председателемъ Керенскимъ не переставало существовать лишь нѣсколько членовъ его кучкой насильниковъ было временно захвачено точка Законная власть въ странѣ въ лицѣ временнаго правительства и его представителей Комиссаровъ функционируетъ и опирается на миллионы штыковъ вѣрныхъ войскъ арміи точка Послѣднимъ свѣдѣніямъ городъ Гатчина занятъ правительственными войсками точка Кучки мятежниковъ сдаются безусловно и безъ всякаго сопротивленія № 153 Врид Комиссар-верх Ковалевскій.

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись).

№ 35

28/X 1917 г.

Бл. 47-49/400 Изъ пр. 277-6 123-26-12

Губанова

9/35.

ЦИРКУЛЯРНО.

Всѣмъ совѣтамъ рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ и армейскимъ комитетамъ.

Товарищи второй всероссійскій съѣздъ совѣтовъ собрался въ моментъ когда на улицахъ Петрограда пролилась уже братская кровь и началась гражданская война вызванная захватомъ власти большевиками фракціи социалистической группы не сочли такихъ условій возможнымъ принимать участие въ съѣздѣ и покинули его вследствие этого центральный исполнительный комитетъ считаетъ второй съѣздъ совѣтовъ не состоявшимся и рассматриваетъ его какъ частичное совѣщаніе делегатовъ большевиковъ рѣшенія этого съѣзда какъ незаконныя ЦИК объявляетъ необязательными для мѣстныхъ совѣтовъ и армейскихъ комитетовъ центральный исполнительный комитетъ призываетъ всѣ совѣты и армейскія организациі сплотиться вокругъ него для защиты революціи Ц. И. К. созоветь новый съѣздъ совѣтовъ какъ только создадутся условія для правильнаго его созыва.

Центральный Исполнительный Комитетъ 20)

Справка: Москва по аппарату заявила: в этой депешѣ не сказано откуда неизвѣстно снята копія откуда делеша тоже неизвѣстно.

Съ подлинной вѣрно: Начальникъ канцеляріи (подпись)

28/X 1917 г.

ЦИРКУЛЯРНО

ЗАПИСКА

Одесскій П.-Т. Округъ Городскому Губернскому и уѣзднымъ комиссарамъ и команд. войск. всей (Россіи) всѣмъ гражданскимъ и военнымъ организаціямъ партіи соціалистовъ-революціонеровъ.

Безумная попытка большевиковъ наканунѣ краха среди гарнизона расколъ подавленность министерства не работаютъ хлѣбъ на исходѣ всѣ фракціи кромѣ кучки максималистовъ покинули съѣздъ партія большевиковъ изолирована репрессіи противъ типографіи центрального комитета разгромъ Гельсинфоргскаго комитета аресты Маслова Ціона и другихъ членовъ партіи грабежи и насилія сопровождавшія взятіе Зимняго Дворца еще более раздражаютъ значительную часть матросовъ и солдатъ Центрофлотъ призываетъ къ неповиновенію большевикамъ предлагаемъ во-первыхъ оказать полнѣйшее содействіе войсковымъ организаціямъ комиссарамъ и командному составу въ дѣлѣ окончательной ликвидаціи безумной затѣи и объединенія вокругъ комитета общественнаго спасенія должествующаго создать однородную демократическую власть во-вторыхъ принять самостоятельныя мѣры для охраны партійныхъ учреждений третьихъ быть наготовѣ дабы въ нужный моментъ по призыву центрального комитета оказать активное противо-дѣйствіе стремленіямъ контръ-революціонныхъ элементовъ использовать большевистскую авантюру для уничтоженія завоеваній революціи и четвертыхъ проявить сугубую бдительность для противодействія врагу полагающему использовать ослабленіе фронта.

Центральный Комитетъ и военная комиссія центрального комитета партіи соціалистовъ-революціонеровъ³⁰⁾

Съ подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 37

ВНѢ ОЧЕРЕДИ
Военная

ТЕЛЕГРАММА

Военному Комиссару Временнаго Правительства Одесскаго Военнаго Округа

Передаю телеграмму Главковерха двоеточіе кавычки городъ Гатчино занятъ войсками вѣрными правительству безъ кровопролитія роты кронштадцевъ измайловцевъ и моряковъ сдали безпрекословно оружіе и присоединились къ войскамъ правительства предписываю всѣ назначенные въ путь эшелоны быстро

продвигать впередъ точка Отъ Военнаго революціоннаго комитета Петроградскаго ³¹⁾ солдаты получили приказаніе отступить 149 Главковерх Керенскій точка кавычки за начштаб Сатинскій 05332.

Съ подлинной вѣрно: Начальникъ канцеляріи (подпись)

№ 38

ВОЕННАЯ

Срочно вѣ въ всякой очереди
ВСѢМ КОМИССАРАМЪ КОМИТЕТАМЪ ЗАПИСКАМИ ВО ВСѢ ГОРОДА
ОКРУГА

Кишиневъ Тирасполь Бендеры Аккерманъ Херсонъ Николаевъ Очаковъ Симферополь Севастополь Керчь Кременчугъ Елисаветградъ Павлоградъ Екатеринославъ Мелитополь Рени Балта Каховка Ананьевъ Бирзула Килія Александровскъ Знаменка Евпаторія Бельцы Вилково Всѣмъ начгарн. 29 октября 3¹/₂ час. угра

Сообщаю телеграмму съ Румфронта кавычки Сейчасъ по прямому проводу Понаптаверх Вырубовъ сообщилъ слѣдующую телеграмму двоеточіе кавычки Петроградъ взять войсками Керенского о чемъ сообщаю для свѣдѣнія Комиссарзап Ждановъ кавычки въ Москвѣ идетъ бой центръ уже въ рукахъ правительственныхъ войскъ вокзалы заняты большевиками точка Съ послѣдними идутъ переговоры точка Потери правительственныхъ войскъ—около 30 человекъ убитыми и около 100 человекъ ранеными точка Нр 1717 Комиссарум Тизенгаузенъ кавычки точка Нр 1303

Военный Комиссаръ Округа *Харито*

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ канцеляріи (подпись)

№ 39

29/10 1917 года
Бл. 51-52/91 прох.
Константинова

22/30

ТЕЛЕГРАММА

Из Петрограда всѣмъ Министерствамъ и Главнымъ Управленіямъ ³³⁾

Предлагаю никакихъ предложеній и распоряженій исходящихъ отъ лицъ именующихъ себя народными комиссарами или комиссарами военно-революціоннаго комитета не исполнять, ни в какія сношенія не вступать, а въ правительственныя учрежденія не допускать.

Министръ Предсѣдатель *Керенскій*

Резолюція: Главному начальнику округа и начальнику штаба, Военный Комиссар Врем. Прав. Од. Воен. Окр. Харито 30 октября 1917 года.

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ канцеляріи (подпись)

29/X 1917 года
9/492—2 пр.
Вережникова

16/30

ТЕЛЕГРАММА

Петрограда № 1243/М 55 29 11 35

Только одинъ

Циркулярно. Экстренно. Въ очереди.

Телеграмма получена событія въ Петроградѣ развиваются благопріятно. Керенскій войсками приближается Петрограду Петроградскихъ войскахъ колебаніе Телефонная станція занята юнкерами городѣ происходятъ стычки. Населеніе относится большевикамъ ненавистью. Комитетъ спасенія принимаетъ энергичныя мѣры къ возстановленію дѣятельности всего Правительственнаго аппарата при полной поддержкѣ служащихъ широко опубликуйте в Россіи общественныя организаціи Гор. думы армейскіе комитеты и профес. организаціи.

Министръ внутреннихъ дѣлъ *Никитинъ* ³⁴⁾

Съ подлинной вѣрно:

Начальникъ канцеляріи (подпись)

№ 41

Бл. 7 Пр. 492-1.-прхд.
29 октября 1917 года
С. Кравецъ

ТЕЛЕГРАММА ³⁵⁾

Из Гатчины № 116 82 28 16 35 Циркулярно.

Правит. для гор. Губ. и уѣзд. комиссаровъ и всѣмъ войсковымъ частямъ
Московскихъ Петроградскихъ воен. округовъ

Городскому Губернскому и уѣздному комиссарамъ войскамъ Петроградскаго военнаго Округа всюду и всѣмъ объявляю, что я министр-предсѣдатель временнаго правительства и Верховный Главнокомандующій всѣми вооруженными силами Россійской республики прибыл сегодня во главѣ войскъ фронта преданнаго родинѣ приказываю всѣмъ частямъ Петроградскаго военнаго округа по недоразумѣнію или заблужденію примкнувшимъ шайкѣ измѣнниковъ родинѣ предателей революціи вернуться не медля ни часа къ исполненію своего долга приказъ этотъ прочесть во всехъ ротахъ командахъ батареяхъ эскадронахъ и сотняхъ. Министръ Предсѣдатель Временнаго Правительства и Верховный Главнокомандующій А. Керенскій.

С подлиннымъ вѣрно:

Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 42

30/X 1917 г.
Бл. 22—23/723.
Константиново.

1/20

ТЕЛЕГРАММА

Без заголовка

Большевики разлагаются, всѣ вѣдомства отказались съ ними работать населеніе чрезвычайно озлоблено, и ихъ власти никто не признаетъ, гарнизонъ колеблется, рабочіе безчинствуютъ. Керенскій съ войсками подъ Петроградомъ, на улицахъ стрѣльба, мятежъ близокъ къ ликвидаціи, здѣсь энергично дѣйствуетъ комитетъ спасенія революціи, въ которомъ представители всѣхъ партій кромѣ большевиковъ. Намѣчается реконструкція правительства на основѣ послѣдней формулы Совѣта Республики³⁶). Держитесь крѣпко, не давайте разстраиваться арміи. Эти трудные дни необходимо так же какъ и въ дни Корниловщины³⁷) напрець все силы сохраненію спокойствія и порядка. Предсѣдатель аркома Печерскій Петроградъ.

Съ подлинной вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

№ 43

Бл. 1—2 100 прх
Турчиновичъ

Военная

ИЗ СТАВКИ

Всѣмъ, всѣмъ, всѣмъ

Сегодня 1 ноября войсками генерала Краснова собранными подъ Гатчино было заключено съ гарнизономъ Петрограда перемиріе дабы остановить кровопролитіе гражданской войны точка По донесеніямъ генерала Краснова главковерх Керенскій оставилъ отрядъ³⁸) и мѣсто его пребыванія въ настоящее время не установлено точка Вследствіе сего на основаніи положенія о полевомъ управленіи войскъ я вступилъ во временное исполненіе должности Верховнаго Главнокомандующаго и приказалъ остановить дальнѣйшую отправку войскъ на Петроградъ Въ настоящее время между различными политическими партіями происходятъ переговоры для сформированія Временнаго Правительства Въ ожиданіи разрѣшенія кризиса призываю войска фронта спокойно исполнять на позиціяхъ свой долгъ передъ родиной дабы не дать противнику возможности воспользоваться смутой разразившейся внутри страны и еще болѣе углубиться въ предѣлы родной земли точка 8086 Наштаверх Духонинъ

Съ подлиннымъ вѣрно: Начальникъ Канцеляріи (подпись)

Кишиневъ Бендеры Бѣльцы Сороки Аккерманъ Тирасполь Херсонъ Николаевъ
Екатеринославъ Елисаветградъ Симферополь Керчь Ялта Феодосія Евпаторія
Павлоградъ Мелитополь Балта Измаиль

ИСПОЛНИТЕЛЬНОМУ КОМИТЕТУ ГАРНИЗОНА *)

Копія Начальнику Гарнизона

Копія Кишиневъ Военному Комиссару Пальчиковскому

Копія Херсонъ Военному Комиссару Ярошуку

Копія Екатеринославъ Военному Комиссару Избашу

Копія Ялта Военному Комиссару Дружинѣ

Копія Балта Военному Комиссару Визгерду

Копія Измаиль Военному Комиссару Безмену

Всѣмъ Исполнительнымъ Комитетамъ Гарнизонъ Начальникамъ Гарнизонъ
и Военнымъ Комиссарамъ Округа

Сообщаю телеграмму № 1416 двоеточіе кавычки Авксентьев телеграфируетъ изъ Петрограда что все время прибываютъ войска вѣрныя правительству приступлено осадѣ Петропавловской крѣпости и Смольнаго института гдѣ засѣли большевики точка Ленинъ бѣжалъ изъ Петрограда точка Аналогичная депеша получена отъ Никитина 1416 точка Комиссаръ Жаидовъ кавычки точка № 1367

1 ноября 17 г.

Военный Комиссаръ Одесскаго Округа *Харито*

Съ подлинной вѣрно:

Начальникъ канцеляріи (подпись)

ПРИМІТКИ

1. Комісарверх — Комісар Тимчасового Уряду при ставці Верховного Главнокомандуючого. З початку Жовтня 1917 р. найвищим комісаром був призначений В. Станкевич, див. його «Воспоминания».

2. Комісар Румунського фронту, Тизенгаузен.

3. Помічник Головнокомандуючого Румунського фронту.

4. Румчерод — Центральний Виконавчий Комітет румунського фронту чорноморської флоти й Одеського краю. Був обраний на травневому з'їзді румфронту, Чорноморської флоти й Одеського краю. Склад першого скликання був переважно есерівський і меншовицький. Своєю структурою Румчерод дуже нагадує нам будову Виконкому і його відділів. На другому з'їзді, що відбувся наприкінці 1917 р., на якому був присутній тов. Володарський, більшість належала більшовикам та лівим есерам. Румчерод другого скликання відіграв значну роль в підготовці та реалізації виступу Одеських робітників, солдат та матросів за передачу влади радам. Див. статтю Христева «Румчерод в підготовці Октябської революції», «Летопись революции» 1922 рік, книга I.

5. Управління військовим міністерством.

6. Центральний Виконавчий Комітет ради робітничих та солдатських депутатів. Склад в великій більшості есерівський та меншовицький.

7. Загально-армійський комітет при ставці Голововерху. Склад — у більшості С-Р. і меншовики.

8. Генерал Маркс, в мент Лютневої революції Начальник штабу Одеської військової Округи, пізніше командуючий військами тої ж Округи. З перших днів революції відверто до неї приєднався, за що й одержав назву «Червоного Генерала». Належав до партії Народн. Соціал., з якої його було виключено за позицію щодо Жовтневої революції. Вмер в Криму в 1919—1920 рр. Див. про його позицію публікацію прямого проводу в „Красном Архиве“, 1925 рік кн. 8 (I) стор. 161.

9. Українська Центральна рада — зародилася на Всеукраїнському Національному Конгресі 19-20 квітня в Києві; далі вона поповнювалася представниками воєнщини (з'їзди 18 травня та 17—22 червня); селянського з'їзду (11-15 червня), робітничого з'їзду (24 червня) і т. и. Крім того, до ради входили представники громадських організацій та партій. Склад ради був такий: від Національного Конгресу — 3, Всеукраїнської ради селянських депутатів — 212, Всеукраїнської ради військових депутатів — 158, Всеукр. ради робітничих депутатів — 100, Морської Генеральної ради — 20, Українських політичних партій — 20, Освітніх та економічних організацій — 21, Російськ. С-Р — 20, Російськ. С-Д — 20, єврейських Соціал. партій — 35, Сіоністів — 13, Польських політичних партій — 28 і т. и. Всього було представлено 25 різних ор-

організацій. Соціальною своєю складом Рада переважно відбивала дрібно-буржуазні верстви населення; що-до партійності—в більшості були Укр. С-Р і С-Д. Виконавчим органом ради був секретаріат. Крім центральної ради в перших між П пленумами збиралася Мала рада.

10. Міський комітет охорони революції було утворено на позачерговому засіданні Міської думи, що відбулося о 1 годині ночі з 25 на 26 жовтня. Склад його визначився — з 2-х С-Р, 1-го К-Д, 1-го сіоніста і 1-го бундівця.

11. Міським головою був тов. В. І. Сухомлін — відомий народоволець.

12. „Одесскія Новости“—велика розповсюджена газета ліво-буржуазного напрямку.

13. „Одесский Листок“ — велика газета; орган партії К-Д.

14. „Одесская Почта“ — дуже розповсюджена, головним чином серед дрібної буржуазії, газета типу жовтої бульварної преси.

15. Морське міністерство.

16. Помічник начальника штабу „Главковерха“ ген. Вирубів.

17. Як відомо, повідомлення про виступ Керенського з військами на Петроград виявилася цілком неправдивим. Виникло воно у зв'язку з просуванням третього корпусу ген. Краснова на „Царське Село“ та Гатчину. Див. Краснов „На внутреннем фронте“. Керенській „Гатчина“.

18. Центрофлот—меншовицька своєю складом організація—розпущений зараз же після Жовтневої революції; його функції взяв на себе тимчасовий морський революційний комітет, що складався з моряків-делегатів другого з'їзду рад. Всеросійський з'їзд військової флоти, що відбувся 3 грудня 1917 р., ухвалив позицію Тимчасового Революційного Комітету.

19. Про Миколаїв в Жовтні 1917 року див. Ряппо Я. „Борьба сил в октябрьскую революцию в Николаеве“. „Летопись революции“ 1922 р. кн. I.

20. Снабрум — Управління постачання військ Румунського фронту. На чолі стояв генерал Санніков.

21. Оголошення побудовано на брехливому твердженні невдачі „Безумної спроби“ більшовиків скинути владу Тимчасового Уряду й на відомостях про дійсно невдалі спроби утворення нового складу Тимчасового Уряду однородного, соціалістичного, про що велися переговори в Ставці Голововерху, куди з'їхалися лідери правих соціалістичних партій. Див. Лелевич „Октябрь в ставке“, Станкевич „Воспоминания“

22. Комітет урядування батьківщини та революції виник в ніч з 25 на 26 жовтня з ініціативи Міської думи. Головою був с-р Н. Д. Авксентьев, керуючий справами Флекель теж с.-р. Пленум складався з представників таких організацій: Центральної міської думи, Всеросійського Центрального Комітету першого скликання, Виконавчого Комітету селянських депутатів, С-р-ої та меншовицької фракції Другого з'їзду рад, Залізничної та поштово-телеграфної спілок, Центральних комітетів партій: С.-Р., С.-Д., меншовики «єдинство» Бунд, Н-С, передпарламенту, Центрофлоту. Пізніше прилучилися до нього: Спілка банкових співробітників, співробітників міністерства фінансов, Всеросійська спілка вчителів, Спілка Георгієвських кавалерів і спілка покалічених воїнів. Це перша по часові антирадянська організація. Припинила своє існування в листопаді 1917 р. Див. Віра Володимирова «Год службы «социалистов» капиталистам», стр. 20—23.

23. Див. примітку 18.

24. Начальник гарнізону.

25. Неточність: після скинення Тимчасового уряду влада перейшла не до Петроградської ради, а до другого з'їзду рад.

26. Рудньов, Московський міський голова С.-Р., по одержанні відомостей про Жовтневу революцію, став у Москві на чолі утвореного з пропозиції К.-Д. Астрова Комітету громадської безпечности; від імени думи та комітету Рудньов апелював до Росії з приводу Петроградських подій. Як відомо, комітет уперто противився захопленню Москви більшовиками: бої тут були довгими і кривавішими ніж в Петрограді.

27. Н. Н. Духонін — начальник штабу Голововерха після втечі Керенського з загову Краснова, прийняв на себе обов'язки Голововерха. До радянської влади, до її прагнення заключити мир ставився вороже, був усунений і замінений. Криленком. При занятті ставки загonom матросів був убитий 19 листопаду 1917 р.

28. Штабс-капітан Перекрестов був обраний за голову загально-армійського комітету 25 жовтня 1917 р.

29. Ц. В. К, першого скликання в великій більшості складався з меншовиків та есерів, що зустріли, як відомо, ворожо Жовтневу революцію. До середини січня 1918 року він уперту боротьбу з радянською владою і лише в січні після невдалої спроби скликати „Надзвичайну нараду всіх рад фронтових та армійських комітетів, всіх робітничих та солдатських організацій, що стояли на ґрунті захисту установчих зборів“ (з'їхалося 15 делегатів), самоліквідувався.

30. Військовою комісією ЦК партії С.-Р. разом з комітетом урятування батьківщини та революції було зроблено спробу внутрішнього військового повстання в Петрограді 29—30 жовтня. Спроба не закінчилася успіхом.

31. Петроградський військовий революційний комітет, виділений Петроградською радою роб. депутатів, стояв на чолі Жовтневої революції. Наказу, що зазначений в телеграмі, видано не було.

32. Комісар західного фронту.

33. По-перше телеграма, що визначена тут з Петрограду, була опублікована в ч. 4 Бюлетенів ставки Голововерху від 31 жовтня, при чому там вона визначена з Гатчини.

34. А. М. Никитин — С.-Д. меншовик, громадський та професійний діяч до революційного часу. Увійшов до останнього складу Тимчасового уряду як міністр внутрішніх справ без згоди на те партії; за це його було виключено з її лав. Його було заарештовано але швидко визволено і він взяв участь в роботі так званого підпільного Тимчасового Уряду. Див. Спогади Дем'яніва в збірці „Жовтнева революція“ під ред. Олексієва.

35. Датовано цього наказу Керенського 27 жовтня 1917 р.

36. „Совет республики“ інакше „Предпарламент“ було виділено з т. зв. „Демократического Совещания“, що відбулося в Петербурзі 14/22 IX 1917 р. Фракція більшовиків на чолі з Троцьким вийшла зі складу цього „Совета республики“.

37. Повстання, підготоване ген. Корніловим і низкою інших генералів (Денікін, Лукомський і т. и.), що була мета — оголошення військової диктатури, розгін рад і Тимчасового Уряду. Не зустрів підтримки в масах, повстання закінчилося крахом. Див. про нього В.Владимірова „Корнілівщина“.

38. Про втечу Керенського див.: Керенский — „Гатчина“, Станкевич — „Воспоминания“, Краснов — „На внутреннем фронте“; „Вокруг Гатчини“ „Красный Архив“ 1925 г. кн. IX.

39. Телеграма неправдива з початку до кінця.

М. Петринський.

З ПРАЦЬ БІБЛІОГРАФІЧНОГО СЕМІНАРУ
ОДЕСЬКОЇ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

OCH

У
ЕДИН
ПРАВЕ
ДЕЛ
ТОСКИ
ДЕ К
ЕКО
ВЛАС
УДОК
КРОК
МБОП
В ДА
НИКО
ПОС
ЗЕБ
НАД
ТОН
АТ
ВТИ
ТЕП
ТО
ЕА
ПО
ТО
Ф
Н
К
С
Л

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ НАУКОВОЇ БІБЛІОГРАФІЇ в СРСР.

У відомому бібліографічному Handbuch'у Schneider'a в частині про національні бібліографії, в розділі, що його присвячено Росії, ми читаємо: „Die Russen sind im allgemeinen keine hervorragenden Bibliographen“. Признаюся, було б досить важко опротестувати з речевими доказами в руках це критичне судження німецького бібліографа. Всякий із нас, кому доводилося вести спеціальну наукову роботу, з власного досвіду повинен був переконатися в крайній недосконаленості нашої бібліографії. Коли при розробці якого-небудь питання треба зібрати літературу, що до нього відноситься, то досить легко, при деякім знайомстві з джерелами можна підібрати літературу чужомовну, але підібрати оскільки б не було повно та швидко всю російську або українську літературу з цього питання — завдання, що його виконати важко. В наслідок цього впливає чудне та для нашої науки сумне становище. Не тільки чужоземні дослідувачі недостатньо знають нашу літературу, але й наші вчені звичайно значно ліпше знають чужоземну літературу свого фаху, ніж нашу літературу. Це пояснюється, певна річ, в значній мірі, питомою вагою західньої науки, але й недосконаленість нашої бібліографії відіграє що-до цього значну та згубливу роль.

Коли б хотіти зайнятися з'ясуванням причин цього факту, то шукати їх потрібно було б в тім, що для бібліографічної роботи, більше, ніж для якої-небудь іншої наукової, необхідною умовою є колективно організована праця. Історія зараз виховує в нас навички до такої колективної організації праці, але в минулому ми не були цим сильні. І цим, а не якими-небудь технічними причинами пояснюється

в значній мірі те, що в нас обривається без продовження більшість розпочатих бібліографічних заходів¹⁾.

Як би там не було, які б не були причини, безсумнівне лише одно: наша наукова література не утворила в минулім і не має в сучаснім такого міцного, що охоплював би всі її розгалуження, бібліографічного апарату, яким володіє наука західня, особливо німецька, і американська наука, що за останній час переганяє її що-до цього. З огляду на таку неудоконаленість нашої бібліографії, яка утворює серйозні перешкоди для розвитку наукового досліджування, є неможливим, або у всякому разі небажаним в нашій дальшій бібліографічній праці просто, керуючись уже усталеними традиціями, обмежитися на продовженні бібліографічних починань, які вже в нас існують. Необхідно утворити нові організаційні форми, намітити нові шляхи і, перш за все, виробити чіткий план дальшої бібліографічної роботи, виділивши в ньому основні завдання.

Така є власне мета, яку ставить собі ця стаття.

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОГРАФІЯ БІЖУЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

Накреслюючи основні завдання бібліографії, необхідно, очевидно, в першу чергу, висунути питання про бібліографію нашої біжучої літератури. Перше ніж виправляти помилки минулого й поповнювати прогалини, що утворилися в наслідок цих помилок, слід поміркувати про те, щоб не утворювалося нових прогалин, завдяки новим або повторенню старих помилок.

Найпильнішим завданням і першою передпосилкою для задовольняючої постановки наукової бібліографії необхідно визнати раціональну організацію національної бібліографії літератури народів СРСР.

Правда, як раз що-до бібліографії біжучої літератури на перший погляд все ніби-то складається в нас гаразд. В нас є, як відомо, Літописи, що видаються книжковими палатами різних республік Радянського Союзу. І, одначе, в

¹⁾ Правильно зауважує Фомир: „История русской библиографии представляет историю прекрасных замыслов, которые не выполняются не потому, что не было энергии, любви к делу у тех работников, которые ставили эти задачи, но потому, что они были слишком велики, и чрезвычайно было трудно осуществить их единоличными усилиями“.

нас немає національної бібліографії біжучої літератури народів СРСР. В нас є літопис російської, літопис української, білоруської і т. д. Книжкових Палат, але в нас немає жадного органу, який охоплював би всю російську, всю українську, всю білоруську літературу у всесоюзному масштабі. Завдяки тому, що літописи Книжкових Палат будуються тільки за державною, цеб-то за територіяльно-адміністративною, а не за національно-мовною ознакою, вони є не національними бібліографіями, а лише *Pflicht-exemplarliste* адміністративного характеру. Всі національні бібліографії завжди прагнуть охопити літературу, що друкується тою ж мовою й у чужоземних державах (наприкладі „Hinrichs“ та *Deutsches Bücherverzeichnis* охоплює „das Deutsche Sprachgebiet überhaupt“). Наша ж бібліографія біжучої літератури не поширюється навіть на союзні республіки. Становище ускладнюється ще тим, що за нашим законом надсилання обов'язкового примірника покладається тільки на друкарні; завдяки цьому навіть книжки російських видавництв, навіть видання ГИЗ'у не попадають до книжкового літопису РРФСР, коли їх надруковано на території України або Білорусщини. Раз-у-раз з різних випусків одної й тої ж самої серії або навіть томів одного й того ж самого твору одні попадають до книжкового літопису Російської Книжкової Палати, другі до „Літопису Українського Друку“, або ж зовсім нікуди не попадають. Як на приклад можу вказати на серії „Современные проблемы естествознания“ та „Классики естествознания“, або на книгу Яшнова „Основы термодинамики“. Деякі випуски перших двох серій (напр., кн. 16 1927) „Классики естествознания“, друкувалися в Ленінграді і Москві, інші ж (напр., 14 і 15 книги) в одеських друкарнях, и тому до „Летописи Российской Книжной Палаты“ попали деякі випуски, тим часом як інші залишилися поза полем її зору. Першу ч. „Термодинамики“ Яшнова (1926) надруковано в Одеській друкарні, і тому до „Летописи Российской Книжной Палаты“ попадає тільки другий том (1926) і для її читача залишається невідомим, що з'явився друком також перший. Можна б навести велику кількість інших прикладів.

При тому різнорідність методів бібліографічного опису розташування матеріалу і т. и. в літописах різних Книж-

кових Палат робить і технічно неможливим зведення в одно їх матеріялу.

Книжкові Палати самостійних республік заінтересовані, з міркувань державних, у тому, щоб брати на облік усю продукцію в державному масштабі, а не лише деяку частину її, виділену за національною прикметою. З цим фактом варто рахуватися. Але в інтересах науки й наукової бібліографії необхідно відшукати форми й шляхи, які дали б змогу, не порушуючи прав та інтересів книжкових палат, як державних органів самостійних республік, з другого ж боку й не приносячи їм у жертву інтересів науки, утворити справжню національну бібліографію біжучої літератури народів СРСР.

Обік з цією основною, що має глибокі причини, принциповою прогалиною нашої бібліографії, книжковий літопис має ще один технічний дефект, який з'ясовується причинами матеріяльного характеру. Книжковий літопис російської Книжкової Палати має лише щотижневі 'показчики. При невеликих розмірах кожного випуску було б, мабуть, ще можливо без особливих незручностей обійтися без цього показчика. Одначе надто необхідні показчики за довший термін. Поряд з такими показчиками необхідно було б мати абеткові списки за довгий, скорше від усього річний термін. Оскільки великою є потреба в таких зводах видно хоч би з існування таких видань, як американський *The Cumulative Book Index*, в кожному останньому випуску якого охоплюється всі попередні №№.

Отож для того, щоб ми мали до свого розпорядження в літописах Книжкових Палат не тільки інформаційні бюлетені про книжки, що виходять і адміністративного характеру *Pflichtexemplarliste*, а справді національну бібліографію, необхідно, по-перше, щоб при бібліографуванні нашої біжучої літератури розподіл переводився не лише за адміністративно-територіяльним, а також за національно-мовним принципом з тою метою, щоб кожен із відділів охоплював усю літературу російською, українською, і т. и. мовами у всесоюзному масштабі й навіть виходячи за межі союзу. Необхідно по-друге щоб видавалися не лише зводки за один або два тижні, необ'єднані навіть річним показчиком, а також зводи за довший час, наприклад—за рік. Тільки таке видання могло б бути за основу придатну для

довшого користування—національною бібліографією. Переведення в життя цих дезидератів можливе в такій, приблизно, формі: Кожна з книжкових палат, що існують, продовжує видавати свій літопис, який є інформаційним бюлетенем і охоплює весь матеріал, що друкується в межах Республіки, служить адміністраційній меті—обліку, контролю і т. п. для Головліту й інших адміністраційних органів. Для мети науково-бібліографічної поряд із ним видається Всесоюзний Бібліографічний Щорічник або Бібліографічний Щорічник СРСР, який дає звіт усієї літератури за рік і розподіляється на відділи не за державною (адміністраційно-територіяльною), а за національно-мовною ознакою: один відділ охоплює всю літературу російською мовою у всесоюзному масштабі, другий—українську і т. и. Будуючи цю всесоюзну бібліографію, необхідно буде, зауважу між иншим, утворити також відділи бібліографії літератури, що видається східними мовами в СРСР. Зараз вона не провадиться, а тим часом вона провадилася навіть старою книжковою палатою в дореволюційнім літопису, коли ці народи були „инородцями“, неповноправними нацменшостями. Відсутність бібліографії літератури східними мовами суперечить, як інтересам науки, так і всій освітній і загальній нашій політиці.

За основу Щорічника повинні бути покладені матеріали окремих Літописів, складання яких мусить бути шляхом угоди уніфіковане, для того, щоб можна було, звівши в одно їх матеріали в підсумку одержати бібліографію СРСР. Праця складання Щорічника розподіляється між Книжковими Палатами. Кожній Книжковій Палаті доручається редакція одного або кількох відділів¹⁾.

¹⁾ Цю працю було написано в листопаді 1926 р. й основні положення її було опубліковано в Тезисах до 2-го Всеросійського Бібліограф. З'їзду що вийшли друком у Москві в грудні 1926 р. Тоді ж з ними ознайомилися представники Книжкових Палат. Третя Всесоюзна Народа деректорів Книжкових Палат, що відбулася 14-17 березня 1927 р. в Харкові, цілком прийняла запропонований тут проект. Див. Резолюції Всесоюдної Народи Книжкових Палат Радянських Соціалістичних Республік. Харків 1927 р. стор. 3: „Про щорічне опублікування бібліографії СРСР за принципом мови“:

1. Визнати за потрібне видавати зведений бібліографічний покажчик літератури мовами народів СРСР раз на рік, під назвою „Бібліографія народів СРСР“.

2. Видання випускати в вигляді окремих випусків за мовами або за групами одностайних мов, розподіливши цю роботу між Палатами ...б. Вва-

Організуючи бібліографію, необхідно подбати про бібліографування не тільки книжкового, але й статейного матеріалу.

З огляду на величезне значіння періодичного друку, що де-далі зростає, зокрема в галузі наукової літератури, де більшість дослідних праць з'являється останніми часами у формі журнальних статей, раціональна організація бібліографії статейного матеріалу повина бути одною з найсерйозніших чергових завдань. Ось чому появу в РРФСР Журнального Літопису необхідно вітати. Надалі необхідно перевести в життя бібліографію статейного матеріалу також в УСРР, БСРР і инш., а до Журнального Літопису Книжкової Палати РРФСР необхідно буде внести ще деякі корективи ¹⁾).

Перш за все необхідно в доцільний спосіб вирішити питання про те, на який обсяг видань повинен поширюватися Журнальний Літопис, яко орган загальної бібліографії й оскільки повно повинен він ці видання охоплювати. Це питання повинно бути вирішене в залежності від того, чи буде розгорнуто в нас поряд із органами загальної бібліографії, спеціальну наукову бібліографію, що охоплює так книжковий, як і статейний матеріал в межах певної дисципліни.

жати за потрібне встановити єдність: формату щорічника щоб дати змогу об'єднати його окремі частини в загальній оправі; шрифту — петитом у 2 шпальти; методів складання, поклавши в основу максимальне скорочення бібліографічного опису так для набору елементів, як і їхнього формулювання; розпологу матеріалів в систематичному порядку, вміщуючи разом книги, брошури та статті з журналів і збірників.

Розподілити між Книжковими Палатами складання окремих частин щорічника за мовами....

В однім із останніх розділів резолюції (на стор. 11) прийнято на увагу також зроблене вище зауваження про розрізнену реєстрацію бібліографічних описів видань, які друкуються в друкарнях, що перебувають на територіях різних республік й визнано за необхідне внести необхідну корективу для усунення подібних з'явищ.

(Таким чином з деяким запізненням друкуючи повний текст цієї праці скорочений див. у вищезгаданих „Тезисах“, Москва, 1926), я можу з задоволенням констатувати, що висловлені мною в ній побажання не залишилися без впливу на працю органів нашої державної бібліографії та — треба сподіватися — на дальше будівництво бібліографії в СРСР.

¹⁾ Бажано було б видавати списки журналів окремо. При тому варто окремо дати список видань наукових установ. Це важливо для обміну.

СПЕЦІАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОГРАФІЯ.

Спеціальна бібліографія—найслабше місце в нашій бібліографії. Періодичної бібліографії спеціальної наукової літератури, бібліографії, що регулярно б виходила, в нас властиво ніколи ще не існувало. Ось чому, як я вже вказував, не тільки західні, але й наші вчені звичайно далеко краще знають чужоземну літературу свого предмету, про яку їх інформує велика кількість прегарних Jahresbericht'ів та Abstracts, аніж нашу літературу. Трапляється навіть, що російські дослідники довідуються про російську працю лише після того, як про неї з'явиться випадково відозва або реферат в чужоземнім друку. За таких обставин питання про утворення в нас органів спеціальної наукової бібліографії набуває для нашої науки першорядного значіння. До нього повинно бути притягнуто й на ньому сконцентровано увагу, так наших бібліографічних установ, як і наших наукових товариств.

Класичною країною спеціальної наукової бібліографії є безперечно Німеччина, яку, однак, останніми часами починає наздоганяти і скоро можливо пережене Америка. При сучаснім стані нашої наукової літератури немає, однак, потреби встановити такої далекосяглої спеціалізації, яка має місце в німецьких Jahresbericht'ах. Замість великої кількості Jahresbericht'ів у різних галузях медицини, доцільно було б, напр., утворити органу на зразок Вірхівського Jahresbericht über die Leistungen und Fortschritte in der gesamten Medizin, що існував низку 10-літь і припинив своє існування р. 1916-го. Подібного ж типу органи слід утворити в інших галузях знання, або ж у відміну від чисто реєстраційної загальної бібліографії цим органам спеціальної бібліографії бажано було б надати реферативного характеру.

При організації реферативних органів доцільно використати досвід Wistar Institute у Філадельфії, який зорганізував свій Bibliographical Service. Цей інститут видає вісім великих часописів. Від усіх авторів, статті яких друкується в часописах, він вимагає одночасово з надісланням рукопису подати реферат, що його складено, згідно з установленою формою ¹⁾.

¹⁾ Цей реферат повинен містити певні дані, мати не більше ніж 250 слів і давати низку предметових рубрик, до яких стосуються різні частини статті

Такі ж вимоги ставить до авторів також Physical Review. І бібліографічна підкомісія комісії в справі інтелектуального співробітництва (Commission de Coopération intellectuelle) санкціонувала цю практику й рекомендує всім ці методи¹⁾. З огляду на централізований державний характер усього нашого наукового видавництва це неважко перевести в життя.

Для організації в такий спосіб бібліографії спеціальної наукової літератури необхідно було б:

1. Визнати за обов'язкове складати реферати на всі статті, що друкуються в журналі.

2. Складати їх повинні переважно самі автори, які, даючи до друку свою статтю, мусять прикласти до неї автореферат.

або праці. негайно по одержанні, цей огляд друкується на картці міжна роднього зразка. На звороті цієї картки міститься повне бібліографічне посилання на журнал, у якому стаття з'явиться, і різні предметові заголовки (рубрики) окрім основного огляду. Ці картки друкуються до надрукування відповідної статті в журналі (за де-кілька тижнів, а іноді за де-кілька місяців) і негайно розсилаються представникам відповідних фахів, бібліотекам, науковим товариствам і т. инш. Кожному, хто підписався на бібліографічний репертуар Wistar Institute, картки на всі статті надсилаються в 2-х примірниках: на одному боці одної картки конспект та вказівка відповідного журналу на звороті; ця картка призначається для алфавітного каталогу автора; друга картка заповнюється з одного боку и призначається для алфавітного каталогу.

¹⁾ В цьому проекті, прийнятому Комісією в справі інтелектуального співробітництва на засіданні від 28 липня 1924 р., ми читаємо:

„La Sous — Commission de Bibliographie de la Commission de Coopération intellectuelle, après consultation de plusieurs experts représentant des associations et des organes bibliographiques qualifiés, croit désirable, dans l'intérêt du travail scientifique, que les recommandations suivantes soient suivies:

„1° Que tous les travaux publiés par les journaux scientifiques soient précédés de résumés analytiques rédigés, autant que possible par les auteurs eux-mêmes, en se conformant à des règles précises, sans lesquelles ces résumés perdent la plus grande partie de leur utilité. La Commission recommande particulièrement les règles, adoptées par la „Physical Review“ après une étude attentive de la question.

Si ces résumés, pour des raisons financières ou autres, ne pouvaient pas être publiés en même temps que les articles ou mémoires correspondants, ils doivent néanmoins être préparés et adressés aux organes de bibliographie analytique, pour faciliter leur travail.

„2° Que ces résumés, destinés à servir de base à la bibliographie analytique autant qu'à faciliter la lecture des travaux ou mémoires, soient pour assures leur conformité aux règles, adoptés, révisés par le directeur du journal ou par un rédacteur spécialisé, et publiés ou communiqués aux organes de bibliographie sous la responsabilité du directeur.

(Цитовано за Revue des Bibliothèques, 1925, стор. 196).

3. Ці реферати повинні перевірятися, а в крайньому разі і складатися редакцією журналу.

4. Всі реферати повинні бути складеними за точно розробленою й суворо одноманітною формою.

5. В разі неможливости їх видавати реферати повинні заноситися на картки й передаватися бібліографічним бюрам спеціальної наукової бібліографії (див. нижче).

Звичайно така уніфікація й механізація бібліографічної праці що-до спеціальної наукової літератури поряд з значними позитивними має й негативні риси. І коли б у нас як, напр., у Німеччині, існувала достатня в цім напрямі ініціатива з боку вчених та їх об'єднань, з боку наукових товариств і ними була б уже утворена наукова бібліографія спеціальної літератури, тоді ще можливо було б замість того щоб звертатися до механізованих способів, установлених у американській практиці Вістарівського Інституту, покласти цю справу на ініціативу фахівців — учених. Але при відсутності в нас такої бібліографії й слабкій у цьому напрямі ініціативі, — шлях централізованої організації бібліографії спеціальної наукової літератури є, як видно, єдиним для того, щоб цю бібліографію в нас утворити. А утворивши її, ми зробимо велику справу для нашої науки. З числа організаційних завдань, що стоять перед нами на полі науки, утворення бібліографії спеціальної наукової літератури, як допоміжного апарату наукового дослідження, є, сказати б, найважливішим.

При централізованім державнім характері всього нашого видавництва немає особливих труднощів здійснити в загально-державному масштабі те ж саме, що Wistar Institute переводить для кількох видаваних ним органів. Переведення в життя цієї практики могло б дати величезні наслідки.

Коли, одначе, не буде змоги з міркувань матеріяльних або якого-небудь іншого порядку розпочати зараз-таки видання проєктованих тут органів спеціальної бібліографії то надалі до їх виникнення бажано було б у такому разі перевести де-яку перебудову або добудову нашої загальної реєстраційної бібліографії: а) треба було б подумати про злиття Журнального літопису з Книжковим літописом РРФСР, поповнення літописів Українського та інших бібліографією статейного матеріялу й б) для того, щоб зробити ко-

ристування ними зручним для фахівців, необхідно було б видавати окремі відбитки (шляхом спеціального брошурування) по окремих дисциплінах або циклах дисциплін, для того, щоб таким шляхом утворити щось подібне до спеціальних бібліографічних вісників або бюлетенів з різних галузей знання, які давали б по змозі вичерпану бібліографію книжкового й статейного матеріалу з даної наукової галузи*). Разом із цим поряд із реєстраційними органами загальної бібліографії бажано було б утворити реферативний орган спеціальної наукової бібліографії Щорічник наукової бібліографії**), який давав би короткий відчит при найзначніші самостійні студії з усіх галузей знання на зразок ретроспективного характеру німецьких Jahrbuch'ів.

НАЦІОНАЛЬНІ РЕПЕРТУАРИ.

Слідом за організацією загальної й спеціальної бібліографії біжучої літератури натурально виникає питання про бібліографію ретроспективну, бібліографію літератури минулих часів. Взята у всій своїй широті це проблема репертуару, повного ретроспективного зводу російської, української і т. и. літератур, взагалі літератур народів СРСР. На 1-м Всеросійським Бібліографічним З'їзді що-до російській книги її поставив акад. Нікольський. На 1-м З'їзді наукових бібліотек України в Києві в грудні 1925 р. я висунув її що-до української книги (див. Бібліотечний збірник ч. 1). Завдання це повинно бути поставлене, бо існування величезних прогалин у нашій бібліографії за минулий час безсумнівне й потреба їх надолжити в інтересах наукового дослідження безперечна. Одначе, на жаль, прогалини не тільки існують, але вони такі надмірно великі, що саме слово „прогалина“ є не цілком відповідим, бо воно викликає уявлення про перерву на фоні деякої загальної заповнености. Тим часом, особливо, коли підходити до нашої бібліографії з тими вимогами, з якими підійшов до неї доповідач про репертуар російської книги на 1-ім Всеросійським Бібліографічним З'їзді то виявиться, що ми маємо лише невеликі оази серед досить пустельного

*) Аналогічного проєкта накреслював тов. Картацев.

**) Думку про такий Щорічник наукової бібліографії було вже висунуто в літературі проф. Малейном.

ландшафту. Саме тому чисто утопічною, цілком нереальною була б така постановка питання про репертуар, яка висунула б це завдання й захотіла б його розв'язати на підставі тої або іншої схеми — en bloc, як деяке єдине завдання. Особливо утопічним є такий проєкт що-до російської літератури.

Примітка. В іншому світі уявляється мені питання, коли підійти до репертуару з погляду бібліотечного каталогу або деякого інформаційного апарату, який так само як бібліографічний репертуар охоплює в міру можливості всю національну продукцію, але ставить собі за мету дати не повний бібліографічний опис книги, а лише довідку, щоб відшукати для читача необхідну йому книжку. Тут я вважав би за можливе використувати багато бібліографічних видань і каталогів, які відкидає Нікольський і, користуючись тими ж методами, якими утворювався Франкфуртський каталог, гадаю, можна було б утворити каталог, що містив би не завжди бездоганні з формального бібліографічного погляду картки, але складав би придатний все ж таки зробити цінні послуги читачеві інформаційний апарат. Схема цього каталогу, завдання якого не остільки вказати, що які-небудь книжки абстрактно існують, оскільки допомогти певну книгу розшукати, повинна бути, без сумніву, абетковою або словарною. Міркування Delisle і Milkau тут у всякому разі заховують свою попередню силу. Утворення такого каталогу — великого значіння завдання, за яке повинні були б узятися наші великі наукові бібліотеки; вони могли б його здійснити шляхом утворення зведених каталогів бібліотек УСРР, РРФСР і т. п., кінець кінцем — бібліотек СРСР. Ця праця була б найкращим проявом і здійсненням асоціації наукових бібліотек УСРР, СРФСР і т. п., на основі яких могла б бути утворена асоціація бібліотек СРСР.

Доводиться, звичайно, пожалувати, що в нас не було свого Heinsius'a, Kayser'a, Hinrichs'a, свого Quérard'a и Lorentz'a, що російський книжковий літопис почав виходити лише в 20-ім столітті (з 1907-го р.). Про все це доводиться жалувати, але коли це так, то першою умовою для того, щоб план утворення репертуару не залишився б одною з тих утопічних ідей, якими деякий час тішаться, захоплюючись їх привабливою величністю для того, щоб потім спокійнісінько поховати його на кладовищу мертвонароджених проєктів — перша умова ця полягає в тому, щоб детально розробленим планом і надзвичайно еластичною схемою розбити це величезне завдання на цілу низку дрібних, порівнюючи невеликих і тому реально можливих до здійснення, завдань, які можна було б перевести в життя в порядку певної черги, не порушуючи деякої

одности дуже широкої й стрункої, але еластичної суцільности.

Визнаючи послідовність розв'язання різних завдань, треба, гадаємо, керуватися такими міркуваннями: в першу чергу треба перевести бібліографування 1) особливо актуальної літератури, а також 2) літератури, що-до якої є підстави побоюватися, що їй загрожує небезпека залишитися цілком невідомою для бібліографії, коли бібліографуванням її не займатися зараз.

Виходячи з цих міркувань, працю складання національних репертуарів бажано було б почати з складання повної бібліографії літератури доби революції й громадянської війни.¹⁾ Умови громадянської війни й революції мало сприяють збереженню літератури цього періоду, а тим часом вона має величезний історичний інтерес. З огляду на це необхідно зараз таки взятися за найпильніше збирання й реєстрування всіх матеріалів, що уявляють яку-небудь цінність для вивчення до- і післяжовтневої доби.

Рівнобіжно з цією працею так само необхідно зайнятися бібліографією нашої старої рукописної й друкованої книги, що має значний інтерес для не досить ще вивченої й опрацьованої історії початку нашої освіти. Праця складання репертуару повинна провадитися рівнобіжно з двох кінців.

Висуваючи далі окремі завдання в порядку певної черговості здійснення репертуару, необхідно ці окремі бібліографічні праці координувати, підпорядкувавши їх одності одного загального плану.

В зв'язку з планом утворення репертуару я хотів би висунути одну пропозицію, на яку слід було б, мені здається, звернути особливу увагу. Приступаючи до розробки національних репертуарів, перш за все необхідно буде, очевидно, підсумувати те, що зроблено вже в цьому напрямі. Наслідки цієї праці, яку перевести у всякому разі необхідно, бажано було б зафіксувати й використати з тим щоб утворити таким чином вичерпану критичну бібліо-

¹⁾ До часу друкування цієї статті ця праця, необхідність якої піднесено було в моїх тезах, опублікованих р. 1926-го (див. „Тезиси к Трудам 2-го Всероссийского Библиограф. Съезда“ вже організується в УСРР бібліографічною підкомісією при Жовтневій Комісії ВУЦВК.

графію української бібліографії, бібліографію російської бібліографії, рівно ж і бібліографії літератур інших народів СРСР¹⁾).

Проти грандіозних планів утворення репертуару це є дуже скромний проект, але здійснення його — цілком приступне — принесе при дальших бібліографічних розшукуваннях істотну користь.

ЗВ'ЯЗОК З ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЮ БІБЛІОГРАФІЄЮ.

Бібліографія загальна й спеціальна, біжуча й ретроспективна аж до бібліографії бібліографії—на цьому коло нібито замикається. Але його необхідно ще розмікнути, щоб радіус його поширити. Перше завдання, висунуте в цій статті, мало на меті в інтересах утворення національних бібліографій перемогти замкнутість і відірваність бібліографічної праці поодиноких республік Радянського Союзу. Але це зроблено було не для того, щоб потім прийти до такої самої замкнутості й відірваності в межах Союзу. Внутрішня логіка тої тенденції, яка вивела нас за межі окремих республік, виводить нас також за межі Союзу й призводить до необхідності інтернаціонального співробітництва на полі бібліографічної праці. Кінця свого справа організації наукової бібліографії, загальної і спеціальної, дійде лише тоді, коли їй буде надано інтернаціонального характеру. Інтернаціональному співробітництву на полі науки взагалі повинно дати початок інтернаціональне співробітництво в галузі бібліографії. Тим часом у нас зараз не мається жодної організації — на зразок хоч би Бюра Міжнародної Бібліографії при Академії Наук, що існувало за 1900 р. й припинило вже своє існування, — організації, яка мала б на меті бібліографічну працю інтернаціонального характеру. В новітніх бібліографічних заходах наші бібліографічні організації не беруть жодної участі, й, тому, наша література в бібліографічних виданнях Заходу ураховується дуже слабо й випадково. Коли хто-небудь хтів-би поцікавитися тим, до чого призводить таке положення, то йому варто тільки взяти в руки взагалі прекрасно зложений і прегарно вида-

¹⁾ Що-до бібліографії української бібліографії цю пропозицію висунуто було мною при обговоренні плану праць над репертуаром української книги на Першій Пленумі Всеукраїнської Бібліографічної Комісії при ВУАН і, з моєї пропозиції, комісією прийнято.

ний перший том *Gesamtkataog der Wiegendrucke*. В переліку джерел він знайшов би для Росії тільки Каратаєва й при тому перше (а не друге) видання, про працю Кисельова жадної згадки: під „Москва“ позначено два зібрання: бібліотека Норова й бібліотека Румянцівського Музею, а под „С.-Петербург“ (Ленінград) позначено курйозну установу „Римсько-католицька Академія Петербургського Університету“. (*Bibliotheca Academiae Romano-Catholicae Universitatis Petropolitanae*).

Треба покласти край тій відірваності нашої, яка спричинюється до подібних курйозів, або принаймні уможливує їх, тим більше, що справа полягає звичайно не в курйозах. Питання значно серйозніше. Треба поміркувати над тим, у якій розмірно слабій мірі наші наукової праці входять в інтернаціональний обіг науки. Аналізуючи причини цього для нашої науки сумного стану, не можна не прийти до того висновку, що недосконалість нашої бібліографії відіграє що-до цього й згубну роль.

В інтересах нашої науки необхідно тому досягти активнішої з нашого боку участі в інтернаціональній бібліографії.

В теперешній час, як відомо, не виходить більше *Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur, Abt. B*; припинило також своє існування найбільше бібліографічне видання інтернаціонального характеру, що видавалося з ініціятиви Лондонського *Royal Society—International Catalogue of Scientific Literature*. Як видно, зараз на Заході не думають про відродження цього або аналогічного видання. Інтернаціональне співробітництво, на полі бібліографічної праці, прагне прокласти собі інші шляхи; воно здійснюється в формі бібліографічного співробітництва спеціальних періодичних органів. (Див. вищезазначену резолюцію бібліографічної підкомісії *Commission de Coopération intellectuelle*. Ураховуючи це, треба визнати перш за все необхідність участі наших спеціальних органів в цих намічуваних на Заході нових формах бібліографічного співробітництва. Таке бібліографічне співробітництво встановлено, як відомо, для фізики між *Physikalische Berichte* в Берліні (*organ Deutscher Physikalischen Gesellschaft*), *Journal de Physique* в Парижі й *Science Abstracts* в Лондоні. Бажано приєднати наші органи до цієї угоди й уложити за участю наших наукових орга-

нів цілу мережу таких угод між бібліографічними органами в інших галузях знання. Необхідна далі участь наших бібліографів у великих бібліографічних підприємствах Заходу, такого типу як, наприклад, виданий з ініціативи Conjoint Board of Scientific Societies, World List of Scientific Periodical, або Gesamtkatalog der Wiegendrucke.

Необхідно взагалі, щоб наша література бібліографувалася й необхідно також, щоб ми не тільки постачали матеріал для бібліографування, але щоб ми самі виступали суб'єктами й організаторами такої бібліографічної праці.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ

Питання про організаційні форми нашої бібліографічної праці набуває в цьому звязку серйозного значіння. Для того, щоб основні завдання, які стоять перед нашою бібліографією, було розв'язано, необхідне існування відповідних організацій, які б могли цю працю переводити.

З огляду на складність і ріжноманітність тих завдань, які стоять перед бібліографією, переведення їх у життя, очевидно, повинно полягати не на одну яку-небудь установу, а на цілу мережу або систему різних бібліографічних організацій. Всяка спроба не координувати, а цілком централізувати всю працю в одному місці призвела б до звуження не тільки кола робітників, але неминуче й розмаху праці.

Загальну реєстраційну бібліографію біжучої літератури переводять Книжкові Палати. У роботі в напрямі ретроспективної бібліографії (складання рапертуару) й деяких спеціальних видів бібліографії (опис інкунабул, стародруків і т. п.) видатну роль повинні відіграти наші великі наукові бібліотеки. Відповідне місце в плануванні цієї праці повинно бути уділене Інститутом Книгознавства.

Найскладнішим є питання організації бібліографії спеціальної наукової літератури. Для цілком задовольняючої постановки цієї праці є необхідною участь у ній фахівців з поля різних наукових дисциплін. Тому для цього завдання, для утворення в нас добре поставленої бібліографії, спеціальної наукової літератури необхідно включити до системи бібліографічних сил, що спільно переводять цю працю, яко один із найвидатніших факторів, наші науково-дослідчі

установи та наукові товариства. Бібліографічна праця в галузі свого фаху повинна бути запровадженою в нормальну планову роботу цих установ. З цієї метою при найбільших із них, що мають у своїй галузі центральне республіканське значіння, повинні бути утворені бібліографічні Бюра, які будуть концентрувати бібліографування літератури з свого фаху.

Для всієї цієї складної системи різних і різномірних установ потрібний якийсь центр, який, щоб уникнути марної рівнобійності, планував й координував би їх працю. Таким центром повинно бути в кожній із республік: бібліографічне бюро при одній із центральних установ — краще від усього при Академії Наук, як вищій науковій установі¹⁾.

Функції цих бюр треба буде на далі ще точніше визначити. Основне положення, що я його висовую в організаційній галузі, зводиться ось до чого. — Централізація всієї бібліографічної праці — цеб-то спроба сконцентрувати її виключно в однім місці була б згубною, але в той самий час потрібний центр, який, не роблячи спроби зосередити в себе всю працю, гальмуючи цим ініціативу місць, зумів би, спираючись на широко розкинуту мережу самостійних та ініціативних бібліографічних інституцій, координувати й підсумовувати їх працю.

Розв'язання намічених тут завдань збудує дужий допоміжний апарат для наукового досліду; воно полекшить нашу наукову працю й зробить приступнішими наслідки її для других. І в нас, і за кордоном будуть краще, ніж досі, знати нашу наукову літературу. Для дальшої долі нашої науки здійснення накресленого тут плану організації наукової бібліографії буде безумовно мати серйозне значіння.

С. Рубінштейн.

¹⁾ В УСРР таке бюро існує в особі Всеукраїнської Бібліографічної Комісії при Академії Наук.

РУКОПИСНА ЗБІРКА В. І. ГРИГОРОВИЧА.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ЗАМІТКИ.

Рукописна збірка В. І. Григоровича, що її одна частина зберігається у Центральній Науковій Бібліотеці м. Одеси, відома в науці ще з кінця 40-их років XIX ст. і давно вже одержала свою оцінку (для новіших часів—див. І. В. Ягичъ, *Исторія славянскої філології*, СПб, 1910, 344; Н. М. Петровскій, *Путешествіе В. И. Григоровича по славянскимъ землямъ*, Журн. М. Н. П., 1915, XII 235—надалі цитуємо літерою Ж з відзначенням лише книжки та стор.). Але описи як і одеської частини збірки (див. В. Мочульскій, *Описаніе рукописей В. И. Григоровича*, Од. 1890,—окр. відб. з „Лѣтописи Ист. - Фил. Общ. при Нов. Ун.“), так і московської (у складі суч. Бібліотеки СРСР—А. Викторoвъ, *Собраніе рукописей В. И. Григоровича*, М. 1879,—окр. відб. з „Отчета Моск. Публ. и Рум. Муз.“ за 1876—78 рр.) не подають у багатьох випадках даних що-до походження рукописів Г-ча; ці публікації, так саме як і згадана стаття Н. М. Петровського, не використали повністю відповідних відміток Г-ча на манускриптах та реєстрів його збірки, що зберігаються в Б-ці СРСР за № 1859 б. Реєстри ці дають матеріяли і для встановлення повного обсягу Григоровичівської збірки, що з неї певна кількість р-сів не ввійшла ні до Одеського, ні до Московського книгосховища. Наші бібліографічні замітки роблять спробу, на підставі аналізу реєстрів та перегляду самого Григоровичівського фонду, поповнити прогалини, що мають місце у бібліографії цього відомого у науці слов'янознавства фонду, та усунути деякі помилкові твердження відносно його рукописів.

З реєстрів збірки Г-ча нам відомі: I опис першого транспорту, що його надіслав Г-ч з Туреччини до Казани у 1845 р.—див. Ж XII 226; II реєстр з надписом: „1845 г.

15 Іюля Журжа. Гюргево“ (1859, 6); III опис другого транспорту (з Букарешту)—„Книги и рукописи, посылаемыя въ Казань“ (там же); IV реєстр, що містить виключно придбання доби подорожу, під назвою „Мои рукописи“, на 37 №№—там же; V реєстр р-сам, що їх Г-ч придбав у Богоева—див. Письма П. І. Шафарика къ О. М. Бодянскому, М. 1896, LIV—LV; VI реєстр на 15 №№, де фігурують вже і р-си Богоева—1859, 6.; VII аналогічний реєстр на 15 + 5 №№—там же; VIII реєстр того ж рукописного матеріалу на 31 №№, але з докладнішою характеристикою головних р-сів збірки Г-ча; до вступної частини цього реєстру є варіант на 14 №№—VIIIа, там же; IX реєстр на 30 №№, де згадуються вже і придбання у межах б. Росії (№№ 4, 5, 26)—там же; X реєстр на 30 №№ (з яких 1 № належав до Погодиносської збірки)—див. Статті, касающіяся древняго славянскаго языка, Виктора Григоровича, Каз. 1852, 97-99; XI реєстр на 45 №№ (11 №№—придбання в Росії)—1859, 6; XII реєстр на 55 №№ (33 №№—руського походження)—там же; XIII реєстр на 66 №№, що його утворено не раніш за 1854—7 р., коли Г. подарував р-с Стоглаву ректорові Каз. Дух. Ак. Агатангелові (згадку про це подано при № XIII 53; XIV реєстр р-сів, що їх Г. передав до б-ки Новоросійського Університету—див. А. Викторовъ, ст. 53—55, на 54 №№. Надалі посилки робимо відзначенням № реєстру та р-су у межах списку. Опис Мочульського цитується літерою М. Вікторова—В. Замітки наші розташуємо у черзі вступу р-сів до збірки Г-ча. Послідовність цю встановлено наближено.

1. Початок збирання Г-чем р-сів треба віднести ще до 1843 р., коли він дістав копію сл-кої граматики еп. Пермського Іустина, що її Г. передав до кол. Рум'янцовського Музею (див. Отчетъ... за 1870/72 гг., 66). Цитату з цього р-су наведено в уривку з лекцій Г-ча з історії сл-кої філології (курс 2-ий)—Русск. Фил. В., 1882, № 2, 361—362; у реєстрах XII 46.

2. М 53/110—Г. міг придбати копію цього р-су з „древлехранилища“ Погодина ще підчас подорожи до Москви 1842/43 рр. (див. взагалі — Донесенія В. И. Григоровича объ его путешествіяхъ по славянскимъ землямъ, Каз., 1915, ст. 3—18; надалі цитується літерою Д).

3. *М 9/111*—Можливо, що Г. придбав цей р-с у звязку з підготовчою роботою до подорожи. Г. підчас подорожи зустрічався з мусульманським духовенством і мав при собі корани казанського друку (Собраніє сочиненій В. И. Г-ча, Од., 1916, 250).

Балканські придбання.

Див. далі № 87. *В 50/1731* Г. придбав не в Одесі, як гадає Н. М. Петровський (Ж X 228—229), а у Валахії, у Камполунзі—III 21, VII 5/41, XII 40 „Історія болгаръ Паис. Къмпол Валах“.

Солунь. 10/IX 1844—24/IX 1844, 6/II 1845—28/IV 1845.

4. *М 1/25*. З 5 аркушів XI та XII ст. цього р-су декілька припадають на Солунь: XI „26 Отривки изъ чтеній еванг. греч. и латин: мит. Охр. 20 л. Филоеи, Охрида, Солунь“—перших 15 арк. IX и X ст. ідуть з Охридської мітрополії (див. далі № 48); пор. IV „33—34. К, Ч[аушъ] М[онастырь]“. Про відвідування Г-чем Чауш-Манастира—Ж X 235—236.

5. *М 2/26*—VI 14?, XIV 4.

6. *М 3/27*—XI 27; на першому аркушику надпис: „Митроп. Солун.“

З Солуню ж XI „25 Житіє св. Димитрія Солун. греч. 7 л. Солунь“. Пор. ще XIII 39/45 та VI 14. Відповідного р-су у Московській та Одеській частинах збірки Г-ча немає.

М-р Пандократор 16—18/X 1844.

У щоденнику Г-ча є запис про придбання 6 „книгъ“ (Ж X 243)—у реєстрах та описах *М* та *В* згадок про р-си з Пандократору немає.

М-р Івер 20—24/X 1844.

7. *М 4/28*. Р-с цей, як ми упевнилися, не дає ніяких підстав для твердження *М*, що його було вивезено „изъ скита Продрома“. Походження його з Іверу відзначив сам Г. (Зап. 2-го отд. А. Н., кн. I, отд. III, 2; Очеркъ путешествія по Европейской Турціи, Виктора Григоровича, Каз., 1848, 14—надалі цитується Оч.); у реєстрі VI 13—„Іверъ“; пор. III 5.

8. *М 8/73*—на аркушику цьому є надпис: „Мистир Ифнер“.

9. У реєстрі IV за № 31 запис: „Псалт И 4°“. Його, здається, Г. відзначив в опису 1-го транспорту (I): „2. Псалтырь пер.“

4° съ изображ. Греч°. Наявність цього р-су у збірці Г-ча констатували і А. А. Котляревській (Собр. соч., II, 397) і Ө. И. Успенській (Восп. о В. И. Г-чѣ—Лѣт. И. Ф. О. при Н. У., I, 26). Його Г. продав 25/VIII 1849 р. у Нижньому Новгороді (Барсуковъ, Жизнь и труды М. Погодина, X, 463)—пізніше він увійшов до відомої збірки Хлудова (А. Поповъ. Опис. р-сей... А. И. Хлудова, М. 1872, предисл. та Сборн., изд. Общ. Др. Русск. Иск., 1866, 139—153).

В Іверському ж м-рі Г. „приобрѣлъ списокъ“ статті Леона мітр. російського та „копію статті“ про богомилів (Оч., 14).

Хибність твердження В., що 19/1702 з Іверу, довів П. А. Лавров—див. далі № 20.

М-р Філофеу 24—25/X 1844 р.

10. В 4/1687—№ 2 у Д 61; III5, IV4, VI6, VIII8, VIIIa9, X7, XIII9.

11. М1/25—див. № 4 наших заміток.

Лавра 26-30/X 1844 р.

Див. № 42 наших заміток.

М-р Павлу 1-7/XI 1844 р.

12. В 28/1708. На наявність його у своїй збірці Г. робить вказівку в Д 74 (Оч. 35.) при опису б-ки м-ра Хиландарського—„Подобный кодексъ Номоканона съ Закономъ Душана находится у меня“. В реєстрах він фігурує з різними локальними зазначеннями: II „4 МП“, III 6, VII „2/24... л 242 Хил“, VIII 30, X „24... л. 242, изъ Карен“, XII 4.

В Д 66 Г. відзначає поміж сл-ких р-сів, яко „примѣчательнѣйшія“ 2 пом'яники XVII ст., що дають „лучшій матеріаль кь составленію с-каго ономастикона“; поруч з цим він дає згадку про свій ономастикон, що налічував до „1000 названій, употребляемыхъ на пространство поселенія сл-го въ Турціи“. Дійсно, в реєстрах постійно фігурують поруч пом'яники з м-ра Павлу та з Сліпчого: II 15.16, III 10-11, IV 20-21, VII 13-14/33-34, XIII 31-32/37-38, XII 26.27. (в останньому Сліпченський на першому місці). У Казані П. І. Мельников бачив у Г-ча пом'яники Атонського походження XV або XVI ст. (Барсуковъ, Жизнь и труды Погодина, XII, 85—лист від 4/II 1852 р.). Пом'яник зі Сліпчого—див. М 14/40, № 63 заміток, пом'яник Павлу не згадується в В та М.

Каряя 11-16/XI 1844 р.—Типікарниця св. Сави.
13. *B* 20/1700—VIII 18, IX 1?, XI 12, XIII 19.

14. *B* 31/1711 II; див. Оч. 28—„копію типика [св. Сави], измененную нѣсколько въ орѳографіи я пріобрѣлъ“. Вже у 1845 р. Шафарик писав Прейсові: „Я знаю по слухамъ, что онъ [Г.] собралъ до 15 перг. рук... въ томъ числѣ... собственноручный типикъ св. Саввы“ (Жив. Стар., 1890, IV, 32).

Звідси ж був і „листокъ о Симеонѣ Србскомъ“—XI 28 та XIII 20.

15. *M* 10/36, арк. 59-70 (як він часто це робив, Г. об'єднав однією обгорткою де-кілька окремих р-сів, *M*. звичайно не зазначає різної локальної належності окремих складових частин таких „збірників“). На арк. 59 надпис „Типікарниця св. Саввы“.

M-р Хиландар 20/XI—12/XII 1844 р.

16. *B* 2/1685—104 арк., I 1, IV 8, VI 5, VIII 2—106 арк. (!), VIIa 5—106 арк. XIII 5—106 арк.; див. Оч. 36—„На верху сюгестниці въ песку нашель я полуизгнившихъ 20 ркл, древнѣ всѣхъ видѣнныхъ мною въ м-рѣ. Подобрать ихъ, 12 отдѣлить я отъ совершенно изгнившихъ. Это были... парамейники...“; пор. Статьи, 64.

17. *B* 5/1688—пор. № 9 або 10 у Д 73 або Оч. 34—VIII 14.

18. *B* 10/1692—39 арк.; 1 арк. у збірці б. „Общества Любителей Древней Письменности“, № LXXV = (2001), що до неї його було придбано від купця Силина; раніш цей аркуш був у А. В. Кармазинського, що одержав його в подарунок від Г. у 1861 р.—пор. ИОРЯС, V, 878; див. II 9, III 20, IV 5, VI 2, VIII 6—39 арк. та „куски“, VIIa 7; пор. IX 6?, X 4—39 арк., XI „20 Отрывки изъ Еванг. болг. рец. 9 [sic!] л. цѣльныхъ и клочки ап. Еванг. от Іоанна Сюгестница Хил Чердакъ“, XIII 7—39 арк.

19. *B* 11/1693 XII, 4 арк.; на р-су надпис: „Хил. мон.“; XI „3 Отрывки (3) изъ Апостола и Евангелія перг л 4° Серб р. Зографъ, Хиландаръ, Буковскій монастырь“.

Звідси ж р-с XI „22 Чтенія изъ Евангелія. 7 л. перг. Хиландаръ?“ [sic!]—лишається неототожненим з яким-небудь відомим р-сом Г-ча *B* та *M*.

20. *B* 19/1702. Хибність твердження *B*, що цей № йде з Іверу довів П. А. Лавров, що вкупі з В. М. Истри-

ним знайшов манускрипт, з якого вирізано ці аркуші, у Хиландарі (див. його—Хиландарській Сборникъ № 24, ст. 4). Див. IX 18 та XI „21 Чтеніе из евангелія и притчи о злыхъ женахъ пер. 3 л. Зографъ. Хиландаръ“.

20а. В 31/1711 III. Див. XI 36.

21. В 33/1716. У реестрах не згадується.

22. В 37/1719, 102 арк.—див. Оч, 36; I 5, VIII 10—103 арк., X 11—103 арк., XIII—103 арк.

23. В 43/1726—XI 8; пор. IX 11?

24. В 54/1736, 14 арк.; VIII 16 — 15 арк., пор. XI 45 та XIII 15.

25. М 1/23—IX 24, XI 24, XIII 58; в Д 75 (Оч, 36) Г-ч згадує лише про один аркуш; можливо, що тоді він не гадав науково використати другий.

26. М 12/38 — на першому аркуші надпис: „Хил...“. В реестрах Г-ча постійно фігурують один поруч з другим збірники Хиландарський та Габаровський, що їх власник об'єднав в одну групу: III 12 і 13, IV 18-19, VII 9/10(30/31), VIII 26.27, X 26.27, XII 50.51, XIII (24) 30, (25) 31. Лише в реєстрі II 10 та 26 їх відділено. У своїй відомій публікації „О Сербіи“ Г. (ст. 3 у дод.) зазначає, що в його розпорядженні було 2 окремих списки сербських літописів, що були „приобрѣтены въ Хиландарѣ и въ селѣ Гъбарово“. М, помилково лишаючи 12/38 без відзначення походження, відносно 13/39 твердить, що саме цей останній р-с придбано „въ Хиландарскомъ м-рѣ и въ селѣ Габаровѣ близъ Филиппополя“ — цей р-с має на собі, як ми упевнилися, надпис: „Габарево 29 Юня 1845“. Див. № 82 наш. зам.

З Хиландарю були й інші р-си Г-ча: див. VII 11/31 „Евѡимія о богомилахъ и еванг. Никод. Хиланд. Строуга“ — М 10/36, арк. 1—2 та XI 38 „Житія словенскихъ святыхъ Шипка, село Рило, Хиландаръ“ (у складі В 24/1706?)— №№ за чергою заміток 27 та 27а.

Скит Троїці (Оч, 55: „Скитъ мон. Хиландаря, теперъ необитаемый“).

28. М 5/31; у реестрах звичайно з зазначенням Хиландаря: II 3 „Хил“, III 4 „Х“, IV 14, VII 1/23 „Хиланд“, VIII 29, X 23 „Изъ Хиландарск. скита св. Троицы“, XII 3 „Скитъ св. Троицы близъ Хил“, XIII 18.

29. Тут же Г. придбав дуже гарний служебник XIV ст. на 88 арк., що в 1848 р. він його подарував М. П. Пого-

динові (Г. Ильинскій, Обь одномъ Аѳонскомъ Служебникѣ въ Погодинскомъ Древлехранилищѣ Публичной Библіотеки, окр. відб. з Р. Ф. В., 1904, т. 52). Про цей кодекс згадує Г. в листі до „невідомого“ (як гадав М. Н. Сперанскій), себ-то до Погодина: „Въ числѣ ихъ [р-сей Г-ча] находится и красивый кодексъ литургіи, который хочу посвятить Вамъ. Онъ кажется нынѣ мнѣ, не позже XIV ст. ибо, хотя писанный сербиномъ, не освобожденъ отъ болгарскихъ признаковъ“—Письма П. І. Шафарика къ О. М. Бодянскому, LVII. У реестрах: I 3?

М-р Зограф 27/X—2/XI 1844 р. та 20/XII 1844 р.—1/1 1845 р.

30. В 21/1703 I, арк. 15—IX 16, XI 29, пор. XIII 61 „Слова Отцевъ л 16“.

31. В 21/1703 III—аркуш цей має надпис: „Зографъ“.

32. В 34/1715, 5 арк. — VII 12/33, VIII $\frac{12}{7}$ — 6 арк., XI 19 — 6 арк., XIII 55 — 6 арк.

33. В 39/1720—IX 2? „Отрывки болг. рец. изъ Тріоди постной“.

34. В 42/1725—VIII $\frac{13}{6}$, пор. IX 3? „Отрывокъ изъ миней“.

35. В 44/1724, 2 арк.—XI 5 „Отрывки (3) изъ Тріоди [закреслено, зверху написано: Ев] и Службы св Триф перг 4° 6 л. бол. рец. Зографъ“.

36. В А 3 III—Г. був надзвичайно зацікавлений охридськими грамотами, що переховувалися у Зографі (Оч, 72-73, 122-123); можливо, що фрагмент цей йшов з Зографу; в реестрі XIII він згадується вкупі зі списком царів та патріярхів болгарських під № 53—„подпись Арх Іуст.“.

37. М 6/32 та 38, М 7/33—звичайно у реестрах ці дві частини одного р-су фігурують укупі: IV 12, VI 10-11, XIII 9, X 8, XIII 10. Можливо, що цей р-с фігурує в опису 1-го транспорту під № 4: „минейникъ 8° перг. слов“, при чому аркуші зі службами Методієві та Кирилові було вже тоді відділено від р-су (Ж XI, 65). Здається, Г-ч надіслав їх до Казани у 2-ому транспорті—II 5: „Связка пергам. листковъ 8° и 4° Здѣсь служба св. Кириллу“. Р-с, підчас свого транспортування до Казани, потерпів втрати (Древне-словянскій памятникъ, Каз., 1862, 24). 16 арк. з М 6/32 у момент передачі р-су до б-ки Нов. Ун. було в Академії Наук—XIV 10; вони залишилися у збірці І. І. Срезневського.

(П. А. Лавровъ. Энцикл. слав. фил., в. 4, 94) та вкупі з нею перейшли до Академії Наук.

39. *М 37/63*. У збірці Г-ча за реєстрами було 4 новоболгарських р-си, що і згадуються звичайно в одній групі— вони ввійшли до Одеської частини збірки—XIV 43-46; пор. XIII 27. 30/33. 34. 35. 36. За реєстром VII 2/38 „Ркп 18 гдѣ посланія съ неба“ з Зографу, що відповідає текстові на звороті аркушу 98-го *М 37/63*. Зограф, яко місце походження новоболгарського р-су, відзначено і в реєстрах II 13, XII 52, IV 25-29 „З“; пор. III 16 „болгарск книж 18 пр б“.

З Зографу Г. вивіз ще де-які р-си, що їх немає дальших підстав ототожнювати з яким-небудь певним р-сом Московської або Одеської частин Г-ської збірки. Так, у реєстрі IV 9 фігурує „Парим З“; чи не про нього йде мова у листі Пискарьова 1849 р. до Погодина (Барсуковъ, X, 462-464), де Пискарьов повідомляє про продаж Г-чем також і „парамейника пергаментнаго“, пор. ще VII $\frac{13}{1}$ „Листокъ пареміи—З“. Там же у VIII $\frac{12}{3}$ фігурують „2 листка изъ Еванг. Зогр.?“ [sic]; у реєстрі VIII 12/1 читаємо: „Сюда вставленъ листокъ апостола—Зогр.“, пор XI 21 „Чтенія изъ Евангелія и Притчи о злыхъ женахъ. пер. 3 л. Зографъ. Хиландаръ“,—на „чтенія“ припадає 3 цього 1 аркуш; див. ще XI 3: „Отрывки (3) изъ Апостола и Евангелія пер. л. 6 4° серб. р. Зографъ, Хиландаръ, Буковский м“,—знов таки, на Зограф припадає 1 аркуш; з Зографу і перша частина збірника XI 28: „Листики (2) хлопч. бум. изъ словъ І. Зл.. Зографъ“... (разом 6 арк. з іншими). Відси ж і VII $\frac{13}{2}$ „2 листка службъ—З“.

Нагадаємо, що Г. мав також „верхнія страницы“ з „рукописи, сверху и снизу изгнивающей“, що містили службу Петрові Болгарському (Статьи, 91-92; пор. Д 98 або Оч, 63)—цих фрагментів немає ні в Московській а ні в Одеській частинах збірки Г-ча.

М-р Дахія р 1/2—I—1845 р.

40. В Оч, 75 відзначено наявність тут єдиного тільки слов. р-су—перг. евангелії, але Г. вивіз відси інший манускрипт, що фігурує за № 9 у „Статьяхъ“ (X 9): „Триодъ постная и часть цвѣтной, перг., л. 230 изъ м. Дохіара“. Згадує про неї Г-ч і в „Древнеславянскомъ памятникѣ“, (25, пункт 9). Вона належала до найважливіших р-сів Г-ча і тому фігурує в багатьох версіях реєстрів: II 5, III 7, IV 7,

VI7; реєстр VIII 10 подає докладно облік аркушів: „л. 230 перг. и 6 бум. и отъ 236—317 перг. Всего 317 листовъ“, тоді як VIIIa11 та XIII11 відзначають лише 230 перг. та 6 папер. аркушів. Формат цього р-су відзначено, як fol. Тріодь XII—XIII ст. на перг., „въ большую четвертку“, на 317 арк. у збірці Г-ча знав і І. І. Срезневський, що видав з неї уривок (Древніе с-кіе памятники юсоваго письма, 117, 331—343). Як гадає Н. И. Никольский, саме цей р-с зберігається зараз у Кишинівському Церковно-Археологічному Музеї (Библиографическая Лѣтопись, 1914, I, 128-130).

М-р Руссико — Жовтень 1844 р., 16-20/XI 1844 р., 3-29/1845 р.

41. В 46/1728,2 арк.; так саме як XIII 14, VIII $\frac{12}{4}$ р-с мав раніш 3 арк.; одержано його було тут у подарунок—див. запис XI 18: „Пареміи по греч. и слов. Чтенія изъ Ев. Іоанна, стихиры на нотахъ св. Θεодосію (?) 5 л. М. Руссико, преосв. Іаковъ“. З рештки р-су Севастіанов зробив фотографічну копію на Атоні—Викторовъ. Собрание р-сей П. И. Севастьянова, М. 1881, 95, № 19-22.

З цього м-ря у збірці Г-ча були й інші фрагменти—див. XI 4: „Отрывки (3) изъ Евангелія и (Псалтыр перг 4 и 8° 6 л серб, болг, серб..... Руссико М, скитъ св. Богородицы“ (див. далі). Варіант до цього: VIII $\frac{13}{2}$ „2 листка изъ Еванг. Руссико“, VIII $\frac{12}{2}$ „3 листка—изъ Еванг. Рус.“—див. зам. № 68.

Скит Богородиці 25-26/1 1845 (див. Ж X 249).

42. В 6/1689—Codex Marianus. Н. М. Петровський у цитованій статті на підставі записів Шафарика (зі слів Г-ча) висунув думку, що глаголитський свій кодекс Г. відшукав у Лаврі (Ж X, 249—251); базується він у значній мірі на оповіданні учня Г-ча Авд. Соколова (Др. и Нов. Росс., 1877, II, 5, 77). Оповідання це хибне у своїх подробицях (за Соколовим, глаголитська транскрипція давала підстави вважати кодекс за грузинський, тоді як Є. І. Якушкин зі слів Г-ча записав, що р-с визнано було за єврейський—див. Декабристы на поселении. Из Архива Якушкиных, М. 1926, ст. 25-28. Нагадаємо, що Codex Zographensis також не вважався за слов'янський, Д 126—Оч 95). На думку П. О. Бузука, взагалі, події, що їх згадано в А. Соколова, не повинно обов'язково пристосовувати до великого монастиря, себ-то і до Лаври (ИОРЯС, 1918. XXIII, кн. 2, 116)—тому він і не бачить

підстав „для измѣненія названія этого памятника“. Однак і в власноручних реєстрах Г-ча записи підтверджують гіпотезу Н. М. Петровського—у реєстрі, що його було складено 14/VII 1845 р. у Журжеві (II) за № 14 читаємо: „Глаголита перг. Л“, у реєстрі IV за № 1: „Глаголита Ев Л. М 4°“. Кодекс цей увіходив до складу 2-го транспорту (III 1)—цілком зрозуміло, як турбувало Г-ча „неполученіє пособій... изъ Валахій“ (лист Г-ча до Шафарика від листопаду 1847 р.—В. А. Францевъ, Очерки по исторіи чешскаго возрожденія, Варш. 1902, 292; твердження Міклошича, что цей кодекс „zu Grunde gegangen ist“, базувалося, можливо, на відсутності звісток про цей транспорт—Sl. Bibliothek, I, 262). Однак Г. вже в реєстрі VI тримається пізнішої нині загально вживаної версії—за № 1 запис: „Глагольское евангеліє и два отрывка [sic!], скитъ Богородицы“. Але й потім він ще вагається у найменуванні своїх глаголитських р-сів—так у реєстрі VIII 1 він їх об'єднує під назвою „Glagolita Macedonicus“, у XIII 1 евангелії надано назву „Glagolita Montis Antho“ [sic!]. Див. ще згадки у реєстрах X 1 та IX 23.

Оскільки на початку Г. був обережним в інформації про свій глаголитський рукопис, видно з того, що у друкованому „Очеркѣ“ Г-ч замість фрази „Донесенія“—„Свидѣтельство [про існування глаголити] имѣю самъ въ одномъ отрывкѣ [sic!] евангелія, писаннаго глаголитскими буквами, о которомъ доложу впослѣдствіи“—дав більш неясне формулювання: „Свидѣтельствомъ... служитъ неполная р-сь евангелія, о которомъ расскажем впослѣдствіи“ (Д 132—Оч, 96).

Addenda до Атону та Солуню 10/IX 1844 р.—28/IV 1845 р.

Опис 1-го транспорту (I), що його надіслав Г. до Казани, перелічує низку р-сів, які не є можливим ототожнити з р-сами московської та одеської частин Григовичевської збірки. Поминаючи „12. служебникъ 24 пр слов“, зупинимось докладніш на таких №№: „6) Антологія 18°. перг. греч. 7) Фукидидъ, рап. [sic!] пр. б. 8°. Греч. 8) Рап. 4°. Аристоф. 1 Эсхила 1. Софокл. 1. Геродот. 1. пр. б. 9) Рап. 8° пр. б. Софокла 1. Эсхила 1. 10) Рап. 4° пр. б. Камменіата и проч. 11) Рап. 4. Хлодб. [sic!]. Иппократа и проч.“ Паралельні записи є тільки у реєстрі IV 35 (Фу-

кідид 88), 36 (Коменіят 4°), 37 („Медиц. отр. 4°“). Пізніш, очевидножки, Г. передав комусь ці р-си—згадок про них немає. Придбав їх Г. у звязку з своїми студіями в галузі класичної філології—на сторінках „Очерка“ він завжди відзначає наявність у книгосховищах атонських м-рів р-сів античної літературної традиції (Оч, 12; 60—6-ка Ватопеда: „... 2) антологія; ... 6) Софокла...; 74; 180— Солунь, Чауш м-р: „нашелъ я... сочиненія Иппократа, Галена... эти послѣднія писаны на бумагах“).

Бітоль—IV/V 1845 р.

43. *М* 42/68, 1-й зшиток, арк. 1—16; на 1-му арк.: „подарок“...

Буків м-р (див. Оч, 112).

44. *В* 11/1693 V, 1 арк. з надписом: „Буков. м.“; див. VIII $\frac{12}{4}$ „Листокъ изъ Еванг. Буков. м. Битол“ та XI 3— „Отрывки (3) изъ Апостола и Евангелія перг. 6 4° Серб. Зографъ, Хиландарь, Буковскій м.“

Охрида 8/V—14/V 1845 р.

45. *В* 13/1695—II 2, III 15, IV 2, VI 12, VIII 7, VIII a 4, X 6, XIII 4; пор. ЖМНП, 1852, № 3, 160; ИОРЯС, I, 371. Артем'єв помилково відзначив, що цей пам'ятник ніби-то з Солуню, Москвитянинъ, 1849, № 5, отд V, 58 (пор. Д 198-9; Оч, 186).

46. *В* 27/1707—з Охриди лише аркуші 1—8; арк. 9—10 цього р-су з м-ра І. Рилського; див. № 69 заміток. У реєстрах: XI 39 „Приписка къ Номоканону и документы о Молдавіи и Валахіи. Охрида. М. св. І. Рыльско“. (Див. Оч, 185, № 23).

47. *ВА* 1 (ст. 45—46)—на звороті аркушу 43-го надпис: „Весь этотъ кусокъ изъ митропол. церкви св. Климента, что прежде Панагіа, въ Охридѣ, 1845 г., 10 мая“. Р-си Г-ча шли з „шкафа... въ главной церкви Охридской“ (Д 187). У реєстрах: VI 15 та XIII 40/46. Пор. „Изысканія“, 6 та Древлес-кій памятникъ, 23. В Оч, 185—це „другое житіє св. Климента“. З 1-го „Житія“ Г. зробив копію—*В* 2 в.

48. *М* 1/25—на арк. 3-ьому (на звороті) першої серії цього р-су в 15 арк. IX—X ст. відзначено: „М. Охрид“, на арк. 8-му (на звороті) „Охрида“, на арк. 14-му (на звороті)—„Охрида 1845 10 маія“. Має надпис „Охрид“ і один з 4-х грецьких аркушів X та XI ст. цього р-су. У реєстрі XI 26 запис: „Отрывки изъ чтеній. Еванг. греч.

и лат. лист Охр. 20 л Филовеи, Охрида, Солунь"; пор. IX 30 „Отрывки Еванг. Греческаго“.

49. *M 2/24*. У реестрах фігурує в VIII 1 б, яко складова частина в р-су „Glagolita Macedonicus“; пор. XIII 2 „Листокъ 4° Охридскій обрѣзанъ перг.“ Пам'ятник цей, відомий ще зі згадок у „Статьяхъ“ Г-ча (ст. 63, 74) та в „Pohled'i“ Шафарика (Sebr. sp. III, 199), Г. підготував до видання (ИОРЯС VII, 1858, 220), але видав його вперше І. І. Срезневський (Изв. Арх. Общ., III—IV, 1861, 449—457). Останнє видання належить Г. А. Ильинському (Памятники старославянскаго языка, 1915, III, в. 2).

50. У збірці Г-ча було 2 р-си граматичного трактату Костянтина Костенчського, що й фігурують, звичайно, за одним спільним № у реестрах: VIII 28 „2 рк“, XIII 26/32 „Двѣ р-си... Одна подарен. Акад.“ У де-яких випадках Г. дає згадки загальні, без зазначення наявности окремих двох р-сів (III 3, IX 15, XI 37). 1-ий р-с Г. вивіз з Охриди (Д 199, № 3; пор. Каз. Губ. Вѣд. 1851, № 44, 29/X, изд. неоф., 540 та „Статьи“, 34); його Г., як і відзначено у реєстрі XIII, подарував Академії—див. також ИОРЯС I, 1852, 243. 2-ий р-с вивезено з Тріскавця— див. № 65 заміток.

51. *B 1/1684*; „Собственноручныя отмѣтки“ Г-ча, на які посилається Вікторов, лише у 2 випадках відзначають походження цього р-су з „окрестностей Охриды“ (X 22 та XII 1); переважно фігурує в реестрах, яко місця придбання, Охрида (II 6, III 14, IV 16, VII 5/27, у двох випадках— без локального зазначення: VIII 20, XIII 16/22)—див. № 1 в Оч 184. Цей р-с у Г-ча бачив у 1849 р. у Нижньому Новгороді Пискарьов (Барсуковъ, Жизнь Погодина, X, 462: „Библия писменная въ листь“).

52. З околиць Охриди *B 22/1704*—у реестрах: XI 23 „Слова Отцевъ и дѣянїя Оумы—перг. окрестности Охриды“. Чи не йде цей р-с з „мѣшка, полнаго кусковъ книгъ“, що Г-чеві принесли з с. Вельми (Д 149-150)?

Струга 14—16/VI 1845 р.

53. *B 15/1697 I—VIII ¹²/₅*, а також XI 7 „Отрывки (2), приписки къ апостолу перг. 3 л. серб. р. Слѣпче. Струга“ пор. XIII 62. „3 л. Заключение апост.“ Згадується цей р-с, яко „примѣчательный“, в Д 201—Оч, 188; є про нього запис і в паперах Шафарика: Ж XI 73.

54. В 29/1732—VII 3/25, VIII 31, IX 7, XI 30; див. також Д 201—Оч, 188, рівнож як Ж XI 73.

55. М 10/36, аркуші 39—58—надпис „Струга“ на арк. 39-му; пор. VII 11/31 „Евѣимія о богомилахъ и еванг. Никод. Хиланд. Струга“.

56. М 42/68, арк. 17-22—надпис „Струга“ на арк. 20-му. Перово—про умови придбання тут р-сів див. Ж XI 76—ексцерпт з щоденника.

57. В 12/1694 III, 7 арк., на арк. 5-му надпис „Перов“, та 57 В 17/1699 II, 7 арк. Див. VIII $\frac{12}{8}$ „7 лист чтеній изъ Ев. Перово“ та VIII 14 „Отр. чтеній изъ ев. ап. 8 лл. Перово“; пор. XI 11 та XI 16, XIII 54 та XIII 57.

Сліпче 22/V 1845 р.

58. В 11/1693 III, 1 арк., є надпис „Слѣпче“; див. XI 40 „Прѣдисловіе и зачело пиисаніемъ и приписки къ рукоп. Слѣпче, Софія, М. св. І. Р.“

59. В 14/1696—VIII 13, XI 15.

60. В 25/1709—VIII 17, IX 20, X 13, XI 1 а, XIII 14.

61. В 35/1704—76 арк.; див. IV 6, VI 9, VIII 11—102 арк., VIII а 13—102 арк., X 12—102 арк., XIII 13—102 арк. Конституємо втрату 26 аркушів!

62. В 52/1734—зі Сліпчого лише арк. 1—9; арк. 10—15 різноманітного походження.

Додамо ще запис VIII $\frac{12}{8}$ „Листокъ отъ Тріоди приписк Слѣпче“.

63. М 14/40—про пом'яник зі Сліпчого вже згадувалося у звязку з пом'янником з м-ря Павлу, рукопис цей Г. відзначив, яко „важнѣйшій“ поміж сліпченськими (Оч, 189) складається він з 2 частин: 153 арк. + 37 арк., разом 190 арк. Матеріяли його Г. використав для начерка топографії Македонії (Оч, 210); виписки з нього мав і Шафарик (Ж XI 96)—р-с було надіслано до Казани з Бухаресту (III 11).

Тріскавець—23/V 1845 р.

64. М 25/51; на арк. 3-ьому (на звороті)—„Трѣскавець“; див. XI 29 „Слова отцевъ и Пѣснь пѣсней. Зографъ и Трѣскавець“; пор. IX 18.

65. З „лоскутковъ рукописныхъ“, що їх Г. відшукав „въ паперти церковной“ (Оч, 139) „одинъ... былъ очень полезнымъ“, як свідчив Г-ч—це був 2-ий р-с граматичного трактату Костянтина Костенцького (Статьи, 33—34). Його Г.

передав до к. Рум'янцовського Музею (Отчеть... за 1870/72 гг, 61, № 3, 74 — „на лощенной бумагѣ, XV в., въ листь, 8 л.“); про нього і згадує І. В. Ягіч — Изсл. по русск. яз., I, 960.

— В реєстрі XI за № 28 є запис: „Листки (2) хлопч. бум. изъ словъ І. 3 л., листокъ Григор. Пелагонійскаго, листокъ о Симеонѣ Сербскомъ, лист. Діон. Ареопг. 6 л. Зографъ, Трѣскавецъ, Типикарница Св. Саввы, Бухарестъ“.

— В паперах Шафарика є також згадки про придбання тут Г-чем пом'яника (Ж XI 78).

Серрес 29/V 1845-8/VI 1845.

66. *М 21/47*. Грецькі аркушки цього р-су (арк. 39—45) з Сересу, як свідчить XI 33 „Школа п'янія русск. греч. Казань. Серресъ“.

Село Рило 12/VI 1845 р.

67. *В 24/1706 II*, 6 арк — є запис: „Село Рил 12 Юня“; див. VIII 24 „Сборникъ житій св. всего 44... Шипка, Рило“ та XI 33 „Житія словенскихъ святыхъ Шипка, село Рило, Хиландаръ“. Пор. VII 8/29 та XIII 22/28. Очевидячки, р-с *В 24/1706* вже тоді сформувався у сучасному своєму складі (3 + 6 + 22 + 13 = 44 арк.).

Рильський м-р 13/VI 1845 р. — 16/VI 1845 р.

68. *В 12/1694—I*, 2 арк. — з зазначенням: „М. Р.“ П. А. Лавровъ (Энци. слав. фил. в. 4, 125) відніс цей фрагмент до р-сів Пантелеймонівського (Атонського) м-ря; пор. ИОРЯС, IV, 864, стаття С. М. Кульбакина.

69. *В 27/1707*, арк. 9-10 — аркуші ці Г. мав з р-су Р. М-ру за № 19 (Д 200). Вікторов не відзначив публікації Г-ча у „Временникъ М. О. И. и Д.“, V, отд. III, 36, так саме як і видання цього пам'ятнику у Валахії (див. Ж XI 102—103) та передруку „Чт. въ О. И. и Др. при М. У.“, 1866, IV, отд. III, ст. 56—57. Н. М. Петровський у своєму показчику праць Г-ча поминув як останнє видання, так і передруки у часописах: „Гласник др. срб. слов.“, 1855, св. VII. 5. 177-179 та „Българскы Книжници“, 1858, № 9, IV, 26—27. Р-с *В 27/1707* також сформувався в сучасному своєму складі ще за часів утворення реєстру XI, де за № 39 відзначено: „Приписка къ Номоканону и документы о Молдави и Валахи. Охрида. М. св. І. Рыльско“.

70. *М 4/30—II* 7, III 8, IV 17, VII 4/26, VIII 19, XII 2, XIII 35/41. Цей р-с бачив у Г-ча 25/VIII 1849 р. Пискаръов

(Барсуковъ, X, 462: „Царствіе въ листь тоже... на бумага“).

71. *M 15/41, 77* арк. in 4° „Ркп. испорченна и неполная“; раніш р-с цей налічував 82 арк. — див. VII 7/29, VIII 25, XIII 23; згадується він ще в II 1, III 9, XII 8.

72. *M 44/74, 54* арк. Вже в Букарешті Г. одержав від Неофіта Рильського копію з частини Рильського Панегірика (Ж XI 86; Оч, 157). На останній сторінці р-су є лист Неофіта до Г-ча, що його *M* не занотував — наводимо його текст:

„Господинъ виктор, ёто по вашому желанію и прошенію преписахмѣ изыскуемите слова, но по погрѣшенію, слово похвалное Кирилла філософа оста непреписано, и когато видехмѣ, що нема веке време кога да се преписува, понеже книгоносецо бярзаше того ради и молиме да ны удостоите съ прощеніе, и да ны не забравате никогашъ въ животатъ си но да ны имате за най искренни свои пріятели, каквото и ніе васъ имаме и всегда ще имаме и никогда не щеме да вы забравиме.

Здравствуйте.

Неофитъ п. п. Рылскій

1845 Іуля 10-го.“

За цією Григоровичівською копією Шафарик надрукував „Житие... Константина Философа“ у виданні *Ramátky drevního písemnictví Jihoslovanův* (Див. Иречка *Cesty*, 470).

73 та 74. У щоденнику Г-ча під 14/VI 1845 р. є запис: „Открытие глаголитскихъ листковъ“, під 15/VI при опису № 6 (Д—„Іоанна Златоустаго Андрианты“) „здѣсь глагол. приклеены“ (Ж XI 84). Г. рано вже оголосив про свою нахідку (Изысканія, 27; знав про цей фрагмент і Шафарик — Ж XI, 95). В реєстрах Г. дав такі записи: VI 1 „Глагольское Евангеліе и два отрывка — Скутъ Богородицы“ [sic!], VIII 1 с „Glagolita Macedonicus... Листокъ и куски замараны. Заключаеъ по всей вѣроятности поученія“, VIIIаЗ „Листокъ и кусокъ Рылскіе fol“, XIII З „Листокъ и кусокъ Рылскіе fol“. Фрагменти ці перейшли до І. І. Срезневського, що їх і видав, та зберігаються нині в Академії Наук СРСР.

З Р-го м-ря у збірці Г-ча були ще IV 24 „Ркп Григор. РМ 4° [?] та одна з складових частин збірничка XI 40 „Предисловіе и зачело пиисаніемъ и приписки къ рукоп. Слѣпче, Софія, М. св. І. Р.“

Софія 18/VI 1845 — 19/VI 1845.

75. В 41/1722—ХІ 43.

76. В 52/1734, аркуш 12-ий (на звороті: „Софія“)—ХІ 40 (див. вище в рубриці Рильській м-р).

Бояна — 19/VI 1845.

77. В 8/1690—одна з „двухъ довольно любопытныхъ“ р-сних книг, що згадуються в Д 177, 202—Оч, 189. Постійно фігурує у реєстрах: II 11, III 2, IV 3 „Ап. Ев. на перг. Б 4°“, VI 3, VIIа 4, VIIIб 6, X 2, XIII 6. Згадано цей р-с вже в „Изысканіяхъ“, 27; знав про нього і Шафарик—Ж ХІ 88.

78. В 26/1710—ХІ 16, пор. IX 20.

79. В 31/1711 I, 3 арк. („возможно, каже Н.М. Петровській, [р-с] въ цѣлом видѣ и не былъ приобрѣтенъ Г-чемъ“, Ж ХІ 88)—другий з „любопытныхъ“ Боянських р-сів (Д 177, 202—Оч, 189). Матеріал цього пом'яника Г. гадав використати для „особыхъ разсуждений“ (ЖМНП, 1847, LIV, № 6, отд. IV, стр. 29). У реєстрі XIII 53: „Поменикъ Царей и патриарховъ Болгарскихъ и подпись Арх І Іуст“—друга складова частина цього №—з Зографу.

80. В 32/1713—II 12, III 3, IV 22, VIII 22, XII 5, XIII 21/27; пор. ще VII 12/33 „Литургии. Правила I. Злат (чинъ братотворенія)“—друга складова частина з Зографу.

З Бояни у збірці Г-ча були ще: IV 13 „Еванг. пер. Боя 4°“ (можливо, що це помилково у друге згадується Боянський палімпсест, що вже фігурував у тому ж реєстрі—IV 3) та XII 41 „Болгарскія проповѣди Бояна“.

Вакарелли 21/VI 1845 р.

81. М 39/65. Тут Г. „купилъ книгу на простобългарск. яз.“ (запис щоденника—Ж ХІ 89). Дійсно, у групі 4 новоболгарських р-сів Г-ча відзначено і р-с з Вакарелл—II 17, III 17, VII 3/39; пор. ще XIII 27-30/33-36. У складі Одеської збірки 36/62—з Шипки, 37/63—з Зографу, 38/64—з Свіштова; себ-то на Вакарелли припадає р-с 39/65. В Оч, 191 Г. згадує, що бачив новоболгарські р-си в селах Вакарел Егри, Шипка та в Рущуку.

М-р Сопот 28/VI 1845 р.

Г-ч тут придбав якісь фрагменти—див. ХІ 4: „Отрывки (3) изъ Евангелія и Псалтир перг. 4 и 8° 6 л серб. болг. серб Сопоть М, Руссико М, скитъ св Богородицы“.

Габарово 29/30 VI 1845 р.

82. *М 13/39*. Ще в Оч, 165 Г. посилався на звістку про Марка Кралевича з „р-снаго лѣтописца сербскаго, приобрѣтеннаго... въ селѣ Гъбаровѣ, что близъ Балканъ“ (пор. О Сербіи, приб. 3). У щоденнику Г-ча зазначено: „Село Гъбарово (Акбаикъ). Книга отъ попа Стефана“ (Ж XI 91). На самій книзі запис на 1-ій стор.: „Габарево, 29 Іюня 1845“. Див. замітку № 26 відносно *М 12/38*.

Шипка 1/VII 1845 р. (про умови придбання р-сів див. Ж XI 91).

83. *В 24/1706 III*— див. зауваження наші у зам. № 67.

84. *В 36/1718*.

85. *М 36/62*— див. зам. 81 та 39; II 18, III 18, IV 27 VII 4/40, XII 43, XIII у групі: 27-30/33-36.

Свиштово 7-10/VII 1845 р.

86. *М 38/64*— на 1-му аркушу запис: „Сиштовъ“ [sic!]. Див. зам. 81, 85 та 39. Згадки про цей р-с у групі новоболгарських: II 19, III 19, IV 29, VII 1/37 „Іосифа Брадатаго поученія. Свиштовъ“, XII 42.

Букарешт 17/VII-16/VIII, VIII-XI 1845 р.

— З Букарешту Г. у своїй збірці мав у складі збірничка IX 28 — „листь Діон Ареоп.“ Нагадаємо, що у складі б-ки при мітрополії до „трехъ главнѣйшихъ“ р-сів належав і переклад Діонісія Ареопігита серб. рец. (Д 219-221). „Прѣп. отца Мееодія... краткое житіе, найденное въ Валахії въ ркп. Русск. рец.“ (Древнеслав. памятн., 24), здається, відповідає *В 24/1706 IV*. Робив Г. тут і виписки (О Сербії, Приб. 1).

Кимполунзький м-р.

87. *В 50/1731*— див. замітку про перебування в Одесі. Бистриця.

88. *В 53/1755*— XI 42.

89. *В А 4/822*— IV 30, VII 15/36, XII 6, XIII 39.

90. *М 10/36*, арк. 3-58; XII 7 „О Богомилахъ М. Бистрица“, пор. VIII 23, XIII 20. У Д 224—№ 4.

91. *М 50/105*— див. III 22 „Граммат. Смотриц. рк. подарокъ отца архи Гавріилъ въ Быстрицѣ“; пор. XII 45.

З рукописів балканського походження у Московській та Одеській частинах збірки Григоровича лишаються без зазначення місця придбання або одержали таке зазначення гіпотетично: 92) *В 11/1693—I*; 93) *В 11/1693—II*; 94) *В 11/1693—IV*; 95) *В 11/1693—VI*; 96) *В 11/1693—VIII та IX*;

97) *B* 12/1694—II; 98) *B* 15/1697—II; 99) *B* 17/1699—I; 100) *B* 21/1703—II; 101) *B* 24/1706—I; 102) *B* 24/1706—IV; 103) *B* 31/1711—I V; 104) *B* 31/1711—V; 105) *B* 31/1711—VI; 106) *B* 38/1720; 107) *B* 41/1722; 2 дод. арк.; 108) *B* 52/1734, дод. арк. (за винятком 12-го); 109) *B A* 3/820—I; 110) *B A* 3/820—II; 111) *B A* 3/820—IV; 112) *M* 10/36, арк. 63-70; 113) *M* 42/68, перш. 2 арк., 23?; 114) *M* 5/70; 115) *M* 6/71; 116) *M* 7/72.

У реєстрах Г-ча знаходимо також згадки про р-си без відзначення місця їх походження, остільки загальні, що їх важко пристосувати до тих чи інших №№ *B* та *M*. Наводимо відповідні ексцерпти з реєстру VII: „12 Сборникъ ф. х. о. п. [sic!] Отрывки изъ Пчелы, Еванг... Евангелія Ср. рец всего [10]—Сюда вставлень... 10) 2 листа Псалтыря 11) 2 листка. Переводъ Метаф Григорія ...пр. б. 12) 10 листковъ службы 13) 2 листк. изъ Евангелія. 13 Сборникъ всего 40 листовъ. Отрывокъ изъ Апостола, Службы, Службы, ...слова отцевъ бумага. Сюда вставлено ...7) 6 листковъ службъ съ пареміями. 8) 11 листковъ — житій св. и слов. 9) 3 листк словъ отцев—на хл. б.“ Цей ексцерпт характеризує також і звичайний для Г-ча прийом—групування окремих фрагментів у комплекси або *sub specie* вимог палеографії, або з боку лінгвістичного, або, також, і за історико-культурними темами. З реєстру IX наводимо дані що-до р-сів, що до певної міри відповідають № 92 та пізнішим у наших замітках: „9) Отр. прол. жит. св. серб. рец.... 12) отр. чтен. ев болг. рец, 13) от. апост. болг. рец. 14) отр. еванг. серб. рец... 19) отр. еванг. 21) Отр изъ апост — еванг. серб. рец. 22) Ср. болг. рец, житіе... 25) Поученіе святимъ. 27) службы и отр. псалт. 28) Отр. Парамейн.“ Лишається непристосованою і де-яка частина того матеріялу, що його подає реєстр XIII: „16) Сборникъ. Отрывокъ канонувъ, Чтенія изъ Еванг., Краткія житія свят. Чтенія изъ Еванг. Слова св. Отцовъ всего л. 17 перг. 18) Сборникъ. Отрывокъ Псалтыря. Три листка словъ I Зл. хлопч. б... Пареміи отрывокъ, Чтенія изъ Еванг. 25 л. [—1 арк.] Болг. рец. 19) Сборникъ Перг. отрывокъ апостола, служб. свсв., отрывок апостола Евангелія 2 Заключение книги. 15 л... 20) Сборникъ Чтенія изъ Еванг. Отрывокъ изъ Псалт. Листокъ перевод. Метафр. ...12 перг. 3 бум. [—1 арк.]. 21) Сборникъ. Чтенія изъ Еванг. и слов отцев. 16 л...

38/44) чтенія изъ Евангелія хлопч. бум... 56) Отрывокъ Пареміи л. 6. 59) Два отрывка Еванг. чтеній л. 3 [4?]. 60) Отрывки пролога и слов отц л 11. 61) Слов Отцевъ л 16. 62) 3 л. Заключенія апост. л 3. 63) Апостоль, чт. Еванг. л 6. 64) Апостоль, Тріодъ л 7. 65) Слова Отцевъ. л. 12. 66) Апостоль л. 6".

Для того, чтоб вичерпати весь можливий балканського походження фонд у збірці Г-ча (про р-си Богоева мова буде йти з'окрема) відзначимо ще р-си „на словянское наречіи“, що їх Г. продав 25/VIII 1849 р. на Нижньогородському ярмарку (Барсуковъ, X, 462—464, заховуємо транскрипцію листа Пискарьова): „3) Варлаама и Тасафа царевича лицева на пергаменте, 4) Апостоль на пергаменте“. Неясним лишається походження р-сів, що їх Г-ч подарував Казанському Університетові — цитуємо з листа, що його ласкаво на наше прохання надіслала адміністрація б-ки Каз. Університету [117]: 30/IX 1853 р. — „Сборникъ Церковныхъ пѣснопѣній, заключающій и обѣ Тріоди. Рук. на сл. яз. XVII ст., 4°“ (№ 25507 за інв.) та [118] 19/XI 1856 р. — „Прологъ отъ сентября до декабря мѣсяца, XV и XVI стол. рукопись 4°“ (№ 26606 за інв.)

Нагадаємо, що Г. продав у Нижньому-Новгороді у 1849 р. біля 30 книг (Барсуковъ, X, 462), де могли бути й р-си балканського фонду, окрім вже згаданих.

Треба також мати на увазі „значительное число рукописей“, що їх Г. передав до б. Казанської Духовної Академії (П. Знаменскій, Історія Каз. Дух. Ак., В. II, Каз. 1897, 512)—нині б-ка Каз. Дух. Акад. у розпорядженні Казанського Комуністичного Університету.

Придбання Г-ча в Австрії та Німеччині.

Дубровник 29/VI 1846—26/VII 1846.

119. В 59/1742—див. Д 241; XII 55.

120. В 60/1743—див. Д 185; XII 53: „Рукопись далматическихъ стихотв. Дубровникъ. Казначичъ“.

121. „Tragedie i comedie“ Ветранича (Д 241—XII 54) Г. офірував б-ці Одеського Слов'янського Благодійного Товариства—див. Краткій отчетъ... за 1870/71 г., 33—34. Р-с зберігається зараз в Одеській Державній Публічній Бібліотеці.

Той документ, що його Г. одержав від чорногорського владики (О Сербіи, 37, прим. 6), треба віднести до катего-

рії сучасних Г-чеві наукових матеріалів, так саме як і В 7/1740, В 58/1741, В 51/1733 та М 49/79—пор. групу В 2 (стор 52).

Лайпціг — III/1847 р.

122. В 9/1691—надпис на р-су „Балканы“ свідчить про походження з фонду Андреева-Богоева (Чт. 1896, I, отд. II, LIII—LIV) V 3, VI 4, VIII 5 „Еванг на перг и хлопч. бумагъ 4° всего 56 листовъ +4=60“, Х 3 „листовъ 60“; пор. VIII а 8 та XIII 8 „Балканъ Богоевъ“.

123. В 15/1697 III—р-с має надпис: „Балканы. Богоевъ“, але не фігурує у реєстрі V-му; XI 9: „Отрывокъ апостола 2 л. перг. Балканы Богоевъ“.

124. В 23/1705, 6 арк. — Сперанський ототожнює цей р-с з V 2 „(5) листковъ минеи съ юсами“; пор. IX 8 „Отр. Прол. болг. рец.“ та XI 14 „Отрывки Пролога и слова отцевъ перг. болг р 11 л. Балканы Богоевъ“. 2-га частина цього № у реєстрі XI відповідає V 4 „3 листка, заключающие одно слово, напеч. въ Glas. Cloz. со стиха 302“—це [125]. В 18/1701 та II.

126. В 45/1727; V 5; див. XI 17 „Отрывки изъ Псалтыри и службы Усп. Пр. Б. 9 л. бол р. перг. Балканы. Богоевъ“ та XIII 18 „Сборникъ. Отрывокъ Псалтыря, Три листка словъ I. Зл. хлоп. б. Служба Успенія Б. Пареміи отрывокъ, чтенія изъ Еванг. 25 л. Болгарской рец.“

127. М 3/29, 294 арк.—V 1, VII 6/28 „Евангеліе Балканъ. л 296“, VIII 20 „Евангеліе съ предисловіями пр. б. толстая Богоевъ 8“, XIII 17/22 „Евангеліе съ предисловіями прост. бум. Болг. рец.“

Придбання Казанського періоду.

Казань.

128. В 16/1698 — р-с цей Кочубинський (Р-си Г-ча, 10) за правописом вважав за руський. Пор. X 25 „Апостоль, ркп. синкретическая, прост. бум., доставлена изъ Сибири“; XII 20 „Апостоль. Сибирь“; XIII 34/40 „Апостоль купл. у Каманина“.

129. В 30/1712—XI 36, пор. XIII 42. Див. зам. № 20.

130. М 8/34—XII 35, XIII 49/56. Згадка про цей р-с—ИЮРЯС, VII, 1858, 221.

131. М 17/43—пор. XII 25 „Исторія каз. цар. 4° Казань“ та XIII 48/57 „Исторія Казанская“.

132. М 18/44—XII 38 „Разряды 1496 г. Казань“.

133. *М 19/45*—XII 19.

134. *М 20/46*—цьому р-сові відповідають: XII 32 „Статейный списокъ. Казань“ (аркуш. 85 та 146), XII 33 „Судебникъ. Казань“ (з арк. 48), XII 34 „Грамоты. Казань“ (арк. 21, 80).

135. *М 21/47*—XI 35 „Ключъ знаменнаго пѣнія Симеона Фомина“ та XI 33 „школа пѣнія русск. греч. Казань и Серресъ“. *М* помилково відзначає, що р-с придбано у Вятці. Див. зам. № 66. Цей же збірник містить і 1 пергам. аркуш с-кого нотн. р-су.

136. *М 22/48*—пор. XII 10 „Златоусть Казань“.

137. *М 23/49*—див. XI 32 „Скитское поучение перев. Якова. Казань [закреслено—Вятка]“.

138. *М 24/50*—XIV 28 „Изъ Казани“.

139. *М 27/53*—XII 22; на останньому аркуші запис: „Елабуга“.

140. *М 28/54*—XIV 32 „Изъ Казани“.

141. *М 31/57*—XII 14. 15 „Житія и слова святыхъ Казань“?

142. *М 41/67*—XIV 40 „Изъ Казани“, пор. XI 34 „Отрывки басенъ Казань“.

143. *М 51/106*—XII 44 „Греческая грамматика Лихудовъ Казань“; пор. XIII 52.

144. Р-с „Космографія. Полууставомъ XVII в. 4°, 182 л.“, що Г. його передав до Археографічної Комісії (Барсуковъ, Р-си Арх. Ком., СПб, 1882, № 227) має на арк. 4 (зворіт) запис: „3 августа 1853. Казань“.

145. У 1854 р. Г. передав до б-ки Тов. Іст. та Стар. Рос. при М. У. р-с „Московская и Казанская гисторія“, скор. XVIII ст. 1790 арк. 4 т. 1906, I, 235 пор. XI 24 „Исторія Каз. Царства fol. Казань“. [145а] XII 37 „Стоглавъ. Казань“, що його, як свідчить XIII 53, Г. подарував ректорові Академії Агатангелові, останній був у Казані з 1854 по 1857 р. (Русск. Біогр. Слов. I, sub voce). Бібліотека його перейшла до Вятської Духовної Семінарії (Русск. Библ. 1911, № 3, 57).

З Казани у збірці Г-ча була значна кількість р-сів, що місце знаходження їх зараз невідоме.

У реєстрах згадуються XII 9 „Златоусть fol. Казань“. З приводу цього р-су та р-су, що згадується у XII 16 „Златоусть Казань“ (пор. XIII 42/48 „Сборникъ словъ. Златоусть“), ци-

туємо листа Є. І. Якушкина, де йде мова про Г-ча (Декабристы на поселении, 27): „Хоть в Казани никто ему не сочувствует, но он доволен своей жизнью там—нигде, может быть, не мог бы он так дешево покупать рукописи, как он покупает их здесь у раскольников. Недавно приобрел он за 15 р. сер. Златоуст на пергаменте 13 века“—лист має дату 1855 р. *XII 16*: „Златоструй. Казань“ (пор. XIII 41/47 „Златоструй [„Златоуст“ закреслено] fol)“. *XII 17* „Палѣя. Казань Архангельская слобода“—див. X 30 „Палѣя, т. е. толкованіе бытєйскихъ книгъ, пр. бум., рук. XVII ст.“—її, як свідчить Г., „имѣлъ благосклонность передать“ Г-чеві „казанскій первой гильдіи купецъ Арсеній Кондратьевичъ Подуруевъ“ (Статьи, 99), так саме як і р-с *X 29* „Св. Кирилла Іерусалимскаго огласительныя слова и тайныя ученія вмѣстѣ съ другими статьяи, пр. бум., р-сь XVI ст.“ (пор. Статьи, 90: „р-сь, доставленныя позже въ Казани“). *M II/37? XII 21*—„Арсеній Сухан Казань“. *XII 23* „Лѣтопись исторія Каз.“. *XII 30* „[закреслено: „Авраамія Палицына“] „Ант. Рымл о смутахъ [sic!] Казань“. *XII 31* „Житіе Алекс. Невск. и друг. Казань“, пор. XIII 44/51. „Избранн. житія св. гдѣ жизнь св. Ал. Нев. fol.“ *XII 47* „Кирилла туровскаго молитвы. Казань“.

Саратів.

146. *B 3/1386*—IX 5 „Отр. Парам. р. русск.“ та XI 6 „Пареміи 4^о 7 л перг рус р Саратовъ Синайскій“.

147. *B 40/1723*—IX 4 „Отр. Пасхальн. сл. р. русской“ та XI 10 „Служба свѣтлой недѣли. 8 л. перг. русск. рец. Саратовъ, Синайскій“.

148. *B 47/1729*—IX 13 „Саратовъ. Син[айскій]“, 6 арк., пер. Симбірськ.

149. *B 49/1730*—XII 49 „Путешествіе Плѣнника Симбирскъ“; що до доповіді Г-ча на 2-му археологічному з'їзді відносно цього рукопису, то треба відзначити, що у працях 2-го з'їзду за відповідною назвою падано скорочений переказ „Записки объ археологическомъ изслѣдованіи Херсона“ [sic!] того ж автора; матеріали до доповіді надрукував Вікторів, див. *B*, стор. 37.

Вятка.

150. *M 11/37*—див. X 29.

151. *M 16/42*—XII 36 „Алфавитъ Вятка“, XIII 50 „Азбуковникъ Галактіона“.

152. *М* 26/52.

153. *М* 29/55.

Чебоксари.

154. *М* 30/56 — XII 48 „Голубиная книга. Чебоксары“, пор. XIII 46/55.

Чистопілля.

155. *М* 9/35 — XI 31 „Паломникъ Даниил Игумена Чистое поле“, пор. IX 26?

Лисково.

156. *М* 40/66 — XI 44 „Премудрость Сирахова. Лысково“, але у XIV 39 відзначено, що цей р-с „Изъ Казани“.

З Лискова Г-ч мав низку р-сів: XII 11 „Отрывки аскетическія. Лысково“, XII 12 „Житія святыхъ. Лысково“, XII 29 „О подражаніи Христу. Лысково“, XII 39 „Житія св. и [„сказ“ закреслено] о инокахъ. Лысково“, XI 41 „Отрывки лѣтописей русск село Лысково“.

1 р-с у збірці Г-ча був зі Спаського — XII 13.

З руського фонду Григоровичевської збірки, так саме як і з балканського, частина р-сів лишається без відзначення місця придбання: 157) *В* 48/1717; 158) *В* 55/1737; 159) *В* 56/1738; 160) *В* 57/1739; 161) *М* 32/58 = XIV 35; 162) *М* 33/59 = XIV 36; 163) *М* 34/61 = XIV 37; 164) *М* 35/60 = XIV 38; 165) *М* 43/69 = XIV 42; 166) *М* 45/75 = XIV 52; 167) *М* 46/76 = XIV 53; 168) *М* 47/77 = XIV 54. Р-си 161-168 увійшли до складу б-ки Новоросійського Університету у 1865 р., себ-то придбання їх мало місце ще за казанського періоду життя та діяльності В. І. Г-ча. У реєстрах тієї доби згадуються ще такі р-си без відмітки про місце придбання [169]: XIII 54 „Разряды — поднесъ Общ. Ист. и Древн. в Мо“ див. Ч. в О. И. и Д. Р. 1906, I, 120 № 362, „Разрядная книга съ 1476 — 1559 г. съ приложеніями, XVII в., в 4-ку, на 595 листах“, XIII 43/49 „Сборникъ похожій на Супрасль. Здесь же Бор. и Глѣба и Похвала Кагану Вл fol“ та XIII 47/57 „Лѣствица 1404 г.“; місценаходження останніх двох р-сів невідоме. Мав Г. ще збірничок державинських творів, що його він передав ак. Гротові (Соч. Державина съ объясн. прим. Я. Грота. Изд. АН, Т. III, СПб, 1866, 420 — 421) [170].

Що до 171) *М* 48/78, 172) *М* 52/109, 173) *М* 54/114, то не виключено можливість, що ці р-си до складу Григоровичевської збірки ввійшли вже після переїзду Г-ча на пів-

день—як свідчив Кочубинський, Г. з розкольниками мав і в Одесі „постоянные торги — мѣняль, покупаль, дариль“ (Р-си Г-ча, 3) — пор. Собр. соч., 369. Передав б-ці Нов. Ун. Г-ч ці №№, так саме як 174) *М 10/113*, вже після 1868 р. (частину „въ обмѣнъ на дублеты ун. б-ки“, Зап Н. У., XVIII, I, 130, прот. 19/VIII 75 р., а останніх 2 р-си подарував—ЗНУ, XIX, оф., 69, прот. 6/V 76 р.).

175. До Одеського періоду належить *В А 2/819*, що його підчас перебування Г-ча у Маріюполі передав Г-чеві „одинъ добрый человекъ, нѣчто въ родѣ знахаря“ (Собр. соч., 315—подорож 1874 р.).

176. Мабуть, підчас подорожу 1875 р. Г. дістав папери з архиву Попова, що зберегався у с. Рішетилівці (Собр. соч., 369)—див. А. В. Рыстенко. Р-си, принадл. б-кѣ Од. Об. Ист. и Древн. В. I. Од. 1910: 11. 15. 49, ст. 34. — „Письма В. С. Попова разнымъ лицамъ — копіи изъ Рѣшетилловскаго архива походной канцеляріи Потемкина, in 4°, на 61 арк.; Г-ча, яко власника, занотовано у показчику.

Закінчуючи наші замітки, підведемо де-які підсумки фондів Г-ча. Спробу зробити такі підсумки для своєї збірки бачимо у листі до Погодина від 30/VI 1851 (Барсуковъ, X, 556)—Г. за основне ядро вважав фонд у 45 №№. Р-сів, на його думку, другорядних, він мав біля 100 (Письма П. І. Шафарика, LVI—лист Г-ча до Погодина ще від 1847 р.).

Усього нам відоме місцезнаходження 178 рукописів зі збірки Г-ча, що розподіляються по окремих кногосховищах та збірках:

1) Бібліотека СРСР у Москві (б. Рум'янцов) . . .	91
2) Центральна Наукова Бібліотека в Одесі . . .	72
3) Державна Публічна Бібліотека у Ленінграді .	1
4) Академія Наук С. Р. С. Р. (вкупі с Археографічною Комісією) [частина р-су ЦНБ 6/32]	4
5) Російський Історичний Музей (фонд б. Никольського м-ря—Хлудовська збірка)	1
6) Б-ка Казанського Державного Університету .	2
7) Б-ка Одеського Державного Іст. Арх. Музею (б. Од. Общ. Ист. и Древн.)	1
8) Одеська Державна Публічна Б-ка (фонд Од. Слов. Благод. Товариства).	1
9) Б-ка Аматорів Старов. Писм. у Ленінграді— частина (1 арк.) з р-су Б-ки С. Р. С. Р. <i>10/1692</i>	

10) Б-ка Товар. Іст. та Стар. Рос. при Моск. Унів.	2
11) Б-ка Церковно-Археологічного Музею у Кишиневі	1
12) Збірка ак. Грота	1
13) Фонд пр. Агатангела (у б-ці Вятської Дух. Сем.)	1
14) Б-ка Казан. Комун. Унів. (фонд. кол. Каз. Дух. Акад).	невід.
Разом	
	178

Що торкається інших р-сів Григоровичівської збірки, про які ми зібрали відомості, то частина з них, безумовно, тотожня з р-сами, що зберігаються у згаданих нами книгосховищах та що не одержали остаточного відзначення місця придбання, частина ж, дійсно, є додатком до фонду у 178 №№—загальну кількість р-сів Григ. збірки треба вважати у звязку з цим у розмірі біла 200 №№.

Ф. Петрунь.

Addenda.

Для оцінки наукової ваги р-сів Г-ча Одеської збірки додаємо коротенький список видань р-сів або публікацій, що в них використано ці р-си — додержуємося порядку опису В. М. Мочульського (за його шифрами); згадуємо переважно видання, що мали місце після друкування твору Мочульського, або такі, що він їх поминув.

1/23. Відомі Хиландарські аркушки видала Академія Наук у серії „Памятники старославянскаго языка“, том I, вип. I. Пам'ятник підготував до друку і обробив С. Кульбакин.

2/24. У тій же серії видано Охридські глаголитські уривки, що становлять поруч з 1/23 головну цінність рукописної збірки Центр. Наук. Бібліотеки; пам'ятник підготував до друку і обробив Г. А. Ільїнський, т. III, в. 2.

3/29 використав Б. М. Ляпунов (в „Отзывѣ объ ученыхъ трудахъ М. Г. Попруженко“, окрема видб. з Зап. Н. У., ст. 6).

4/30.—„Книга царствъ серб. р. 1415 р.“ була предметом дисертації М. Г. Попруженка — „Изъ исторіи литературной дѣятельности въ Сербіи XVI в.“, Од. 1894 (вказівки на попередні публікації).

Пор. П. А. Лавровъ „Дамаскинъ Студитъ и сборники его имени „Дамаскины“ въ юго-славянской письменности“, окр. видб. з „Лѣт. И.-Ф. О. при Н. У.“, Од. 1899, 78—80. Репродукції — див. альбом П. А. Лаврова, Энцикл. слав. фил., дод. вип. 4_{1-4,2}, № 66.

6/32 та 7/33 — П. А. Лавровъ. Записи в менеѣ 6/32 изъ Од. собр. р-сей В. И. Г-ча. — ИОРЯС, I, кн. 1, 110-113. Див. його ж „Отзывъ о сочиненіи на тему „Миней...“, З. Н. У., т. 83, Од. 1901, 1—3. Репрод. — у Лаврова, № 25.

10/36 — у докторській дисертації М. Г. Попруженка „Синодикъ царя Бориса“, 1899, 114—117, прил. 13—55.

11/37 — див. у Г-ча, Собр. Соч., Од., 1916, ст. 115.

12/36 — з пізніших: Бѣличъ, А. Замѣтки о с-комъ житіи св. Пѣтки — ИОРЯС, II, 1897, 1045—1057; пор. публ. Мо-

чульського — „Zur mittelalterlichen Erzählungsliteratur bei den Südslaven“ — Archiv f. sl. Phil., XV, 371 — 380.

Відносно 12/38 та 13/39 не можемо поминути того факту, що Мочульський чомусь не згадав про використання самим Г-чем матеріялів цих цінних р-сів („О Сербіи“...), так саме як і пом'яника зі Сліпчого 14/40 („Очеркъ“).

16/42 — у Г-ча ж (Собр. соч., 287).

17/43 — див. оцінку цього списку у Г. Кунцевича — Історія Казанская.

18/44 — в А. И. Маркевича — О мѣстничествѣ, К. 1879, т. I, 435 та дальші (Мочульський не згадує!).

19/45. Моч. також не згадує, що цей список Домостроя („лучшей рецензии“) використав і Порфірьев (Прав. Соб., 1860, III, 292 — 293) і Некрасов („Опыт историко-литературнаго изслѣдованія о происхожденіи древне-рускаго Домостроя, М. 1873, стр. 96—97, окр. відб. з „Чтеній...“).

27/53 — у Маркевича, 35 — 40; Е. Шмурло. О запискахъ Сильвестра Медвѣдева—ЖМНП, ч. 262 (1889, апр.), 365—369.

31/57 — див. С. Г. Вилинскій, Житіє св. Василя Новаго въ русской л-рѣ, ч. I, Од. 1913, ст. 265 (з З. И.-Ф. Ф. Н. У., 6).

33/59 використав ще Щугуров (Русск. Арх., 1865, 19 — 24) — М. не згадує.

36/62, 37/63, 38/64, 39/65 — ці новоболгарські р-си охарактеризував П. А. Лавров у розвідці „Дамаскинъ Студитъ и сборники его имени Дамаскины в юго-славянскої письменности“, Од. 1899; крім того, 38/64 — див. згадану працю М. Г. Попруженка — „Синодикъ царя Бориса“, 7 — 9. Репродукцію аркуша з 38/64 — див. у Лаврова, № 88.

58/110 — у дис. М. Г. Попруженка, прил. 3 — 6.

Ф. П.

БІБЛІОГРАФІЧНІ УВАГИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ В ОДЕСІ 80—90-х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ.

В 80—90-х роках минулого століття Одеса займала не останнє місце в культурно-національному русі на Україні.

У той час у Одесі тутешня українська громада виявляла досить велику діяльність і робила спроби дістати дозвіл на друкування різних книжок українською мовою. Душею цієї справи з часу переїзду до Одеси став Михайло Комаров. На видрукування деяких книжок дозвіл було здобуто. В „Покажчику літератури українською мовою в Росії за 1798—1897 роки“ Д. Дорошенка¹⁾, доведеному до р. 1897 включно, ми нарахували за 80-ті роки 14, а за 90-ті — до р. 1897-го включно — 30 українських одеських видань²⁾. Харків значно випередив Одесу: тут на 80-ті роки припадає 36 назов, на 90-і—34. Зовсім відмінні цифри маємо для Києва: на 80-ті роки тут припадає 151, а на 90-і—118 назов.

¹⁾ Див. Науковий ювілейний збірник Укр. Університету в Празі, присвячений панові президентові чесько-словенської республіки проф. Д-р Т. Г. Масарикові для вшанування 75-тих роковин його народження. Частина I. Прага, 1925, стор. 142—238.

²⁾ Одеські видання 80-х і 90-х років ХІХ-го століття: 1) Антигона. Драматична дія Софокла, зь грецького перевіршувавъ Петро Ніщинський. Одесса. Типо-літографія В. Кирхнеръ. 1883. 2) Чортяча спокуса.—Повість Івана Левницького. Одесса. Типографія Е. Фесенка. 1885. 3) Ныва, Український літературный збирныкъ 1885 р. Од. Типо-літографія Е. Фесенка. 1885. 4) Утоплена. Оперета по Гоголю, въ 3 діяхъ. М. Старицького. Одесса. 1885. 5) Знахарка. Оповідання Дніпровой Чайки. Одесса. Типо-літографія Е. И. Фесенко. 1885. 6) Сцены и рассказы изъ малорусскаго народнаго быта. П. Раевскаго. 3-я книга. Одесса. 1887 г. 7) Наталка-Полтавка. Украинская опера въ 2-хъ дѣйствіяхъ. Сочиненіе И. П. Котляревскаго. Изд. В. Уточкина. Одесса. 1888. 8) Москаль-Чаривныкъ. Малороссійскій водевиль въ 1 дѣйствіи. Соч. И. П. Котляревскаго. Изд. В. Уточкина. Одесса. 1888. 9) Катерына. Поэма. Т. Шевченка. Изданіе В. Уточкина. Одесса. 1888. 10) Цупкый, М. Байкы. Одесса. 1889. 11) Княжна. Поэма Т. Шевченка. Одесса. 1889. 12) Москалева крыныця. Поэма Т. Шевченка. Одесса. 1889. 13) Назаръ Стодоля. Малороссійская дія Т. Шевченка. Одесса. 1889. 14) Катерына. Поэма

Цікаво відзначити, що 90-і роки виявляють в Одесі подвійне збільшення видань, в той час як Київ та Харків, проти 80-х рр., дають відносне зменшення назов. Ці цифри цікаві з того боку, що виявляють, яке місце займала в той час Одеса, яко один із осередків українського культурно-національного руху проти інших, старших осередків, як Харків та Київ.

Що-до цифри одеських видань пояснити варто, що при визначенні її не взято під увагу Одеської російської періодики 80-х — 90-х рр., яка містила в тій або в іншій мірі елементи українця. Адже „Одесский Вѣстникъ“ містив, напр., фельетони проф. А. Маркевича, „По морю и сушѣ“—переклади з українських письменників. Видавалися в Одесі переважно твори німецьких авторів—з красного письменства, зрідка ж із етнографії. Однак те, що дає для пізнання цієї діяльності одеського укр. суспільства показна видавнича діяльність його, є ще далеко не все. Рукописи з Одеси надсилалися до головного цензурного управління й дозволялися до друку не всі; частина їх поверталася з заборонаю друкувати и переходувалася в Одеськім відділі цензури. Чимало таких недозволених цензурою українських рукописів по сей час зберігається в Одеському Округовому Краєвому Історичному Архіві, в цензурному фондї, в відділі українських рукописів. Те, що досі збереглося, можливо

Т. Шевченка. Одесса. 1889. 2-е издание В. Уточкина. 15) Нова збирка народних малоруськихъ прыказокъ, прислів'ївъ помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкував М. Комаровъ. Одесса. Типо-літографія Е. І. Фесенко. 1890. 16) Наталка-Полтавка. Украинская опера въ 2 актахъ И. Котляревскаго. Одесса. 1890. Издание В. Уточкина. 17) Колоски. Збирныкъ казокъ та оповиданнївъ. Одесса. 1891. 18) Сыва кобыла. Оповидання. Типомъ першимъ. Одесса, 1891. 19) Середь крыжаного моря. Оповидання В. Чайченка. Одесса. 1891. 20) Збирныкъ творивъ К. П. Мирославскаго-Винникова. Одесса. 1893. 21) Бабське військо. Повѣсть изъ малороссійскаго народнаго быта К. П. Мирскаго. Одесса. 1893. 22) Пролиски. Збирныкъ зъ виршивъ. Видання друге. Е. І. Фесенка. Одесса. 1893. 23) Катерина. Т. Шевченка. Одесса. 1893. 24) а) Наталка-Полтавка. Украинская опера въ 2 д. И. Котляревскаго. Одесса. 1894. б) Те ж. Одесса. 1894. 25) Весели полтавци. Украинская комедія въ 3 д. К. П. Мирославскаго (Винникова). Одесса. 1894. 26) Щыра любовь. Поэма на малороссійскомъ нарѣчїи. Т. М. Прыходька. Одесса. 1895. 27) С—ій Е. А. Оповидання. Одесса. 1895. 28) А. Хведоровычъ. Збирнычокъ украинськихъ писень. Изд. Е. І. Фесенко. Одесса. 1895. 29) Бугаевъ, И. Малорусские рассказы. Одесса. 1896. 30) Книга казокъ виршомъ. Напысавъ Борысь Гринченко. Одесса. 1896. 31) Покынута въ лиси дивчына. Казка. Напысавъ Борысь Гринченко. Одесса. 1896. 32) Сира кобыла. Оповидання Иродчука

ще навіть не все заборонене до друку. У всякому разі цензурний фонд дає нам підстави говорити про ширший обсяг діяльності української громади, про більшу, ніж наявна-показна, її активність. — О. О. Рябінін-Скляревський в статті „Одеська громада 80-х років“, що незабаром має вийти друком у Києві, з'ясовує прогресію відносного зросту одеських видань у 80—90-х роках XIX-го століття умовами політичними того часу, що склалися в Одесі. Проти інших центрів в Одесі за той час позначається очевидне полекшення політичних умов. З 81—82 років українські рукописи цензурував тут цензор Масалов, помічник старшого цензора Ржевського, вихованець університету, вчитель Одеської комерційної школи, не-ворог українофілів. Після нього за цензорового помічника було призначено (р. 1888-го) Гілевича, що скінчив Лазарівській інститут, а потім таємного ліберала й навіть соціяліста Вороніча (з 94—95-го років—до 1905-го р.). Цих три особи досить легко давали дозволи на друкування українських книжок, а коли які з них все ж таки не виходили друком, то це тому, що на них накладало свою заборону головне управління в справах друку в Петербурзі, відсилаючи рукописи назад до Одеси. Прочувши про таке становище в Одесі, видатні й посередні автори почали з інших міст надсилати свої рукописи, а М. Комаров, звязавшись з Одесою ще р. 1887-го, р. 1889-го,

[П. Куліша]. Тыпомъ першимъ. Одесса 1897 (?) 33) Сонъ тещи. Водевиль въ 1 дн. Соч. И. Тандѣтнкова. Одесса. 1896). 34) Збирнычокъ украинськихъ писень зъ нотамы. Упорядкувавъ Александеръ Хведорогычъ. Изд. Е. И. Фесенко Одесса. 1896. 35) 200 найкращыхъ украинськихъ писень [уложивъ Евгенъ Чикаленко]. Одесса. Типографія Южно-русскаго О-ва Печатнаго дѣла. 1897. 36) Изъ Малороссіи. Задушевне слово дорогой памяти любому царю освободителю Александру II. На 1-е марта 1897 г. Сочиненіе П. В. Карнаушенка. Одесса. 1897. 37) Богъ не безъ мылости, козакъ не безъ щастя. Малоруська оперетка у двохъ діяхъ (комична). Соч. М. С. Короля. Одесса. 1897. 38) Сира кобыла. Иродчука. Одесса. 1897. 39) С. В. Морозовъ. Поэма Шыра любовь. Одесса. 1897. 40) С. В. Морозовъ. Поэма Мачуха и байки. Одесса. 1897. 41) Ранни писни. Збирнычокъ першыхъ поэтычныхъ творивъ И. Г. Пивоварова. Изданіе О. Федорова. Одесса. 1897. 42) Новыя сцены и рассказы изъ малорусскаго народнаго быта. П. Раевского. Изданіе 3-е. Книжн. магаз. Э. Островскаго. Одесса (Киевъ). 1897. 43) Драмы и комедіи И. Тобилевича (Карпенка-Караго). Томъ I. Одесса. Типографія Южно-Русскаго Общества Печатнаго Дѣла. Одесса. 1897. Томъ II, 1897. 44) Чикаленко, [Евген]. Розмова про сельске хазяйство. Чорный паръ, плодозмийнъ и сіяна трава. Изданіе Южно-Русскаго Общества Печатнаго Дѣла. Одесса 1897.

зовсім переїжджає сюди з Уманя й провадить тут діяльність у досить широкому обсязі. Видавничий український рух, після катастрофи в зв'язку з доносом Курицина на українські гуртки в 1879 р., зміцнившись у 80-х роках, доходить свого кульмінаційного зросту в 90-х роках — за часів розцвіту одеської української громади.

До цих всіх міркувань зробимо де-які застереження. — Не можна сказати, що за 80—90-х років в Одесі були справді кращі політичні умови, ніж, наприклад, у Києві та Харкові. Проти цього промовляють наведені в нас цифри абсолютно більшого (проти Одеси) числа тамошніх українських видань. Річ очевидна, що доводиться говорити тільки про розмірне полекшення умов в Одесі проти умов раншого часу в цьому ж місті. Що правда, має де-яку рацію міркування, що в Одесі політичні причіпки до друку були не такі суворі, як у інших містах. Цензурні одеські рукописи дають цікаві подробиці для історика цензури й для історика літератури що-до тексту писань українських письменників.

Нам через те здається цікавим подати тут перелік українських видань, які свого часу було подано з різних місць до одеської цензури, але заборонено було друкувати й які зберігаються в Одеському Краєвому Історичному Архіві¹⁾.

1879. № 1. Тетрадь № 1. Сочиненія.... Елисея Кудранина. Стихотворенія на малоросійскомъ языкѣ. 1879-го года. № 2. Чуда та диво 1878 г. Василенко Тимофѣй. [Ц. лтв. 1879 р.]. № 2а. Тетрадь № 2а. Сочиненія.... Елисея Кудранина. Стихотворенія 1878-го года. [Ц. лтв. 1879 р.]. № 2б. Извѣстка. Письмо въ очи коле. 1878 г. [Ц. лтв. 1879 р.].

1883. № 3. Про селянські громадські порядки. Зложыв Т. Васылевський. 1883 г.

1884. № 4. Писня земли. Казка kota Воркота (М. Вагнера). Переклав В. Чайченко [Грінченко, Б.] 1884 г. № 5. Писни зъ життя Васыля Чайченка [Б. Грінченка] 1884 г.

1886. № 6. Хлопецъ Санько. Оповідання В. Чайченка. Б. Грінченка. [Ц. п. 1886]. № 7. Изъ моря житейскаго, Драма въ

¹⁾ Обмежені місцем у цьому виданні, ми позбавлені змоги подати тут надзвичайно потрібний, на нашу думку, докладний бібліографічний опис рукописів. Наш перелік має на меті подати лише найпотрібніші вказівки про кожен заборонений до друку рукопис. На тих рукописах, де є вказівка на місто Одесу, цю вказівку ми пропускаємо. Знак Ц. п. = цензурна помітка. На де-яких рукописах немає ценз. поміток: можливо, що їх затримали в Одесі, не надіславши навіть до Петербургу.

4-хъ дѣйствіяхъ Бораковскаго, 1886. [На поч. твору: „Счастья розбыты — жизнь загубыты“]. № 8. Оказія зъ німцемъ, водевиль въ 1-мъ дѣйствіи Бораковскаго. [Ц. п. 1886].

1887. № 9. А. Л. Сборникъ Думъ. [Ц. п. 1887 (?), ініціяля з передмови]. № 10. Якъ що Богъ дасть, то и въ викно подасть. Казка. [Ц. п. 1887 и 1888]. № 11. Опытъ изученія малорусскихъ думъ. [Без автора]. [Ц. п. 1887]. № 12. Перша кланя былицъ и небылицъ Каленыка Шейковского. [Ц. п. 1887]. № 13. Торгъ. Стихотвореніе Гр. Из. Кривицкаго. 1886. [Ц. листув. 1887 р.].

1888. № 14. Въ Ныдоли Сонъ. соч. Романовскаго. [Ц. п. 1888]. № 15. Якъ я утикавъ. Оповідання Г. Вартового. [Б. Грінченка]. [Ц. п. 1888]. № 16. Баба Мотра. (Переклавъ зъ польскаго). Оповідання М. Выговської. [Ц. п. 1888]. № 17. Винокъ на памятникъ Богданови Хмельницькому. Якъ Українська Русь зъєдналася зъ Московською въ єдину велику державу Російську. Зъ патретомъ Богдана Хмельницькаго и зъ малюнкомъ памятникъ ёго въ Києви. Оповідання М. Уманця. [Ц. п. 1888]. № 18 и 19. Ліс. Переклад з оповідання Салова. (Отечественныя Записки. Іюнь 1882 р.). Полтава. А. С. Давидовського. 1888 року. № 20 и 21. Страшна Мечь (переклад з Гоголя) А. С. Давидовського. Полтава 1888 року. № 22. Нывольныкы. Уголовный романъ. На малоросійскомъ языкѣ. Т. И. Осадчій. Томъ I-й. 1888 г. № 23. Я Угадько й Порадникъ. Михай Лобода. [В адр.: Мих. Ѳедот. Лободовскій]. 1888 г.

1888 — 89. № 24 и № 25. Полещукъ. „Дызынтыръ“ або Хто вынынъ? Драма въ штысты дїяхъ и сымы одминахъ. Гетьманъ Остраниця. Драма въ 5-ты дїяхъ и штысты одминахъ. 1888 — 1889.

1889. № 26. Иванъ Каличка. Нисенитныця, або про те якъ мы зъ дидомъ багатили — тоди, якъ мого батька ще на свити не було. (Зъ народныхъ усть). Катеринославъ. 1889. № 27. Иванъ Каличка. Чого та горилка не наробе, або про те кому пипъ уклонься. Казка. Катеринославъ. 1889. № 28. Украинский дзвинъ. В. В. Некора. 1889 г. № 29. До ладу. Старына и Новына. Въ стихахъ былъ Р. И. Романовскій. [Ценз. пом. 1889 р.]. № 30. Оповідання В. П. Цымбала. Г. Лубны. [Ц. п. 1889 р.]. № 31. Народня Лири В. П. Цымбала. 1889 р. № 32. Розмова. Одеській литературно-єтнографичный збирникъ на 1889-й рикъ. 1889 р.

1890. № 33. Сыва кобыла. Мова Навроцкаго. 1890. № 34. Сборникъ Малоросійскихъ песень, стиховъ и проч. Сочиненіе [sic!] К. А. Навроцкаго. Года 1890. № 35. Вирши Васыля Чайченка [Б. Грінченка]. [Ц. п. 1890].

1891. № 36. Тихомовні співи на святі мотивы. Зложывъ Вл. Александровъ. Харьківъ 1883 р. [Друк. примірн. з випр. та додатками, Ц. п. 1891]. № 37. Дополненіе къ.....—Сборнику на малороссійскомъ нарѣчій... «Складка» № 2. Альманахъ на 1892 г.... Вл. Александровымъ. 1891. [Ц. п. 1891]. № 38. Молодыкъ. Писни та думы Я Жарка, ч. I. 1891 року. [Ц. п. 1891].

1892. № 39. Вирши, писни и поэмы Грыцька Кернеренка [Кернера] 1892. № 40. Запomoга. Малорусскій Литературный сборникъ. Въ пользу пострадавшихъ отъ неурожая. Составиль М. Комаровъ. 1892. [Ц. п. 1892 р.]. № 41. Сива Кобыла. Оповидання. Типомъ першимъ Од. 1891. (Друк. прим. для другого вид. з зазнач. прізвища В. Уточкина). [Ц. п. 1892 р.]. № 42. Мабуть для того... [36. віршів, сценок і анекдотів. ..., без указ. авт.; Ц. п. 1892 р.]. № 43. Якъ оберегаты себе и другихъ видъ холеры. [Без. указ. авт., Ц. п. 1892 р.].

1894. № 44. Зачароване Місто. Розказъ Н. В. Гоголя. Переводъ Германа Клейфа (Князя Нью-Сіонскаго) [Ц. п. 1894 р.]. № 45. Вбыта сестра и други казкы и прыказкы В. Г. [Р. П. Слынько?] [Ц. п. 1894]. № 46. Безъ хлиба. Оповидання. Напысавъ Васыль Чайченко. [Б. Гринченко]. 1884, [Ц. п. 1894 р.]. № 47. Якъ діды жыли и якъ жыуть унуки. Изданіе Одесскаго Свято-Андреевскаго Братства. [Ц. п. 1894 р.]. № 48. Винокъ. Писни. Н. П. [Гринченко, Б.] 1888—1894. [Ц. п. 1894 р.]. № 48а. Оповидання про Павла Хлибороба, якъ винъ правды шукавъ. Напысавъ В. Чайченко. [Б. Гринченко]. [Ц. п. 1894 р.]. № 48. На виру. Повисть Мыхайла Коцюбинського, С. Лопатици, 1891 р. [Ц. п. 1894 р.].

1895. № 49. Степови оповидання. [Ц. п. 1895 р.]. № 50. Проминь. Складъ Олександръ Билоусенко. [Ц. п. 1895]. № 51. Подарунокъ, Уложивъ О. Б. [Ц. п. 1895 р.]. № 52. Риздвяни свята. Уложивъ О. Б. [Ц. п. 1895]. № 53. Гринченко, Б. Маленьки люде. Оповидання. 1893. [Ц. п. 1895 р.; це друк. прим. кількохъ творів склеєних разом]. № 54. Не любы двохъ. Оповидання Олександра Коныськото. [Ц. п. 1895 р.]. № 55. Не до пары. Вовкъ та ягня. Пожежа, Лыхо не безъ добра. [В адр.: Лотоцкій Александръ]. [Ц. п. 1895]. № 56. Квит. ныкъ [В адр.: Лотоцкій Александръ]. [Ц. п. 1895 р.]. № 57. Салдатка. Оповидання Даныла Мордовця. [Ц. п. 1895 р.]. № 58. Везіщасный батько або любовь до науки. Оповидання. Напысавъ А. Т—ський. — [Ц. п. 1895 р.].

1896/7. № 59. Дыки лебеди. Свичкы. Дви казкы; Г. А — а. [Ц. п. 1896 р.]. № 60. Велька пустыня Сахара. Напысавъ Б. Гринченко. [Ц. п. 1896 р. та 1897 р.]. № 61. Иванъ Котляревський. Напысавъ Б. Гринченко. [Ц. п. 1896 та 1897 р.].

№ 62. Як выгадано книги друкувати, чы то печататы. Напысавъ Б. Гринченко. [Ц. п. 1896 р. та 1897 р.]. № 63. Марія Стюартъ Трагедія. Напысавъ Ф. Шиллеръ. Зъ немецкой мовы перевиришувавъ Борысь Гринченко. [Ц. п. 1896 р. та 1897 р.]. № 64. Нежданий грихъ. В. Караушановъ. 1895 р [Ц. п. 1896 р.].

1897. № 65. Бурлака. Оповидання Бабенка. [Ц. п. 1897 р.] № 66. Писенькы загадки й жарты Леонида Глибова. Выдавъ Олександръ Глибовъ. Черниговъ. [Ц. п. 1897 р.]. № 67. Учитель правды Грыгорый Сковорода. Напысавъ Даныло Гордіенко. [Ц. п. 1897 р.]. № 68. Абрагамъ Линкольнъ. Оповидання. Напысала М. Загирня. [Ц. п. 1897 р. та 1898 р.]. № 69. Дви казочки. Людмилы Старицькой - О'Коноръ. [Ц. п. 1897 р.]. № 70. Голось Украинца. Соч. Михаила Тризны. 1897 р. № 71. Морозъ - червоній нисъ. Поэма Н. А. Некрасова. Перекладъ на украинську мову В. Штепенка. Керчь. 1897 р. № 72. Т. Г. Шевченко. Гайдамакы. (Поэма). [Ц. п. 1897 р.]. № 73. Евгений Гребинка. Оповидання. [Ц. п. 1897 р.]. № 74. Зъ лыха и добро буває. Чоловикъ безъ серця.— Найкращый скарбъ. Казкы. [Ц. п. 1897 р.]. № 75. Лугъ. Новый збирникъ украинскихъ творивъ. (Запис. Вл. Менчиць). [Ц. п. 1897].

1899. № 76. Правдывыхъ Повисьти Куплэтивъ Двисьти. Феликсъ Бергъ. Жытоміръ 1898. [Ц. п. 1899 р.].

1898. № 77. Квиткы зъ чужого поля. Оповидання. [Ц. п. 1898].

1899. № 78. Про горы. Оповидання напысавъ Н. Ж. [ивотковъ] [Ц. п. 1899]. № 79. Гарненька Книжечка. Д. Панасенко. 1891. [Ц. п. 1899]. № 80. „Казка про рыбалку та рыбку“ (по Пушкину) Перельцовавъ М. Ф. Сластинъ. [Ц. п. 1899]. № 81. Мертвый край. [Без автора. Ц. п. 1899].

1900. № 82. Пидлиткамъ на Риздво. Уклавъ Гнать Галайда. [Ц. п. 1900]. № 83. Куды-жь?... (Зъ буденныхъ драмъ). Этюдъ Ө. М. Чеботарева. Перекладъ зъ російського. (Переклавъ Мыкола Корсунський) [Підп. наприкінці]. 1900.

1899. № 84. Антыпъ Третьакъ. Напысавъ Павло Махновський, г. Маякы. 1899.

1901. № 85. Свитапреставленіе, або Страшный сонъ. (Разказъ малоросса). И. Пьяньгевський. Г. Житоміръ. 1901.

1903. 85а. Панталаха. Оповиданне зъ тюремного жыття. Ивана Франка. [Ц. п. 1903].

1904. № 86. Все замерзло!!! Малоросійски - Вирши Артиста Е. Н. Грекова. [Ц. п. 1904].

1912. № 87. Наталка полтавка. Украинская опера. И. П. Котляревського. М. 1912. [Друк. прим. для дозволу нов. вид.].

Нез'ясовані що-до хронології: № 88. Граматка. Зложивъ Норець. [Без р.]. № 89. Питання. [Без р. і автора; вірші]. № 90. Різдвяний вечір. Оперетка въ 1-мъ дѣйствіи. [Б. р., ноти].

Поданий тут список містить між иншим добре відомі прізвища, як І. Франко, М. Коцюбинський, Б. Грінченко, О. Кониський, Є. Гребінка, не кажучи вже про дрібних авторів¹⁾. Належить ще зауважити, що більшість заборонених цензурою творів було вже надруковано — або раніш, або пізніше по инших містах, або в самій Одесі, розуміється, з де-якими відмінами. Дослід над рукописними текстами цих творів безперечно може дати цікаві дані для історії цензури й тексту творів українських письменників²⁾.

Мотиви до заборони, як це виявляє наш список, бували іноді найнеймовірніші. — Адже в ньому ми знаходимо, напр., такий твір, як „Наталка Полтавка“ Котляревського, що до того друкувалася дуже часто зокрема в Одесі.

Підсумовуючи наші уваги що-до історії книги 80-х і 90-х років XIX століття в Одесі, зауважимо, що цензурний фонд українських рукописів до чотирнацяти друківаних у 80-х роках видань додає ще 27 заборонених друкувати, цеб-то вдвоє більше. Для 90-х років ми маємо ще більший додаток: до трицяти друківаних у Одесі видань (правда, вичислені тільки до 1897 р. включно) український цензурний фонд додає ще 52 заборонених рукописи, а коли прилучити сюди також рік 1900 (два), то — 54 рукописи³⁾.

Кость Копержинський.

¹⁾ Кількість прізвищ українських авторів та їхніх творів, оскільки вони викриваються з самих заголовків, є далеко неповною, бо серед заборонених цензурою назв є також збірники, в яких брало участь іноді багато авторів.

²⁾ Див., напр., статтю А. В. Музички в зб. „За сто літ“ під ред. акад. М. С. Грушевського (К. 1927) і нашу статтю: „Уваги до історії цензури й тексту творів Мих. Коцюбинського „П'ятизлотник і „На віру“, що надрукована окремим виданням Од. Ц. Н. Б. (1927)“.

³⁾ Для повности списку матеріялів українського цензурного фонду, що зберігається в Одеському Краєвому Історичному Архіві, ми подали ще список заборонених р. 1879 го рукописів (4), а також після 1900 р. (4) і нез'ясовані що-до хронології (3). Лише зрідка в рукописному фонді трапляються друковані вже, але подані з метою одержати дозвіл для повторного видання, твори, іноді з де-якими відмінами й додатками. Загальна кількість №№ українського цензурного фонду вносить таким чином значну цифру — 92. Та й це, певне, неточна цифра, бо частина рукописів могла загубитися.

КНИГА В ОДЕСІ В 1917 — 1921 р.р.

Ще й досі не ураховано бібліографічно книжкову продукцію революційної доби. Ми не знаємо, скільки, де й коли друкувалося, як розподілялася за змістом, призначенням книжкова маса й т. и. Ще не можна назвати навіть і приблизні числа, хоч вже давно видно повну необхідність в систематичному бібліографічному репертуарі революційних років.

Ця праця складання отакого репертуару мусить бути децентралізованою, бо через добре відомі умови часу тільки на місцях є можливість скупчити більш-менш повну колекцію місцевих видань. Бібліотеки, що в той час переживали роки руїни, не поставили собі своєчасно цього завдання; місцевого „обов'язкового примірника“ не існувало, а обставини менту не сприяли такому збиранню. Багато матеріалів було, таким чином, назавжди загублено.

Цей нарис є наслідком досліджування одеських видань р. 1917 — 1921 за зводною картотекою Центральної Наукової Бібліотеки, що охоплює фонди головніших бібліотек Одеси, а саме: Центральної Наукової, Державної Публичної, Української Державної, Єврейської Академічної, Центральної Робітничо-Селянської та Істпарту. Всі книги було описано *de visu* — відсіль повна певність матеріалу, але й його значна неповність. Без сумніву, у вище згаданих книгозбірнях не збереглося багато видань. Не збереглися, наприклад, такі групи, як молитовники та народньо-релігійна література, що видавалася р. 1917 — 1918 в значній кількості, перевидання підручників, офіційні видання низки установ; книги єврейськими мовами було зареєстровано з особливою неповністю. Орієнтовочно можна рахувати, що не було занотовано до 30% загальної кількості видань. Це відноситься, головним чином, до видань 1917 — 1919 р., що ж до книг р. 1920 — 1921, то вони збереглися навіть

цілком. Наш нарис є, таким чином, тільки бібліографічною рекогносцировкою.

Одеса дореволюційного часу була значним видавничим центром (вона займала четверте місце — після Петербургу, Москви та Києва. (Року 1912, за даними Головного Управління у Справах Друку, тут було надруковано 1160 назов), цеб-то 3,4% загальної імперської кількості¹⁾). Роки, що ми їх досліджуємо, виявляють значне зменшення.

Ось головні числа:

1917 р.	420 назов
1918 „	204 „
1919 „	496 „
1920 „	267 „
1921 „	205 „ ²⁾

Треба нагадати ось про який мент: в нормальний час місцеві друкарні, навіть і в великих центрах ніколи не розраховані на те, щоб обслуговувати цілком потребу населення в книзі (книги, що друкуються по інших місцях, розповсюджуються в великій кількості поруч з місцевими виданнями). Але зовсім інше становище було в Одесі, що була відрізана протягом довгого часу від останнього „світу“ — тому зрозуміємо, чому як раз р. 1919 — підчас надзвичайно гострої напруженості політичного становища, ми бачимо в Одесі „розцвіт“ друкарської діяльності. Тоді виникає низка видавництв (напр. „Черный лебедь“. „Южная Универсальная Библиотека“, „Омфалось“ и т. и.), які намагаються задовольнити, хоч і зменшену проти нормального часу, але все ж гостру потребу в новій книзі. Ці видавництва тільки штучно, через обставини менту, звязані з Одесою, що яскраво видно з самих книг, де звичайно, як місце видання вказується „Москва — Одесса“, або „Петербург — Киев — Одесса“ і т. и. Авторами таких книг є головним чином, письменники, що теж випадково опинилися в Одесі (Бунин, Толстой, С. Юшкевич та ин.). З другого боку умови часу вимагають своє: виникає велика

¹⁾ См. „Статистика произведений печати, вышедших в России в 1912 г.“.

²⁾ Книжкова продукція цих років наближається таким чином, до 80-их років, коли друковалося в Одесі 300 — 500 назов що-року (р. 1883 — 266, р. 1885 — 466, р. 1888 — 556) див. Р-ій „О положеніи типографскаго дѣла въ Одессѣ“.

потреба в політичній літературі, кожен новий етап політичного життя спричиняється до цілої низки видань, агітаційного та політичного змісту. Але друкарські можливості все зменшуються, в наслідок економічної руїни не вистачає паперу і т. и.—звідсіль впливає другий процес: брошура витискає книгу, вона швидче відкликається на вимоги часу (відсіль ще один крок до листівки). Цю боротьбу брошури (під брошурою ми розуміємо умовно книгу з кількістю сторінок до 48) з книгою яскраво видбиває ця таблиця:

	Брошури	Книги
1917 р.	350 — (83%)	70 — (17%)
1918 „	150 — (73,5%)	54 — (26,5%)
1919 „	376 — (76%)	120 — (24%)
1920 „	241 — (93%)	26 — (7%)
1921 „	152 — (74%)	53 — (26%)

„Товста“ книга майже зовсім зникає. Р. 1917 було видано 12 книг з кільк. стор. понад 200, р.: 1918—10, р. 1919—23, р. 1920—жодної, р. 1921—4.

Як розподілялися книги за змістом.

ЗМІСТ	1917		1918		1919		1920		1921	
	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%
Політично-громадськ	270	64.5	35	17	195	39	132	49.5	65	31.5
Наукова, учбова та популярно-наукова ¹⁾	39	9	70	34.5	109	22	49	19	56	27
Красне письменство	10	2.5	41	20	78	16	9	3.5	17	8.5
Дитяча	25	6	16	8	33	8.5	17	6.5	13	6.5
Офіц.-документальна	47	11	22	10.5	53	11	55	20	52	25.5
Інші	29	7	20	10	18	3.5	4	1.5	2	1
Разом	420	100	204	100	496	100	267	267	205	100

¹⁾ Спеціально-наукова література видавалася в такій кількості: р. 1917—18; 1918—21; 1919—28; 1920—10; 1921—30.

Ця таблиця не вимагає особливого коментарю. Зокрема зазначимо тільки: відсоткове відношення політичної-громадської літератури досягає максимуму р. 1917, щоб різко впасти, р. 1918, підчас німецької окупації та тимчасової реакції. (Треба зазначити, що в той рік видається багато періодичних видань, що в де-якій мірі задовольняють потребам політичної літератури). З 1919 р. політлітература знов займає перше місце. Треба нагадати, що офіційну літературу р. 1920—1921 можна було б зарахувати до політичної.

Як розподілялася громадсько-політична література за напрямками, видно з цієї таблиці.

	1917		1918		1919		1920		1921	
	кільк.	0/0	кільк.	0/0	кільк.	0/0	кільк.	0/0	кільк.	0/0
Комуністи . . .	1	0.5	—	—	145	74.5	129	97.75	65	100
Ліві с.-р. . . .	—	—	—	—	10	5	1	0.75	—	—
Анархісти . . .	1	0.5	—	—	1	0.5	—	—	—	—
Соц.-демокр. . .	52	19	2	6	—	—	1	0.75	—	—
Соц. революц. .	36	13.5	—	—	—	—	—	—	—	—
Нар. соціал. . .	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Укр. соц. партії	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Євр. соц. партії	3	1.5	5	14	—	—	—	—	—	—
Позапарт. демократич. . . .	125	46	9	26	6	3	—	—	—	—
К-д	15	5	2	6	—	—	—	—	—	—
Укр. націон. пар.	15	5	4	11	—	—	—	—	—	—
Євр. нац. партії	13	4.5	12	34	6	3	1	0.75	—	—
Монархісти та добровол. орієнт.	3	1.5	1	3	23	12	—	—	—	—
Разом	270	100	35	100	195	100	132	100	65	100

Складаючи цю таблицю, ми зустрілися з багатьма труднощами. Часто не легко виявити партійність того чи іншого видання. Для 1917 р., напр., зокрема характерна низка видань, що розроховані на широке коло читачів, ще погано зорієнтованих політично. В них політичні питання розв'язуються з обивательської точки зору (розуміється в республікансько-соціаліст. дусі). Такі брошури видаються низкою приватних видавництв. Цю групу ми відокремили до особливої рубрики „позапартійно-демократичної“.

Остання таблиця показує, як розподілялися книги за мовами:

	1917		1918		1919		1920		1921	
	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%
Російською . . .	368	88	135	66	393	79	246	92.5	169	82.5
Українською . .	22	5	26	13	44	9	20	7	19	9
Іншими	30	7	43	21	59	12	1	0.5	17	8.5
Разом	420	100	204	100	496	100	267	100	205	100

Видання „іншими“ мовами в свою чергу розподілялися на такі групи (нагадаємо ще раз, що видання єврейськими мовами зареєстровано неповно).

	1917	1918	1919	1920	1921
Єврейською	5	32	23	—	9
Старо-єврейською	23	11	29	—	—
Німецькою	—	—	1	1	6
Болгарською	—	—	2	—	—
Грецькою	1	—	—	—	2
Французькою	1	—	1	—	—
Англійською	—	—	2	—	—
Молдавською	—	—	1	—	—
Разом	30	43	59	1	17

С. Боровий.

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ В ОДЕСІ Р.Р. 1917—1921 ¹⁾.

Досить відомо як погано поставлено бібліографування періодичних видань революційної доби, особливо провінціальних. В цьому напрямку зроблено дуже мало. Ми ще не маємо повної бібліографії Одеської періодики ²⁾, хоч велика цікавість її, яка впливає з особливости політичних обставин (зміна влад, окупації й таке інш.) цілком ясна.

Тому, гадаємо, буде не зайвим навести де-які статистичні відомості про Одеську періодику р. 1917—1921 г.

Під час складання цього огляду використано ту періодику, що зберігається в фондах одеських бібліотек: Центральної Наукової, Державної Публічної, Державної Української й Академічної Єврейської та в архівосховищах Одеського Краєвого Історичного Архіву й Одеського Центрального Архіву Праці.

	Загальна кількість	
	Газет	Журналів
1917	62	45
1918	55	33
1919	85	42
1920	39	15
1921	20	28
	261	163

Викликані до життя бурхливими політичними обставинами, ці періодичні видання не були довговічними. Кожен новий етап спричинявся до цілої низки нових видань. Так

¹⁾ Друкуючи попередні повідомлення тов. Романівського, Ц. Н. Бібліотека готує зараз до друку докладніший бібліографічний опис одеської періодики. *Ред.*

²⁾ У Ильинского („Список повременных изданий за 1918 г.“ Петроград, 1922) та Яшунского („Еврейская периодическая печать“ Петроград, 1920) зазначено тільки незначну частину періодичних видань, що друкувалися в Одесі.

видавалися протягом двох календарних років — 55 газет і 22 журнали, протягом трьох років — 11 газет і 8 журналів, чотирьох років — 6 газет і один журнал, протягом усього періоду жодного журналу й одна лише газета („Известия“), яка, до речі, кілька разів змінювала напрям (від есерівсько-меншовицького до комуністичного) та назви („Изв. Совета Рабочих и Солдатских Депутатов“, „Изв. Военно-Революц. Комитета“, „Вісти“ і т. і.) припиняла протягом цього часу кілька раз своє існування (під час окупації, добровпльців).

Ця біжучість складу періодики виявляється в такій табл.:

Б 1917 р. виникає нових газет	51	—	журналів	40
„ 1918 „ „ „ „	55	„	„	38
„ 1919 „ „ „ „	85	„	„	42
„ 1920 „ „ „ „	39	„	„	15
„ 1921 „ „ „ „	20	„	„	28
	250			158

Ось ця таблиця має показати, як розподілялися періодичні видання по політичних періодах („владах“).

	Газет	Журналів
Тимчасовий Уряд	62	45
Радянська влада (18/I—13/III 1918)	40	10
Австро-німецька окупація (13—III—18 р. по 14— XII—18 р.)	52	33
Французька окупація (18—XIII 1918 р. по 4—IV 1919 р.)	19	10
Радянська влада (4—IV—19 по 23—VIII—19)	32	17
Добровольці—(23—VIII—19 по 8—II—20)	39	15
Радянська влада (1920—21)	57 ¹⁾	33

Більшість видань було, природно, присвячено політичним питанням, що видно з такої таблиці:

Газети	1917		1918		1919		1920		1921	
	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%
Політичні	58	93,5	50	91	82	96,5	38	97,5	19	95
Відомчі	4	6,5	3	5,5	1	1	—	—	—	—
Професійн.-коопе- ративні	—	—	2	3,5	2	2,5	1	2,5	1	5
	62	100	55	100	85	100	39	100	20	100

¹⁾ Включаючи одноденні газети.

Журнали	1917		1918		1919		1920		1921	
	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%
Політичні	26	57	27	82	27	64	15	100	24	85,5
Відомчі	3	7	2	6	1	2,5	—	—	—	—
Професійн.-коопе- ративн.	4	9	—	—	11	26	—	—	—	—
Наукові	12	27	4	12	3	7,5	—	—	4	14,5
	45	100	33	100	42	100	15	100	28	100

Політична періодика в свою чергу розподіляється за напрямками по таких групах:

Напрямок газет	1917		1918		1919		1920		1921	
	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%
Комун. і радян. друк-більшов., лів. СР, УКП, боротьб. . . .	4	6,5	5	10	28	34	33	86	19	100
Прав. соціаліст. друк—СР, СД, НС	18	31	6	12	6	7,5	1	3	—	—
Бурж. друк . . .	21	37	20	40	25	31	—	—	—	—
Бурж. нац. партії	8	13	9	18	5	6	—	—	—	—
Національн. соці- яліст. партії . .	2	3	5	10	—	—	—	—	—	—
Анархістськ. друк Антирадян. і контр- револ.	1	1,5	1	2	2	2,5	1	3	—	—
	5	8	4	8	16	19	3	8	—	—
Напрямок журналів	58	100	50	100	82	100	38	100	19	100
Комун. і радян. друк-більшов., лів. СР, УКП, боротьб. . . .	—	—	1	4	11	41	13	87	24	100
Право соціаліст. друк—СР, СД, НС	4	16	4	15	2	7	—	—	—	—
Бурж. друк . . .	8	31	14	53	6	23	1	6,5	—	—
Бурж. нац. партії	12	46	6	21	5	18	—	—	—	—
Національн. соці- яліст. партії . .	—	—	—	—	—	—	1	6,5	—	—
Анархістськ. друк Антирадян. і контр- революц.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	8	2	7	3	11	—	—	—	—
	26	100	27	100	27	100	25	100	24	100

Остання таблиця повинна показати, як розподілялися періодичні видання за мовами:

Мови газет	1917		1918		1919		1920		1921	
	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%
Російська . . .	43	77	43	78	68	80	35	89	17	85
Українська . .	3	5	5	9	2	2,5	2	5,5	—	—
Інші	11	18	7	13	15	17,5	2	5,5	3	15
Мові журналів	62	100	55	100	85	100	39	100	20	100
Російська . . .	36	80	31	96	36	85	14	93	28	100
Українська . .	2	4,5	1	3	2	5	—	93	—	—
Інші	7	15,5	1	3	4	10	1	7	—	—
	45	100	33	100	42	100	15	100	28	100

Серед періодичних видань „іншими мовами“ зустрічаємося з виданнями такими мовами: єврейська, старо-єврейська, польська, німецька, французька, англійська, грецька, болгарська, румунська, сербська, латиська, литовська.

Д. Романовський.

VOLANTIA В ОДЕСІ (1917—1921).

(ДО ПИТАННЯ ПРО БІБЛІОГРАФУВАННЯ ЛИСТІВОК-МЕТЕЛИКІВ).

I.

Десятиріччя Жовтня, що наближається, ставить перед бібліографами Союзу завдання першорядної важливості та великої терміновості.

Цілком необхідно виявити, зібрати та описати всю друковану продукцію революційних років. Цим буде не тільки надолужено найдосаднішу прогалину в бібліографічних джерелах, але й виконано завдання великого історико-революційного значіння. Чи треба пояснювати вартість та цікавість друкованих пам'яток революційної доби. До збирання, та опису належить все друковане в ці роки, але на першорядну увагу бібліографів заслуговує, природньо, та частина друкованої маси, що безпосередньо та просто відбила революційні події й має таким чином значіння історичного джерела. І треба сказати з цілковитою певністю: що-до цього не досягнуто ще остаточної і достатньої виразності. Коли, кажучи про книги та періодику, досить ніби-то обмежитися на однім тільки нагадуванні необхідности зорганізувати плановіше та систематичніше збирання та бібліографічний облік,—то про інші друковані пам'ятники революційної доби конче необхідно нагадати бібліографам та історикам.

На метелик-листівку не було звернуто досить уваги, та, здається, майже ніхто не здавав собі справи про те, який цінний матеріал містить вона в собі. Бібліотеки були не підготовані до цього незвичайного та нового в їх практиці виду літератури. Листівка ніколи не йшла на продаж, видавалася ріжними та несподіваними установами, розповсюджувалася найнезвичайнішими засобами (роздавалася, розсилалася і т. и.), ніколи не зберегалася її випадковими „власника-

ми¹⁾),—отож значить, нечисленні колекціонери листівок під час збирання їх зустрічалися з чималими труднощами і не досягнути могли й відносної повноти колекції.

Бібліографічна література теж майже зовсім ігнорувала цю частину книжкової продукції. Революційний плакат, завдяки своїй художній стійкості знайшов значне коло збирачів та дослідувачів (В. Полонський, Я. Тугенхольд та ин.), демонструвався не раз на виставках і т. и.; справа ж вивчення та збирання листівки не зійшла з мертвої точки. Що-до цього бібліографи нашого періоду продовжували усталену „традицію“ російської бібліографії. В 1895 р., напередодні 1-го Всеросійського З'їзду у друкарській справі, кажучи про метелики, Ліхачов писав: „Русская библиографическая литература страдает отсутствием какой-либо книги по данному вопросу“²⁾, а ще за 30 років складачі бібліографічного опису першотравневих прокламацій константували: „Принципы библиографирования прокламаций не обсуждались до сих пор в специальной литературе. Не было сделано, насколько нам известно, и никаких печатных опытов подобного библиографирования“³⁾. Отож і зараз доводиться говорити про те, що листівка революційного періоду є цілком необробленою галуззю.

Що примушує нас говорити про необхідність звернути особливу увагу на збирання та вивчення листівки? Спеціально бібліографічний інтерес її ніби-то й не вимагає особливих пояснень. Вже самі труднощі колекціонування, тенденція до зникнення, що виникає з її „природи“, можуть бути для бібліографа достатнім стимулом. Тут ще треба нагадати, що листівки революційних років друковано було неймовірними способами на найсподіваніших гатунках паперу (бандерольного, архівного, обгорточного і т. и.)— вони найцікавіші пам'ятки величезної друкарської руїни. Але для нас звичайно не на це сходять значіння та інтерес листівки.

¹⁾ Цікаво зазначити, що для найавторитетнішого збирача російської Volantia Н. Ліхачова ця тенденція губитись і є основною ознакою листівки (летючого видання). „Под летучими изданиями я разумею вообще все такие памятники печатного дела, которые по разным причинам имеют тенденцию после временного употребления теряться, исчезать из обращения“. («Каталог летучих изданий и их перепечаток».—СПБ 1895, стр. VIII).

²⁾ Там-же.

³⁾ „Первомайские прокламации. Библиографическое описание под ред. С. Валка и А. Шилова“. Ленинград, 1924, стр. 3.

Листівка часто найцініший історичний документ-пам'ятка. Ліхачов ще в свій час подав цікавий приклад: „Бібіковський маніфест“, що його було видано під час Пугачівського заколоту, не був потім з особливих міркувань передрукований в повному зібранні законів і зберігся він тільки як листівка. Кажучи ж про листівку революційної доби не важко навести низку прикладів. Нагадуємо що єдиними друкованими пам'ятниками таких рухів як Махновщина, Григор'ївщина й т. и. є окремі листівки: різні універсали, відозви, накази й т. и. Часто листівка єдиний матеріал за для виявлення політичної фізіономії тієї чи іншої групи (як напр. передвиборчі відозви та програми „торгово-промышленной партии“, „союза солдаток“, „епархиальной группы“ і т. п.). Про існування багатьох організацій ми знаємо тільки з таких листівок. А відозви та бюлетені підпільних комуністичних організацій, ревкомів та инш. чи не будуть найцінішими джерелами для історії підпілля?

Але робота скупчення матеріалу до де-якого наступного корпусу революційної листівки—конче вимагає остаточного встановлення методів бібліографічного опису цього виду видань. Як вже було зазначено, в цьому напрямі майже не було нічого зроблено. Згадані вище складачі бібліографічного опису „Першотравневих прокламаций“, зазначили: „Если проследить по отдельным работам, как цитируются прокламации, то легко установитъ, что они не означаются библиографически, а большей частью излагаются литературно. Такое изложение дает возможность узнать содержание прокламации, но не дает средств отыскать ее и утверждать, что имеешь дело именно с этой излагаемой прокламацией, а не со сходной по содержанию, а тем паче с тождественной, но иначе изданной“¹⁾.

Листівка уявляє з себе дуже нелегкий об'єкт бібліографування. Правила, що встановлені для бібліографічного опису книжкової літератури, при бібліографуванні листівки виявляються значно недостатніми. У листівки майже ніколи немає автора. Замість короткого заголовка (звичайного для книги)—заголовок, підзаголовок, гасло, звертання. Всіх тих елементів часто не вистачає, щоб індивідуалізувати означену листівку через те, що заголовки та звертання

¹⁾ Ук. соч. стор. 3.

часто повторюються, (напр. „Пролетарії всіх країн, єднайтеся“, „Товариши-робітники“ і т. и.) й як обов'язковий елемент опису доводиться вводити перше речення самого тексту. Дата на листівці може звичайно бути відсутньою, а тим часом це є найважливіша деталь опису, при чому описуючи листівку конче необхідно встановити не тільки рік видання, але також точнішу дату. Всі ці відомості доводиться витягати з контексту, або встановляти з різноманітних джерел. Необхідно, звичайно, зазначити ким (якої партією, організацією то-що) і де було видано листівку. Листівка часто повністю перевидається,— значить для повного бібліографічного обліку до опису треба вносити вказівки що-до паперу (білий, кольоровий, бандерольний і т. и.). Однак і всі ці обов'язкові елементи опису не розкривають змісту листівки, напр.: з заголовка — „В рішучий час“, звертання — „Товариші-селяни“, першого речення — „Вже чотири роки як Радянська влада...“ — зовсім не видно, що листівка каже про боротьбу з дезертирством. Значить, часто необхідні анотації—це, безумовно, ще більш ускладнює опис листівки. Під час опису листівки виникають труднощі так би мовити психологічного характеру: маленька листівка розміром в десяток або два рядки, вимагає, як правило, значно довшого опису ніж найтовстіша книга.

Вищезгадані міркування й було покладено за основу до тієї інструкції що її було вироблено та вживано Одеською Центральною Науковою Бібліотекою (див. додаток).

Треба сказати, що й докладна інструкція не може передбачити всіх випадків, що трапляються на практиці. Іноді незвичайний розподіл тексту не дає змоги точно встановити, що буде заголовком, що звертанням, що самим текстом і т. и. Трапляється, що на одному аркушику паперу видруковано де-кілька самостійних метеликів. Іноді відозва служить тільки вступом до надрукованих далі інструкцій, наказів і т. и. Не затримуючись далі на цьому, скажемо тільки, що питання про методи бібліографування метелика-листівки необхідно своєчасно поставити на докладне обговорення авторитетної бібліографічної організації.

Нарешті — ще одно зауваження. Готуючи опис метеликів-листівок, необхідно пам'ятати, що він повинен служити завданням не остільки чисто бібліографічним як історичним. Цей „історизм“ повинен виявитися в першу чергу у можливо

точнішому встановленні дати і винесенні в анотації тієї частини листівки, що з формальних причин не ввійшла до опису й що надає листівці значіння історичного документу — джерела. Листівки, що мають особливе історичне значіння, повинні бути перевиданими повністю (так правильно зробив Істпарт з більшевицькими прокламаціями 1905 р.).

II.

Одеський метелик — цікавий об'єкт вивчення. Бурхлива течія політичного життя, часті зміни влад, чужоземні окупації і т. и. — все це що-до метеликів, надзвичайно сприятливі фактори. І справді, в Одесі було видано величизну кількість листівок. Як уже було зазначено, бібліотеки та приватні колекціонери не зберегли повних зібрань їх; через це поки-що неможливо назвати навіть проблематичного числа. У зібранні Центральної Наукової Бібліотеки мається трохи менш від 1.000 назов (загальна кількість виданих в Одесі метеликів вимірюється 2—3 тисячами. У нашому викладі ми користуємося головним чином цим зібранням, а також колекцією колишньої „Комісії в справі концентрації та вивчення історично-революційних матеріалів“, що зберігаються нині в Одеському Істпарті.

Вже найперші дні березня 1917 р. відзначено було цілою низкою метеликів. Соціалістичні партії (також і к.-д.), що вийшли з підпілля й прокинулися до бурхливого політичного життя поспішили відбити в листівках своє відношення до переживаних подій, висунули перші гасла і т. и. Все ж 1917 рік був не дуже рясний на листівки. Часописи, що їми позаходилися всі більш-менш великі політичні угруповання, брошури, що полилися рясним струмком на вулиці, подібні своїм обсягом на листівку, не залишають для цієї останньої багато місця. Це був так би мовити брошурний період нашої революції. Зате деякі події цього року викликали величезну листівкову літературу. Це — вибори зпочатку до міської думи, після цього до Установичих Зборів, а також до єврейської громади і на Всеросійський Єврейський З'їзд, що не відбувся. Всі ці виборчі кампанії пройшли при великій громадській активності. На арену вийшли всі політичні партії, а також ціла низка нових спеціально зорганізованих груп. Зібрання таких перевиборчих листків цікаве, головним чином, тим, що воно дає

змогу скласти повну гаму гасел, висовуваних в певний мент різноманітними громадськими угрупованнями (так ці листівки в певному плані можна порівняти до наказів Французької Революції). Професійні спілки, що перебувають у періоді організації видають свої перші звертання, об'яви про бойкот того чи іншого підприємця і т. и. Це коштовий матеріал для історії профруху. Врешт до цього „воззвание группы домовладельцев-профессионалов“, що скаржаться на те, що „революция перевернула весь уклад нашей жизни“. Особливо треба нагадати, що в цей період було вже видано цілу низку більшовицьких листівок, як передвиборчих, так і присвячених різним подіям політичного життя. Варто нагадати про такі цікаві листівки цього періоду: „Письмо императору Вильгельму германской революции о свержении с престола — подпись немецко-германских революционеров“, „Праздник мира, долой палачей“ і т. и.

Незмірно більший історичний інтерес мають листівки 1918 — 19 рр. Громадянська війна, криваві бої на вулицях міста, довга чехарда влад, надзвичайне зогострення класової та національної боротьби з надзвичайною чіткістю та рельєфністю відбилася на листівці цих днів. Заплутаність політичного становища, рясність та різноманітність груп, що претендують на владу, швидка зміна орієнтації та часте перегруповання громадських сил — все це робить метелик незамінним матеріалом та єдиним часто свідомством про різні події, факти та явища цієї бурхливої доби. Метелик витискає на де-який час часопис та брошури, вона б'є міцніше на нерви, швидче проходить в гущу населення яскравіше підкреслює, що саме стоїть зараз на черзі дня.

Особливо коштовні метелики першого періоду радянської влади в Одесі (17 січня — 13 березня 1918 р.). Ось перед нами метелик, що його випущено зараз після скінчення збройної боротьби на вулицях міста: „От временного революционного комитета Советов при Румчероде — Братоубийственная война, вызванная провокацией контр-революционных элементов прекращена. Украинские солдаты, рабочие и крестьяне поняли обман, в который они были вовлечены... Советская власть в ближайшие дни, объединив весь трудовой народ Одессы, вступит в свои полные права — Одесса 9 часов утра 17 января 1918 г.“. Досить погля-

нути на ці дві листівки: „Договор, подписанный представителями безработных и банкиров“, що в ньому останні зобов'язуються виплатити першим 5 мільонів карбованців, та відозва, яку було випущено в той-таки день де-кількома годинами пізніше „банк'рами“, що закликають заможне населення негайно принести до банку готові гроші, „ибо завтра может быть поздно“, — щоб зрозуміти, яких незвичайних форм набувала класова боротьба в ці дні, (З цього погляду дуже цікаві листівки „Совета безработных“). Зародження червоної армії, формування робітничих загонів для боротьби з румунами, що наступають на Басарабію, і австро-германцями, що наступають на Україну — про всі ці важливі для історії Червоної Армії епізоди, єдиними друкованими джерелами служать відозви, що випущені різними установами та особами (як напр. відозва „Ко мне, мои товарищи!“ Шаповала; об'ява анархічних організацій про заснування загону „С угнетенными против угнетателей всегда!“ і т. и.). Великий історичний інтерес мають листівки, що випущені в той період різними радянськими установами. Їх зберегалось небагато, але й на цьому незначному щодокількості матеріялі можна простежити, як робила свої перші кроки влада, яка щойно зародилася й відорвана від центру, спиралася виключно на революційний інстинкт.

Кажучи про метелики, що вийшли у місяці австро-германської окупації (14 березня — 14 грудня 1918 р.), досить навести де-кілька прикладів, щоб упевнитися в їхній великій історичній вартості. Численні й велелевні накази Німецького командування — це єдиний матеріял для виявлення тієї позиції, що її бажали зайняти окупанти в житті міста. Коли в першому наказі було сповіщено: „По проханню Вашої Ради зайшли ми в Ваш край, не щоби його довгий час обсадити, але, щоб мир, який ми з Вашою Радою заклали, забезпечити і щоби порядок у Вашім краю знов зробити“ (14 березня 1918 р.), то в другій об'яві вже загрозували розстрілом „бесовестным агитаторам“, що закликають до страйків. Для історії „соглашательства“ цікава листівка, що її було випущено виконкомом Одеського „Совдепа“, яка закликає робітників скоритися безсуперечно наказові про роззброєння. Напередодні першого травня 1918 р. було розповсюджено обіжника (ч. 2) нікому невідомого „союза единения рабочих“, що в ньому загро-

жували кривавою розправою всякому, хто вийде в день пролетарського свята на вулицю. Цілком виключний інтерес мають бюлетені, що випущені були як метелик від „Центростачкома Юго-Западных и Бессарабских жел. дорог“. Бюлетені ці, яких вийшло — судячи з номерів — не менше двадцятьох, є єдиним що-до коштовности матеріалом для історії остільки важливого своєю ролею для долі революції на Україні страйку. Не малий інтерес мають листівки, що випущені в місяці антантської окупації (18 грудня 1918 р.—4 квітня 1919 р). Підпільні комуністичні організації підсилюють свою діяльність. „Иностранная коллегия“ видає низку листівок французькою мовою. Зазначимо також і відозву, що її було випущено польською мовою від імени „групи легионерів-коммунистов“, і в тому ж звязку відозву до польських легіонерів, одеських польських соціалістичних організацій, в якій вони умовляли легіонерів не піддаватися погромній агітації. А ось цікава листівка-курйоз. В січні 1919 р. „представители уголовного мира“ випустили відозву-наказ „К товарищам-ворам“, що в ньому вони, під страхом суворой кари, пропонують припинити грабувати бідолах-робітників.

В цей-таки період було видано цілу низку цікавих листівок українськими та єврейськими національними організаціями. В ту ж добу праві організації, що віджили („Союз русского народа“, „Народно-Государственный Союз“ и т. д.), видали багато листівок.

Обмежимося на небагатьох зауваженнях про метелики, які були випущені за другого періоду Радянської Влади в Одесі (4 квітня—23 серпня 1919 р.). Надзвичайна гострість і напруженість політичного положення відбилася на них із особливою яскравістю. В значній своїй частині вони присвячені боротьбі з політичним бандитизмом в різних його формах: Григор'ївщина, Махновщина, повстання німців-колоністів (яко характерні приклади: „Екатерирослав и Харьков утопают в рабоче-крестьянской крови“, „Долой погромщиков“, „Новый предатель“, „Всем полкам рабоче-крестьянской красной армии“, „В грозный час“). Цікаві листівки випущені в звязку з днем „мирного восстания“. Перегартуючи ці листівки, спостерегаеш з великою яскравістю життя українського міста в мент найбільшого загострення громадянської війни. Особливо хочеться відзначити таку

листівку: першого травня 1919 р. було випущено метелик під заголовком: „История нашей подпольной типографии“, листівка ця єдине, здається, друковане джерело для історії устаткованої в 1919 р. в катакомбах під Одесою підпільної комуністичної друкарні.

В місяці панування добрармії (23 серпня 1919—8 лютого 1920) в Одесі було надруковано чималу кількість метеликів. Їх видавали не тільки офіційні органи агітації, але й, так би мовити, різні громадські організації. Безсоромна брехня, гра на найнижчих почуттях — ось основні принципи білогвардійського „агітпропу“. Для агітації виразно не вистачало матеріалу, і одну й ту саму листівку перевидано було багато разів (наприклад: „Я большевик — я доброволец“, „Генерал Деникин о рабочем вопросе“ і т. и.). Цікаво згадати листівку, що її було випущено в останні дні, в якій сповіщалося, що „долгожданный перелом на фронте наступил“. Щоб одержати уявлення про розклад білої армії в ті дні досить прочитати відозву, що таврує ганьбою тисячі офіцерів, які замість того, щоб воювати на такому близькому фронті фланірують Дерibasівською вулицею. Апотеозом цього була „летучка“, що випущена в останній час, — в ній повідомляється, що евакуацію зірвано.

З метеликів що випущені в той час громадськими організаціями — цікаві відозви „Союза Возрождения“, „Крестьянско-Трудового Блока“, „Христианского Союза Педагогов“ і т. и. У цілком іншому плані комуністичні метелики тих днів — найцікавіші пам'ятки підпілля. Згадаємо наприклад наказ „Военно-революционного повстанческого штаба“, що в ньому сповіщалося, що „Боевые отряды, сформированные уже из передовых революционных рабочих, будут в городах жестоко расправляться со всеми палачами и мучителями арестованных рабочих и со всеми душителями рабочего класса“, „Долой мобилизацию — да здравствует мобилизация“, „К чинам государственной стражи“, „К самообороне против погромов“ (єврейською мовою).

Починаючи з 1920 р. метелики видаються в величезній кількості (не менш, як 50% загальній кількості листівок) різними радянськими органами агітації: агітпроцом партії, військовою політпросвітою, держ видавом, інформвідділом робітничо-селянської інспекції і т. и. Листівки видавалися різними мовами. З одного тільки переліку мов

якими було випущено (за 1920—1921 р.) в одній тільки Одесі листівок—можна судити про розмах роботи. Ось ці мови: російська, українська, єврейська, польська, німецька, латиська, білоруська, литовська, французька, італійська, румунська, молдавська та грецька. Зовнішній вигляд листівок збереже пам'ятку про неймовірно важкі умови видання. Величезну більшість їх видрукувано на звороті невикористованих чайних обгорток, акцизних бандеролів, архівному папері і т. и. Листівку було витиснуто з ужитку недалеко до відродження поліграфічної промисловости. Листівка цих днів не є історичне джерело, але вона найяскравіше, значно виразніше, ніж часопис, відбила — чим жила країна, які гасла кидалися і коли саме на вулицю, що в той чи інший мент особливо загострювалося, як реагували на місцях на різного роду невдачі та успіхи на військових, господарчих та інших фронтах; як провадилося й які місцеві відтинки приймало виконання різного роду „ударних“ завдань, „кампаній“ і т. и. Це коштовний ілюстраційний матеріал.

С. Боровий.

ДОДАТОК.

ІНСТРУКЦІЯ

ДО СКЛАДАННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ МЕТЕЛИКІВ Ц. Н. Б.

1. На картку виписується повністю назва, звертання та перше речення тексту (останнє може бути скорочене). Коли назва відсутня, вона замінюється звертанням. Коли відсутнє також і звертання, то перше речення приймається за назву. Надзаголовок („верхній протокол“) пропускається.
 2. Дата виноситься у перший рядок картки. Коли вона відсутня і складена на підставі тексту, вона ставиться в (), коли на підставі побічних джерел в [].
 3. Автор а) одна особа зазначається словом „підпис“ (приклад підпис В. Ленін).
б) коли підписів більш двох, то записується перший та другий.
в) колективний автор (установа, партія та інш.) записується підписом. Коли автор (видавець) невказаний, але є в надзаголовку, то він зазначається в ().
 4. Видавець. На картці відмічається: видавець, місто видання, №, тираж, друкарня.
 5. Лозунг (епіграф) переписується після видавця і ставиться в ().
 6. Відзначається число сторінок, стовпців, формат в с/м, спосіб репродукції, крім друкарського, особливості паперу (архівний, кольоровий і т. и.).
 7. Анотації. У випадку коли назва та перше речення не розкривають змісту метелика, обов'язково треба додати анотацію (напр. „з приводу повстання німців-колоністів“).
-

ГОЛОВНІША ЛІТЕРАТУРА ПРО ЦЕНТРАЛЬНУ
НАУКОВУ БІБЛІОТЕКУ М. ОДЕСИ ТА ПРО
КНИЖКОВІ ФОНДИ, ЩО Є В ЇЇ СКЛАДІ.

ВЗАГАЛІ ДЛЯ ПЕРІОДУ 1804 — 1817 — 1865.

1) Ленц, Н. Учебно-вспомогательныя учрежденія, изъ которыхъ образовался Ришельевскій Лицей 1804 — 1817. О. 1903.

2) Михневичъ, І. Историческій очеркъ сорокалѣтія Ришельевскаго Лицея съ 1817 по 1857 г.г. Од. 1857, стор. 124 — 130, 137 — 138.

Библиотека Ришелье — див. Іваскъ, № 963.

ДЛЯ ПЕРІОДУ 1865 — 1890 ВЗАГАЛІ.

3) Иконниковъ, В. С. Опытъ русской исторіографіи, т. I, кн. II, К. 1892, стр. 950 — 953.

4) Маркевичъ, А. И. Двадцатипятилѣтіе Новороссійскаго Университета. Од. 1890, стр. 589 — 609 (изъ „Записокъ Новороссійскаго Университета“).

5) Отчеты Новороссійскаго Университета за годы 1865 — 1915.

6) Каталогъ бібліотеки Новороссійскаго Университета. Од. т. I, 1878 — 84. Од. т. II, 1884 — 87, т. III. Од. 1893.

7) Каталогъ дублетовъ бібліотеки Новороссійскаго Университета (див. т. XIV „Записокъ Новорос. Университета“. Од. 1874).

8) Бокачевъ, Н. Описи русскихъ бібліотекъ и бібліографическія изданія, находящіеся въ исторической и археологической бібліотекѣ Н. Бокачева. СПб. 1890, стор. 107.

Библиотека В. И. Григоровича — див. Іваскъ № 344.

9) Викторовъ, А. Собраніе рукописей В. И. Григоровича. М. 1879. (Отчетъ Московскаго Публичнаго и Румянцевскаго Музеевъ за 1876 — 1878 г.г. М. 1879).

10) Кочубинскій, А. А. Рукописи В. И. Григоровича (див. „Русскій Филологическій Вѣстникъ“, В. 1880, кн. III, № 2, стр. 310 — 328).

11) „Россійская бібліографія“, изд. Гартъе, СПб. 1880, № 54/2, стр. 59.

12) Мочульскій, В. Описаніе рукописей В. И. Григоровича. Од. 1890 (див. „Лѣтопись Историко-Филологическаго Общества при Новороссійскомъ Университетѣ“, вип. I. Од. 1890).

Бібліотека Кухарського — див. Іваск № 621.

Бібліотека Губе — див. Іваск № 339.

13) Extrait du catalogue de la bibliothèque du sénateur Hubé. V. 1864.

14) Фаас, І. Я. Інкунабули Одеської Центральної Наукової Бібліотеки, Одеса, 1927.

Бібліотека Білярського — див. Іваск № 122.

Бібліотека Прянішнікова — див. Іваск № 940.

Бібліотека Тихоцького — див. Іваск № 1141.

15) Каталогъ старопечатныхъ книгъ Тихоцкаго, Од. 1878.

16) Бокачевъ, ст. 147.

ДЛЯ ПЕРІОДУ 1890 — 1915.

17) Шестериковъ, П. С. Постановка бібліотечнаго дѣла въ университетскихъ и нѣкоторыхъ другихъ бібліотекахъ Россіи. Од. 1915, ст. 166 та далі — відозва: Журналъ Мин. Нар. Просв. 1915, июль, отд. II, стр. 197 — 199.

18) Каталогъ Бібліотеки... Новороссійскаго Университета. Томъ I, часть II, отдѣлы 1 — 10. Богословскія науки. Од. 1914.

Бібліотека Строганова [пор. Іваск № 1098].

19) Вайнштейн, О. Л. Рукописи Строгановського Фонду (Бібліол. Вісти, Київ, 1925, кн. I).

Бібліотека Воронцова — див. Іваск № 249 — 252, зокрема 251.

20) Записки Н. Н. Мурзакевича (див. Русск. Стар. 1887, т. 54, стр. 143 — 144, т. 56, стр. 668 — 669).

21) Пор. ше Геннади, Г. Указатель бібліотекъ в Россіи, СПб, 1864, стр. 20 (див. Журн. Мин. Нар. Просв. т. 122, № 5).

Бібліотека Шильдера — див. Іваск № 1291.

22) „Извѣстія“ Т-ва М. О. Вольфа. СПб, 1902, № 10 — 11, стр. 152.

23) „Антикваръ“, СПб, 1902, № 3.

24) „Правительственный Вѣстникъ“. СПб, 26 ноября 1910, № 257.

25) Отчет Публичной Библиотеки за 1902 г. СПб, 1910 г. ст. 6.

Бібліотека Лігіна — див. Іваск № 650.

26) „Извѣстія“ Т-ва М. О. Вольфа, СПб, 1900, № 8 — 9, стор. 152.

ПРИДБАННЯ РЕВОЛЮЦІЙНОГО ЧАСУ 1917 — 1920 — 1927.

Бібліотека проф. І. А. Лінніченка — Іваск № 652.

27) Шуманскій, Е. А. Справочная книга для русск. библиофиловъ. Од. 1905.

28) Парадѣловъ, М. А. Адресная книга русскихъ библиофиловъ, М. 1904.

Бібліотека проф. О. М. Маркевича — Іваск № 703.

29) „Антикваръ“. СПб, 1902, № 5, стр. 170.

Бібліотека проф. Кочубінського — Іваск № 591.

30) Шуманскій, ор. cit.

31) Парадѣловъ, ор. cit.

Бібліотека Одеських Вищих Жіночих Курсів.

32) Отчетъ о состояніи Од. Высш. Женскихъ Курсовъ. Од. 1912.

33) Отчетъ о дѣятельности Библиотечной Комисіи Одесскихъ Высшихъ Женскихъ Курсовъ. Од. 1912 г.

DIE ZENTRALE WISSENSCHAFTLICHE BIBLIOTHEK ZU ODESSA.

S. RUBINSTEIN.—Die Zentrale Wissenschaftliche Bibliothek
zu Odessa.

(Der Aufsatz gibt einen allgemeinen Ueberblick über den Bücherfond und
Tätigkeit der Odessaer Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek).

Die Zentrale Wissenschaftliche Bibliothek zu Odessa (vormalige Uni-
versitätsbibliothek) hat in der letzten Zeit eine grosse Evolution durch-
gemacht. Sie ist zur fundamentalen wissenschaftlichen Bibliothek aller
Odessaer Hochschulen, Forschungs-Institute, wissenschaftlichen Anstal-
ten und aller im wissenschaftlichen Gebiete Arbeitenden geworden. Die
Revolutionsjahre haben ihre Büchersammlung sehr bedeutend vermehrt.
Eine Reihe wertvollster Bibliotheken wurde ihr während dieser Pe-
riode übergeben. Gegenwärtig besitzt die Odessaer Zentrale Wissen-
schaftliche Bibliothek über 1.000.000 (eine Million) bibliogra-
phischer Einheiten, circa 11.000 Handschriften, 6.000 Karten.
Darunter sehr wertvolle Sammlungen von Woronzoff, Stroganoff, Romu-
ald Hube, Grigorowitsch, Schilder, Kucharsky und viele andere.

Ihre Ausleihe ist auch sehr gestiegen: im Jahre 1926 betrug sie
95.324 und 1927 wird sie 100.000 Ausleihen überstei-
gen, während sie in der Vorkriegszeit circa 10.000 betrug.

Die Zentrale Wissenschaftliche Bibliothek beschränkt sich keines-
wegs mit technisch-bibliothekarischen Funktionen. Sie führt eine inten-
sive wissenschaftliche Arbeit; die Bearbeitung ihrer Handschriften-und
Büchersammlungen und mannigfaltige bibliographische Arbeiten kon-
zentrieren sich in ihrem Bibliographischen Seminar. Sie
erfüllt ausserdem pädagogische Funktionen; es ist ihr die Vorbe-
reitung des leitenden Personal der wissenschaftlichen Bibliotheken
anvertraut (die bibliothekarische Aspirantur).

Die wissenschaftlichen Arbeiten der Zentralen Wissenschaftlichen
Bibliothek und ihres Seminars zerstreuten sich bis jetzt in verschiede-
nen fremden Publikationen. Jetzt schreitet sie zur Ausgabe ihrer eige-
nen Schriften, deren I-ter Band nun vorliegt; ihm soll bald eine
Reihe anderer folgen.

WEINSTEIN. — Das Buchmuseum der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek zu Odessa.

Die bedeutenden Sammlungen von alten Drucken und Handschriften ermöglichten der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek ein Buchmuseum einzurichten, welches sowohl Expositions-, als auch rein wissenschaftlichen Zwecken dient. Aus diesem Grunde befindet sich im Museum auch eine entsprechende Handbibliothek. Gegenwärtig besteht das Museum aus folgenden Abteilungen:

I. Die Handschriftenabteilung (über 400 Handschriften), die in zwei Unterabteilungen zerfällt: A. Die westeuropäischen und griechischen und B. die slavischen Handschriften.

Die Unterabteilung für westeuropäische und griechische Handschriften illustriert die Entwicklungsgeschichte der Handschrift vom IX Jahrhundert (v. die griechischen Evangelien-Fragmente des IX–X Jahrh. Abb. auf S. 20, den griechischen Kodex des XII Jahrh. Abb. auf S. 25) bis zur Neuzeit. Durch prachtvolle Exemplare sind besonders das spätere Mittelalter und die Früh-Renaissance vertreten (v. Officium b. Virginis Mariae Abb. auf S. 30, Titus Livius in französischer Sprache u. s. w.).

In der Abteilung B. ist die alte slavische Handschrift besonders gut vertreten dank der bekannten Sammlung von Grigorowitsch (v. die Abhandlung von Petrun), die durch einige wertvolle Schenkungen vermehrt ist. In dieser Sammlung befinden sich Handschriften beginnend vom IX. Jahrh. (Chylendarische und Ochrydische Fragmente), sodann eine Reihe interessanter Handschriften aus dem XII. Jahrh. (Menologion, Typikon, das Leben des heiligen Sawa u. s. w.) bis auf das XIX. Jahrh. (s. die Abhandlung von M. Slabtschenko).

II. Die Abteilung der alten Drucke beginnt mit einer kleinen, aber wertvollen Kollektion der Wiegendrucke, die in einer speziellen Arbeit beschrieben ist (I. Faas- Die Wiegendrucke der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek zu Odessa. 1927); in der Kollektion ist eine Reihe bedeutender Buchdruckerfirmen vertreten (Deutschland-Schoeffer, Koberger u. a., Italien-Bulle, Waldorfer, Bevilacqua u. a., Frankreich-Millet, Polen-Fiol, Böhmen-Stahel.

Unter den Ausgaben des XVI–XVII Jahrh. sind die bekanntesten Verleger vertreten: Manutius, Giunta, Plantin, Stephanus, Oporinus, Froben, Elzevier u. a. Von diesen Ausgaben werden die in typographischer oder historischer Beziehung interessantesten demonstriert.

Aus der Abteilung der slavischen Drucke werden die Ausgaben von Fiol (1491), die glagolitischen Ausgaben, die Ausgaben Skorinas, Fedoroffs, von Mstislawetz ausgestellt. Unter den russischen Ausgaben

sind besonders zahlreich die aus der Zeit Peters I. Extra werden die Rossica-Ukrainica des XVI—XVII Jahrh. exponiert.

III. Die graphische Abteilung: in dieser Sammlung verdient besonderer Aufmerksamkeit eine grosse Kollektion (circa 2.000 Blätter) von Karrikaturen aus der Zeit der Grossen Französischen Revolution, seinerzeits durch Grafen Woronzoff gesammelt.

AUS DEN MATERIALEN DER HANDSCHRIFTENSAMMLUNG DER ZENTRALEN WISSENSCHAFTLICHEN BIBLIOTHEK ZU ODESSA

P. BUSUCK. — Aus linguistisch-historischen Materialien

Der Aufsatz gibt eine kurze linguistische Analyse der Handschrift der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek zu Odessa „Житія Святых“ (№ 196) (Leben der Heiligen) auf Papier wahrscheinlich des XVI Jh., in deren Sprache der Verfasser Mittel-Bulgarische, Ost-Slavische und-was besonders bemerkenswert ist -auch einige rein ukrainische Züge aufweist. In diesem Denkmal befindet sich auch eine Inschrift (in Autotypie angeführt). Ihr historisches Interesse besteht darin, dass sie die bisher bestrittene Existenz eines Führers von Naliwajko's Aufruhr Namens Mazepa feststellt.

M. SLABTSCHENKO.— Zwei topographische Beschreibungen der Poltawtschyna und Charkowtschyna.

Die Abhandlung ist zwei handschriftlichen topographischen Beschreibungen der Poltawtschyna (vom Jahre 1804) und Charkowtschyna (vom Jahre 1830), aus der sogenannten Stroganow'schen Sammlung der Zentr. Wissensch. Bibliothek zu Odessa gewidmet. Die bisher noch nicht bekannten Handschriften geben ein allseitiges Bild der wirtschaftlichen und socialen Lage dieser zwei ukrainischen Gouvernements an der Wende des XIX Jahrhunderts.

N. PETRINSKY.— Materiale zur Geschichte der Oktobertage in Odessa.

Den Grundstock dieser Veröffentlichung aus der Handschriften-sammlung der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek bildet das Archiv des Kommissars der Provisorischen Regierung, das seinerzeit der Bibliothek übergeben wurde. Es enthält Telegramme und Mitteilungen die vom Kommissar täglich gesandt und erhalten wurden. Die politische Lage, die sich in Odessa in den Tagen, als in Petrograd und Moskau sich die Oktoberrevolution vollzog, war eine äusserst ver-

wickelte. 3 Kräfte standen sich hier gegenüber: einerseits das bürgerliche Element mit der Odessaer Duma, das die in Petrograd durch die Oktoberrevolution niedergeworfene Regierung unterstützt; andererseits das Proletariat und ein Teil der Garnison mit dem Revolutions-Komiteé an der Spitze.

Der Klassen-gegensatz zwischen diesen 2 Kräften wird durch einen nationalen durchkreuzt: die ukrainischen Organisationen in Odessa, der Politik der Zentralen Ukrainischen Rada gemäss, traten als 3-te Macht auf und suchten sich der Stadt zu bemächtigen.

Aber keine der Organisationen war stark genug um die Macht in ihre Hände gleich zu nehmen. Diese komplizierte Situation wird durch die historische Einleitung aufgedeckt und durch die Materialien des Archivs belegt.

AUS DEN ARBEITEN DES BIBLIOGRAPHISCHEN SEMINAR DER ZENTRALEN WISSENSCHAFTLICHEN BIBLIOTHEK.

S. RUBINSTEIN.—Die Grundaufgaben der wissenschaftlichen Bibliographie in U. d. S. S. R.

(Ein Programmaufsatz, der die Bahnen der wissenschaftlichen Bibliographie in U. d. S. S. R. vorzeichnen soll).

Die verschiedenen Republiken der Union besitzen Pflichtexemplarlisten (Letopis), herausgegeben durch die russische, ukrainische und andere Büchereien, die eine ausgezeichnete Grundlage für nationale Bibliographien der verschiedenen Völker der Union bilden können, aber selbst es insofern nicht sind, als sie nach dem Staats-, d. h. administrativ-territorialen und nicht national-sprachlichen Prinzip aufgebaut sind; so dass wir bis jetzt keine Veröffentlichungen besitzen, welche die gesamte Literatur in russischer, ukrainischer u. s. w. Sprache umfassen würde. Es wird als die erste Grundaufgabe die Forderung aufgestellt auf der Grundlage der Pflichtexemplarlisten nationale Bibliographien der laufenden russischen, ukrainischen u. s. w. Literaturen zu schaffen,—wobei der Wunsch ausgesprochen wird, dass nicht nur Bücher, sondern auch Aufsätze aus den Zeitschriften berücksichtigt werden.

Es wird zweitens als eine wissenschaftliche Angelegenheit von grösster Wichtigkeit das Projekt der Organisation in den Republiken der Union einer speciellen wissenschaftlichen Bibliographie (Bibliographie der speciellen wissenschaftlichen Literatur wie sie in Deutschland durch eine Anzahl von Jahresberichten, in den anglosächsischen Ländern durch Abstracts geleistet wird), entworfen.

Nachdem das Problem einer befriedigenden Bibliographie der laufenden Literatur gelöst wird, soll das Problem der retrospektiven Bibliographie aufgeworfen werden. Wir besitzen leider weder für die russische noch für die ukrainische Literatur Werke wie Kayser, Heinsius, Hinrichs, oder Quérard und Lorentz. Man muss jetzt die Lücken der vergangenen Zeiten ausfüllen und man kann diese gewaltige Aufgabe lösen nur indem man sie in eine Reihe kleinerer zerlegt, die, einem gemeinsamen Plane unterworfen, nach und nach gelöst werden. Es soll in erster Linie 1) die Bibliographie der Schriften der Revolutionszeit und, 2) die Bibliographie der älteren Drucke durchgeführt werden.

Es werden weiter Wege und Mittel aufgewiesen um den Zusammenhang unserer Bibliographie mit der bibliographischen Arbeit des Westens enger anzuknüpfen. Zu diesem Zwecke sollen unter anderem die Berichte der wissenschaftlichen Bibliographie Referate in einer der wichtigsten europäischen Sprachen (deutsch, englisch, französisch) geben.

Zur Verwirklichung dieses Programms sollen Büchereien, wissenschaftliche Bibliotheken, Institute für Buchwesen, wissenschaftliche Gesellschaften und Forschungsinstitute herangezogen und specielle Bureau für wissenschaftliche Bibliographie geschaffen werden. Die Koordination der Arbeit aller bibliographischer Organisationen soll die Bibliographische Kommission an der Akademie der Wissenschaften durchführen.

TH. PETRUN. Die Handschriftensammlung von V. J. Grigorovitsch.

Die Handschriften, welche Prof. V. J. Grigorovitsch während seiner berühmten Reise durch die Europäische Türkei (1844-45) ausgeführt hat und die sich gegenwärtig in der Zentral. Wissenschaftl. Bibliothek zu Odessa und in der Öffentlichen Bibliothek der U.d.S.S.R. in Moskau befinden, sind schon längst von den Slavisten als ein wissenschaftlicher Fond ersten Ranges anerkannt (Codex Marianus, Evang. Achridanum, Chylandar-Blätter, Makedonische Fragmente, Bojanische Palimpsest, Paremejnik aus Ochryda u. a.) und oftmals veröffentlicht wurden.

Die Beschreibungen aber, sowohl des Odessaer (Motschulsky), als auch des Moskauer Teiles der Sammlung (Viktoroff), und auch die Textausgaben der Handschriften Grigorovitsch's, geben nicht immer genaue Anzeigen über den Herkunftsort der einzelnen Handschriften, was sehr wichtig für die Bibliographie der slavischen Handschriften ist. Die vom Autor dieser Notizen benützten Register der obenerwähnten Handschriften, von Gr. eigenhändig zusammengestellt, welche sich in der

Öffentlichen Bibliothek der U.d.S.S.R. in Moskau befinden, ermöglichen in einer Reihe von Fällen die angeführten Lücken auszufüllen und die vorhandenen Ungenauigkeiten zu verbessern. In vielen Fällen kann festgestellt werden, dass die einzelnen Teile der Handschriftenbände aus verschiedenen Örtern stammen und schon vom Sammler selbst nach Themata zusammengebunden wurden. Ausserdem sind auch die Plätze festgestellt, wo sich gegenwärtig die Handschriften befinden, welche weder nach Odessa noch nach Moskau gelangten. Unsere bibliographischen Notizen umfassen 177 №№, von welchen sich 72 in der Zentral. Wissenschaftlichen Bibliothek zu Odessa befinden.

K. KOPERSCHINSKY. Bibliographische Bemerkungen zur Geschichte des ukrainischen Buches in den 80—90-er Jahren des XIX Jahrh. in Odessa.

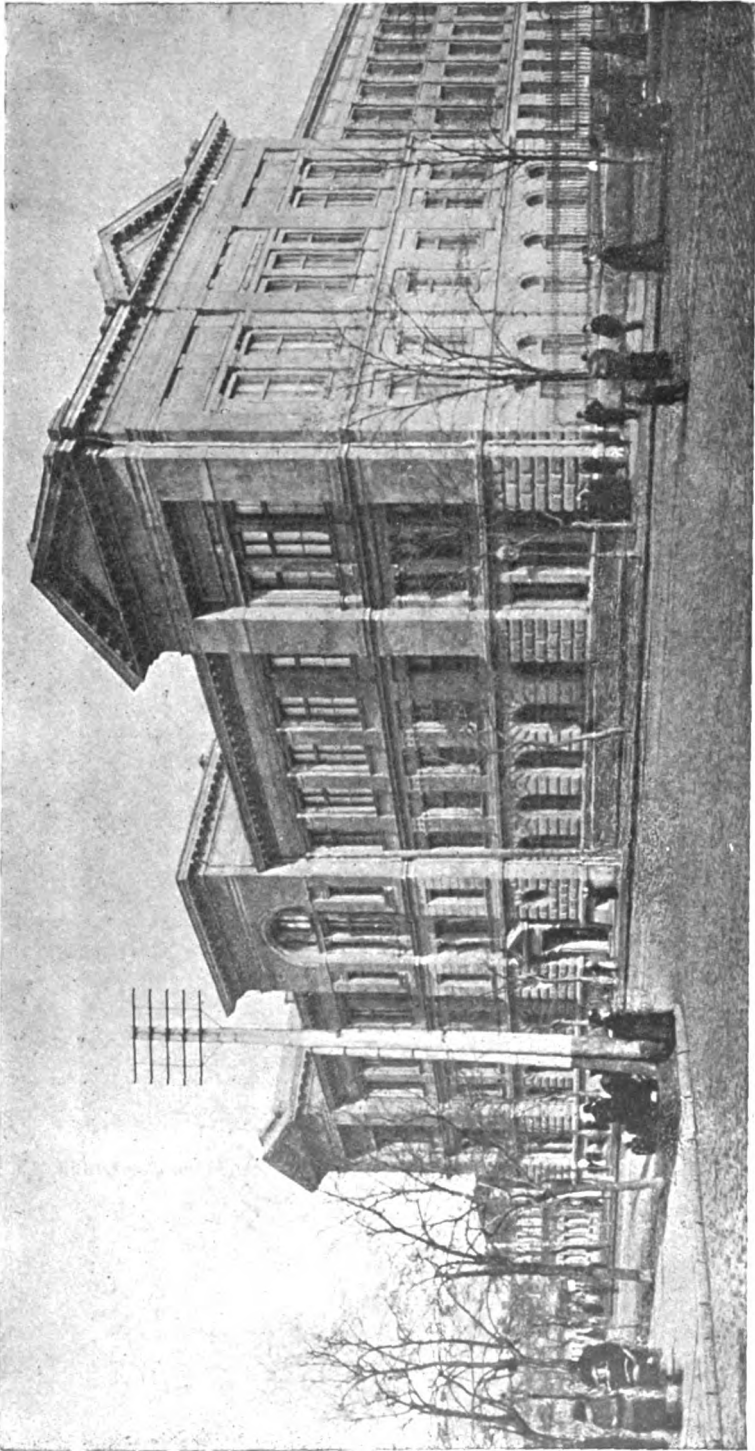
Der Aufsatz gibt einen kurzen Überblick über die Geschichte des ukrainischen Buches in Odessa in den 80—90-er Jahren den vorrigen Jahrhunderts. Ausser dem schon veröffentlichten Material benützt dabei der Verfasser auch eine von ihm auf Grund der Materialien des Odessaer Archivs zusammengefasste Liste aller ukrainischen Werke, die in diesen Jahren von der Zensur verboten wurden.

S. BOROWOJ. — Das Buch in Odessa in den Jahren 1917—1921.

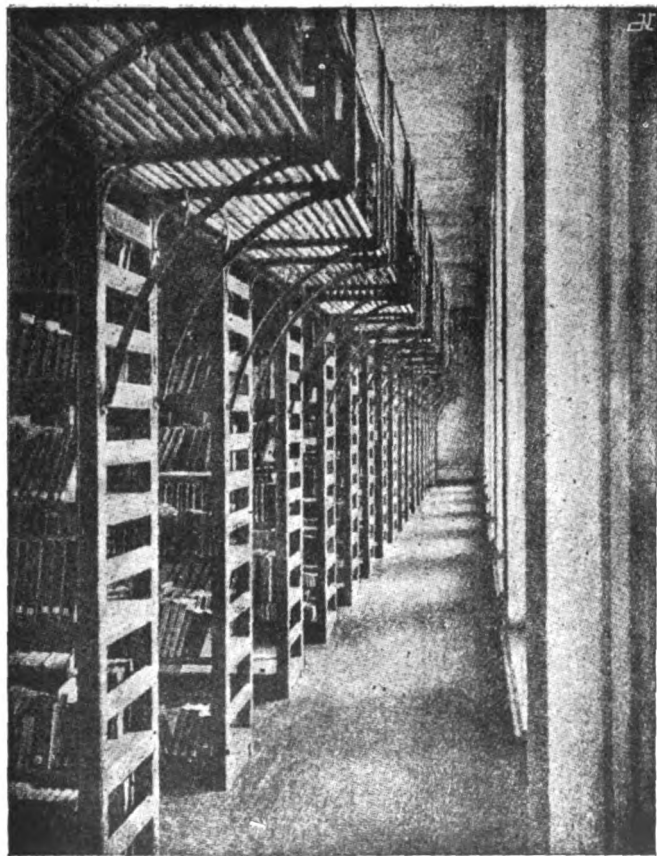
D. ROMANOWSKY. — Die periodische Presse in Odessa in den Jahren 1917—1921.

S. BOROWOJ. — Die Flugschriften in Odessa in den Jahren 1917—1921.

Diese drei Aufsätze sind einer statistischen Analyse der gesamten Druckproduktion von Odessa während der Jahre der Revolution und des Bürgerkrieges gewidmet. Die letzte Abhandlung gibt ausserdem einige methodische Bemerkungen zur Bibliographie der Flugschriften. Eine Instruktion zur Bibliographie der Flugschriften ist diesem Aufsätze beigelegt.

Центральна Наукова Бібліотека м. Одеси.

Книговище Одеської Центральної Наукової Бібліотеки (№ 3).

Найважливіші помічені друкарські помилки й поправки.

Стр.	Рядок	Надруковано	Треба читати
18	2 з гори	залишилося старе кім- ната	залишилася стара кімната
20	Пояснення до ілюстра- ції № 1	Сторінка „Читань Єван- гелістів“ IX—XX в.	Сторінка „Читань Євангелістів“ IX—X в.
29	21 з гори	з Бремену в 1479 р. в справі є за ланним	з Бремену в 1479 р. є за ланним
34	4 з гори	у Ломеніна Фаррі дробенівських шрифтів	у Ломеніка Фаррі фробенівських шрифтів
36	8 з гори	1806 р. й	1806 р. (Подібний до цього опису Полтавщини було опубліковано в „Трудах Полт. Уч. Арх. Ком.“ Вып. II (1906) й лист. Off.
139	13 з гори	мрт. Оxp.	Off.
148	1 з гори	Оxp.	В 18/1701 та II
156	18 з гори	В 18/1701 та II	В 18/1701 I та II
157	12 з низу	1790 арк. 4 т. 1906, I,	179 арк. Чт. 1906, I, 235, пор.
168	14 з низу	Каличка. Нисенитишца	Каличка [в. Манджура]. Нисенитишца
169	11 з низу	Коньського	Коньського
170	7 з низу	Безшасний	Безшасний
170	14 з низу	Галайда	Галайда [Хоткевич].
180	7 з гори	Мови	Мови
182	3 з гори	не досягнути могли	не могли досягнути
189	5 з низу	листівок)	метеликів)

Odessa. Derzavna naukova biblioteka

Н. К. О.

У. С. Р. Р.

УКРНАУКА

ПРАЦІ ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

ТОМ II. ВИПУСК I.

Pratsi

mikhailo kotsim'ins'kii
МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ

1929

**БІБЛІОГРАФІЯ ЗА 10 РОКІВ
(1917 — 1927)**

СКЛАВ О. М. ГОРЕЦЬКИЙ

ОДЕСА — 1928

ІСЬКИЙ

3

ІНСЬКОГО

Поміщені друківки помилки.

На ст. 10	в № 45	замість: "113-123"	треба: "111-113"
" "	" "	" "	" "
" "	14 " № 12	" "Кн. 6"	" "Кн. 1"
" "	19 " № 35	" "	" "
" "	15 " № 11	" "	" "
" "	16 " № 14	" № 183-198"	" ст. 183-198"
" "	19 " № 30	" № 6"	" № 7"
" "	" "	" ст. 5-27"	" ст. 5-16"

Л. а ст. 18 "27" - перенести в 1923 році до 1924-

1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050

ТОМ II. ВИПУСК I.

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ

БІБЛІОГРАФІЯ ЗА 10 РОКІВ
(1917—1927)

СКЛАВ О. М. ГОРЕЦЬКИЙ

АСПІРАНТ ОД. ЦЕНТР. НАУКОВОЇ Б-КИ

З ПЕРЕДНІМ СЛОВОМ проф. К. О. КОПЕРЖИНСЬКОГО

ОДЕСА — 1928

Друкувати 500 примірників.

Директор Бібліотеки
професор С. Рубінштейн.

Квітень 1928 р.

ПЕРЕДНЕ СЛОВО.

25 квітня цього року ми святкуємо 15-літній ювілей з дня смерти Михайла Коцюбинського. Центральна Наукова Бібліотека вшановує його пам'ять цим виданням.

Сказати, що з М. Коцюбинського був тільки гарний письменник видатний мистець слова, навіть коли б удалося розкрити зміст цієї формули,—це ще не значить виявити те глибоке значіння, яке відграв Коцюбинський у історії нашої культури. Тільки прилучивши сюди ще тему — Михайло Коцюбинський, його громадська діяльність і соціальна сутність його сповненої громадянського патосу творчості можна у всю широчінь поставити питання про значіння його в нашому житті.

Як раз це питання стоїть зараз у осередку уваги багатьох дослідників, бо розцвіт творчості письменника припадає саме на добу революції 1905-го року й часів реакції — на ті моменти в історії України, які він не тільки спостережав, але й відображав, а сам був діяльним прихильником революції. Такі твори його, як „Сміх“, „Він іде“, II частина „Fata Morgana“ — відбивають у собі, як висловлюється С. Козуб, саму „динаміку революції“, другі змальовують постаті діячів революції („Невідомий“, „Persona grata“, „В дорозі“) і нарешті треті („Intemezzo“, „Як ми їздили до Криниці“) — революційний побут часів реакції.

Досліди, матеріали й листування документально змальовують звязки М. Коцюбинського з соціалізмом, громадським рухом від часів ранньої молодости аж до смерти, і наша сучасність уже за цього почуває співзвучність його творчості з нашою добою.

Відповідь на тему, що ми її тут торкнулися, читач може знайти найперше в загальній праці акад. С. Єфремова. Коцюбинський. Критично-біографічний нарис... („Слово“. Київ. 1922), але ж після цієї книжки вийшло друком чимало споминів і публікацій, листування Коцюбинського, що в іншому світлі змальовують де-які менти з біографії письменника й конкретно ставлять питання про ролю його в громадському русі. У розділах III—V покажчика, зложеного О. М. Горецьким, читач зможе знайти відповідний матеріал. Зокрема ж звертаємо увагу на такі книжки і статті: Коряк, В. Поет української інтелігенції М. Коцюбинський, (Книгосп. 1923, попул. стаття), Попов, А. Михайло Коцюбинський. З нагоди десятиліття його

смерти („Ч. Ш.“, 1923, № 2, на стор. 183—198), Козуб, С. 1905 рік у творчості М. Коцюбинського („Україна“ 1925, кн. 4, стор. 129—148), Якубовський, Ф. „Fata Morgana“ та наше сьогодні („Ч. Ш.“, 1926, № 11—12, ст. 164—175 (Цією статтею треба користуватися обережно — є фактичні помилки), Козуб, С. Ранній Коцюбинський... (Зап. І.—Ф. Відд. УАН, 1927, кн. XII, 122—138, кн. XV, с. 102—132), статті в виданнях „Fata Morgana“.

Підсумки в найзагальніших рисах можна знайти в підручниках Ол. Дорошкевича, А. Шамрая, С. Єфремова (Див. Бібліографію) і в популярній книжечці І. Лакизи — М. Коцюбинський, популярний критично-біографічний нарис ДВУ Х. 1928.

Мало досліджене питання про звязок М. Коцюбинського з літературною традицією. Найцікавіші дані що-до цього подано в книжці С. Єфремова, в ст. С. Козуба „Мопасан і Коцюбинський“ („Ч. Ш.“, 1927, № 3, ст. 113—128), його ж „Джерела Тіней забутих предків“ („Ч. Ш.“, 1925, № 4, ст. 231—244), Филипович, П. — Коцюбинський і Шевченко. „Ж. Р.“ 1926 № 2—3, стор. 49—56, Лютий, Ів. Поетичне відтворення реакції 1905—1908 р. р. у творі Коцюбинського „Intermezzo“ („Ч. Ш.“ 1927, № 7—8, стор. 258—276), Лютий, Ів. М. Коцюбинський і Кононенко. Сторінка з ранньої творчості Коцюбинського (Листи Кононенка), „Україна“, 1926, кн. 6, стор. 51—60.

Почасти в цих (а також у де-яких інших) працях розпорошені спостереження різних учених над стилем-композицією поодиноких художніх творів письменника, цеб-то власне тими мистецькими прийомами, якими він втілював свої ідеї в художніх утворах. Але ж і це питання тільки починають розроблювати в нашій науці. Немає ще й наукового видання творів М. Коцюбинського, яке на весь зріст та в усіх цікавих для дослідника й громадянина взагалі подробицях поставило б перед нами цілу творчість письменника та дало б певні підвалини для наукового дослідження. Поодинокі рукописи, чернетки, проте досліджувалися й досліджуються та почасти опубліковані. Перевірено за рукописом також де-які з виданих творів. З видань, що можуть задовольнити найперші потреби дослідника й звичайного читача зазначимо три видання „Творів“ (Див. бібліографію) і також, напр., такі, як „Вибрані твори“ за редакцією та з вступним словом Ан. Лебеда. „Час“ К. 1926 (В кн. I твір „На віру“ звірено з рукописом) і також „Вибрані твори“. Редакція та вступна стаття Ан. Лебеда. Книгосп. К. 1926. (Тут є примітки до тексту), Fata Morgana. Ред. і ст. Ан. Лебеда. Книгосп. 1926 (є примітки до тексту).

Видати повне (включаючи листування й матеріали) видання творів М. Коцюбинського — це є одно з найперших наукових завдань, що стоять перед сучасними дослідниками.

Зложеній аспірантом Центральної Наукової Бібліотеки м. Одеси О. М. Горецьким покажчик охоплює період з 1917 по 1927. Для

більшої повноти вміщено також ті видання і статті, що вийшли друком на початку 1928 року — до менту видання цього покажчика.

Треба було б опрацювати також всю бібліографію, що стосується творчости М. Коцюбинського, але ж, за браком достатнього матеріялу, ми мусли були обмежити своє завдання. Дореволюційну добу охоплює покажчик Акад. С. Єфремова¹⁾, що може задовольнити найперші потреби, але проте він не є повним (доведено його до р. 1925-го). Рівно ж неповними є покажчики М. Плевака („Хрестоматія, т. II, див. цей покажчик О. М. Горецького (й дуже короткий — Ан. Лебеда й М. Рильського („За 25 літ“, див. пок. О. М. Горецького). Неповнісць згаданих покажчиків виправдує рацію видання оцього покажчика О. М. Горецького. Але ж і його бібліографія не може вважатися за цілком повну. Усвідомлюючи хиби цього нового покажчика, ми тим часом видаємо його. — Уважаємо, що і в такому вигляді він може бути корисним довідником взагалі й зокрема для наукового робітника²⁾. Все зазначене раніш у покажчиках С. Єфремова й М. Плевака відмічається літерами Є. П., а сторінки цифрами.

Матеріяли поділено на такі розділи:

- I. Видання творів (Повні та поодиноких творів).
- II. Інценізації творів Коцюбинського.
- III. Листування.
- IV. Розвідки, статті та матеріяли до біографії.
- V. Критика творчости.

Кость Копержинський.

¹⁾ Див. Коцюбинський, М. Твори під редакцією і з переднім словом акад. Сергія Єфремова. Т. У ДВУ. К. 1925: стор. 231—260. Тут охоплено час до р. 1925-го. Розділи: Хронологічний покажчик творів М. Коцюбинського (сс 231—242), Алфавитний покажчик до творів М. Коцюбинського (сс 243—245), Переклади творів М. Коцюбинського (сс. 246—248), Література про М. Коцюбинського (сс. 249—258), Алфавитний спис авторів, що писали про М. Коцюбинського (сс. 259—260).

²⁾ З інших бібліографічних покажчиків вкажемо: Козуб, Сергій. Бібліографічний покажчик статтів Коцюбинського, що їх надруковано в „Волині“. Див. Козуб, Сергій. Коцюбинський, як учень Драгоманова на полі публіцистики. „Ч. Ш.“. 1926, № 3, стор. 196—197. В кн. А. В. Мезієрь. Русская словесность ч. II, стор. 493 вказано лише один рос. переклад з Коцюбинського „Ради общей пользы“, Жизнь 1899 р. 12. Рекомендаційну бібліографію вміщено згаданій новій книжечці Івана Лакизи (стор. 58—61). Тут є чимало фактичних помилок.

1. 1

2. Твс

(3х

к

У

Рет

3. На

ни

4. До

5. 1в

р.

4. Пя

Бю

5. Пя

6. Пя

.К

7. Пя

7. Х

8. Х

9,

9. Т

(3

10. Т

(3

11. Т

1

12. Т

I. ВИДАННЯ ТВОРІВ (повні та поодинокі творів).

1917 рік.

1. Твори. Том I. „Криниця“, К., сс. 189.
[Зміст: П'ятизлотник. Помстився. Для загального добра. На крилах пісні. Пе-коптьор. Посол від чорного царя. На віру. Харитя. Ялинка]. (Є. 239).
Рец. С. Єфремов. З доби шукання. Книгар. 1918. № 8, ст. 438—441.
- 1^а. Наша хатка. Надруковано в читанці „Рідне Слово“ — „Криниця“, К., ст. 82.
2. Дорогою ціною. „Криниця“. К., сс. 94.
3. Іван Франко. Реферат, читаний в Чернігівській „Просвіті“, р. 1908. „Криниця“. К., сс. 32.
4. П'ятизлотник. Книжка для читання в класі, вип. II. Педаг. Бюро. Полт. губ. Земства, П., сс. 16. (Є. 239).
5. П'ятизлотник. У грішний світ. Опов. Л. (Пл. 189).
6. П'ятизлотник. Харитя. Маленький Грішник. Ялинка, „Криниця“. К.
- 6¹. П'ятизлотник. Опов. К., сс. 16.
7. Харитя. Маленький грішник. Ялинка. Опов. К. (Пл. 189).
8. Харитя. Ялинка. П'ятизлотник. Опов. П. „Віночок“ 1—6, 9, 11. (Пл. 189).

1918 рік,

9. Твори. Том II. „Криниця“. К., сс. 165.
[Зміст: Маленький грішник. Ціпов'яз. Хо. В путях Шайтана. По-людському. Лялечка. На камені. Поєдинок. Цвіт яблуні]. (Є. 239).
10. Твори. Том III. „Криниця“. К., сс. 185.
[Зміст: Дорогою ціною. Fata Morgana. Під мінаретами]. (Є. 239).
11. Твори. Том IV. „Криниця“. К., сс. 168.
[Зміст: У грішний світ. З глибини. Сміх. Він іде. Невідомий. В дорозі. Persona grata. Intermezzo. Як ми їздили до Криниці. Дебют. Сон]. (Є. 240).
12. Твори. Том V. „Криниця“. К., сс. 160.

- [Зміст: Автографи М. Коцюбинського. Од видавництва. Тіні забутих предків. Лист. Що записано в книгу життя. Подарунків на іменини. Коні не винні. Відьма. Хвала життю. На острові. Сон. Портрет автора]. (Є. 240).
13. Маленький грішник. „Віночок“ П. II, I. (Пл. 189).
 14. Маленький грішник. Книжка для читання в класі, низка II, вип. I, вид. Педаг. Бюро Полт. губ. Земства. П., сс. 10, (Є. 241).
 15. На крилах пісні. Збірник найвидат. укр. письменників. В-во Фесенка. Од., ст. 95—107.
 16. Харитя. Книжка для читання в класі. Вип. 6, вид. Полтав. Педаг. Бюро губ. земства. П., ст. 8 (Є. 241).
 - 16¹. Харитя. Надруковано в читанці — „Рідні Колоски“. К., ст. 55-62.
 17. Ялинка. Книжка для читання в класі, вип. 9, вид. Педаг. Бюро Полт. губ. Земства. П., ст. 12. (Є. 241).

1919 рік.

18. Дебют. В-во Видавн. Комісії при Одеськ. Укр. Секретар. № 9. Од., сс. 32.
19. Дорогою ціною. Вид. Коопер. Т-ва „Укр. книжка“. Од., сс. 44.
- 19¹. Intermezzo. На крилах пісні. Надруковано в хрестоматії Нов. Укр. Літер. Н. Грунського. К., ст. 109-116.
20. Кр. в. Од., сс. 16. (Пл. 189).
- 20¹. П'ятизлотник. Вид. Коопер. Т-ва „Укр. книжка“. Од., сс. 15.
21. Сміх. Intermezzo. Видавн. комісія при Од. Укр. Секр. № 10. Од., сс. 32.
- 21¹. Харитя, Ялинка, П'ятизлотник. Надруковано в читанці „Сніп“, вип. 1, Кам.-Подільський, на ст. 15-21, 84-91, 94-104.
22. Шість казочок. „Друкарь“. К., сс. 16.
[Зміст: Передмова. Про двох цапків. Дві кізочки. Десять робітників. Івасик та Тарасик. Наша хатка. Чого вони зраділи].
З малюнками. (Є. 240).

1920 рік.

23. Fata Morgana. З сільських настроїв. Універс. Бібл. № 3. Всеукр. держвидав. К., сс. 186. (З портретом автора). (Є. 240).
24. Сміх. Він іде. Persona grata. Універс. Бібл. № 5. Всеукр. держвидав. К., без року. (З портретом автора). (Є. 240).
25. Харитя. Маленький грішник. Опов. Черк. Хрест. „Слово“ зб. I в. 3, 8.

1921 рік.

26. Хо. Казка. З ілюстраціями. ДВУ. П.-Х., сс. 56. (Є. 241).

1922 рік.

27. Твори. Том I „На віру“. Під редакцією ак. С. Єфремова. ДВУ. К., сс. XV—223.

- [Зміст: ст. Гармонійний талант. На віру. Помстився. Хо. На крилах пісні].
 Рец. В. К (оряк). [„Вісти ВУЦВК“. 1922. № 211.].
 М. Могилянський. [Книга и Революція. 1923. № 1 (25)].
28. Твори. Том II. „Для загального добра“. Під редакцією С. Єфремова. ДВУ. К., сс., 294.
 [Зміст: Для загального добра. Пе-коптьор. Посол від чорного царя. Відьма. По-людському. Дорогою ціною. Лялечка. Поєдинок].
29. Він іде. Образок. Надруковано в Читанці для трудшколи Н. і Т. Лубенець. К., ст. 58 66.

1923 рік.

30. Твори. Том I. З портретом і критичною статтею доц. Л. Белецького. Вид. „Атенеум“. Л., сс. XXXIV+130.
 [Зміст: В путях шайтана. На віру. Ціпов'яз]. (Є. 241).
31. Дорогою ціною. Опов. Укр. Накл. К.-Ляйпціг, сс. 79. (Є. 241).
32. Для загального добра. Опов. Укр. Накл. К.-Ляйпціг., сс. 68. (Є. 241).
33. Fata Morgana. З сільських настроїв. Укр. Накл. К.-Ляйпціг, сс. 83. [В додатку (ст. 181 — 183) В. Верніволі — Від редакції]. (Є. 241).
34. Казки: 1) Чого вони зрадили. Івасик та Тарасик. Десять робітників. Про двох цапків. Дві кізочки. Надруковано в Першій Читанці для трудшколи Н. і Т. Лубенець. В-во „Друкарь“, ст. 9, 13—16, 23—24, 41.
35. Лялечка. Поєдинок. Опов. Укр. Накл. К.-Ляйпціг, сс. 16. (Є. 241).
36. На віру й ин. опов. Укр. Накл. Київ-Ляйпціг, ст. XIV+85. (Є. 241).
37. Пе-коптьор. Посол від чорного царя. Відьма. Опов. Укр. Накл. К.-Ляйпціг, сс. ?. (Є. 241).
38. П'ятизлотник. Помстився. Хо. Опов. Укр. Накл. К.-Ляйпціг, сс. ?. (Є. 241).
39. П'ятизлотник. Харитя. Опов., Т-во „Просвіта“ в Ужгороді. Уж., сс. 19. (Є. 241).
40. По-людському. Ціпов'яз. Опов. Укр. Накл. К.-Ляйпціг, (стор. ?). (Є. 241).
41. Рассказы с предисловием М. Горького. Берлин. (Є. 247).
42. Сміх. Intermezzo. Fata Morgana (ч. II, уривки). Хо (уривки) Надруковано в Хрестоматії Нов. Укр. Літер. М. Плевака. Х., ст. 190—222. (Є. 241). 1925 р. 3 вид. ст. 187—190; 1926 р. 4 вид. ст. 187—190; 1927 р. 5 вид., ст. 187—190.

43. Харитя. Надруковано в читанці Н. і Т. Лубенець „Друга читанка для трудшколи“ ДВУ. К., ст. 46—51.

1924 рік.

44. Твори. Том III. В путях шайтана. Під редакцією ак. С. Єфремова. ДВУ. К., ст. 242.
[Зміст: В путях шайтана. На камені. Цвіт яблуні. Під мінаретами. У грішний світ. З глибини. Сон.].
Рец. О. Дорошкевич „Нов. Кн.“ 1925 № 2, ст. 38—39.
45. Андрій Соловейко або вчення світ, а не вчення тьма. „Україна“ кн. 3, сс. 113—123 (Є. 241).
46. Він іде. В-во „Шлях Осв.“. Х., сс. 22.
47. Він іде. ДВУ. Х., сс. 36. [Надрук. разом і „Невідомий“].
48. 21 грудня, на Введеніє. „Україна“. Кн. IV., ст. 108—111. (Є. 241).
49. Іван Франко (реферат). Молоді літа Шевченка (стаття). Надруковано в читанці О. Стешенка „Рідні колоски“, чит. II: для III—IV гр. трудшколи. К. Вип. II. ДВУ. т. 150—153, 158—161.
50. Кат. („Persona grata“), ДВУ. Х., сс. 32. (Є. 242).
51. Коні не винні. ДВУ. Х., сс. 32 (Є. 242).
52. Маленький грішник. Надруковано в читанці Я. Чепіги „Веселка“ ч. III. для трудшкіл, К. ДВУ., ст. 19—26.
53. Подарунок на іменини. ДВУ, Х., сс. 32 (Є. 242).
54. Харитя. Надруковано в читанці Г. Іваниці „Життя та слово“, „Книгоспілка“, ч. I—ст. 73—84.
55. Харитя. Надруковано в читанці О. Стешенка „Колоски життя“ К., ст. 16—23.

1925 рік.

- 55'. Ів. Франко. Надруковано в читанці „Колоски життя“, К., ст. 131—134.
56. Твори. Том IV. Сміх. Під редакцією ак. С. Єфремова. ДВУ. V., ст. 396,
[Зміст: Він іде. Невідомий. Persona grata. В дорозі. Intermezzo. Як ми їздили до Криниці. Дебют. Сон. Що записано в книгу життя. Тіні забутих предків. Лист. Коні не винні. Подарунок на іменини. Хвала життю. На острові].
Рец. М. Могилянський. („Ж.-Р.“ 1925. № 8, ст. 88).
57. Твори. Том V. З молодих літ. Під редакцією ак. С. Єфремова ДВУ. К., сс. 262.
[Зміст: Од редактора. З ненадрукованої спадщини. Дитячі твори. Літературно-критичні спроби. Показкики.].
Рец. А. Лебідь (Ж.-Р. № 9 ст. 99).
58. Твори. Вид. II. Під редакцією ак. С. Єфремова. ДВУ. Х.-Кат. Том I. На віру., сс. XV—222;
Том II. Для загального добра. сс. 306.

59. Дорогою ціною. Надруковано в читанці Винника та ин. „В боротьбі“. К., ДВУ, ст. 67—77.
60. Сміх. Надруковано в читанці Якубовського „Шляхом життя“ ч. II. ДВУ. К., ст. 151—160.
61. [Уривки з ненаписаної повісті]. Черв. Шл. № 3. (Є. 242).
62. Харитя. Надруковано в читанці Гр. Іваниці „Життя та Слово“ ч. II. „Книгоспілка“, ст. 6—12.
- 62¹. Харитя. Надруковано в читанці „Червоні Зорі“. Рік. II, Од., ст. 234-238.

1926 рік.

63. Вибрані твори. За редакцією та з вступним словом Ан. Лебеда. „Час“. К.
- 1) Кн. I, сс. 212.
[Зміст: М. Коцюбинський. На віру. Для загального добра. В путях шайтана. Лялечка].
- 2) Кн. II, сс. 198.
[Зміст: На камені. Хмара. Утома. Самотний. Сон. У грішний світ. Невідомий. Persona grata. Тіні забутих предків. Подарунков на іменини].
- Рец. Лютий, І. („Ж.-Р.“ № 7, ст. 111.)
Козуб, С. „Черв. Шл.“ № 9, ст. 271—273.
64. Вибрані твори. Редакція та вступна стаття А. Лебеда. „Книгоспілка“, сс. XXII+246.
[Зміст: Творча путь М. Коцюбинського. На камені. Цвіт яблуні. З глибини. Сон. Сміх. Він іде. Intermezzo. Дебют. Як ми їздили до Криниці. Тіні забутих предків. На острові].
- Рец. І. Лютий („Ж.-Р.“ № 8, ст. 118.)
Козуб С.—(„Україна“, 1,—; кн. 4, ст. 150—155.)
65. Вєдьма (там-же „На лєчь“). Рассказы Библ. „Огонька“. № 204.
Перевод М. Явора, Москва, сс. 56.
66. Fata Morgana. „Книгоспілка“. Редакція й стаття А. Лебеда. сс. 170.
Рец. С. Козуб („Черв. Шл.“, № 2, ст. 192—194.)
67. Fata Morgana. Ювілейне Коментоване видання. Серія V, вип. 37. Літ.-Пед. Бібл. Укр. Письм. Склали під редагуванням проф. Вєтухова та І. Соколянського—А. Ковалівський та А. Шамрай. ДВУ. Х., сс. 220.
[Зміст: Передмова редакторів. Літ.-Педаг. бібл. Укр. письм. Fata Morgana. Історичний коментарій та економ. з'ясування твору. „Fata Morgana“,—яко витвір мистецтва. Бібліографічне].
- Рец. Ол. Дорошкевич („Ж.-Р.“, № 2—3).
С. Козуб („Черв. Шл.“ № 4, ст. 244—247.)
68. На камені. Цвіт яблуні. Він іде. На острові (уривки). Надруковано в Літер. Хрест. А. Лебеда—М. Рильського. „За 25 літ“, „Час“, К., ст. 43—73.

1927 рік.

69. Твори. Том II. Вид. III „Для загального добра“. Під редакцією ак. С. Єфремова. ДВУ. Од., сс. 294.
70. Твори. Т. III. Вид. II. В путях шайтана та ин. опов. Під редакцією ак. С. Єфремова, ДВУ. Х., сс. 264.
71. Твори. Т. IV. Сміх та ин. опов. Під редакцією С. Єфремова, ДВУ. Х., сс. 394.
[Зміст: Сміх. Він іде (образок). Невідомий (етюд.) Persona grata. В дорозі, Intermezzo. Як ми їздили до Криниці. Дебют. Сон. Що записано в книгу життя. Тіні забутих предків. Лист. Подарунок на іменини. Коні не винні. Хвала життю. На острові.]
72. Вибрані твори. Упорядкував Арк. Любченко (Дит. бібл. Укр. письм. за редакцією Арнаутова та О. Попова). ДВУ. Х., сс. 274.
[Зміст: Біографія, Fata Morgana. Дорогою ціною. Коні не винні. Маленький грішник. Як ми їздили до Криниці].
73. Відьма. „Укр. Роб.“ Х. Деш. бібл. кр. письм. № 4-5, сс. 61.
74. В путях шайтана. Сміх. Цвіт яблуні. Надруковано в збірн. Укр. худ. прози „Досвітні огні“, Сяйво“, К., ст. 271-316.
75. Дорогою ціною. Надруковано в хрестоматії. „У новий світ“ Х., М. Плевака та ин. ч. II для 6 гр., ст. 22-31.
76. Fata Morgana. ГИЗ. Универс. Библ. Москва. — Ленинград. № 361-363.
77. Fata Morgana. Рассказы. Редакц. и биограф. очерк И. Лазиксы. Перевод с укр. М. Вергуна, Є. Неженцева, Н. Ушакова, „Пролетарий“ Х., сс. XIV+238.
[Зміст: М. М. Коцюбинский. Дорогою ціною. Филоксера. Он идет. С портретом автора.]
Рец. О. Горещького, прочитана в Наук. при У. А. Н. Т-ві в Одесі (див. Звіт Од. Наук. Т-ва У.А.Н., 1927 р. ст. 10).
78. Именинный подарок и др. рассказы со вступительной статьей В. Коряка, „Укр. Робітник“ Х., сс. 240. С портретом писателя.
[Зміст: Поет Укр. интеллигенции. Именинный подарок. Лошадки не виноваты. Что записано в книгу жизни. Сон. Тени забытых предков. В сетях шайтана. На камне.]
Рец. 1. А. Селивановского („На литер. посту“ № 21, ст. 70-71).
2. А. Финкель „Украин. писатели в русских переводах“ [Про переклад „Именинного подарка“ та ин. опов. Коцюбинського.] „Красное слово“ 1928, № 1-2, ст. 121-124.
- 78¹. Коні не винні. Див. Сатира й Гумор. Альманах — декламатор. Вибір творів укр. літер. Проза. Упорядкував В. Атаманюк. К. ст. 145-169.
- 78². Коні невинні. Надруковано в читанці „Шляхами Життя“. ч. II, вид. 3, К., ст. 111-126.

79. Нюренберзьке яйце. „Книгоспілка“, сс. 11.
80. Поєдинок. „Укр. Роб.“ Х. Деш. бібл. кр. письм. № 11, сс. 30.
81. Сміх. „Укр. Роб.“ Х. Деш. бібл. кр. письм. № 9, сс. 30.
82. Тіні забутих предків. Повість. Вст. стаття Якубовського. „Сяйво“ К., сс. 91.
83. Хвала життю. Надруковано в хрестоматії „У новий Світ“ М. Плевака та ин. ч. III. для 7 гр., сс. 226-229.
84. Кат-Невідомий. „Укр. Роб.“ Х., Деш. бібл. кр. письм. № 51-53, сс. 63.
85. Коні не винні. „Укр. Роб.“ Х. Деш. бібл. кр. письм. № 65-66, сс. 55.
86. Ціпов'яз. „Сяйво“ К. Вст. ст. В. Покальчука, сс. 55.
87. Що записано в книгу життя. „Укр. Роб.“ Х. Дешев. бібл. кр. письм. № 47 сс. 32.

II. ІНСЦЕНІЗАЦІЇ ТВОРІВ КОЦЮБІНСЬКОГО.

1923 рік.

1. Сміх. Інценізація за оповіданням „Сміх“. Х. [авт., сс. ?].

1926 рік.

2. Блудні вогні (Fata Morgana). Сільські картини на 5 розділів. З повісти „Fata Morgana“ переробив для сцени Кость Кошевський. Театральна бібліотека ч. 63. Кооперативне „РУХ“ вид-во Х.

1928 рік.

3. П. Куріпко. Коні не винні Песа на 2 картини інценізація оповідання М. Коцюбинського. К., сс. 20.

III. ЛИСТУВАННЯ.

1918 рік.

1. Листи до Мих. Могілянського. Подав він же. „Наше минуле“ № 2, ст. 58-85.

1919 рік.

2. Жук М. Передмова до листів М. Коцюбинського до дружини. ЛНВ, кн. III, ст. 286-289, і IV-VI ст. 26-28 (Є. 256).
3. Міяковський В. „Коцюбинський в його листах“ „Книгар“, № 22, ст. 1441-1447 (Є. 256).
4. Міяковський В. Літер. нариси. (Нові листи М. Коцюбинського) К. „Слово“ № 43 (Є. 256).

1923 рік.

5. Циганенко, Ю. Листи М. Коцюбинського до Панаса Мирного. „Черв. Шл. № 9. ст. 193-199.

1924 рік.

6. Зеров М. Листи Лесі Українки до М. Коцюбинського: „Україна“ кн. 1-2, ст. 168-170.
7. Лебідь А. Листи П. Мирного до М. Коцюбинського. Наук. збірн. іст. секції УАН, ст. 178-194.

1925 рік.

8. Єфремов С. Листи Коцюбинського до Мочульського, М. Коцюбинський. Твори Т. V. ДВУ. К., ст. 220-227.
9. Єфремов С. Листи М. Коцюбинського до С. Єфремова (автоб.), М. Коцюбинський. Твори, Т. V. ДВУ. К., ст. 215-219.
10. Цигнаненко, Ю. Ненадрукований лист М. Коцюбинського до Пан. Мирного. „Черв. Шл.“ № 4, ст. 252—253.

1926 рік.

11. Дорошкевич, Ол. Листи Коцюбинського до Ів. Нечуя-Левицького, „Ж-Р“, № 1, ст. 72-75.
12. Лютий, І. М. Коцюбинський і М. Кононенко. Сторінка з ранньої творчості Коцюбинського. (Листи Кононенка). „Україна“, кн. 6, ст. 51-60.
- 12¹. Лебідь, А. Листи І. Франка до М. Коцюбинського Ж-Р., № 5, ст. 115-118.
13. Чернявський М. Листи М. Коцюбинського до М. Чернявського. „Черв. Шл.“, № 10, ст. 230-238.

1927 рік.

14. С. Козуб. Листи до М, Ф. Мальчевської (Міхневич) і до П. І. Погибки. Вміщ. в додатку до статті С. Козуба „Ранній Коцюбинський“ (Вінницька доба в житті та творчості письм. (Зап. Іст — Філ. Відділу УАН, кн. XV, сс. 123 — 130.
15. Миловидов, Л. — Письма В. Г. Короленко к М. М. Коцюбинскому. „Печ. Рев.“. кн. 5 ст. 31 — 36.

1928 рік.

16. Миловидов, Л. Письма М. Горького к М. Коцюбинскому. „Новый Мир“, кн. 1, ст. 182 — 195.
17. Ралів, М. Чотири листи М. Коцюбинського, „Ж.-Р“, I, ст. 101 (Листи до д-ра Липи).

IV. РОЗВІДКИ, СТАТТІ ТА МАТЕРІЯЛИ ДО БІОГРАФІЇ.**1917 рік.**

1. Чикаленко, В. Спогади про М. Коцюбинського. ЛНВ, кн. 2—3, ст. 168 — 178. (Є. 255).

1918 рік.

2. Могилянський, М. Передмова до листів М. Коцюбинського. „Наше Минуле“. Кн. 2, ст. 58—61.
3. Про могилу Коцюбинського. Черн. Зем. Газ. № 31—32. (Є. 256).
4. Могилянський, М. Епізод з життя М. Коцюбинського. „Промінь“ № 46. (Є. 256).
5. Могилянський, М. — М. М. Коцюбинський (до біографії письменника) Чернигів, сс. 16. (Є. 256).

1920 рік.

6. Чернявський, М. Червона Лілея. Спогади про Коцюбинського. Херсон, сс. 34. (Є. 255).

1922 рік.

7. Єфремов, С., ак. „Коцюбинський“. Критично-біографічний нарис з додатком автобіографії письменника. „Слово“. 1922, сс. 172 (2-е ж видання „Загальн. Бібліот.“) 1925 (Липськ).
Рец. 1. Могилянський — „Книга и Революция“ 1923. (Є. 255).
2. Білецький, Л. ЛНВ, 1923. кн. 1, ст. 93—96.
3. Бжеський — ЛНВ. 1926. кн. II, ст. 184—187 (на друге вид, у Липську).

1923 рік.

8. Білецький, Л. Передмова до т. I. Творів М. Коцюбинського „Атенеум“ Л. ст. I-XXXIV. (Є. 257).
9. Горький М. [Передмова до книги] „Рассказы М. Коцюбинського“ Берлин. (Є. 257).
10. Коряк, В. — Поет української інтелегенції. — М. М. Коцюбинський. „Книгоспілка“.
(Це ж надруковано в книзі В. Коряк. Організація Жовтневої літератури. ДВУ. 1925, ст. 147—169, і як передмова до перекладу на рос. мову опов.: „Именинный подарок“, 1927 ..
Рец. М. І. — „Черв. Шл.“ № 4—5, ст. 174—175.
Могилянський, М. „Нова Громада“ 1924. № 17.
11. Попов, О. — Михайло Коцюбинський. З нагоди десятиліття його смерті Черв. Шл.. № 2, № 183—198. (Є. 257).

1924 рік.

12. Чикаленко, Є. Уривок із споминів. X розділ (1895—1897). М. Коцюбинський. ЛНВ., кн. IV, Л., ст. 138—139.

1925 рік.

13. Лебідь, А. До початків літературної діяльності Коцюбинського. „Україна“, 1925, кн. 5, ст. 139—144.

1926 рік.

14. Заїка, І. Селяни про Коцюбинського, „Ж—Р“, № 6, ст. 80—83. (Праця у філоксерній комісії).
15. Козуб, С. Коцюбинський, як учень М. Драгоманова, „Черв. Шл.“ № 3, ст. 184—197. (Про працю М. Коцюбинського в Житомері).
16. Лебідь, А. „Fata Morgana“ Див. М. Коцюбинський „Fata Morgana“ „Книгоспілка“. Редакція й стаття Лебеда, К., ст. 23—32. (Є розділ про світогляд письменника).
17. Лебідь, А. „М. Коцюбинський“ Див. М. Коцюбинський, — Вибрані твори. „Час“, К.
18. Філь, Ю. До біографії й творчості М. Коцюбинського. З ілюстраціями. „Україна“ кн. 1, ст. 60—65.

1927 рік.

19. * * „М. Коцюбинський“. М. Коцюбинський. Вибрані твори. Упорядкував Арк. Любченко ДВУ. Х.
20. Горький М.—М. М. Коцюбинський. Див. М. Горький. Собр. сочин. т. XVI. Мои. Университеты. ГИЗ ст. 333—335
21. Заїка І. Де-що про життя Коцюбинського на Басарабії, „Ж.-Р.“ № 7—8, ст. 136—141.
22. Зборовець В. Шкільні роки М. Коцюбинського. „Черв. Шл.“ № 12, ст. 135—145.
23. Козуб С. Ранній Коцюбинський (Вінницька доба в житті та творчості) Записки Іст-Філ. відд. УАН, кн. XII, ст. 122—128, та окремою кн. К., 1927.
24. Коцюбинський Х. Кілька слів про мого брата М. М. Коцюбинського. „Україна“, кн. 1—2, ст. 194—196.
25. Лакиза І. „М. М. Коцюбинський“. Биографический очерк. Див. М. Коцюбинський, Fata Morgana. Редакция И. Лакизы, „Пролетарий“, ст. V—XIV.
26. Лебідь А. Пропаші роки. (До біографії М. Коцюбинського) „Україна“, кн. 3, ст. 89—96.
27. Миловидов Л. Материалы по истории литер. Письма В. Г. Короленько к М. М. Коцюбинскому. Предисловие; „Печать и Революция“. кн. 5, ст. 31.
28. Музичка. А. До питання про освіту М. Коцюбинського. З фотогр. „Плужанин“ № 9, ст. 50—52.
29. Слабченко Т. М. Коцюбинський і „Народная Воля“. „Черв. Шл.“, № 9—10, ст. 177—180.

1928 рік.

30. Лакиза, І.—М. Коцюбинський. Попул. крит.-біогр. нарис. ДВУ. К., сс. 57.
31. Шевелів, Б.—М. М. Коцюбинський і „департамент поліції“. Ж.-Р., IV, ст. 136—147.

V. КРИТИКА ТВОРЧОСТИ.

1917 рік.

1. Єфремов, С. Історія укр. письменства. Вид. III. К. [Про Коцюбинського на ст. 399—404].
2. Лозинський М. М. Коцюбинський. В книзі „Ті, що від нас відійшли“ Л., ст. 12—18. (Є. 255).

1918 рік.

3. Грицай, О. М. Коцюбинський „Вісник політики, літератури й життя“ Відень № 29, ст. 431—134 (Є. 255).
4. Грушевський, Ол. З сучасної укр. літератури. Начерки й характеристики. Ч. I, вид. II. К. [Про Коцюбинського на ст. 125—131 і 201—202]. (Є. 256).
5. Єфремов, С. Коротка історія укр. письмен. К. [Про Коцюбинського на ст. 194—195].
6. Єфремов, С. Нескінчена пісня „Книгар“ № 25—26, ст. 1681—1689. (Є. 256).
7. Коваленко-Коломацький (Гр. Гетманець). В дні журби і печалі. До п'ятих роковин смерті М. Коцюбинського. К. З трьома портретами та автографом письменника. Сс. 32 (Є. 256).
Рец. М. Марковський. „Книгар“. 1919. № 19, ст. 1146—1147.
8. Могилянський, М. Творческий путь М. Коцюбинского, „Просвещение“. (Чернігів) № 3. (Є. 256).
9. Стешенко, І. Поет вищої краси.—М. М. Коцюбинський.—ЛНВ. Кн. IV—VI, ст. 83—103. (Є. 255).

1919 рік.

- 9^а. Грунський, Н. —М. М. Коцюбинський. Див. Хрест. Нов. Укр Літер. К., ст. 108—109.

1922 рік.

10. Єфремов, С. Гармонійний талант. Передмова до т. I творів М. Коцюбинського. ДВУ, К, ст. V—XVI.
11. Єфремов, С. ак. „Коцюбинський“ Крит.-біогр. нарис з додатком автобіографії М. Коцюбинського. „Слово“. К. (Див. розділи такі: „Дорогою шукання“ та „На вершинах творчости“), ст. 74—168.

1923 рік.

12. Білецький, Л. Мих. Коцюбинський „Нова Укр.“, кн. IV, ст. 96—105. (Є. 257).
13. Білецький, Л. Передмова до т. I-го Творів Коцюбинського „Атенеум“. Л., ст. I—XXXIV.
14. Верниволя, В. Від редакції при книзі: Коцюбинський М.— „Fata Morgana“. К.-Ляйпціг. (Є. 257).

15. Коряк, В. Поет української інтелігенції—М. М. Коцюбинський (див. розділ IV, № 10).
16. Дорошкевич, О. Українська література. К. (1922), 1923 (Про Коцюбинського ст. 348—363, а в 3 вид. (1927) ст. 198—207).
17. Попов, О.—М. Коцюбинський. З нагоди 10-ліття з дня смерти. „Черв. Шл.“ № 2, ст. 183—198.
18. Сулима. Історія українського письменства. Конспект. ДВУ. Х. (Про Коцюбинського на ст. 26).

1924 рік.

19. Дорошкевич, О. Підручник історії укр. літератури, Книгоспілка. К. (Про Коцюбинського на ст. 215—255). 3-е вид. 1927, ст. 198—207.
20. Єфремов, С. Коротка історія укр. писменства. Вид. 2-ге. Берлін. [Про Коцюбинського на ст. 194—195].
21. Могилянський, М. Audiatur et altera pars. (лист до редакції („Література-Наука-Мистецтво“ дод. до Вістей ВУЦВК) № 27.
22. Хоткевич, Г. З приводу уваг М. Могилянського, що до твору „Тіні забутих предків“ М. Коцюбинського. „Література-Наука-Мистецтво“ додаток до Вістей ВУЦВК) № 19.

1925 рік.

23. Єфремов, С. Від редактора. Див. М. Коцюбинський. Твори. Т. V. ДВУ. К., ст. 7—19.
24. Козуб, С. Джерела „Тіней забутих предків“. „Черв. Шл.“ № 4, ст. 231—244.
25. Козуб, С.—1905 рік у творчості М. Коцюбинського. „Україна“, кн. 4, ст. 129—148.
26. Лебідь, А. До початків літер. діяльності М. Коцюбинського. „Україна“, кн. 5, ст. 139—144.
27. Лебідь, А. Перший твір Коцюбинського („Андрій Соловейко“). „Україна“, кн. 3, ст. 111—113.
28. Лейтес, А. Літературне відображення 1905 року. „Культ.-Побут“ (дод. до „Вістей ВУЦВК“) № 47.
29. Могилянський, М. Ненаписана повість Коцюбинського. „Черв. Шл.“ № 3, ст. 202—207.

1926 рік.

- 30.—На родині М. Коцюбинського. „Всесвіт“ X. № 9, ст. 3.
31. Ковалівський, А. Історичний коментарій та економ. з'ясування літер. твору. Див. М. Коцюбинський—„Fata Morgana“—Ювіл., комент., вид. ДВУ, ст. 167—208.
32. Лебідь, А. Fata Morgana. Див. „М. Коцюбинський. Fata Morgana“. Редакція й стаття А. Лебеда. „Книгоспілка“, ст. 7—43.

33. Лебідь, А. Творча путь М. Коцюбинського.
Див. М. Коцюбинський. Вибрані твори. Під редакц. А. Лебеда.
„Книгоспілка“, ст. VII—XXXIII.
34. Лебідь, М. Михайло Коцюбинський.
Див.: Коцюбинський, М. Вибрані твори. „Час“, ст. 5—14.
35. Лютий, Ів.—М. Коцюбинський, і М. Кононенко, Сторінка з
ранньої творчости М. Коцюбинського. „Україна“, кн. 6 ст. 51—60.
36. Могилянський, М. Процес творчости у М. Коцюбинського.
Записки Іст.—Філ. відд. УАН, кн. IX, ст. 208—229.
37. Солодар, Ц. На батьківщині М. Коцюбинського, „Глобус“, К.,
№ 9, ст. 201.
38. Филипович, П. Коцюбинський і Шевченко. „Ж.—Р.“, № 2—3,
ст. 49—56.
39. Чапля І. Окличник новітньої краси. (Про М. Коцюбинського)
„Зоря“, Кат. № 18, ст. 16—20.
40. Шямрай, А. „Fata Morgana“, яко витвір мистецтва. Див.
М. Коцюбинський. Fata Morgana. Юв. комент. вид. ДВУ. X.
41. Шамрай, А. Українська література. Стислий огляд. ДВУ. (Про
Коцюбинського на ст. 115—120 і 2-е видання, в и прав л. „Рух“
(1928) (про Коцюбинського на ст. 121—125).
42. Якубовський, Ф. „Fata Morgana“ та наше сьогодні. „Черв.
Шл.“ № 11—12, ст. 165—175.

1927 рік.

43. Єфремов, С.—Михайло Коцюбинський — український письмен-
ник. З вступним словом Голови Він. ОВК. Ф. Маслюка (Кабінет
виучування Поділля у Винниці) В., сс. 14.
44. Козуб, С. Конспект ненаписаного оповідання М. Коцюбин-
ського з революційного руху 1905 року. „За сто літ“, кн. I, К.,
ст. 233—235.
45. Козуб, С.—Мопасан і Коцюбинський. „Черв. Шл.“, № 3,
ст. 113—128.
46. Козуб, С. Ранній Коцюбинський. Вінницький період в житті й
творчості. Записки І.-Ф.—Відд. УАН, кн. XV. ст. 102—132 і
окремою книжкою.
47. Лебединський, А.—Від Квітки-Основ'яненка до Великої
Революції. Див. „Досвітні Огні“ Збірн. укр. худ. прози. „Сяйво“.
(Згадка про Коцюбинського на ст. 20—21).
48. Лютий, Ів. Поетичне відтворення реакції 1905—1908 р. р. у творі
Коцюбинського „Intermezze“. — „Черв. Шл.“ № 7—3, ст. 258—276.
49. Лютий, І.—Творчість Коцюбинського в листах сучасників.
(Листи до письменника). „Україна“, кн. 6, ст. 128—146.
50. Якубовський, Ф. Від живих сучасників до забутих предків
Див. М. Коцюбинський, „Тіні забутих предків“. „Сяйво“,
ст. 5—27.

1928 рік.

51. А. С. „Горький і Коцюбинський“. „Од. Известия“, № 2491, 18-III. [З приводу надрукованих листів М. Горького до М. Коцюбинського — див. розділ III, 16]
52. Брик, Я. По слідах Коцюбинського в Чернігові. „Всесвіт“ X. № 5, ст. 11—12.
- 52¹. Брик, Я. Жизненные пути М. М. Коцюбинского. К 15-летию со дня смерти. „Читатель и Писатель“ Москва № 15, 14-IV, ст. 7.
53. Копержинський, К. Уваги до історії цензури й тексту творів М. Коцюбинського „П'ятизлотник“ і „На віру“. „За сто літ“. Кн. 2. К. (друкується).
54. Коцюба, Г. Коцюбинского в массы. Од. Известия. 19-IV № 2516 ст. 2.
55. Опанасенко, П. Украинская Литература. (Дореволюционный период). (Згадка про М. Коцюбинського). „Читатель и Писатель“. Москва № 4—5, 11-II, ст. 3.
56. Покальчук. Михайло Коцюбинський. Див. М. Коцюбинський, Ціпов'яз „Сяйво“, ст. 2—7.
67. * * [Пам'яті М. Коцюбинського]. (Єврейськ. мовою). (Дер Штерн). (דער שטערן), газ., X., 18-IV, № 90.

Абетковий список авторів, що писали про М. Коцюбинського.

- Анонімні статті: IV; 3, 19; V— 30, 51 57.
- Бжеський, IV, 7.
- Білецький, Л., IV, 7, 8; V—12, 13
- Брик, Я... V—52
- Верниволя, В... V, 14.
- Горецький, О... I, 77
- Горький, М... IV, 9, 20.
- Грицай, О... V, 3.
- Грушевський, О. V, 4.
- Дорошкевич, О.—I—44, 67; III, 11; V—15, 19.
- Єфремов, С... I, 1; III—8, 9; IV—7; V—1, 5, 6, 11, 20, 23, 43.
- Жук, М. III, 2.
- Заїка, I—IV, 4, 21.
- Зборовець, В.—IV, 20.
- Зеров, М... III, 6.
- Ковалівський, А.—V, 31.
- Коваленко-Коломацький — V, 7.
- Козуб, С. I, 74, 66, 67; III—14: IV—25, 21; V—24, 25, 44, 45, 46.
- Копержинський, К... V, 53.
- Коряк, В... I, 27; IV—10; V—16.
- Кошевський, К... II, 1.
- Коцюба, Г.—V—54.
- Коцюбинський, Х... IV, 24.
- Куріпко, П... II, 3.
- Лебідь, А. I, 57; III, 7; IV—13, 16, 17, 26; V—32, 33, 34.
- Лебединський, А... V, 47.
- Лакиза, Ів... IV—25, 29¹.
- Лейтес, А... V, 23.
- Лозинський, М... V—2.
- Лютий, І... I, 64; III—12; V—35,
- Маслюк, Ф., IV—43.
- Марковський, М... V, 7.
- Миловидов, ... III, 15, 16; IV—27.
- Могилянський, М... I, 27, 56; III, 1; IV—2, 4, 5, 7.
- Музичка, А... IV, 28.
- Міяковський, В. III, 3, 4.
- Опанасенко, V—55.
- Покальчук, В... V, 54.
- Попов, О... IV, 11; V, 17.
- Ралів, М... III, 17.
- Селивановський, А, I, 73.
- Слабченко, Т... IV, 29.
- Солодар, В... V, 37.
- Стешенко, І... V, 9.
- Сулима, М. V, 18.
- Філь, Ю... IV, 18.
- Финкель, А.—I, 78.
- Филипович, Н, Н.—V, 38.
- Чапля, І... V, 39.
- Чикаленко, В., IV—1.
- Чикаленко, Є... IV, 12,
- Чернявський, М. III, 13.
- Шамрай, V, 40, 41.
- Шевелів, Б.—IV—30.
- Циганенко, Ю. III, 5, 15.
- Хоткевич, Г... V, 22.
- Якубовський, Ф .. V, 42, 50.

ДОДАТКИ

I. Скорочення в тексті:

А) назв міст.

В -- Вінниця
Кат. — Катеринослав
К — Київ
Л — Львів
Од. — Одеса
П — Полтава
Х — Харків
Черк — Черкаси
Уж -- Ужгород

Б) назв журналів.

Ж-Р — Життя й Революція
ЛНВ — Літературно-Науковий
Вісник
Печ-Рев — Печать и Революция
Черв-Шл — Червоний Шлях

В) імен авторів.

Є — Єфремов, С.
Пл — Плевако, М.

II. Журнали, що їх використано для покажчика.

1. Всесвіт	13. На літературном посту
2. Гарт	14. Наше минуле
3. Життя й Революція	15. Науковий Збірник іст. секції
УАН
4. Записки Іст.-Ф. відд. УАН	16. Нова громада
6. Зоря	17. Нова книга
7. За сто літ (Збірник)	18. Новый Мир
8. Красное Слово	19. Промінь
9. Культура й побут (Додаток
до Вістей ВУЦВК)	20. Печать и Революция
10. Книгар	21. Плужанин
11. Літер.-Наук. Вісник	22. Червоний Шлях
12. Література — Наука — Ми-
стецтво	23. Читатель и Писатель
	24. Україна

B.
D
H
C
y
rel

Хендлей 41.2
Ціна 35 коп.

СКЛАД ВИДАННЯ:

**Торговельний Відділ Одеської Філії Державного Видавництва України
Одеса, вул. Лассаля, 33 (Пасаж).**

Odessa, Mezhdunarodna naukova biblioteka
Н. К. О.

У. С. Р. Р.

УПРНАУКА

Pratsi
ПРАЦІ ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

ТОМ II. ВИПУСК II.

Ivan Kotlyarevskii
ІВАН КОТЛЯРЕВСЬКИЙ

БІБЛІОГРАФІЯ

(1904—1928)

СКЛАВ О. М. ГОРЕЦЬКИЙ

ОДЕСА — 1928

ДЕ ЩО Є:

	Стр.
Переднє слово проф. С. Рубінштейна	3
Бібліографія бібліографій Котляревського	5
Видання творів	7
Матеріяли до біографії	9
Статті що до увічнення пам'яті	11
Критика творчости	12
а) Загальні огляди	12
б) Про Енеїду	15
в) Про драм. твори	17
Абетковий список авторів, що писали про Котляревського	19

Н. К. О.

У. С. Р. Р.

УПРНАУКА

ПРАЦІ ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

ТОМ II. ВИПУСК II.

ІВАН КОТЛЯРЕВСЬКИЙ

БІБЛІОГРАФІЯ

(1904—1928)

СКЛАВ Асп. О. М. ГОРЕЦЬКИЙ

ОДЕСА — 1928

012 (Котляревський)

Друкувати 1500 примірників

Директор Бібліотеки

професор *С. Рубінштейн.*

Жовтень, 1928.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО.

Український Відділ Одеської Центральної Наукової Бібліотеки виготував велику картотеку українського літературознавства за роки 1917—1928. Спираючись на цю картотеку, аспірант. Центр. Наук. Б-ки О. М. Горецький, що сам брав безпосередню участь у виготовленні картотеки, склав бібліографію, що вийшла друком, як I вип. II тому „Праць Од. ЦНБ“: „Михайло Коцюбинський. Бібліографія за 10 років“.

На основі тієї самої картотеки О. М. Горецький, підібрав бібліографічні матеріали про Котляревського за період з 1917 р. до 1928 р. Однак, через те, що М. Комаров довів бібліографію Котляревського до 1902 року включно (М. Комаров. Бібліографічний покажчик видань Котляревського, творів та писань про нього. Збірник на вічну пам'ять Котляревського. Київ. 1904 I), а Єфремов доповнив за 1903 р. (С. Єфремов. Додатковий покажчик до бібліографії М. Комарова за 1903 р. Надрук. в тому ж Збірнику. Київ 1904. I.) було доцільним при виданні бібліографії Котляревського—безпосередньо прилучитися до робіт М. Комарова та С. Єфремова та охопити, таким чином, 25-річний період з 1904 р. до 1928 р.

Бібліографічні матеріали за 13-річну добу з 1904 р. до 1916 р. додатково збирав О. М. Горецький самостійно. З цією метою він переглянув досить велику літературу й низку періодичних видань, список яких додається наприкінці, як покажчик. Звичайно, бібліографія ця не може претендувати на абсолютну повність, бо складач її збирав матеріали до неї тільки по Одеських бібліотеках.

Весь матеріал розподілено по таких рубриках:

I. Видання творів:

- а) Повні збірки
- б) Окремі твори.

II. Розвідки, статті та матеріали до біографії,

III. Статті та публікації що до увічнення пам'яті.

IV. Критика творчости:

- а) Загальні огляди творчости.
- б) Розвідки та статті про „Енеїду“
- в) Розвідки та статті про драматичні твори.

У розділі I наводяться спочатку повні збірки, а потім видання окремих творів; як перші, так і другі розміщено в хронологічній послідовності виходу цих видань друком.

У розділах 2, 3, 4 всі роботи розміщені в алфавітному порядку авторів.

Наприкінці додано такі покажчики:

1. Скорочення в тексті:
2. Періодичні видання, що їх використано для бібліографії.
3. Алфавітний список авторів, що писали про Котляревського.

Видання цього покажчика як-раз своєчасне, цього бо року минають 90-ті роковини з дня смерти Івана Котляревського (29 жовтня 1838 р. ст. ст.).

Директор Бібліотеки
Професор С. Рубінштейн.

Жовтень 1928 р.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ ВИДАНЬ ТА ПИСАНЬ ПРО І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО.

До сучасного моменту існують такі покажчики видань та писань про І. П. Котляревського:

1. Петровъ, Н.—[Бібліографія Котляревського].
Див. Петровъ—Очерки історії укр. літератури XIX ст., ст. 22 1884 р. К.,
2. Комаров, М.—Українська Драматургія на ст. 192—193 [п'єси Котляревського, є вказівки на покажчик Комарова].
3. Мезієръ, А.—[Бібліографія Котляревського].
Див: Мезієръ, Русская Словесность; ч. II, ст. 153.
4. Статті и замѣтки о И. П. Котляревскомъ.
Див: Систематическій указатель журналу „Кіевская Старина“ (1882—1906). Изд. Полтав. Ученой Арх. Ком., 1911, Полтава, ст. 74—75.
5. Срезневскій, І.—Надруковано в „Русск. біогр. Слов.“, 1903. Кнаппе-Кюхельбеккеръ, ст. 331—336. [Перелік видань творів та літератури про Котляревського].
6. Стешенко, І.—И. П. Котляревскій въ свѣтѣ критики.
Див: „Кіевская Старина“ 1898. т. LXII, ст. 83—151.
7. Комаров, М. Бібліографічний покажчик видань Котляревського творів та писань про нього. [Доведений до року 1902, і надрукований в „Збірнику на вічну пам'ять Ів. Котляревському“ К., 1904.
8. Єфремов, С.—Додатковий покажчик до бібліографії М. Комарова за 1903 р. [Надрукований в тому же збірнику] К., 1904.
9. Плевако, М.—Бібліографія Котляревського творів та літератури про нього, до 1919 р.
[Надруковано в „Хрестоматії Нової Української Літератури“ М. Плевако, 1926 р. на ст. 27—30].
10. Єфремов, С.—Література (до 1915 р.). Єфремов С. Історія Українського письменства. Київ. 1918; ст. 189—190.
11. Зеров, М.—Література про Котляревського.
Див: Зеров, М. Нове Укр. письменство. Історичний нарис. вип. I, в-во „Слово“. Київ. 1924, ст. 36—63.
12. Де-які нові розвідки з історії вивчення тексту творів Котляревського подає Айзеншток, І, в своїй розвідці „Студії надтек-

стами Ів. Котляревського. („Зап. іст.-філол. відд. УАН“, 1927, кн. X ст. 75 – 98).

В енциклопедичних словниках уміщені такі статті про І. П. Котляревського.

- а) А. Грушевського в XXV т. 7 вид, Изд. Т-ва „Бр. А. и И. Гранатъ и Ко“. Москва. [На ст. 306].
- б) В 22 томі „Новаго Энциклопедич. слов“. Петроград. [На ст. 955—956].
- в) В II томі „Больш. Энциклопедии“, 4 вид. С.-Петербург. [На ст. 419].
- г) Brockhaus' Konversations Lexikon, X. Bd., 1908, Lpz, S 655.

О. Г.

3 жовтня р. 1928.

І. ВИДАННЯ ТВОРІВ

а. Збірки творів.

1. Твори І. Котляревського та ин. т. I, вид. I, 1904,—вид. 2. Вид-во „Руська письменність“. 1908, Л.,
[Зміст: Вергілієва Енеїда, Ода до кн. Куракина, Наталка-Полтавка, Москаль Чарівник].
2. Твори. Під редакцією і з переднім словом С. Єфремова. В-во „Вік“, 1909, К., сс. 293.
[Зміст: Енеїда, Ода до кн. Куракина, Наталка Полтавка, Москаль - Чарівник. Біографічні та бібліографічні розвідки редактора].
Рец.: Z.—(ЛНВ., 1909. кн. XII, ст. 628—629).
О. Пчілка. („Рідн. К., 1909, № 26, ст. 9—12).
3. Твори. Кн. II. 1912 К., ст. 113—208.
[Додаток до нар. газети „Засів“ за 1912 рік].
4. Твори. 1912, К.,
[Зміст: Переднє слово С. Єфремова, Енеїда, Ода до кн. Куракина, Наталка Полтавка, Москаль-Чарівник, Бібліогр. та біограф. розвідки].
Рец.: П. Зайцев, (Книгарь 1918, 12—13).
5. Собрание сочинений на малороссійскомъ языкѣ,—1913, Петербургъ, сс. 279.
[Зміст: Біографія, Энеида, Ода до кн. Куракина, Москаль-Чаривник, Наталка-Полтавка].
6. Твори. Вид. II. За редакцією з переднім словом та примітками С. Єфремова. З портретом автора, ілюстраціями В. Корнієнка, Позена, 1918, в-во „Вік“, К., сс. 170.
[Зміст: Котляревський. (Переднє слово). Енеїда, Ода до кн. Куракина, Наталка-Полтавка, Москаль-Чарівник. Од редактора — бібліографічні та біографічні розвідки: 1. Енеїда (ст. 158—161), 2. Ода. (161—162), 3. Наталка-Полтавка (162—164), 4. Москаль-Чарівник (164—165), 5. Дім Котляревського у Полтаві (165—166), 6. Могила Котляревського (166—166), 7. Пам'яти Котляревського (166—167).
Рец.: 1. Айзенштот. („Черв. Шл.“ 1926, № 7—8 ст. 304—306).
7. Збірник творів. Укр. В-во в Катерин. № 36. 1918. Катер., сс. 270.

- [Зміст: Іван Котляревський - біогр. відомості. В. Степового. Енеїда, Ода до кн. Куракіна, Наталка-Полтавка, Москаль-Чарівник, Словник].
8. Твори. т. I. Енеїда. З передмовою та поясненнями Б. Лепкого. 1922. Берлін, ст. XVI+215.
 9. Твори. т. II. З передмовою та поясненнями Б. Лепкого. 1922. Берлін, сс. 112.
[Зміст: Наталка-Полтавка, Москаль-Чарівник. Ода до кн. Куракіна].
 10. Твори. За редакцією, з переднім словом та примітками академ. С. Єфремова. 1926. ДВУ. сс. 366. (Бібліотека Українських класиків).
[Зміст: На переломі двох епох (І. Котляревський) Енеїда, Наталка-Полтавка, Москаль-Чарівник, Від редактора].
Рец: І. Айзеншток „Черв. Шл.“ 1926. № 7—8, ст. 304—306.
 - 10 а) Твори. Вид-че Тов-ство „Час“, 1926 к., сс. 302
[Зміст: Батько Нового Укр. письменства. Енеїда. Наталка-Полтавка, Москаль-Чарівник. Словничок маловідомих слів „Енеїди“].
 11. Твори. За редакцією з переднім словом та примітками акад. С. Єфремова. 1928 ДВУ. [К.] сс. 365.
[Зміст: На переломі двох епох (І. Котляревський) Енеїда, Наталка-Полтавка, Москаль-Чарівник, Від редактора бібліограф. розвідки].

б. Окремі твори.

12. Наталка-Полтавка. Украинская опера въ 2 дѣйствіяхъ. 1906. Изд. И. Губанова. К., сс. 107.
13. Наталка-Полтавка. 1907. Изд. Сытина, сс. 1—96.
14. Наталка-Полтавка. Укр. оп. на 2 дії. З портретом автора і малюнками. Замість передмови—сторінка споминів І. К. Тобілевича (Карпенко-Карого) про Наталку-Полтавку. 1909, вид. Книгарні, Г. И. Маркевича, П., сс. 55.
15. Енеїда на українську мову перелицьована. З малюнками худ. П. Д. Мартиновича. 1912, К., сс. 224.
[Зміст: Ів. Котляревський („Вік“), Енеїда].
16. Наталка-Полтавка, Москаль-Чарівник, Ода до кн. Куракіна 1912, К.,
17. Енеїда. (З малюнками І. Бурячка). 1912 К.,
18. Енеїда на українську мову перелицьована. З життєписом і словником.
1918, в-во книгарні Є. Череповського, К., сс. 252.
[Зміст: І. Котляревський. („Вік“), Енеїда. Словник і примітки до „Енеїди“].
19. Наталка-Полтавка. Укр. опера на 2 дії—1918, „Криниця“ К., сс. 61).

20. Віргільєва Енеїда, передрук з першого повного видання 1842 р. Накладом книгарні Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Передмова В. Щурата. 1918. Л., сс. VI + 228.
Рец: П. Зайцев (Книгарь, 1918, № 9, ст. 534).
21. Енеїда. 1919, в-во Череповського, К., сс. 252.
22. Енеїда. З примітками, критичними статтями видання шкільної б-ки під редакцією О. Дорошкевича. 1919. В-во „Криниця“. К., сс. XXIII + 224.
[Є словник до „Енеїди“].
23. Наталка-Полтавка. Українська опера в двох діях. 1925. В-во книгарні Наук. Т-ва ім. Шевченка № 20, Л., сс. 37.
24. Енеїда. Передмова, примітки та словничок подав Юр. Меженко. 1926, в-во „Час.“ К., сс. 240.
[Зміст: І. Котляревський. Енеїда. Словник малозрозумілих слів].
25. Енеїда. Редакція й стаття І. Айзенштока, 1928. Книгоспілка сс. XZVI + 252.
Рец. П. Филипович,—(Ж.-Р, 1928, VII, ст. 185—187).

II. РОЗВІДКИ, СТАТТІ ТА МАТЕРІЯЛИ ДО БІОГРАФІЇ.

1. Антонович, Д. — Котляревський і Щепкін. 1921. Черногоре. [Книжки не бачив].
2. Антонович, Д. — Триста років Українського театру. 1925, Прага. [Про життя Котляревського на ст. 107, 267].
3. Біднов, В. — Умови виховання І. П. Котляревського. 1919 „Роб. Газ.“ № 494. [Пл. I 30].
4. Бужинський, М. — Метрика Котляревського. 1926, Україна, К., кн. 5. ст. 70. [Про народження Котляревського].
5. В. Ч. — Могила Котляревського. 1919. (додаток до газ. „Рідне Слово“ П., 29, VIII).
6. Граховецький, Д. — До біографії І. П. Котляревського. 1928, „За сто літ“, кн. II, К., ст. 10—11.
[Про „дѣло о увольненіи попечителя Котляревскаго въ отпускъ отъ должности на 28 дней“].
7. Дорошкевич, Ол. — Ів. П. Котляревський, Див. І. Котляревський Енеїда. Поема, з примітками та крит. статтями Вид., шкільної б-ки під редакцією Ол. Дорошкевича, 1919, К., „Криниця“, ст. 7—8.
8. Ефименко, А. — Котляревський в исторической обстановкѣ. 1905. Див. Ефименко Южная Русь, т. II, СПб., ст. 317—335.
9. Єфремов, С. — Котляревський.
Твори Ів. Котляревського Вид. II. Під редакцією з переднім словом С. Єфремова, 1918, К., ст. 3—25.
[Як видно з дати при кінці статті, передруковано з видання 1909 року].

10. Єфремов, С. — Ів. Котляревський. Біографічна та бібліографічна розвідка.
Твори Ів. Котляревського. Вид. II. Під редакцією з переднім словом С. Єфремова, 1918, К., ст. 168—170.
11. Єфремов, С., — Дім Котляревського в Полтаві.
Твори Ів. Котляревського. Вид. II, 1918, К., ст. 165—168.
12. Єфремов, С. — На переломі двох епох (Котляревський)
Ів. Котляревський. Твори, за редакц. акад. С. Єфремова, 1926, ДВУ, ст. 5—16
1928, К., ДВУ, ст. 5—16.
13. Зайцев, П. — Свідомість чи стихія (До 150 роковин з дня народження Котляревського)
1919. Книгарь, К., ч. 25—26, ст. 1657—1662.
14. Лященко, А. — І. П. Котляревський. Письмо к Н. И. Гнедичу. Литерат. портфели. Статті и заметки и неизд. материалы по русской литературе из собраний Пушкинского Дома. [Время Пушкина]. 1923., в-во „Атеней“, ст. 36—42.
15. Коваленко, Г. — Іван Котляревський — Його життя й праця. 1919. Пед. Бюро Полт. Губ. Нар. Управл. П., [Пл. I—30].
16. Коваленко, Гр. — Хата Котляревського, 1919. (Додаток до газ. „Рідне Слово“, П., 29. VIII).
17. Коваленко, Гр., — Ів. Котляревський. 1919. (Додаток до газ. „Рідне Слово“, П., 29. VIII).
18. М. П. — Котляревський 1919. (Додаток до газ. „Рідне Слово“, П., 29, VIII).
19. Павловскій, И. Ф. — Учасіє Котляревскаго в формированіи малороссійскихъ козачьихъ полковъ въ 1812 г. 1905, К. Ст., 6, ст. 309—320.
20. Павловскій И. Ф. — Къ біографіи И. П. Котляревскаго. 1905. К. Ст., 11—12, ст. 65 | 66, (дод.).
21. Павловскій И. Ф. — Къ біографіи Котляревскаго. 1905. К. Ст., 10, ст. 1—10.
22. П-ко, В. — И. П. Котляревскій ученикъ Екатеринославской Семинаріи. 1905, К. Ст., 7—8, ст. 46—47 (дод.).
23. Павловскій, И. Ф. — Къ біографіи И. П. Котляревскаго. 1906, К. Ст., 7—8, ст. 78—79. [документи].
24. Павловскій, И. Ф. — И. Котляревскій. 1909. „Пошана“, Сборникъ Харьков. Ист.-филол. Общества, т. XVIII, х., ст. 104—132.
25. Павловський — І. П. Котляревський. [Біогр. нарис з малюнками]. 1918. Вид. Полт. Губ. Арх. Комісії, П. [Пл. 1—30]

26. Пушинський, О.—Службове листування І. П. Котляревського (Архів кол. Полтав. „Богоугодных Заведеній“). 1927. „За сто літ“, Кн. 1, К., ст. 1—15.
27. Россієвъ, П.—На Українѣ. Путевые впечатленія. 1909. Историческій Вѣстникъ, кн. 6. [Про Котляревського на ст. 916—920].
28. Рябинин—Скляревський, О.—Запорозька козащина й Ів. Котляревський. 1926, Україна, К., кн. 2—3, ст. 159—163.
29. Срезневскій, В.—Къ біографіи І. П. Котляревскаго. 1905. К. ст. 6, ст. 239—242 (дод.).
30. Стебницький, П.—До біографії Котляревського. 1918. Наше Минуте, К., № 2, ст. 166—167.
31. Степовий, В.—Іван Котляревський (біогр. відомості). 1918. Ів. Котляревський. Збірник Творів. Катер.; 1913. Дніпр. хвилі, 1913, ч. 23, 2 й окремо 1914 р. в Катер., 32. Филипович П.—І. Котляревський і „Вольное Общество любителей Российской Словесности“. 1923. Зап. іст.—філ. [відд. УАН, кн. IV, ст. 236—237].
33. Щепот'єв, В.—Демократическіе симпатіи І. П. Котляревскаго. 1912.—Труды Полт. Учен. Арх. Ком., VIII, П. [Пл. 1—30].
34. Щепот'єв, В.—Нові матеріали до характеристики І. П. Котляревського. 1925. Україна, кн. 5, ст. 94—99.
35. Широцький, К.—Дім І. Котляревського у Полтаві. 1913. Рада. К., ч. 247.
36. * * До життєпису І. П. Котляревського. 1906. Рідн. К., П., № 34, ст. 15.

ІІІ. СТАТТІ ТА ПУБЛІКАЦІЇ ЩО ДО УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТИ КОТЛЯРЕВСЬКОГО

1. * * Вінки Котляревського. 1909. Рідн. Кр. К., № 12, ст. 4.
2. * * * Школа Котляревського в Полтаві. 1906. Рідн. К., П., № 34, ст. 6.
3. * * * Изъ недавняго прошлаго. [Къ чествованію памяти І. П. Котляревскаго]. 1913. Укр. Жизнь. Москва № 11, ст. 97—100. • [Про свято відкриття пам'ятника].
4. Б.—Німецька преса про відкриття пам'ятника—І. Котляревському. 1906. Рідн. К., П., № 34, ст. 5—6.
5. Л. П. — Про день „Івана Котляревського і святкування його пам'яти. 1906. Рідн. К., П., № 34, ст. 3.

6. М. Д. — Як відгукнулись закордонні українці під час відкриття пам'ятника Котляревському.
1906. Рідн. К., П., № 34, ст. 6—7.
7. О л е н и н М.—Дні Котляревського в Полтаві. 30—31/VIII. 1903.
1906. Рідн. К., П., № 34, ст. 5.
[спогади].
8. Пчїлка, О.—Полтавське свято в пам'ять І. Котляревського.
1906. Рідн., К., П., № 37, ст. 9—11.
9. Рогозівський, Куток Котляревського в Полтаві.
Всесвіт. 1927. X., № 29. ст. 6.
10. С л а с т і о н о в ь, А. —Къ вопросу о музеѣ имени И. П. Котляревскаго въ Полтавѣ.
1905⁶ К. Ст., 10, ст. 43—47 (дод.).
11. Ч и ї к а л е н к о. Є.—Уривок із споминів.
Розділ XV (1902—1903).
ЛНВ. 1924. кн. XI. ст. 120—121.
[Про свято відкриття пам'ятника Ів. П. Котляревському в Полтаві],
12. * * * Чествованіє памяти И. П. Котляревскаго.
1913. Укр. Жизиь, Москва, № 11, ст. 93—97.

ІV. КРИТИКА ТВОРЧОСТИ.

а. Загальні огляди та статті.

1. * * * — Іван Петрович Котляревський.
1796—1838.
1908. Укр. Муза. Поетична антологія під редакцією О. Коваленка.
К., ст. 14—15.
- 1а * * * — Батько Нового Українського Письменства,
1926. І. Котляревський. Твори. Вид. Тво „Час“, Ст. 5—7.
2. [Передовіця]. Полтава. 8 вересня (сентября).
1906. Рідн. К., П., № 34, ст. 2.
3. А й з е н ш т о к. І.—Котляревський, як поет.
1928. І.—Котляревський. Енеїда. Ред. и стаття. І. Айзенштока
ст. 1—XLVI.
4. А й з е н ш т о к, І.—Котляревщина.
1928. Українські Пропілеї. т. І. Котляревщина. Редакція, вступні
статті й примітки І. Айзенштока. [Бібліотека Укр. класиків].
[X.] ДВУ. Ст. 9—121.
[Зміст: Вступні нотатки. І. Котляревський і українська література-
Читачі Котляревського. Традиція Оди до князя Куракина.
Наслідувачі „Енеїди“. Художнє використання „Енеїди“. Де-які
підсумки].

5. Айзеншток, І.—І. Котляревський і українська література.
1927. Записки Наук.-Досл. Кат. Іст. Укр. Культ. у Харькові.
№ 6, ст. 285—289.
6. Барвинський, О. — Іван Котляревський. (Вибір з укр.-руської літерат. третьої доби) 1910. Вибір з укр.-руської літерат. для ІІІ—ІV р. Учит. Семін. Уложив Ол. Барвинський у Львові, ст. 141—142.
7. Барвинський, О.—Історія Укр. літератури ч. 1. 1920 Л., [Є про Котляревського, але книжки не вдалося бачити].
8. Василько, А.—Котляревський, Артемовський—Гулак, Квітко—Основ'яненко.
1911., в книзі „Укр. література і кріпацтво“ К., [Пл. 1. 29].
9. Горленко, В. В.—І. П. Котляревський.
1908., в книзі „Отблески“ СПб. [Пл. I. 29].
10. Грінченко, Б.—Іван Котляревський.
1907, в книзі Б. Грінченка „Перед широким світом“. [Пл. 29].
11. Доманицький, В.— Ода Сафо в перекладі І. Котляревського.
1907. Україна, кн. 1—2, т. ІІІ, ст. 234—236.
12. Дорошкевич, Ол.—І. П. Котляревський.
1919. Ів. Котляревський. „Енеїда“, в-во „Криниця“ ст. VII—XVIII.
[Про літературну діяльність в пристосованні до середньої школи].
13. Дорошкевич, Ол. — Підручник історії укр. літератури, вид. Книгоспілки. [К.], вид. ІІ. 1924, [на ст. 84—89 про Котляр.].
1927 (Ів. Котляревський на ст. 81—86).
14. Дорошкевич, Ол.—Українська література. ІІ вид. 1927.
[Про Котляревського на ст. 79—89].
15. Евшан, М. — Іван Котляревський, в світлі сучасному йому російського письменства. (Причинок до характеристики поета).
1909. Пошана. Сборникъ Харьков. Ист-филол. Общ. т. XVIII, X., Ст. 133—142.
16. Єфремов, С.—Історія Укр. письменства. К.
1918. [Котляревський та його школа на ст. 167—185].
1911. [Котляревський та його школа на ст. 180—205].
17. Єфремовъ, С.—Новая Украинская Литература.
1916. в сборн. „Отечество“. Петроградъ т. 1. [про Котляревського ст. 207—209].
18. Єфремов, С.—Котляревський.
1918. Ів. Котляревський. Твори вид. ІІ. ст. 3—25.
19. Єфремов, С.—Ода до князя Куракина.
1918. Ів. Котляревський. Твори. вид. ІІ. ст. 161—162.
20. Єфремов, С.—Шевченко й Котляревський.
1915. Збірник пам'яті Тараса Шевченка (1815—1914). Вид. Укр. Наук. Т-ва в Київі., К., ст. 256 і далі.

21. Єфремов, С.—Шляхом повинности.
1913. Рада. К., ч 247.
22. Жук, М.—Ілюстровані твори І. Котляревського. 1909. (Твори Ів. Котляревського під редакцією С. Єфремова К., В-во „Вік“), ЛНВ, К., кн. X, ст. 142—146.
23. Зайцев, П.—[стаття].
1913. Речь 23 X, № 205; теж у „Соврем. Слово“ 28, X.
24. Зеров, М.—Нове Українське письменство. Історичний нарис. Вип. I. 1924 К.,
[Про Котляревського на ст. 26—63].
25. Клепатський, П.—Батько нового укр. письменства Іван Котляревський.
1919. Кам'янець на Поділлі, сс. 21. Вид. Правоб. Філії Укр. Вид-ва в Катеринославі, № 10.
26. Короленко, В.—Котляревській и Мазепа, 1916. Русские Записки. Октябрь № 10, ст. 284—288.
[Відклик на цю ст. дивись „Укр. Жизнь“ 1916. кн. 10—11, ст. 136—139].
27. Коряк, В.—Нарис історії Укр. літератури.
1925. X., [Про Котляревського на ст. 201—214].
28. Коряк, В.—Українська література (конспект). 1928. ДВУ.
[Про Котляревського на ст. 83—85].
29. Меженко, Ю.—І. Котляревський.
1926. І. Котляревський. Енеїда. Передмова, примітки та словничок подав Юр. Меженка К., в-во „Час“, ст. 5—6.
30. Музичка, А.—До початків нової укр. літератури. (Уваги з нагоди кн. Зерова, М. „Нове Укр. письменство. 1924. К.,).
1925. Черв. Шл., № 1—2, ст. 222—225.
31. Огієнко, Ів.—Огляд українського язикознавства.
1907. Зап.-Наук. Т-ва ім. Шевченка, Л., кн. VI.
[Про словник І. Котляревського, ст. 38—41].
32. Плевако, М.—Іван Котляревський.
1926. Хрестом. Нової Укр. літератури, т. I. ДВУ. ст. 25—26.
- 32а. Радзикович, В.—Короткий курс історії українського письменства. Л., 1922.
[Про Котляревського §§ 154—167].
33. Р-в.—Значіння І. П. Котляревського для українського красного письменства.
1906. Рідн. К., П., № 34, ст. 3—4.
34. Семенів, М.М.—Уживання прийменника „над“ у Котляревського.
1927. Зап. Одеського І. Н. О. т. I., ст. 123—128, та окрема відбитка, сс. 8.
35. Сріблянський, М.—Іван Котляревський (+ 29. X 1838).
1913. Укр. Хата, кн. II, Листопад, ст. 683—690.
36. Старицька-Черняхівська, Л.—75-літні роковини смерті І. П. Котляревського.

1913. Сяйво, К., ч. 10, 11, 12, ст. 228—229.
37. Степовий, В. — Іван Котляревський (з приводу 75-літніх роковин його смерті).
1914. Дніпрові Хвилі (ч. 23—24, ст. 338—342) і окрема відбитка.
1914. (Катеринослав, сс. 16).
38. Сулима, М. — Історія Укр. письменства. Конспект. 1923. Х., ДВУ. [Про Котляревського на ст. 14].
39. Филипovich, П. — Переклад Котляревського з Сафо.
1927. Зап. іст.-філол. відд. УАН. К., кн. XIII—XIV, ст. 51—56.
- 39 а. Шамрай, А. — Українська література. Стислий огляд, вид. I, Рух.
1927. [Х.] про Котляревського на ст. 49—54.
1928. Вид. II, про Котляревського, на ст. 52—58.
40. Шаповал, М. — Іван Котляревський.
1909. Село, К., Укр. Нар. Газ., 5/XI, № 10, ст. 4.
41. Шаповал, М. — Іван Котляревський.
1910. Село К., Укр. Нар. Газ. 26/VIII, № 34, ст. 5.
42. Щепот'єв, В. — Розмови про Укр. письменників, ч. 1 і 2, вид. II.
1919. П., [Про Котляревського на ст. 14—19].
43. Щепот'єв, В. — Котляревський і старе українське письменство.
1919. (Додаток до газ. „Рідне Слово“, р. 29. VIII.
44. Юноша, В. — Котляревський і футуризм.
1919. Січ. Катер., кн. 2, ст. 75-88.

6. Розвідки та статті про „Енеїду“.

45. Гординський, Я. — Причинки до студії над „Енеїдою“ І. Котляревського. I част.
1907. Коломия, сс. 45.
[Є бібл. спис рос. травест. Енеїди Осипова й Котельницького]
Рец: І. Франко (ЛНВ, 1907, VIII—IX, ст. 146—148).
46. Гординський, Я. — Травестована „Енеїда“ Міхеліса.
1908. Зап. НТ. ім. Ш. у Львові, кн. IV, ст. 88—97.
[Є порівняння з „Енеїдою“ І. Котляревського].
47. Гречишко, С. — З історії української інтеліг. Котляревський І. П.
1928. Черв. Шл. Х., № 4, ст. 118—131.
48. Дорошкевич, Ол. — Джерела і походження „Енеїди“ Котляревського.
1. Місце твору Котляревського серед інших „Енеїд“.
1919. Ів. Котляревський. Енеїда. Під редакц. О. Дорошкевича.
К., „Криниця“, ст. III—V.
49. Дорошкевич, О. — Українська література XVIII ст. та „Енеїда“ Котляревського.
1919. Ів. Котляревський. Енеїда. Під редакц. О. Дорошкевича,
К., ст. XV—XXIX.
50. Єнзен, А. — Перелицьована „Енеїда“ Котляревського. За згодою автора з німецької мови переклав П. Волянський.

1921. Перемишль.
[Ця праця в оригіналі: „A. Jensen.-Kotljarewskyj's Æneida“—надрукована в Зап. НТ. ім. Ш. у Львові, 1913, т. СХVІІ—СХVІІІ, ст. 215—252].
51. Єфремов, С. — Енеїда. 1918. Ів. Котляревський. Твори. Вид. II, ст. 153—161.
2. 1926. Ів. Котляревський. Твори, вид. ДВУ. ст. 343—361.
52. Житецький, Г. — Енеїда Котляревського в звязку з оглядом української літератури ХVІІІ в. 1919., „Всеукр. Коопсоюз, К., сс. 119.
[Український переклад видання 1900 р.]
Рец.: М. Зеров. (Книгарь, 1919, К., ч. 28, ст. 1909—1912).
53. Зайцев, П. — Свідомість чи стихія (до 150 роковин з дня народження Котляревського.
1919. Книгарь, К., ч. 25-26, ст. 1657—1662.
54. Зеров, М. — [Джерела і походження „Енеїди“ Котляревського].
Відношення „Енеїди“ Котляревського до „Енеїди“ Віргілія.
1919. Ів. Котляревський. „Енеїда“. Під редакц. О. Дорошкевича. К., „Криниця“, ст. V—XIV.
55. Капельгородський, П. — Нариси з історії Українськ. письменства. I. Ів. Котляревський. (1769—1838).
1928. Наше Слово, П., № 3, ст. 30—34.
56. Карскій, Е. — Бѣлорусская Энеида на изнанку. 1909. Пошана Сборникъ Харьк. Ист.-филол. Общ., т. ХVІІІ, X, ст. 143—157.
[Є вказівки на взаємини Котляревського, Ровинського, Осипова].
57. Марковський, М. — „Енеїда“ І. П. Котляревського.
1927. Зап. іст.-філ. відд. УАН., К., кн. ІХ., ст. 78—155, кн. X, — ст. 48—74.
58. Марковський, М. — Найдавніший список „Енеїди“ І. П. Котляревського й деякі думки про генезу цього твору.
1927. УАН. Наук. Збірн. іст.-філ. відд. № 44, К., сс. 182.
Рец.: М. Зеров („Література“, зб. I. УАН, 1928, от 249—254).
59. Оксман, Ю. — К истории опубликования „Энеиды“ И. П. Котляревского.
1926. „Атеней“ Ист.-лит. временник. Ленинград, кн. 3, ст. 152—154.
60. Плевако, М. — Григорий Квітко.
1918. Наше Минуте. К., № 2.
[Про „Енеїду“ див. ст. 240 і д.]
61. Стешенко, І. — Енеїда Котляревського і Котельницького в порівнянні з іншими текстами.
1911. Зап. Укр. Наук. Т-ва в Києві, К., кн. ІХ, ст. 55—85.
Рец. („Рада“, 1912 ч. 44.).
62. — Сумцовъ, Н. — Изъ украинской старины.
1905. X., ст. 14—35.
[Бытовая Старина въ „Энеидѣ И. П. Котляревскаго].

63. Ш а л я. І.—Національні ознаки „Енеїди“ Котляревського.
1919. І. Котляревський. Енеїда. Під редакц. О. Дорошкевича, К.
„Криниця“, ст. XX—XXVI.

в. Розвідки та статті про драматичні твори.

64. А й з е н ш т о к, Я.—Студії над текстами І. Котляревського.
1927. Зап. іст.-філол. відд. УАН, К., кн. X, ст. 75—98.
65. А н т о н о в и ч, Д.—Перша Наталка Полтавка.
1923. Нова Україна. Кн. X. [кн. не бачив].
66. А н т о н о в и ч, Д.—Триста років українського театру (1619—1919).
1925. Прага.
[п'єси Котляревського на ст. 65- 66, 107].
Рец: П. Рупін, („Україна“ 1925, кн. 4, ст. 162—163).
67. Є ф р е м о в, С.—Москаль—Чарівник.
1918. Ів. Котляревський. Твори, вид. II, ст. 164—166.
1926. Ів. Котляревський. Твори, ДВУ. ст. 363—365.
68. Є ф р е м о в, С.—Наталка—Полтавка.
1918. Ів. Котляревський. Твори, вид. II., ст. 162—164.
1926. Ів. Котляревський. Твори. ДВУ., 363—365.
69. З а й ц е в, П.—Нове до тексту „Москаля Чарівника“.
1918. Наше Минуте, кн. 1, ст. 149—150.
70. К и с і л ь, Ол. — Український Театр. Нарис історії Українського театру.
1925. Книгоспілка.
[V, Котляревський і його п'єси, на ст. 62—64].
Рец. М. Марковський („Україна“, 1925. Кн. 4, ст. 173—174)
71. К о п е р ж и н с ь к и й, К.—Де-кілька джерел до вивчення історії постановки драматичних утворів Котляревського.
1924. Черв. Шл. X., № 8—9, ст. 251—255.
72. М а р к о в с ь к и й, М.—„Наталка-Полтавка“ І. П. Котляревського за рукописом 1820 року.
1927. Зап. іст. філом. відд. УАН, К., кн. XIII—XIV, ст. 44—50.
73. М а р к о в с ь к и й, М.— „Наталка-Полтавка“ і „Москаль—Чарівник“ Котляревського (на столітній ювілей).
1919. ЛНВ., кн. 3, ст. 250—256.
74. П е р е т ц, В.—До історії тексту „Наталки-Полтавки І. П. Котляревського.
1928. ВУАН. Література. 36. І. За редакцією акад. С. Єфремова, М. Зерова і П. Филиповича. К., ст. 114—119.
75. Р у л і н, П.—До „Москаля Чарівника“.
1923, Зап. іст.-філ. відд. УАН. кн. IV, ст. 237—239.
76. Р у с о в ь, А.—Какая роль Возьного въ „Наталкъ-Полтавкъ“.
1904. К., Київ. Ст., 1. Ст. 41—64.
77. Р у л і н, П.—Ів. Котляревський театр і його часу.
1927. Рання Україн. Драма. К., Редакція й стаття П. Рупіна ст. VII—XXII.

- Рец. { Ів. Єрофіїв. („Черв. Шл.“ 1927. XII, ст. 205—206).
 { М. Марковський („Україна, 1928. кн. 3. ст. 156—163).
78. Стешенко, Ів.—З історії укр. драми 19 віку.
 1913. Сяйво. К.. ч. 2, ст. 49—54.
 [Про п'єси І. Котляревського].
79. Филипович, П.—До тексту „Москаля Чарівника“.
 1923. Зап. іст.-філ. відд. УАН, кн. IV, ст. 236—237.

III. A

Анто

Мізе

5,

Авто

5 III

Борви

Білко

Віан

В. М.

Вати

Гард

Грив

Грин

Грос

Греч

Дом.

Дору

І.

Євзе

Ефим

Ефр

І

Євша

Жу:

Жо:

Зай

І

Зер

Кар

Кат

Кис

Кол

Кол

Кол

Кол

Л.

Л.

М.

М.

М.

III. Абетковий список авторів, що писали про Котляревського

Анон. ав. II-36, III, 1, 2, 3; IV, 1, 1а.
Айзеншток, І. I—6; IV—3, 4,
5, 64.
Антонович, Д: II—1, 2; IV, 65, 66.
Б. III—За.
Барвинський О, IV—6, 7.
Біднов, В. II—3.
Бужинський, М. II—4.
В. Ч. II—5.
Василько, А, IV—8.
Горленко, В. IV—9.
Граховецький Д. II—6.
Грінченко, Б. IV—10.
Городинський, Я. IV, 45, 46.
Гречишко, С. IV, 47.
Доманицький, В. IV—II
Дорошкевич, О. II—7; IV—12,
13, 14; 48, 49.
Єнзен, А. IV, 50.
Ефименко, А. II—8.
Єфремов, С. II—9, 10, 11, 12;
IV—16—21, 51, 67, 68.
Євшан, М. IV—15
Жук, М. IV—22.
Житецький, Г. IV, 52.
Зайцев, П. I—4, 20; II—13;
IV—23, 53; 69.
Зеров, М. IV—24; IV, 52, 54, 58.
Карский, Е. IV, 56.
Капельгородський, П. IV, 55.
Кисіль, О. IV—70
Клепатський, П. IV—25.
Коваленко, Г.—II, 15, 16, 17.
Короленко, В.—IV, 26.
Коряк, В. IV, 27, 28.
Копержинський, К. IV, 71.
Л. П.—III, 4.
Лященко, А. II, 14.
Марковський, М.—IV, 57, 58,
70, 72, 73.
Меженко, Ю. IV, 29.
М. Д.—III, 5.

М. П.—II, 18.
Музичка, А.—IV, 30.
Огієнко, І.—IV, 31.
Оленин, М. III, 3.
Оксман, Ю.—IV, 59.
Павловський, І. II, 19 — 21,
23—25.
Перетц, В. IV, 74.
Плевако, М. IV, 32, 60.
П-ко, В. II, 22.
Пушинський, О, II—26.
Пчілка, О. I, 12; III, 7.
Радзикович, В. IV. 32а.
Рогозівський, III, 8 а.
Росснев, П. II, 27.
Р-в, IV, 33.
Рулін. П.—IV, 66, 75, 77.
Русов, А.—IV, 76.
Рябинин-Скляревський, О.
II, 28.
Семенів, М. М. IV, 34.
Сластионов, А. III, 8.
Срезневський, В.—II, 29.
Сріблянський, М. IV, 35.
Стебницький, П. II, 36.
Степовий, В. II, 31; IV; IV, 37.
Старицька—Черняхівська, Л.,
IV, 36.
Стешенко, І.—IV, 61, 78.
Сулима, М. IV, 38.
Сумцов. Н.—IV, 62.
Филипович, П. I, 23; II, 32; IV,
39, 79.
Франко, І.—IV, 45.
Чикаленко, Є.—III, 10.
Шаля, І. IV, 63.
Шамрай, А.—IV, 39.
Шамовой, М.—IV, 40, 41.
Широцький, К.—II, 35.
Щепот'єв, В.—II, 33, 34; IV,
42, 43.
Юноша, В.—IV, 44.

ДОДАТКИ

I. Скорочення в тексті:

А) назов міст.	Б) назов журналів
Катер — Катеринослав	Ж-Р — Життя й Революція
К — Київ	Зап. НТ. ім. Ш.—Зап. Наук. Тов-ва
Л — Львів	ім. Шевченка
П — Полтава	К.-ст. — Киевская Старина
Х — Харків	ЛНВ — Літературно-Науковий
	Вісник
	Черв.-Шл. — Червоний Шлях
	Рідн. К. — Рідний Край
	В) прізвищ авторів
	Пл — Плевако, М.

II. Періодичні видання, що їх використано для бібліографії*)

Журнали:	Наше Минуте
Всесвіт	Рідний Край
Життя й Революція	Русские Записки
Записки іст.-філ. відд. УАН	Січ
Записки Наук. Т-ва ім. Шев-	Сяйво
ченка	Червоний Шлях
Записки Київ. Наук. Т-ва	Україна
Записки Н. Д. К. іст. укр.	Украинская Жизнь
культ. (X.,)	Українська Хата
Записки Одеського ІНО	За сто літ—зб.
Исторический Вестник	Пошана—зб.
Киевская Старина	Література—зб.
Книгар	Рада—газ.
Літер.-Наук. Вісник	Рідне Слово—газ.
Наше слово	Село—газ.

*) Проглянута значно більша кількість періодичних видань, але зазначено є лиш ті, в яких були надруковані матеріали про Котляревського.

В покажчику журналу „Рускій Зіблюфіль“ за 1913 р. є вказівка на І. П. Котляревського, який згадується в V кн. (на ст. 129), якої нам не вдалося дістати.

СПИСОК ВИДАНЬ ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ.

1. Інкунабули Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. *І. Я. Фаас*. Од. 1927.
2. Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. Том I. Од. 1927.
Зміст. А. Одеська Центральна Наукова Бібліотека:
С. Рубінштейн.—Одеська Центральна Наукова Бібліотека.
О. Вайнштейн.—Музей Книги Одеської Центральної Наукової Бібліотеки.
Б. З матеріалів рукописного зібрання Одеської Центральної Наукової Бібліотеки:
П. Бузук.—З лінгвістично-історичних матеріалів.
М. Слабченко.—Два топографічні описи Полтавщини й Харківщини.
М. Петринський.—Матеріали до історії Жовтневих днів в Одесі. (Архів комісара Тимчасового уряду).
В. З праць Бібліографічного Семінару Одеської Центральної Наукової Бібліотеки:
С. Рубінштейн.—Основні завдання наукової бібліографії в СРСР.
Ф. Петрунь.—Рукописна збірка В. І. Григоровича. Бібліографічні замітки.
К. Копержинський.—Бібліографічні uwagi до історії української книги 80—90-х років XIX століття в Одесі
С. Боровий.—Книга в Одесі в 1917—21 р.р.
Д. Романовський.—Періодика в Одесі в 1917—21 р.р.
С. Боровий.—*Volantia* в Одесі в 1917—21 р.р.
3. Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. Том II. Вип. I. *М. Коцюбинський*. Бібліографія за 10 років. Склав *О. М. Горецький*. Од. 1928.
4. Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. Том II. Вип. II. Бібліографія І. П. Котляревського. Склав *О. М. Горецький*. Од. 1928.
5. Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. Том III. Одеська періодична преса за роки революції та громадянської війни (1917—1921). Склав *Г. Д. Штейнванд*, за редактуванням проф. *С. Л. Рубінштейна*. (друкується)..
6. Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. Том IV. Українське літературознавство за роки 1917—1927. (Класики українського письменства в сучасному освітленні).— Бібліографічний покажчик (друкується).
7. Окремі відбитки:
 - а) *С. Л. Рубінштейн*.—Одеська Центральна Наукова Бібліотека. Од. 1927.
 - б) *О. Л. Вайнштейн*. Музей Книги Од. Центр. Наук. Бібліотеки. Од. 1927.
8. Матеріали з історії візантійсько-слов'янської літератури та мови. Од. 1928.

Підготовлюється до друку:

Зведений каталог чужомовної наукової періодики по бібліотеках м. Одеси, за редактуванням проф. *С. Л. Рубінштейна*.

Ціна 35 коп.

СКЛАД ВИДАННЯ:

Торговельний Відділ Одеської Філії Державного Видавництва України
Одеса, вул. Ласалю, 33 (Пасаж).

Odessa Derzavna naukova biblioteka
НКО УСРР УПРНАУКИ
ПРАЦІ ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

ТОМ III

EXCHANGE
SEP 2 1930

Pratsi
==

ОДЕСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА

РОКІВ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

1917 — 1921

Розвідка проф. С. Л. РУБІНШТЕЙНА

Опис Г. Д. ШТЕЙНВАНДА

За редакцією

проф. С. Л. РУБІНШТЕЙНА

ОДЕСА — 1929

ТОМ III

ОДЕСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА

РОКІВ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

1917 — 1921

Розвідка проф. С. Л. РУБІНШТЕЙНА

Опис Г. Д. ШТЕЙНВАНДА

За редакцією

проф. С. Л. РУБІНШТЕЙНА

ОДЕСА — 1929

Друкувати 500 примірників.

Директор Бібліотеки

проф. С. Л. Рубінштейн

Цей III том своїх „Праць“ Одеська Центральна Наукова Бібліотека присвячує одеській періодичній пресі років революції та громадянської війни (1917—1921 р.).

Для складання опису використано всі великі Одеські книгозборища, що збирали цю літературу: крім Центральної Наукової Бібліотеки — Державна Публічна Бібліотека, Українська Державна Бібліотека ім. Шевченка, Єврейська Академічна Бібліотека, Округове Архівне Управління з Іспартом та Музеєм ім. Жовтневої Революції та Архів Праці, яким Одеська Центральна Наукова Бібліотека висловлює свою щиру подяку. Мимо того, до опису включено видання, що знаходилися на руках у низки приватних осіб, які ласкаво передали їх Бібліотеці.

Складання опису було доручено науковому співробітникові Бібліотеки Г. Штейнванду, який здійснив його при технічній допомозі з боку співробітників Бібліотеки — С. П'ятницької та Т. Ходжаш, аспірантів О. Варнеке й М. Рапопорт. Виділити треба тільки опис періодики єврейською мовою, що його перевів С. Боровий. Працю щодо визначення політичного напрямку видань провадили складач укупі з М. Петринським та низкою інших осіб, що їх в окремих випадках було притягнуто для консультації.

Опис провадився принципово *de visu*. Видання, що на них ми знайшли вказівки в літературі, але яких нам не пощастило розшукати, до основного опису й не включено. Їх подаємо в окремому додатковому спискові. Цей опис вповнює частково прогалину в державній реєстраційній бібліографії УСРР. Він міг би в майбутньому, коли б Книжкова Палата склала и видала Літопис Українського Друку за роки революції та громадянської війни, стати складовою його частиною. Нам здавалося тому доцільним щодо характеру бібліографічного опису (числа та розміщення елементів бібліографічного опису, розбивки періодичних видань на газети та журнали і інш.) в основному додержуватись практики Української Книжкової Палати.

Прагнучи точного, та по змозі повного бібліографічного опису, особливо бажаного щодо видань надзвичайно рідких, ми не вважали за можливе обмежитися, в дусі бібліографічного формалізму, лише копіюванням назви видання та фіксацією формальних його ознак. Бібліо-

графія для бібліографії— зайве заняття. Бібліографія має допомічне, прикладне, практичне значення або вона не має жодного. І кожне бібліографічне видання повинно мати певну „цілеву установку“. Цілева установка бібліографічного покажчика Одеської періодики за роки революції та громадянської війни, що його видає Одеська Центральна Наукова Бібліотека— є в тому, щоб яко ключ до особливо цінної для епохи революції групи матеріалів (періодичної преси), стати за довідкове видання при вивченні історії Жовтневої Революції. Тому було доцільне для кожного видання викрити те, що в даному зв'язку є зокрема істотним— його політичний напрямок. Цього завдання досягаємо, де це було можливим, наводячи витяги з редакційних статтів, що виявляють справжню клясову фізіономію та політичну орієнтацію органу; там, де це було чомусь неможливим, політичний напрямок просто зазначався.

Перед бібліографічним покажчиком дано мою статтю: „Одеська періодична преса років революції та громадянської війни“, що в ній дається аналіза преси та розподіл її за періодами, які визначено за етапами в розвитковій революції, в зв'язку з перипетіями громадянської війни.

Наприкінці додано підсобні покажчики, що в них дається списки видавців, редакторів, друкарень, а також книгосховищ, в яких знаходиться кожне з описаних видань. Покажчики ці склав Г. Штейнванд; він же дає детальніші пояснення до розташування матеріалу в бібліографічному покажчикові періодики та характеру бібліографічного опису.

Працю було почато в вересні 1927 р., і в головних рисах закінчено наприкінці 1928 року. Але через недостачу коштів її не можна було тоді ж надрукувати.

Видаючи тепер цю працю, я вважаю за свій обов'язок від імени Одеської Центральної Наукової Бібліотеки висловити подяку Одеському Округовому Виконавчому Комітетові, що надав Бібліотеці кошти для видання, цього опису, який, слід сподіватись, буде корисним для всіх тих, що вивчають історію Жовтневих днів, революції та громадянської війни на Одещині.

Директор Бібліотеки

проф. С. Л. Рубінштейн

ОДЕСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА

років революції та громадянської війни (1917—1921)¹

З основних завдань наукової бібліографії СРСР одним з чергових треба визнати бібліографування літератури революційного часу.²

Література ця має особливий інтерес, як пам'ятник виключної що до її значіння історичної доби. Бібліографування її повинно бути переведено невідкладно ще й тому, що в протилежному разі багатьом матеріалам, надзвичайно цінним, загрожує небезпека залишитись зовсім невідомими. З історичного погляду, як матеріал для вивчення епохи революції, особливий інтерес має періодична преса, в якій політичне життя країни відбивається особливо яскраво. Тому бібліографічний опис періодичної преси повинен бути визнаним надзвичайно цінним в інтересах вивчення історії революції. До цього часу, однак, у нас в цьому напрямку зроблено ще не багато. Відомі роботи Ільїнського „Список повременных изданий за 1917 г.“, ч. I, Петроград, 1919 и „Список повременных изданий за 1918 г.“ Петроград, 1920. До якої міри, однак, ці списки неповні, може свідчити такий факт: в Ільїнського за 1918 рік зазначено 24 періодичні видання, що виходили в Одесі; в нашому описі їх зазначено—145. Як не добре збереглись друковані твори цього періоду, свідчить таке: в числі 24-х видань списку Ільїнського є 8 назов, що не увійшли до нашого опису—їх не пощастило виявити ні в одній з одеських збірок. Але мабуть Ільїнський складав свій опис не de visu, а на підставі заявок, які надходили до Книжкової Палати, та включив до свого списку деякі видання, що фактично друком не вийшли.³

¹ Вважаю за потрібне зазначити та особливо підкреслити велику допомогу, що її вчинили мені при складанні цієї статті аспіранти Центр. Наукової Бібліотеки О. Варнеке та С. Боровий. Вони, зокрема, зробили всі підрахунки, які дали цифровий матеріал, що ним оперує дана стаття; вони ж склали всі уміщені в цій статті таблиці. Як ці таблиці, так, взагалі цю статтю складено на підставі опису, що його виконав Г. Штейнванд. Щодо історичних питань та зокрема при встановленні політичного напрямку видань я користувався з допомоги М. М. Петринського. Всім вищезазначеним особам висловлюю ширю подяку

² Рубінштейн, С. Л. Основні завдання наукової бібліографії СРСР, „Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки“, т. I.

³ Для єврейської періодичної преси за 1917—1918 роки існує, як відомо, праця: „Еврейская периодическая печать в 1917—1918 г.“ Составил по материалам Российской

Останніми часами вийшло ще декілька праць, що їх присвячено опису періодичної преси; частина з них вийшла друком після того, як наша праця була вже закінчена. З них зазначимо такі: 1) Проф. Б. М. Городецкий. „Периодика Кубанско-Черноморского края. 1863—1925“. Краснодар. 1927, 2) „Часописи Поділля“. Вінниця 1927—1928, що їх видала Вінницька Філія Всенародньої Бібліотеки. 3) Н. Н. Столов. „Периодическая печать Ульяновской губернии. 1838—1927“, „Библиографический справочник“, под редакцией В. Алексеева. 1928 (Обществоизучения Ульяновского края и Ульяновское Губернское Архивное Бюро), 4) „Газеты и журналы Саратовской губ. за десять лет. (Материалы)“. Составил В. Сушицкий. Саратов. 1928 р. (Ниже-Волжское Краевое Научное Т-во Краеведения).¹

З цих 4-х видань 3 дають опис періодики свого краю за весь час, і тільки останнє — за 10 років. Наш же опис обмежується п'ятиріччям; не дивлячись на це, наша праця розрослася. Це пояснюється, по перше, порівнююче великою кількістю видань, які виходили за це п'ятиріччя в Одесі; до того, деякі із видань (описи Ульяновської та Саратовської преси) уявляють собою скоріше списки, ніж бібліографічні описи періодики; — наша же праця дає детальний бібліографічний опис. Вона, таким чином, щодо одеської періодичної преси, частково виповнює прогалину за відповідні роки в роботі державної реєструючої бібліографії, що провадиться зараз Книжковою Палатою. Коли б в великих центрах Союзу — Москві, Ленінграді, Харкові та Києві було переведено такий же опис періодики, як той, що в сучасний момент публікує Одеська Центральна Наукова Бібліотека, всі, що вивчають історію революції, мали б в своїх руках довідник виключної цінности.

В бібліографічному опису одеської періодики, що склала Одеська Центральна Наукова Бібліотека, охоплено 1917—1921 рр. Громадянська війна в самій Одесі, власне, закінчилась раніш — в 1920 році. Але в загальнодержавному масштабі й 1921 рік треба віднести до доби громадянської війни. Тому нам здавалося доцільним в нашому опису періодики охопити період 1917—1921 рр. включно, при чому все п'ятиріччя розглядається як одна доба — доба революції та громадянської війни. Всі видання цього часу — газети та журнали — розта-

Книжной Палаты и другим источникам И. Яшунский. Петроград. 1920. В Яшунського зазначено 1917—1928 рр. 13 видань; у нас — 21, при чому в Яшунського є одно видання, що його не має в нас.

Пізніша праця А. Киржніца: „Еврейская периодическая печать в СССР (1917—1927)“. Минск. 1928 (єврейською мовою), що недавно вийшла друком, присвячена єврейській пресі виключно єврейською мовою (ідіш). За 1917—1921 рр. в ній описано 13 одеських видань. У нас є 6 видань, відсутніх в опису Киржніца, але в нього є 4 видання, яких нам не пощастило знайти та описати *de visu*.

¹ Зазначимо ще опис військової періодики СРСР за час громадянської війни, що друкувався в „Военно-библиографическом Справочнике“ в №№ 2, 4, 5, 6. Цей опис, принаймні в частині щодо видань, які виходили друком в Одесі, дуже неповний.

шовані суцільними списками, в яких за абеткою розміщено всі видання цього періоду. В історичній перспективі великого масштабу п'ятиріччя 1917—1921 року дійсно можна розглядати як один період, але при більш детальному розгляді в місцевих умовах цей період все ж розпадається в зв'язку з перипетіями громадянської війни на низку більш дрібних періодів, що різко відрізняються від сумезних періодів, маючи свою соціально-політичну фізіономію та свою періодичну пресу: характер кожного з цих періодів і його преси визначається спів відношенням соціально-політичних сил, що від періоду до періоду змінюється.

Топінеу в передмові до свого опису періодичної преси Парижу за часи великої французької революції (у 2-му томі своєї класичної праці „Bibliographie de l'Histoire de Paris pendant la Révolution française“, Paris, 1894), критикує свого попередника Натіна за те, що він у своїй „Bibliographie historique et critique sur la presse périodique française“, Paris, 1866 дає опис періодики за абеткою в межах хронологічного порядку, себто розташовує всі періодичні видання за абеткою в межах року (див. Топінеу, Bibliographie. Tome deuxième р. XXXIV). Сам Топінеу розбиває добу великої французької революції на періоди, що визначаються етапами в розвитку революції (їх у нього 6: до скликання Генеральних Штатів, від скликання Генеральних Штатів до падіння Людовика XVI, від 15 серпня 1792 р. до 9-го термідора, період термідора и т. інш.), і дає опис преси в хронологічному порядку окремо з кожного з зазначених періодів. На нашу думку розміщення періодичних видань, що його прийнято у Натіна, дійсно незадовільне головним чином тому, що основні рубрики або розділи визначаються у нього календарними роками. Об'єднання матеріалів за роками навряд чи являє великий інтерес з історичного боку, саме для революційної доби, під час якої, при швидкому темпі подій, в межах одного року змінюються епохи, між якими проходять більш глибокі поділи, ніж між іншими 10 річчями. Формально хронологічні рядки, що їх визначає календарний рік, є зовсім зовнішні грані для матеріялу, що його вивчають. В одну рубрику в межах року об'єднується цілком різноманітний матеріял, видання, що виходили при різних умовах і мали різноманітні фізіономії. Всяке узагальнення, зроблене на підставі такого поділу матеріялу, буде мати дуже проблематичну цінність.

В праці, що її видає Центральна Наукова Бібліотека, докладного бібліографічного опису дано за абетковим порядком, що охоплює всі видання за 5 років. Розташовування матеріялу за абеткою має значну технічну зручність при розшукуванні матеріялу, а також при складанні самого опису. Кожне видання можна описувати тільки один раз, проте як при опису за роками довелося б те саме видання, що виходило протягом декількох років, описувати декілька разів. Вражаючим зразком тому є видання Вінницької Філії ВБУ: „Часописи Поділля, історично-бібліограф. збірник“ Вінниця 1927-28, де для 6 назов

довелося дати 120 описів.¹ Однак, оскільки значення та завдання цього опису періодики полягає, головним чином, в тому, щоб бути допоміжним апаратом для історичного досліджу, треба визнати, що кардинальне значення повинно мати розміщення матеріалу в історичному порядку, який визначається не зовнішніми хронологічними рямками календарного року, але етапами соціально-історичного розвитку.

За таким порядком надається огляд періодичної преси, що виходила за роки революції та громадянської війни, в цій статті.

В Одесі за роки 1917—1921 можна відокремити такі періоди, які визначаються змінами влад, що відбувалися за цей час в Одесі в процесі громадянської війни:

1) Період Лютневої Революції та тимчасового уряду від 12.III-1917 до 7.XI-1917 р. 2) Переходовий період від 7.XI-1917 р. до 27.I-1918 р. (Під переходовим періодом тут мислиться період з моменту скинення тимчасового уряду в Ленінграді до встановлення в Одесі радвлади. За цей час відірваності від центру в Одесі панувало одночасно декілька влад: Міська Дума, Військова Рада, Румчерод.)² 3) Перший період радянської влади, від 27.I до 13.III-1918 р. 4) Період австро-німецької окупації, який в свою чергу поділявся на 2 періоди: а) період Центральної Ради з 13.III до 30.IV-1918 р. та б) період гетьманщини з 30.IV до 26.XI-1918 р. 5) Переходовий період та Директорія від 26.XI до 18.XII-1918 р. 6) Період французької інтервенції, від 18.XII-1918 р. до 4.IV-1919 р. 7) Другий період радвлади від 4.IV до 23.VIII-1919 р. 8) Період добровольчий від 23.VIII-1919 р. до 8.II-1920 р. 9) Період радвлади з 8.II-1920 р.³ Однак, з огляду на те, що деякі з цих періодів, головним чином, ті, що зазначені нами як переходові, дуже короткотермінові, не внесли скільки-небудь істотних змін до складу преси,—ми, приймаючи до уваги нашу спеціальну мету вивчення періодичної преси епохи революції та громадянської війни, вважали за доцільне поділити пресу, що ми її вивчаємо, на 7 періодів:

I. Період тимчасового уряду та переходова доба (з 12.III-1917 р. до 27.I-1918 р.)

II. Період радвлади (з 27.I до 13.III-1918 р.).

III. Період австро-німецької окупації (Центральна Рада та Гетьманат) та переходова доба, включаючи сюди й Директорію (з 13.III до 18.XII-1918 р.). Переходову добу Директорії віднесено до попереднього, а не до наступного періоду з огляду на більш тісний зв'язок періоду Директорії з попереднім часом, а саме з добою Центральної Ради та Гетьманатом, ніж з наступним періодом, оскільки французьке ко-

¹ Див. рецензію С. Борового «Зап. Укр. Бібл. Т-ва в Одесі», ч. I. Одеса, 1928.

² Докладніше про цей час див. М. Петринський: «Матеріали до історії жовтневих днів в Одесі» (Архів комісара тимчасового уряду) Праці Од. Центр. Наукової Бібліотеки. I. 1927 р.

³ Дати вказано за новим стилем.

мандування спочатку займало анти-українську позицію, орієнтуючись на добровольчу армію.

IV. Період французької інтервенції з 18.XII-1918 р. до 4.IV-1919 р.

V. Період радянської влади з 4.IV-1919 р. до 23.VIII-1919 р.

VI. Період добровольчої влади з 23.VIII-1919 р. до 8.II-1920 р.

VII. Радянська влада з 8.II-1920 р.

Розподіл на ці відділи дає вже можливість відбити основні етапи розвитку Одеської періодичної преси за роки з 1917—1921 р. Далі надається огляд одеської періодичної преси по кожному з цих періодів.

Однак, раніш доцільно ще зазначити загальну кількість видань, що вийшли за часи революції та громадянської війни в Одесі. Разом за п'ятиріччя вийшло:

Газет — 274.

Журналів — 173.

Всього періодичних видань — 447.¹

Щоб полегшити порівняння з іншими виданнями, які розподіляють видання за роками, зазначимо також, що за роками видання п'ятиріччя з 1917 р. до 1921 р. розподілялись так:

	Газети	Журнали	Разом
1917	65	46	111
1918	91	54	145
1919	107	69	174
1920	65	28	93
1921	31	31	62

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ ПЕРІОДУ ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ ТА ПЕРЕХОДОВОГО ЧАСУ²

А. Газети:

1. Салдатська Думка—Рідний Курінь. Видання Укр. Військової Ради.³

¹ В нашому основному опису є 433 №№, з них 267 газет, 166 журналів. До цих видань, що їх описано de visu, в нашій статистиці приєднано ті з одержаних з других рук назов видань додаткового списку, існування яких було для нас певним, без всякого сумніву.

² В цьому спискові так само, як і в тих, що наведено нижче, цифри, що їх представлено праворуч,—визначають № видання за детальним описом. У цьому описі числа після назви визначають дати виходу першого й останнього числа даного видання. Коли цей час невідомий, то в дужках виставлено дату першого або останнього з тих чисел, що були в нашому розпорядженні. Коли в нашому розпорядженні було тільки перше число, то невідомість інших зазначено через (?). Коли видання, почавшись або закінчившись в даному періоді, переходить по-за межі його, це визначено рисками (—). Видання, що їх описано не de visu зазначені зіркою (*).

³ Напрямок газет та журналів, що їх видавали різні організації, ми не показуємо, бо його досить визначає громадсько-політичне обличчя цієї організації.

2. Український Виборець [підтримувала списки у. с.-р., у. с.-д. та соц. федер.] 2—6.VIII-17	9
3. Херсонщина. Орган Херсонськ. губ. К-ту партії Укр. с.-р. 6—(12).I-18	10
4. Армія и Революція. Изд. Совета солдатск. и офицерск. депутатов Од. гарнизона [однодневная газета, оборонческой ориентации] 23.III-17	12
5. Бюллетени Одесского Купечества (29.III-17)	23
6. Бюллетень № 2 [изд. федерации Анархистов-Коммунистов] (30.X-17)	24
7. Бюллетень Центрального Комитета Новороссійского Студенчества 12.III-17—(?)	33
8. Вечерняя газета номеръ три [с.-д. направления] 29.VII—(5.VIII)17	45
9. Власть Народа [буржуазн. орган радикальн. направления]. 27.III—II.V-17	47
10. Воинъ Свободы [изд. Од. Обл. Ком-та по организации Добровольч. Революц. Армии] (20.XI-17)	48
11. Вѣдомости Одесского Градоначальства —	52
12. Вѣстникъ Одесского Земства 4.V-17 —	54
13. Вѣстникъ подомовой организациі г. Одессы I.XI-17—(?)	55
14. Вѣстникъ Румынского фронта. Органъ Объедин. Совѣта Солд. и офиц. депутат. 30.IV—16.IX-17	56
*15. Голось оптимиста (без даты)	438
16. Голось Правды [буржуазн. орган] VII-17—(?)	63
17. Голось Пролетарія. Органъ Херс. Губ. и Од. Ком-та Р. С.-Д. Р. П. [большев.] 6.VII-17 —	64
18. Голось Революціи. Органъ Испол. Ком-та Сов. раб., солд. и крест. деп. Рум. фронта и области. 11.VII-17 —	65
19. Дни Авіаціи въ Одессѣ 8-го и 9-го Іюля 1917 [однодневная газета, оборончesk. ориентации]	69
20. Земля и Воля. Орган Обл. Ком-та партии с.-р. 15.VII-17—	76
21. Извѣстія Народной Милиціи г. Одессы 9.IV-17—(?)	80
22. Извѣстія Одесского Фронтowego и обл. сѣзда совѣтов и т. д. 10.V—17.VI-17	83
23. Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и Представителей Армии и Флота г. Одессы 10.III-17—	84
24. Красный Крестъ Южнаго Раіона 15.VIII-17 —	99
25. Крестьянинъ и Рабочій. Органъ Од. Ком-та С.-Р. 28.III—14.VII-17	102
26. Маленькій Одесскій Листокъ [кадетского направления] —	106
27. Маленькія Одесскія Новости [мелко-буржуазн. орган радикального направления] —	107
28. Маякъ. Черноморскій союзъ [суд. механиков и радиотелегр.] 26.VI—(14.VIII)17	108
29. Морякъ. Вр. Исп. Ком. Союза Мор. Т. Фл. 30.III-17—I.18	114

30. Наше Слово. Органъ Общеученическаго Союза г. Одессы 26.IV— 18.VI-17	128
31. Одесская Новая Газета. Органъ демократической мысли 12.III—(13.VI)17	131
32. Одесская Почта [бурж. орган бульварн. характера] —	137
33. Одесская Почта. Вечерній выпускъ телеграммъ	138
34. Одесскій Листокъ [фактически органъ партии к.-д.] —	147
35. Одесскія Извѣстія Подомовой Организациі I.18—(?)	150
36. Одесскія Новости [буржуазн. органъ радикальн. направленія]	151
37. Почта (2—25.X)	448
38. Прюгъ. Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи 17.V-17—	164
39. Рабочая Правда. Органъ Од. Ком-та Объед. Евр. Соц. Раб. Партиі (С. С. Е. С.) 9.IV—7.V-17	167
40. Рабочій Понедельникъ. Органъ Од. Ком-та „Бунда“ 1.I-18—	171
41. Радость дѣтей. (III)—(VIII)17	172
42. Революціонное Дѣло. Органъ Од. Ком-та партиі с.-р. 22.X— (10.XII)17	173
43. Родная Страна [националист. и клерикальная газета монархич. направл.] 23.XI-17—20.I-18	176
44. Русская Рѣчь [направление монархически-черносотенное]—20.III-17	180
45. Свободная Мысль [панславистскаго анти-германскаго направле- нія] I.18 —	182
46. Свободная Россія [фактически продолженіе черносотенной газеты „Русская Рѣчь“]. 21—26.III.—I-17	183
47. Свободное Слово [органъ „Русскаго Народнаго Государственнаго Союза“]—XI-17 —	184
48. Солдатская Мысль [изд. полковаго К-та 49-го полка, сперва близкая к с.-д. и с.-р., потомъ большевистскаго напр.] 19.III-17—3.I-18	189
49. Студенческіе Отклики. [Органъ Ком-та Объед. Социалист. сту- денчест.] 5.VIII—(24.IX)17	195
50. Сынъ Народа. Органъ Ц. К. Новорос. Студенчества 29.III—22.VI-17	196
51. Ученическая Мысль. Изд. Союза Учащихся гор. Одессы I.18—(?)	202
52. Ученическій Листокъ. Изд. Ученич. организациі г. Одессы I.X—(XII)17	203
53. Учредительное Собраніе. Изд. Од. Ком-та Р. С. Д. Р. П. [объед. меньшев.] I-18	204
*54. Хлѣбный листокъ	453
55. Южная Мысль [буржуазн. органъ радикальн. направленія]—	209
56. Южная Русь [ярко националист. и клерикальная газета монархич. напр.] 15.VII—25.X-17	211
57. Южный Рабочій. Органъ Од. Ком-та Р. С. Д. Р. П. 16.III-17—	213
58. Αναγεννησις [венізелістскаго напрямку] 30.IV—(4.X)17	219
59. Ήλιος [буржуазный органъ]—(15.X)17. —	220
60. Унзер Ворт. Органъ Од. Район. Ком-ту [Евр. Объед. Робітн. партиі, евр. мовою] 20.VI—(28.VIII)17	224
61. Унзер Лебн. [Дрібно-бурж. органъ; еврейскою мовою]—21.XII-17	225

62. Найе Лебн, дос. [видання евр. с.-д. партії „Поалей-Ціон“, евр. мов.] 22.XII-17 —	230
*63. Цетл № 3 [видання „Бунда“] 1—5.VIII-1917	454
64. Odessaer Rundschau [орган німців-католиків націоналіст. напрямку] 3.I-18—	242
65. Odessaer Zeitung [орган німців-лютеран, націоналіст. напрямку] 6.X-17 —	243
66. Vereinszeitung des Süd-Russischen Verbandes der Deutschrussen. 18.X—31.XII-17	245
67. Wyzwolenie. Organ Polskiego Kom-tu Wykonawczego w Odessie. 12.V—12.VIII-17	252
68. Дераша [румунськ. мовою, інформаційний буржуазний орган]—21.III—(25.XI)17	255
69. Lupta. Organ socialdemocrat [румунськ. мовою] 5.IX-17 —	256
70. Vestitorul [буржуазн. орган румунськ. мовою] 2.XI-17—(5.I)18	258
71. Словенски Југ. Орган југословена у Русји —	259
72. Le Courrier d'Odessa [буржуазний орган французької колонії в Одесі]—4.IV—(28.IV)17	265

В. Журнали:

1. Українське слово [вид. Од. Укр. Керовнич. Коміт.] 23.III—X-17	270
2. Акушерка—(VIII)17—	272
3. Бомба, журнал революційної сатири. III-17 —	276
4. Вѣстникъ винодѣлія—XII-17	301
5. Вѣстникъ всерос. союза мельниковъ-крупчатниковъ и строителей—VII.(IX)17	302
6. Вѣстникъ комитета румынскаго фронта всерос. союза городовъ 15.III—(20.XI)17—	304
7. Вѣстникъ профес. союза служащихъ пароходныхъ и транспортн. предпр. 16.IV-17	306
8. Вѣстникъ Юга [оборонческой ориентации] VII-17	309
9. Голось православныхъ. VI-17—(?)	312
10. Еврейская мысль [сионистский орган] 21.IV-17 —	316
11. Единеніе. Органъ еврейск. радик.-соціал. партіи „Поалей-Ціон“—16.XI-17	318
12. Еженедѣльникъ. Органъ всерос. союза русскихъ нѣмцевъ. 15.IV—(15.VII)17	321
13. Жизнь крымско-кавказскаго горнаго клуба [оборонческой ориентации]. I—(VIII)17	323
14. Зарница [литерат. художествен. журнал]. I-18	329
15. Заря авіаціи. X-17	330
16. Извѣстія Одесской Городской Думы	444
17. Извѣстія Одесской областной продовольственной Управы. VII—(XII)17	337

18. Извѣстія одеск. учебнаго округа.—V-17	336
19. Кодосья [еврейск. детский журнал]—(I)18	340
20. Маккаби [сионистского направлення] XI-17 —	348
21. Молодая Іудея [сионистского направлення] 9.IV—(15.IX)17	352
22. Молоть [орган фабрич.-заводск. комитетов] 23.XII-17—	354
23. Нашъ Голось [орган „Бунда“] 18.VI—(22.VIII)17	361
24. Объединеніе. Органъ Одес. ком. служащихъ госуд. и обществен. учрежд. 9.IV—(20.XII)17	369
25. Одесскій печатникъ. 10.X-17 —	373
26. Одесск. обозрѣніе театровъ.—(28.IV)17	375
27. Палестина. Журналь, посвящ. вопросамъ палестин. колонизаціи VIII-17—(I)18	376
28. Пуля [сатиричesk. журнал] VII—(?)17	382
29. Разсвѣтъ [ученический литературный журнал] IV—(?)17	385
30. Республика. Органъ демократ. мысли 23.III—(V)17	387
31. Свободный путь. Органъ Од. Орган. „Поалей-Ціонъ“. 1.VII— (22.VII)17	389
32. Стрѣлы [буржуазный сатир. журнал] 22.IV—(VI)17	394
33. Театръ и кино.—(15.IV)17	401
*34. Торговый бюллетень	452
35. Херсонскія епархіальн. вѣдомости —	405
36. Южный кооператоръ—	412
37. Южный музыкальн. вѣстникъ —	415
38. Южный професіон. вѣстникъ. Органъ Ц. К. рабоч. проф- союзов VIII-17 —	417
39. Гагіна [журнал присвяч. питаньямъ еврейск. дитячого садочку; геб- рейською мовою] IX-17 —	418
40. Гашилоах [орган „духовнаго сіонізму“, гебрейською мовою] IV-17—	419
41. Ашмедей [гуморист. журнал еврейск. мовою] 1917	421
42. Wochenblatt [орган спілки півден.-руськ. німців] 5.VIII—7.X-17	426
43. Tygodnik Odesski [націоналістический польскій орган].—(3.XII)17	427
44. Wyzwolenie. Organ Polskiego Komitetu Wykonawczego w Odessie. 19.VIII-17	429
45. Les nations opprimées (1.XII) 17 [орган антантофільської орієнтації]	432

Падіння царату і скасування царської цензури відзначилися в історії преси міцним зростом кількості періодичних видань, що відбивали інтереси та політичне життя революції.

За перший період після лютневої революції, до 1-го вступу радянської влади, в Одесі нараховується, як видно з вищенаведеного списку 72 газет і 45 журнали, разом, таким чином 117 періодичних видань, тоді як за царату, на 1 січня 1917 р. в Одесі виходило тільки 27 періодичних видань (13 газет та 14 журналів). Із видань цього часу тільки 15 газет (а саме №№ 5, 11, 15, 26, 27, 32, 33, 34, 36, 44, 54, 55, 59, 61, 71 нашого списку, цебто №№ 23, 52, 438, 106, 107, 137, 138, 147, 151, 180, 453, 209, 220, 225, 259, докладного опису)

і 12 журналів (а саме №№ 2, 4, 13, 15, 16, 18, 19, 26, 33, 34, 35, 36, 37, 43 нашого списку, цебто №№ 272, 301, 323, 330, 336, 444, 340, 375, 452, 401, 405, 412, 415, 427, докладного опису) перейшли в цей період з часів царату. Нових видань, таким чином, за цю добу вишло 90: 57 газет та 33 журнали. Значна кількість видань, однак, виходили не одночасно, а одне на зміну другого; так, наприклад „Свободная Россія“ була фактично продовженням „Русской Рѣчи“, яка припинилася в березні 1917 р. зараз після революції; „Ученическая Мысль“ з'явилася на зміну „Ученического Листка“, „Сынъ Народа“ став виходити замість „Бюллетеня Центрального К-та Новоросійського Студентства“ після його припинення. З 3-х органів партії есерів спочатку виходив „Крестьянинъ и рабочий“, його змінила „Земля и Воля“, після якої стала виходити газета „Революционное Дѣло“. З 3-х перелічених в списку німецьких органів спочатку виходив „Vereinszeitung“, а з січня 1918 р. почав виходити „Odessaer Rundschau“ і припинилася „Vereinszeitung“. Так само „Найе Лебен“ став виходити після припинення „Унзер Лебен“. Таким чином, в межах навіть одного періоду ми бачимо величезну нестійкість періодичних видань цієї доби.

Однак, коли й урахувати той факт, що далеко не всі з 111 періодичних видань, що виходили за цей період, існували одночасно, все-ж збільшення числа періодичних видань після революції не підлягає сумніву.

Що до політичної преси, основним фактом є поява право-соціалістичної преси (с.-д. та есерів), легальне існування якої в скільки небудь широких розмірах при цараті, особливо за роки війни, перед революцією було неможливе. Тепер вона з'являється і зразу посідає видне місце. Найбільш здатна частина політичних органів припадає на право-соціалістичні і ліво-буржуазні органи (Див. таблицю № 6), в повній відповідності з основним поділом соціально-політичних сил, блок яких визначав соціально-політичну фізіономію цього періоду.

Знаменний для періоду, що почався з падіння царату, є зріст національної преси. Відновляються після перерви, що її було викликано спочатку війни репресіями на український рух, українська преса — 3 газети (№№ 1, 2, 3 нашого списку) та 1 журнал (№ 1 нашого списку); значно поширюється єврейська преса: 3 газети і 11 журналів.

Варто ще відмітити появи професійних органів №№ 27, 28, 37 нашого списку газет та №№ 5, 7, 23, 24, 36 нашого списку журналів). Всі вони право-соціалістичного напрямку—меншовицькі та есерівські.

Для історії цього періоду див. таку літературу:

Ачканов Г. Очерки Февральской и Октябрьской революции (Развитие революционного движения в Одессе в 1917—18 гг. и роль большевиков) Исполтотдел Ол. Окр. Комитета КП(б)У. 1927.

Октябрь на Одещине. Сборник статей и воспоминаний к 10-летию Октября. Одесск. Окруж. Октябрьская Комиссия и Исполтотдел Окркома КП(б)У. Одесса, 1927, 492 с.

Дегтеров, Л. «Румчерод» и организация Красной Армии — Гражданская война. Материалы. Т. II. М. 1927, стр. 7—79.

Петринський Й, М. Матеріали до історії жовтневих днів в Одесі (Архів комісара тимчасового уряду)—Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. I. Од. 1927, стор. 79—117.

Кривошеев, А. Октябрь на юге.—Гражданская война. Материалы, т. II. М. 1927, стр. 99—130.

II. ПЕРІОД РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ.

А. Газети:

1. Вечерній Набать (орган Румынского фронта Р. С.-Д. Р. Партіи) 19.II—(28.II)18	39
2. Воскресный Листокъ для чтенія Православныхъ Хри- стіанъ. 25.II-18 (?)—	
3. Вѣдомости Одесскаго Градоначальства —	51
4. Вѣстникъ Одесскаго Земства —	54
*5. Голось Курсиста. (24.II) [орган учащихся вечерних курсов]	437
6. Голось Пролетарія. Орган Херс. Губ. и Од. Ком-та Р.С.-Д.Р.П.—	64
7. Голось Революціи. Орган Исп. Ком-та Сов. раб., солд. и крест. деп. Румфронта и области—	65
8. Извѣстія Одесскаго Совѣта Безработныхъ. 27.I-(?)18	82
9. Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и представителей Арміи и Флота—	84
10. Красный Крестъ Южнаго Раіона. — (20.II)18	99
11. Маленькій Одескій Листокъ [кадетского направления] —	106
12. Маленькія Одескія Новости [мелко-буржуазн. орган ради- кальн. направления] —	107
13. Наше Знамя. Органъ Од. Ком-та Партіи лѣвых с.-р. 8—(12).III-18	125
14. Одесская Почта [бурж. орган бульварн. характера]—	137
15. Одесская Почта. Вечерній Выпускъ телеграммъ —	138
16. Одескій Листокъ [фактически орган партии к.-д.]—	147
17. Одескія Новости [буржуазн. орган радикальн. направл.] —	151
18. Прюгъ. Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи—	164
19. Рабочее Слово. Органъ Од. Ком-та Р.С.-Д.Р.П. [объед.] 26.II— 8.III-18	169
20. Рабочій Голось. Органъ Од. Ком-та Р.С.-Д.Р.П. [объед.] 10.III(?)18	170
21. Рабочій Понедѣльникъ. Органъ Од. Ком-та „Бунда“ —	171
22. Свободная Мысль [панславистского, антигерманск. направления] —III-18	182
23. Южная Мысль [буржуазн. орган радикальн. направления]—	209
24. Южный Рабочій. Органъ Од. Ком-та Р.С.Д.Р.П. —	213
25. Найе Лебн, дос [вид. евр. с.-д. р. партіи „Поалей-Ціон“]—	230
26. Odessaer Rundschau [орган німців-католиків націоналіст. на- прямку]—	242
27. Odessaer Zeitung [орган німців лютеран націон. напрямку] —	243
28. Lupta. Organ Sozialdemocrat [румунськ. мовою]—(28.I)18	256

Б. Журнали:

1. Бомба, журнал революц. сатиры —	275
2. Буржуй [буржуазн. юристический журнал] 9.III-18 —	277
3. Вѣстникъ проф. союза служащихъ пароход. и транспортн. предприятий—	306
4. Еврейская Мысль [сионистский орган] —	316
5. Маккаби [сионистского направления]—	348
6. Молоть [орган фабрично-заводских комитетов.—(II)-18	354
7. Мысль. Органъ совѣта студенческ. представит. [„орган демократического студенчества“.] 20.II—(16.III)-18	356
8. Херсонскія епархіальныя вѣдомости —	405
9. Южный кооператоръ —	412
10. Гагіна [журнал присвяч. питанням еврейск. дятячого садочку; гебрейською мовою]—	418
11. Гашилоах [орган „духовного сіонизму“, гебрейск. мовою] —	419
12. Wyzwolenie [Organ Polskiego Wykopawczego Komitetu]	429

Перший період радянської влади в Одесі був дуже короткий — біля 2-х місяців,—і за цей час гострої класової боротьби і громадянської війни склад періодичної преси в Одесі не стільки відновився, оскільки скоротився. Загальна кількість видань за цей період — 40: 28 газет і 12 журналів. Із видань, що виходили у минулому періоді збереглося 21 газета (а саме №№ 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 нашого списку, цеб-то №№ 52, 54, 64, 65, 84, 99, 106, 107, 137, 138, 147, 151, 164, 171, 182, 209, 213, 230, 242, 243, 256, докладного опису) і 10 журналів, (а саме №№ 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12 нашого списку, цеб-то №№ 276, 306, 316, 348, 354, 405, 412, 418, 419, 429 докладного опису). Цікаво відмітити, що серед видань, які продовжували виходити за радянської влади ми знаходимо „Вѣдомости Одесскаго Градоначальства“ і „Прюгъ, органъ Об-ва Промышленниковъ Юга Россіи“. Не виходять тільки політичні органи черносотеного напрямку „Союза Русских Людей“ і т. і., більшість яких припинили своє існування ще раніш, наприклад, „Родная Страна“, „Русская Рѣчь“ і „Свободная Россія“ (останнє було продовженням „Русской Рѣчи“, які припинили своє існування ще за тимчасового уряду. Також не знаходимо ми жодного органу правих ес-ерів. В їх одеській організації йде в цей час розшарування на правих, лівих та інтернаціоналістів, яке ще не відкристалізувалося.

Протягом майже всього цього періоду продовжували виходити буржуазні органи найбільш не яскраво політичні, які виходили ще за часів царату і завоювали собі міцне становище, а саме: „Одесскія Новости“, „Маленькія Одесскія Новости“, „Одесская Почта“, ранішнє та вечірнє видання, а також „Одесскій Листокъ“, „Маленькій Одесскій Листокъ“—дві останні фактично органи кадетської партії. Наприкінці органи ці було припинено. Нових назов з'являється за

цей час надзвичайно мало, а саме 7 газет і 2 журнали, при чому із них „Рабочий Голос“ прийшов на зміну закритому „Рабочему Слову“, продовженню газети „Южный Рабочий“. Таким чином, ці видання по суті не можна вважати за нові органи.

Кидається в очі цілковите зникнення української преси, що мала в цю добу іншу політичну орієнтацію. Зв'язана з Центральною Радою, яка провадила боротьбу з радянською владою, ця українська преса з приходом радянської влади мусила була припинити своє існування.

Для історії цього періоду див. таку літературу:

Октябрь на Одещине. Сборник статей и воспоминаний к 10-летию Октября. Одесск. Окружн. Октябрьская Комиссия и Истпартотдел Окружкома КПБУ. Одесса, 1926, 492 с.

Кривошеев, А. Октябрь на Юге. — Гражданская война. Материалы, т. II. М 1927, стр. 99—130.

III. ПЕРІОД АВСТРО-НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ.

А. Газети:

1. Вільне Життя [видання „Соціалістичної Просвіти“] 31.III—10.IX-18	3
2. Вільне Життя. Телеграми [див. № 1]. 11—13.XII-18	4
3. Вістник Одеси [продовження „Вѣдомостей Одес. Градоначальства“] 12.IV—18.XII-18	5
4. Запорожець [націоналіст. напрямку] 26.XI-18	6
5. Чорноморська Хвиля [продовження газети „Рідний Курінь“, орієнтація на Центральну Раду] 24.III-18	11
6. Боряба [лево с.-ровського напрямлення] 26.VI—24.VIII-18	16
7. Братъ Брату. Изд. Общества пособія бѣднымъ больнымъ евреямъ „Эзрась-Хойлимъ“, однодневная. 14.V-18	17
8. Брачная Мысль VII.18—	18
9. Бѣлоруссы в Одессѣ [однодневная газета, поддерживает Белорусское Временное Правительство. 25.VIII-18	21
10. Бюллетень №... Одесскаго Желѣзнодорожнаго стачечнаго комитета (юго-западныхъ и бессарабскихъ жел. дорогъ) 19.VII—(9.VIII)-18 [подпольно]	25
11. Бюллетень Союза Взаимопомощи Офицеровъ. 27.III—(3.V)-18	32
12. Вечернія Новости [лево-соціаліст. напрямлення] 13.IV—(21.VIII)-18	42
13. Вѣдомости Одесскаго Градоначальства.—1.IV-18	52
14. Вѣстникъ Одесскаго Земства. 17.VII-18	54
15. Газета-Ракета [орган „соціалістовъ-юмористовъ“] 1—3.V-18	59
16. Голосъ Пролетарія. Орган Од. Ком. Р.С.Д.Р.П. (большеви́ков) [подпольн.].—(26.V)-18	64
17. Голосъ Революціи [большеви́стского напрямлення] 7.IV-18	65
18. Дѣтская Жизнь. (?)	71
19. Земля и Воля [орган лев. с.-р. интернац.] (18.V)-18	76

20. Извѣстія Одесскаго Городскаго Самоуправленія. 15—
(17).III-18 81
21. Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ
[с (16).III-19 г.—Рабочая газета]—22.V-18 84
22. Колокольчики [детская газета] 3.III—(1.V)-18 86
23. Красное Знамя. Орган Од. Ком-та партіи с.-р. 22.III—(14.V)-18 . 96
24. Маленькій Одесскій Листокъ [кадетскаго направленія]—22.V-18 106
25. Маленькія Одесскія Новости [мелко-буржуазн. орган ради-
кальн. направленія] 107
26. Молодая Украина [изд. „Соціалістичної Просвіти“] 26.V—
30.VI-18 110
27. Молодой Рабочій. Орган Од. Союза Раб. Молодежи IV—V.18 . 112
28. Набатъ [Изд. Од. союза Русскихъ Людей] 25.VIII-18 — 115
29. Настоящее и будущее [панславистск. антигерман. направл.] V.18 120
30. Наша жизнь [изд. союза взаимопомощи офицеров] 12.VI—
(13.X)-18 124
31. Наше Слово [изд. Союза учаш. веч. курсов] (IV-18) 126
32. Новая Жизнь. Органъ Внѣпартійнихъ Соціалистовъ. 27—(30).III-18 132
33. Новыя Вѣсти [право-социалист. направленія] 2—(3).IV-18 134
34. Одесская Брачная Газета. III—(X)-18 135
35. Одесская Мысль [продолж. газеты „Молодая Украина“]
I.VII—(23.VIII)-18 136
36. Одесская Почта [бурж. орган бульварн. характера] — 137
37. Одесская Почта. Вечернее изданіе— 138
38. Одесская Сваха. (IV-18) 139
39. Одесскій Коммунистъ. Органъ Обл. и Од. Гор. Ком-та КП(б)У
[подпольно] (IX.18) — 140
40. Одесскій брачный Листокъ. (IV-18) — 142
41. Одесскій Листокъ [фактически орган партии к.-д.] 147
42. Одесскій Союзъ Врачей. Органъ проф. Союза. 31.VIII-18 — . 148
43. Одесскій Телеграфъ [бурж., орган антисоветск. напр.] 25.IV-18— 149
44. Одесскія Новости [буржуазн. орган радикальн. направленія] — . 151
45. Палестина-Евреямъ. Изд. Гор. Ком-та Сіонистской организаціи
[однодневная] 30.VI-18 154
46. Призывъ [антиукр. и антибольшев. однодневная газета] 31.III-18 . 160
47. Прюгъ. Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи — . . . 164
48. Рабочая Мысль. Органъ Од. Ком-та Объед. Евр. Соц. Раб. Партіи
(С.С. и Е.С.) (18.IV-18) 166
49. Рабочий Еженедѣльникъ. Органъ Од. Ком-та „Бунда“.— VII-18 171
50. Революціонный Голось. Органъ большевиковъ и лѣвыхъ с.-р.
14—(21).IV-18 174
51. Родная страна [националист. и клерикальная газета монарх. на-
правл.] 21.III-18 — 176
52. Русское Дѣло [ярко-антибольшев. направл.] (12.IX-18) 181
53. Свободная Мысль [панславистскаго антигерманскаго напр.]—(III)-18 182
54. Свѣтлый День [газета безработных] IV-18 186

55. Спросъ и предложіе. Листокъ об'явленій. 14.V—(2.VIII)-18 .	190
56. Старая Одесская брачная Газета [продолженіе „Одесской брачной Газеты“] VI—VII-18	192
57. Студенческая Газета. Органъ Эконом. Отдѣла Совѣта Студ. представителей. 1—(14).XI-18	194
58. Торгово-Промышленная Газета 31.VII—(21.IX)-18	199
59. Церковное Слово (18.III)-18	206
60. Южная Мысль [буржуазн. орган радикальн. направленія]—(31.VIII)-18	209
61. Южный Рабочій. Органъ Од. Ком-та Р.С.Д.Р.П. [объед.]—	213
62. Яблочко [юморист. буржуазн. газ.] IV—V-18	216
63. Ерец-ісроел л'ісроел. Вид. Од. Міськ. Сіоністськ. Ком-ту [Геб-рейськ. мовою] Одноденна 30.VI-18	221
64. Глок, дер. орган Од. Ком-ту „Бунда“. 2.III—1.V-18	227
*65. Грінс. V—18—[одноденна газета, націоналіст. напрямку]	439
66. Найе Лебен, дос. [вид. євр. с.-д. партіі „Поалей-Ціон“]—(18.VIII)-18	230
67. Odessaer Rundschau. [орган німців-католиків націоналіст. напрямку]—	242
68. Odessaer Zeitung [орган німців-лютеран націоналіст. напрямку]— .	243

Б. Журнали:

1. Наше Село [укр. соціал. напр.] 26.V—(I.XII)-18	269
2. Бомба. Журналь революціон. сатиры [буржуазн. орган]—(?) 8	276
3. Буржуй [буржуазн. юмористич. журнал]—(VIII)-18	277
4. Восходъ. Еженедѣльникъ искусства. VI—(VII)-18	296
5. Восходъ. Стенограф. журналь. (?) -18	435
6. Врачебно-санитарная хроника г. Одессы. (VI)-18	297
7. Вѣстникъ Одес. Земства [„демократич.“ направленія] 31.VII-18—	305
8. Вѣстникъ проф. союза служащихъ парох. и транспорт. предпрятій.—(1.XI)-18	306
9. Вѣстникъ Финансовъ. Журн. пром., торг., техн. и биржи. XI.18—	307
10. Вѣстникъ 14-го участка подомовой організації г. Одессы. VI—(?) -18	308
11. Голось инвалида. X—(?) -18	310
12. Голось истины [евангелический журнал] V—(?) -18	311
13. Дивертисментъ [театральный журнал] (?) -18	315
14. Еврейская Мысль [сионистский орган]—	316
15. Еженедѣльникъ Одес. почтово-телеграфн. округа III—(IX)-18	320
16. Жизнь [кадетского направленія] VI—XII-18	322
17. Журналь необыкновенныхъ приключеній. VI—(X)-18	324
18. Журналь „Универсальная Библіотека“ (?) -18—	327
19. Знамя Труда [Орган профсоюза печатников лево-есеровск. направл.] IV—(?) -18	331
20. Маккаби [сионистск. направл.] —	348
21. Маленькій сатириконъ [бурж. юмористич. журнал] VI—(VII)-18	349

22. Медико-санитарний збірникъ. V—(XI)-18	350
23. Мельпомена [театральний журнал] III-18 —	351
24. Мысль. Органъ совѣта студенч. предств. [орган „демократического студенчества“] (III)-18	356
25. Нашъ союзъ [одноднев. газета профсоюзу служащ. кредитн. учреждений] VI-18	362
26. Объединеніе [литературн.-полит. журнал, об'єднуючий лево-буржуазн. и правосоціалістич. групування]. (IX)-18	368
27. Обновленіе [гимназический журнал] (?)—18	447
28. Огоньки [литературный журнал] V-18 —	371
29. Одесскій Печатникъ IV—(V)-18	373
30. Одесскій Чудакъ [бурж. юмористич. еженедельн.] VII—(?)—18	374
31. Промышленно-технической дѣятель. (?)—18	380
32. Студія [театральн. журнал] (?)—VIII-18	395
33. Театральний день. V-18 —	397
34. Уголокъ [детский журнал]. XI-18 —	403
35. Фигаро [театральний журнал] V—(XI)-18	404
36. Херсонскія епархіальныя вѣдомости—	405
37. Центродомъ. Органъ ц. к. подомовой організації. VII-18	406
38. Шпилька [юмористич. журнал антибольшев. напр.] V—(?)—18	407
39. Южный вѣстникъ аптечнаго труда. VI-18 —	411
40. Южный кооператоръ —	412
41. Южный Музыкальный вѣстникъ V—(VII)-18	415
42. Южный Огонекъ [литературн. журнал] IV—(VIII)-18	416
43. Южный профессиональный вѣстникъ. V—(X)-18	417
44. Гагіна [журнал присвяч. питаньямъ еврейск. дитяч. садочку, гебрійською мовою].—XI-18	418
45. Гашилоах [орган „духовного сіонізму“, гебрійською мовою] —	419
46. Маккабі [сіоністського напрямку, гебрійською мовою] X—XII-20	420
47. Wyzwolenie [Organ Polskiego Komitetu Wyciekawczego]—	429
48. Le français pour tous [учбовий журнал]. X—(XI)-18	431

На цей період, що продовжувався 9 місяців, падає 116 назв періодичних видань: 68 газет та 48 журналів, при чому значна кількість нових видань. Із загальної кількості 68 газет тільки 20 перейшли від попередніх періодів, (а саме №№ 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 24, 25, 36, 37, 41, 44, 47, 49, 51, 53, 60, 61, 66, 67, 68 нашого списку, цеб-то №№ 42, 52, 54, 64, 65, 71, 76, 84, 106, 107, 137, 138, 147, 151, 164, 171, 176, 182, 209, 213, 230, 242, 243 докладного опису). Із 48 журналів—12 (а саме №№ 2, 3, 8, 14, 20, 24, 29, 36, 40, 44, 45, 46, 47 нашого списку, цеб-то №№ 276, 277, 305, 316, 348, 356, 373, 405, 412, 418, 419, 420, 429 докладного опису). Нових назв ми наємо, таким чином, 84 : 48 газ. і 36 журнали.

Для більш детальної аналізи періодичного друку часів австро-німецької окупації цей період треба підрозділити ще на 3 підперіоди, а саме: період Центральної Ради від 13 березня до 30 квітня, період

Гетьманату від 30 квітня до 26 листопаду і перехідний період від 26 листопаду до 18 грудня.

Встановлення Гетьманату відзначилося різким погіршенням стану соціалістичної преси; ще Центральна Рада вживала цензурних репресій: 14 квітня зачинено „Извѣстія Сов. Раб. Депутатовъ“, але замість них вже 16 квітня почала виходити „Рабочая Газета“ з підзаголовком „Органъ Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ“, що продовжувала виходити до скинення Центральної Ради. Після ж встановлення Гетьманату припинилися так „Рабочая Газета“, як і „Голось Революції“, „Красное Знамя“, „Молодой Рабочій“, „Новая Жизнь“, „Революційный Голось“.

„Голось Пролетарія“ (більшовицький) припинив своє існування з самого початку австро-німецької окупації Одеси. Спочатку, при Центральній Раді виходив ще пів-легально „Голось Революції“ (лівих-ес-ерів), що замінив також і „Голось Пролетарія“, як це зазначено в пізніших підпільних номерах „Голоса Революції“ (див. докладний опис). Через деякий час „Голось Пролетарія“ почав знов виходити, але вже в підпіллі (№№ 1, 2), а потім починає виходити, також підпільно, замість нього „Коммунисть“.

Рівнобіжно із зникненням лівої преси помічається відродження крайньої правої. Починає виходити „Набатъ“, видання „Одесскаго союза русских людей“, „Родная Страна“, видання „с'езда духовенства и мирян Херсонской губ.“, „Русское Дѣло“ та інші.

Знаменна доля української преси за цей період: всього виходило за цей час: 1 український журнал, 5 газет українською мовою; крім того 2 українські газети російською мовою, а саме „Молодая Украина“ та „Одесская Мысль“, що її замінила. Із 5 газет українською мовою „Черноморська Хвиля“ і „Вільне Життя“ виникли при Центральній Раді і при Гетьмані припинили своє існування. Наприкінці гетьманського періоду в Одесі не виходило жодного українського органу, окрім офіційного „Вісника Одеси“, який був продовженням „Вѣдомостей Одесскаго Градоначальства“.

26 листопаду в Одесі припинилась влада гетьманського уряду (в особі скинутого в цей день градоначальника Мустафіна); влада перейшла до української воєнщини (в особі градоначальника Богдановича, якого призначив на цю посаду командуючий 3-м укр. корпусом), що орієнтувалася на Директорію, яка 14 листопаду повстала в Білій Церкві проти гетьманського уряду. Того ж числа починає виходити газета „Запорожець“ петлюрівської орієнтації і продовжує виходити, але змінює свою орієнтацію „Вісник“. В день перед вступом петлюрівців в Одесу 13 грудня починає виходити „Вільне Життя, Телеграми“. 18 грудня з приходом в Одесу французів „Вільне Життя, Телеграми“ припиняється; „Вісник Одеси“ знову перетворюється в „Вѣдомости Одесскаго Градоначальства“ російською мовою, і за перші часи французької інтервенції в Одесі нема знову жодного українського органу. (Тільки за декілька днів до уходу французів

в зв'язку з зміною орієнтації їх політики—розривом з добровольцями і зближенням з директорією—з'являються „Нові Шляхи“).

Історія української преси за часи революції та громадянської війни свідчить про надзвичайну залежність української преси цієї доби від зміни влад та їх орієнтації.

Для історії цього періоду див. таку літературу:

Сухов, А. Иностранная интервенция на Одешине. Истпартотдел Од. Окркома КПБУ. Одесса. 1927, 104 с.

Дашкевич, Б. Н. (С. Николаев). Железнодорожники в период австро-германской оккупации Украины 1918 г. Изд. Ц. К. Ж. Д. М. 1925.

Хаскин. Воспоминания о подпольной организации в Одессе в 1918 г. „Коммунист“ 1922 № 22 стр. 108—111.

Топольский, А. На Украине в эпоху гетманщины (Из истории левых с. р. Украины) „Летоп. Рев.“ 1925, № 2, стр. 36—48.

Крейзель, Ю. Профессиональное движение и австро-германская оккупация. ГИУ. Киев. 1924, 346 с.

Колесников, Б. Профессиональное движение и контр-революция. Очерки професонального движения на Украине. ГИУ. Харьков. 1923.

IV. ПЕРІОД ФРАНЦУЗЬКОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ.

А. Газети:

1. Нові Шляхи 9.III—5.IV-19	7
2. Брачная мысль —	18
3. Вечерній Часъ [буржуазн. орган] 24.I—3.IV-19	40
4. Вечернія Новости [буржуазн. информ. листок] 6.I—4.IV-19	43
5. Воля Труда. Орг. Од. Фед. Анарх. I—III-19	49
6. Вѣдомости Одесскаго Градоначальства —	52
7. Вѣстникъ Арменіи [національн. буржуазн. орган] 15.III-19 —	53
8. Газета для Женщинъ [буржуазн. орган] III—(?)19	58
9. Голось Труда [право-социалист. направления] 1—3.I-19	66
10. Дѣло. Органъ Южбюро ЦК партии с.-р. 23—30.III-19	70
11. Ежикъ въ Сметанѣ [буржуазн. юморист., газ.] 4.IV-19	73
12. Искатель Приключеній. I-19	85
13. Коммерческій Курьеръ [буржуазн. орган] 29.I-19—(19.III)-19	87
14. Маленькія Одесскія Новости [мелко-бурж. орган радикальн. направления]—4.IV-19	107
15. Набать [издание Сокза Русскихъ Людей]—20.I-19	115
16. Наше Слово [буржуазный либеральн. орган] 2—4.IV-19	127
17. Одесская Почта [бурж. орган бульварн. характера]—4.IV-19	137
18. Одесская Почта. Вечерній выпускъ телеграммъ. 3.IV-19	138
19. Одесскій Коммунистъ. Органъ Од. Обл. и Гор. Ком-товъ К. П. (б) У. [подпольно]	140
20. Одесскій Курьеръ [буржуазн. орган] 9.I—3.III-19	145
21. Одесскій Листокъ [фактически орган партии к.-д.]—5.IV-19	147
22. Одесскій Союзъ Врачей. Орган проф. союза—2.III-19	148

23. Одесскій телеграфъ [буржуазн. орган антисоветск. направления] (18.I)—8.II-19	151
24. Одесскія Новости [буржуазн. орган радикальн. направления]— 4.IV-19	151
25. Перо въ спину [буржуазн. юморист. газ.] 1—IV-19	156
26. Призывъ [добровольческой ориентации] 20.I—4.IV-19	161
27. Прюгъ. Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи.—26.III-19	164
28. Путь на сѣверъ [добровольч. ориентации] 2—3.IV-19	165
29. Рабочее Слово. Органъ Од. Ком-та Р. С. Д. Р. П. [объед.] 3—31.III-19	169
30. Родная Страна [националистич. и клерик. газета монарх. напр.]— 4.IV-19	176
31. Россія [монархич.-националист. направл.] 22.I—7.II-19	178
*32. Сучокъ въ глазъ. (?)—19	451
33. Тайны красного флага [ярко-антисоветск. направл.] 24.II— (24.III)—19	198
34. Факель. Органъ „Моревинт“ [комунист. напрямку, підпільно] (15)—26.III-19	205
35. Южная Мысль [буржуазн. орган радикальн. направления]—16.III-19	209
36. Южная Русь [монархич.-националист.направл.] 22.II—4.IV-19	210
37. Южный Рабочій. Орг. Од. Ком-та Р. С. Д. Р. П.—24.II-19	213
38. Odessaer Rundschau. [орг. німців-католиків, націонал. напрямку] 3.IV-19	242
39. Odessaer Zeitung. [орг. німців-лютер., національн. напрямку] —16.I-19	243
40. Biuletyn № 1 Sztabu Dowodztwa 4-ej Dywizji Strzelców Wojsk Pol- skich. 22.XII-18	247
41. Legjonista. Pismo żołnierskie. 12.I—2.III-19	249
42. Przegląd Polski [бурж. націоналист. орган]. 2.II—3.IV-1	251
43. France [орган интервентів, яскраво антибільш. напр.] 27.II—31.III-19	260
44. La gazette d'Odessa. Organe de l'Entante. 12.XII-18—21.I-19	261
45. La lutte Finale. Organ du groupe internat. des ouvriers Révolu- tionnaires [анархістськ. напрямку, підпільно] 5.I—(?)19	262
46. Le Communiste. Organ du partie Communiste [bolchevic] d'Odessa [підпільно] II-19—	264
47. L'Indépendent [інтервентської орієнтації]. 27.III-19	266
48. Herald [інтервентської орієнтації] 21.III—4.IV-19	267

Б. Журнали:

1. Биржевыя Извѣстія. XII—II-19	274
2. Благовѣсть [изд. религиозн. содержания, православно.] II—(?)19	275
3. Вѣстникъ банковъ и промышленности II—(?)19	300
4. Вѣстникъ Одесскаго земства [„демократич. “направл.]—III-19	305
5. Вѣстникъ финансовъ III-19	307
6. Грядущій день [право-социалистич. направления] III—IV-19	313

7. Еврейская Мысль [сионистск. направл.]—IV-19	316
8. Журналь О. IV Г. [гимназическ. литературн. журнал] III-19 . . .	325
9. Журналь „Универсальн. библіотека“ [литературн.]—I-19 .	327
10. Извѣстія импортно-распредѣлит. ком. земскихъ и город. самоупр. и кооперативн. организацій.—IV-19 .	334
11. Извѣстія Одес. Кредитн. Союза Кооперативовъ. III-19—	335
12. Извѣстія Центросоюза. III-19—	338
13. Искатель приключеній.—(?)—I-19	339
14. Кузькина мать. [обывательский юмористический журнал]. I-19 .	345
15. Листокъ пчеловода I—IV-19	347
16. Маккаби [сионистск. направления]—I-19	348
17. Мельпомена [театральный журнал]—III-19	351
18. Москвичъ [информационный журнал беженцев москвичей] I—II-19	355
19. Новый Путь [лево-есеровское направл.]—III-19	365
20. Объединеніе [литературно-полит. журнал, объединяющий лево- буржуазн. и право-социалист. группировки]—XII-19	368
21. Огоньки [литературный журнал]—III-19	371
22. Театральный День—I-19	397
23. Театръ и кино—I-19	401
24. Уголокъ [детский журнал]—I-19	403
25. Херсонскія епархіальн. вѣдомости.—II-19	405
26. Центродомъ. Органъ ц. к. подомовой организаціи г. Одессы.—IV-19	406
27. Эхо [литературн. журнал] (?)—IV-19	409
28. Южный вѣстникъ аптечнаго труда. XII-18	411
29. Южный кооператоръ	412
30. Гашилоах [орган „духовного сіонізму“, гебрійськ. мовою]—II-19 .	419
31. Макабі [сіоністич. напрямку, гебрійськ. мовою]—XII-19	420
33. Ди Вох [напрямок близький до „Поалей Ціон“] I—II—IV-19 . . .	422
34. Wiadomości Wojskowe [націоналіст. напрямку] I—(?)19 . . .	428
35. Wyzwolenie [Organ Polskiego Komitetu Wykonawczego]—IV-19 .	429
36. L'international rouge [підпільне комун. видання] I—(?)19 . .	433

Період французької інтервенції був часом концентрації в Одесі антирадянських сил зі всього Союзу, звідки їх вигнала радянська влада. Одеська періодична преса цього періоду повністю відсвітила в собі цю ситуацію, яка відбилася й на становищі лівої преси й на зрості правої монархічної преси, а також преси, що виражала економічні інтереси буржуазії.

Перш за все звертає на себе увагу значний зріст видань крайніх правих політичних угруповань. За цей час виходить „Набатъ“, „Родная Страна“, „Призывъ“, „Россия“ (орган Шульгина) „Южная Русь“, продовження „Россіи“, яку закрили французи, „Тайны красного флага“, виразно протирадянський листок.

Одночасно відрізняється ціла група таких видань, як „Коммерческий Курьеръ“, „Прюгъ, органъ промышленниковъ юга Россіи“, „Биржевыя Извѣстія“, „Вѣстникъ банковъ и промышленности“, „Вѣстникъ

Финансовъ". В Одесі знаходить собі при цьому пристановище низка органів, що виходили раніш в інших містах і примушені були припинити своє існування зі встановленням там радянської влади. Такими органами були „Тайны красного флага“, „Коммерческий Курьеръ“, „Przegląd Polski“, що пересунувся з Київa, і „Наше Слово“, яке видавали в Одесі співробітники колишнього „Русского Слова“, а після „Нашего Слова“, в Москві.

Більшовицька преса загнана в підпілля. Підпільно виходить за цей час „Коммунист“, „Факел“, орган Моревінта (молодого революційного інтернаціоналу). Меншовицька преса існує легально, але підлягає все ж цензурним репресіям: „Южного Рабочего“ зачинено з наказу французької цензури 24 лютого 1919 р., але замість його 23 березня почало виходити „Рабочее Слово“. Праві ес-ери видають в цей час „Дѣло“; цими двома виданнями, та мабуть ще „Голосомъ Труда“, обмежуються видання право-соціалістичних партій за цей час. Відсутні також будь які органи національно-соціалістичних партій. Єврейська преса цієї доби переважно сіоністська.

Оскільки представники Антанти, як інтервенти, взяли участь в громадянській війні, що розгорнулася в СРСР, то боротьба повинна була бути перенесена і до стану інтервентів. Одеса була свідком низки епізодів, що зв'язані з участю інтервентів в громадянській війні; і в пресі зазначеного періоду знайшла собі відгук: з'являється низка органів французькою мовою, з них одні—органи інтервентів „La Gazette d'Odessa, organe de l'Entente“, „France“, „Herald“, „L'Independant“, поруч з ними починає виходити низка органів французькою мовою з метою пропаганди поміж інтервентів: „Le Communiste“, „L'International Rouge“, „La Lutte finale“. Ці останні органи, зрозуміло, виходили підпільно.

Поміж періодичних видань цього періоду відрізняється ще одна група органів, а саме видання кооперативні: „Извѣстія Одесскаго Кредитнаго Союза Кооперативовъ“, „Извѣстія импортно-распределит. ком. земскихъ и городск. самоуправл. и кооперативныхъ организаций“, „Извѣстія Центросоюза“ и „Южный Кооператоръ“:—у відрізаній від цілого Союзу Одесі починають почуватися труднощі постачання.

Для історії цього періоду див. таку літературу:

Канторович, Вл. Французы в Одессе. Изд-во «Былое» Пгг. 1922, 27 с.

Гуковский, Ал. Французская интервенция на юге России (1918—1919 гг.) ГИЗ, М. 1928, 268 с.

Черная книга. Сборник статей и материалов об интервенции Антанти на Украине в 1918—1919 гг. Под. ред. и с предислов. А. Г. Шлихтера. ГИУ. Екатеринослав, 1925.

Марти, Андрэ. Красный флаг над французским флотом (Черноморское восстание) «Моск. Раб.» М. 1928, 208 с.

К истории французской интервенции на юге России. (декабрь 1918—апрель 1919 г.). (С предисловием Д. Кина), «Красный Архив», 1926 № 6, стр. 3—38.

V. ПЕРІОД РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ (4).IV-23 (VIII-19 г.).

А. Газети:

1. Боротьба. Орган Укр. Ком. партії [боротьбистів] 1.V-19—	2
2. Бессарабская Правда. Орган Врем. бессарабск. Ком-та партии Коммунистов [большевиков] (28.V—12.VII)-19	13
3. Борьба. Орган Од. Ком-та Укр. партии левых с.-р. [борьбистов] 26.VI-19	16
4. Бюллетень Одесского Совета Народного Хозяйства 25.VI—15.VII-19	29
5. Вестник N-ой Дивизии. Орг. Политотдела. 4—22.VIII-19	35
6. Вестник Одесского Губфинотдела. Ежемед. орг. Фин. Отд. Исполкома Од. Сов. Раб. Деп. 27.V—(22.VII)-19	36
7. Вестник Центропрофа. Ежемед. Орг. Од. Сов. Проф. Союзов—	37
8. Вѣстникъ Арменіи [национальный буржуазный орган]—3.V-19 .	53
9. Гильотина [юмористич. газ. коммун. напр.] IV—(?)—19	60
10. Голос красноармейца. 13.IV—(15.VI)-19	62
11. За Землю и Волю. Орган Од. обл. Ком-та Укр. партии левых с.-р. [меньшинства] 27.V—(31.V)-19	75
12. Знамя борьбы. Орган Од. Ком-та партии левых с.-р. [меньшинства] (12.IV)—11.VII-19	77
13. Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (5.IV)—23.VIII-19	84
14. Красная Деревня. Изд. Од. Ком-та КП(б)У. 11.V—(1.VI)-19 . .	90
15. Красноармейская Звезда. 12.V—(14.VIII)-19	93
16. Красноармейская Правда. (20.VIII)-19	94
17. Красное Жало [сатирич. газ. коммун. напр.] (IV)—(V)-19	95
18. Красный Журнал [изд. Од. Военкомата] V—(?)—19	98
19. Левый эс-эр. Орган Од. Ком-та Укр. партии левых с.-р. [интерн.] 25.V-19	105
20. Одесскій Коммунистъ. Орг. Обл. и Од. Гор. Ком-та КП(б)У.—	140
21. Одесский Набат. Орган Од. Федерации анарх. групп „Набат“ (12.V)—(16.VI)-19	141
22. Правда Красного Курсанта. 26.VII—(?)—19	159
23. Советская Власть [изд. Од. Исполкома] 7.VI—23.VIII-19 . . .	187
24. Комуна [болгарск. мовою] 1.V—(2.VIII)-19	218
25. Фрилингс фон [комуніст. напр., евр. мовою. Одноденна] 1.V-19	231
26. Комуністише Штим [евр. мовою] 26.VI—23.VIII-19	232
27. Odesas Latweeschu Komunistis [латишск. мовою] 17— (24).V-19	233
28. Lietuvos Komunistos [литовск. мовою] 15.V—(10.VIII)-19 . .	235
29. Nachrichten für die deutschen Kolonisten [комуніст. напр.] 8.V—(15.VIII)-19	241
30. Wirtschaftsblatt [комуніст. напр.] 12.VI-19	246
31. Комуна [польск. мовою] 10.IV—(17.VIII)-19	248
32. Comunistul [румунск. мовою] 19.IV—(26.VII)-19	254
33. Scinteea [комуніст. напр. румунск. мовою] 3—17.VIII-19	257

Б. Журнали:

1. Анархист. VI—(?)—19	273
2. Бюллетень Од. Губ. Отделения Всеукр. Издательства VIII-19	280
3. Вестник Одес. Губернск. Юридического Отдела. VI—(?)—19	289
4. Вестник Одес. Губ. отдела народн. образования VI—(VII)—19	290
5. Вестник Отдела Управления. V - VIII-19	292
6. Высшая Школа. Бюллетень одесск. сквуза. VII-19	298
7. Журнал социального обеспечения. VII—(?)—19	326
8. Известия одесск. губ. комиссариата продовольствия VI—VIII-19	333
9. Бюллетень одесск. кредитн. союза кооперативов —	335
10. Известия Центросоюза —	338
11. Красная молодежь [орган комсомола] V—(?)—19	342
12. Красный смех. Орган революц. сатиры. IV—(?)—19 —	344
13. Областной бюллетень сельскосоюза. VII-19	367
14. Пролетарская культура. IV— VIII-19	378
15. Прометей [литерат. приложение к „Известиям“] VI—VIII-19	379
16. Рабочий кооператор [право-социал. напр.] VII-19	383
17. Служащій. Издан. профсоюза торгово-промышл. служащих. [право-социал. напр.] IV-19	390
18. Южный кооператор —	412
19. Южный медицинский вестник. VII—(?)—19	413
20. Le Drapeau Rouge [комуніст. напр.] VI—(?)—19	430

Періодична преса другого періоду радянської влади в Одесі являє картину, що помітно відрізняється від тої, що становила преса першого періоду радянської влади. На цей раз можна констатувати не тільки скорочення кількості, а також дійсне змінення складу періодичних видань.

Нових видань у цьому періоді виникло 46:29 газет та 17 журналів. Із 20 журналів, що виходили за цей період, таким чином, тільки 3 перейшли з попереднього періоду, а саме 3 кооперативних журнали: „Бюллетень одесского Кредитного Союза Кооперативов“, „Известия Центросоюза“, „Южный Кооператор“. Із газет попереднього періоду збереглися тільки 4, а саме: „Борьба“, „Коммунист“, „Известия Совета Рабочих Депутатов“ (що при цьому змінюють напрямок), і „Вѣстникъ Арменіи“. Таким чином, із 4-х назв, які збереглися від попереднього періоду, ми маємо 2: комуністичних органа, 1 ліво-ес-еровськ. і тільки 1 національний буржуазний орган. Решта преси минулого періоду зникла. Припинили своє існування на цей раз не тільки видання крайне правих партій, як це було за першого періоду радянської влади; на цей раз припинили своє існування всі буржуазні політичні органи, а також органи всіх право-соціалістичних партій. Вся політична фізіономія

преси в цей період різко змінюється. Рівнобіжно зі зникненням буржуазної та право-соціалістичної преси помічається значний зріст комуністичної пролетарської преси.

Поруч зі зростом партійної комуністичної преси необхідно відмітити значний розвиток радянської відомчої преси („Вестник Одесского Губернского Юридического Отдела“, „Вестник Губотдела Народного Образования“, „Вестник Отдела Управления“, „Известия Одесского Губернского Комиссариата Продовольствия“ і т. і.).

Звертає на себе увагу далі різноманітність національно-мовного складу преси цього періоду. В вищенаведеному списі є видання на 10 мовах: українській, російській, болгарській, єврейській, латиській, литовській, німецькій, польській, румунській, французькій.

Для історії цього періоду літератури ще не має. Дещо дає Алексеев, И. «Южная группа» ГИУ. Одесса. 1925.

VI. ПЕРІОД ДОБРОВОЛЬЦІВ (23.VIII-1919—8.II-1920).

А. Газети:

1. Боротьба. Орган Губ. Ком-ту Херсонщини Укр. Ком. Партії (боротьбистів) [підпільно] —	2
2. Большая Крокодила [антибольшев. направлення] VIII—(?)—18	14
3. Борьба, Орган Од. Ком-та Укр. партии левых с.-р. (борьбистов) [підпільно] —	16
4. Брачная мысль. VIII-19—I-20	18
5. Бѣга и Скачки. 31.VIII—(9.XI)-19	20
6. Бѣшеная Тетка. [буржуазн. газ.] (X)-19	22
7. Бюллетень Общественаго Комитета [антисовет.] 11—22.I-20	26
8. Бюллетень профессионального движения г. Одессы [большевицк. подпольно] I—II-20	31
9. Вечерній Курьеръ [бурж. орган бульв. характера] 7—(12).IX-19	38
10. Вечерній Часъ [буржуазн. орган] (12—17).IX-19	40
11. Вечернія Вѣдомости [добровольч. ориентац.] 20.XI—(9.XII)-19	41
12. Вечерняя Газета [буржуазн. орган] 2.IX—(10.IX)-19	44
13. Вѣстникъ Одесскаго Градоначальства (7.IX)-19—(22.I)-20	52
14. Вѣстникъ Арменіи [націон. буржуазн. орган] 8.IX-19—22.I-20	53
15. Вѣстникъ Финансов [бурж.] 6.X—(24.XI)-19	57
16. Грядущий день [право-социалист. напр.] 2.IX—(30.XI)-19	67
17. Дѣло. Орган Од. Ком-та партіи с.-р. 26.VIII—11.IX-19	70
18. Единая Русь [націоналіст. орган добров. ориент.] 26.VIII-19—6.II-20	72
19. Коммерческій Курьеръ [буржуазн. орган] 18.IX—(8.X)-19	87
20. Кооперация [однодневная правосоциалист. газ.] 31.XII-19	89
21. Крестьянское Дѣло. [добровольчesk. ориент.] 31.VIII-19—12.I-20	103
22. Левый эс-эр орган Од. Ком-та Укр. партии левых с.-р. [интерн.] [подпольно] —	105

23. Народное слово. Органъ Од. Ком-та Трудовой Н.-С. партіи 28.VIII—22.XII-19	119
24. Новая Почта [буржуазн. орган радикальн. напр.] 27.IX-19—6.II-20	133
25. [Вечернія] Одесскія Новости [буржуазн. орг. радик. напр.] 17.X-19—5.II-29	107
26. Одесская Почта [бурж. орган бульв. характ.] 26.VIII-19—7.II-20	137
27. Одесский Коммунист. Орган Губ. и Гор. Ком-та КП(б)У [под- польно]—	140
28. Одесскій Брачный Листокъ. IX—(X)-19	143
29. Одесскій День [буржуазн. орган радик. напр.] 28.VIII—(1.IX)-19	144
30. Одесскій Курьеръ [буржуазн. орган бульварного характера] 22.IX-19—(13.I)-20	146
31. Одесскій Листокъ [фактически орган партии к.-д.] 24.VIII-19— 7.II-20	147
32. Одесскія Новости [буржуазн. орган радикальн. напр.] 25.VIII- 18—7.II-20	151
33. Одесское Слово [буржуазн. орган рад. напр.] (29.VIII)—(8.IX)-19	152
34. Отечество [продолжение газеты „Сынъ Отечества“] 27.I—6.II-20	153
35. Перо въ спину [буржуазн. юмор. газ.] IX—(XII)-19	156
36. Родная Степь [изд. союза немцев-колонистов, добровольч. ориент.] 16.XII-19—(13.I)-20	175
37. Родное Слово [продолжение газеты „Южное Слово“] 27.I—6.II-20	177
38. Русская Бессарабія [добровольч. ориентации] 21.IX—(24.IX)-19	179
39. Свободное Слово [добровольч. ориентации.] (9.VIII)—(6.IX)-19	185
40. Современное Слово [буржуазн. орган.] 26.X-19—7.II-20	188
41. Сынъ Отечества [монархический орган добровольч. ориентации] 29.VIII-19—26.I-20	197
42. Торгово-Промышленный Югъ [буржуазн. орган] 26.VIII— (29.VIII)-19	200
43. Утро Одессы [буржуазн. орган] 2.IX—(?)—19	201
44. Щеткой по лысинѣ [буржуазн. юморист. газета] (без даты)	207
45. Южное Слово [добровольч. ориентации] 9.IX-19—7.II-20	212
46. Южный Рабочій. Орган Од. Ком-та Р.С.Д.Р.П. 28.VIII-19—7.II-20	213
47. The South Russian News [добровольч. ориентац.] XI-19—1.II-20	217
48. Баркоі [сіоністськ. напр., гебрійською мовою] X—XII	222
49. Унзер Ворт [сіоністськ. орган єврейською мовою] IX—I	223
50. Odrodzenie [націоналіст. напр.] VIII—XI	250
51. Zycie Polskie [націоналіст. напр.] XI-20	253
52. La Russie Indivisible [добровольч. ориентац.] I-20	263

Б. Журнали:

1. Вісти одеських філій центральних українських ко- оперативних установ XI-19	268
2. Бомба, журнал революціон. сатири [буржуазн. орган] X-19	276
3. Бюллетень одес. кредитного союзу кооперативов	335

4. Бюллетень профсоюзу рабочих печатного дела I-20 . . .	287
5. Возрождение [лит.-худож. еженед. антисовет. направл.] IX-19 . . .	294
6. Вѣстникъ Одобсоюзу [добровольчesk. ориентации] X-19 . . .	299
7. Вѣстникъ законовъ (?)	303
8. Еврейская мысль [сионистск. орган] I-20	316
9. Еврейскій міръ XII-19	317
10. Извѣстія Центросоюзу —	338
*11. Живая Крокодила	443
12. Мельпомена [театральн. журнал] IX—XII-19	351
13. Наша кооперація. Орган „Споживсоюзу“ VIII-19	360
14. Новый Журналь [литератур. еженед. добровольч. ориент.] IX-19 . . .	364
15. Областной Бюллетень Сельскосоюзу. X-19	367
16. Объединеніе [литературно-полит. журнал, объединяющий лево- буржуазн. и право-социалистич. группировки] I-20	368
17. Огонекъ [литерат. художеств. журнал лево-бурж. напр.]X-19 . . .	370
18. Пробужденіе [детский журнал] X-19	377
19. Рабочій Кооператор [право-социал. напр.] II-20	383
20. Театр и искусство. X-19	398
21. Театръ. XI—XII-19	400
22. Экономическія бюллетени. XI-19—I-20	408
23. Южный Вѣстникъ сельскосоюзу. (XI-19)	410
24. Южный кооператор	412
25. Южный мельникъ. X—XI-19	414
26. Монатсжурнал [літературн. журнал еврейською мовою] I-20 . . .	423
27. Heimatsklänge [орган німців-колоністів добров. оріентац.] XII-19	424
28. Vereinsbote [орган німців-колоністів добров. оріентац.] VIII-19—I-20	425

Із 52 газет цього періоду з раніших періодів перейшли 16 газет, (а саме №№ 1, 3, 4, 10, 13, 14, 17, 19, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 35, 46 нашого списку, цеб-то №№ 2, 16, 18, 40, 52, 53, 70, 87, 107, 137, 140, 143, 147, 151, 156, 213, докладного опису) і з кількості 28 журналів—9 (а саме №№ 2, 3, 8, 10, 12, 15, 16, 19, 24, нашого списку, цеб-то №№ 276, 335, 316, 338, 351, 367, 368, 383, 412 докладного опису). Нових, таким чином, вийшло 37 газет і 19 журналів.

Загальна картина преси за цей період цілком виразна: комуністичні і ліво-есерівські органи загнані в підпілля. Підпільно виходить: „Боротьба“, „Борьба“, „Левый эс-ер“, „Одесский Коммунист“. Право-соціалістична преса представлена трьома офіційними партійними органами, що їх видають місцеві комітети ес-деків, ес-ерів і ен-есів, а саме: „Южный Рабочій“, „Дѣло“, „Народное Слово“, поза тим, такими право-соціалістичними, не партійними органами, як: „Грядущій День“, що його видають колишні співробітники Петербургського „Дня“ і де-кількома право-соціалістичними кооперативними журналами. Решта преси буржуазна. 6 газет із вищенаведеного списку з'являються офіціозами добровольчої влади. Із них „Вѣдомости Одесскаго Градоначальства“, є орган більш адміністративно-відомчого

характеру, політичними ж органами з'являються „Южное Слово“, та його продовження „Родное Слово“, „Сынъ Отечества“ (вечерняя газета), та його продовження „Отечество“, а також „The South Russian News“, яку видавало англійською мовою те ж видавництво: „Русская Культура“, що видавало 4 вищезазначених газети.

Різноманітність національно-мовного складу преси знов помітно зменшується. Українська преса майже відсутня: 2 кооперативних журнали, жодної газети. В єврейській пресі домінують органи сіоністського напрямку.

Зростає кількість кооперативних видань: в зв'язку з труднощами в постачанні, що продовжуються і весь час збільшуються, збільшується значення кооперації.

Для історії цього періоду див. таку літературу:

- Хворостин, Ал. «Под знаком Антантовской «цивилизации».
 Ингулов, С. В Деникинской контр-разведке. Протоколы. Истпарт Од. Окрком КП(б)У, Одесса. 1927, 31 с.
 Малыш, М. Деникинщина и рабочие. «Пролет. Рев.» 1924. № 5, стр. 64—85.
 Ингулов, С. Записки об Одесском подполье. «Коммунист». 1920. № 2, стр. 5, 7.
 Колесников, Б. Профессиональное движение и контр революция. Очерки профессионального движения на Украине. ГИУ. Харьков. 1923.

VII. ПЕРІОД РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ (8.II-20—31.XII-21).

А. Газети:

1. Большевик. Видання Од. Губкому КП(б)У. 16.IV-20—	1
2. Боротьба. Орган Обл. Ком-ту Укр. Ком. Партії Комуністів-боротьбистів Херсонщини.—(10.IV-20)	2
3. Большевик. Издание Од. Губкома КП(б)У. 10.III-20—(24.V)-21	15
4. Борьба. Орган Од. Обл. Ком-та Укр. Партии левых с.-р. [борьбистов].—(14.VIII)-20	16
5. Буревестник. Коллегия пропаганды соц. сознания при объедин. анарх. организац. г. Одессы. 14.II—(?)—20	19
6. Бюллетень Одесского Губсоюза. 25.VI—15.VII-21	27
7. Бюллетень Одесского Потребительного Общества—ОПО. 7.XI-20—(6.VII)-21	28
8. Бюллетень Одесской Губпятаерки по Борьбе с кулацким Засилием и Недосевом Полей. 15.I—(?)—21	30
9. Бюллетень Центрального Информационного Отдела Одесского Губнаробраза. 1.IX—(?)—21	34
10. Вісти Одеської Губерніяльної Чрезвычайної Слідчої Комісії. 21.II—(10.III)-20	46
11. Вопросы Продовольствия. Питання про харчування. Орган Особ. Губ. Воен.-Прод. Комиссии. 24.III—(21.VII)-20	50
12. День Отчета. Однодневная газета Од. Совета раб. и красноарм. деп. 1.I-21	68

13. Жизнь Красного Моряка. Листок Литколлегии Морбазы (15.II)—(22.III)-21 74
14. Известия Одесского Совета Рабочих и Красноарм. Деп. Одесский Коммунист. Орган Губ. и общегор. Ком-та КП(б)У [однодневная] 19.IV-20 78
15. Известия Одесского Уездного Революционного Комитета и Известия Одесского Уездного Исп. Ком-та сол., крест., раб. и красноарм. деп. (30.III)—(20.X)-20 79
16. Известия Одесского Военно-Революционного Комитета [и их продолжения под разными названиями] 8.II-20 84
17. Коммунистический Интернационал. Однодневная газета, посвящ. II Конгр. III Интернационала. 18.VII-20 88
18. Красная Звезда. Орг. Полит. Отд. Н-ой Стрелк. Див. 17.II—(30.V)-20 91
19. Красная Оборона. Орган Политпросвета Одесск. Губвоенкомата и Политбюро поарм. Реввоенсовета. 6.VII-20 92
20. Красный железнодорожник. Орг. Полит. Отд. Од. Ю.-З. ж. д. 4.IV—21.X-20 97
21. Красный Мормил. Бюл. Полит. Секретариата Черно-Аз. Обл. Войск ВЧК по Водмил. (28.VII)-21 100
22. Красный Черноморско-Азовский Флот. Орг. Политупр. Морск. Сил Черн. и Аз. Морей. 7.IX—8.XII-20 101
23. Левый эс-эр. Орг. Од. Ком-та Укр. Парт. Лев. С.-Р. [интерн.] 15.II-20 105
24. Международный Юношеский День. Однодневн. изд. Од. Губ. Ком-та Ком. Союза Мол. Укр. 4.IX-21 109
25. Молодой Крестьянин. Орг. Од. Губ. Ком. Союза Раб.-Крест. Мол. Укр. VI-20 111
26. Молот. Изд. Од. Губ. Отд. Всеукриздата. 12—19.X-20. 113
27. Моряк. Орг. Од. Район. Ком-та Всерос. Союза Раб. Водн. Трансп. 19.VII-20— 114
28. На Защиту Революции, трудящиеся всех национальностей. Однодневн. газ. Агитотд. Од. Губкома КП(б)У. 5.VII-20 . 116
29. На Помощь. В Пользу Голодающих. Изд. Од. Профсоюза полиграф. произв. Однодневная газ. 15.VIII-21 117
30. На помощь фронту. Однодневная газета. Изд. Од. Губ. Отд. Всеукр. Гос. Издат. 25.X-20 118
31. На Хлеб. Однодневная Газета Южн. Тов-ства Писателей в пользу голодающих. 29.VIII-21 121
32. Начало. Пробный. ном. 1-го вып. курсантов секции газетн. техники при школе Сов. Строительства, организ. „Одукроста“: (15.IX)-20 . 122
33. Наша Газета. Пробный номер Курсант. Школы газетн. работн. при „Югукроста“. 13—(17).V-21 123
34. Неделя Больного и Раненного Красноармейца. Однодневная газ. 5.VII-20 129
35. Неделя Продовольствия. Изд. Информ.-Издат. Отдела при организ. и Полит. Опродкомгуба. 13.VI-20 130

XXXIII

36. Одесский Коммунист. Орг. Обще-Гор. Ком-та партии—5.IX-20 .	140
37. Одесский Набат. Орг. об'единенных Анарх.—16.II-20	141
38. Первомайский Субботник [коммунист. напр.] 1.V-20	155
39. Печатник—Красноармейцу. Однодневная газета. 18.IV-20. .	157
40. Плуг и Молот. Продовольств. газета для крестьян. III—(V)-20 . .	158
41. Продовольственный Месяц. Изд. Информ.-Издат. Отд. при Организ. и Полит. Управл. Опродкомгуба. 24.VI—(27.VII)-20 . . .	162
42. Профессиональная Жизнь. Ежемед. Орган Сов. Проф. Со- юзов гор. Одессы. 22.III-20—14.XI-21	163
43. Рабочая Правда. Орг. Проф. Союза Строит. Раб. 29.II—(?)—20 .	167
44. Рабочее Дело. Ежемед. Орг. Раб. Кооп-ва Одессы и Обл. 4— (11).IV-20	168
45. Станок. Ежедневная Газ. Од. Сов. Раб. Деп. и Губпрофсовета . 2.II-21—	191
46. Стенная Газета Роста. 18.II—(6.III)-20.	193
47. Югроста. Изд. Южн. Обл. Отд. Всеукр. Бюро „Роста“. 6.IV— 24.IX-21	208
48. Южный Транспорт [коммунист. напр.] 23.X-20—(18.IX-21) . .	214
49. Юный Профработник. Однодневн. изд. Од. Губ. Ком. Ком. Союза Мол. Укр. 3.IX-21	215
50. Комунистише югент-штим. Одноденна газета. Орг. Од. Губ- кому та Губбюра Євсекції при КСМ. 6.XI-21	228
51. Комунистише Штим. Орг. бюро Євр. Секц. Миськ. та Губерн. Ком-ту КПБУ. 14.II-20—(22.X)-21.	232
52. Юнгер Арбетер, дер. Орг. Од. Бюра Євр. Секції Комсомолу 26.III—(22.V)-20	229
53. Sinotays. Odessas latweeschu agitazijas nodalas isdewums. (14.VII-20)	234
54. Der Leuchtturm. Org. der deutschen Abt. beim Gubkomsomol. 18.IV— (22.II-21)	236
55. Der Pflug. Organ der deutschen Abt. des Odes. Gouvernementsko- mittee der K.P.(B)U. 16.IV—(30.IX-21)	237
56. Frauenbeilage für № 44 der „Nachrichten“ 5.III [одно- денний]	238
57. Nachrichten des Odessaer Gouvernements-Revoluti- ons Komitees. 16.III-20—(9.IV-2)	240
58. Jugendbeilage für n 43 der „Nachrichten“ 26.II-21 [одно- денний]	239
59. Offizielle Nachrichten der deutschen Sektion bei der Verwaltungs-abeilung des Odess. Gubispolkoms (24—31.VIII)-21	244

Б. Журнали:

1. Вісти Одеськ. філії центральн. українськ. коопера- тивн. установ—III-20.	268
2. Наша кооперація. Орган „Споживсоюзу“—III-20	360

3. Аврал. Орган полит. отдела Черноморск. флота. VIII-20	271
4. Бюллетени Опродкомгуба. X-20—II-21	278
5. Бюллетень об'ед. под'отдела статистики труда. XII-20	279
6. Бюллетень одес. губ. союза потреб. об-в. VIII—XII-21	281
7. Бюллетень одес. губ. союза промысл. кооперативов. XI-21	282
8. Бюллетень одес. губ. статистич. бюро. IX-20	283
9. Бюллетень од. губ. отдела профсоюза полиграф. про- изводства. IV-21	284
10. Бюллетень од. губ. посевной комиссии. II—VI-21	285
11. Бюллетень отдела Управления одес. Губисполкома. XI-21	286
12. Бюллетень Черномортрана. VII—VIII-21	288
13. Вестник од. губ. отдела народного образования. VI-20— VIII-20	290
14. Вестник одес. губ. отдела рабоче-крест. Инспекции IV-20—VIII-20	291
15. Внутренний двухнедельник [Бюлет. уполномоч. Нарком- внешторга] XI-21	293
16. Воин революции. IX—X-21	295
*17. Восход (стенограф. журнал) 21	435
18. Губернское рабочее бюро г. Одессы. I-21	314
19. Единое хозяйство [орган экономсовещания] V-21	319
20. Журнал чистого и прикладного знания. 21.	328
21. Известия Одес. кредитн. союза кооперативов. V-20	335
22. Известия Центросоюза. V-20	338
23. Известия Ц.К. од. губ. союза охотников. XI-21	332
24. Коммунист. Орган од. Губкома КП(б)У. VIII-20	341
25. Красный октябрь [прилож. к № 577 „Известий“. XI-21	343
26. Лава [литерат.-полит. журнал коммунист. направл.] VI—VII-20	346
27. Народное просвещение [изд. Од. Губоно и просокульта] VI-21	357
28. Народное хозяйство [орган Совнархоза] VI-20—I-21	358
29. На страже революции [орган ком'ячейки Ч.К.] X-21	359
30. Новая продовольственная политика. IV—V-21 [изд. Опродк.]	363
31. Облава, журнал красной сатиры. VII—VIII-20	366
32. Одесский губсовнархоз. IX-21.	372
33. Профессиональная жизнь. XII-21	387
34. Раненый красноармеец [однодневн. журнал] IX-21	386
35. Сборник одес. коммунального хозяйства. VI-20—IX-21	388
36. Советское строительство. Орг. Од. Губисполк. VI-20—XII-21	391
37. Современная медицина. XII-21	392
38. Статистический вестник [орг. Губстатбюро] X-20—XII-21	393
39. Театральный бюллетень. X-21—XII-21	396
40. Театр труда [театральн. журнал] IV-21—VI-21	399
41. Южный вестник сельскосоюза. VII-20.	410
42. Южный кооператор. VII-20 —	412

*43. Дер идишер арбетер. Орг. парт. євр. с.-д. „Поалей-Ціон“ 10.1-20. 440

*44. Дер идишер комунист—Орган євр. ком. партії „Поалей-Ціон“ II—VII-20 441

Еволюція, що помічається при сопоставленні періодичної преси другого періоду радянської влади з пресою першого радянського періоду одержує тут своє завершення. Періодична преса цього періоду повністю відновляється; від преси безпосередньо попереднього періоду майже нічого не залишається. Деякий наступний зв'язок існує тільки з пресою попереднього радянського періоду. Із 59 газет тільки 9 перейшли з попередніх періодів (з саме №№ 2, 4, 16, 23, 27, 36, 37, 43, 51 нашого списку, цеб-то №№ 2, 16, 84, 105, 114, 140, 141, 167, 232 докладного опису). При чому №№ 2, 4, 36 „Боротьба“, „Борьба“, „Одесский Коммунист“, виникнувши при попередньому періоді радянської влади, при добровольцях виходили підпільно. Інші 6 газет також перейшли із радянського періоду і при добровольцях зовсім не виходили. Із 44 журналів, таких що виходили за час попередніх періодів, тільки 7 (а саме №№ 1, 2, 13, 21, 22, 41, 42 нашого списку, цеб-то №№ 268, 360, 290, 335, 338, 410, 412 докладного опису), при чому № 2 „Известия Одесского Губотдела Наробраза“, є продовження видання радянського періоду; інші 6—видання кооперативних установ—проіснували приблизно тільки 2 місяці до ліквідації в березні місяці 1920 р. кооперативної мережі і утворення єдиної кооперативної організації.

Політична преса цього періоду вся радянська, переважно комуністична, частково ліво ес-єрівська (2 органи). Дуже значний розвиток має державна відомча преса: значна частина, особливо журналів, є як це видно із списку, видання радянських установ. Приватні видавці зникають зовсім.

Знову, як і за попередній радянський період, значна кількість видань виходить різними мовами. З'являється українська радянська преса: окрім „Боротьби“, виникає „Більшовик“, що його видає українською мовою рівнобіжно з російськими виданнями Одеський Губком. Виникає також знову преса нацменшостей, що її складають головним чином періодичні видання німецькою та єврейською мовами; їх видають місцеві партійні та радянські організації.

В той час, як в попередні періоди радянської влади, які були дуже короткі і зв'язані з загостреною громадянською війною, крива, що визначала кількість періодичних видань, падала, на цей раз вона зростає. За даний період, правда, протягом майже 2 років, ми маємо 94 назви періодичних видань. На зміну буржуазній та право-соціалістичній пресі, що припинила своє існування, приходять нова радянська преса.

Після огляду преси за періодами є доцільне дати зведений опис і статистичну аналізу преси за все п'ятиріччя в послідовності періодів, що один другого змінювали.

Ясну картину взаємовідносин преси різних періодів, кількості назв, що переходили з одного періоду до другого і тих, що наново виникали в кожному періоді, дає таблиця № 1.

Співвідношення нових видань з т...

	Тимчасовий уряд та переходова доба			Радянська		
	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
Залишились від попередніх часів	13	13	26	21	10	31
Нові	59	32	91	7	2	8
Разом	72	45	117	28	12	40

Примітка до табл. 1. Під виданнями, що залишились від попередніх часів, розуміються ті, що взагалі виникли в один із попередніх періодів.

У всі періоди, за винятком коротенького першого радянського періоду, кількість нових видань, що в цьому періоді виникли, значно перебільшує кількість видань, що перейшли із попередніх періодів. Цей розрив не такий чіткий при переході від австро-німецької окупації до французької інтервенції; він особливо різкий при переході до другого і третього радянського періоду, але взагалі в цілому весь вищенаведений цифровий матеріал свідчить про те, що кожний з періодів, який визначався зміною влади, мав свою пресу. Таким чином, повністю виправдується наш розподіл періодичної преси за періодами.

При такій залежності від зміни влад, в умовах громадянської війни, періодичні видання звичайно не могли бути особливо довговічні. Протягом 2-х календарних років виходило 55 газет і 22 журнали; тільки 11 газет і 8 журналів—протягом 3-х років, 6 газет і 1 журнал—протягом 4-х років, тільки 1 газета і жодного журналу протягом всього п'ятиріччя. (За підрахунками, що їх опубліковано в „Праці Од. ЦНБ“ т. 1, стор. 178).

Єдина газета, що виходила з 1917 по 1921 р. включно це „Известия“ які тільки формально були одною газетою, тому що за цей час вони не раз змінювали назву („Известия Совета Рабочих и Солд. Депутатов“, „Известия Военно-Революционного К-та“, „Вісти“, „Рабочая Газета“ і т. і.), (див. докладний опис № 84), напрямок (від есерівського-меншовицького до комуністичного); часом виходили підпільно (під час франц. інтервенції) і іноді (під час австро-німецької окупації, французької інтервенції і при добровольцях) зовсім припинялися.

6 газет і 1 журнал, які виходили протягом 4-х років, себ-то найбільш стали після „Известий“ видання це були: „Одесский Листок“, „Одесскія Новості“, „Маленькія Одесскія Новості“, „Одесская Почта“, „Вѣдомости Одесскаго Градоначальства“, „Одесский Комму-

нист", журнал „Южный Кооператор". Особливо сталими, таким чином, були і найдовше проіснували, відновляючися і після закриття ті видання, яких було найдавніше засновано і які мали вже певні кола

ЛИЦЯ І

що перейшли від попередніх періодів

Австро-нім. окуп. та переходова доба			Французька інтервенція			Радвлада			Добровольці			Радвлада		
Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
20	12	32	16	18	34	4	3	7	16	9	25	9	7	16
47	36	83	31	17	48	29	17	46	36	19	55	51	38	89
67	48	115	47	35	82	33	20	53	52	28	80	60	45	105

ються не тільки ті, що безпосередньо видавались в попередній період, але також й ті, що

читачів: „Одесский Листок", який виходив з 2.VIII-1872 р., під назвою „Одесский Листокъ Объявленій" і з 30.XI-1880 р. під назвою „Одесский Листокъ", „Одесскія Новости", які виходили з 1.XII-1894, „Вѣдомости Одесскаго Градоначальства", які виходили з 1867 р. і відігравали ролю офіційного органу при всіх владах за винятком радянської. Значний стаж, значну сталість мав також журнал „Южный Кооператор", що виходив з 1912 р. і видавався за постановою 3-го Од. З'їзда „Представників Дрібного Кредиту". Дуже значним фактором, що визначав сталість органу була його матеріальна міцність, перш за все наявність власної друкарні. Дійсно, власні друкарні мали всі вищезазначені газети.

Особливо треба зупинитися на історії одного видання—„Одесского Коммуниста" (що спочатку виходив під назвою „Коммунист"). Він не мав і не міг мати довгого минулого і однак завоював собі певні шари читачів і виявив сталість і життєздатність при дуже несприятливих умовах. Він мав свою друкарню, але ця друкарня часом містилася в катакомбах. З № 1-го по 22-й включно виходив в підпіллі, і опис відповідних номерів зроблено за макулатурними примірниками, яких знайдено в підпільній друкарні в катакомбах. З № 130—131 до 148 включно „Одесский Коммунист" вдруге виходив в підпіллі і тільки з № 149 остаточно встановлюється його легальне існування. Не дивлячись на те, що його було загнуто в підпілля та взагалі на тяжкі умови, „Коммунист" все ж таки проіснував протягом цілого періоду, починаючи з 1918 р.: за „Коммунистом" стояла комуністична партія.

Як можна бачити з вищенаведеного, лише небагато з органів в трудних умовах громадянської війни та зміни влад виявили таку сталість; більшість з них були надзвичайно короткотермінові. —

Аналізуючи склад преси, що її описано в цьому виданні, доцільно буде зупинитись на аналізі її національно-мовного складу.

Повну картину розподілу періодичних видань за мовами та за періодами дає таблиця № 2:¹

ТМ
Розподіл преси кожною

Якою мовою	Царат			Тимчасовий уряд та переходова доба			Радвілада		
	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
Російською	10	12	22	54	37	91	24	9	33
Українською	—	—	—	3	1	4	—	—	—
Єврейською	1	—	1	4	1	5	1	—	1
Гебрійською	—	—	—	—	2	2	—	2	2
Німецькою	—	—	—	3	1	4	2	—	2
Польською	—	1	1	1	2	3	—	1	1
Болгарською	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Сербською	1	—	1	1	—	1	—	—	—
Румунською	—	—	—	3	—	3	1	—	1
Латиською	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Литовською	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Англійською	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Французькою	—	—	—	1	1	2	—	—	—
Грецькою	1	—	1	2	—	2	—	—	—
Разом	13	13	26	72	45	117	28	12	40

Облік числа різних видань різними мовами (без розподілу за періодами та зв'язаного з цим кількарязового учоту тих самих видань) дає таблиця № 3.

ТАБЛИЦЯ 3
Розподіл преси по мовах

Якою мовою	Газет	Журналів	Разом
Російською	210	151	361
Українською	11	4	15
Єврейською	12	5	17
Гебрійською	2	3	5
Німецькою	11	3	14
Польською	7	3	10
Болгарською	1	—	1
Сербською	1	—	1
Румунською	5	—	5
Латиською	2	—	2
Литовською	1	—	1
Англійською	1	—	1
Французькою	8	4	12
Грецькою	2	—	2
Разом	274	173	447

¹ Відповідні відомості за роками є в статті «Періодичні видання в Одесі за роки 1917—21». — «Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки». т. I, стор. 180

Всі ці таблиці, що їх збудовано за мовною ознакою, не дають зовсім точної картини національного складу преси тому, що низка

ЛИЦЯ 2

з періодів по мовах

Австро-нім. окуп. (Центр. Рада, гетьманат, директ.) та перех. доба			Франц. інтервенція			Радвлада			Добровольці			Радвлада		
Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
56	42	98	35	29	64	22	19	41	45	24	69	48	41	89
5	1	6	1	—	1	1	—	1	1	1	2	2	2	4
3	—	3	—	1	1	2	—	2	1	1	2	3	2	5
1	3	4	—	2	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—
2	—	2	2	—	2	2	—	2	—	2	2	6	—	6
—	1	1	3	2	5	1	—	1	2	—	2	—	—	—
—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1
—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—
—	1	1	6	1	7	—	1	1	1	—	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
67	48	115	47	35	82	33	20	53	52	28	80	60	45	105

національних органів (єврейських, німецьких, вірменських і навіть українських) виходили російською мовою.

На долі національної преси за роки революції та громадської війни варто зупинитися окремо. Перш за все—преса українська. Всього за 5 років вийшло 17 укр. видань: 13 газет и 4 журнали. Із них 2 газети: „Молодая Украина“ і „Одесская Мысль“, що змінила „Молодую Украину“ виходили російською мовою,¹ решта українською мовою.

Точну картину розподілу цієї преси за періодами дає таблиця № 4 (див. стор. XL і XLI).

Коли не включати двох, надзвичайно короткотермінових та не чисто політичних, кооперативних журналів: „Вісти Одеської Філії центральних українських кооперативних установ“ і „Наша Кооперация“, що почали виходити друком при добровольцях і які при радвладі проіснували не більш двох місяців (1—2 кн.), то щодо всієї іншої української преси ми маємо надзвичайно чітку картину повного розриву між пресою різних періодів. Кожне видання мало

¹ «Молодая Украина», та «Одесская Мысль», яка заступила її місце, видавались тим самим видавництвом, що й «Вільне Життя», яке виходило друком в той самий час (Видавництво «Соціалістична Просвіта»), для того, щоб «дать двум категориям читателей,—как денационализированным украинцам, так и не украинцам... объективную и возможно более полную картину всего, что касается возрождающейся Молодой Украины».

певну політичну орієнтацію, спиралося на певну владу і після зміни цієї влади сходило зі сцени.² Винятком є „Боротьба“, що виникла підчас другого радянського періоду: вона виходила й при добровольцях, звичайно, в підпіллі, і з поверненням радянської влади до Одеси поновила своє легальне існування. Можна зазначити далі відсутність політичної української преси підчас панування добровольчої

ТАБ
Розподіл української

Період	1	2	3
Влада	Тимчасовий уряд 12.III-17—18.I-18	Радянська влада 18.I-18—13.III-18	Австро-німецька окупація 13.III-18—14.XII-18
Г а з е т и	1) Український Виборець (2—6.VIII-1917 р.)	—	1) Чорноморська Хвиля (24.III-1918 р.)
	2) Салдатська Думка (4—29.VIII-1917 р.)	—	2) Вільне Життя (31.III до 10.IX-1918 р.)
	3) Рідний Курінь (19.IX-1917—14.I-1918р.)	—	3) Вісник Одеси (12.IV до 18.XII-1918 р.)
	5) Херсонщина (6—12.I-1918 р.)	—	4) Запорожець (26.XI-1918 р.)
		—	5) Молодая Украина (26.V до 30.VI-1918 р.)
Ж у р н а л и	1) Українське Слово (31.III—12.X-1917 р.)	—	6) Одесская Мысль (1.VII до 23.VIII-1918 р.)
			1) Наше Село (26.V—3.XI-1918 р.)

влади й майже повну її відсутність протягом французької інтервенції. „Нові шляхи“, єдиний український орган останнього періоду, виник незадовго перед відходом французьких інтервентів (24.III), алеж він

² Додаткові дані про історію української преси, що підтверджують вищезазначену думку, див. в відділі про пресу часів австро-німецької окупації. Іноді цей відхід зі сцени був примусовим, так, «Вільне Життя» й «Молодая Украина» були закриті цензурою за опозицію гетьманському урядові. Детальніші відомості про українську пресу 1917—1921 р. див. Варнеке О. Б., «Українська періодична преса в Одесі 1917—1921 рр.» «Записки Укр. Бібліогр. Т-ва в Одесі» № 2—3.

проіснував тільки 11 днів та з приходом радянського уряду припинив своє існування. При радянській владі за перший короткотерміновий період також не було жодного українського політичного органу, але під час другого періоду починає виходити „Боротьба“, а в третьому періоді в 20—21 рр. до „Боротьби“ приєднується „Більшовик“. Ця незначна кількість видань українською мовою при радянській владі за

ЛИЦЯ 4

преси за періодами

4	5	6	7
Французька інтервенція 18.XII-18—4.IV-19	Радянська влада 4.IV-19—23.VIII-19	Добровольці 23.VIII-19—8.II-20	Радянська влада 8.II-20—31.XII-21
1) Нові Шляхи (24.III—5.IV-1919р.)	1) Боротьба (1.V до 23.VIII-1919 р.)	1) Боротьба (23.VIII-1919 до 8.II-1920 р.) [виходила в підпіллі]	1) Боротьба (8.II—10.VI-1920 р.) 2) Більшовик (16.IV-1920—31.XII-1921 р.)
—	—	1) Вісти Од. Філії Цент. Укр. Кооп. Установ. (XI-1919—I-1920 р.) (№ 1—XI-1919 р. № 2—XII-1919 р.) 2) Наша Коопер. (I-1920 р.)	1) Вісти Од. Філії Цент. Укр. Кооп. Уст. (II—III-1920 р.) № 3—5—I.III-1920 р.) 2) Наша Коопер. (II—III-1920 р.) (№ 3—II-20 р.) (№ 4—5.III-1920 р.)

цей час пояснюється—як це з достатньою перекональністю показав дальший період—не тим, звичайно, що радянська влада шла шляхом русифікації та обмеження національної преси, а тим, що українська національна преса, що існувала до того часу, була пресою певного соціального групування з певною соціально-політичною ідеологією (дрібно-буржуазна, право-соціалістична). Цю національну українську пресу при радянській владі було засуджено.

Розвиток української преси, але вже радянської, повинен був бути зв'язаним з великим соціально-політичним зрушенням; до

того часу, поки його не було здійснено, певна прогалина була неминуча.

Більш значною по кількості ніж преса українська була за ці роки в Одесі єврейська преса. За п'ять років з 1917—21 рр. в Одесі вийшло 35 періодичних видань (з них 5 одноденні): 18 газет і 17 журналів. З них єврейською мовою—17 (12 газет і 5 журналів), староеврейською—5 (2 газети та 3 журнали), російською мовою—13 (4 газети, з яких 2 одноденні, і 9 журналів).

За політичним напрямком преса ця розподілялась так:

	Газети	Журнали	Разом
Комуністична	5	—	5
Бунд	3	1	4
Об'єднав. євр. соц. парт.	2	—	2
«Поалей-Ціон» [комуніст.]	—	1	1
» [с.-д.]	1	3	4
» [радикали]	—	1	1
Сіоністи	4	6	10
Позапарт. буржуазна	3	5	8

Відомо, що в 1915 р. єврейську пресу заборонило було військове командування. В нашому розпорядженні є копія обіжника, що зберігається в Одеському Краєвому Архіві (Фонд „состоящего при министерстве внутренних дел старшего инспектора литографий и т. п. заведений и книжной торговли в г. Одессе“), якого знайшов і ласкаво передав нам С. Я. Боровой. Подаємо цього обіжника повністю:

М. В. Д.

Секретно.

Главное Управление

по

Дѣламъ Печати

9 Іюля 1915 г.

№ 7050

Одесскому временному комитету

по дѣламъ печати.

Главное Управление по дѣламъ печати увѣдомляетъ Одесскій Временный Комитетъ по дѣламъ печати, что Главнокомандующій арміями Юго-Западнаго фронта, въ виду полученія не подлежащихъ сомнѣнію свѣдѣній о томъ, что еврейская печать и корреспонденція на еврейскомъ языкѣ въ значительной мѣрѣ способствуетъ шпіонажу, приказалъ воспретить выходъ и распространение газетъ, издающихся на еврейскомъ языкѣ.

И. д. Начальника Главнаго Управленія

по дѣламъ печати (А. Катенинъ).

В наслідок вищезазначеного наказу військового командування майже вся єврейська преса припинила своє існування. Одним з дуже небагатьох винятків була газета „Унзер Лебен“, редакторові якої вдалося виклопотати дозвіл на продовження своєї газети. Газета ця, що виходила з 1907 р. спочатку в Варшаві, була після 1915 р. і до революції одною з небагатьох в Росії і єдиним в Одесі друкованим органом єврейською мовою.

Зі скиненням царату і закінченням заборони на єврейську пресу, в епоху тимчасового уряду спостерігається особливо великий зріст єврейської преси в Одесі. Відновляють свій вихід органи, що їх закрито в 1915 р., наприклад, журнал „Гашилоах“, що видавався в Одесі з 1907 р. (до того з 1896 р. до 1903 р. в Берліні; з 1903 р. по 1905 р. в Кракові). Виникають і нові видання. Разом за цей період в Одесі виходить 5 газет (4 єврейською мовою і 1—російською) і 11 журналів з них 1 єврейською, 2—староєврейською і 8—російською мовою). Більшість органів цього періоду право-соціалістичні (Бунд, „Поалей-Цион“) і сіоністські. В дальші періоди кількість єврейських періодичних видань дуже падає; особливо сталою виявляється преса сіоністська. Вона займає пануюче становище до встановлення Радянської Влади.¹

Комуністична єврейська преса бере свій початок з 2-го радянського періоду (2 газети) і продовжується в 3-му періоді (4 газети).

Німецьких видань виходило за п'ятиріччя 13 (8 газет і 4 журнали і 1 орган „Vereinsbote“, що спочатку виходив як журнал, а потім як газета). З цих 13 видань 2 виходили російською мовою [„Еженедельник“, що деякий час (при тимчасовім уряді) виходив одночасно російською і німецькою мовою і „Родная Степь“, що виходила російською мовою при добровольцях]; решта виходила німецькою мовою.

За періодами ці видання розподіляються так:

	Газети	Журнали
Період тимчасового уряду та переходова доба	3	2
„ 1-ої Радянської влади	2	—
„ австро-німецької окупації та переходова доба	2	2
„ французької інтервенції	2	1
„ 2-ої Радянської влади	1	—
„ добровольців	2	1
„ 3-ої Радянської влади	3	—

Спочатку війни в осени 1914 р. всі німецькі органи, що виходили в Одесі: „Odessaer Zeitung“, що виходив з 1861 р., „Deutsche Rund-

¹ За періодами єврейські видання розподілялися так:

	Газети	Журнали
Період тимчасового уряду та переходнової доби	5	11
» Радвлади	2	4
» австро-німецької окупації та перех. доба (Центр. Рада, гетьманат та Директорія)	8	5
» франц. інтервенції	—	4
» Радвлади	2	—
» добровольців	2	3
» Радвлади	4	2
За роками:	Газети	Журнали
1917	4	11
1918	8	6
1919	4	7
1920	4	5
1921	2	—

schau“, що виходив спочатку в Саратові і з 1901 р. в Одесі (з додатком „Clemens“), „Christlicher Volksbote“ і інші були закриті. Відновилися вони лише після революції, при тому спочатку російською мовою і тільки пізніш (приблизно з серпня міс.) німецькою мовою. Спочатку виходила одна газета („Vereinsbote“), потім „Odessaer Zeitung“ і „Odessaer Rundschau“. Дві останні газети видавалися приватними особами і відбивали інтереси місцевої німецької інтелігенції, духівництва і пануючих тоді шарів місцевих німецьких колоній; обидві націоналістичні і конфесіональні (одна, перша—лютеранська, друга—католицька). Решта, до появи радянських німецьких органів, була по суті одним органом: одне видання приходило на зміну другому, і всі вони були фактично органами Центрального Комітету німецьких колоністів чорноморського краю. Згідно з резолюцією 2-го З'їзду німецьких колоністів в серпні 1917 р., ЦК німецьких колоністів офіційно не прилучився ні до якої виразної політичної партії, але фактично стояв близько до правих партій того часу; через те видання ЦК не були офіційно партійними органами, але мали відповідну орієнтацію. В 1918—1919 р. підчас австро-німецької окупації, французької інтервенції й другого радянського періоду ЦК припинив випуск свого органу.¹

На зміну цих видань, з радянською владою, прийшли комуністичні органи, що видавалися німецькою мовою місцевими німецькими секціями партійного комітету й Виконкому.

Окрім переліченої ми маємо пресу 9 мовами: англійською, болгарською, грецькою, латиською, литовською, польською, румунською, сербською та французькою. З них, говорячи про національну пресу, можна перш за все виключити пресу англійською мовою, тому що єдина газета, яка виходила англійською мовою, „The South Russian News“, була не національним органом англійської колонії, а офіціозом добровольчої армії, що видавався англійською мовою.

Видань французькою мовою нараховується 12. З них 4 („La lutte finale“, „Le Communiste“, „Le Drapeau Rouge“, „L'Internationale Rouge“) були органами місцевих революційних партій, що вони видавали їх французькою мовою з метою революційної пропаганди серед французької армії; 4 („La France“, „La Gasette d'Odessa“, „L'Indépendent“, „Herald“, були органами інтервентів; 1—„Les Nations opprimées“, що виходив за тимчасового уряду—був виданням антантофільського напрямку; 1—„Le Français pour tous“—не політична, а педагогічна, і тільки одна газета—„Le courrier d'Odessa“ була органом місцевої французької колонії; ця остання була також виразно політичним

¹ Див. Bericht über den 2 Delegierten-Kongress der deutschen Kolonisten vom Schwarzmeergebiet vom 1 bis 3 August 1917, Odessa (1917). S. 30: 1. Der Verband ist kein-politischer Verein. 2. Die Beschlussfassungen der Konferenz politischen Charakters bezwecken hauptsächlich Selbstschutz der nationalen Interessen. «Звіта», що ми його тут цитуємо, нам ласкаво передав Г. Д. Штейнванд, якому ми зобов'язані низкою відомостей про німецьку пресу.

органом, що провадив агітацію за союз царської Росії з Францією; скоро після революції вона закрилася; останнє 12-е видання французькою мовою—„La Russie Indivisible“ було одноденним додатком до газети „Единая Русь“.

Порівнююче дуже численною була в Одесі преса польська. Польських видань за ці часи вийшло 10 (7 газет та 3 журнали). З них 3 видавалися польськими військовими організаціями: „Wiadomosci wojskowe“, „Legjonista“, „Biuletyn“. 1 комуністична газета; решта були органами об'єднаних польських національних (буржуазних) організацій.

Далі йдуть 5 румунських газет, з них 3 виходили за тимчасового уряду (1 соц.-демократична і 2 буржуазні) і 2 комуністичні газети в 2-ий Радянський період. Порівнюючи значна кількість румунських видань в Одесі, де румунська преса звичайно не була представлена, з'ясується тим, що в Одесі деякий час існувала велика румунська колонія в зв'язку з заняттям значної частини Румунії німецькою армією та засердженням потім в Одесі, в найближчій до Румунії центрі, румунських політемігрантів.

В Одесі видавалося, далі, 2 грецьких газети, „*Ηλίους*“ та „*Αναγέννησις*“ з них перша почала виходити підчас царату, друга при тимчасовім уряді: обидві—органи місцевої грецької колонії, одна з них („*Αναγέννησις*“) вензелівського напрямку.

Єдина газета, що виходила сербською мовою—„Словенски Југ“ була органом легіонерів, що формувалися із слов'ян військово-полонених австрійської армії. Вона виникла ще за царату і до моменту австро-німецької окупації припинила своє існування.

Далі ми маємо один болгарський, два латиських та один литовський органи. Всі чотири—комуністичні.

Дальша аналіза періодичної преси революційних років повинна зупинитись перш за все на політичній пресі. Яке значне місце займає, як це й треба було сподіватись, політична преса в пресі революційних років, видно з таблиці № 5, на стор. XLVI і XLVII.

Для оцінки цих цифрових даних потрібно, однак, мати на увазі, що до політичної преси в цій таблиці віднесено не тільки партійну пресу, але також і ту відомчу пресу, що стояла на певній політичній платформі.

Розподіл цієї політичної преси за партійними напрямками дає таблиця № 6 на стор. XLVI і XLVII.

Більш детальний розподіл політичної преси всього п'ятиріччя, без розподілу за періодами та зв'язаного з цим кількарязового учоту тих самих видань, що виходили друком протягом декількох періодів, дає таблиця № 7 на стор. XLVIII.

Ця таблиця потребує зауваження: само по собі число видань тієї або іншої партії не може, звичайно, бути за показчика міцности преси даної партії. Так, коли ми бачимо в вищенаведеній таблиці 7 анархістських органів (в тому числі 6 газет), в той час, як партія К.Д. мала тільки „Одесский Листокъ“ (ранішнє та вечірнє видання), то це

не визначає, звичайно, що анархістська преса була в Одесі міцніша за пресу К.Д. Це визначає в даному разі тільки те, що анархістські органи були надзвичайно несталі, то виникали, то зникали, в той час, як орган К.Д.—„Одесский Листокъ“ існував протягом низки років. Таким чином, щоб на підставі вищенаведеної таблиці скласти собі уявлення щодо міцності преси різних партій, потрібно ще, як коректив, взяти

ТАБ
Розподіл преси на сучасно

	Царат			Тимчасовий уряд			Радвлада			Австро-нім. окуп.		
	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
Політична преса	12	4	16	66	30	96	24	11	35	54	30	84
Інша преса	1	9	10	6	15	21	4	1	5	13	18	31
Разом	13	13	26	72	45	117	28	12	40	67	48	115

ТАБ
Розподіл політичної преси

Політичн. напрямок	Тимчасовий уряд			Радвлада			Німецька окупація		
	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
Комуністич.	4	1	5	4	1	5	6	—	6
Право-соціалістичн.	16	5	21	4	2	6	7	9	16
Буржуазні органи різних напрямків	21	6	27	9	3	12	13	14	27
Нац. бурж. органи різних напрямків	9	13	22	2	4	6	8	5	13
Нац. соціалістич.	9	3	12	3	—	3	9	1	10
Анархістськ.	1	—	1	1	—	1	1	—	1
Крайні прав. та антирадянськ.	6	2	8	1	1	2	10	1	11
Разом політич. періодичних видань	66	30	96	24	11	35	54	30	84

до уваги, користуючись даними нашого опису, оскільки сталі та довгочасні були видання, що їх взято на облік в вищезазначеній таблиці.

Окремо варто ще зупинитися, в зв'язку з політичною пресою, на пресі відомчій, професійній та військовій.

Спочатку—преса відомча. Її розподіл за періодами має деякий інтерес. Він ілюструється такими цифрами: за царського уряду—2 органи (№№ 52, 336 докладного опису), за тимчасового уряду—7 видань (№№ 52, 54, 80, 99, 304, 337 докладного опису), підчас 1-го радянського періоду жодного офіційного відомчого видання, підчас

австро-німецької окупації 6 видань (№№ 5, 64, 81, 297, 305, 308), за часів французької інтервенції—3 видання (№№ 52, 305, 334), за часи 2-го радянського періоду—7 органів (№№ 280, 289, 290, 292, 298, 326, 333), при добровольцях—2 видання (№№ 52, 333), в 3-му радянському періоді за 1920 та 1921 р.—30 видань (№№ 30, 34, 46, 50, 130, 162, 214, 244, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288

ЛИЦЯ 5

політичну та іншу

Французька інтервенція			Радвлада			Добровольці			Радвлада		
Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
44	24	68	32	19	51	48	21	69	60	38	98
3	11	14	1	1	2	4	7	11	—	7	7
47	35	82	33	20	53	52	28	80	60	45	105

ЛИЦЯ 6

кожного періоду по напрямках

Французька інтервенція			Радвлада			Добровольці			Радвлада		
Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
4	1	5	30	12	42	4	—	4	58	29	87
4	7	11	—	6	6	7	9	16	—	5	5
16	7	23	—	—	—	20	2	22	—	—	—
10	6	16	1	—	1	5	5	10	—	—	—
1	1	2	1	—	1	—	2	2	—	4	4
1	—	1	—	1	1	—	—	—	2	—	2
8	2	10	—	—	—	12	3	15	—	—	—
44	24	68	32	19	51	48	21	69	60	38	98

290, 291, 293, 314, 319, 357, 358, 363, 372, 388, 391, 393). Політичне зафарблення відомчої преси за незначними винятками визначається застосуванням до періоду за якого вона виходила.

Дальша група видань, що про них варто тут подати короткі відомості, є преса професійна. Разом за п'ятиріччя вийшло 29 професійних видань (газет—14, журналів—15). За періодами вони розподілялися так: за царського уряду—до 1-го січня 1917 р. жодного органу, за тимчасового уряду—7 видань (№№ 108, 114, 302, 306, 369, 373, 417), в 1-ий радянський період—1 орган (№ 36), підчас австро-німецької окупації—11 органів (№№ 25, 32, 124, 148, 310, 320, 331,

ТАБЛИЦЯ 7

Розподіл преси по політичних напрямках

	Газет	Журналів	Всього
I. Крайне-права та добровольча преса	28	7	35
II. Преса інтервентів	6	1	7
III. Буржуазна преса:	50	26	76
з них к.-д.	2	1	3
IV. Національна-буржуазна преса:	23	17	40
а) німецька, польська, румунська, грецька	16	6	22
б) єврейська преса	7	11	18
з них сіонистська	4	6	10
V. Право-соціалістична преса:	26	19	45
а) безпартійна ¹	15	19	34
б) с.-д. меншовицька	5	—	5
в) с.-р. (рос. прав.)	5	—	5
г) н.-с.	1	—	1
VI. Українська право-соціалістична преса: ²	11	4	15
а) міжпартійна	9	4	13
б) українські с.-р. прав.	1	—	1
в) боротьбисти	1	—	1
VII. Єврейська соціалістична преса:	6	6	12
а) «Поалей-Ціон» радик.-соц.	—	1	1
б) «Поалей-Ціон» с. д.	1	3	4
в) «Поалей-Ціон», комун. ³	—	1	1
г) Об'єднана євр. соц. партія	2	—	2
д) «Бунд»	3	1	4
VIII. Ліві с.-р.:	5	2	7
а) ліві с.-р.	1	2	3
б) » » (борьбисти)	3	—	3
в) » » інтернаціоналісти	1	—	1
IX. Анархістська преса	6	1	7
X. Комуністична та радянська преса:	88	47	135
а) комуністична	46	15	61
б) комсомольська	10	2	12
в) радянська (відомча, професійна та ін.)	32	30	62

¹ Під позапартійними розуміємо не аполітичні видання, а такі, що не були органами певної політичної партії.

² До української соціалістичної преси ми умовно віднесли низку шовіністичних видань, оскільки вони формально лічили себе соціалістичними.

³ До єврейської соціалістичної преси ми віднесли також орган Є. К. П. „П. Ц.“, оскільки комуніст. „Поалей-Ціон“ не був прийнятий до Комінтерну.

362, 373, 411, 417), підчас французької інтервенції—2 (№№ 148, 401), за часи 2-го радянського періоду—2 (№№ 337, 390), за добровольців—2 (№№ 31, 287), в 3-й радянський період за 1920—21 рр.—8 видань—(№№ 97, 114, 117, 157, 163, 167, 215, 381).

За політичним напрямком професійна преса цього п'ятиріччя була до початку 1920 р. мало не цілком під впливом меншовиків і лише з установленням Радянської Влади стала на комуністичний шлях.

Серед політичних газет можна відокремити особливу групу органів, що не були військовими газетами в розумінні газет фахових, але політичними органами, що видавалися військовими частинами, або для військових. Ми будемо звати їх військовими виданнями.

За періодами вони розподілялися в такий спосіб: за царату жодного видання, за тимчасового уряду виходило 7 органів (№№ 8, 12, 48, 56, 83, 84, 189), за часів 1-го радянського періоду жодного видання, підчас австро-німецької окупації жодного видання, підчас французької інтервенції—3 органи (№№ 247, 249, 428), за 2-ий радянський період 5 видань (№№ 35, 62, 93, 94, 159), при добровольцях жодного органу, за радянської влади в 1920 та 21 рр.—8 видань (№№ 74, 91, 92, 100, 101, 271, 295, 386 докладного опису). Таким чином можна відмітити повну відсутність військової преси за царату, підчас австро-німецької окупації, при добровольцях, а також за короткий перший радянський період і особливо великий її розвиток спочатку революції при тимчасовому уряді і в 1920 р. підчас громадянської війни, при радянській владі, себ-то в ті періоди, коли роля армії, як фактора в розвитку революції, була особливо велика. Військові газети першого періоду були ес-еровські та меншовицькі; військова преса останнього періоду—комуністична. Деякі органи, що існували протягом декількох періодів, перевели показову еволюцію. Так, напр., „Солдатская Мысль“ з органу, що підтримував спочатку Тимчасовий Уряд, відбиваючи зміни політичної орієнтації салдатських мас, потім перетворилася в більшовистський орган; на початку 1918 року, після закриття „Солдатской Мысли“ представниками Ради, її місце заступав більшовистський „Голось Пролетарія“.

В розділі про політичну пресу треба ще зупинитися на одній категорії видань, а саме на виданнях підпільних. Виходили підпільно такі видання:

1. „Боротьба“—орган української компартії, вийшли підпільно при добровольцях № 107 в грудні 1919 р. і № 108 в січні 1920 р.
2. „Борьба“—орган укр. лівих ес-ерів. Вийшли підпільно №№ 116—120 в грудні-січні 1919—1920 рр.
3. „Бюллетень проф. движения г. Одессы“ (більш.)—вийшло підпільно 2 номери; перший—в січні, другий в лютому 1920 р.
4. „Голось Пролетарія“ - орган РСДРП (більш.), вийшов підпільно при австро-німецьк. окупації № 1 від 26.V-1918 р.
5. „Известия“, вийшли підпільно №№ 1 та 2 в квітні 1919 р. безпосередньо перед уходом французьких інтервентів.

6. „Коммунист“—№№ 1—22 (IX-1919 р.) „Одесский Коммунист“ №№ 130—148 (X-1920 р.).

7. „Бюллетень Одесского жел.-дор. стачечного к-та“—виходив в липні-серпні 1918 р. при німцях підчас залізничного страйку, що тоді відбувся.

8. „Лѣвый эс-эр“—(виходив з X-1919 р. до I-1920 р.). 3 номери при добровольцях вийшли підпільно.

9. „Факел“—один номер вийшов підпільно підчас французької інтервенції.

10. „Le Communiste“—виходив підпільно в січні-лютому 1920 р.

11. „L'International Rouge“ (орган лів. есерів), виходив підпільно в січні 1919 р. при французах.

12. „La Lutte finale“ (анарх.) вийшов підпільно 1 номер в грудні 1919 р.

13. „Воля труда“ (анарх.) з 1 січня 1919 р. до березня 1920 р. вийшло 2—3 номери, мабуть, нелегально.

Докладніші дані про ці видання див. у відповідних №№ повного бібліографічного опису. Ці видання заслуговують особливої уваги і повинні стати предметом окремої розвідки.

Окремо ще кілька слів про наукову пресу. Роки революції і громадянської війни, коли все життя країни було сконцентровано на політичній боротьбі, були природньо мало сприятливі для розвитку наукової праці. За все п'ятиріччя ми знаходимо не більш 10 наукових журналів. Періодичні видання цього часу, крім їх нечисленности, були періодичні скоріш за задумом, ніж в дійсності. Побільшості виходило 1—2, максимум 3—4 номери одної назви і потім видання обривалося. Припинили своє існування за цей час навіть видання, що існували десятиріччя. Так, наприклад, „Вѣстникъ винодѣлія“, що виходив з 1892 р., проіснував тільки до кінця 1917 р. (він відновився лише в 1926 р. під назвою: „Вестник виноделия Украины“).

Щодо недовговічності і відсутності періодичности дуже позаканна доля медичних органів цього часу: В 1918 р. починає виходити „Медико-санитарный сборникъ“; перший № виходить в травні цього року, останній, існування якого нам пощастило встановити, це № 4 від листопаду того ж року. 1919 р. з'являється „Южный Медицинский Вестник“; нам вдалося встановити наявність тільки одного номера цього журналу (від 15.VIII-1919 р.) В 1921 р. з'являється журнал „Современная медицина“. 1.XII-1921 р. вийшов в світ 1-ий номер цього журналу. Дальший номер під тою ж назвою вийшов лише в 1924 р.

Для того, щоб скласти собі точну уяву про наукові видання цього періоду, треба, однак, приєднати ще видання серіяльного, а не суто періодичного типу, що до нашого бібліографічного опису не увійшли. Так, крім тих видань, що зазначено в нашому опису, в 1917 році ще вийшли; „Извѣстія Одесскаго Библіографическаго Общества“, т. 5, вып. 3—6, на якому видання „Извѣстій“ припинилося. В 1918 р. вийшли „Записки Новороссійскаго Об-ва естествоиспытана-

телей", т. 42; на цьому томі „Записки“, що виходили з 1872 р., припинилися з тим, щоб відновитися лише в 1927 р., коли вийшов після 8 років перерви, т. 43, рік видання 47-й. В 1919 р. вийшов т. 33 „Записокъ Одесскаго Общества исторіи и древностей“, що був останнім. В 1919 ж році вийшов ще „Reschumot“, т. 1, (єврейський історико-етнографічний збірник староеврейською мовою); далі року 1920 „Одесский сборник по сыпному тифу“ вып. I; в 1921 р. вып. 2 того ж збірника.

Нарешті, з 1917 р. по 1919 виходили ще „Записки Новороссійскаго Университета“. В 1917 р., крім офіційного відділу т. 9, вийшли з фізико-математичного факультету т. 11 (Шатуновській, С. О. „Алгебра, какъ ученіе о сравненіяхъ по функціональнымъ модулямъ“, Михневичъ, Г. Л. „Къ вопросу об опредѣленіи множителей связи“, Буницкій, Е. Л. „Объ одномъ частномъ случаѣ рѣшенія обыкновеннаго дифференціального уравненія при данныхъ предѣльныхъ условіяхъ“) і з юридичнаго факультета т. 15 (Немировській, Э. Я. „Основныя начала уголовного права“). В 1919 р. з історико-філологічного факультету т. 14 (Коцѣіовській, А. Л. „Тексты пирамидъ“), з фізико-математичного факультету т. 12 (Фрумкинъ, А. И. „Электрокапиллярныя явленія и электродные потенциалы“) та з медичного факультету т. 9 (Заевлошинъ, М. Н. „Къ вопросу о процессахъ возрожденія въ кишечникѣ“). На цьому видання університету припинилися.

В 1920 р. Вищу Школу було реформовано. В 1921 р. почали виходити „Ученые Записки Высшей Школы г. Одессы“. В 1921 році вийшли „Отдел гуманитарно-общественных наук“ цих „Записок“ під ред. проф. В. Ф. Лазурського, Е. П. Трифільєва, А. Я. Шпакова й В. М. Штейна т. I, в. I (дальший й останній том II цього відділу, присвячений проф. Б. М. Ляпунову з приводу 35-ліття його діяльності, вийшов під редагуванням професорів В. Ф. Лазурського, А. В. Флоровського, М. І. Гордієвського і П. О. Бузука в 1922 р.). В тому ж 1921 р. вийшов тих же Записок „Отдел медицины и биологии“ під редагуванням проф. В. В. Вороніна, Н. М. Зеленецького і Н. Г. Лігнау т. 1, вип. 1 (єдиний випуск цього відділу). В 1922 р. вийшли ще „Ученые Записки Высшей Школы г. Одессы“, відділ фізико-математичних і технічних наук, під редагуванням професорів Б. Н. Кандиба, І. Д. Кларка, Л. І. Мандельштама і І. Ю. Тимченка, том 1, вип. 1, і додаток до „Записок“: Лоевеккий, Д. А. „Государственная теория денег“. На цьому закінчилося об'єднане видання вчених праць реформованої Вищої Школи м. Одеси.

Окремі ВИШ'і м. Одеси приступають до видання своїх праць пізніш. Перший почав 1923 року видавати свої праці Одеський Політехнічний Інститут під назвою „Наука и техника“. Але це видання ОПІ видає не самостійно, а разом з Одеським Науково-технічним відділом ВРНГ УСРР та Одеським відділом Всеросійської (з 1925 р. Всеукраїнської) Асоціації Інженерів. Починаючи з 1925 року журнал

міняє назву й виходить, як „Научно-технический журнал“. В 1925—26 р. вийшов перший том „Вістей Одеського Сільсько-Господарського Інституту“ (II-1926, III-1927). З 1926 р. починає видавати Одеський Держ. Медичний Інститут суспільно з Науковою Асоціацією Лікарів „Южный Медицинский журнал“, що з 1927 р. виходить під назвою „Одесский Медицинский Журнал“ (1926 № 1—6, 1927 № 1—6, 1928 № 1—6). В 1927 р. виходить I том „Записок Одеського Інституту Народньої Освіти“. В 1928 вийшов I том „Записок Одеського Інституту Народнього Господарства. Господарство та право“. Всі ці видання, як видно, виходять далеко за межі доби, що ми її вивчаємо.

Раніш, ніж ВИШІ, почали видавати свій орган Одеські Науково-Дослідчі Катедри. — „Журнал Научно-Исследовательских кафедр в Одессе“. Т. I № 1—11 (1923—1924), II—№ 1 (1925), № 2—6 (1926), III № 1 (1927) (з II № 2 російська назва змінюється на українську).

Наукові установи та товариства також починають видавничу діяльність, так, Комісія Краєзнавства при ВУАН видає з 1924 р. — „Вісник“, — Державна геофізична обсерваторія з 1925 р. — „Бюллетень“, Центральна Наукова Бібліотека з 1927 р. — „Праці“ і т. д.

У всякому разі ці видання припадають вже на друге п'ятиріччя, на час, коли, після закінчення громадянської війни, почався період радянського будівництва. Преса цієї епохи, натурально, мала іншу фізіономію, вона повинна була б послужити об'єктом окремої розвідки.

С. Л. Рубінштейн

Користуючись описом періодичних видань м. Одеси 1917—21 рр., читачеві треба брати на увагу такі особливості переведення цього опису:

1. Опис мав місце виключно *de visu* на підставі всього комплекту, що був у нашому розпорядженні; видання, яких не пощастило розшукати, виділено в окрему групу наприкінці опису за тими відомостями, що їх зібрано з інших джерел.

2. До опису включено крім суто-періодичних видань також ододенні газети; не увійшли, за постановою 2-ої всесоюдної наради книжкових палат, праці наукових установ і товариств, що виходили один раз на рік або рідше.

3. Видання розподілено на газети та журнали за друкарськими прикметами (у тому фальцювання).

У цих розділах матеріал розташований за мовами та за абеткою. Описа для російських видань подано російською мовою (до цієї категорії залічено також і видання з українським або білінгвістичним заголовком, якщо текст їхній більш за 50% російський); для всіх інших—українською.

4. Опис окремого видання розподілений в загальних рисах за „Літописом Українського Друку“ 1926 р.; відміни або додатки видко з самого опису.

5. Нумерація видань йде за заголовками. Спільний номер, з різними літерами, мають часописи та журнали, що, змінюючи свій заголовок, залишалися фактично тими ж органами, та про це є певні вказівки (напр. „Коммунист“—„Одесский Коммунист“). В усіх інших випадках заміни одного видання іншим або зв'язку між окремими органами дано перекресні посилання. Якщо видання змінювало свій підзаголовок, наприкінці відповідного № опису подано додаткові відомості про всі відміни проти початкового запису, крім суто формальних (розмір, кількість сторінок, шпальт, ціни)—останні фігурують в спільному для усього видання тексті.

6. Якщо ми не мали першого або останнього номера відповідного видання, вказівки про його початок або припинення дано тільки на підставі перевірених джерел; в інших випадках зазначаємо знак запитання. Відомості, що їх взято не з об'єкту опису, є в квадратних дужках. У разі відсутности даних про той або інший факт (немає,

напр., згадок про редактора, видавця тощо), це спеціально не зазначається, але безпосередньо дано дальші по черзі відомості. Якщо останні є в дальших ч. ч., то в квадратних дужках зазначено, з якого № вони друкувалися та які саме; також зазначено дальші зміни. Усі дати дано в тому вигляді, в якому вони є в оригіналі. Для всього першого абзацу (заголовок-редактор), а також видавництва, друкарні, надзаголовку, гасло і цитати заховано ортографію оригіналу; якщо в оригіналі трапляються помилки, це нотовано—(sic!), крім українських видань, бо за тих часів українська ортографія у провінції не набула ще сталості; до того друкарні часто-густо не мали відповідних шрифтів. У словах, що їх в оригіналі друковано великими літерами, в опису залишена велика перша літера.

7. Якщо видавництво є за підзаголовок видання, воно нотується в першому абзаці й не повторюється в другому; при наявності наприкінці повторних вказівок на видавництво, відповідне зазначення наводиться в другому абзаці; теж і при вказівках „редактор-видавець“. Адреси друкарень, цінні для історії друкарської справи в Одесі, оскільки пощастило їх встановити, зазначені в відповідному покажчику. Про якість паперу спеціальних вказівок не подано, бо всі видання (зокрема часописи) протягом цього періоду були в майже однаковому стані: до середини 1919 р. — звичайний газетовий папір, починаючи з цього часу й доходячи до свого апогею р. 1921 — різноманітніші сорти паперу, у тому бандерольний та блянковий (напр., залізничні і пароплавні коносаменти). Формат (паперу), кількість сторінок і шпальт тексту дано максимальні та мінімальні; зазначення ціни наводиться першого та останнього № (окремого числа) в межах м. Одеси; різні ціни для окремих груп читачів обговорено (теж коли середні номери були дорожче початкових та останніх). На напрямок видання є вказівки (цитатами або короткими характеристиками) тільки в тому разі, коли він не є ясний із заголовка, підзаголовка або видавництва; якщо, змінюючи заголовок або підзаголовок, видання не змінює напрямку, у новому або додатковому опису дальших вказівок на напрямок не дано. Наприкінці опису при потребі подаються відомості, що освітлюють яскравіші моменти історії преси та її стану того періоду.

8. Усіх покажчиків складено за сучасною нам ортографією. Цифри в них надсилають до №№ за описом. У покажчику видань по книгозховищах дається тільки основний номер назви за описом без зазначення повноти комплекту. У покажчику видавців зіркою зазначено підзаголовок, яке джерело опису, при чому за відсутністю безпосередніх вказівок на видавця, організація, що видає орган, вважається за видавця. Технічне видавництво, що фігурує поруч із ідеологічним, також відзначається в покажчику. „Редактор-видавець“ (будь це прізвище, окрема особа або організація) відзначені у покажчику редакторів, так у покажчику видавців (у цьому з зірочкою). „Редакционная коллегия в лице...“ увійходила до покажчику редакторів, як

„редакционная коллегия“, зазначилося і прізвиська осіб зі складу коллегії. Назви друкарень на різних мовах у покажчику—мовою, що нею найчастіше вони траплялися. Слова „общество“, „товарищество“ тощо, в усіх покажчиках поминено.

Рух подій у перше революційне п'ятиріччя в Одесі був остільки швидкий, калейдоскопічний, що не дивно, як багато творів друку не попадало до книгосховищ; сила матеріалів й досі є лише в колекціях приватних осіб; чимало загинуло мабуть на завжди; тому утворився порівнююче значний список видань, що їх не описано *de visu*, і чимала кількість знаків запитання по окремих описах. Ми далекі від думки, що наш опис є абсолютно повний і досконалий. При тому він далеко для Одеси повніший за інші бібліографічні видання, що містять дані про одеську пресу (Іллінський, Яшунський, Кіржніц тощо), і тому я сподіваюся, що користування ним допоможе при вивченні тієї доби.

Закінчуючи свого короткого вступу, висловлюю тут щире подяку всім особам, що допомогли мені в моїй праці, зокрема Я. Берману, М. Бланку, І. Бродовському, О. Верху, М. Голоху, Б. Комарову, Г. Коффу, В. Ланді, С. Мотолянському, акад. М. Слабченкові, проф. О. Сухову, Г. Таубергеру, Т. Теохаріді; моя дружина Г.—М. Гергардт дуже допомогла мені в такій марудній праці, як складання покажчиків.

Г. Д. Штейнванд

ГАЗЕТИ

Виды
869
Текст
«Про-
№ 1 -
3 №
кого
№ 88
3 №
Помы
Виды
Резан
3 №
Там,
Ленск
№ 1
3 № 2
кого
Рез-
Ленск
1893
Со во
№ 45
№ 24
1893

Виды
869
Текст
«Про-

Українською мовою

- 1 1920, 1921—**Більшовик**. Щоденна Селянська Газета. Видання [з № 5 | 21.IV-20 р. |— Видання] Одеського Губерніяльного Комітета [з № 5 | 21.IV-20 р. |— Комітету] Комуністичної партії (більшовиків) України. Редагує редакційна колегія.

Видавець: Одеськ. Губерн. комітет Комуністичної Партії (більшовиків) України. (66 × 30, 36 × 36), 1—4 стор., ціна 3—5 карб.

Текст—на 3—7 шп.

«Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»

№ 1—16.IV-20 р., № 27—18.V-20 р.

З № 28 виходила під назвою: **Більшовик**. Щоденна Селянська Газета. Орган Одеського Губерніяльного Комітету Комуністичної партії (більшовиків) України. № 28—19.V-20 р., № 88—31.VII-20 р.

З № 89 виходила під назвою: **Більшовик**. Щоденна Селянська Газета Одеського Губкому Комуністичної Партії (більшовиків) України. Рік видання 1-й [з № 214 | 1.I-21 р. |— Рік видання 2-й]. Відповід. Редактор—*О. Триліський* [з № 106 | 24.VIII-20 р. | Відповід. Редактор—*Я. Нечиталюк*, з № 115 | 4.IX-20 р. | Відповід. Ред.—Редакційна колегія, з № 117 | 7.IX-20 р. | Редагує—Редакційна колегія]. [з № 117 | 7.IX-20 р. |— 1-я Сов. тип., з № 120 | 10.IX-20 р. |— 1-а Радянська Друкарня, з № 166 | 6.XI-20 р. |— 9-а Радянська Друкарня]. [У № 89 | 1.VIII—20 р. | немає гасла]. № 89—1.VIII-20 р. Останній № у 1920 р.— № 213 | 31.XII]. Перший № у 1921 р.— № 214 | 1.I], № 240—9.II-21 р.

З № 241 виходила під назвою: **Більшовик**. Щоденна Селянська Газета Одеського Губерніяльного комітету Комуністичної Партії (більшовиків) України. [з № 362 | 9.VII—21 р. | Відповід. Ред.—*Львовський*]. [з № 415 | 14.IX - 21 р. |—9-ая Сов. тип., з 504 | 30.XII - 21 р. |— 4-а держ. Друкарня]. [з № 442 | 18.X-21 р. | ціну не вказано; в об'яві що мається з № 504 | 29.XII-21 р. | вказано, що з 1.I - 22 р. припинитиметься безкоштовна розсилка газети й що вона куштуватиме за окремий №—2.000 крб.]. [з № 415 | 14.IX - 21 р. |— 2.400 прим., з № 459 | 6.XI-21 р. |—3.000 прим.]. [з № 337 | 8.VI-21 р. | є також статті російською мовою]. № 241—10.II-21 р. Останній № у 1921 р.— № 505 | 31.XII]. Продовжувалася також і в 1922 р..

- 2 1919, 1920—**Боротьба**. Орган Губерніяльного Комітету Херсонщини Української Партії Соціалістів-Револуціонерів (комуністів). Виходить що-дня, крім днів після свят. Рік видання перший. Редактор: Редакційна Колегія. [з № 2 | 3.V-19 р. |— Редактор: *А. Миколюк*, з № 23 | 28.V-19 р. |— Редакційна Колегія].

Видає: Губком У. П. С.-Р. К. [На № 3 | 4.V—19 р. | зазначено: Друкарня «Дніпросоюзу»]. (62 × 41, 35 × 25) 1—4 стор., ціна 1—8 карб. [У підпільних №№ немає вказівок на ціну].

Текст—на 3—6 шп.

«Пролетарі всіх країн, єднайтеся!».

«Борітеся—поборете!».

№ 1—1.V—19 р., № 50—2.VII—19 р.

З № 51 виходила під назвою: Боротьба. Орган Окружного Комітету Української Партії Соціалістів-Революонерів (комуністів) Херсонщини і Таврії [з № 89 | 16.VIII-19 р. | виходила двічі на тиждень]. № 51—3.VII-19 р. Останній № під цією назвою — ? [у нашому розпорядженні останнім був № 89 | 16.VIII-19 р.].

Далі виходила під назвою: Боротьба. Орган Губерніяльного Комітету Херсонщини Української Комуністичної Партії (Боротьбистів) [Немає вказівок на дні виходу, на редактора і видавця]. Перший № під цією назвою був—? [у нашому розпорядженні першим був № 107, що вийшов у грудні міс. 1919 р. в підпіллі]. № 108 видано в січні 1920 р. [в підпіллі].

№ 109 виходив уже легально під назвою: Боротьба. Бюлетень Обласного комітету Української Комуністичної Партії Комуністів-Боротьбистів Херсонщини. Рік видання другий. Видавець—Редакційна колегія. Друкарня Обл. Комітету Укр. Ком. Партії Боротьбистів Херсонщини. № 109—10.II-20 р.

№ 110—виходив під назвою: Боротьба. Орган обласного комітету Української Комуністичної Партії Комуністів-Боротьбистів Херсонщини. Друкарня Обл. Ком. Укр. Ком. Партії Боротьбистів Херсонщини и Таврії. № 110—11.II-20 р.

З № 111 виходила під назвою: Боротьба. Орган обласного комітету Української Комуністичної Партії Комуністів-Боротьбистів Херсонщини і Таврії [з № 112 | 15.II-20 р. |— Редагує Редакційна колегія]. [з № 112 | 15.II-20 р. | Видавець—Обл. Ком. Пар. К.-Б. Херсонщини і Таврії]. Друкарня Обл. Комітету Партії Боротьбистів Херсонщини и Таврії. № 111—14.II-20 р., № 113—17.II-20 р.

З № 114 виходила під назвою: Боротьба. Орган обласного комітету Української Партії Комуністів-Боротьбистів Херсонщини і Таврії [з № 153 | 9.IV-20 р. |— Відповідальний ред. П. Боголюб]. [у № 153 | 9.IV-20 р. | видавця не зазначено, у № 154 | 10.IV-20 р. |— видавець: Обласний Комітет У. К. П. (6) Херс. і Таврії]. Друкарня Обласного Комітету Української Комуністичної Партії (Боротьбистів) Херс. и Таврії. [з № 118 | 25.II-20 р. |— 4-ая Советская тип.]. [з № 115 | 21.II-20 р. | останнього гасла немає]. № 114—19.II-20 р. Останній № — ? [у нашому розпорядженні останнім був № 154 | 10.IV-20 р.].

- 3 1918—**Вільне Життя**. Політично-громадська часопись. Виходить щодня. Видає: Товариство „Соціалістична Просвіта“ [з № 41 | 22/9.V-18 р. | немає цієї вказівки]. Рік видання 1. Редакційна колегія. [у № 10 | 11.IV-18 р. |— Редактор: По уповноваженню Товариства „Соціалістична Просвіта“—Редакційна колегія, з № 11 | 12.IV/30.III-18 р. |—Редакційна колегія, з № 33 | 10.V/27.IV-18 р. |—Одповідальний редактор *М. Слабченко*, з № 37 | 15/2.V-18 р. |—Одповідальний редактор *В. Мурський*, з № 41 | 22/9.V-18 р. |— Одповідальний редактор *Л. Бурдин*, з № 76 | 4.VII/21.VI-18 р. |—Начальний редактор *М. Слабченко*, з № 102 | 7.VIII/25.VII-18 р. |— Начальний редактор *В. Мурський*, з № 120 | 30/17.VIII-18 р. |— Начальний редактор *В. Пономаренко*].

[у № 10 | 11.IV-18 р. |— Видавець: Товариство «Соціалістична Просвіта», з № 11 | 12.IV-18 р. |— вказівок на видання немає, з № 33 | 10.V/27.IV-18 р. |— Видавець по дорученню Т-ва «Соціалістична Просвіта» голова Т-ва *М. Хвіст*, з № 106 | 11.VIII/29.VII-18 р. |— Видавець по доруч. «Просвіти імени Ів. Франка»—*М. Хвіст*, з № 120 | 30/17.VIII-18 р. |— Видавець *М. Хвіст*]. [з № 10 | 11.IV-18 р. |— Друкарня «Вільне Життя» (54×42), 2—6 стор., ціна 20—30 коп.

Текст—на 5—6 шп.

[з № 4 | 4/22.IV-18 р. |— «Хай живе вільна українська Народня Республіка», з № 48 | 30/17.V-18 р. |— немає гасла].

№ 1--31/18.III-18 р.

Останній № — ? [в нашому розпорядженні останнім був № 128 [10.IX/28.VIII-18 р.]. [З № 42 [23/10.V-18 р.] — цензурові пропуски].

[Із № 1 — «Вільне Життя»: «Сьогодні виходе перше число нашої часописи «Вільне Життя». Давно збиралось українське соціалістичне громадянство випустить свою щоденну газету. Цю назву пропонував ще забитий соціаль-демократ тов. Іваницький. Фундамент «Вільного Життя» покладено думкою того, хто життя оддав за волю робітника України] [Газети «Вільне Життя», «Вільне Життя. Телеграми» та «Нові Шляхи» фактично відбивають погляди та інтереси соціаліст. групи одеського українського суспільства, що й відбилося на більш менш одноманітному складі співробітників].

4 1918—Вільне Життя. Телеграми. Телеграми виходять о 1 годині дня.
Редактор: *Ол. Крижановський*.

Видавець: С. Зінченко. Друкарня Одеської Української Ради. (43 × 28), 2 стор., ціна 50 коп.

Текст—на 2 шп. [українською та російськ. мовою паралельно].

№ 1 — 11.XII/28.XI-18 р.

Останній № — ? [у нашому розпорядженні останнім був № 3 [13.XII/30.XI-18 р.] [Про зв'язок із «Вільним Життям» див. № 3].

5 1918—Вістник Одеси. Газета виходить що-дня крім понеділків і днів по святах. Видання рік 1. Редактор *О. Бузько*. [З № 117 [6.IX/24.VIII-18 р.] — Редактор *І. Луца*, з № 181 [24/11.XI-18 р.] — Редактор *Ю. Луца*].

Видається при Канцелярії Коміс. м. Одеси. [З № 10 [23/10.IV-18 р.] немає вказівок на видавництво]. Друкарня «Вістник Одеси» [з № 10 [23/10.IV-18 р.] — Друкарня Державна]. (54 × 37), 2 — 16 стор., ціна 15 — 20 коп.

Текст—на 5 шп.

До 12.IV/30.III-18 р. виходила російською мовою під назвою: «Відомости Одесского Градоначальства» (див. № 52).

№ 1 — 12.IV/30.III-18 р., № 200 — 18/5.XII-18 р.

21/8.XII-18 р. вийшов № 201 знов таки російською мовою під назвою: «Відомости Одесского Градоначальства» (див. № 52).

6 1918—Запорожець. Народня газета. Виходить двічі на тиждень. Перший рік видання. Редактор-видавець: *Григорович і Ткаченко*.

Тип. С. Н. Скарлато. (35 × 25), 4 стор., ціна 35 коп.

Текст—на 4 шп.

№ 1 — 26.XI-18 р.

Останній № — ?

[Описа зложено за № 1].

[Яскраво українсько—націоналістичного напрямку. Проголошує себе позапартійною].

7 1919—Нові шляхи. Щоденна політично-літературна, економічна [з № 18 [30/17.III-19 р.] — економічна] та кооперативна газета. Рік видання перший. Редактор-видавець *Ол. Крижановський*.

Друкарня «Дніпросоюз». (52 × 42). 2 — 4 стор., ціна 50 — 80 коп.

Текст—на 6 шп.

№ 1 — 9/24.III-19 р.

Останній № — ? [у нашому розпорядженні останнім був № 23 [5.IV/23.III-19 р.] — мабуть останній взагалі].

[Ценз. пропуски].

[Про зв'язок із газетою «Вільне Життя» див. № 3].

[З № 1 «Наші завдання»: «Нові шляхи» перш над усе газета національна. Національна, а не націоналістична, і ні в якому разі не шовіністична, — це ми підкреслюємо особливо виразно, і в першу чергу... Саму можливість видавати національну газету без націоналістичного намулу підкреслює також й те, що «Нові шляхи» є цілком безпартійний орган. Не вдаючися в ту безмежну балакниву теоретично-заядлої партійності... ми підтримуємо загально-єдиний національний фронт... До мирного співробітництва українців серед інших народів ми й кличемо наших читачів»].

1917.1918.—Рідний Курінь.

(Див. № 86).

8а 1917—„Салдатська Думка“ виходе два рази на тиждень, як додаток до „Солдатской Мысли“. [З № 3 | 29.VIII-17 р.]: Редактори—*М. Григорович і С. Зінченко*].

[З № 3 | 29.VIII - 17 р.] — Друкарня газети «Солдатская Мысль». (47 × 32), 2 стор., ціна 3 коп.

Текст — на 5 шп.

«Нехай живе федеративна демократична Російська республіка і автономія України».

№ 1—4.VIII - 17 р.

Останній № — № 3 — 29.VIII - 17 р.

З № 4 виходила під назвою:

8б 1917.1918 — Рідний Курінь. Народня українська газета виходе два рази на тиждень по Неділям та Середам [З № 6 | 29.IX-17 р.] — Виходе два рази на тиждень]. Видання Одеської Української Військової Ради. Редактори: *М. Григорович. С. Зінченко*.

(38 × 26, 34 × 25), 4 стор., ціна 7 — 15 коп.

Текст — на 4 шп.

«Нехай живе федеративна демократична Російська республіка і автономія України».

№ 4—18.IX-17 р., № 12—30.X-17 р.

[З № 4 | 18.IX-1917 р.] «Від редакції»: «Салдатська Думка» змерла, але смерть її стала причиною до народження нової народної газети, «Рідного Куріня». Виданням «Куріня» буде відати спільна комісія Одеського Керівничого комітету і Одеської Української Військової Ради... Мета «Рідного Куріня», як і мета небіжчиці «Салдатської Думки» лишається та ж сама—об'єднання українського трудового люду, української народньої інтелігенції, робітників, селян; освітлення подій біжучого життя, які торкаються до України; пояснення ролі України в будучій великій федеративно-демократичній Російській республіці...»].

З № 13 виходила під назвою: Рідний Курінь виходе два рази на тиждень. [У № 21 | 17.XII-17 р.] немає цієї вказівки, у № 22 | 25.XII-17 р.] є вказівки, що «Виходе раз на тиждень», у № 1 | 11.I-18 р.] — «Виходе два рази на тиждень», у № 2 | 14.I-18 р.] немає цієї вказівки. [У № 1 | 11.I-18 р.] — Другий рік видання. [У № 22 | 25.XII-17 р.] немає вказівки на видання, з № 1 | 11.I-18 р.] — Видання Одеської Ради Військових Депутатів]. [З № 14—15. | 12.XI-17 р.] — Ред. *Григорович*]. [З № 14—15 | 12.XI-17 р.] — «Хай живе Українська Народня Республіка», з № 1 | 11.I-18 р.] немає гасла. № 13—4.XI-17 р., № 22—25.XI-17 р. Перший № за 1918 р.—№ 1—11.I. Останній №—? [у нашому розпорядженні останнім був № 2 | 14.I-18 р.]. Замість «Р. К.» в березні міс. 1918 р. виходила газета «Чорноморська Хвиля» (див. № 11) (див. листа до редакції «Вільного Життя» № 25 28/15.IV-18 р. колишнього редактора «Р. К.» *М. Григоровича*). [З № 13 | 4.XI-17 р.] — «До товаришів читачів «Рідного Куріня...»: «ше й досі «Р. К.» друкується в чужій російській друкарні, через що неможливо випускати його регулярно навіть двічі на тиждень.. редакція, аби вийти з такого нелепного становища, рішила до слушного часу продов-

жувати видання «Р. К.», але не як газети, а як журналу, щоб то буде давати інформаційний матеріал по змозі і головним чином зверне увагу на статті. «Р. К.» виходитиме теж по змозі по старому двічі на тиждень. Редакція»].

9 1917—Український Виборець. Політична часопись виборців до Мійської Думи. Виходить що дня вечером. [З № 3 |5.VIII-17 р.|— Виходить що дня].

Видає український Керівничий Комітет в Одесі. Тип. Управління «Надорабесс». (47 × 38, 38 × 29), 2 стор., ціна 5 коп.

Текст—на 4—6 шп.

№ 1—2.VIII-17 р. Останній №—№ 4 |6.VIII—17 р.| [в цей день були вибори].

[Газета підтримувала список № 2—блок укр. с.-д. і с.-р. партії та № 21—список укр. соціалістів-федералістів].

10 1918—Херсонщина. Орган Херсонського губерніяльного комітету партії Українських Соціалістів-революціонерів. Виходе що дня. Редагує Комітет.

Друкарня Л. А. Бржозека. (35 × 25), 4 стор., ціна 10—12 коп.

Текст—на 4 шп.

«Борітеся—поборете».

№ 1—6.1-18 р.

Останній №—? [у нашому розпорядженні останнім був № 3 |12.1-18 р.|].

11 1918—Чорноморська Хвиля народня газета: Редактує: Редакційна комісія.

Тип. газети «Новая Жизнь». (43 × 30), 4 стор., ціна 20 коп.

Текст—на 4—5 шп.

№ 1—24/11.III-18 р.

Виходила замість припиненої газети «Рідний Курінь» (див. № 86).

Останній №—?.

[Описа вложено за № 1].

[Українсько-націонал. та яскраво антибільшовицького напрямку. Підтримує Центральну Раду].

Російською мовою

12 1917—Армія и Революція. Однодневная Газета въ пользу Жертвъ Войны и Революціи. Совѣтъ Солдатскихъ и Офицерскихъ Депутатовъ Одесс. Гарнизона.

Комитетъ Одесской Печати. Тип. «Одесск. Новостей». (43 × 25), 4 стр., цена — по желанію.

Текст—в 3 стб.

Вышла 23.III-17 г.

[Оборонческогo направлення].

13 1919—Бессарабская Правда. Орган Временного Бессарабского Комитета партии Коммунистов (большевиков) и Политотдела Н-ской Стрелковой Дивизии (Отдельной Бессарабской). Ежедневная Газета. Редактор—Редакционная коллегия.

Изд.: Временный Бессарабский комитет партии коммунистов (большевиков) и Политотдела Н-ской Стрелковой Дивизии (Отдельной Бессарабской). Одиннадцатая Советская Тип. (56 × 45, 45 × 32), 4 стр., цена 1 руб.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарии всех стран соединяйтесь!».

№ 1—?

Последний №—?

[Описано по № 8—15.VI-19 г. В «Военно-библиограф. Справочнике» № 5-а за 1928 г. стр. 18 имеется указание на № 2 28.V-19 г. и № 30 12.VII-19 г.].

В дальнейшем выходила под названием: Бессарабская Правда. Ежедневная газета. Орган Временного Бессарабского Комитета партии Коммунистов (большевиков) и Политотдела N-ой Бессарабской Стрелковой Советской Дивизии. Издательство: Времен. Бес. комитет партии коммунистов (большевиков) и Политотд. N-ой Бес. Стрелк. Сов. Дивизии. № 1 под данным названием—? [в нашем распоряжении первым был № 22 |2.VII-19 г.]. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 26 |6.VII-19 г.]. [Описано по №№ 22 и 26].

14 1919—Большая Крокодила. Подотдѣль Первый „Досовнархозились“.
Редакторъ-Издатель *Б. Элли.*

Тип. бывш. Ш.О.В.О. (46 × 32), 2 стр., цена 3½ коп. (3 р. 50 коп. по новому).

Текст—в 4 стб.

«Крокодилы всѣхъ странъ соединяйтесь!».

№ 1—не датирован [вышел в конце августа 1919 г., вскоре после занятия Одессы добровольцами].

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Ярко антибольшев. направления].

15 1920. 1921—Большевик. Издание Одесского Губернского Комитета Коммунистической Партии (Большевиков) Украины. Редактор—Редакц. Коллегия.

Издатель: Од. Губ. Комитет Ком. Партии (Больш.) Украины. (70 × 50, 42 × 32), 1—4 стр. цена 1—5 руб.

Текст—в 3—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—10.III-20 г., № 23—15.IV-20 г.

С № 24 выходила под названием: Большевик. Ежедневная крестьянская газета. № 24—16.IV-20 г., № 50—18.V-20 г.

С № 51 выходила под названием: Большевик. Ежедневная крестьянская газета. Орган Одесского Губернского Комитета Коммунистической Партии (Большевиков) Украины. № 51—19.V—20 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 111 |3.VII-20 г.].

В 1921 г. выходила под названием: Большевик. Ежедневная Крестьянская Газета Одесского Губернского Комитета Коммунистической партии (большевиков) Украины. Гоа издания 1-й. Издатель: Губком К.П.Б.У. [с № 23 |8.III—21 г.]—Издатель К.П.Б.У. 9-я Советская тип. 4000 экз. [с № 23 |8.III-21 г.] нет указания на тираж]. № 1—10.II—21 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 84 |24.V—21 г.].

16а 1918—Борьба. Ежедневная Газета. Редакторъ-Издатель *С. М. Богдановъ* [С № 17 |16.VII-18 г.]—Редакторъ *Е. Фишко*, с № 19 |18/5.VII-18 г.]—Отвѣтственный Редакторъ *И. Яновскій*, с № 22 |21/8.VII-18 г.]—Редакторъ *Ф. Н. Верба*, с № 26 |26/13.VII-18 г.]—*Ф. Гойфманъ*, с № 27 |14.VII-18 г.]—*О. Гойхманъ*, с № 29 |30/17.VII-18 г.]—*Е. Н. Трояновъ*, с № 37 |6.VIII/24.VII-18 г.]—*А. Е. Трояновъ*, с № 40 |10.VIII/28.VII-18 г.]—*Е. Гуменюкъ*, с № 50 |23/10.VIII-18 г.]—Редакторъ-Издатель *Е. Гуменюкъ*].

Тип. А. М. Швейцера, аренд. Ш. Бурштейномъ и Ко. (70 × 50, 50 × 35), 2—4 стр. цена 20—30 коп.

Текст—в 5 стб.

№ 1—26/13.VI-18 г.

Последний №—№ 51 [24/11.VIII-18 г.].

Продолжением ее очевидно являлась выходившая в 1919 г. газета «Борьба...» (см. № 166). [Значит. ценз. пропуски].

[К № 47 | 18/5.VIII-18 г. | имелось приложение: «Литературный Ежедневник» (см. № 104)]. [Левос.-р. овского направления].

[В № 51 имеется объявление «Къ читателямъ»: «Тяжелое положеніе рабочей печати и цѣлый рядъ причинъ, вынуждаетъ насъ съ сегодняшняго номера временно приостановить издание газеты «Борьба». Редакция].

[В № 22 | 21/8.VII-18 г. | имеется объявление «Отъ редакціи «Борьбы»: «Въ виду ареста редактора «Борьбы» т. Яновскаго, а также завѣдующаго типографіей, мы вынуждены выпустить сегодняшній № в размѣрѣ полулиста»].

166 1919. 1920—**Борьба**. Орган Одесского Комитета Украинской Партии левых соц.-рев. (борьбистов). Редактор—Редакцион. коллегия.

(58 × 34, 44 × 27), 2 — 4 стр., цена—1 р. 20 к. — 10 руб.

Текст.—в 5 стб.

«В борьбе обретешь ты право свое!».

Является, очевидно, продолжением выходившей в 1918 г. газеты: «Борьба. Ежедневная Газета» (см. № 16а).

№ 1—9.VII-19 г., № 3—11.VII-19 г.

С 12.VII-19 г. слилась с газетой «Знамя борьбы» (см. № 77) и выходила, продолжая номерацию «Знамени Борьбы», т. е. вместо № 4—№ 79, под названием: Борьба. Орган Одесского Комитета Партии Левых Социалистов-Революционеров (борьбистов). Выходит ежедневно, кроме дней послепраздничных. Издатель: Комитет одесск. организации партии Л. С.-Р. № 79—12.VII-19 г., № 82—16.VII-19 г. № 84—[18.VII-19 г.], вышел под тем же названием и так же, что и №№ 79—82.

№ 83 вышел под названием: Борьба. Орган Одесского Комитета Украинск. Партии Левых Социалистов-Революционеров (борьбистов). № 83—17.VII-19 г., № 85—19.VII-19 г., № 114—23.VIII-19 г.

№ 115 вышел уже подпольно под названием: Борьба. Орган Одесского Областного Комитета Украинской партии левых соц.-рев. (борьбистов). [Нет указаний на дни выхода]. Издатель: Одесский Парком. № 115—20.IX-19 г., № 120 — ? [в нашем распоряжении был только № 115].

Данные №№ выходили в подпольи.

С № 121 выходила снова легально под названием: Борьба. Орган Одесской организации Украинск. Партии Левых Социалистов-Революционеров (Борьбистов). [Нет указаний на редактора и издателя]. Тип. Новосельская ул. № 89. № 121—10.II-20 г.

С № 122 выходила под названием: Борьба. Орган Одесск. Областного Комитета Украинск. Партии Левых Социалистов-Революционеров (Борьбистов). [Ежедневно, кроме после-праздничных дней]. Редактор — Редакционная коллегия. № 122—11.II-20 г., № 210—28.V-20 г.

С № 211 выходила под названием: Борьба. Орган Южного Бюро Центрального Комитета и Одесского Губернского Комитета Украинской Партии Левых Социалистов-Революционеров (Борьбистов). № 211—29.V-20 г. Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 274—14.VIII-20 г.].

17 1918—**Братъ Брату**. Изданіе Общества пособія бѣднымъ больнымъ евреямъ г. Одессы „Эзрась-Хойлимъ“. Выручка отъ этой однодневной газеты поступить въ пользу О-ва „Эзрась-Хойлимъ“. Редакторъ — Редакціонная коллегія въ лицѣ А. М. Мурова, А. Б. Шапиро, д-ра Я. В. Зильберберга.

Издатель: Правленіе о-ва «Эзрась-Хойлимъ». Тип. Издательскаго Т-ва «Кинереть».
 (50 × 36), 8 стр.
 Текст—в 4—6 стб. Иллюстр.
 Вышла 1/14.V-18.

- 18 1918.1919.1920—**Брачная Мысль**. [С № 2, июль 1918 г. — Выходить по Субботамъ въ Одессъ, с № 4, авг. 1918 г.—Выходитъ по Пятницамъ въ Одессъ, съ № 20, дек. 1918 г. — Еженедѣльная газета. Выходить по пятницамъ въ Одессъ, с № 27, дек. 1919 г. — Двухнедѣльная газета выходитъ по субботамъ]. [С № 22, янв. 19 г. — Годъ изданія 2-ой, с № 28, дек. — янв. 19—20 г.г. Годъ изданія третій]. Редакторъ *В. И. Авдѣенко*. [в № 4, авг. 18 г. — Редакторъ-Издатель *Ш. Х. Приворотерь*, с № 5, авг. 18 г. — Редакторъ *В. И. Авдѣенко*, с № 18, дек. 18 г. — Редакторъ-издатель *Ш. Приворотерь*, с № 20, дек. 18 г. — Редакторъ *Ш. Приворотерь*, с № 22, янв. 19 г. — Редакторъ-издатель *Ш. Приворотерь* и *И. Рубенчикъ*, с № 23, фев. 19 г. — Редакторъ-издатель *Ш. Приворотерь*].

Издатель *Ш. Приворотерь* [в № 20, дек. 18 г. — Издателя: *Ш. Приворотерь* и *Н. Зильберманъ*, с № 21, дек. 18 г.—Редакторъ-издатель *Ш. Приворотерь*, в № 22, янв. 19 г.—Редакторъ-издатель *Ш. Приворотерь* и *И. Рубенчикъ*, с № 27, дек. 19 г. — Редакторъ-издатель *Ш. Приворотерь*]. Тип. Швейцера [с № 2, июль 18 г.—Тип. Э. Э. Карликъ, с № 3, авг. 18 г.—Тип. А. М. Швейцера, с № 4, авг. 18 г.—Тип. Э. П. Карликъ, с № 11, окт. 18 г.—Тип. быв. А. М. Швейцера, арендуем. Бурштейномъ и Ко, с № 19, дек. 18 г.—Тип. Л. А. Бржозека, с № 22, янв. 19 г.—Тип. б. Швейцера, в № 27, дек. 19 г.—Тип. З. Лебединскаго и Г. Вепринскаго, в № 28, дек. — янв. 19—20 г.г. — Тип. И. Цисина и И. Ройхмана]. (45 × 34, 35 × 26), 2—4 стр. [Цена обозначена только с № 2, июль 18 г.—35 коп., № 28, дек.—янв. 19—20 г.г.—10 руб.].
 Текст—в 2—5 стб.

№ 1—июль 1918 г. [занимает только одну страницу, остальные страницы заняты юмористическим еженед. «Одесский Чудак» № 2, июль 18 г. (см. № 374)].

Последний № в 1918 г.—№ 21, декабрь.

Первый № в 1919 г.—№ 22, янв.

№ 28 [последний]—дек.—янв. 1919—1920 г.г. [во время пребывания в Одессе Советской власти в 1919 г. не выходила].

[№№ 24—26 не были в нашем распоряженіи].

1919—Брачный Листокъ.

(См. № 1436).

- 19 1920—**„Буревестник“**. Коллегія пропаганды социального сознанія при Об'единенных Анархическихъ организаций (sic!) г. Одессы.

Изд.: Коллектив Пропаганды Социального Сознанія при Об'единенных Анархическихъ Организацияхъ г. Одессы. Тип. Ришельевская ул. № 60 (55 × 36), 2 стр., цена 5 руб.

Текст—в 4 стб.

«Черезъ духовное общеніе къ экономическому раскрепощенію!».

Коллектив 1-й вышел 14-го февраля 1920 г.

Последний — ?

[Описано по коллективу 1-му].

- 20 1919—**Бѣга и Скачки**. Журналъ по конскому спорту, выходитъ наканунѣ бѣговъ и скачекъ. Редакторъ-Издатель *Д. К. Сегонь*.

Тип. «Спортъ и Наука». (37 × 23, 35 × 22), 2—4 стр., цена 10 руб.

Текст—в 1—2 стб.

Выходила с 6.IX-08 г.; 7.XI-15 г. приостановилась. Возобновилась 31.VIII-19 г.

№ 1—31.VIII-19 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 20—9.XI-19 г.].

21 1918—Бѣлоруссы в Одессѣ. Однодневная Газета. Редакторъ — *Михайло Громыка.*

Издатель: Общество «Бѣлорусскій Гай». (36 × 28), 8 стр., цена 30 коп.

Текст—в 3 стб. [Два стихотворения и две статьи на белорусском языке, остальное — на русском].

Вышла 25.VIII-18 г.

[Националистическаго направления; поддерживает Белорусское Временное правительство имеются выпады против большевиков].

22 [1919]—Бѣшенная Тетка. Органъ независимаго юмора. Редакторы — *И. А. Сухій и Д. И. Шперлингъ.*

Издатели: Р. И. Оргѣвскій (Rio) и Л. А. Бѣльць. Тип. Лебединскаго и Вепринскаго. (35 × 23), 6 стр., цена №-ра съ юмористами обоого пола 6 руб.

Текст—в 3 стб.

«Издание официальное».

«Послушайте, вы какой интернациональности?!»

«Кар..р..рауль! Грабять!..»

№ 1-й—вторая половина [октябрь?] 1919 г. [№ не датирован].

Последний № — ?

[Описано по № 1].

[Из № 1 на последней странице «Расписание редакторов»: «Отход редакторов».

Изъ «Южнаго Слова» въ «Современномъ» направленіи отошелъ поѣздъ міхе—Овсянко-Куликовскій въ составѣ Горскаго, Мирскаго, Лоло и др. Изъ «Одесскихъ Новостей» въ «Южно-Русскомъ» направленіи отошли Хейфець и Поляковъ. Изъ «Одесской Почты» въ «Новомъ» направленіи—Л. Думскій, Діаволо и др. Съ газетнаго рынка въ «Лету»—«Огонекъ», «Бомба», «Возрожденіе», «Живая Крокодила», «Сучокъ въ глазахъ», «Коммерческій Курьеръ», «Одесскій День», «Вечерній часъ», «Свободное Слово» и др.

Приходъ редакторовъ. «Современное Слово»—Овсянко-Куликовскій, Поляковъ, Хейфець. «Одесскія Новости»—Аренбергъ. Ю.].

23 1917—Бюллетени Одесскаго Купечества. Отвѣтствен. редакторъ — *Е. Я. Вольфензонъ.*

Издатель: Г. И. Ефронъ. Тип. «Од. Листка». (29 × 24), 4 стр., цена 5 р. в год.

Текст—в 2—3 стб.

Выходила с 6.VI-16 г.

№ 45 [первый № в 1917 г.]—6.I-17 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 51—23.III-17 г.].

[В каждом № после названія: «Цѣль изданія — способствовать объединенію одесскаго купечества, отстаивая классовые интересы послѣдняго и сообщая ему свѣдѣнія изъ непосредственнаго источника о событіяхъ, нуждахъ и общемъ положеніи рынковъ по отдѣльнымъ отраслямъ торговли»].

• **1920—Бюллетень газеты Современное Слово.**

(см. № 1886).

24 1917—Бюллетень № 2.

[Изд. Одесской Федерации Анархистов-Коммунистов]. (56 × 36) ? стр. [в нашем распоряжении была только первая страница, м. б., единственная?]. Цена—10 коп.

Текст—в 3 стб.

«Одесская Федерация Анархистовъ-Коммунистовъ».

«Освобождение рабочаго класса есть дѣло самихъ рабочихъ».

«Пролетарій ничего не можетъ потерять кромѣ своихъ цѣпей, а выиграть овъ можетъ весь міръ».

«Ни власти, ни поповъ, ни хозяина!».

«Да здравствуетъ коммунизмъ!».

«Да здравствуетъ равенство, братство, свобода и миръ!».

Бюллетень № 1 — ?

Бюллетень № последний — ?

[Описано по Бюллетеню № 2—30.X-17 г.].

25а 1918—Бюллетень №... Одесскаго желѣзнодорожнаго стачечнаго Комитета (Ю.-Западныхъ и Бессарабскихъ жел. дорогъ). [В № 2 |20.VII-18 г.| отсутствуютъ скобки].

Одесскій Желѣзнодорожный Стачечный Комитетъ Ю.-Западныхъ и Бессарабскихъ Ж. Д. [В № 2 |20.VII-18 г.|— Одесскій Жел. Стач. Ком. Ю.-Зап. и Бес. жел. дор.], (35×15, 34×17), 1 стр.

Текст—в 1 стб.

№ 1—19.VII-18 г., № 2—20.VII-18 г.

С № 3 выходилъ подъ названіемъ:

25б 1918—Бюллетень № 3 Одесскаго Желѣзнодорож. Центр. Стачечнаго Комитета Ю.-Западныхъ и Бессарабскихъ жел. дорогъ.

Одесскій Центроотачкомъ Ю.-Зап. и Бессарабск. ж. д. (17×17), 1 стр.

Текст—в 1 стб.

№ 3—22.8.VII-18 г.

С № 4 выходилъ подъ названіемъ:

25в 1918—Бюллетень №... Одесскаго Центроотачкома Югозападныхъ [в № 15 |9.VIII/27.VII-18 г.|— Ю. Западныхъ] и Бессарабскихъ Желѣзныхъ Дорогъ.

Одесскій Центроотачкомъ Ю.-Западныхъ и Бессарабскихъ Желѣзныхъ Дорогъ. [В № 7 29/16.VII-18 г.] и в № 15 |9.VIII/27.VII-18 г.|—желѣзныхъ дорогъ]. (34×21, 26×17) 1 стр.

Текст—в 1 стб.

[С № 5 |27/14.VII-18 г.|— «Товарищи, берегите бюллетени, не уничтожайте ихъ, такъ какъ они издаются въ ограниченномъ количествѣ. Послѣ прочтенія пересылайте на другія станціи»].

№ 4—26/13.VII-18 г.

Последній № — ? [в нашемъ распоряженіи послѣднимъ былъ № 15 |9.VIII/27.VII-18 г.| № 8—14 не были в нашемъ распоряженіи].

26 1920—Бюллетень Общественнаго Комитета. Выходить ежедневно, кромѣ послѣпраздничныхъ дней. Редакторъ—Прот. *К. М. Аггеевъ*.

Издатель: Общественный Комитетъ содѣйствія обороны г. Одессы и его района. Тип. Всероссийскаго Земскаго Союза. (57×44), 1 стр.

Текст—в 5 стб.

«Черезъ побѣду надъ большевиками—къ Учредительному Собранію!».

№ 1—11.I-20 г.

Последній № — ? [в нашемъ распоряженіи послѣднимъ былъ № 9—22.I-20 г., м. б., послѣдній].

1919—Бюллетень Одесскаго Губ. Совета Народнаго Хозяйства. (см. № 29б).

27 1921—**Бюллетень Одесского Губсоюза.** [В № 1 |25.VI-21 г.|—
Издание Правления Губсоюза]. Издатель-редактор: Правление Одесского
Губсоюза.

9-я Сов. Тип. (70 × 52), 2 стр.

Текст—в 6 стб. [Имеется в № 1 одна статья на украинском языке].

№ 1—25.VI-21 г.

№ 2—15.VII-21 г.

С № 3—4 выходил, как журнал, под названием: «Бюллетень Одесского Губернск.
Союза Потребительских Обществ» (см. № 281).

28а 1920—**Бюллетень Одесского Потребительского Общества—ОПО.**
Редактор—*Б. Санис.*

Издатель: Правление ОПО. 9-я Сов. тип. (40 × 29, 30 × 22), 4—6 стр.

Текст—в 2—4 стб.

№ 1—7.XI-20 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—26.XI-20 г.].

В 1921 г. выходил под названием:

28б 1921—**Бюллетень Одесского Потребительского Общества О.П.О.**
Еженедельный Орган Внутренней Информации. Редактор—Редакционная
Коллегия.

Издатель: ОПО—Информбюро [с № 2 |22.II-21 г.|— 6-я Сов. тип.]. (52 × 39, 40 × 35),
4—6 стр.

Текст—в 5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—15.II-21 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 9—6.VII-21 г.].

29а 1919—**Бюллетень Одесского Совета Народного Хозяйства.**

Изд. Одесского Совнархоза. Тип. Всерос. Земск. Союза. (42 × 27), 4 стр.

Текст—в 4 стб.

№ 1—1.V-19 г.

№ 2—10.V-19 г.

[К № 2 |10.V-19 г.| приложены тексты приказов на 16 нен. стр. (25 × 21) в 2 стб].

С № 3 выходил под названием:

29б 1919—**Бюллетень Одесского Губ. Совета Народного Хозяйства.**

Издание Одесского Губсовнархоза. Тип. быв. Всерос. Земского Союза [с № 4 |24.V-19 г.|
IX Сов. тип.] (42 × 27), 4 стр., [цена с № 8 |21.VI-19 г.|— 1 р. 50 к.].

Текст—в 4 стб.

№ 3—17.V-19 г.

№ 12 [последний]—23.VIII-19 г.

[К отдельным №№ приложены тексты приказов по несколько листов со сплошной
номерацією от 17—44 стр. (25 × 21)].

30 1921—**Бюллетень Одесской Губпятайки по Борьбе с Кулацким
Засилием и Недосевом Полей.** Выходит по мере накопления мате-
риала. Редактор—Завгубземотделом *И. В. Балашов.*

Издатель: Одесская Губпятайка по борьбе с кулацким засилием и недосевом полей.
9 Сов. тип. (34 × 26), 4 стр.

Текст—в 2 стб.

№ 1—15.I-21 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

- 31** 1920—**Бюллетень** [в № 1 ошибочно—Бюллетен] профессионального [в № 2—Профессионального] движения [в № 2—движения] г. Одессы. (Орган сторонников решений 2-го Всероссийского и 1-го Всеукраинского С'ездов Профсоюзов) [в № 2—нет скобок и маленькими буквами написано—с'ездов профсоюзов]. Редактор—Редакционная Коллегия.

(34 × 24), № 1—1 стр., № 2—2 стр.

Текст—в 3 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

Единственное в УССР подпольное профессиональное издание большевистского направления [см. Б. Колесников: Профсоюз. движение и контр-революция. Харьков, 1923, стр. 192—193].

№ 1—январь, 1920 г.

№ 2 [последний]—февраль, 1920 г.

- 32** 1918—**Бюллетень Союза Взаимопомощи Офицеровъ**. [С № 6 | 18/5.IV-18 г. | — выходит 2 раза въ недѣлю по Четвергамъ и Субботамъ]. Ответственный редакторъ Полковникъ *Вяч. Г. Атрошенко* [с № 3 | 5.IV/23.III-18 г. | — нет слова „ответственный“].

Издатель: Правление Союза Взаимопомощи офицеровъ [с № 3 | 5.IV/23.III-18 г. | — тип. Л. А. Бржозека]. (35 × 27, 28 × 18), 4 стр., [цена с № 3 | 5.IV/23.III-18 г. | — 15 коп.]

Текст—в 2—3 стб.

№ 1—27/14.III-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 9—3.V/20.IV-18 г.].

- 33** 1917—**Бюллетень Центрального Комитета Новороссійскаго Студенчества**.

«Центральная» тип., (43 × 32), 2 стр., цена—3 коп.

Текст—в 1—3 стб.

№ 1—12.III-17 г. [может быть, единственный?].

Последний №—?

С 16/29.III-17 г. вместо него выходила газета «Сынъ Народа» (см. 196).

[Описано по № 1].

[В № 1 имеется объявление «Отъ Издательской Секціи Ц.К.Н.С.»: «Въ ближайшее время имѣть выйти въ свѣтъ первый номеръ ежедневнаго органа Центрального Комитета Новороссійскаго Студенчества. Впредь до выхода этой газеты будетъ ежедневно выпускаться «Бюллетень Ц.К.Н.С.», въ которомъ будетъ помѣщаться лишь хроника текущаго дня объявленія, и обращенія комитета и его секцій...»].

- 34** 1921—**Бюллетень Центрального Информационнаго Отдела Одесскаго Губнаробраза**. Редактор-Издатель—Центр. Информ. Отдел Одес. Губнаробраза.

10-ая Сов. тип. (44 × 36), 2 стр., цена 900 руб. 1000 экз.

Текст—в 4 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—1.X-21 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

1920—**Бюлетень Одеської Губерніяльної Надзвичайної Комісії.**
Бюллетень Одесской Губернской Чрезвычайной Комиссии.

(см. № 466).

35 [1919]—**Вестник N-ой Дивизии.** Орган Полит'отдела. Газета выходит 3 раза в неделю по Средам, Пятницам и Воскресениям. Ред. *Добрий*.

Издатель: Полит'отдел N-ой дивизии. Тип. Ришельевск. ул. д. № 20. (55 × 34, 46 × 32), 2—4 стр.

Текст—в 2—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—4.VIII-[1919 г.].

№ 9 [очевидно, последний]—22.VIII-[1919 г.].

36 1919—**Вестник Одесского Губфинотдела.** Еженедельный Орган Финансового Отдела Исполкома Одесского Сов. Раб. Деп. [С № 5 | 24.VI-19 г. | Редактор *Б. Духовный*].

Издание Одесского Губфинотдела. Одесск. третья сов. тип. (43 × 29), 4--8 стр., [цена с № 5 | 24.VI-19 г. | — 2 руб.].

Текст—в 4 стб.

№ 1—27.V-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 8—22.VII-19 г.].

37 1919—**Вестник Центропрофа.** Еженедельный орган Одесского Совета Профессиональных Союзов. Редакционная Коллегия—*А. И. Чемеринский, Х. Н. Кантор (Олин), И. Перепечко*.

Издатель: Одесский Совет Профессиональных Союзов. Одесск. третья Сов. тип. (54 × 34 52 × 34), 4 стр., цена 1 р. 50 к.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—13.VI-19 г.

№ 10 [очевидно, последний]—18.VIII-19 г.

38 1919—**Вечерний Курьерь.** Воскресная общественно-политич., лит. и экономич. газета. Выходить по Воскресеньямъ въ 3 часа дня. Редакторь-издатель *Д. Шперлингъ*.

Тип. Лебединского и Вепринского. (42 × 30, 43 × 27), 2 стр., цена 3 руб.

Текст—в 1—4 стб.

№ 1—7/25.IX-19 г.

[№ 2 не было в нашем распоряжении].

№ 3 вышел под названием: Вечерний Курьерь. Ежедневная общественно-полит., литерат. и эконом. газета. Газета выходитъ ежедневно в 3 часа дня. Редакторь *Д. Шперлингъ*.

Тип. И. Цисина и Ройхмана. № 3—12/30.IX-19 г. Последний №—? [Описано по № 3].

[Буржуазный информационный листок мещанского толка].

39 1918—**Вечерний Набатъ.** (Органъ Румынского Фронта Р.С.-Д.Р. Партия). Выходить ежедневно вечеромъ, кромъ праздничныхъ дней. Редакционная коллегія.

(43 × 29), 2 стр., цена 10 коп.

Текст—в 4—5 стб.

«Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партия».

«Пролетарии всѣхъ странъ, соединяйтесь!»

№ 1—19/6.II-18 г., № 5—23/10.II-18 г.

С № 6 выходила под названием: *Вечерній Набатъ* [без обозначения, чьим органом является]. № 6—26/13.II-18 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 8—28/15.II-18 г.].

40 1919—Вечерній Часъ. Вечерняя газета. Выходить ежедневно въ 3 часа дня. Редакторъ-Издатель *Л. М. Камышниковъ.*

Тип. 6. «Вільне Життя» [с № 2 |25/12.I-19 г.] Тип. 6. «Укр. Нац. Р.», с № 29 |27/14.II-19 г.] Тип. «Дніпросоюз». (54 × 43, 42 × 27), 2—4 стр., цена 50 коп.—3 руб. Текст—в 4—5 стб.

№ 1—24/11.I-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 58—3.IV/21.III-19 г., очевидно, последний].

[Имеются незначит. ценз. пропуски].

[Из передовицы № 1: «...информация, отражающая всѣ стороны современной жизни... составляетъ главную задачу «Вечерняго часа». Не задаваясь партійными цѣлями, наша газета будетъ по мѣрѣ силъ служить тѣмъ высокимъ идеямъ, которыя сейчасъ одушевляютъ русскую общественность. Возрожденіе родины, восстановленіе ея государственнаго и экономическаго единства, созданіе условій для свободнаго проявленія суверенной народной воли, примѣненіе принципа національнаго самоопредѣленія и дальнѣйшее упроченіе союза съ великими демократіями согласія. Вотъ тѣ достиженія, къ которымъ мы стремимся»].

Во второй половине 1919 г. снова выходила под названием: «Вечерній Часъ». Тип. Л. А. Бржозека. Первый № после занятия Одессы добровольцами был, очевидно, № 59, которого не было в нашем распоряжении [в нашем распоряжении первым был № 61—12.IX-19 г.]. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 64—17.IX-19 г.; относительно прекращения газеты см. выписку из газеты «Бѣшеная тетка» (№ 22)].

41 1919—Вечернія Вѣдомости. Изд. въ Петербургѣ при участіи сотрудниковъ „Биржевыхъ Вѣдомостей“. [До № 66 |25/8.XI-19 г.] выходила то ежедневно, то через 2—3 дня. С этого № стала выходить по понедельникам]. Редакторъ-Издатель *С. Б. Фридь.*

Тип. «Дос Ное Лебен» [с № 66 |25/8.XI-19 г.] нет указания на типографию]. (48 × 29), 4 стр., цена 3 руб.

Текст—в 3—4 стб.

До № 61 выходила въ Петербургѣ.

№ 61—10/22.XI-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 68—9/22.XII-19 г.].

[Газета добровольческой ориентации, опирающаяся на крупную буржуазию и интеллигенцию].

42 1918—Вечернія Новости. Ежедневная Газета. Выходить въ 4 часа дня. Редакторъ *Я. Г. Варшавскій.* [С № 14 |29/16.IV-18 г.]—Редакціонная коллегія, в № 21 |10/27.V-18 г.]—Ред. *Я. Г. Варшавскій.* С № 22 |11/28.V-18 г.]—Ред. *А. Л. Курсь,* въ № 29 |22/9.V-18 г.]—Редакторъ *Я. Г. Варшавскій,* с № 30 |23/10.V-18 г.]—Редакторъ *А. Л. Курсь,* с № 42 |6.VI/24.V-18 г.]—Ред. *Я. Г. Варшавскій,* с № 64 |4.VII/21.VI-18 г.]—Ред. *А. Е. Фишко,* в № 68 |9.VII/26.VI-18 г.]—Редакторъ-Издатель *Н. Е. Фишко,* с № 69 |10.VII/27.VI-18 г.]—Редакторъ-Издатель *А. Е. Фишко,* с № 71 |13.VII/30.VI-18 г.]—Редакторъ *А. Е. Фишко,* с № 73 |16/3.VII-18 г.]—Редакторъ *Е. Фишко,* с № 75 |18/5.VII-18 г.]—Редакторъ *А. Е. Фишко,* в № 78 |23/10.

VII-18 г.]—Редакторъ Ф. Верба, с № 79 |24/11.VII-18 г.]—Редакторъ А. Е. Фишко, в № 81 |26/13.VII-18 г.]—Редакторъ О. Гойхманъ, с № 82 |27/14.VII-18 г.]—Ред. А. Е. Фишко, с № 87 |20.VIII-18 г.]—Ред. Е. Н. Трояновъ, с № 89 |5/23.VIII-18 г.]—Редакторъ А. Е. Трояновъ, с № 94 |10/28.VIII-18 г.]—Ред. Е. Гуменюкъ].

Издательство: Товарищество «Мысль». [С № 57 |26/13.VI-18 г.] издательство не отмечено, в № 68 |9.VII/26.VI-18 г.]—Ред.-Изд. Н. Е. Фишко, с № 69 |10.VII/27.VI-18 г.]Ред.-Изд. А. Е. Фишко, с № 71 |13/30.VII-18 г.]издательство не отмечено]. Тип. «Вечернія Новости» [с № 23 |14/1.V-18 г.] Тип. Э. П. Карликъ, с № 29 |22/9.V-18 г.]—Тип. А. М. Швейцера, аренд. Ш. Бурштейномъ и Ко]. (53×35), 1—2 стр. цена 15—25 коп.

Текст—в 3—5 стб.

№ 1—13.IV/31.III-18 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 102—21/8.VIII-18 г.]

[Ценз. пропуски].

[Из № 1 «Отъ редакціи»: «Интересы демократіи—вотъ наша программа... Высоко держа зная социализма, мы будемъ призывать къ объединенію всѣхъ партій для борьбы съ врагами демократіи. Нашъ лозунгъ: долой кружковщину... Мы будемъ стоять на стражѣ рабочихъ интересовъ, равно какъ и интересовъ широкаго городского населенія... Мы неустанно будемъ бороться съ проявленіемъ зоологическаго шовинизма, угнетенія одной національности другою... Во всѣхъ вопросахъ... мы сохранимъ нашъ принципъ—интересы демократіи, и будемъ будить общественное сознание къ объединенію всѣхъ демократическихъ элементовъ противъ общаго врага»].

[Из № 23 |14/1.V-18 г.] «Къ читателямъ»: «Воистину, пути свободнаго слова на Украинѣ напоминаетъ Голгофу. Сегодняшній номеръ «Вечернихъ Новостей» выходитъ въ половинномъ размѣрѣ, по причинамъ ни отъ редакціи ни отъ издательства независимымъ. Вчера въ 8 час. вечера по распоряженію гл. Комиссара была запечатана типографія «Вечернихъ Новостей». Сегодня утромъ въ 8 ч. мы приступили къ напору (sic!) нашей газеты въ типографіи Карлика. А въ 10 час. утра, австрійскій отрядъ запретилъ типографіи Карликъ печатать какія бы то ни было изданія, въ виду того, что типогр. напечатала «Рев. Голось». Послѣ долгихъ хлопотъ намъ удалось добиться разрѣшенія печатать газету въ типографіи г-жи Карликъ. И вотъ мы выходимъ сегодня, но въ половинномъ размѣрѣ (sic!), кое-какъ, въ попыхахъ, при условіяхъ наименьшаго благопріятствованія, рассчитывая (sic!) на снисходительность читателя».

Из того же №, там же «Печать душать»: «Несмотря на закрытіе нашей типографіи, мы все-таки выходимъ сегодня въ свѣтъ. На нашу газету за ея короткое существованіе обрушились ударъ за ударомъ. Намъ ставили караулы въ типографію, насъ закрывали и открывали—теперь насъ опечатали. Газета «Земля и Воля» подпала отъ (sic! вм. подъ) «постановленіе № 2». «Од. Нов.» оштрафованы на цѣлыхъ 3.000 руб. за «преступленіе» формальнаго характера. Такихъ жестокихъ гоненій печать не переживала со времени паденія царизма... Правда, намъ нужно будетъ теперь приготовиться (sic!) къ законному отсиживанію. Но къ этому мы уже съ нѣкотораго времени все равно были готовы.

А. Л.»

Из того же №, там же «Постановленіе № 2»: «13 мая 1918 года я, главный окружный комиссаръ, принимая во вниманіе, что № 2 газеты «Земля и Воля» не помѣтилъ, вопреки п. 1 моего приказа отъ 4 апрѣля 1918 года, ни имени, ни фамилии и адреса издателя, ни отвѣтственнаго редактора этой газеты, постановилъ: названную газету закрыть и типографію «Вечернія Новости», въ которой печатается эта газета, опечатать до представленія (sic!) мнѣ свѣдѣній, засвидѣтельствованныхъ подлежащею властью, о составѣ редакціонной коллегіи и издательства.

Главный окружный комиссаръ Коморный»].

43 1919—Вечернія Новости. Ежедневная газета. Редакторь-Издатель—
М. А. Бриль.

(53 × 35, 49 — 40), 1 стр., цена 50 — 65 коп.

Текст—в 1—3 стб.

Первый № — ?

Последний № — ?

[Описано по № от 6/23.I-19 г., на нем номера не обозначено].

Следующий №, бывший в нашем распоряжении, вышел под названием: Вечернія Новости. Экстренный выпускъ. Типо-Литогр. Цисина и Ройхмана. Первый № данного названия — ? Последний № — ? [Описано по № от 4.IV-19 г., очевидно, последнему]. [Буржуазный информационный листок, преследовавший коммерч. цели].

1919.1920—Вечернія Одесскія Новости.

(см. № 1076).

44 1919—Вечерняя Газета. Ежедневная общественно-полит., литерат. и эконом. газета. Газета выходитъ ежедневно въ 3 часа дня. Ред.-изд.
Н. Поскаль. [С № от 4/22.IX-19 г.—Редакторь *Н. Поскаль.*]

Тип. И. Цисина и И. Ройхмана. (42 × 28), 1—2 стр., цена 3 руб.

Текст—в 1—4 стб.

[До № 8 нет номерации отдельных номеров].

Первый № — ? [в нашем распоряжении первым был № от 2/20.IX-19 г.].

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 10—10/28.IX-19 г.].

[Буржуазного направления; предприятие коммерч. характера].

45 1917—Вечерняя Газета Номеръ Три [с № 2 | 31.VII-17 г. |— № 3].
Выходитъ ежедневно въ 2 часа дня. Редакторь *В. Ш. Зильберлейб.*

[Издатель: Соціалъ-демократическое Книгоиздательство «Интернаціональ»]. (53 × 34), 2 стр., цена 3 коп.

Текст—в 4 стб.

«Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!».

«Товарищи и Граждане, всюду—на фабрикахъ, въ казармахъ, въ кругу близкихъ—агитируйте за списокъ № 3. Списокъ № 3—это соединенный списокъ кандидатовъ Россійской С.-Д. Раб. Партіи [меньшевиков] и всеобщаго рабочаго союза «Бундъ».

№ 1—29.VII-17 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 4—5.VIII-17 г., м. б. последний вообще, т. к. 6.VIII-17 г. были выборы].

[Из № 1 «Отъ редакціи»: «Соціалъ-демократическое книгоиздательство «Интернаціональ» рѣшило на время избирательной кампаніи [въ городскую думу] выпускать «Газету номеръ три», агитирующую за списокъ № 3, объединяющій кандидатовъ Россійской социаль-демократической рабочей партіи и социаль-демократической партіи «Бундъ»... «Газета номеръ три» не будучи органомъ партіи—въ то же самое время не является коммерческимъ предприятиемъ. Соціалъ-демократическое издательство «Интернаціональ» просто не просто считаетъ, что оно должно сейчасъ прийти на помощь партіи»].

1920.1921—Вісти...

(см. № 84).

46а 1920—Вісти Одеської Губерніяльної Чрезвычайної Слідчої Комісії. Известия Одесской Губернской Чрезвычайной следственной Комиссии. [С № 2 | 25.II-20 г. | в украинском заглавии вместо «Чрезвычайной» — «Надзвичайної», а в русском тексте—все большими за-

главными буквами]. [Выходила неопределенно]. Редактор — Редакционная коллегия.

Издатель: Одесская Губернская Чрезвычайная Следственная Комиссия. (46 × 31), 4 стр., цена 5 руб.

Текст—в 3—4 стб.

«Пролетаріі всіх країн, єднайтесь!».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 1—21.II-20 г., № 4—4.III-20 г.

С № 5 выходила под названием:

466 1920—Бюлетень Одеської Губерніяльної Надзвичайної Комісії.
Бюллетень Одесской Губернской Чрезвычайной Комиссии. Приложение к газ. „Известия Губревкома“. Редактор—Редакционная коллегия.

3-я Сов. тип. (46 × 31), 4 стр., цена 5 руб.

Текст—в 3—4 стб.

«Пролетаріі всіх країн, єднайтесь!».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 5—10.III-20 г.

[Последний № — ?

[Описано по № 5].

47 1917—Власть Народа. Ежедневная газета, органъ прогрессивныхъ профессоровъ. Годъ изданія 1-й. Редакторъ-издатель Проф. *Е. Н. Шепкинъ* [с № 37 | 25.IV/8.V - 17 г.] — За редактора-издателя Прис. пов. *А. А. Богомолецъ*].

Печатается въ собственной типографіи—Одесса, Александр. пр., д. Покровской Церкви. (70 × 53, 65 × 51), 4 стр., цена 8 коп.

Текст—в 6—7 стб.

№ 1—14/27.III-17 г.

Последний—№ 40—28.IV/11.V-17 г.

[Из № 1: «Стрѣлка минутная» (отъ редакціи): «... Для всѣхъ, чьи душевныя переживанія укладываются въ предѣлахъ отъ Конституціонной Монархіи до Демократической Республіки всегда открыты страници «Власти Народа». Слѣва для насъ непріемлемы только культъ революціи ради революціи, проповѣдь дальнѣйшихъ переворотовъ противъ Временнаго Правительства, непріемлемы всяческой максимализмъ и анархизмъ. Справа все для насъ чуждое и само не станетъ стучаться въ двери «Власти Народа»... Итакъ за работу! За общую, дружную работу ради самоопредѣленія Народной Воли въ Учредительномъ Собраніи, ради спокойнаго вступленія російскаго народа во власть»].

[В № 40 на 3-ей стр. имѣетъ объявленіе «Отъ Редакціи»: «Въ случаѣ, если «Власть Народа» вынуждена будетъ подъ давленіемъ со стороны прекратить съ завтрашняго дня свое существованіе, редакція считаетъ, что всякаго рода требованія со стороны г.г. подписчиковъ и всѣхъ лицъ, заинтересованныхъ въ дѣлѣ изданія нашей газеты, должны быть направляемы въ министерство внутреннихъ дѣлъ. В случаѣ же захвата издательскаго дѣла какимъ нибудь предпріятіемъ или группой лицъ, подобныя требованія должны быть направляемы по адресу этихъ послѣднихъ. Свѣдѣнія о дальнѣйшей судьбѣ газеты и Южно-русскаго культурно-просвѣтительнаго общества 27 февраля 1917 г. будутъ опубликованы въ вечерней газетѣ «Южная Мысль», если, конечно, «Власть Народа» не будетъ болѣе выходить въ свѣтъ»].

[Из № 1903 | 11.V-17 г.] газеты «Южная Мысль» стр. 3. «Къ подписчикамъ газеты «Власть Народа». (Отъ редактора-издателя профессора *Е. Н. Шепкина*): «Газета «Власть Народа» лишилась съ 28 апрѣля возможности печататься въ типографіи бывшаго общества «Русской Рѣчи», въ виду того, что типографія эта была во время моей поѣздки въ Петроградъ насильственно изъята изъ пользованія «Власти Народа» и. д. Одесскаго

градоначальника полковн. Есауловымъ. Обстоятельства перехода этой типографіи къ «Извѣстіямъ Раб. и Солд. Депутатовъ» читателямъ извѣстны... и. д. градоначальника съ полнымъ равнодушіемъ къ культурнымъ запросамъ пяти тысячъ ежедневныхъ покупателей «Власть Народа» почему-то непремѣнно пожелалъ прекратить печатаніе этой единственной народно-соціалистической и федеративно-республиканской газеты въ экспропрированной имъ типографіи, охраняя этимъ мѣщанскую газетку г. Финкеля [«Од. Почта»]. довелъ «Власть Народа» до приостановки...»].

48 1917—Воин Свободы. Газета, посвященная интересамъ Добровольческой Революціонной Арміи. Издаваемая Одесскимъ Областнымъ Комитетомъ. Выходит по понедѣльникамъ. Одесскій Областной Комитет, в лицѣ редактора *Н. П. Новикова*.

Типо-литогр. Одесскаго Областнаго Комитета по орг. Добр. Рев. арміи. (48 × 36), 4 стр., цена 10 коп.

Текст—в 5 стб.

«Всѣ за Россію, все для свободы».

№ 1 — ?

Последній № — ?

[Описано по № 8—20, XI-17 г.].

49 1919—Воля Труда. Органъ Одесской Федерациі Анархистовъ. [В № 2 | март 1919 г. | — безъ „ъ“].

(53 × 34, 45 × 31), 2 стр.

Текст—в 3 стб.

«Освобожденіе рабочихъ дѣло самихъ рабочихъ» [в № 1—январь 1919 г.].

«Освобожденіе рабочихъ—дѣло рукъ самихъ рабочихъ» [в № 2—март 1919 г.].

№ 1—январь 1919 г.

Последній № — ? [в нашемъ распоряженіи последнимъ былъ № 2, вышедшій около 15.III-19 г.].

[Подпольно?].

50 1920—Вопросы Продовольствія. Питанія про Харчуванія. Еженедельная экономическая газета. Органъ Особой Губернской Военно-Продовольственной Комиссіи. Редактор—Редакціонная Коллегія.

Изд.: Информ.-издат. Отделъ при Организац. Упр. Опродкомгуба. [С № 9 | 21.VII-20 г.]

Изд.: Информ.-Изд. Отделъ при Организац. Политич. Упр. Опродкомгуба. Тип. «Спорт и Наука». (47 × 32), 4 стр.

Текст—в 4 стб.

«Пролетаріи всехъ стран, соединяйтесь!».

№ 1—24.III-20 г.

Последній № — ? [в нашемъ распоряженіи последнимъ былъ № 9—21.VII-20 г.].

51 1918—Воскресный Листокъ для чтенія Православнымъ Христіанамъ. (Выходить по воскресеньямъ). Годъ изданія первый.

Изданіе Одесскаго Братства ревнителѣй Православія. (35 × 23), 4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 3 стб.

№ 1—25.II-18 г.

Последній № — ?

[Описано по № 1].

52 1917. 1918. 1919. 1920—Вѣдомости Одесскаго Градоначальства. Газета выходитъ ежедневно, кромѣ понедѣльниковъ и дней, слѣдующихъ за большими праздниками. Изданія годъ XLIX [в №№ 1918—Изданія годъ

Л, в №№ 1919 г.—Издания годъ LI, в №№ 1920 г.—Издания годъ LII]. Редакторъ *Б. И. Садовскій* [с № 78 |11.IV-17 г.]—за редактора Управляющей канцеляріей Градоначальника *Подольцевъ*, с № 289 |30.XII-17 г.]—за редактора *А. Д. Ройтманъ*, с № 1 |3.I-18 г.]—№ 65 |12.IV/29.III-18 г.]—Редакторъ *А. Д. Ройтманъ*, с № 201 |21/3.XII-18 г.] нет указания на редактора, с № 203 |24/11.XII-18 г.]—Редакторъ *П. Б. Мануcharовъ*, с № 79 |7.IX-19 г.] [может быть и раньше?]—Вр. и. д. редактора *Е. П. Николаевъ*, с № 95 |28.IX-19 г.] [может быть и раньше?]—Вр. и. д. редактора *Е. А. Загоровскій*, с № 147 |1.XII-19 г.]—за редактора *В. Крыжановскій*, с № 6 |9.I-20 г.]—И. д. редактора *И. Зильбергъ*].

Издается при Канцелярии Од. Градоначальника [с № 3 |5.I-18 г.]—Издается при канц. Комис. Одес. Градонач., с № 201 |21/8.XII-18 г.]—Издается при Канц. Одес. Градонач., с № 1 |1.I-20 г.]—Издается при Управленіи Одесск. Градонач.] Тип. «Вѣд. Од. Градонач.» (55 × 38), 2—18 стр., цена 5 коп. — 6 руб.

Текст—в 3—5 стб.

Выходила с 16.VII—1868 г.

Первый № в 1917 г.—1.I. Последний № в 1917 г.—№ 290—31.XII.

Первый № в 1918 г.—3.I—Газета прекратилась на № 65 |11.IV/29.III-18 г.] [С12.IV/30.III-18 г. выходила под названіем: «Вѣстник Одеси» (см. № 5), каковая газета прекратилась на № 200 |18/5.XII-18 г.], после чего снова выходят «Вѣдомости Одесскаго Градоначальства», продолжая номерацию «Вѣстника Одеси». № 201—21/8.XII—18 г. Последний № в 1918 г.—№ 217—12.I-19 г. (30.XII-18 г.). Первый № в 1919 г.—№ 1—14/1.I—Временно газета приостановилась в связи с утверждением Соввласти в Одессе. Последний № перед переходом власти к Советам—? [в нашем распоряжении последним был № 59—26/13.III-19 г.]. Первый № после прихода добровольцев в Одессу—? [в нашем распоряжении первым был № 79—7.IX-19 г.]. Последний № в 1919 г.—№ 168—31.XII. [Целого ряда №№ за вторую половину 1919 г. нам не удалось разыскать]. Первый № в 1920 г.—№ 1—1.I. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 17—22.I-20 г.].

53 1919. 1920—**Вѣстникъ Арменіи**. Еженедѣльная общественно-политическая и литературная демократическая газета [с № 2 |8.I-20 г.]—2-й годъ изданія]. Редакторъ-издатель *Я. К. Багдасарянцъ*. [С № 5 |17.IV-19 г.] Редактор по полномочию редакционной коллегии—*Я. К. Багдасарянцъ*, с № 8 |8/26.IX-19 г.] снова: Редактор-Издатель—*Я. К. Багдасарянцъ*].

Тип. подъ фирмою «Вѣстникъ Винодѣлія» [в № 8 |8/26.IX-19 г.]—тип. С. М. Чобручера, с № 9 |15/2.IX-19 г.]—тип. Л. А. Бржозека, с № 12 |25.IX-19 г.]—тип. «Споживсоюзъ». (45 × 28), 2—4 стр., цена 1 руб.—10 рублей.

Текст—в 3 стб.

№ 1—15.III-19 г., № 7—3.V-19 г., после чего не выходит до 8/26.IX-19 г., когда вышел № 8.

Последний № в 1919 г.—№ 24—18.XII.

Первый № в 1920 г.—№ 1—1.I, № 4 [очевидно последний]—22.I-20 г.

[С № 5 |17.IV-19 г.] печаталась по новой орфографии, с № 8 |8/26.IX-19 г.]—снова по старой, но без «ъ»].

[Из № 1—«Наши задачи»: «...Нашъ основной лозунгъ—свободное самоопредѣленіе народовъ...мы не чертимъ узкихъ границъ для направленія нашего органа: онъ возникаетъ усиліями трудовой интеллигенціи Одесской армянской колоніи, и долженъ быть органомъ армянской демократіи юга Россіи...»]

54 1917. 1918—**Вѣстникъ Одесскаго Земства**. 1-й годъ изданія [с № 49 |12/25.I-18 г.]—2-й годъ изданія]. Выходить еженедѣльно [с № 7 |26.VI/9.VII-17 г.]—Выходить два раза въ недѣлю, с № 78 |10.VI/28.V.

18 г. | — Выходить еженедельно]. Редакторъ — Коллегія [с № 2 | 30.IV/13.V-17 г. | — Ответственный редакторъ А. Н. Токаржевскій, с № 37 | 9/22.XI-17 г. | — Н. В. Лучинскій].

Издатель: Одесское Уѣздное Земство. Тип. «Техникъ». (48 × 32, 42 × 30), 4—6 стр., цена 3—8 коп.

Текст—в 3—4 стб. [№ 46 | 25.XII-17 г./7.I-18 г. | — иллюстр.].

№ 1—21.IV/4.V-17 г.

Последний № в 1917 г.—№ 46—25.XII/7.I—18 г..

Первый № в 1918 г.—№ 47—1/14.I.

№ 86 | 17/4.VII-18 г. | был последним. С № 87 издавалась как журнал под тем же названием (см. № 305).

[Во время Германской оккупации—ценз. пропуски].

55 1917—**Вѣстникъ Подомовой Организациі г. Одессы**. Повременное издание, Органъ Исполнительной Комиссіи Подомовой Организациі. Редакторъ-издатель Н. Н. Василисинъ.

Тип. п. фирм. «Фр. Махъ», влад. М. З. Капланъ. (33 × 25), 4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 3 стб.

№ 1 [единственный?]-1.IX-17 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

56 1917—**Вѣстникъ Румынскаго Фронта**. Органъ Объединеннаго Совѣта Солдатскихъ и Офицерскихъ Депутатовъ Раіона Штаба Румынскаго Фронта. Ответственные Редакторы: *Прал. Орловъ. Прал. Большаковъ*. [с № 10 | 21.V-17 г. | [можетъ быть и раньше, т. к. №№ 3—9 не были в нашем распоряжении]—И. д. ответственного редактора: Чиновн. *Карabanовъ*, с № 26 | 28.VI-17 г. | — Ответственный редакторъ Прапорщикъ *Орловъ*. Помощникъ редактора чиновн. *Н. Карabanовъ*, с № 37 | 23.VII-17 г. | Вр. и д. редактора Прапорщикъ *М. Росляковъ*, с № 43 | 6.VIII-17 г. | — Отвѣт. редакторъ Прапорщикъ *М. Орловъ*, в № 52 | 27.VIII-17 г. | — И. д. Отвѣт. редактора Чиновникъ *Карabanовъ*, с № 53 | 30.VIII-17 г. | — Вр. и. д. отвѣт. редактора Чиновникъ *Карabanовъ*].

Тип. «Вѣстникъ Румынскаго Фронта». (52 × 35), 4 стр., цена 5 коп.

Текст—в 4—5 стб.

№ 1—30.IV-17 г.

№ 59 [последний]-16.IX-17 г.

[Из передовицы № 1: «...На чемъ же мы должны организоваться...? Много призывовъ несется со всѣхъ сторонъ... Но среди этого разнообразія одинъ голосъ звучитъ громко и авторитетно надъ Россіей. Это голосъ петроградскаго совѣта рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ... пока не создано другихъ могучихъ и сильныхъ организацій народныхъ, мы зовемъ прислушиваться къ его голосу и въ немъ находить указаніе тѣхъ путей, по которымъ долженъ идти революціонный русскій народъ въ защитѣ своихъ правъ и своей свободы»].

[Из передовицы № 59: «Вѣстникъ Румынскаго Фронта», какъ таковой, выпускаетъ свой послѣдній номеръ. Объединенный Совѣтъ раіона штаба румынскаго фронта лишается своего органа. Таково постановленіе конференціи представителей армій и Румчерода засѣдавшихъ 10—15 сент...»].

С 20.IX-17 г. вм. закрытой газеты стали издаваться в Яссахъ «Извѣстія Фронтowego Отдѣла «Румчеродъ».

57 1919—**Вѣстникъ Финансовъ**. Газета Промышленности, Торговли, Техники и Биржи. Годъ изданія второй. [Выходила неопределенно]. Редакторъ-Издатель *М. Г. Берлацкій*.

«Славянская» тип. (46×32), 4—6 стр., цена 5 руб.

Текст—в 4 стб.

До № 4 выходила как журнал под тем же названием (см. № 307).

№ 4—23.IX/6.X-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 7—11/24.XI—19 г.].

58 [1919]—**Газета для Женщинъ**. Еженедѣльное издание. Редакторъ-Издатель *Ш. С. Айзенбергъ*.

(43×31), 4 стр., цена 1 руб.

Текст—в 3 стб.

№ 1— [не датирован, очевидно, март месяц 1919 г.].

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Буржуазн. направления].

59 [1918]—**Газета-Ракета**. Органъ Безработныхъ Социалистовъ-Юмористовъ. Газета ежеслучайная. Направленіе юмористическое. Выходить рѣдко— часто выходитъ опасно. Редакторъ *Д. В. Ивашина*.

Издатель Г. С. Кобзарь-Постниченко [в № 2 |13.V-18 г.]—Издатель Г. С. Кобзарь-Пистоленко] Тип. «Вечернія Новости». [В № 2—«Друкарня Т-ва Селянської Самоосвіти»]. (36×27), 4 стр., цена 25 коп.

Текст—в 3—4 стб.

«Где смѣхъ—тамъ люди, скотина не смѣется» М. Горькій.

[№№ датированы: Числа сегодняшняго. Года текущего].

№ 1— [1.V—18 г.].

Последний №—2. [13.V—18 г.]?

[Из № 1—«Вмѣсто передовой»: «...Относься одинаково «ласково» ко всѣмъ партіямъ нашимъ лозунгомъ будетъ животворящій смѣхъ...» Из № 2 «Къ читателямъ»: «Съ 3-го номера «Газета-Ракета» изъ органа ежеслучайнаго превращается въ органъ далеко не случайный, а опредѣленно еженедѣльный... Съ 3-го номера будетъ выходить не газета а журналъ подъ названіемъ «Ракета» съ рисунками и карриатурами...» Такого журнала, нам, однако, не удалось розыскать].

60 [1919]—**Гильотина**. Самый центральный орган местной центрофуги. Газета выходит при участии наборщиков, печатников и т. п. незаметныхъ специалистов, имеющихъ право не стоять на советской платформе, но тем не менее стоящихъ на таковой. Буржуазию, сидящую и лежащую на платформахъ с мусором (см. приказ коменданта № 23) решено участію [пропущено—„к“] в газете не привлекать, дабы эта нація могла сохранить свой непривлекательный вид. Граф Ал. Толстой (кстати, покинутый Одессой) пусть лучше не переступаетъ порога нашей редакціи; даже фотографин,—и те будутъ помещаться с крайней осмотрительностью и при малейшей возможности заменены фототипиями.

(44×31), 4 стр., цена 1 руб. 50 к. (по новому времени).

Текст—в 2—4 стб. Иллюстр.

«На Ллойд-Джоржа надѣйся, а сам удирай. Клемансо».

№ 1—[не датирован. Апр. 1919 г.].

[В началѣ № 1 имеется об'явленіе «От редакціи»: «Всемъ подписчикамъ прекратившегося сатирическаго изданія «Перо в спину» будетъ доставляться органъ сатиры «Гильотина».

Карающее перо у нас вопреки ожиданиям не только не опустилось ниже, но превратившись в нож, поднялось до головы. Буржуазии номера нашего журнала продаваться не будут, исключение делается только для тех буржуев кто представит квитанцию в полной уплате контрибуции»].

С № 2 выходила под названием: Гильотина. Еженедельный орган играющий светские и духовные мотивы. Если выходит, то по субботам, если не выходит, то, исключительно, по независящим обстоятельствам. Спекулянтов и прочих мародеров тыла просят не беспокоиться и вообще лучше было бы, если-бы их не было. То-же самое и буржуазия. Редактор-Издатель по уполномочию Редакционно-издательской коллегии А. Когон. цена 1 р. 50 к. (в Константинополе одесситам еще хуже). «Лучше сидеть на горохе, чем на бобах». № 2—[не датирован. Апр. или Май 1919 г.]. Последний №—? [Описано по № 2].

61 1917—Голось Анархиста. Периодический органъ анархической мысли. Первый годъ изданія.

(47 × 31), 4 стр., цена 10 коп.

Текст—в 4 стб.

№ 1—23.VI-17 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

62 1919. 1920.—Голос Красноармейца. Прислушайтесь к нему! Так говорит красноармеец! Издание политотдела штаба 1-й Заднепровской дивизии. [В объявлении: Выходит ежедневно вечером]. Редактор—Редакционная коллегия.

Издатель: Политотдел штаба 1-ой Заднепровской дивизии. (61 × 45, 61 × 9, 47 × 30), 2—6 стр., цена 75 коп. — 1 р. 50 коп. [с № 34—25.V-19 г. нет указания на цену].

Текст—в 5—7 стб., на 3—4 стр.—в 1—4 стб.

«Пролетарии всех стран, к винтовке!»

«Силой красной винтовки—к социализму!»

Являлась продолжением газеты «Борец за коммунизм» (см. «Военно-библиографич. Справочник» № 5-а за 1928 г. стр. 20).

№ 1—13.IV-19 г., № 4—17.IV-19 г.

С № 5 выходила под названием: Голос Красноармейца. Прислушайтесь к нему! Так говорит красноармеец! Издание Политотдела Реввоенсовета 3-й Украинской Советской Красной Армии. [Нет объявления о времени выхода]. № 5—18.IV-19 г., № 6—19.IV-19 г.

С № 7 выходила под названием: Голос Красноармейца. Прислушайтесь к нему! Так говорит красноармеец! Издание Политотдела Реввоенсовета N-й Украинской Советской Красной Армии. [№ 21 | 10.V-19 г.]—Пролетарии всех стран, соединяйтесь!]. № 7—23.IV-19 г., № 21—10.V-19 г.

С № 22 выходила под названием: Голос Красноармейца. Издание Политотдела Реввоенсовета N-й Украинской Советской Красной Армии. [Второго лозунга нет]. № 22—11.V-19 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 49—15.VI-19 г.].

В 1920 г. выходила под названием: Голос Красноармейца. Издание Политотдела N-ской дивизии. № 1—? [очевидно продолжалась нумерация 1919 г.]. Последний №—? [Описано по № 150—18.II-20 г.].

63 1917—Голось Правды. Еженедельная Газета. Редакторъ-издатель Э. Левинъ.

(43 × 30), 4 стр., цена 5 коп.

Текст—в 4 стб.

№ 1—июль 1917 г.

Последний № —?

[Описано по № 1].

[Из № 1 «Отъ редакци»: «Редакція ставить своей задачей объединять всѣхъ неорганизованныхъ, беспартийныхъ. Дать возможность каждому высказаться открыто обо всемъ.»

что его интересует...—чтобы отдать предпочтение голосу народа без различия въры, национальности и образа мыслей...»].

64 1917. 1918—Голось Пролетарія. Органъ объединенныхъ С.-Д. интернационалистовъ. [Выходила неопределенно].

(52 × 35, 36 × 26), 1—4 стр., цена 5—20 коп.

Текст—в 3—5 стб.

«Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партія».

«Одесскій Комитеть Р.С.-Д.Р.П.»

«Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!».

№ 1—6.VII-17 г., № 18—30.IX-17 г.

[Из статьи Е. Гороховской: «Большевики в Одессе в 1917 г.» в сборнике «Октябрь на Одешине» Одесса, 1927, стр. 313—«30-го сентября одесская организация постановила признать Ц.К., избранный на 6-м с'езде большевиков, подчиниться принятому на с'езде уставу. С газеты «Голос Пролетарія» снимается подзаголовок «орган объединенных с.-д.-интернационалистов». Газета начинает выходить ежедневно...»].

С № 19 выходила под названием: Голось Пролетарія. Органъ Одесскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. [С № 31 | 9.XI.-17 г. |— Ежедневное издание, с № 36 | 16/28.XI-17 г. |— Ежедневная газета]. [С № 31 | 9.XI-17 г. |— Ответственные редакторы—*П. С. Заславскій, А. Р. Зифельдтъ*. [Отсутствует надзаголовок: «Одесскій Комитеть Р. С.-Д. Р. П.». № 19—4.X-17 г., № 56—10/23.XII-17 г.

С № 57 выходила под названием: Голось Пролетарія. Ежедневная газета. Органъ Херсонскаго—губернскаго и Одесскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. № 57—12/25.XII-17 г. Последний № в 1917 г.—№ 71—30.XII/(12.I-18 г.). Первый № в 1918 г.—№ 72—2/15.I. Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 118 | 13.III/28.II-18 г. |, при чем № 117 не удалось разыскать]. После оккупации Одессы австро-германцами прекратила легальное существование. Ее заменяли «Голось Революціи» (см. № 65), затем «Революціонный Голос» (см. № 174).

С начала 1918 г. заменяла закрывшуюся газету «Солдатская Мысль» (см. № 189). [В № 67 | 23.XII-17 г./5.I-18 г. | имеется объявление «Отъ конторы и редакціи»: «Голось Пролетарія» печатается сейчасъ въ 8 тыс. экземплярахъ. Бумага обходится въ 520 руб. на №, наборъ и печатаніе 226 р. каждый №, расходы на редакцію конторъ (sic) и экспедицію ежедневно—104 р., всего расхода 850 р. Поступило въ контору за №№ отъ розничной продажи 375 р., отъ подписки и эксп. за 2 т. экз. 140 р., всего прих. 515 р. Слѣдовательно, «Голось Пролетарія» имѣеть ежедн. убытку 335 р...»].

[В № 103 | 24/11.II-18 г. | имеется объявление «Къ читателямъ: «Представители организациі профессиональнаго союза работниковъ печатнаго дѣла, совѣта безработныхъ печатниковъ, проф. союза одесскихъ журналистовъ и совѣта безработной интеллигенціи, совместно съ представителемъ комиссара печати, пришли къ соглашенію, въ цѣляхъ предоставленія работы и оказанія помощи безработнымъ печатнаго дѣла, выпускать по понедѣльникамъ и послѣ праздничныхъ дней изданіе мѣстныхъ газетъ по заранѣе обусловленной очереди съ тѣмъ, что весь чистый доходъ поступаетъ въ фондъ помощи безработнымъ печатнаго дѣла, журналистамъ и трудовой интеллигенціи. Для выхода въ понедѣльникъ, 25/12 февраля, намѣчены «Голось Пролетарія» и «Почта». Возможность выхода въ этотъ день другихъ мѣстныхъ изданій исключается распоряженіемъ комиссара печати. Доводя объ этомъ до всеобщаго свѣдѣнія, нижеподписавшіяся организациі призываютъ гражданъ и товарищей къ возможно широкой поддержкѣ намѣченныхъ изданій во имя помощи безработнымъ.

Профессиональный союзъ Одесскихъ журналистовъ.

Профессиональный союзъ работниковъ печатнаго дѣла.

Совѣтъ безработныхъ Печатнаго дѣла

Совѣтъ безработной интеллигенціи».

По поводу невыхода № 115 | 9.III-18 г. | см. нижеследующую выписку, а также выписку к газете «Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и представителей Арміи и Флота» (№ 846).

На 2-й стр. № 184 [9.III-18 г.] газеты «Голось Революціи» имеется объявление: «Къ позорному столбу! Отъ редакцій «Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ» и «Голось Пролетарія». Настоящимъ извѣщаетъ (sic!) г.г. рабочихъ г. Одессы, что несмотря на то, что всѣ требованія рабочихъ типографій были удовлетворены и весь матеріалъ для очередного № быть готовъ, рабочіе типографіи, вошедшіе въ тайное соглашеніе съ буржуазно-предательской разогнанной Городской Думой отказались набрать очередной выпускъ газеты. Въ дни тяжелаго кризиса революціи, пусть это ляжетъ несмыслаемымъ пятномъ на продавшихся буржуазій (sic!), безсознательныхъ предателей пролетарскаго дѣла. Пусть весь пролетаріатъ знаетъ, что мы въ этотъ моментъ не можемъ съ ними говорить, благодаря позорнымъ измѣнникамъ трудящихся (sic!) массъ. «Миръ хижинамъ, война дворцамъ». «Да здравствуетъ социализмъ!».

С 26 I3.V-18 г. выходила подпольно под названіемъ: Голось Пролетарія. Органъ Од. Ком. Р. С.-Д. Р. П. (Большевиковъ) Редакціонная Коллегія [отсутствуетъ также надзаголовокъ: «Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая Партія», прибавляется второй лозунгъ: «Да здравствуетъ Совѣтская власть!»]. № 1—26 I3.V-18 г. [подпольно]. Последний № — ? [Описано по № 1]. [Из № 1 «Отъ редакціи»: «Товарищи! Послѣ длительнаго перерыва снова наша партія приступила къ изданію партійнаго органа нашего стараго «Голоса Пролетарія». За время истекшее отъ выхода послѣдняго номера «Голоса Пролетарія», когда пала Совѣтская власть въ Одессѣ, до настоящаго момента, много тяжелыхъ испытаній выпало на долю рабочаго класса. Революціонная печать имѣетъ мужество не подчиняться; но наша партія... все время продолжала сохранять неразрывную тѣсную связь съ вами, товарищи рабочіе, въ газетѣ «Голось Революціи». Теперь наша партія приступаетъ къ изданію самостоятельнаго органа... Мы ушли въ подполье, ибо не хотимъ подчиниться удушенію отъ цензуры германскихъ холоповъ.. не хотимъ какъ это дѣлають «соціалистическія» партіи...»].

65а 1917. 1918—**Голось Революціи**. Органъ Центрального Исполнительнаго Комитета солдатскихъ, матросскихъ, рабочихъ и крестьянскихъ депутатовъ румынскаго [с № 7 | 18.VII-17 г. | Румынскаго] фронта, Черноморскаго флота и Одесскаго округа. Отвѣтственные редакторы члены Комитета *Г. Л. Абезгаузь* и *Е. В. Китниковъ* [с № 7 | 18.VII-17 г. |— Отвѣтственные редакторы члены комитета *Г. Л. Абезгаузь*, *В. А. Раммо*, *С. П. Садиковъ*].

(63 × 46, 45 × 31), 2—8 стр., цена 7—20 коп. [в № 3 4.IV (22.III)-1918 г.—15 коп.] Текст—в 2—7 стб. № 1—11.VII-17 г., № 32—17.VIII-17 г.

С № 33 выходила под названіемъ: Голось Революціи. Органъ Центрального Исполнительнаго Комитета солдатскихъ, матросскихъ, рабочихъ и крестьянскихъ депутатовъ Румынскаго фронта, Черноморскаго флота и Одесскаго округа Румчеродъ. Выходить ежедневно, кромѣ понедѣльниковъ. [С № 34 | 19.VIII-17 г. |— Отвѣтствен. ред. Члены комитета: *Г. Л. Абезгаузь*, *М. Л. Павлоцкий*, *В. А. Раммо*, *С. П. Садиковъ*]. № 33—18.VIII-17 г., № 75—8.X-17 г.

С № 76 выходила под названіемъ: Голось Революціи. Органъ «Румчерода» Центрального Исполнительнаго Комитета Солдатскихъ, Матросскихъ, Рабочихъ и Крестьянскихъ депутатовъ Румынскаго фронта, Черноморскаго флота и Одесскаго округа. [С № 85 | 20.X-17 г. |— Отвѣтств. ред. Члены комитета: *Г. Л. Абезгаузь* и *В. А. Раммо*]. [Почти на всехъ вторыхъ страницахъ имеется лозунгъ: «Да здравствуетъ Учредительное Собраніе!»]. № 76—10.X-17 г., № 131—15.XII-17 г.

С № 132 выходила под названіемъ: Голось Революціи. Органъ съѣзда румынскаго фронта, совѣтовъ рабочихъ и солдат. деп. области и группы представителей отъ крестьянъ. [В № 132 | 16.XII-17 г. | нетъ обозначенія редакціи. С № 133 | 17.XII-17 г. |— Редакціонная комиссія, с № 140 | 29.XII-17 г. |— Редакціонная коллегія). «Вся власть Совѣтамъ!». [Предыдущаго лозунга нетъ]. № 132—16.XII-17 г., № 141—30.XII-17 г. [Из № 132—«Наша Газета»: «На засѣданіи президіума 2-го фронтнаго съѣзда было рѣшено передать руководство газетой «Голось Революціи» въ руки новой редакціонной

комиссия. Въ составъ комисіи вошли три с.-д. большевика и два лѣвыхъ с.-р. Представители другихъ политическихъ теченій мѣста въ редакціонной комисіи не получили, такъ какъ почти единогласно было рѣшено, что руководство политическимъ органомъ фронта должно быть въ рукахъ тѣхъ политическихъ партій, которыя наиболѣе полно въ данный моментъ отражаютъ настроенія массъ, а таковыми являются партія с.-д. большевиковъ и идущая съ нею въ контактѣ партія лѣвыхъ с.-р.а.

Троицкій»].

[До 2-го с'езда «Румчерода» «Гол. Револ.» носилъ характеръ меньшев.—с.-р.'овскій].

С № 142 выходила подъ названіемъ: Голось Революціи. Органъ Исполнит. Комитета со- вѣтовъ рабочихъ, солдатскихъ и крестьянск. депутатовъ Румынскаго фронта и области. [С № 151 | 16.I-18 г.] — «Да здравствуетъ Совѣтская Власть!» с № 167 | 17(4).II-18 г.] — «Хай живе Украинська Рабоче-Селянська Совітска Влада!» с № 171 | 22/9.II-18 г.] — разные революціонные лозунги]. № 142—31.XII-17 г. № 143—3.I-18 г. Последний № — ? [въ нашемъ распоряженіи послѣднимъ былъ № 189 | 13.III-18 г.], м. б., послѣдній подъ дан- нымъ названіемъ].

В началѣ герм. оккупации выходила подъ названіемъ: Голось Революціи. Органъ Революціоннаго Соціализма» [нетъ указаній на дни выхода]. [нетъ лозунгов]. № 1—24/11.III-18 г. Заменяла закрытую газету «Голось Пролетарія» (см. № 64).

С № 3 [можетъ быть с № 2, котораго намъ не удалось розыскать] выходила подъ названіемъ: Голось Революціи, Органъ с.-д. большевиковъ и лѣвыхъ с.-р.» № 3 — [4.IV/22.III-1918 г.]. Последний № — ? [очевидно, № 4 | 7.IV—18 г.] (?), см. А. А. Сухов: Иностранная интервенція на Одещинѣ. Одесса, 1927 стр., 46—47. Указаніе тамъ же на № вышедшій 21.IV, относится, очевидно, къ «Револ. Голо.су» [Описано по № 3]. Продолженіемъ данной газеты являлся, очевидно, «Революціонный Голосъ» (см. № 174). [В № 3 на послѣдней страницѣ имеется объявленіе: «Слѣдующій № «Голоса Революціи» выйдетъ въ Воскресенье 7 апрѣля (н. ст.)»]. [В № 1 | 14/1.IV-18 г.] «Революціоннаго Голоса» на 2-й стр. имеется статья «Къ закрытію «Голоса Революціи». «Какъ и въ доброе царское время надъ свободнымъ пролетарскимъ словомъ глумятся опричники, по какому- то недоразумѣнію называющіе себя комиссарами «народной республики»... Но препятствія и насилія, чинимыя надъ нами, заставятъ насъ только сильнѣе сплотиться вокругъ краснаго пролетарскаго знамени, вокругъ заветныхъ нашихъ лозунговъ «Долой насильниковъ и душителей! Да здравствуетъ Свобода, Революція и соціализмъ! Да здравствуетъ Совѣтская власть!». Следуютъ резолюціи протеста противъ закрытія «Голоса Революціи» ряда организаций].

656 1917—Голось Революціи. Органъ Центрального Исполнительн. Комитета солдатскихъ, матросскихъ, рабочихъ и крестьянскихъ депутатовъ Румынскаго фронта, Черноморскаго флота и Одесскаго округа („Румчеродъ“). Экстренный Выпускъ. Телеграммы „Румчерода“. По прямому проводу.

Тип. Центрального Исполнительнаго Комитета «Румчеродъ». (49 × 31), 1 стр., цена 5 к. Текст—в 5 стб.

№ 1—30.VIII-17 г.

Послѣдній № — ?

[Описано по № 1] (см. «Голось Революціи» № 65а).

66 1918—Голось Труда. Ежедневная Общественно Политическая и Литературная Газета. Редакторъ-издатель *Е. Я. Шапошниковъ*.

Тип. «Модернь». (49 × 35, 43 × 30), 2—4 стр., цена 25—35 коп.

Текст—в 5 стб.

№ 1—1.18/XII-18 г., № 2 3/21.XII-18 г.

[Имеются значительные цензурные пропуски].

[Из № 1 «Отъ редакціи»: «... Редакція «Голоса Труда» ставитъ своей задачей освѣщеніе текущаго момента съ точки зрѣнія интересовъ труда и тѣ пути, которые ведутъ къ воз-

можно болѣе полной и надежной защитѣ этихъ интересовъ. Мы вѣримъ—нашъ голосъ будетъ подлиннымъ голосомъ труда»].

С № 3 выходила под названием: Голосъ Труда. Ежедневная Рабочая Общественно Полит. и Литературная Газета. «Да здравствуетъ Совѣтская Украина!». № 3—13/30.XII-18 г. Последний № — ? (Описано по № 3).

- 67 1919—**Грядущій День**. Выходитъ при ближайшемъ участіи: С. О. Загорскаго, Д. О. Заславскаго, Ст. Ивановича, В. А. Канторовича, П. С. Юшкевича. [С № 2 [9.IX-19 г.]—Газета выходитъ по понедѣльникамъ и послѣпраздничнымъ днямъ]. Редакторъ—Редакціонная коллегія въ лицѣ прив.-доц. С. О. Загорскаго.

Издатель—Издательство «Грядущій День» въ лицѣ О. Г. Зелюка и Б. Л. Лифшица. (с № 4 23.IX-19 г. Издатель—Трудовой кооператив «Грядущій День»). Печ. в соб. типографіи. [С № 4 23.IX-19 г.—Тип. Л. А. Бржозека]. (65 × 48, 47 × 33), 2 — 4 стр., цена 5 руб.

Текст— в 4—6 стб.

№ 1—2.IX-19 г.

Последній № — ? [в нашемъ распоряженіи последнимъ былъ № 15—30.XI-19 г.].

[Орфографія всюду безъ за исключеніемъ подзаголовка первыхъ трехъ №№].

[На выборахъ в Гор. Думу агитируетъ за об'единенный республиканско-демократическій список; ведетъ яростную агитацию противъ большевиковъ].

[Газета эта издавалась группой сотрудниковъ (правыхъ меньшевиковъ) выходившей в Петроградѣ газеты «День». Та же группа лицъ выпускала в 1-й половинѣ 1919 г. журналъ под темъ же названіемъ (см. № 313)].

- 68 1921—**День отчета**. Однодневная Газета Одесскаго Совета Рабочихъ и Красноармейскихъ Депутатовъ. Редакторъ: Редакціонная коллегія.

Издатель: Одесскій Губернскій Революціонный Комитетъ. 7 Сов. тип. (71 × 56), 3 стр.

Текст— в 5 стб.

«Пролетаріи всехъ странъ, соединяйтесь!».

Вышла 1.I-21 г.

- 69 1917—**Дни Авіаціи въ Одессѣ**. 8-го и 9-го Іюля 1917 г. [Однодневное] Изданіе редакціи журнала „Заря Авіаціи“. Свободное слово И. М. Радецкаго. Продается въ пользу пострадавшихъ авіаторовъ. Редакторъ И. М. Радецкій.

Тип. Х. М. Шлуглейта. (54 × 35), 4 стр. Цена 50 коп.

Текст— в 2—3 стб. Иллюстр.

Вышла 8—9.VII-17 г.

[Все содержаніе газеты написано И. М. Радецкимъ].

- 70 1919—**Дѣло**. Органъ южнаго бюро Центральнаго Комитета Партіи Соціалистовъ-революціонеровъ. Ежедневная общественно-политическая и литературная газета. Выходитъ по воскресеньямъ. Редакторъ-издатель Е. М. Тимофеевъ.

«Славянская» типо-литогр. (70 × 50, 54 × 38). 2-4 стр., цена 1—4 руб.

Текст— в 2—6 стб.

«Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое».

№ 1 23/10.III-19 г.

№ 2 [последній] 30/17.III-19 г.

[Ценз. пропуски].

С авг. 1919 г. выходила под названием: Дѣло. Орган Одесскаго Комитета Партии Соціалистов-революціонеров. Общественно-политическая и литературная газета. [Нет указаний на день выхода]. Редактор-издатель: Одесскій комитетъ партіи соціалистов революціонеров в лицѣ *Н. Ф. Егоровой*. № 1(3)—26/13.VIII-19 г. № 11(13) 11/29.IX-19 г.

С № 12 выходила под названием: Дѣло. Орган Одесскаго Комитета Партии Соціалистов-революціонеров Ежедневная Общественно-Политическая и Литературная Газета. № 12(14)—10/23.IX-19 г. Последний № — ? [В нашем распоряжении последним был № 13(15)—11/24.IX-19 г.].

71 1918—**Дѣтская Жизнь**. Выходить еженедѣльно. Редакторъ: *С. Бабчи-ницерь*.

Издатель *Я. Эпель*. Тип. Швейцера. (35 × 26), 4 стр., цена 35 коп.

Текст—в 3 стб.

№ 1 [датирован только «1918 г.»].

Последний № — ?

[Описано по № 1]

[Из № 1 «Отъ редакціи»: «Издавая нашъ органъ т. е. «Дѣтская жизнь», мы обращаемся къ Вамъ съ просьбой поддержать (sic!) и распространить её (sic!). Въ Одессѣ издавались (sic!) множество газетъ которыя называли себя также Дѣтскимъ органомъ, въ сущности это были газеты которыхъ (sic!) издавали люди ищущія въ газетѣ заработка и наживы. «Дѣтская Жизнь» можетъ себя назвать дѣтскимъ органомъ ибо её издають такіе же дѣти какъ Вы... Редакція»].

72 1919.1920—**Единая Русь**. Одесса. [с № 128 |18/31.I-20 г.] без обозначения Одессы]. Ежедневная национально-прогрессивная газета. Годъ изданія 1-ый [с № 8 |22.VIII/4.IX-19 г.] нет этого указания]. Редакторъ *Ив. Ниловъ* [с № 53 |16/29.X-19 г.]—*Ф. Могилевскій*].

Изд: Товарищество на паяхъ. [С № 93 |3/16.XII-19 г.]—Товарищество на паяхъ «Единая Русь». Тип. Александр. просп. д. Покровской церкви [с № 13 |28.VIII/10.IX-19 г.]—«Славянская» тип.. [с № 124 |14/27.I-20 г.]—тип. Александр. просп. 11]. (69 × 53, 51 × 35), 2—6 стр., цена № 1—10 руб.

Текст—в 5—8 стб.

№ 1—13/26.VIII-19 г.

Последний № в 1919 г. — № 114—31/13.XII.

Первый № в 1920 г. — № 115—1/14.I.

№ 133 [последний] — 24.I-20 г.

[К № 46 8.X-19 г. имелось приложение: «La Russie Indivisible» (см. № 263)].

[Ярко националистическаго направленія. Поддерживает добровольческую армию и интервенцію].

73 [1919]—**Ежикъ въ Сметанѣ**. Редакторъ *Д. И. Шперлингъ*.

Издатель *Е. Ф. Рабиновичъ*. Тип. И. Цисина и И. Ройхмана. (49 × 33), 4 стр., «цѣна № нынѣ и присно 1 р. 20 к. Аминь!»

Текст—в 4 стб.

«Не все то золото, что украинка!»

«Три деревни, два села, восемь дѣвок... чѣмъ не республика?..»

№ 1—4.IV-[19 г.], [м. б. и последний?].

Последний № — ?

[Описано по № 1].

[Бульварный юмор. листок буржуазнаго направленія].

74а 1921—**Жизнь Краснаго Моряка**. Листок Литколлегии Морбазы.

(46 × 34), 1 стр.

Текст—в 5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1 — ?

Последний № — ?

[Описано по № 3—15.II-21 г.].

№ 4—9 [которых нам не удалось розыскать] выходили под назв.: «Жизнь Красного Моряка. Орган Политсекретариата Морбазы. Газета выходит два раза в неделю». С № 10 выходила под названием:

746 1921—Красный Военмор. Орган Политсекретариата Одесской Морбазы. Газета выходит два раза в неделю. Редактор—Литколлегия.

Издатель: Политсекретариат. 10-я Сов. тип. (55 × 35), 2 стр.

Текст—в 5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 10 — ?

Последний № — ?

[Описано по № 11 22.III-21 г.].

75 1919—За Землю и Волю. Орган Одесского (sic!) Областного Комитета Украинской партии Лев. Соц.-Револю. (меньшинства). Выходит два раза в неделю. Редакционная коллегия Парт. Лев. Соц. Революционеров (меньшинства).

(50 × 36), 2 стр., цена 1 руб.

Текст—в 3—4 стб.

«В борьбе обрѣтешь ты право свое!».

№ 1—27.V-19 г.

Последний № — ? [В нашем распоряжении последним был № 2—31.V-19 г.].

76 1917.1918—Земля и Воля. Органъ Областного Комитета партіи Соціалістѣвъ-Революціонерѣвъ. Выходитъ ежедневно, кромѣ понедѣльниковъ. Ред.— Редакціонная коллегія: *Шиферъ, Деконскій, Китниковъ.*

(42 × 30, 42 × 24), 2—6 стр., цена 5—15 коп.

Текст—в 3—5 стб.

«В борьбѣ обрѣтешь ты право свое!».

№ 1—15.VII-17 г.

Газета выходила вместо закрывшейся 14.VII-17 г. газеты «Крестьянинъ и Рабочій» (см. № 102).

С № 2 выходила под названием: Земля и Воля. Органъ Одесскаго Областнаго Комитета партіи Соціалістѣвъ-Революціонерѣвъ [С № 7 [22.VII-17 г.] нет указания на дни выхода, с № 40 [31.VIII-17 г.]—Ежедневная газета, с № 71 [8.X-17 г.] нет этого указания, с № 74 [12.X-17 г.]—Ежедневная газета]. [С № 3 [18.VII-17 г.]—Редакціонная коллегія: *П. Шиферъ, П. Деконскій,* с № 66 [3.X-17 г.]—Редактор *П. Шиферъ*]. [С № 90 [31.X-17 г.]—Тип. Л. А. Бржозека]. № 2—16.VII-17 г. Закрылась на № 107—19.XI-17 г. [С № 24 [11.VIII-17 г.]—орфографія без «ъ»]. [Из № 107 «От редакціи»: «Сегодня приостанавливается наша газета «Земля и Воля». Несмотря на всѣ принятые мѣры, несмотря на мольбы о помощи, редакціи не удалось добиться поддержки. Газета влачила жалкое существованіе, в послѣднее время пришлось сократить состав сотрудников, выпускать всего пол-листа, но и это не помогло...].

В 1918 г. выходила под названием: Земля и Воля. Ежедневный Органъ Одесскаго Комитета Соціалістѣвъ-Революціонерѣвъ Интернаціалістѣвъ. Ред.—Редакціонная Коллегія. Тип. Веч. Нов. № 1—? Последний № —? [Описано по № 2, очевидно, последнему, датированному «май 1918 г.»]. [Относительно закрытия газеты см. выписку из газеты «Вечернія Новости» (№ 42)].

- 77** 1919—**Знамя Борьбы**. Орган Одесского Комитета Партии Левых Социалистов-Революционеров. Выходит ежедневно, кроме дней послепятничных.

(49 × 36, 42 × 35), 2—4 стр., цена 1—2 руб.

Текст—в 5—6 стб.

«В борьбе обретишь ты право свое!».

№ 1 — ? [в нашем распоряжении первым № был № 6—12.IV-19 г.].

№ 15—24.IV-19 г.

С № 16 выходила под названием: **Знамя Борьбы**. Орган Одесского Комитета Партии Левых Социалистов Революционеров (меньшинства). Редактор: Редакционная коллегия. Издатель: Комитет одесской организации партии Л. С.-Р. № 16 [25.IV-19 г.], № 78 11.VII-19 г. С № 79 выходила под названием: «**Борьба**. Орган Одесского Комитета Партии Левых Социалистов Революционеров (борьбистов)» (см. № 166).

- 78** 1920—**Известия Одесского Совета Рабочих и Красноармейских Депутатов—Одесский Коммунист**. Орган губ. и обще-городского комитета партии коммунистов (большевиков) Украины. Однодневная газета, выпускаемая рабочими и сотрудниками газет „Известия С. Р. и Кр. Д.“ и „Одесский Коммунист“. Весь сбор поступит в распоряжение комиссии по устройству „Недели транспорта и фронта“.

Тип. производствен. кооператива «Печатник». (61 × 45), 2 стр., цена 15 руб.

Текст—в 5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединитесь!».

Вышла 19.IV-20 г.

- 79а** 1920—**Известия Одесского Уездного Революционного Комитета**. [В № 47 [7.IX-20 г.] и № 66 [23.X-20 г.]—Газета выходит 3 раза в неделю: по вторникам, четвергам и субботам]. Редактор: Редакционная Коллегия. [В №№ 39 [14.VIII-20 г.]—43 [27.VIII-20 г.]—Редактор: *И. Воинов*, в № 47 [7.IX-20 г.] Ответственный редактор *Б. Исаев*].

Издание Одесского Уездного Революционного Комитета. 3-я Сов. тип. [в № 66 [23.X-20 г.]—1-ая Сов. тип.]. (58 × 43, 47 × 27), 2 — 4 стр., цена 5 руб. [в № 39 [14.VIII-20 г.] и в дальнейших №№ цена не указана].

Текст—в 1—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединитесь!».

Первый № — ? [в нашем распоряжении первым был № 4—30.III-20 г.].

С № 7 [может быть № 5 или № 6, которых нам не удалось розыскать] выходила под названием: «**Известия Одесск. Уездного Исполн. Комит. Совета Крестьянских, Рабочих и Красноарм. Депутатов**» (см. № 796).

С № 39 [может быть и раньше, так как №№ 31—38 нам не удалось розыскать] снова выходит под настоящим названием.

№ 39—14.VIII-20 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 66—23.X-20 г. (№№ 48—65 не были в нашем распоряжении)].

- 796** 1920—**Известия Одесск. Уездного Исполн. Комит. Совета Крестьянских, Рабочих и Красноарм. Депутатов**. Редактор: Редакционная коллегия. [С № 27 [3.VII-20 г.]—Редактор *И. Воинов*].

Издание Одесского Уездного Исполнительного Комитета Совета Крестьянских, Рабочих и Красноарм. Депутатов. 3-я Советская тип. (50 × 38), 2—4 стр., цена 5 руб.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

До № 7 [может быть и раньше, так как №№ 5 и 6 нам не удалось разыскать] выходила под названием «Известия Одесского Уездного Революционного Комитета» (см. № 79a).

№ 7—20.IV-20 г., № 30—14.VII-20 г.

С № 39 [может быть и раньше, так как №№ 31—38 нам не удалось разыскать] снова выходила под названием: «Известия Одесского Уездного Революционного Комитета» (см. № 79a).

80 1917—Извѣстія Народной Милиціи г. Одессы.

Тип. Т-ва «Бр. Кульбергъ». (22 × 18), 4 стр.

Текст—в 1 стб.

№ 1—9.IV-17 г.

Последний №—?

[Описано по № 1]

81 1918—Извѣстія Одесскаго Городскаго Самоуправленія. Ежедневная газета.

(70 × 53), 2 стр., цена 15 коп.

Текст—в 5—7 стб.

№ 1—15/2.III-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—17/4.III-18 г.].

82 1918—Извѣстія Одесскаго Совѣта Безработныхъ. Редакторъ: Редакціонная Коллегія Совѣта Безработныхъ.

(42 × 30), 1 стр.

Текст—в 5 стб.

№ 1—27.I-18 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Из № 1 «Отъ редакціи»: «...Стоя на той точкѣ зрѣнія, что только коммунизмъ избавитъ насъ отъ ужасовъ безработицы, редакція будетъ, однако, давать мѣсто на столбцахъ «Извѣстій» и сторонникамъ всякаго рода другихъ точекъ зрѣнія»].

83 1917—Извѣстія Одесскаго Фронтоваго и Областнаго Съѣзда Совѣтовъ солдатскихъ, матросскихъ, офицерскихъ и рабочихъ депутатовъ. [В № 10 |19.V-17 г.] Редакторъ прап. *Парфело*. Завѣд. технич. частью прап. *Романовскій*; с № 11 |20.V-17 г.]—Редакторъ членъ президіума *П. С. Парѣеновъ*. Завѣд. технич. частью прап. *Романовскій*; с № 17 |27.V-17 г.]—Редакторъ членъ президіума *П. С. Парѣеновъ*, с № 22 |2.VI-17 г.]—Редакторъ *П. С. Парѣеновъ*, с № 24 |4.VI-17 г.]—Редакторъ прап. *П. С. Парѣеновъ*].

Печатается в типографіи «Одесск. Почта», ул. Новосельскаго № 89 [с № 2 |11.V-17 г.] только Тип. Новосельскаго 89]. (42 × 29), 4—8 стр., цена 3 коп.

Текст—в 4—5 стб.

№ 1—10.V-17 г.

№ 35 [последний]—17.VI-17 г.

[Являлась фактически журналомъ заседаній с'езда].

84a 1917—Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и представителей Арміи и Флота г. Одессы.

[В № 2 |19.III-17 г.]—тип. И. С. Ксидіаса, с № 3 |28.III-17 г.]—тип. А. М. Швейцера]. (63 × 42, 40 × 35), 2—4 стр., цена № 1 |10.III-17 г.] 5 коп., № 2, |19.III-17 г.] 3 коп., № 6 |8.IV-17 г.] 5 коп.

Текст—в 4—6 стб.

№ 1 10.III-17 г., № 6 8.IV-17 г.

Направление см. № 84п.

С № 7 выходила под названием:

84б 1917. 1918—**Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и представителей** [с № 20 |30.IV/13.V-17 г.|—Представителей] **Арміи и Флота**. [С № 13 |22.IV-17 г.|—Выходить ежедневно, кромѣ послѣпраздничныхъ дней, с № 20 |30.V/13.IV-17 г.|—Ежедневная газета].

[В №№ 15 |25.IV-17 г.|—№ 17 |27.IV/10.V-17 г.|—Тип. «Изв. Од. Сов. раб. деп. и предст. арміи и флота», в дальнейших №№ снова нет указаний на типографию, с № 220 |1/14.I-18 г.|—Тип. Од. Сов. Раб. Деп., с № 242 |31.I/13.II-18 г.| снова нет указаний на типографию]. (42 × 29), 2—8 стр., цена 3—15 коп.

Текст—в 4—5 стб.

№ 7—15.IV-17 г.

Последний № в 1917 г.—№ 219—30.XII/12.I-18 г.

Первый № в 1918 г.—№ 220—1/14.I.

№ 264—13.III/28.II-18 г.

С № 266 [может быть с № 265, которого нам не удалось розыскать] выходила под названием «Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ» (см. № 84в).

В субботу, 9.III/24.II-18 г. газета не вышла.

[В № 262 |10.III/25.II-18 г.| на 4-й стр. имеется объявление: «Отъ редакціи «Извѣстій Совѣта рабочихъ депутатовъ»: «Въ виду того, что обстоятельства, вызвавшія появленіе въ «Голосѣ Революціи» заявленія о причинахъ невыхода въ свѣтъ «Извѣстій», должны подлежать особому разслѣдованію, редакція, впредь до этого разслѣдованія, воздерживается отъ суждений по этому поводу»].

[См. также выписку к газете «Голосъ Пролетарія» (№ 64)].

84в 1918—**Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ**. Ежедневная газета [с № 286 |11.IV/29.III-18 г.|—Редакціонная коллегія].

[С № 286 |11.IV/29.III-18 г.|—Тип. «Извѣстія Од. Совѣта Рабочихъ Депутатовъ»]. (42 × 29) 2—4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 3—5 стб.

№ 266—19/6.III-18 г., № 289—14/1.IV-18 г.

С 3/16 IV-18 г. выходила под названием: «Рабочая Газета» (см. № 84г).

[В № 289 |14/1.IV-18 г.| имеется объявление: «Со вторника 3/16 апрѣля с. г. газета «Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабоч. Депут.» начнетъ выходить въ своемъ прежнемъ размѣрѣ (4 страницы) подъ новой редакціей и подъ новымъ названіемъ: «Рабочая Газета» (Органъ Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ).. »].

84г 1918—**Рабочая Газета**. Органъ Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ. Ежедневная газета. Редакціонная коллегія.

Тип. Одесск., Совѣта Рабочихъ Депутатовъ. (49 × 35), 4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 5 стб.

№ 1—3, 16.IV-18 г.

Последний №—? [Приостановилась 22.V-18 г. См. А. А. Сухов: Иностранная интервенция на Одешине. Одесса, 1927, стр. 57].

[Описано по № 9 (298)—25/12.IV-18 г.].

В 1919 г. начала выходить под названием:

84д 1910—**Известія Одесскаго Совета Рабочихъ Депутатовъ**.

(71 × 58, 44 × 30), 1—4 стр. [В №№ 1 и 2 нет указанія на цену] Цена 50 к.—1 р. 50 к. Текст—в 4—7 стб.

[С № 6 |7.IV-19 г.|—«Пролетарии всехъ стран, соединяйтесь»].

№№ 1 и 2 не датированы, вышли подпольно в начале апреля 1919 г.; № 3 нам не удалось разыскать.

№ 4 вышел уже легально 5.IV-19 г.

№ 52—1.IV-19 г.

С № 53 выходила под названием: «Известия Одесского Совета Рабочих, Крестьянских (и Красноармейских Депутатов)» (см. № 84е).

[Орфография смешанная. преобладает «новая» орфография].

[Из статьи Е. Соколовской: Одесская эпопея конца 1918 г. и начала 1919 г., из сборника: Октябрь на Одешине. Одесса. 1927 г., стр. 367: «...В ту же ночь [3.IV-19 г.] выходит напечатанный еще в подпольной типографии первый номер «Известий Совета Рабочих Депутатов», поздравлявший одесский пролетариат с тем, что у него есть Совет Рабочих Депутатов. В следующем номере шли приказы...». См. также выписки к газете «Коммунист» (№ 140а)].

[Из передовицы первого номера на 1 стр.: «Возрождение». «Послѣ кошмарно-кроваваго года буржуазной реакціи... Одесскій пролетаріатъ снова поставленъ на грани своего счастья... Одесскій совѣтъ рабочихъ депутатовъ снова призванъ къ жизни. Онъ уже возрожденъ, существуетъ и дѣйствуетъ. Правда, ему еще приходится временно пребывать въ туманѣ подполья..., но послѣдніе дни этой власти [буржуазной] уже сочтены и пробилъ часъ ея гибели. Близокъ день нашего избавленія, товарищи! И въ сознаніи великой отвѣтственности момента Одесскій совѣтъ рабочихъ депутатовъ... уже приступилъ къ выполненію всѣхъ многочисленныхъ и трудныхъ задачъ по подготовкѣ великаго пролетарскаго переворота въ Одессѣ... Готовьтесь, товарищи, къ великому подвигу, къ великому послѣднему бою за собственную свободу и власть. Да здравствуетъ, Одесскій Совѣтъ Рабочихъ Депутатовъ! Да здравствуетъ Совѣтская власть въ Одессѣ!:]

84е 1919—Известия Одесского Совета Рабочих, Крестьянских и Красноармейских Депутатов.

71 × 58, 54 × 34), 2—4 стр., цена 1 руб. 50 коп.

Текст—в 4—7 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 53—3.VI-19 г., № 88—16.VII-19 г.

[Имелось приложение «Прометей» (см. № 379)].

С № 89 выходила под названием:

84ж 1919—Известия Одесского Губернского Исполнительного Комитета Советов Рабочих, Крестьянских и Красноармейских Депутатов и Одесского Совета Рабочих и Красноармейских Депутатов.

(71 × 58, 54 × 34, последние 2 страницы часто—71 × 20), 2—4 стр., цена 1 р. 50 коп.

Текст—в 2—7 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 89—17.VII-19 г.

№ 121 [последний]—23.VIII-19 г.

С 8.II-20 г. выходила под названием:

84з 1920—Известия Одесского Военно-Революционного Комитета-Редакционная коллегия.

(72 × 42), 1 стр., цена 5 руб.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—8.II-20 г.

С № 2 выходила под названием:

84и 1920—Известия Одесского Революционного Комитета. Редакционная коллегия.

Издатель Революционный Комитет г. Одессы. (70 × 42, 48 × 36), 2 стр., цена 5 руб.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 2—9.II-20 г., № 5—12.II-20 г.

С № 6 выходила под названием:

84й 1920 — Вісти Одеського Губернського [с № 10 |18.II-20 г.]— Губерніального] Революційного Комітету [с № 198 |14.VII-20 г.]— Губерніального Революційного]. Известия Одесского Губернского Революционного Комитета. Редактор: Редакционная коллегия.

Издатель: Одесский Губернский Революционный комитет [с № 198 |14.VII-20 г.]—Тип, производ. кооперат. «Печатник», с № 230 |23.VIII-20 г.] 9-ая Сов. тип.]. (70 × 51, 40 × 35). 2—4 стр., цена 5—8 руб.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарі всіх країн, єднайтесь!».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 6—13.II-20 г., № 50—9.IV-20 г.

С 10.IV-20 г. продолжая нумерацию «Известий Одесского Губернского Исполнительного Комитета» (см. № 84 ж) 1919 г., т. е. начиная с № 122 выходила под названием: «Вісти Одеської Ради Робітничих и Червоноармійських Депутатів. Известия Одесского Совета Рабочих и Красноармейских Депутатов» (см. № 84к).

№ 198 |14.VII-20 г.]—№ 241 |5.IX-20 г.] выходили снова под тем же названием, что и №№ 6—50 и описаны вместе с ними.

84к 1920—Вісти Одеської Ради Робітничих и Червоноармійських Депутатів. Известия Одесского Совета Рабочих и Красноармейских Депутатов. Редактор: Редакционная Коллегия.

Издатель: Одесский Совет Раб. и Красн. Депутатов [с № 125 |15.IV-20 г.] Тип. производственного кооператива «Печатник». (70 × 42), 2 стр., цена 5 руб.

Текст—в 4—7 стб.

«Пролетарі всіх країн, єднайтесь!».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 122—10.IV-20 г., № 135—27.IV-20 г.

С № 136 выходила под названием:

84л 1920—Вісти Одеського Губерніального Виконавчого Комітету Рад Робітничих, Селянських и Червоноармійських Депутатів и Одеської Ради Робітничих и Червоноармійських Депутатів. Известия Одесского Губернского Исполнительного Комитета Сов. Рабоч., Крестьянск. и Красноарм. Депутатов и Одесского Сов. Рабоч. и Красноармейск. Депутатов. Редактор: Редакционная Коллегия.

Издатель: Од. Губ. Исп. Ком. Сов. Раб. Крест. и Красн. Деп. и Одесск. Совета Рабочих и Красноарм. Депутатов. Тип. производствен. кооператива «Печатник». (70 × 56, 60 × 46), 2—4 стр., цена 5—8 руб.

Текст в 4—7 стб.

«Пролетарі всіх країн, єднайтесь!».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 136—28.IV-20 г., № 173—15.VI-20 г.

С № 175 [он же № 174] выходила под названием:

84м 1920 Вісти Одеського Губерніяльного Революційного Комітету Губерніяльного Виконавчого Комітету Рад Робітничих, Селянськ., и Червоноармійськ. Депутатів и Одеської Ради Робітничих и Червоноармійськ. Депутат.—Известия Одесского Губернского Революционного Комитета. Губернского Исполнительного Комитета Сов. Рабоч., Крестьянск. и Красноарм. Депутатов и Одесского Сов. Рабоч., Красноарм. Депутатов. Редактор—Редакционная Коллегия.

Издатель: Од. Губ. Ис. Ком. Сов. Раб. Крест. и Красн. Деп. и Одесск. Совет Рабочих и Красноарм. Депутатов [с № 178 | 19.VI—20 г.] — Од. Губ. Рев. Ком. Ис. Ком. Сов. Раб. Крест. и Красн. Деп. и Одесск. Совет Рабочих и Красноарм. Депутатов]. Тип. производствен. кооператива «Печатник». | 72 × 55, 72 × 40 |, 2 стр., цена 8 руб. Текст—в 4—7 стб.

«Пролетарі всіх країн, єднайтесь!».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 174 [№ 175]—16.VI-20 г., № 197—11.VII-20 г.

С № 198—№ 241 виходила под названием: «Вісти Одеського Губернского Революційного Комітету...» (см. № 84-и).

С № 242 виходила под названием:

84н 1920—Вісти Одеського Губерніяльн. Революційн. Комітету і Губерніяльн. Загально-міськ. Коміт. Коммуніст. Партії (більш.) України [с № 329 | 24.XII-20 г.—Вісти Одесского Губ. Рев. Ком. і Губ. Загально-міськ. Коміт. К. П. (більш.) України].—Известия Одесского Губернск. Революцион. Комитета и Губернск. Комитета Коммунистической партии (большевиков) Украины. Редактор—Редакционная Коллегия.

Издатель: Одесский Губ. Рев. Ком. и Одес. Губбюро [с № 297 | 14.XI-20 г.] — Губком] К. П. Б. У. 9-ая Советская Тип. | 70 × 39, 64 × 36 |, 2—6 стр., цена 8 руб. Текст—в 4—6 стб.

«Пролетарі всіх країн, єднайтесь!» [с № 329 | 24.XII-20 г.] лозунг только на русском языке].

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 242—7.IX-20 г.

Последний № в 1920 г.—№ 335—31.XII.

Первый № в 1921 г.—№ 346—1.I.

№ 367—15.II-21 г.

С № 368 виходила под названием:

84о 1921—Вісти Одеськ. Губ. Виконав. Ком. і Губ. Загальноміськ. Коміт. К. П. (більш.) України.—Известия Одесского Губернск. Исполн. Комитета и Губернск. Комитета Коммунистическ. партии (большевик.) Украины. Редактор—Редакционная коллегия.

Издатель: Одесский Губ. Исп. Ком. и Одес. Губком К. П. Б. У. 9-ая Сов. тип. | 70 × 48, 30 × 32 |, 2—6 стр., цена 8 руб.

Текст—в 4—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 368—16.II-21 г., № 448—31.V-21 г.

С № 449 виходила под названием:

84п 1921—**Вісти Одеськ. Губ. Виконав. Ком. і Губ. Ком. К. П. (більш.) України** [с № 453 |5.VI-21-г.] — (більш.) України. (**Известия Одесск. Губ. Исполн. Ком. и Губ. Комитета Коммунистическ. партии (больш.) Украины**). Редактор—Редакционная Коллегия [с № 577 |6.XI-21 г.] Редактор—*Б. Исаев*].

Издатель: Одесский Губ. Исп. Ком. и Одесск. Губком К.П.Б.У. 9-ая Сов. тип. [в № 530 |10.IX-21 г.]—7-ая Сов. тип., в дальнейших №№ снова предыдущая типография, с № 604 |10.XII-21 г.]—4-ая Госуд. тип.]. (70×48, 30×32), 2—6 стр., цена 8 руб. [с № 523 |2.IX-21 г.] нет указаний на цену, в № 621 |29.XII-21 г.] имеется объявление, что с 1.1-22 г. цена отдельного № будет 3.000 рублей]. [С № 533 |15.IX-21 г.] указан тираж—8000 экз.].

Текст—в 3—7 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 449—1.VI—21 г., № 623—31.XII-21 г.

Продолжает выходить и по настоящее время.

[К № 577 |7.XI-21 г.] имелось приложение «Красный Октябрь» (см. № 343)].

[Из статьи В. Чернявского «Что мы сегодня отмечаем» в № 2195 |27.III-27 г.] «Известий Одесского К.П.(б)У., Окрисполкома и О.П.Б.»: «Мы отмечаем этот день сегодня не как 10-летний юбилей наших большевистских «Известий». Ибо за этими 10-ю годами жизни «Известий» в прошлом таится 6 мес. меньшевизма... 19-го сентября [1917 г.] выходят «Известия» с траурной меньшевисткой передовой... на второй же день вышли «Известия Совета Рабочих Депутатов Одессы»... С тех пор и начинается история «Известий», как организатора и собирателя трудовых масс под боевые большевистские знамена... За три дня до прихода Красной Армии... по... улицам города распространялись «Известия Одесского Губревкома»].

85 1919—**Искатель Приключений. — L'Aventurier**. Еженедѣльная Иллюстрированная Газета. 1-й годъ изданія.

Издатель: Издательство «Новинки». Тип. З. Лебединского и Г. Вепринского. (36 × 27)-4—6 стр., цена 60 коп.

Текст—в 3 стб. Иллюстр.

[№№ датированы только «1919»].

№ 1—[первая половина января] 1919 г.

№ 2—[конец января] 1919 г.

С № 3 выходила как журнал под названием: «Искатель Приключений. — L'Aventurier. Еженедѣльный Иллюстрированный журнал» (см. № 339).

86 1918 — **Колокольчики**. Дѣтская Газета *Шумскаго*. Выходить по воскресеньямъ [с № 2 |10.III/25.II-18 г.] — Выходить еженедедно]. Годъ изданія 1-й. Редакторъ *С. Л. Шумскій* [с № 4 |середина марта] — Редакторъ-издатель *С. Л. Шумскій*].

Издатель *Л. А. Гореликъ* (с № 4 |середина марта] — Редакторъ-издатель *С. Л. Шумскій*). [с № 6 |25.III/7.IV-18 г.] Тип. «Одесскія Новости», аренд. В. Розинеръ. (32 × 23), 4 стр., цена 20—25 коп.

Текст—в 3 стб.

[№№ не датированы].

№ 1—около 3.III/18.II-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 12, вышедший около 19/6.V-18 г.].

87 1919—**Коммерческій Курьеръ**. „Коммерческій Курьеръ“ газета биржи, банковаго дѣла, финансовъ, торговли и промышленности. Выходить два раза въ недедю по средамаъ и субботамаъ [с № 3 |23/10.II-19 г.] нет

указания на время выхода]. Редакторы—*С. Л. Кугульскій. Я. М. Закинъ*
[с № 8 | 5/18.IX-19 г. | Ред.—*Я. М. Закинъ*].

Издатель: Т-во «Коммерческий Курьеръ». Тип. Акц. Об-ва «Братья Кульбергъ въ Одессѣ» [с № 8 | 5/18.IX-19 г. |— Тип. Х. М. Шлуглейта, с № 9 | 11/24.IX-19 г. |— Тип. аренд. М. Хасилевъ и Л. Островскій]. (56 × 35), 2—4 стр., цена 50 коп.—5 руб.

Текст—в 5 стб.

№ 1—29/16.I-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 12—25.IX/8.X-19 г., м. 6. последний вообще; см. выписку из газ. «Бѣшенная Тетка» (№ 22)].

[Приостановилась при приходе Сов. власти весной 1919 г., очевидно, на № 7 [в нашем распоряжении последним № за этот период был № 5—19/6.III-19 г.]. После прихода добровольцев осенью 1919 г. возобновилась с № 8—5/18.IX-19 г.].

[Газета возникла в Киеве. При установлении там Директории издание ее перенесено было в Одессу. Выражала интересы крупной промышленной и финансовой буржуазии. Приветствует интервенцию].

88 1920—Коммунистический Интернационал. Однодневная газета, посвященная II Конгрессу III Интернационала.

«Коммунистический Интернационал» составлен объединенными редакциями газет: «Известия Губревкома», «Од. Коммунист», «Большевик», «Красная Оборона», «Югоста», и «Борьба».

Тип. производствен. кооператива «Печатник». (72 × 53). 2 стр., цена 8 руб.

Текст—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

Вышла 18.VII-20 г.

1918. 1919—Коммунисть.

(См. № 140-а—140-в).

89 1919—Кооперация. К Юбилею Рочдэльских Пionеров 1844—8/21 Декабря 1919 г. Редакционная Коллегия—Прив.-доц. *С. О. Загорскій, Б. Н. Коварскій, I. Е. Ходоров, К. I. Храчевич.* Ответственный редактор *Б. Н. Коварскій.*

Издатель: Одесск. Обл. Совѣт Кооперативных Съѣздов. Тип. «Техник». (67 × 50, 49 × 35) 6 стр., цена 3 руб.

Текст—в 4—6 стб.

Вышла 8/21.XII—19 г.

90 1919—Красная Деревня. Издание Одесского Комитета Коммунистической партии (большевиков) Украины. Выходит ежедневно, кроме дней послепраздничных. Редактор—Редакционная коллегия.

Издатель: Од. Ком. К.П.У. [С № 15 | 28.V-19 г. |— 7-ая Одесск. Совет. Тип.]. (50 × 36 43 × 34), 2—4 стр., цена 50 коп.

Текст—в 4—6 стб. Иллюстр.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

«Крестьянин! Прочитай газету, не рви ее, а передай другому,—пусть прочтает! Грамотные, читайте неграмотным».

«Товарищи-крестьяне. Пишите в свою газету. Пишите о своих нуждах, о своих сомнениях, о кулаках-мироедах, о слишком ретивых командирах. Пишите, как уместе, если неграмотно,—поправим».

№ 1—11.V-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 19—1.VI-19 г.]

91 1920—**Красная Звезда**. Орган Политического Отдела Н-ой Стрелковой Дивизии. Редактор—Редакционная Коллегия [с № 4 | 21.II-20 г. |—нет указания на редакцию].

Издатель: Политотдел Н-ой Стрелковой дивизии [с № 4 | 21.II-20 г. | нет указания на издательство]. (51 × 36, 41 × 32), 2—6 стр., бесплатно.

Текст—в 3—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—17.II-20 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 83—30.V-20 г.].

[Из № 1 «Красная Звезда»: «Нашей дивизии хорошо знакома эта газета... Она делила с дивизией радость побед и горечь неудач на всем огромном протяжении пространства от Сум почти до Брянска и от Брянска до глубины Украины. Больше пришлось ей испытать горечи, ибо она выходила регулярно только тогда, когда под давлением бело-гвардейских полчищ мы отступали, упорно обороняясь, отбиваясь и собирая силы для контр-наступления. Когда же эти силы были собраны, когда... мы остановили врага, а затем погнали его, «Красная Звезда» оказалась технически в очень неблагоприятных условиях: весь аппарат ее и редакция... оказались не в состоянии догнать наши наступающие части... Кончилось тем, что «Красная Звезда» очутилась на таком расстоянии от частей, что нужно было 10—15 дней, чтобы доставить в них газету, и тогда пришлось с болью в душе приостановить ее издание. Но нужда в газете была велика. Политотдел пытался удовлетворить ее, выпуская «Красный Листок» в те моменты, когда он хотя бы два дня задерживался в местности, имеющей типографию. Но и это было не то, что нужно... И только теперь, когда мы добрались до берегов Черного моря... мы в состоянии возродить нашу газету... Она опять приложит все старания стать газетой—другом, газетой—товарищем каждого товарища-красноармейца нашей славной, непобедимой дивизии»].

92a 1920. 1921—**Красная Оборона**. Орган Политпросвета Одесского Губвоенкомта и Политбюро Поарм. Реввоенсовета XIV. Ежедневная Газета. Ответственный Редактор *В. Санчов*.

Издатели: Одесский Губполитпросвет и Политбюро Поарм. 14. Четвертая Сов. тип. (50 × 36, 40 × 31), 1—4 стр., бесплатно.

Текст—в 3—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 1—6.VII-20 г., № 22—1.VIII-20 г.

С № 23 выходила под названием: «Красная Оборона. Орган Политпросвета Одесского Губвоенкомта», Ответственный редактор *Л. Рудин* [с № 79 | 12.X-20 г. |— Ответств. редактор—Редакционная коллегия, с № 267 | 3.VI-21 г. |— Ответственный редактор *Иероним Бланк*]. Издатель: Одесский Губполитпросвет. [с № 63 | 21.IX-20 г. |— Седьмая Сов. Тип.]. № 23—3.VIII-20 г. Последний № в 1920 г.—№ 147—30.XII. Первый № в 1921 г.—№ 148—1.I. Последний—№ 268—4.VI-21 г.

С № 269 выходила под названием:

92b 1921—**Красноармеец**. Орган Политотдела Н-ой Стрелковой Дивизии и Погуба Одесского Военкомата. Ежедневная Газета. Ответственный редактор *Иероним Бланк*.

7-ая Сов. Тип. [45 × 35], 2 стр., бесплатно.

Текст—в 6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

Первый №—269 [не был в нашем распоряжении].

Последний №—?

[Выходила и в 1922 г. согласно каталогу Од. Гос. Публичной Библиотеки. С комплектом нам познакомиться не удалось. В «Военно-библиографическом справочнике»

№ 6а за 1929 г., стр. 25 имеется указание на № 317—23/VII-21 г., а также на газету «Красноармеец». Орган Политотдела N-ской Перекопской дивизии. № 341—7.XII-21 г.— [№ 351—30.XII-21, которая являлась, очевидно, продолжением вышеуказанной газеты].
Описано по № 314—20.VII-21 г.].

93 1919—**Красноармейская Звезда**. Еженедельная Газета. Орган Политического Управления Одесского Округного Военного Комиссариата. Редактор—Редакционная коллегия [с № 2 |19.V-19 г.] —Ред. Коллегия *И. А. Данилов, И. Л. Лейбович* (тов. Валерий) и *С. Я. Ниронов*, с № 4 |2.VI-19 г.] — Редакц. коллегия].

Издатель: Редакционно-изд. отдея Политич. Управления Одесск. Военно-Округного Комиссариата [с № 2 |19.V-19 г.] —Издатель: Политическое Управление Одесского Военно-Окр. Комиссариата, с № 4 |2.VI-19 г.]. Изд.: Политическое Управление Одесского Военного Округа]. Втораяя Сов. Тип. [с № 4 |2.VI-19 г.] — Тип. Политического Управления Одесск. Воен. Округа]. (34 × 39, 44 × 35), 2—6 стр., цена 1 р. 25 коп.— 2 руб. [с № 4 прибавлено—Красноармейцам бесплатно].

Текст—в 4-6 стб.

«Наше оружие—наше слово».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—12.V-19 г., № 4—2.VI-19 г.

С № 5 выходила под названием: «Красноармейская Звезда. Орган Политического Управления Одесского Военного Округа». [С № 7 |22.VI-19 г.] нет указания, что красноармейцам бесплатно]. № 5—8.VI-19 г., № 7—22.VI-19 г.

С № 8 выходила под названием: «Красноармейская Звезда. Еженедельная Газета Политуправления Одесского Военного Округа» [в № 11 |20.VII-19 г.] — Редактор—Редакционная коллегия Политического Управления Одесск. Воен. Округа, с № 12 |27.VII-19 г.] — Редактор—Редакционная коллегия]. [С № 12 |27.VII-19 г.] Тип. Политуправления О.В.О. № 2]. [№ 8 |29.VI-19 г.] и № 9 |6.VII-19 г.] — иллюстр.]. № 8—29.VI-19 г., № 13—3.VIII.19 г.

С № 14 выходила под названием: «Красноармейская Звезда. Орган Политуправления Одесского Военного Округа». № 14—6.VIII-19 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 17—14.VIII-19 г.].

94 1919—**Красноармейская Правда**. Орган Одесского Губернского Военного Комиссариата. Экстренный выпуск. Редактор—Редакционная коллегия.

Издатель: Агитпросвет Одес. Губ. Воен. Комис. Тип. Агитпросвета О.Г.В.К. (45 × 37) 1 стр.

Текст—в 3—4 стб.

«Наше оружие—наше слово!»

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 1—?

Последний №—?

[Описано по № 2—20.VIII-19 г.].

[В конце № 2 имеется объявление: «След. экстр. выпуск телеграмм «Красноарм. Правды» выйдет сегодня, в 13 ч. дня»].

95 [1919]—**Красное Жало**. Еженедельный орган революционной сатиры Год издания 1-ый. Редактор-издатель (по уполномочию ред. изд. кол.) *Д. Шперлинг*.

Тип. Цыпина и Ройхмана. (45 × 27), 4 стр., цена 1 р. 50 к.

Текст—в 2—4 стб. [Первая и последняя страницы № 3 отпечатаны красным шрифтом]. [№№ не датированы].

№ 1—[середина апреля 1919 г.].

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3, Первомайский].
 (Из № 1 «От редакции»: «Граждане! Если все (не строго партийные) журналы и газеты не сделаются вскоре юмористическими, комическими или сатирическими, то мы будем страшно удивлены. В самом деле, может-ли так называемый серьезный орган прессы существовать в то время, когда над миром пронесется небывалый в истории ураган революции... Является ли теперь героем дня «Дудька» Юшкевич, захвативший свои миллионы и бежавший в Турцию? Злободневны ли статьи Штерна и Радзинского о благотворном влиянии Антанты на будущий уклад русской жизни?.. Не смешным уже кажется нам и «Ежик в сметане», а «Перо в спину» является слишком слабым наказанием для паразитирующей буржуазии, спекулянтов, черносотенцев и т. п. элементов, пытающихся вставлять палки в колеса триумфальной колесницы Великой Всемирной Революции... Только «красная» сатира поддержит в нем [т. е. в читателе] бодрость духа!»].

96 1918—Красное Знамя. Орган Одесского Комитета Партии Социалистов-Революционеров. Под редакцией т. т. *Алекстеева, Н. И. Кулябко-Корецкого, М. Л. Слонома* и *И. Яновского*. [Выходила 2 раза в неделю, преимущественно по вторникам и пятницам]. Ред.—Редакционная коллегия.

Тип. «Уннадорабесс» [с № 2 | 26/13.III-18 г. | — нет указания на типографию, в № 5 | 6/24.IV-18 г. | — Центральная тип., с № 6 | 9/27.IV-18 г. | — Центр. тип. Н. Лемберга]. (50 × 34, 42 × 34), 4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 5 стб.

«В борьбѣ обрѣтешь ты право свое».

№ 1—22/9.III-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 14—14/1.V-18 г.].

[В № 14 и почти во всех других №№ имеется воззвание: «Товарищи. Помните, что «Красное Знамя» может существовать только при вашей дружной поддержке. Помните, что «Красное Знамя» издается на средства самих трудящихся. Жертвуйте в газетный фонд «Краснаго знамени». Устраивайте сборы в пользу вашей газеты». Следующий № предполагали выпустить 17/4.V-18 г.].

1921—Красный Военмор. Орган Политсекретариата Одесской Морбазы (см. № 746).

97 1920—Красный Железнодорожник. Орган Политического Отдела Одесских (Юго-Зап.) ж. д. [с № 3 | 17.IV-20 г. | — Орган Политического Отдела Одесских (Юго-Западных) жел. дор., только на русском языке]. Газета выходит два раза в неделю. Год издания 1-й [с № 11 | 16.V-20 г. | — все заглавие только на русском языке]. **Червоний Залізничник.** Орган Політичного Відділу Одеських (Півд.-Зах.) залізниц. Газета виходить [с № 5 | 17.IV-20 г. | уже правильно—виходить] двічі на тиждень. Рік видання 1-й. Ответственный редактор: *Д. Бужанин* [с № 3 | 25.IV-20 г. | — *В. Волинский*, с № 12 | 20.V-20 г. | — Коллегия Дорполита].

Издатель: Дорполитотдел. Тип. Од. Отд. Юго-Зап. ж. д. (62 × 44, 44 × 35), 2—4 стр., цена 5 руб.

Текст—в 5—7 стб. [Имеются статьи на укр. языке].

«Украинская Советская Социалистическая Республика».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

«Українська Соціалістична Радянська Республіка».

«Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» [с № 11 | 16.V-20 г. | — лозунг только на русском языке].

№ 1—4.IV-20 г., 15—30.V-20 г.

С № 16 выходила под названием: «Красный Железнодорожник. Орган Политического Отдела Одесского Отдела Юго-Зап. жел. дор». [С № 33 | 17.VIII-20 г. | Газета выходит три раза в неделю]. [С № 25 | 4.VII-20 г. | — заглавие на русском и украинском языках]. [С № 18 | 10.VI-20 г. | — Отв. редакт. *Л. Жмудский*, с № 25 | 4.VII-20 г. | — Редактор— Коллегия Дорполита, с № 29 | 18.VII-20 г. | — Отв. Редактор—*И. Верин*, с № 49 | 23.IX-20 г. | — *Л. Смолянский*. [С № 33 | 17.VIII-20 г. | — «Славянская» тип., с № 36 | 24.VIII-20 г. | — 10-я Сов. тип.]. [В № 36 | 24.VIII-20 г. | — 2400 экз.]. [С № 25 | 4.VII-20 г. | — лозунг на русском и украинском языках]. № 16—3.VI-20 г., № 50—25.IX-20 г.

С № 51 выходила под названием: «Красный Железнодорожник (Червоний Залізничник). Орган Райполита и Райпрофсожа Одесского Отдела Юго-Западных жел. дор. Издатель: Райполитотдел. № 51—30.IX-20 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 60—21.X—20 г., м. б., последний].

С 23.X-20 г. ее, очевидно, заменяла газета «Южный Транспорт» (см. № 214-а).

98 1919—Красный Журнал. Еженедельник Политического Управления Одесского Военно-Окружного Комиссариата. Ответственный редактор—*Н. Лейбович*.

Издание Политического Управления Одесского Военно-Окружного Комиссариата (35 × 26), 4 стр., цена 1 р. 25 к.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

«Украинская Социалистическая Советская Республика».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—[май] 1919 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

99 1917. 1918—Красный Крестъ Южнаго Раіона. Газета Работниковъ Кр. Кр. Южнаго Раіона. Органъ Исполнительнаго Комитета и Медицинскаго Совѣта. Выходить еженедѣльно. Члены Редакціонной Коллегіи—*Я. Натансонъ, И. Сухановъ, А. Уцьховскій* [в № 9 | 10.XI-17 г. | — Члены Редакціонной Коллегіи *Я. Натансонъ, А. Уцьховскій*, с № 10 | 23.XI-17 г. | — Члены Редакціонной Коллегіи *В. Мьдзяновскій, Я. Натансонъ, А. Уцьховскій*, в № 13 | 20.VII-18 г. | нет указания на редакцию].

Тип. П. Бемъ и М. Гильферъ [в № 13 | 20/7.II-18 г. | нет указания на типографию]. (48 × 35), 4—6 стр., цена 15—25 коп.

Текст—в 5 стб.

№ 1—15.VIII-17 г.

Последний № в 1917 г.—№ 12—22.XII.

Первый № в 1918 г.—№ 13—20/7.II.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 13—20/7.II-18 г.].

100 1921—Красный Мормил. Бюллетень Политсекретариата Черно-Азовской Области Войск ВЧК по Водмилиции. Выходит Еженедельно Редактор-Издатель—Политсекретариат.

7-ая Сов. Тип. (45 × 34), 2 стр.

Текст—в 3—4 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь».

№ 1—?

Последний №—?

[Описано по № 3 | 28.VII-21 г. |].

101 1920—Красный Черноморско-Азовский Флот. Орган Политуправления Морских Сил Черного и Азовского морей. Выходит три раза в неделю. Воскресенье, Среда, Пятница. Ответственный редактор—*Вл. Вов.*

Издатель: Политуправление Морсил Черноморей. Тип. Политуправл. Морсил Черноморей. (67 × 48, 50 × 22), 1—2 стр.

Текст—в 3—7 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 33 [для Одессы первый; до того выходила в Новороссийске?—7.IX-20 г., № 41—26.XI-20 г.

С № 43 выходила под названием: «Красный Черноморско-Азовский Флот. Орган Политуправления Морских Сил Черного и Азовского Морей и Черноомрского Укрепрайона» Выходит ежедневно, кроме дней послепраздничных. С № 49 [7.XII-20 г.] указан тираж—10.000 экз.]. № 43—30.XI-20 г., № 50—8.XII-20 г. С № 52 [23.XII 20 г.] [может быть, с № 51, которого нам не удалось розыскать] выходила в Севастополе под названием: «Красный Черноморско-Азовский Флот. Орган Политуправления Морских Сил Черного и Азовского морей».

102 1917—Крестьянинъ и Рабочій. Органъ Одесскаго Комитета Соціалистовъ-Револуціонеровъ. Выходить ежедневно.

[С № 3 |1.IV-17 г.]— Тип. «Печатникъ» М. Козмана, с № 27 |3.V-17 г.] Тип. Бржозека] (42 × 28), 4—6 стр., цена 5 коп.

Текст—в 3—5 стб.

[С № 2 |31.III-17 г.]— «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое»].

№ 1—28.III-17 г., № 65—18.VI-17 г.

С № 66 выходила под названием: «Крестьянинъ и Рабочій. Органъ Одесскаго Комитета партіи Соціалистовъ-Револуціонеровъ». [С № 77 |5.VII-17 г.] Редакторъ— Редакціонная Коллегія: *Шиферъ, Деконскій и Китниковъ*, в № 85 |14.VII-17 г.] нет указания на редакцию]. № 66—21.VI-17 г. Прекратилась на № 85 |14.VII-17 г.], после чего с 15.VII-17 г. выходила под новым названием: «Земля и Воля. Органъ Областнаго Комитета партіи Соціалистовъ-Револуціонеровъ» (см. № 76).

103 1919. 1920—Крестьянское Дѣло. Одесса. Народная политическая и сельско-хозяйственная газета. Редакторъ—*Е. С. Шевченко.*

Издатель: Издательство на паяхъ «Русская Культура». «Славянская» типо-литогр. (58 × 42, 51 × 35), 2—4 стр., цена 3 руб.

Текст—в 3—6 стб.

«Нашъ девизъ: Единая, Великая, Недѣлимая, Свободная, Демократическая Россія— черезъ сильную патріотически настроенную Народную армію, созданную единеніемъ всѣхъ Народныхъ силъ».

№ 1—31.VIII-19 г.

С № 2 выходила под названием: «Крестьянское Дѣло. Одесса. Народная политическая и экономическая газета». [Выходила 2 раза в неделю]. С № 1 |1.I-20 г.]— Годъ изданія второй. [С № 15 |19.X-19 г.]— Представитель Изд-ва на паяхъ «Русская Культура» Н. К. Клименко], с № 16 |23.X-19 г.]— Издатель: Учредитель Издательства на паяхъ «Русская Культура» Н. К. Клименко, с № 19 |2.XI-19 г.]— Издатель: Н. К. Клименко—Учредитель Издательства на паяхъ «Русская Культура». [В № 5 |14.IX-19 г.]— Тип. «Русская Культура». Александр. просп., домъ Покр. церкви, с № 6 |18.IX-19 г.]— Тип.—Одесса, Алекс. просп., домъ Покровск. церкви]. № 2—4.IX-19 г. Последний № в 1919 г.—[в нашем распоряжении последним был № 31—14.XII]. Первый № в 1920 г.— № 1—1.I. Последний—№ 3—12.I-20 г. [В № 3 |12.I-20 г.] на 1-ой странице имеется объявление «Отъ Редакціи»: «Изданіе газеты «Крестьянское Дѣло» по непредвидѣннымъ редакціей обстоятельствамъ съ настоящаго номера приостанавливается»].

104 1918—Литературный Еженедѣльникъ. Приложение к № 47 газеты „Борьба“.

(51 × 36), 2 стр. [цена данного № газеты вместе с приложением—50 коп.].

Текст—в 5 стб.

№ 1 [и последний]—18.5.VIII-18 г.

[см. «Борьба. Ежедневная газета» (№ 16-а)].

[Ценз. пропуски].

105 1919. 1920—Лѣвый Эс-Эр. Орган Одесскаго Комитета Украинской Партии Лѣвых Соціалистов-Револуціонеров (Интернац.) [с № 8 |13.II/31.I-20 г. | (Интернационалистов)]. [С № 5 |10.II-20 г. | Редактор—Редакціонная коллегія].

[С № 5 |10.II-20 г. |—Издатель: Од. К-та Укр. Партии Левых Соц.-Рев. (Интерв.).

(55 × 33, 33 × 23), 1—4 стр. [с № 4 |8/26.II-20 г. |—цена 5 руб.].

Текст—в 3—6 стб.

«В борьбѣ обрѣтешь ты право свое!»

№ 1—25/12.V-19 г.

Последний № в 1919 г.—№ 3, декабрь.

Первый № в 1920 г.—№ 4—8.26.II.

Последний—№ 10—15/2.II-20 г.

[Начиная с № 4 |8/26.II-20 г. |—«новая» орфография].

[№ 2 не было в нашем распоряжении. № 3 вышел подпольно].

[В № 10 опубликован «Приказ № 15». «Ввиду того, что газ. Лев. Эс-Эр занимается явно контр-революционной агитацией, в момент обостренной борьбы с денкинскими бандами Одесский Губревком постановил выход газеты «Лев. эс-эр» прекратить»].

106 1917. 1918—Маленькій Одесскій Листокъ. Газета Политическая, Общественная, Кооперативная и Литературная. Выходитъ ежедневно, не исключая и дней послѣпраздничныхъ [с № 629 |30.III-17 г. |—выходитъ ежедневно]. Редактор М. Д. Горяинова. [С № 644 |16.IV-17 г. |—М. К. Навроцкая, с № 882 |7.II-18 г. | Редакціонная Коллегія, с № 916 |6.IV/24.III-18 г. | Редактор—Редакціонная Коллегія в лицѣ М. К. Навроцкой, с № 918 |9.IV/27.III-18 г. | Редактор—Редакціонная Коллегія, с № 946 |14/1.V-18 г. |—Редакторъ по уполномочію редакціонной коллегіи М. К. Навроцкая].

Издательница: С. М. Навроцкая [с № 883 |21/8.II-18 г. | нет указания на издателя, с № 916 |6.IV/24.III-18 г. |—Издательница: С. М. Навроцкая]. Тип. «Одесскій Листокъ». (47 × 33, 44 × 33), 4—8 стр., цена № 543 |1.I-17 г. |—3 коп., № 976 |22.VI/8.VII-18 г. |—20 коп.

Текст—в 3—4 стб.

Выходила с 4.VII-15 г.

Первый № в 1917 г.—№ 543—1.I.

Последний № в 1917 г.—№ 857—31.XII.

Первый № в 1918 г.—№ 858—1.I.

На 896 |8.III/24.II-18 г. | была закрыта [см. выписку к «Одесскому Листку» (№ 147-б)]

Возобновилась с № 897 |15/2.III-18 г. |.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 976—22.VI/8.VII-18 г.].

[С № 720 |18.VII-17 г. |—печаталась без ъ].

[Направление—см. «Одесскій Листок» (№ 147-а)].

107а 1917. 1918. 1919—Маленькія Одесскія Новости. Выходитъ ежедневно, не исключая и дней послѣпраздничныхъ [с № 1317 |1/14.IV-17 г.—

исключая дней послѣпраздничныхъ, с № 1659 [16/3.VI-18 г.]—Выходить ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ]. Редактор—*А. И. Злыгостева* [с № 1572 [23/10.II-18 г.] Редакторъ—По уполномочію профессиональнаго союза сотрудниковъ и служащихъ „Од. Нов.“—Редакціонная коллегія, в № 1605 [7.IV/25.III-18 г.] Редакторъ—по уполномочію проф. союза сотруди. и служ. „Од. Нов.“—Редакціонная коллегія въ лицѣ *А. И. Злыгостевой*, с № 1606 [9.IV/27.III-18 г.]—Редакціонная коллегія, с № 1633 [12.V/29.IV-18 г.]— по уполномочію проф. союза сотруди. и служ. „Од. Нов.“—Редакціонная коллегія въ лицѣ *А. И. Злыгостевой*].

Издатель: Акц. Об-во «Одесскія Новости» [с № 1548 [6/19.I-18 г.]—Профессиональный союзъ сотрудниковъ и служащихъ «Одес. Нов.» и «Мал. Одес. Нов.», с № 1633 [12.V/29.IV-18 г.]—Профессиональный союзъ сотрудниковъ и служащихъ «Од. Нов.» и «Мал. Од. Нов.» въ лицѣ *С. С. Зака*, *Г. Т. Ильченко*, *В. Х. Оржеровскаго* и *С. Б. Шварца*, с № 1768 [30/17.X-18 г.]— те же без Зака]. Тип.—«Одесскія Новости». (56×36, 43×27), 2—10 стр., цена № 1228 [1/14.I-17 г.]—3 коп.—№ 1892 [4.IV 22.III-19 г.]—80 к.

Текст—в 3 стб.

Начала выходить 15/28.VIII-13 г.

Первый № в 1917 г.—№ 1228 [1/14.I].

Последний № в 1917 г.—1543 [31.XII/13 I-18 г.].

Первый № в 1918 г.—№ 1544—1.I.

На № 1583 [8.III/23.II-18 г.] была закрыта [см. выписку к «Одесским Новостям» (№ 151)].

Возобновилась 13.III/28.II-18 г.

Последний № в 1918 г.—№ 1817—31.XII.

Первый № в 1919 г.—№ 1818 [ошибочно напечатано—№ 1817]—1.I/19.XII-18 г.

Последний—№ 1892—4.IV/22.III-19 г., после чего прекратилась в связи с утверждением Сов. власти в Одессе.

При добровольцах в 1919—20 г.г. снова выходила под названием «Вечернія Одесскія Новости» (см. № 1076).

[Ценз. пропуски при герм. оккупации].

[Направление—см. «Одесскія Новости» (№ 151)].

1076 1919. 1920—**Вечернія Одесскія Новости**. Отвѣтственный редактор *А. И. Злыгостева*.

Издатель: акц. об-во «Одес. Нов.» въ лицѣ членов правленія—*Б. Е. Окольскаго* (предсѣд.), *И. Л. Соколовскаго* и *А. А. Аренберга*. Тип. «Одес. Нов.» (55×41, 46×31), 2—4 стр., цена № 1 [17.X—19 г.] 3 руб., № 78 [23.I-20 г.]—10 руб.

Текст—4—5 стб.

№ 1—17.X—19 г.

Последний № в 1919 г.—№ 60—31.XII.

Первый № в 1920 г.—№ 61—2.I.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последним был № 78 [23.I-20 г.], очевидно, последний вообще].

108 1917—**Маяк**. Черноморскій Союзъ. Еженедѣльная газета выходит по понедѣльникам (не нарушая воскреснаго отдыха) [с № 2 [3.VII-17 г.]—выходить в 8 час. утра только по понедѣльникам]. I-й годъ изданія. Черномор. Сз. Судвд. Мех. и Радтел. Трг. Фл. Общественный и политическій органъ Профессиональнаго Единенія Труженниковъ всѣхъ Организаций Всероссійскаго Торговаго Флота морей и рѣкъ. Редакторъ капит. дал. пл. *Вик. Ѳ. Лехницкій*.

Издат. Черномор. Сз. Судовод. Мех. и Радтигр. Тип. «Вѣдом. Одесск. Градонач.» (53 × 35), 4 стр., цена 10 коп.

Текст—в 5 стб.

«Свобода Слова».

«Равенство Просвѣщеніе».

«Братство Единеніе».

№ 1—26.VI-17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 8 |14.VIII-17 г.].

В сентябре мес. 1917 г. слилась с газетой «Моряк» (см. № 114).

[Из № 1 «Къ морякамъ»: «Товарищи моряки! Название настоящей газеты говорит само за себя... Будемъ поддерживать всѣми силами Временное Правительство и порядокъ въ Государствѣ до созыва Учредительнаго Собранія, а тамъ скажемъ слово за утверждение въ Россіи Демократической Республики (sic!). Да здравствуетъ Свобода, Равенство и Братство! Да здравствуетъ Демократическая Республика!...

Комитет»].

В № 25 |16.IX-17 г.| газеты «Моряк» имеется объявление: «Редакція газеты «Маякъ» [извѣщаетъ своихъ подписчиковъ, что въ виду состоявшагося объединенія Черноморскаго Союза судов. механиковъ и радиотелеграфистовъ съ Одесскимъ Отдѣломъ Всероссийскаго Союза Моряковъ и Рѣчниковъ Торговаго флота, съ постановленіемъ, того что вмѣсто газеты «Маякъ» будетъ присылаться органъ объединенныхъ союзовъ «Морякъ». А такъ-же проситъ всѣхъ лицъ имѣющихъ дѣло по редакціи газеты «Маякъ» обращаться въ комиссію по ликвидаціи черноморскаго союза суд. механиковъ и радиотелегр., Военный спускъ, д. № 3, кв. 40.

Редакція газеты «Маякъ»].

109 1921—Международный Юношеский День. Однодневное издание Одесского Губернскаго Комитета Коммунистическаго Союза Молодежи Украины. Редактор—Редакционная Коллегія.

Издатель: Юношескій отдел Губиздата. 9-ая Советская Тип. (53 × 36), 2 стр.

Текст в 5—6 стб.

«Пролетарии всехъ странъ соединяйтесь!».

Вышла 4.IX-21 г.

110 1918—Молодая Украина. Ежедневная политическая и экономическая газета. Год изданія 1-й. Редакторъ-Издатель *Д. В. Ивашина* [с № 2 |28/15.V-18 г.|— Редакторъ *Д. В. Ивашина*, с № 19 |18/5.VI-18 г.|— Редакторъ *В. И. Ивашина*, с № 23 |22/9.VI-18 г.| Редакторъ *Д. В. Ивашина*].

[С № 2 |28/15.V-18 г.|— Издатель по порученію Т-ва «Соціалістична Просвіта» Предсѣдатель Т-ва *Н. Хвистъ*, с № 8 |4.VI/22.V-18 г.|. Издатель *Н. Хвистъ*]. Тип. «Вильне Життя» (55 × 43), 4 стр., цена 20 коп.

Текст—в 6 стб.

№ 1—26/13.V-18 г.

№ 29 [последній]—30/17.VI—18 г.

[Ценз. пропуска].

[Из передовицы № 1: «...Дать двумъ категоріямъ читателей,—какъ денационализированнымъ украинцамъ, такъ и не украинцамъ... объективную и возможно полную картину всего, что касается возрождающейся Молодой Украины—такова главная задача нашей газеты... Далекіе отъ шовинизма... мы не намѣрены замкнуться въ кругъ исключительно національно-украинскихъ интересовъ.. Выходъ въ свѣтъ перваго номера «Молодой Украины» изъ-за техническихъ случайностей задержался на нѣсколько недѣль. Эта задержка тѣмъ болѣе досадна, что нынѣ мы вошли уже въ полосу нескрываемой реакціи... Пусть читатель не забываетъ, что опять слово наше не свободно и что намъ снова приходится идти въ науку къ старику—Эзопу...»

Из № 29—«От редакции»: «По независящимъ отъ издательства и редакціи обстоятельствомъ газета «Молодая Украина» с 30-го сего июня прекращаетъ свое существованіе. Подписчикамъ закрывшейся газеты будетъ высылаться большая ежедневная газета «Одесская Мысль» (см. № 136), первый № которой выйдетъ въ понедѣльникъ 1-го июля...». Этот номер «Одесской Мысли», какъ сказано в дальнѣйшемъ текстѣ, выпущенъ «въ пользу безработныхъ печатнаго дѣла и журналистовъ»].

111 1920—Молодой Крестьянин. Орган Одесского Губернскаго Комитета Союза Рабоче-Крестьянской Молодежи Украины. Редактор—Редакционная коллегія.

3-я Одесская Советская тип. (35 × 25), 4 стр., бесплатно.

Текст—в 2—3 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

«Будущее принадлежит нам».

№ 1—июнь 1920 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

112 1918—Молодой Рабочій. Органъ Одесскаго Союза Соціалистической Рабочей Молодежи. Ред.—Редакціонная коллегія.

Тип. Э. П. Карликъ [в № 2 | май 18 г.]—Тип. «Совѣта Рабочихъ Депутатовъ». (34 × 25), 4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 3—4 стб.

«Будущее принадлежитъ нам!».

№ 1—Апрѣль 1918 г.

Последний №—? [было, очевидно, 3 номера. В нашем распоряженіи последнимъ былъ № 2 | Май 1918 г.].

Продолженіемъ являлся, очевидно, выходившій в 1920 г. журналъ: «Молодой Рабочій...» (см. № 353).

113 1920—Молот. Изданіе Одесскаго Губернскаго Отделения Всеукраинскаго Временнаго Вѣдомства. Выходитъ в 6 часовъ вечера в дни засѣданій Одесской Городской Широкой Рабочей Конференціи. Редактор—Редакционная Коллегія.

9-ая Советская тип. (74 × 49, 56 × 49), 1 стр., цена 5 руб.

Текст—в 5—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 1—12.X—20 г.

№ 7 [последній]—19.X—20 г.

[1921]—**Молот.** Стенная газета Южнаго Областнаго Отделения Радио-Телеграфнаго Агентства Украины РАТАУ. (См. № 208).

1921—**Молот.** Ежедневная вечерняя газета „Юграта“.

(См. № 208).

114 1917. 1920. 1921—Морякъ. Ежедневная Газета [с № 2 | апрель 1917 г.]—Выход. по субботамъ]. Вр. Исп. Ком. Союза Мор. Т. Фл. [с № 20 | 12.VIII-17 г.]—Исп. Ком. Союза Мор. Т. Фл.] Всероссійскій Союзъ Моряковъ Торговаго Флота [с № 23 | 2.IX-17 г.]—Всероссійскій Союзъ Моряковъ и Рѣчник. Торг. Флота]. 1-й год изданія: Редакторъ-издатель—Капитанъ дальн. плав. *Г. Г. Суходоль* [с № 3 | 1.V/18.IV-17 г.]—Редакторъ Капитанъ дальн. плаванія *Мих. Ник. Ермолинъ*, с № 14 | июль

17 г. | — Ответственный редактор *М. Н. Ермолинъ*, с № 16 | 15.VII-17 г. |
 Ответств. редактор *Т. К. Пушковъ*, с № 19 | 5.VIII-17 г. | — Редакторъ
Т. К. Пушковъ, с № 21 | 19.VIII-17 г. | — Редакторъ *М. Ермолинъ*,
 с № 25 | 16.IX-17 г. | — Вр. редакторъ *И. Орловъ*, в № 29 | 15.X-17 г. |
 Редакторъ *И. Орловъ*, в № 30 | 23.X-17 г. | — Редакторъ *И. Ермолинъ*,
 с № 31 | 30.X-17 г. | — Редакторъ *И. Орловъ*, в № 36 | 4.XII-17 г. |
 нет указания на редактора].

Тип. газеты «Власть народа» [с № 8 | май 17 г. | — Тип. Одесск. Совѣта Рабоч. Депут.]
 (54 × 35, 48 × 34). 2—12 стр., цена 5 коп.—1000 руб.

Текст—в 4—5 стб.

№ 1—30.II-17 г.

Последний №—? [Последним был № 39, вышедший в 1918 г. Его нам не удалось ро-
 зыскать. В нашем распоряжении последним был № 36 | 4.XII-17 г. |]

С сентября 1917 г. заменяла закрывшуюся газету «Маякъ» (см. № 108).

[Из статьи «Торговый Флотъ» в № 1: «...Задача «Моряка» 1) Оглашать слова истинны
 и поддерживать свободу, братство и равенство, 2) Способствовать печатнымъ словомъ
 къ единению моряковъ Торговаго Флота, 3) Знакомить всѣхъ моряковъ-читателей съ дѣя-
 тельностью Исполнительнаго Комитета Всерос. Союза Мор. Торг. Флота...».

Из статьи «Кто мы» в № 2: «...крикнемъ зовъ: Спасайте отечество, спасайте свободу,
 забудьте о себѣ, все для войны... Дорогая, святая и милая отчизна в опасности...»].

В 1920 г. выходила под названием: «Моряк. Орган Одесского Районнаго Комитета Все-
 россійскаго Сою заРабочих Воднаго Транспорта». 2-й (10-й) год издания. Ответственный
 редактор *Г. П. Ачканов*. Издатель: Одесский Райком Всерос. Союза Рабоч. Воднаго

Транспорта. 3-я Сов. тип. «Пролетарии всехъ стран—соединяйтесь!». № 1(40)—19.VII-20 г.,
 № 7(46)—30.VIII-20 г. [Из передовицы № 1(40): «Возобновляя после двухъ с половиною

летъ вынужденнаго молчания издание «Моряка»... считаемъ нужнымъ вкратце напомнить
 историю «Моряка» прежнихъ летъ... вдругъ появился на светъ нашъ революционно-профес-
 сиональный орган «Моряк», изданный в 1911 году заграницей товарищами моряками.

бежавшими туда от преследования жандармов... Россійские шпики наводняли Кон-
 стантинополь и Александрию, но ничего не могли поделать с «Моряком»... Тогда

жандармы пошли напровакацию: противъ членовъ редакци «Моряка» выдвинули обви-
 нение в сбыте фальшивыхъ англійскихъ фунтовъ. Составъ редакци былъ арестован...

и «Моряк» временно прекратилъ свое издание... Всколыхнулись рабочіе массы в фев-
 рале 1917 года... и опять всплыл на поверхность «Моряк» в апреле 1917 г. возобно-

вленный в Одессе комитетомъ по организаци «Всероссійскаго Союза Моряков. «Мор-
 ряк» в 1917 году продолжалъ работу начатую «Морякомъ» нелегальнымъ, но на соро-

ковомъ номере в 1918 году принужденъ былъ прервать издание, в связи с отходом
 Советской власти при наступлении немцевъ на Одессу...]. [Очерки по истории «Мор-

ряка» имеются в № 49 | 17.II-21 г. | в статье—«Моряк» Константинополь-Александрия-
 Одесса» Овода и в № 100 | 23.VI-21 г. | в статьях—«Сто», «Моряк» двенадцатаго года»,

«Колыбель Моряка» Яковлева, «О чемъ писалъ «Моряк» Н. Волгина].

С № 8(47) выходила под названием: «Моряк. Орган Одесскаго Райкомвода. Всероссійскій
 Союз Рабочих Воднаго Транспорта». Ответственный редактор *Ф. С. Богущ*. 2-ая Советская
 Тип. № 8(47)—8.IX-20 г., № 9(48)—15.IX-20 г.

После перерыва, во время котораго ее заменяла, очевидно, газета «Южный Транспорт»
 (см. № 214), стала выходить в 1921 г. под названием: Моряк. Краевая газета Чернаго,

Азовскаго и Каспійскаго морей. Орган Одесскаго Райкомвода. Всероссійскій Союз
 Рабочих Воднаго (sic!) Транспорта. 11-й год издания. Ответственный редактор—Редак-

ционная Коллегия. «Всероссійскій Союз Рабочих Воднаго Транспорта». «Пролетарии
 всехъ стран, соединяйтесь!». № 49—17.II-21 г., № 78—28.IV-21 г. [Из № 49 «Задачи «Мор-

ряка»: «Моряк», в четвертый по счету разъ за 10 летъ, возобновляетъ свой выход...
 Опять возродился онъ к жизни только летомъ минувшаго года... Но, к сожаленію, не

все обстоятельства благоприятствовали тогда нашей газете. В известной мере, обста-

новка момента, а в еще большей—злейший враг пролетариата, разруха и тесно связаный с нею бумажный кризис оборвали так успешно начатую работу и надолго приостановили самый выход «Моряка». Теперь прошлогодние беды наполовину изжиты. Обстановка изменилась, бумажный кризис несколько,—хотя, к сожалению, не очень—смягчился. «Моряк» вновь получил возможность выхода...»].

С № 79 выходила под названием: Моряк. The Seaman—Le Marin. Краевая газета Черного, Азовского и Каспийского морей. Морская Профпроизводственная Газета. [С № 95 |9.VI-21 г. | — 10-й год издания]. [С № 90 |28.V-21 г. |]: Ответственный редактор *Д. И. Кардашев*, в № 123 |7.IX-21 г. |]: Ответственный редактор—Члены Литкомиссии *Ф. Г. Бида* и *Д. И. Кардашев*, с № 124 |8—9.IX-21 г. |]: Ответственный редактор—Члены Литколлегии *Ф. Г. Бида* и *Д. И. Кардашев*. [С № 90 |28.V-21 г. |]. Издатель: Одес. Райкомвод Всероссийского Союза Транспортных Рабочих (Ж.-д. и водников), с № 123 |7.IX-21 г. |]: Центральный Комитет Всероссийского Производственного объединенного профессионального Союза Водников (моряков и речников) и железнодорожников (Цектран) в лице Одесского Райкомвода. [С № 123 |7.IX-21 г. |]—7-ая Сов. тип.]. [Тираж указан с № 127|15—16.IX-21 г. 1200 экз.]. [В № 79 |1.V-21 г. | и № 100 |23.VI-21 г. |] имеются статьи на англ. и франц. языках]. «Proletaries of all seas, unite!» «Пролетарии всех морей, соединяйтесь!» «Proletaires de toutes les meres, unissez vous!» [С № 81 |7.V-21 г. |] над этими лозунгами имеется еще лозунг «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!». № 79—1.V-21 г. Последний № в 1921 г. № 143—7.X. № 144 вышел уже 11.I-22 г. [Из № 144 |11.I-22 г. | «От редакции «Моряка»: «В течение более трех месяцев газета «Моряк» не выходила. Голос водника нашего края не раздавался... Причины, вызвавшие это молчание, заключались преимущественно в том, что переход к новой экономической политике сосредоточил все усилия райкомвода на организационной работе. Недостаток средств и материалов не позволяли расширять своей деятельности, не давали возможности уделить внимание даже такому необходимому делу, как издание газеты. Ныне... наш голос снова начинает раздаваться...»].

115 1918. 1919—Набатъ. Русская еженедельная газета, выходить по воскресеньямъ. Редакторъ *Л. А. Нечаевъ*.

Издатель: Одесский Союз Русскихъ Людей въ лицѣ *Н. Н. Родзевича*. Тип. В. И. Зернышкина [в № 12 |16/29.XII-18 г. |]— Тип. Союза Офицеровъ, с № 13 |6/19.I-19 г. |]— Тип. Штаба, в № 15 |20.I-19 г. |] нет указания на типографию. (51 × 25, 49 \ 35) 2 стр., цена 35—40 коп.

Текст—в 4 стб.

№ 1—12/25.VIII-18 г.

Последний № в 1918 г.—№ 12—16/29.XII.

Первый № в 1919 г.—№ 13—6/19.I.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 15—20.I-19 г.].

[Ценз. пропуски].

116 1920—На Защиту Революции, трудящиеся всех национальностей!
Однодневная Газета Агитотдела Одесского Губкома КПБУ. Редактор—
Редакционная Коллегия.

Издатель: Агитотдел Одесского Губкома К.П.(6)У. Тип. производствен. кооператива «Печатник». (49 × 35), 4 стр., цена 10 руб.

Текст—в 3—4 стб. [Статьи на 7 языках].

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

«Трудящиеся всех наций на последний штурм польских панов».

Вышла 5.VII-20 г.

117 1921—На Помощь! В Пользу Голодающих. Издание Одесского Профсоюза полиграфич. производства. Однодневная газета. Редактор—Редакционная коллегия.

Издатель: Одес. отдел всерос. профсоюза рабочих полиграф. производства. 9-ая Сов. тип (57 × 41), 6 стр., цена 1000 руб.

Текст — в 4—5 стб.

Вышла 15.VIII-21 г.

118 1920—**На помощь фронту.** Однодневная газета. Издание Одесского Губернского Отделения Всеукраинского Государственного Издательства. Редактор—Редакционная коллегия.

9-ая Сов. тип. (55 × 41), 2 стр.

Текст—в 5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

Вышла 25.X-20 г.

119 1919—**Народное Слово.** Органъ Одесскаго Комитета Трудовой Народно-Соціалистической партіи. Редакторъ *А. В. Пышехоновъ*. [С № 9 | 13.X/30.IX-19 г.]—Редакторъ *П. М. Толстой*].

Тип. Споживсоюза. (51 × 35, 45 × 29), 4 стр., цена 3—5 руб.

Текст—в 4—5 стб.

«Все для народа, все через народ».

№ 1—28/15.VIII-19 г.

Последний № — № 21—23-XII-19 г.

[Была закрыта добровольцами за статью «А. Ф. Керенский и В. А. Мякотинъ» на 2 и 3 стр. № 21].

120 [1918]—**Настоящее и Будущее.** Еженедѣльное изданіе подъ редакціей *И. М. Радецкого*. Ред.-Изд.—Почетный Президентъ Союза славянскихъ добровольцевъ *И. М. Радецкий*.

Тип. М. Прищепова. (50 × 35, 41 × 28), 4 стр., цена 20 коп.

Текст—в 3 стб.

«Во имя свѣта, права, культуры, братства и свободы».

[№№ не датированы].

№ 1—[май 1918 г.].

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 3, вышедший в мае мес. 1918 г.].

Выходила взамен закрывшейся газеты «Свободная Мысль» (см. № 182).

[Из передовицы № 1; «...Редакция «Свободной Мысли», выпустивъ въ свѣтъ 5 №№ своего еженедѣльнаго изданія, принимая во вниманіе различныя обстоятельства... рѣшила назвать свое изданіе «Настоящее и Будущее»... При этомъ необходимо замѣтить, что нѣсколько летъ тому назадъ [1911 г.] *И. М. Радецкий* приступилъ къ изданію ежемѣсячнаго изданія журнала подъ названіемъ также «Настоящее и Будущее», но по недостатку средствъ изданіе было остановлено. Редакция призываетъ всѣхъ, кому дорога—свобода, свѣтъ и культура, красота жизни и благо народа взяться дружно за работу и оказать свое содѣйствіе нашему предпріятію»].

[Во всехъ №№ имеется обращеніе: «Сердечно прошу способствовать распространенію и оказывать матеріальное содѣйствіе изданію»].

121 1921—**На Хлеб.** Однодневная Газета Южного товарищества писателей в пользу голодающих. Редактор-издатель—Правление Южного Товарищества Писателей.

Седьмая Сов. тип. (70 × 43), 4 стр., цена 1.000 руб., 2.800 экз.

Текст—в 5—6 стб.

Вышла 29.VIII-21 г.

[На 2-й странице имеется объявление «От редакции»: «Настоящий номер газеты безвозмездно набран, сверстан и отпечатан рабочими печатниками советских типографий при деятельном участии правления и союза полиграфического производства и Полиграфотдела...»].

122 1920 — **Начало**. Пробный номер первого выпуска курсантов секции газетной техники при школе Советского строительства, организованной „Одукроста“. Редактор—Коллегия курсантов.

Издатель: Одукроста. Четвертая Сов. тип. (56 × 37), 2 стр.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—?

Пося дней №—?

[Описано по № 2—15.IX-20 г.]

123 1921—**Наша Газета**. Пробный Номер Курсантов Школы Газетных Работников при „Югукроста“. Редактор—Коллегия курсантов.

Издатель: Югукроста. 9-ая Сов. тип. (49 × 41), 2 стр.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1 13.V-21 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—17.V-21 г.]

124 1918—**Наша Жизнь** ежедневная военно-общественная и литературная газета. Редакторъ—Шт.-кап. *Н. К. Клименко*. [С № 38 | 28/15.VII-18 г.]—
Редакторъ *Н. К. Клименко*.

Издатель: Союз Взаимопомощи Офицеровъ г. Одессы. Тип. «Од. Гор. Общ. Упр.» (52 × 36, 35 × 36), 2—4 стр., цена 20—35 коп.

Текст—в 5 стб.

№ 1—12.VI/30.V-18 г., № 59—24 11.VIII-18 г.

[Незнач. ценз. пропуски].

[Из передовицы № 1: «... задачи «Нашей Жизни»: откликаясь на всѣ замѣтныя явленія текущей дѣйствительности, съ особеннымъ вниманіемъ останавливаться на томъ, что касается жизни, быта и нуждъ офицерской среды»].

С № 60 выходила под названием: «Наша Жизнь ежедневная общественно-политическая и литературная газета». [С № 65 | 3 IX/21.VIII-18 г.]— Тип. Александр. просп., 11].

№ 60—25/12.VIII-18 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 98—13.X/30.IX-18 г.]. [Незначительные ценз. пропуски].

125 1918—**Наше Знамя**. Органъ Одесскаго Комитета партіи лѣвыхъ социалистовъ-революціонеровъ. Выходить ежедневно, кромѣ понедѣльниковъ. Редакціонная Коллегія.

Издатель: Одесскій комитетъ лѣвыхъ социалистовъ-революціонеровъ.

[Тип. Швейцера]. (52 × 35), 4 стр., цена 20 коп.

Текст в 5 стб.

[С № 2 | 10.III/25.II-18 г.]: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое»].

№ 1—8.III/23.II-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—12.III/27.II-18 г.]

126 1918—**Наше Слово**. Двухнедѣльная газета Союза Учащихся Вечерних Обще-образовательных Курсов г. Одессы. Ред.—Редакціонная коллегія.

Издатель: Союз Учаш. Веч. Курс. г. Одессы. Южная Тип. (34 × 25), 4 стр., цена 20 коп

Текст—в 3—4 стб.

№ 1—апрель 1918 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Из № 1 на 4 стр. «От Редакции»: «Газета «Наше Слово», издающ. Союзом, выходит вмѣсто «Гол. Курсиста»].

127 1919—**Наше Слово**. Издание Сотрудниковъ [Московской] Газеты „Русское Слово“. Издания Годъ Первый. Редакторъ—Редакціонная Коллегія. Отвѣтственный редакторъ-издатель *Б. П. Климовъ*.

(С № 2 [3.IV/21.III-19 г.] — Тип. Южно-Русск. Об-ва Печатнаго Дѣла). (61×45, 61×15), 2—8 стр., цена 1 р. 50 коп.

Текст—в 2—6 стб.

№ 1—2.IV/20.III-19 г.

№ 3 [очевидно последний]—4.IV/22.III-19 г.

[Цenz. пропуски]. [Преемственная связь «Нашего Слова» с «Русским Словом» на основании передовицы № 1 «Нашего Слова» такова: «Русское Слово», потом заменявшее его «Новое Слово», затем «Наше Слово» в Москве и, наконец, «Наше Слово» в Одессе]. [Буржуазно-либерального направления].

128 1917—**Наше Слово**. Органъ Общеученическаго Союза г. Одессы. 1-ый годъ изданія. Выходить дважды въ недѣлю [с № 7 [29/11.V-17 г.]— Выходить по понедѣльникамъ]. Редакторъ—Предс. ред. кол. *С. Брикеръ*, [с № 7 [29/11.V-17 г.]—Отвѣтственный редакторъ *С. Брикеръ*].

Изд. Общеуч. Союза г. Одессы [с № 7 [29/11.V-17 г.] нет указания на издательство]. Тип. Бржозека. (41×27, 35×27), 4—6 стр., цена 5—10 коп.

Текст—в 3—4 стб.

№ 1—13/26.IV-17 г., № 8—5/18.VI-17 г.

С № 9 выходила под названием: Наше Слово. Орган Общеученическаго Союза г. Одессы (ОСГО). Выходит по субботам. Ред.-изд. Ц. К. ОСГО. Центральн. тип. № 9—16/27.IX-17 г. Последний №—? [Описано по № 9].

129 1920—**Неделя Больного и Раненого Красноармейца**. Однодневная Газета. Редактор—*П. Л. Орешников*.

Издатель: Комиссия по проведению «Недели больного и раненого красноармейца». (71×39), 2 стр., цена 30 руб.

Текст—в 5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

Вышла 5.VII-20 г.

130 1920—**Неделя Продовольствия**. Издание Информационно-Издательского Отдела при Организац. и Политич. Упр. Опродкомгуба. Редактор—Редакціонная Коллегія.

Изд. Информ.-издат. Отдел при Организац. и Политич. Упр. Опродкомгуба. Тип. Спорт и Наука. (47×32), 4 стр., бесплатно.

Текст—в 3—4 стб. Иллюстр.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

Вышла 13.VI-20 г.

[На 4-й стр. имеется объявление: «При газете «Неделя Продовольствия» добавление—Инструкция по проведению «Недели Продовольствия в Одес. Губ.»].

131-а 1917—**Новая Газета**. Ежедневная Одесская Политическая общественная, литературная и коммерческая. [С № 21 [2.IV-17 г.]—Годъ изданія 1-й]. Редакторъ-издатель *Л. М. Камышниковъ*.

Тип. «Новой Газеты». (55 × 43), 4 стр. цена 5 коп.

Текст—в 7 стб.

№ 1—12.III-17 г., № 21—2.IV-17 г.

[Демократ.-буржуазн. направления].

С № 22 выходила под названием:

131-6 1917—Одесская Новая Газета. Органъ демократической мысли. Годъ изданія 1-й Редакторъ-издатель *Л. М. Камышниковъ*.

Тип. «Новой Газеты», [с № 27 | 9.IV-17 г. |— Тип. «Одесской Новой Газеты», с № 39 | 23.IV-17 г. |— Печатано в собственной типографіи, с № 68 | 30.V-17 г. | нет указания на типографию, в № 80 | 12.VI-17 г. |— Тип. Л. М. Камышникова, в дальнейших №№ снова нет указания на типографию]. (57 × 43, 55 × 43), 2—4 стр., цена 5—7 коп.

Текст—в 5—7 стб.

«Нашъ лозунгъ: демократическая республика».

До № 22 выходила под названием: «Новая Газета» (см. № 131-а).

№ 22—4.IV-17 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 84—16.VI-17 г.].

132 1918—Новая Жизнь. Органъ Внѣпартійныхъ Соціалистовъ выходитъ ежедневно, кромѣ понедѣльниковъ и дней послѣпраздничныхъ. Редакціонная Коллегія.

Тип. газеты «Новая Жизнь». (54 × 35), 2 стр., цена 10 коп.

Текст — в 5 стб.

№ 1—27/14.III-18 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 4—30/17.III-18 г.].

[Из передовицы № 1: «...главнымъ лозунгомъ нашихъ дней долженъ стать скорѣйшій созывъ Учредительнаго Собранія, избраннаго на основаніи четырехчленной формулы. Мы говоримъ о Всероссийскомъ Учредительномъ Собраніи, которое должно разрѣшить между прочимъ и всѣ національные вопросы... Но такъ какъ в данный моментъ о созывѣ Всероссийскаго Учредительнаго Собранія едва ли приходится говорить, вся демократія на территоріи Украины должна требовать скорѣйшаго созыва Всеукраинскаго Учредительнаго Собранія. На мѣстахъ же вся власть должна принадлежать демократически избраннымъ городскимъ и земскимъ самоуправленіямъ.

Б.»].

133 1919. 1920—Новая Почта. Ежедневная Общественно-Политическая Народная газета. [С № 87 | 1/14.I-20 г. |— Годъ Изданія II-й]. Изданіе кооператива бывш. сотрудниковъ газеты „Одесская Почта“ [вышедшихъ вследствие недоразумений с издателем из состава „Одесской Почты“ (см. выписку из газеты „Бѣшеная Тетка“ № 22)]. [С № 8 | 24/6.IX-19 г. |— Изданіе кооператива б. сотрудниковъ „Одесской Почты“: *Л. Думскаго, Дявола, М. Камлета, Н. Лившица, А. Шухмана и Г. Бельцера*, с № 17 | 5/18.X-19 г. | нет указания на *А. Шухмана*, с № 52 | 15/28.XI-19 г. |— Изданіе Кооперативнаго Т-ва сотрудниковъ, служащихъ и рабочихъ, с № 102 | 21.I/3.II-20 г. | [может быть, с № 101, которого не было в нашем распоряжении]—Изданіе (годъ II-й) кооперативнаго Т-ва сотрудниковъ, служащихъ и рабочихъ]. Редакторъ—по уполномочію редакц. коллегіи *Л. Думскій*.

Издатель: кооперативное т-во «Новая Почта» [в № 37 | 29/11.X-19 г. |—Издатель: издательство кооператива «Новая Почта». с № 38 | 30/12.X-19 г. |—Издатель: кооперативъ «Новая Почта», с № 95 | 12/25.I-20 г. | нет указания на издательство]. Тип. «Грядущій

день» [с № 34 | 25/7.X-19 г.]—Тип. «Русская Культура», в № 36 | 27.9.X-19 г.]—Тип. не указана, с № 37 | 29.11.X—тип. Е. П. Карликъ, с № 102 | 21.1.3.II-20 г.] [может быть, с № 101, которого не было в нашем распоряжении]. — Тип. вдовы Е. П. Карликъ]. (57 × 35. 43 × 19). 2—4 стр., цена 2—5 руб.

Текст—в 3—6 стб.

№ 1—14/27.IX-19 г.

Последний № в 1919 г. — № 86—31.XII/13.1-20 г.

Первый № в 1920 г. — № 87—1/14.1.

№ 105 [очевидно, последний]—24.1.6.II-20 г.

[Мелко-буржуазного направления. Поддерживает идею Учредительного Собрания. Призывает к поддержке всех контр-революционных генералов (Колчака, Деникина, Юденича), независимо от их политич. программы].

134 1918—Новыя Вѣсти. Органъ революціонной мысли. Выходить ежедневно в 12 час. дня. Редакция—Группа журналистовъ.

[Тип. Гаванная, 6]. (56 × 33), 1 стр., цена 15 коп.

Текст—в 3—4 стб.

№ 1—4/22.IV-18 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 2—5, 23.IV-18 г.].

[Из № 1 «Къ единству»: «...Довольно межеванія національного, довольно гризнии фракціонной и партійной. Будемъ равняться по революціонному фронту. Не украинскій, не великорусскій, не еврейскій или другой трудящийся людъ совершилъ революцію, — а все-россійская трудовая масса... Черезъ головы враговъ—къ творческому товарищескому единению.

С. Стронскій»].

135 1918—Одесская Брачная Газета. Выходить еженедѣльно по воскресеньямъ. Редакторъ-издатель С. Приворотеръ [с № 2 | март 1918 г.]— Редакторъ: А. Кейльмансъ, с № 4 | апрель 18 г.]— Редакторъ А. Кейльсъ, с № 20 | авг. 1918 г.]— Редакторъ-Издатель А. Я. Кейльсъ.

[С № 2 | март 18 г.]— Издатели: А. Кейльмансъ и Ш. Приворотеръ, с № 4 | апрель 18 г.]— Издатели: А. Кейльсъ и Ш. Приворотеръ, с № 18 | июль 18 г.] нет указания на издателя, в № 20 | авг. 18 г.] Редакторъ-Издатель А. Я. Кейльсъ, в № 21 | августъ 18 г.] нет указания на издательство, с № 22 | августъ 18 г.] Издатель А. Кейльсъ, в № 26 | октябрь 18 г.] нет указания на издателя, с № 27 | октябрь 18 г.]— Изд. А. Кейльсъ.] [С № 5 | апрель 1918 г.]— Тип. А. М. Швейцера, в № 8 | май 18 г.]— Тип. Э. П. Карликъ, с № 9 | май 18 г.]— Тип. А. М. Швейцера, с № 21 | август 18 г.]— Тип. А. М. Швейцера, аренд. Ш. Бурштейномъ]. (43 × 31, 36 × 26), 2—4 стр., цена 20—35 коп.

Текст—в 4 стб.

№ 1—март 18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 29—окт. 18 г.].

136 1918—Одесская Мысль. Ежедневная политическая и экономическая газета. Годъ изданія 1-й. Редакторъ И. Похиленко [с № 7 | 7.VII/24.VI-18 г.]— Редакторъ И. Н. Похиленко, с № 27 | 15/2.VIII-18 г.]— Редакторъ—Д. В. Ивашина].

Издатель: Н. Хвистъ [с № 10 | 14/1.VII-18 г.]— Издатель: А. И. Стрижевскій, с № 25 | 1.VIII/19.VII-18 г.] нет указания на издателя, с № 27 | 15/2.VIII-18 г.]— Издатель: В. О. Писнячевскій]. Тип. «Одесская Мысль» [с № 2 | 2.VII/19.VI-18 г.]— Тип. «Вильне Життя»]. (53 × 42), 2—4 стр., цена—20—30 коп.

Текст—в 6 стб.

№ 1—1.VII/18.VI-18 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 33—23/10.VIII-18 г.].

[Ценз. пропуски].

[№ 1 выпускался в пользу безработных печатного дела и журналистов].

Выходила взамен прекратившейся газеты «Молодая Украина» (см. № 110).

1917—Одесская Новая Газета.

(см. № 131-6).

137 1917. 1918. 1919. 1920—Одесская Почта. Ежедневная Газета общественно-политическая и литературная. Выходить ежедневно, не исключая и дней послѣпраздничныхъ. [с № 2990 |28.III-17 г.|— Выходить ежедневно, кромѣ понедѣльниковъ, с № 3577 |27/14.VIII-19 г.|— Выходить ежедневно, кромѣ послѣпраздничныхъ дней]. Годъ изданія десятый [в №№ 1918 г.—Годъ изданія одиннадцатый, в №№ 1919 г.—Годъ изданія двѣнадцатый, в №№ 1920 г.—Годъ изданія тринадцатый]. Редакторъ *Л. И. Сойферъ*. [с № 2926 |22.I-17 г.|— Редакторъ-издатель *А. М. Финкель*, с № 2964 |1.III-17 г.|— снова *Л. И. Сойферъ*, с № 3226 |9.I-18 г.|— Редакціонная коллегія, с № 3314 |14/1.V-18 г.|— Ред. по уполном. Редакц. коллегіи *М. М. Камлетъ*, с № 3381 |3.VIII/21.VII-19 г.|— Ред. по уполном. Ред. кол. *Н. М. Лифшицъ*, с № 3579 |17/30.VIII-19 г.| Редакторъ—Редакціонная коллегія, с № 3601 |12/25.IX-19 г.|— Редакторъ-издатель *А. М. Финкель*, с № 3680 |18/31.XII-19 г.|— Ответственный редакторъ *И. Б. Сойферъ*].

Издатель: *А. М. Финкель* [с № 3226 |9.I-18 г.|— нет указания на издателя, с № 3286 |9/27.IV-18 г.|— Издатель по довѣренности *А. М. Финкеля*—*А. Б. Лифшицъ*, с № 3320 |23/10.V-18 г.|— Издатель *А. М. Финкель*]. Тип. «Од. Почты». (52 × 35, 43 × 29), 2—4 стр., цена 3 коп.—5 руб.

Текст—в 4—6 стб.

Выходила с конца декабря 1908 г.

Первый № 1917 г.—№ 2905—1.I.

Последний № в 1917 г.—№ 3220—31.XII.

Первый № в 1918 г.—№ 3221—1.I.

Последний № в 1918 г.—№ 3503—31.XII.

Первый № в 1919 г.—№ 3504—1.I.

С № 3540 |18/5.II-19 г.|—№ 3578 |4/22.IV-19 г.| выходила под названием: «Одесская Почта. Ежедневная Газета», Редакторъ по уполномочию Редакц. Коллегіи *Н. М. Лифшицъ* и прекратилась после утверждения в Одессе Сов. власти.

После прихода добровольцев снова выходила под своим первоначальным названием, при чем первый номер вышел 26/13.VIII-19 г. без обозначения №. На следующий день, 27/14.VIII-19 г. вышел № 3577 [ошибочно вместо № 3580], каковая ошибочная нумерация продолжается и до конца.

Последний № в 1919 г.—№ 3689—31.XII/13.I-20 г.

Первый № в 1920 г.—№ 3690—1/14.I.

№ 3709 [очевидно, последний]—25.I.7.II-20 г.

[В сентябѣ мес. 1919 г. часть сотрудников, вследствие недоразумений с издателем, вышла из состава «Од. Почты» и издавала свою газету «Новая Почта» (см. № 133). См. также выписку из газ. «Бѣшеная Тетка» (№ 22).

[«Мещанская газетка г. Финкеля» по определению пр. Щепкина в стѣе «Къ подписчикам газеты «Власть Народа» в газ. «Южная Мысль» № 1903—11.V-17 г.]

138 1917. 1918. 1919—Одесская Почта. Ежедневная Газета общественно-политическая и литературная. Выходить ежедневно не исключая и дней

послѣпраздничныхъ [с № 942 | 28.III-17 г. | — кромѣ воскресныхъ дней].
 Годъ изданія четвертый [в 1918 г.—годъ изданія пятый]. **Вечерній
 Выпускъ Телеграммъ.** Редакторъ *Л. I. Соѣфъ* [с № 1170 | 8.I-
 18 г. | — Редакціонная Коллегія].

Издатель *А. М. Финкель* [с № 1170 | 8.I-18 г. | — нетъ указанія на издателя]. Тип. «Од.
 Почта». (52 × 30, 42 × 30), 2 стр., цена 2 коп.—2 р. 50 коп.

Текст—в 3—6 стб.

Выходила с середины 1914 г.

Первый № в 1917 г.—№ 858—2.I.

Последний № в 1917 г.—№ 1165—30.XII.

Первый № в 1918 г.—№ 1166—2.I.

№ 1204—8.III/23.II-18 г.

[Направление—см. «Одесская Почта» (№ 137)].

С № 1205 выходила под названіемъ: «Одесская Почта. 2-ое Изданіе. Ежедневная Газета
 общественно-политическая и литературная. Выходитъ ежедневно, кромѣ понедѣльниковъ».
 № 1205—1/14.III-18 г.; № 1223—4.IV/22.III-18 г.

С № 1224 выходила под названіемъ: Одесская Почта. Вечернее Изданіе. Ежедневная
 Газета общественно-политическая и литературная. Выходитъ ежедневно, кромѣ вос-
 кресныхъ дней [в № 1511 | 19.VIII/1 IX-19 г. | — кромѣ послѣпраздничныхъ дней с № 1512
 | 20.VIII/2.IX-19 г. | — кромѣ воскресныхъ дней]. [С № 1437 2.I/20.XII-19 г. | — Годъ из-
 данія шестой, в № 1511 | 19.VIII/1.IX-19 г. | ошибочно двѣнадцатый]. [С № 1253
 | 13.V/3.IV-19 г. | — Ред. по уполн. Ред. Кол. *Н. М. Камлетъ*; с № 1317 | 3.VIII/21.VII-18 г. | —
 Ред. по уполн. Ред. Кол. *Н. М. Лифшицъ*, с № 1511 | 19.VIII/1.IX-19 г. | Ред.—Редак-
 ціонная Коллегія, с № 1532 | 12/25.IX-19 г. | — Редактор-издатель *А. М. Финкель*].
 [С № 1227 | 9.IV/27.III-18 г. | — Издатель по довѣренности *А. М. Финкеля* *А. Б. Лифшицъ*,
 с № 1259 | 24/11.V-18 г. | — Издатель *А. М. Финкель*, с № 1511 | 19.VIII/1.IX-19 г. | нетъ
 указаній на издателя, с № 1532 | 12/25.IX-19 г. | — Редактор-Издатель *А. М. Финкель*].
 № 1224—5.IV/23.III-18 г. Последний № в 1918 г.—№ 1436—31/18.XII. Первый № в 1919 г.—
 № 1437—2.I/20.XII. № 1509—3.IV/21.III-19 г., после чего приостановилась вследствие
 утверждения в Одессе Соввласти, до 25/12.VIII-19 г. когда появился экстренный вы-
 пускъ данной газеты (см. ниже). Следующій экстренный выпускъ вышел 16/29.VIII-19 г.,
 а 19.VIII/1.IX-19 г. вышел № 1511 под тем же названіемъ, что и до перерыва. Последний
 № — ? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 1574—2/15.XI-19 г.]. [Незнач. ценз.
 пропуски].

«Одесская Почта. Ежедневная Газета общественно-политическая и литературная» [в № от
 16/29.VIII-19 г.—Выходитъ ежедневно, кромѣ послѣпраздничныхъ дней]. Экстренный
 Выпускъ. [В № от 25/12.VIII-19 г. нетъ обозначенія редактора, в № от 16/29.VIII-19 г.
 Редакторъ—Редакціонная Коллегія]. [Нумерации выпусковъ нет]. Вышло два выпуска:
 один—25/12.VIII-19 г., другой—16/29.VIII-19 г. До и после этого выходила под назва-
 ніемъ: «Одесская Почта. Вечернее Изданіе» (см. выше).

139 1918—Одесская Сваха. Еженедѣльникъ. Еженедѣльная брачная и обще-
 ственная газета. Редакторъ-издатель *И. Петронеливъ*.

Тип. Л. А. Бржозека. (56 × 37), 2 стр., цена 20 коп.

Текст—в 3—5 стб.

№ 1—апр. 1918 г.

Последний № — ?

[Описано по № 1].

140а 1918—Коммунистъ. [В № 9 | 15.X-18 г. | — **Коммунист**]. Органъ
 Областного и Одесскаго Городскаго Комитетовъ Коммунистической
 Партіи (Большевицковъ) Украины. Редакторъ-Издатель — Редакціонная
 Коллегія.

[Тип. «Печатное Слово». (65 × 45, 55 × 35), 2 стр., цена 50 коп.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарии всехъ странъ, соединитесь!».

№ 1—? [В нашем распоряжении был № 7—сентябрь 1918 г. и № 9—15.X-18 г.].

Последний №—?

Следующий №, бывший в нашем распоряжении, был № 15, вышедший под названием: «Коммунист. Органъ Одесскаго Областнаго и Городскаго Комитетовъ Коммунистической партіи (большевиковъ) Украины. (См. № 1406).

[Подпольно].

[Описано по № 7 и № 9].

[Из статьи «Типография в катакомбах» П. Питерского и С Шлафермана на 2-й стр. «Известий Одесскаго Окружкома КП(б)У, Окрисполкома и ОСПС» 3.XI-27 года № 2378: «Это было осенью 1918 г. [после провала типографии на Гаван. ул.] ... На подпольном партийном собрании поручено было трем товарищам—Венгржановскому, Питерскому и Максу организовать подпольную типографию. Под видом провинциальных хозяйчиков они приобрели печатную машину и несколько пудов шрифта. Местом выбрали катакомбы, но установить типографию было не так-то легко. От входа в пещеру до удобного места для установки было не менее $\frac{3}{4}$ версты. По узким, извилистым проходам подземелья, загроможденным кучами камня, нужно было протаскивать огромные части машин и типографские кассы. Местами пробираться приходилось ползком, на животе. Двое суток подряд бились товарищи—и типографию установили. Тем временем областком выделил редакционную коллегію газеты «Коммунист» на русском и французском языках. Самое трудное было впереди. Нужно было привлечь работников печатного дела. А среди рабочих-печатников все время почти безраздельно господствовали меньшевики. Но «штат» собрать все же удалось. Это были беспартийные рабочие т.т. Барский, Шлаферман, Яковер, Бураков, Савосин, Шлифер и Юсим. Установили городскую явку для транспортирования материала и работа закипела. Ежедневно выпускали мы два номера «Коммуниста» (один на русском, другой на французском языках) и различные воззвания на русском, французском и польском языках... Город буквально наводнился большевистской литературой. Белогвардейщина рвала и метала. За поимку каждого печатника, работавшего в подпольи, была обещана премия в 10.000 руб., но все ухищрения контр-разведки не помогли. Типография была неуловима. События назревали... Образовывается ревком. Его приказы, а также первый номер «Известий» ревкома печатаем еще в катакомбах: город еще не совсем очищен от белых. Рабочие отряды тесным кольцом окружают город. Мы тоже в свою очередь выходим, вооруженные, из катакомб, захватываем типографию на окраине и печатаем второй номер «Известий». Потом переходим в типографию бывш. «Одесских Новостей», выпускаем газету большого формата и извещаем рабочих о том, что в Одессе советская власть].

[Из статьи А. Гуковского «Французская интервенция на юге России (1918—1919 г.) 3. Революционное подполье». «Пролетарская Революция» 1926 г. № 8 стр. 133: «... В катакомбах (заброшенные каменоломни) за городом была сооружена типография, где печатались отдельные воззвания... и периодический орган Одесскаго областного комитета КП(б)У в двух изданиях—на русском и французском языке: «Коммунист» и «Le Communiste»... было издано 7—8 номеров «Le Communiste», около двух десятков «Коммуниста» ...». Там же на стр. 118, имеется указание, что первый номер «Коммуниста» вышел в середине или конце июля месяца 1918 г.].

[№ 9 «Коммуниста» в количестве 5.154 экземпляров был захвачен в тайной типографии «Печатное Слово» на Гаванной улице австрийскими оккупантами в ночь на 16.X-18 г., см. А. А. Сухов: Иностранная интервенция на Одешине. Одесса 1927. Стр. 73; там-же, на стр. 39, имеется указание на успех, которым пользовался подпольный «Коммунист» среди рабочих].

[Из статьи Е. Соколовской: Одесская эпопея конца 1918 г. и начала 1919 г., из сборника Октябрь на Одешине. Одесса. 1927 г., стр. 340: «... Помню, что в ноябре мы передавали для печатания листовку и чуть-ли не первый номер «Коммуниста» [очевидно, первый после провала типографии на Гаванной улице, см. выше]..., вероятно в половине де-

кабря уже была поставлена типография, и мы начали печатать, кроме нашей газеты, — «Ле-Коммунист» на французском языке; последняя издавалась иностранной коллегией. В состав редакционной коллегии входили: Немчин, Вайсман, хотя последний не был членом коллегии, а был назначен передатчиком, у которого собиралась Редколлегия; затем Кин, Вл. Елин (брат Жака Елина), я была от областного Комитета». Там же, на стр. 340—341, — о работе типографии и распространении газеты. О газете «Le Communiste» и работе «иностранной коллегии» см. в том же сборнике статью—Деготь: Французская оккупация, стр. 374—379; о нелегальной типографии и редакции—в том же сборнике статьи Яковера: Нелегальная большевистская типография, стр. 390—395, и Е. Соколовской: Состав и работа редакции, стр. 396—397.

140-6 1919—Коммунистъ. Органъ Одесскаго Областнаго и Городскаго Комитетовъ Коммунистической партіи (большевиковъ) Украины. Выходить два раза в недѣлю [с № 16 |15.II-19 г.] нет указаний на время выхода]. (47 × 32, 42 × 30), 2стр., цена 30 коп.

Текст—в 1—5 стб.

«Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!».

№ 9 вышел под названием: «Коммунист. Органъ Областнаго и Одесскаго Городскаго Комитетовъ Коммунистической Партіи (Большевиковъ) Украины» (См. № 140а) №№ 10—14 не были в нашем распоряжении.

№ 15—5.II-19 г., № 16—15.II-19 г., № 17—20.II-19 г., № 18 не было в нашем распоряжении, № 19—4.III-19 г., № 20—15.III-19 г., № 21—не было в нашем распоряжении, № 22—25.III-19 г.

[Подпольно].

[Все №№, кроме № 16, описаны по макулатурным экземплярам, найденным в подпольной типографии в катакомбах; от них сохранились только первые страницы].

С № 23 выходила уже легально под названием:

140в 1919—Одесскій Коммунист. Органъ областнаго и общегородскаго комитетовъ Коммунистической Партіи (большевиковъ) Украины. [С № 40 |6.V-19 г.] Редактор—Редакціонная Коллегія].

[С № 40 |6.V.19 г.] — Печатано во 2-й сов тип.]. (70 × 54, 31 × 26), 2—6 стр., цена 50 коп.—1 руб. 25 коп. [с № 31 |24.IV-19 г.] № 39 |4.V-19 г.] — 1 р. 50 к.]

Текст—в 1—7 стб.

«Пролетаріи всехъ странъ, соединяйтесь!».

№ 23—13.IV-19 г.—№ 40—6.V-19 г.

[Из передовицы № 23—13.IV-19 г.: «После некотораго перерыва наш «Коммунист» снова начинает выходить в свет. Всего некоторое время тому назад, когда царствовала белогвардейская сволочь в нашем городе, наш орган рабочей печати мог выходить только в подпольи с громадными лишениями и трудностями. Теперь же мы приступаем к выпуску «Коммуниста» при совершенно новой обстановке и совершенно иных условиях...»].

С № 41 выходила под названием: «Одесскій Коммунист. Органъ Одесскаго комитета Коммунистической Партіи (большевиковъ) [с № 69 |11.VI-19 г.] — (большев.)] Украины. [С № 66 |4.VI-19 г.] Редактор—Редакціонная Коллегія: *Лаврентій, Ян и Верхотурскій*. № 41—7.V-19 г., № 101—19.VII-19 г.

С № 102 выходила под названием: «Одесскій Коммунист. Органъ Губернскаго комитета Коммунистической Партіи (большев.) Украины». [С № 122 |13.VIII-19 г.] Редактор—Редакціонная коллегія, с № 125 |16.VIII-19 г.] Редактор—Редакціонная коллегія: *Лаврентій, Ян и Верхотурскій*. с № 127 |19.VIII-19 г.] Редакціонная коллегія]. № 102—20.VII-19 г., № 130—23.VIII-19 г.

С № 130—131 выходила подпольно под названием:

140-г 1919. 1920—Одесский Коммунист. Орган Губерн. и Город. Комитета Коммунистич. Партии (большевиков) Украины.

(45 × 35, 34 × 25), 2—6 стр., цена 1 руб. [№ 132—133 не имеет обозначения цены, с № 143—бесплатно].

Текст—в 3—4 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 130—131—сент. 1919 г.

С № 132—133 вышел под названием: Одесский Коммунист. Орган Губерн. и Городского Комитета Партии Коммунистов-Большевиков Украины». Редактор—Редакционная Коллегия. № 132—133—окт. 1919 г.

С № 134—135 вышел под названием: Одесский Коммунист. Орган Областного и Городского Комитета Партии Коммунистов-Большевиков на Украине. № 134—135—окт. 1919 г.

С № 136—137 вышел под названием: Одесский Коммунист. Орган Областного и Городского Комитета партии коммунист.-большевиков Украины. № 136—137—окт. 1919 г.

С № 138—139 вышел под названием: Одесский Коммунист. Орган Областного и Городского Комитета Партии Коммунистов-Большевиков Украины. [В № 140—141 дек. 1919 г. нет указаний на редакцию]. № 138—139—нояб. 1919 г., № 140—141—дек. 1919 г.

С № 142 вышел под названием: Одесский Коммунист. Орган Областн. и Городск. Комитета Партии Коммунист.-Больш. Украины. Редактор—Редакционная Коллегия. [В № 145—января 1920 г. нет указаний на редакцию]. № 142—дек. 1919 г. № 143—дек. 1919 г., № 144—января 1920 г., № 145—января 1920 г.

С № 146 вышел под названием: Одесский Коммунист. Орган Областного и Городского Комитета Коммунистической Партии Большевиков Украины. Редактор—Редакционная Коллегия. № 146—января 1920 г.

С № 147 вышел под названием: Одесский Коммунист. Орган Областного и Городского Комитета Партии Коммунистов-Большевиков Украины. № 147—января 1920 г.

С № 148 вышел под названием: Одесский Коммунист. Орган Губернского и Городского Комитета Коммунистической Партии (большевиков) Украины. № 148—фев. 1920 г. Следующий № вышел уже легально 8.II-20 г. под названием:

140д 1920—Одесский Коммунист. Орган Обще-городского комитета партін (sic!) [с № 149 | 10.II-20 г. | — партии] коммунистов (большевиков) Украины [с № 152 | 13.II-20 г. | прибавлено еще название на украинском языке: „Одеський Комунист. Орган загально-місцевого комітету партії комуністів (большевіків) України]. Редакционная Коллегия. [В № 149 | 10.II-20 г. | нет указания на редакцию, с № 150 | 11.II-20 г. | Редактор—Редакционная Коллегия].

[В № 150 | 11.II-20 г. | Издатель: Обще-городской комитет партии ком. (больш.) Украины]. (75 × 49. 41 × 70, 40 × 35), 1—4 стр., цена 3--8 руб.

Текст—в 3—9 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!» [с № 152 | 13.II-20 г. | также—«Пролетарі всіх країн, єднайтесь!», в №№ 240 | 8.VI-20 г. |—257 | 27.VI-21 г. |—лозунг только на русск. яз.]. До № 148 [включительно] выходила подпольно (см. выше). После № 148 вышел 8.II-20 уже легально один номер, включенный в данную опись, не вошедший в общую нумерацию; следующим № был 149—10.II-20 г.

№ 153—14.II-20 г.

С № 154 выходила под названием: Одесский Коммунист. Орган губ. и обще-городского комитета [с № 213 | 5.V-20 г. | — обще-город. ком.] партии коммунистов (большевиков) Украины. Одеський Комунист. [С № 201 | 17.IV-21 г. | — Комунист]. Орган губ. и загально-місцевого [с № 213 | 5.V-20 г. | — загально-місц.] Комітету партії комуністів [с № 201 | 17.IV-20 г. | комуністів] (большевіків) [с № 156 | 18.II-20 г. | — (большовиків), с № 201 | 17.IV-20 г. | — (більшовиків), с № 213 | 5.V-20 г. | — (більшов.) України]. [С № 199 | 15.IV-20 г. | — Тип. производствен. кооператива «Печатник». № 154—15.IV-20 г., № 240—8.VI-20 г.

С № 241 выходила под названием: Одесский Коммунист. Орган губернского комитета партии коммунистов (большевиков) Украины. Одеський Комуніст. Орган губерніального комітету партії комуністів (більшов.) України. Издатель: Одесск. губернский комитет партии коммун. (больш.) Украины. № 241—9.VI-20 г., № 257—27.VI-20 г.

С № 258 выходила под названием: Одеський Комуніст. Орган губерн. комит. коммунист. партии (большевиков) Украины. Одеський Комуніст. Орган губерн. загально-миск. [с № 308 | 2.IX-20 г. — миськ.] комітету комуніст. партії (більшов.) України» [С № 300 | 22.VIII-20 г.] — 9-ая Советск. тип.]. № 258—29.VI-20 г. Прекратилась на № 311 | 5.IX-20 г. |, слившись с «Известиями Одес. Губернск. Револ. Комитета» (см. № 84н).

141 1919. 1920—**Одесский Набат**. Орган Одесской Федерации анархистских групп „Набат“. Выходит еженедельно по понедельникам. Редактор-издатель: Редакционная Коллегия [с № 4 | 26.V-19 г.] Редактор—Редакционная коллегия].

[С № 4 | 26.V-19 г.] Издатель: Одесская Федерация Анархистских групп «Набат»]. (51 × 35, 45 × 35), 2—4 стр., цена 80 коп.—5 руб.

Текст—в 4—6 стб.

«С угнетенными против угнетателей—всегда!»

№ 1—? [в нашем распоряжении первым был № 2—12.V-19 г.].

Последний — ? [в нашем распоряжении последним был № 7—16.VI-19 г.].

В 1920 г. выходила под названием: Одесский Набат. Орган объединенных Анархистов. [Нет указаний на редакцию и издательство]. № 1—? [Очевидно, продолжалась нумерация 1919 г.]. Последний № — ? [Описано по № 10—16/3.II-20 г.].

142 1918—**Одесский Брачный Листок**. Выходить еженедельно по воскресеньям. Редактор—*Ефимовъ*.

Издатель: *Д. Спекторъ*. Тип. Л. А. Бржозека. (42 × 31), 4 стр., цена 20 коп.

Текст—в 5 стб.

№ 1—апр. 1918 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

143а 1919—**Одесский Брачный Листок**. Еженедельная газета выходит по Субботамъ. Годъ издания первый. Редакторъ *Павловъ*.

Издатель *П. А. Шинкаревъ*. Тип. Э. П. Карликъ. (47 × 31), 4 стр., цена 5 руб.

Текст—в 4—5 стб.

№ 1—Сент. 1919 г.

С № 2 выходила под названием:

143б 1919—**Брачный Листок**. Еженедельная газета, выходит по Субботамъ. Годъ издания первый. Редакторъ *П. Павловъ*.

Идатель—*П. Шинкаревъ*. Тип. Лебединского и Вепринского. (49 × 34), 2 стр., цена 3 р. 50 коп.—5 руб.

Текст—в 5 стб.

№ 2 —Окт. 19 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 3—окт. 19 г.].

144 1919—**Одесский День**. Ежедневная Общественная, Политическая, Литературная и Коммерческая газета. Редакторъ *Л. I. Трещекъ*.

Издатели: *Л. I. Трещекъ* и *А. М. Левицкий*. Тип. И. Цисина и И. Ройхмана. [С № 10 | 27.VIII-19 г.] -- Тип. П. С. Рубенчика. (47 × 31), 2—4 стр., цена № 1 | 28.VIII-19 г.] — 2 р. 50 коп., № 15 | 1.IX-19 г.] — 2 р.

Текст—в 3—5 стб.

№ 1—28.VIII-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 15—1.IX-19 г. О прекращении газеты см. выписку к газ. «Бѣшенная Тетка» (№ 22)].

[С № 10 переходит на старый стиль, т. е. в. м. 9.IX—27.VIII-19 г.].

[Из передовицы № 1: «...По нашему глубокому убѣжденію пресса должна прежде всего явиться чистымъ отраженіемъ всей жизни въ совокупности ея явленій, не вдавливаясь въ тѣсную рамку узкой и фанатической партійности... Приступая къ изданію новой ежедневной литературно-общественной газеты «Одесскій День» редація поставила себѣ задачей безпристрастное освѣщеніе фактовъ... наилучшую освѣдомленность въ общественной и политической жизни, отзывчивость къ нуждамъ всѣхъ труженниковъ нашего огромнаго города...»

На 2-ой стр. № 1 из статьи «Забвеніе»: «...не должно быть мести, не должно быть отмычъ ни краснаго, ни белаго террора. Всѣ наши помыслы и стремленія должны быть направлены лишь на спасеніе нашей стонущей родины. И только путемъ забвенія причалимъ мы къ желанной тихой пристани и приведемъ страну къ Учредительному Собранію.

Л. I. Трещекъ»].

145 1919—Одесскій Курьеръ. Газета политическая, общественная и литературная, выходитъ утромъ послѣ воскресныхъ и праздничныхъ дней [с № 4 | 27/14.I-19 г. |— Изд. Одесскаго Отдѣла Всерос. Союза Увѣчныхъ Воиновъ]. Отвѣтственный редакторъ *В. Н. Церпицкій.*

Изданіе Одесскаго Отдѣла Всероссийскаго Союза Увѣчныхъ Воиновъ. Тип. Днѣпро-союза. (57 × 43, 49 × 37), 2 стр., цена 50—60 коп.

Текст—в 5—6 стб.

№ 1—9.I-19 г./27.XII-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 10 | 3.III/18.II-19 г.].

[Газета называет себя беспартийною, требует «демократических» реформ, ведет анти-советскую агитацию].

146 1919. 1920—Одесскій Курьеръ. Литературно-общественная, политическая, экономическая и коммерческая газета. Годъ изданія третій. Ред.-изд. *Д. Шперлингъ.*

Тип. З. Лебединскаго и Г. Вепринскаго. (58 × 45, 53 × 34), 2—4 стр., цена 3—5 руб.

Текст—в 3—6 стб.

Является, очевидно, продолженіемъ меньшевистской газеты «Одесскій Курьеръ», № 1 которой вышел 12.V-1911 г. [последним №, бывшимъ в нашем распоряжении, был № 622—21 фев. 13 г.].

№ 1 (722)—9/22.IX-19 г.

[Листок бульварно-мещанскаго характера].

С № 2 выходила под названіемъ: Одесскій Курьеръ. Общественно-политическая, литературная, [с № 4 | 30.IX-19 г. | нет запятой] и коммерческая газета. Газета выходитъ по Понедѣльникамъ [с № 4 | 30.IX-19 г. |— Ред.-Изд. *Д. И. Шперлингъ*]. Тип. Лебединскаго и Вепринскаго [в № 3 | 23.IX-19 г. |— Тип. З. Лебединскаго и Г. Вепринскаго, с № 4 | 30.IX-19 г. |— Тип. Вепринскаго и Лебединскаго]. [в №№ 2—4 номерация на первой страницѣ не обозначена]. № 2—16.IX-19 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последнимъ был № 8—21.X-19 г.].

Очевидно, продолжалась и в 1920 г. под названіемъ: Одесскій Курьеръ. Литературно-общественная и политическая газета. Редакторъ Л. А. Горовицъ. Издатель *Ш. Бурштейнъ.* Тип. Г. Вепринскаго и З. Лебединскаго. № 1—? [в нашем распоряжении первымъ был № 10—7.I-20 г. Очевидно, продолжалась номерация 1919 г.]. Последний №—? [в нашем распоряжении последнимъ был № 11—13.I-20 г.].

147 1917. 1918. 1919. 1920—**Одесский Листокъ**. Газета Политическая, Научная, Литературная, Общественная и Коммерческая. Годъ изданія сорок четвертый. Основатель *В. В. Навроцкий*. Редакторъ *М. Д. Горьшова* [с № 101 |16.IV-17 г.]—Редакторъ *М. К. Навроцкая*.

Издательница *С. М. Навроцкая*. Тип. «Одесскаго Листка». (71 × 54, 42 × 18, 34 × 27). 2—10 стр., цена 8 коп.—15 руб.
Текст—в 3—7 стб.

Выходила с 2.14.VIII-1872 г. под названием: «Одесский Листокъ Объявлений. (Feuille d'Appose d'Odessa). Посредник между производителями и потребителями». прекратилась 2.XI-1880 г. и с 30.XI 12.XII-1880 г. выходила под названием: «Одесский Листокъ. Газета Литературная. Политическая, Коммерческая, Казенныхъ и Частныхъ Объявлений» № 1—1.1-17 г.

№ 153—18.VI-17 г.

[Фактически орган партии к.-д.]

С № 154 выходила под названием: Одесский Листокъ, Годъ изданія 44-ый. [В №№ 1918 г. Год изданія 45-й, в №№ 1919 г.—Год изданія 46-й, в №№ 1920 г.—Год изданія 47-й]. Остель *В. Навроцкий*. [С № 177 |18.VII-17 г.]—Основатель *В. В. Навроцкий*. Редакторъ *М. К. Навроцкая*, [с № 28 |21.8.II-18 г.]—Редакционная Коллегія, в № 63 |6.IV 24.III-18 г.]—Редакционная Коллегія, в лицѣ *М. К. Навроцкой*, с № 64 |7.IV 25.III-18 г.]—Редактор: Редакционная Коллегія, с № 93 |14 1.V-18 г.]—Редактор по уполномочию редакционной Коллегіи *М. К. Навроцкая*, с № 91 |18 31.VIII-19 г.]—Редакционная Коллегія, с № 104 |1/14.IX-19 г.]—Отвѣтственный редактор—Редакционная коллегія в лицѣ *В. Я. Лучинскаго*. [Фактическим редактором был *С. Ф. Штерн*]. [С № 28 |21 8.II-18 г.] нет обозначения издателя, с № 63 |6.IV/24.III-18 г.]—Издатель *С. Н. Навроцкая*, с № 76 |21 8.IV-18 г.]—Издательница *С. М. Навроцкая*, в № 70 |16 3.III-19 г.] нет указаний на издателя, в дальнейших №№ снова—Издательница *С. М. Навроцкая*. № 154—20.VI-17 г. Последний № в 1917 г.—№ 313—31.XII. Первый № в 1918 г.—№ 1—1.1. № 42—8.III/23.II-18 г., когда газета была приостановлена по распоряженію Совета Народныхъ Комиссаров; возобновилась с № 43—14 1.III-18 г. Последний № в 1918 г.—№ 208—31.18.XII. Первый № в 1919 г.—№ 1—1.1.19.XII-18 г. № 90—5.IV-19 г., когда приостановилась вследствие утверждения Советской власти в Одессе; снова возобновилась с № 91—18 31.VIII-19 г. До этого с 11 по 17 авг. 19 г. вышло 6 бюллетеней (см. ниже). Последний № в 1919 г.—№ 223—31.XII.13.1-20 г. Первый № в 1920 г.—№ 1 1/14 I. Окончательно прекратилась на № 24—25.1.7.II-20 г. [С № 177 |18.VII-17 г.]—печаталась без ъ]. [На последней странице № 43|14 1.II-18 г.] имеется объявление «От редакціи»: «8 марта, около 3 час. ночи, с «Алмаза», куда в ту ночь переселились народные комиссары, передали слѣд. распоряженіе: По постановленію совѣта народныхъ комиссаров от 8 сего марта, газеты «Одесский Листокъ» и «Маленькій Одесский Листокъ» временно, впредь до особаго распоряженія, закрываются. Предлагаю принять мѣры к невыходу газет с 9 сего мѣсяца. Народный комиссар печати *В. Абраменко*...»].

Одесский Листокъ. Бюллетень № 1 (№ 2., № 6). [Нет указаний на редактора и издателя]. № 1—11.24.VIII-19 г., № 6—17/30.VIII-19 г.

148 1918. 1919—**Одесский Союзъ Врачей**. Органъ Профессіональнаго Союза. Отвѣтств. редакторъ Доцентъ *В. Н. Новиковъ*.

Издатель: Одесский Союзъ Врачей. «Экономическая» тип. [В № 2 |2.III/17.II-19 г.]—«Тип. Южно-Русск. Пров. О-ва». (54 × 34, 44 × 34), 2 стр.

Текст—в 3 стб.

№ 1—18/31.VII-18 г.

№ 2 [очевидно, последний]—2.III/17.II-19 г.

149 1918. 1919—**Одесский Телеграфъ**. Ежедневная газета. Экстренный Выпускъ. [В № 26 | 6.V/23.IV-18 г. |— Второй Выпускъ]. Редакторъ-издатель *С. Е. Фельдджеръ*.

Тип. Гаваяная, 6. (58 × 41, 50 × 20), 1 стр., цена 15—50 коп.

Текст—в 2—4 стб.

№ 1—7/25.IV-18 г., № 26—6.V/23.IV-18 г.

[Буржуазный информационный листок, ярко антигерманского и антибольшевистского направления].

С № 27 выходила под названием: Одесский Телеграфъ. Ежедневная информационная газета. Экстренный Выпускъ. [С № 132 | 18/5 I-19 г. |, м. б. и раньше. т. к. №№ 129—131 не были в нашем распоряжении, Редакторъ-Издатель *С. Фельдджеръ*, с № 141 | 1.II/19.I-19 г. |, м. б. с № 140, которого не было в нашем распоряжении, — *Р. Фельдджеръ*]. № 27—8.5/25.IV-18 г. Последний № в 1918 г. —? [в нашем распоряжении последним № в 1918 г. был № 128—19/6.IX-18 г. В конце 1918 г., очевидно, был перерыв; м. б., газета была временно закрыта?]. Первый № в 1919 г. —? [в нашем распоряжении первым № в 1919 г. был № 132—18/5.I-19 г.]. Последний № —? [в нашем распоряжении последним был № 146—8.II.26.I-19 г.].

150 1918—**Одеския Извѣстія Подомовой Организациі**. Периодическое издание группы Коммисаровъ подомовой организациі г. Одессы. Редакторъ-Издатель: Инициативная группа Коммисаровъ.

Тип. «Издатель» Я. Шермана. (36 × 28), 4 стр., цена 25 к.

Текст—в 3 стб.

№ 1—январь 1918 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

151 1917. 1918. 1919. 1920—**Одесския Новости**. Газета Политическая, Научная, Литературная, Общественная и Коммерческая. Редакторъ *А. И. Злыгостева* [фактическим редактором был *И. М. Хейфец*].

Издатель: Акц. Об-во «Одесския Новости». Тип. «Одесския Новости». (72 × 55, 57 × 28), 2—6 стр., цена 8 коп.—15 руб.

Текст—в 2—7 стб.

Выходила с 1 XII-1884 г.

№ 10293—14.I-17 г., № 10426—27.V/9VI-17 г.

[Направления лево-буржуазного].

С № 10427 выходила под названием: Одеския Новости. [с № 10635 | 23/10.II-18 г. |— Редакторъ: По уполномочию профессионального союза сотрудниковъ и служащихъ «Одес. Нов.» Редакционная Коллегія, с № 0694 | 12.V/29.IV-18 г. |— По уполномочию проф. союза сотрудн. и служ. «Од. Нов.» Редакционная Коллегія въ лицѣ *А. И. Злыгостевой*, с № 10967 | 25.VIII 19 г. |— Ответственный редактор *А. И. Злыгостева*]. [Фактическим редактором был *И. М. Хейфец*]. [С № 10611 | 6/19.I-18 г. |— Профессиональный союз сотрудниковъ и служащихъ «Одес. Нов.» и «Мал. Одес. Нов.», с № 10694 | 12.V/29.IV-18 г. |— Профессиональный союз сотрудниковъ и служащихъ «Одес. Нов.» и «Мал. Одес. Нов.» въ лицѣ *С. С. Зака*, *Г. Г. Ильченко*, *В. Х. Оржеровскаго* и *С. Б. Швацца*, с № 10828 | 29.X-18 г. |— те же без *С. С. Зака*, с № 10967 | 25.VIII-19 г. | нет указаний на издателя, с № 10972 | 18/31.VIII-19 г. |— Акционерное Об-во «Одесския Новости» с № 11007 | 23.IX. 6/X-19 г. | Акционерное Об-во «Одесския Новости» в лицѣ членов правления — *Б. Е. Околыского* (предсѣд.), *И. Л. Соколовскаго* и *А. А. Аренберга*]. № 10427 — 28.V/10 VI-17 г. Последний № в 1917 году № 10606 — 31.XII/13.I-18 г. Первый № в 1918 г. — № 10607 — 1/14.I. Выходила до № 10646 | 8.III/23.II-18 г. |, когда была приостановлена по распоряжению Совета Народных Ко-

мисаров, возобновилась с № 10647—14/1.III-18 г. Последний № в 1918 г.—№ 10879—31/18.XII. Первый № в 1919 г.—№ 10891 [ошибочно вместо № 10880] 1.1/19.XII-18 г. Выходила до № 10966 [4.IV/22.III-19 г.], когда приостановилась, вследствие утверждения Советской власти в Одессе; снова возобновилась с № 10967 [25.VIII-19 г.]. Последний № в 1919 г.—№ 11105—31.XII/12.1-20 г. Первый № в 1920 г. № 11106—1/14.1. Окончательно прекратилась на № 11129—25/7.II-20 г. [С № 10967 [25.VIII-19 г.]—орфография без ъ]. [В № 10647 [14/1.III-18 г.] имеется объявление: «Отъ редакціи»: «8 марта въ 3 ч. ночи, когда очередные №№ «Одес. Нов.» и «Мал. Од. Нов.» были уже почти готовы, намъ прислано было съ «Алмаза», гдѣ въ это время находились народные комиссары, слѣд. распоряженіе: «По постановленію совѣта народныхъ комиссаровъ отъ 8 сего марта газеты «Большія и Маленькія Одесскія Новости» временно, впредь до особаго распоряженія, закрываются. Предлагаю принять мѣры к невыходу газеты съ 9-го сего мѣсяца. Народный комиссаръ печати В. Абраменко»].

152 1919—Одесское Слово. Ежедневная политическая, литературная, общественная и экономическая газета. Ред.-изд. *Н. Поскаль* [в № 3 | 8/26.IX-19 г.]—Редактор *Н. Поскаль*].

Тип. Цисина и Ройхмана (44 × 29, 44 × 27). 2 стр., цена 3 руб.

Текст—в 2—4 стб.

№ 1—? [в нашем распоряжении первым был № от 29/16.VIII-19 г., на котором нет обозначения номера].

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—8/26.IX-19 г.]

[Информационный листок мелко-буржуазного направления].

[Из № 4 | 29.VIII-19 г.] газеты «Свободное Слово» на 2-й стр.: «Приказъ. Одесса, 28-го августа, приказъ по гарнизону г. Одессы № 35. Редактора газеты «Одесское Слово» *Н. Поскаля*, за помѣщеніе въ № 3 от 28-го августа 1919 г. указанной газеты ложнаго и провокаціоннаго сообщенія о выступленіи Румыни противъ Державъ Согласія и въ частности противъ Доброарміи, подвергнуть на первый разъ въ административномъ порядкѣ денежному взыскаію въ 30.000 руб.

Нач. гар. полк. Барановскій

Вр. и. д. нач. штаба полк. Апухтинъ.

(ЮРП).

1920. 1921.—**Одукроста.**

(См. №№ 2086, в, г, з).

153 1920—Отечество. Ежедневная общественная и политическая газета. Вечернее Изданіе. Редакторъ *С. М. Кельничъ*.

Издатель: «Народное Благо». Тип. Александровскій проспектъ, домъ Покровской церкви. (62 × 43). 2 стр., цена 5—8 руб.

Текст—в 6 стб.

№ 1—14.1-20 г.

№ 10 [очевидно, последний]—24.1-20 г.

Является продолженіемъ газеты «Сынъ Отечества. Ежедневная общественная и политическая газета. Вечернее изданіе» (см. № 197).

[Направленіе—см. «Сынъ Отечества» (№ 197)].

154 1918—Палестина—Еврейамъ. Изданіе Городского Комитета Сіонистской Организациі въ Одессѣ. Выручка отъ этой газеты поступить въ пользу Національнаго Фонда.

Тип. Изд-ва Т-ва «Кинереть». (59 × 36), 4 стр.

Текст—в 5 стб.

Вышла 30/17.VI-18 г.

155 1920—**Первомайский Субботник**. „Извест. Губ. Исп. К.С.Р.К. и Кр. Д.“, „Одесский Коммунист“, „Большевик“ и „Югроста“. Однодневная газета „Первомайский Субботник“ составлена на субботнике 1-го мая редакциями одесских газет „Известия“, „Коммунист“, „Большевик“ и „Югроста“.

Набрана и отпечатана на субботнике наборщиками и печатниками типографии трудового кооператива «Печатник» и распространена сотрудниками, служащими и рабочими указанных газет. (71 × 40), 2 стр., цена 10 руб.

Текст—в 4—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

Вышла 1 мая 1920 г.

[К данной газете имелось «Иллюстрированное литературное приложение к газете Первомайский Субботник» (45 × 30), 4 стр., в 3 стб.].

156 1919—**Перо въ спину**. Редакторъ *В. В. Клопатовскій* [с № 4—По уполном. ред.-изд. кол.—Ред.-Издатель *Э. I. Соминскій*, в № 12—Редакторъ (уполн. ред. коллегии) *Э. I. Соминскій*, с № 13—Ред. *Д. И. Шперлингъ*].

Издатель (по уполномочию изд. Коллегии) *Э. I. Соминскій*. [В № 3—Издатель *Э. Соминскій*, с № 4—По уполн. ред.-изд. кол. Ред.-Издатель *Э. I. Соминскій*, с № 12—Изд. *Ш. Л. Бурштейнъ*]. Тип. б. Швейцера, арендуемая Бурштейномъ и К-о [с № 8—Тип. «Одесск. Новости», в № 12—Тип. Вепринского и Лебединского, с № 13—Тип. «Спортъ и Наука», в № 20—Тип. Лебединского и Г. Вепринского]. (55 × 35, 47 × 31), 2—4 стр., цена 80 коп.—10 руб.

Текст—в 4—5 стб.

[Номера не датированы].

№ 1—[январь 1919 г.].

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 20, вышедший, очевидно, в декабре 1919 г.].

[Подзаголовки в каждом номере иной, напр., в № 1—«Издание еженедельное, нецензурное и, вообще, подозрительное.—Газета выходит... бокомъ редактору, издателю и всѣмъ прочимъ лицамъ», в № 2—«Издание своевременное и, по возможности, частое (сами знаете, какія теперь времена!) Газета выходит изъ себя и изъ рамокъ общепринятаго. Редакторъ принимаетъ углекислыя ванны» и т. д.

Точно так же указание на цену варьируется, напр., в № 1—«Цѣна номера въ городѣ Одессѣ 80 копѣекъ. На станціяхъ желѣзн. дорогъ и безъ того скверно», в № 2—«Цѣна номера въ г. Одессѣ 80 коп. На ст. Дачной 160 шагивъ (по грязи)» и т. д.

В каждом номере имеются разные «лозунги», напр., в № 1—«Легче на поворотѣ!», «Нетяни къ пятеркѣ!», в № 2—«Тише будешь,—дальше ѣдешь!», «А вы говорите,—купаться!» и т. д.

Во время пребывания советской власти в Одессе не выходила].

157 1920—**Печатник—Красноармейцу**. Телеграммы. [Однодневная газета].

Издатель—Союз Рабочих Печатного Дела. (42 × 34), 1 стр.

Текст—в 3 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

Вышла 18.IV-20 г.

[Имеется объявление: «Вся выручка от настоящего бюллетеня поступит в комиссию по устройству «Недели фронта и транспорта»].

158 1920—**Плуг и Молот. Орало й Молот**. Продовольственная газета для крестьян. Харчова часопис для селянства. Редактор—Редакционная Коллегия.

Изд.—Информ.-издат. Отдел при Организац. Опродкомгуба [с № 2 | март 20 г.] — Изд. Информ.-издат. Отдел при Организац. Упр. Опродкомгуба]. Тип. Спорт и Наука (46 × 31), 2—4 стр., бесплатно.

Текст—в 3—4 стб. Иллюстр. [Изредка статьи на укр. яз.].

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь».

№ 1—март 1920 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 16—май 1920 г.].

159 1919—Правда Красного Курсанта. 9-х сов. пехотн. Одесск. командн. курсов. Еженедельный выпуск.

Тип. 9-х сов. пех. одесск. командн. курсов. (44 × 34), 2 стр. Текст—в 4 стб.

№ 1—26.VII-19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

160 1918—Призывъ. Издание Одесского Совѣта депутатовъ трудовой интеллигенции.

[Тип. «Южной Мысли»]. (62 × 45), 4 стр., цена 25 коп. Текст—в 6—7 стб.

Однодн. газета.

[Вышла 31/18.III-18 г.

Газета антиукр. и антисоветск. направления, объединившая разные течения буржуазн. интеллигенции в этой области].

161 1919—Призывъ. Общественная, политическая и литературная газета. Выходить по понедельникамъ [в № 1 | 20/7.I-19 г. | — еще имеется указание — Вечерний выпускъ]. Редакторъ-Издатель *Е. А. Философовъ* [с № 3 | 3.III/18.II-19 г. | — *И. А. Шапошниковъ*].

[с № 3 | 3.III/18.II-19 г. | — Издательство «Призывъ»]. Тип. «Культурно-Просв. О-ва» [с № 2 | 27.I-19 г. | — Тип. «Южно-Русск. Культ. Просв. О-ва»]. (66 × 52, 58 × 48), 2—4 стр., цена 60 коп.—1 руб.

Текст—в 7 стб.

№ 1—20/7.I-19 г., № 4—10.III/25.II-19 г.

С № 5 выходила под названием: «Призывъ. Ежедневная общественная, политическая и литературная газета». № 5—17/4.III-19 г.

№ 21 [очевидно, последний для Одессы]—4.IV/22.III-19 г. Впоследствии выходила в Севастополе под названием: «Призывъ. Народная газета». [Из № 45 | 27.VIII-19 г. | «Отъ редакции»: Полгода тому назадъ «Призывъ» выходилъ въ Одессѣ... писавшихъ въ тѣхъ же словахъ, которыми сейчасъ говорить наша преемница народная газета «Призывъ»].

[Незначит. ценз. пропуски].

[Интеллигентский листок резко выраженной антибольшевистской ориентации, шедший под флагом «демократизма»].

162 1920—Продовольственный Месяц. Издание Информационно-Издательского Отдела при Организац. и Политич. Упр. Опродкомгуба. Редактор—Редакционная коллегия.

Изд.: Информ.-издат. Отдел при Организац. и Политич. Упр. Опродкомгуба. Тип. «Спорт и Наука» (48 × 32), 2 стр., бесплатно. Текст—в 3—4 стб. Иллюстр.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь».

№ 1—24.VI-20 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 4—23.VII-20 г.].

163 1920. 1921—Профессиональная Жизнь. Еженедельный Орган Совета Профессиональных Союзов гор. Одессы. Редактор: Редакционная Кол-

легия: *Перепечко, Борисов и Рабинсон* [с № 3 | 5.IV-20 г. | — Редакционная Коллегия: *Перепечко, Валевский и Рабинсон*, с № 8-9 | 10.V-20 г. | Редакторы: *И. Перепечко, С. Рабинсон*].

Издатель: Одесский Совет Профессиональных Союзов. Тип. производствен. кооператива «Печатник». (59 × 46, 35 × 25), 2—6 стр., цена 5—15 руб.

Текст—в 4—7 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—22.III-20 г., № 11—24.V-20 г.

С № 12 выходила под названием: Профессиональная Жизнь. Еженедельный Орган Одесского Губернского Совета Профессиональных Союзов [с № 28 | 13.IX-20 г. | — Редакторы—*С. Рабинсон, Л. Смолянский*, с № 39 | 29.XI-20 г. | — Редакционная коллегия]. [С № 13 | 3.VI-20 г. | — Издатель: Одесский Губ. Совет Проф. Союзов, с № 34 | 25.X-20 г. | — Од. Совет Профес. Союзов, с № 65 | 26.V-21 г. | — Од. Губ. Совет Профес. Союзов, с № 74 | 6.VIII-21 г. | — ОГСПС, с № 81 | 10.X-21 г. | — Губпрофсовет]. [С № 26 | 29.VIII-20 г. | — 9-я сов. тип.]. [С № 81 | 10.X-21 г. | — Плата отменена]. [С № 81 | 10.X-21 г. | указан тираж—2000 экз.]. №12—31.V-20 г. Последний № в 1920 г.—№ 43—27.XII. Первый № в 1921 г.—№ 44—4.I. № 86—14.XI-21 г.

№ 87 вышел под названием: Профессиональная Жизнь. Орган Одесского Губ. Совета Профессиональных Союзов. Издатель: Од. Губпрофсовет. [Нет лозунга]. № 87 [последний]—14 [ошибочно вм. 16] XI-21 г. На этом номере газета прекратилась и стала выходить как журнал под названием: «Профессиональная Жизнь» (см. № 381). [Из № 87 «От Редакции»: «Имея в виду, что в настоящее время Од. Губпрофсовет имеет ежедневный профессиональный орган—«Станок»,—президиум ОГСПС в заседании 12 ноября признал излишним дальнейшее существование «Профессиональной Жизни», как еженедельной газеты, постановив преобразовать «Проф. Жизнь» в двухнедельное издание журнального типа. Для общего руководства профессиональной печатью в Одессе («Профессиональная Жизнь», «Станок» и неперидические издания ОГСПС) президиумом образована коллегия редакционно-издательского п'отдела ОГСПС в составе т.т. Петровского, Курса и Дембо. Ближайший первый выпуск журнала «Профессиональная Жизнь» выйдет 1 декабря с. г.].

164 1917. 1918. 1919—**Прююгъ**. Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи. [С № 3 | 31.V-17 г. | — Газета выходить еженедельно по средамъ]. [С № 17 | 6.IX-17 г. | — Годъ I, с № 1 | 10.I-18 г. | — Годъ II, с № 1 | 1.I-19 г. | 19.XII-18 г. | — Годъ III]. [С № 8 | 5.VII-17 г. | — Отвѣтственный редакторъ *Г. Д. Матео*].

[С № 8 | 5.VII-17 г. | — Издатель: Общество Промышленниковъ Юга Россіи, с № 17 | 15/2.V-18 г. | — Правленіе О-ва Промышленниковъ Юга Россіи]. «Экономическая» тип. (56 × 36), 2—4 стр., цена 25—75 коп.

Текст—в 3 стб.

№ 1—17.V-17 г.

Последний № в 1917 г.—№ 32—20.XII.

Первый № в 1918 г.—№ 1—10.I.

Последний № в 1918 г.—№ 49—25/12.XII.

Первый № в 1919 г.—№ 1—1.I (19.XII-18 г.).

№ 13 (последний) — 26/13.III-19 г.

[В № 13 | 26/13.III-19 г. | имеется указание, что вследствие дороговизны «Мы вынуждены на время приостановить издание нашего еженедельного органа...»].

[Из статьи Н. Межберга и С. Когана: Экономика Одешины и рабоче-крестьянское движение в 1914—18 г., из сборника: Октябрь на Одешине. Одесса. 1927 г., стр. 101: «Прююг—организация крупных фабрикантов—представлял собой, выражаясь по современному, «твердолобое» объединение капиталистов, с бешенством смотревших на нараставшее рабочее движение, на завоевания рабочими некоторых элементарных прав...»].

165 1919—**Путь на Сѣверь**. Ежедневные вечерніе бюллетени Одесскаго Узла „Осваг“. [В № 2 | 3.IV/21.III-19 г. | прибавлено—Добровольческой арміи]. Ред.—Нач. информ. части Одесск. узла „Освага“ *Н. А. Алухтинъ*.

Издание—Од. узла «Освага». Тип. Южно-Русск. Просв. Об-ва. (54 × 35), 2 стр., цена 90 коп.

Текст—в 5 стб.

№ 1—2.IV/20.III-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—3.IV/21.III-19 г.].

1918—Рабочая Газета.

(См. № 84г).

166 1918—**Рабочая Мысль**. Органъ Одесскаго Комитета Объединенной Еврейской Соціалистической Рабочей Партіи (С.С. и Е.С.). Выходить еженедѣльно. Редакціонная коллегія.

Тип. Л. А. Бржозека. (45 × 36), 4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 4 стб.

«Пролетаріи всѣхъ націй, соединяйтесь!»

№ 1—8/26.IV-18 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

167 [1917]. 1920—**Рабочая Правда**. Газета-Журналъ. Выходить два раза въ недѣлю. Годъ изданія первый. Редакторъ-издатель *Ө. Максимовъ*.

Тип. Акц. Южно-Русск. О-ва Печ. Дѣла. (37 × 27, 35 × 27), 4 стр., цена 5—6 коп.

Текст—в 3 стб.

№ 1—9.IV—[17] г.

[Из № 1 «Отъ редакціи»: «Всѣ у кого есть скорбь, горе, кого гнететъ неправда, пусть идетъ къ намъ въ редакцію; мы всѣмъ пойдемъ навстрѣчу, не дѣлая различій между расами и религіозными чувствами. Нашъ девизъ—«Правда...»].

[Из № 1 «Пасхальныя впечатлѣнія»: Цѣпи порваны, тираны свержены и брошены въ темницу!... Каждый готовъ положить душу свою задруги своя... Наши защитники, дорогие солдаты,... грудью защитятъ свою молодую свободу... Къ дѣлу, товарищи, создадимъ и мы свое гнѣздо, свой союзъ строительныхъ рабочихъ и своимъ единеніемъ и борьбой за правду поможемъ нашимъ братьямъ-воинамъ довести дѣло до конца.

Павель Анюточкинъ»].

С № 2 выходила под названіемъ: Рабочая Правда. Газета-Журналъ—Органъ Профессіональнаго Союза Строительныхъ Рабочихъ. Выходить разъ въ неделю. Редакторъ—*Ө. Максимовъ*. Издатель: Профес. Союзъ Стронит. Рабочихъ. № 2—18.IV/1.V—[17 г.]. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 5—7.V-17 г.].

В 1920 г. выходила под названіемъ: Рабочая Правда. Органъ Профессіональнаго Союза Строительныхъ Рабочихъ. Год изданія второй. Редактор: Редакціонная Коллегія. Тип. и Лит. И. Л. Скальскаго. [Нетъ указаній на цену]. № 1—29.II-20 г. Последний №—? [Описано по № 1]. [Из № 1: «Союзъ Строительныхъ рабочихъ в Одессе вторично постановил издавать свою газету «Рабочая Правда», каковая издавалась в начале организации Союза в 1917 г. [см. выше]. В то время избранное правленіе оставило изданіе из-за отсутствія средств»].

168 1920—**Рабочее Дело**. Еженедѣльный органъ Рабочаго Кооператива Одессы и Области „Рабочее Дело“. Ред.: Редакціонная Коллегія.

Издатель: «Рабочее Дело». 3-тя Одесская Советская тип. (46 × 38), 4 стр., цена 10 руб. Текст—в 5 стб.

Пролетарии всех стран, соединяйтесь».

«Освобождение рабочих дело самих рабочих».

№ 1—4.IV-20 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—11.IV-20 г.].

169 1918. 1919—**Рабочее Слово**. Органъ Одесск. Комитета Россійской Соц.-Демократ. Рабочей Партіи (объединен.). Ред.: Редакціонная коллегія.

(55 × 36, 49 × 34), 4 стр., цена 15—80 коп.

Текст— в 4—5 стб.

«Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партія».

«Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!»

№ 1—26/13.II-18 г.

№ 5 [последний]—8.III/23.II-18 г.

«Раб. Слово» сменило закрытую газету «Южный Рабочій» (см. № 213) после закрытия «Раб. Слово» сменила газета «Рабочій Голось» (см. № 170).

В 1919 г. выходила под названием: Рабочее Слово. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соц.-Демократ. Рабочей Партіи. Выходить по понедѣльникамъ. Отвѣтственный редакторъ В. М. Коробковъ [с № 2 | 10.III/25.II-19 г. | — Отвѣтственный редакторъ и издатель В. М. Коробковъ]. Тип. «Одесскія Новости». № 1—3.III/18.II-19 г. № 6 [последний]—31/18.III-19 г. [Ценз. пропуски]. Заменяла собою закрытую 24.II-19 г. газету «Южный Рабочій» (см. № 213). [В № 1 «Рабочего Слова» имеется указание, что: «По соглашенію съ издателемъ «Рабочего Слова» подписчикамъ «Южнаго Рабочего» будетъ высылаться газета «Рабочее Слово»].

170 1918—**Рабочій Голось**. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соц.-Демократ. Рабочей Партіи (объединен.). Редакціонная коллегія.

(55 × 35), 4 стр., цена 15 коп.

Текст— в 5 стб.

«Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партія».

«Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!»

№ 1—10.III/25.II-18 г. [м. б., единственный].

Последний №—?

Заменяла собою закрытые газеты «Южный Рабочій» (см. № 213) и «Рабочее Слово» (см. № 169).

[Описано по № 1].

171a 1918—**Рабочій Понедѣльникъ**. Еженедѣльное Изданіе. Выходить въ Одессѣ.

Изд.—Одесскій Комитетъ Бунда. [Тип. «Извѣстій Сов. Раб. Деп.». (52 × 34), 4 стр., цена 15 коп.

Текст— в 5 стб.

№ 1—1.I-18 г., № 3—15.I-18 г.

Заменяла собою журнал «Нашъ Голось» (см. № 361).

[Из № 1 «Отъ конторы: «Номера еженедѣльника «Рабочій Понедѣльникъ» будутъ по мѣрѣ выхода разсылаются в провинцію подписчик. журнала «Нашъ Голось» впредь до удовлетворенія каждаго изъ нихъ соответствующимъ количествомъ номеровъ или же впредь до возобновленія регулярнаго выхода «Нашего Голоса». За справками обращаться въ редакцію «Нашего Голоса», куда надлежитъ направить также деньги].

С № 4 выходила под названием: Рабочій Понедѣльникъ. Органъ Одесскаго Комитета «Бунда». [Нетъ указаній на издателя]. № 4—18/5.II-18 г.

С № 5 выходила под названием:

171b 1918—**Рабочій Еженедѣльникъ**. Органъ Одесскаго Комитета „Бунда“. Еженедѣльное Изданіе. Выходить въ Одессѣ. [С № 11 | 8.IV-18 г. | Ред.-

Редакційная колегія, с № 17 (середина мая 18 г.). Ответственный редакторъ-издатель *Г. I. Причена*].

[С № 11 | 18.IV-18 г. | — Тип. «Извѣстій Одесск. Сов. Раб. Деп.», с № 13 (вторая половина апреля 18 г.) — Тип. Одес. Сов. Раб. Депутатовъ, с № 17 (середина мая 18 г.) — Тип. «Од. Гор. Общ. Управы». (53 × 34), 2—4 стр., цена 15—30 коп. Текст—в 5 стб.

[С № 8 | 19.III-18 г. | — «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!»].

[С № 13 номера не датированы].

№ 5—24/11-II-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 26—конец июля или начало авг. 18 г.].

[Ценз. пропуски].

[В № 17 (середина мая 18 г.) имеется объявление, что в виде протеста против цензуры [австро-германской и гетманской], устанавливается трехдневная забастовка газет: «Од. Лист.» и «Мал. Од. Лист.», «Од. Нов.» и «Мал. Од. Нов.», «Южн. Мысль», «Од. Почта» и «Веч. Од. Почта», «Южн. Раб.», «Раб. Газета», «Вильне Життя», «Земля и Воля», «Веч. Новости», «Раб. Еженедѣльникъ», «Кр. Знамя»].

172 1917—Радость Дѣтей. Единственная въ Одессѣ Воспитательно-нравственная и художественно-литературная дѣтская газета. [В № 7 (май 17 г.) — Выходить по Пятницамъ, с № 8 [май 17 г.] — Выходить еженедѣльно]. Редакторъ-Издатель—*А. Вайнманъ*. [С № 13 [июнь 17 г.] — Соиздатель и Редакторъ *А. Вайнманъ*].

[С № 13 | июнь 17 г. | — Издатель: Группа Преподавателей]. Тип. Губенко [с № 4 | апрель 17 г.] — Тип. Тетельбойма. в № 7 | май 17 г.] — Тип. Бржозека, в № 8 | май 17 г.] — Тип. Управленія Надорабесс, с № 9 | май 17 г.] — Тип. Х. М. Шлуглейта, с № 14 [июнь 17 г.] — Тип. Бржозека, с № 17 [июль 17 г.] — «Центральн. тип.». (37 × 27, 32 × 22). 2—4 стр, цена 5—7 коп.

Текст—в 2—4 стб.

№ 1—март 17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 19—авг. 17 г.].

[С № 12 | июнь 17 г. | — по новой орфографии].

[См. «Радость Дѣтей. Иллюстрированный Журналь» (см. № 384)].

173 1917—Революціонное Дѣло. Органъ Соціалистовъ-Революціонеровъ подъ редакціей членовъ партіи *С. С. Зака, В. А. Ираклиди, И. Н. Лордкипанидзе, И. В. Шершевскаго и Г. В. Шрайбера*.

Издатель: т-во на паяхъ «Революціонное Дѣло». [В № 5 | 27.X-17 г.] и с № 8 | 31.X-17 г. | нет указания на издательство]. [Тип. Херсонская ул. д. № 21]. (55 × 36, 47 × 31). 2—4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 4—5 стб.

«Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое!»

«Вся власть Учредительному Собранию!»

На 2-х страницах—«Немедленная передача земель земельнымъ комитетамъ».

На 3-х страницах: «Рѣшительная борьба за миръ!»

На 4-х страницах: «Защита страны и революціи!»

№ 1—22.X-17 г., № 17—10.XI-17 г.

С № 18 вышла под названием: Революціонное Дѣло. Органъ Одесскаго Временнаго Исп. Комитета партіи Соціалистовъ-Революціонеровъ и Исп. Комитета Одесскаго Уѣднаго Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ. [Нет указаний на редакцію]. № 18—11.XI-17 г. № 22—16.XI-17 г. [В № 21 | 15.XI-17 г.] и № 22 | 16.XI-18 г.] имеется указание редакции о том, что фронтовое бюро партіи с.-р. Рум. фронта признает «Революціонное Дѣло» своим органом].

С № 23 выходила под названием: Революционное Дѣло. Органъ фронтowego бюро партіи Соціалистовъ-Революціонеровъ и Исполнит. Комитета Одесскаго Уѣзнаго Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ. № 23—17.XI-17 г., № 25—19.XI-17 г. [Из № 23 | 17.XI-17 г. | «Отъ редакціи»: «На состоявшейся 15-го ноября по инициативѣ члена Центрального Комитета тов. В. Н. Рихтера обще-городской конференціи были произведены выборы Одесскаго Исполнительнаго Комитета Партіи с.-р. Тѣмъ самымъ Временный Исполнительный Комитетъ признаѣ окончательно распушеннымъ. Въ виду этого редакція снимаетъ его имя съ своего аншлага. Вмѣстѣ съ темъ редакція считаетъ нужнымъ заявить, во избѣжаніе всякихъ недоразумѣній, что, впредь до признанія ея новымъ Одесскимъ Исполнительнымъ Комитетомъ, она не считаетъ себя вправѣ прерывать выпускъ газеты, такъ какъ Фронтвое Бюро П.С.-Р. Румынскаго Фронта и Исполнительный Комитетъ Одесскаго Уѣзнаго Совѣта Крест. Депутатовъ уже подтвердили официальными манда-тами, что они считаютъ «Революционное Дѣло» своимъ партійнымъ органомъ. Полу-официальныя заявленія въ этомъ же смыслѣ сдѣланы редакціи т. Лордкипанидзе и отъ имени Херсонскаго и Бессарабскаго губернскихъ Комитетовъ партіи»].

С № 26 выходила под названием: Революционное Дѣло. Органъ Одесскаго Комитета Партіи Соціалистовъ-Революціонеровъ. Фронтowego бюро партіи Соціалист.-Революц. и Исп. Комитета Одесск. Уѣздн. Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ. [С № 28 | 24.XI-17 г. |— По уполномочію редакціонной коллегіи *Л. С. Мееровичъ* и *В. І. Менцель*]. «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое!» [Остальныхъ лозунговъ нет]. № 26—21.XI-17 г., № 29—25.XI-17 г.

С № 30 выходила под названием: Революционное Дѣло. Органъ Одесскаго Комитета Партіи Соціалистовъ-Революціонеровъ, [во всехъ №№ после № 30 | 26.XI-17 г. | вместо запятой—и] Фронтowego бюро партіи Соціалист.-Революц. [В № 35 | 2.XII-17 г. | нетъ указанія на редакцію]. № 30—26.XI-17 г. Последний №—? [въ нашемъ распоряженіи последнимъ былъ № 41—10.XII-17 г.].

174 [1918]—Революціонный Голос. Органъ с.-д. большевиковъ и лѣвыхъ с.-р. Редакторъ-издатель *П. А. Гавриловъ*.

Тип. Э. П. Карликъ. (53 × 35). 2 стр., цена 15 коп.

Текст—въ 5 стб. [Имеется одна статья на укр. яз.].

«Да здравствуетъ Совѣтская Власть на Украинѣ!»

№ 1—14/1.IV-[18 г.].

Являлась, очевидно, продолженіемъ «Голоса Революціи» (см. № 65).

С № 2 выходила под названием: Революціонный Голосъ. Органъ большевиковъ и лѣвыхъ с.-револ. Тип. газеты «Вечернія Новости». № 2—21.8.IV-18 г. [очевидно, последний]. После закрытія «Рев. Голоса» вместо него сталъ выходить подпольный «Голосъ Пролетарія» (см. № 64). [Описано по № 2]. [Изъ статьи «Насильники и насельники» въ № 2 на 2-ой стр.: «Дѣло о «Голосѣ Революціи» передано окружному суду и редакція будетъ предъявлено обвиненіе по 1034 ст. за возбужденіе одной части населенія противъ другой...»].

175 1919—Родная Степь. Еженедѣльное приложеніе къ органу союза нѣмцевъ-колонистовъ Черноморскаго края „Ферейнсботѣ“. „Родная Степь“ выходитъ одинъ разъ въ недѣлю, а именно по вторникамъ. Годъ изданія первый. Редакторъ—*Г. Таубергеръ*.

Тип. Нѣмцевъ-колонистовъ Черноморскаго края. (45 × 36), 2 стр., цена 2 руб.

Текст—въ 4 стб.

№ 1—3/16.XII-19 г.

Последний №—? [въ нашемъ распоряженіи последнимъ былъ № 5—31.XII-19 г., 13.I-20 г., м. б., последний вообще].

См. «Vereinsbote» (см. № 425).

[Изъ № 1 «Родная Степь»: «Родная Степь», какъ еженедѣльное приложеніе къ «Вѣстнику Союза» (Ферейнсботѣ), имѣетъ освѣдомительную задачу. Она желаетъ познакомить

ненѣмецкое населеніе, живущее с нѣмцами-колонистами въ добрососѣдскихъ отношеніяхъ, съ тѣми цѣлями и задачами, которыя колонисты преслѣдуютъ, соединившись въ Союзъ нѣмцевъ-колонистовъ Черноморскаго края... Задача и цѣль «Родной Степи» сблизить... сознательныя силы нѣмецкаго и ненѣмецкаго деревенскаго населенія. дать имъ возможность подѣлиться взглядами и соображеніями по насущнымъ вопросамъ сельской жизни, столкнуться по нимъ и намѣтить пути и средства для ихъ разрѣшенія... Г.Т.».]

- 176** 1917. 1918. 1919—**Родная Страна**. Органъ Независимой Политической и Церковно-Общественной Русской Мысли. Годъ изданія первый. [С № 32 | 3.I-18 г. |— Годъ изданія второй]. Редакціонно-издательскій комитетъ Прот. *М. Шаравскій*. Свящ. *Г. Лысякъ*. Свящ. *А. Введенскій*. *Ө. М. Чеботаревъ*.

Изданіе духовенства и мірянъ херсонской епархіи. Тип. епарх. дома. (60 × 42, 50 × 35), 2—6 стр.

Цена 20—70 коп.

Текст—в 2—6 стб.

№ 1—23.XI-17 г.

Последній № в 1917 г.—№ 31—31.XII.

Первый № в 1918 г.—№ 32—3.I.

№ 40—20.I-18 г., когда газета временно приостановилась до 21/8.III-18 г., вследствие занятія типографии большевиками.

[В № 1 имеется объявленіе: «Подписчикамъ газеты «Южная Русь», приостановленной по независящимъ отъ редакціи обстоятельствамъ 26 минувш. октября, будетъ посылаться газета «Родная Страна»].

Выходила взаменъ закрытой газеты «Южная Русь» (см. № 211).

[Направленіе—см. газ. «Южная Русь» № 211].

С № 41 выходила под названіемъ: Родная Страна. Органъ Независимой Политической и Церковно-Общественной Национальной Мысли [с № 1 | 1/14.I-19 г. |— Годъ изданія третій]. Редакціонно-издательскій комитетъ. [с № 55 | 24.III/6.IV-18 г. | Редакц.-издат. комитетъ—Прот. *М. Шаравскій*. Свящ. *Г. Лысякъ*, Свящ. *А. Введенскій*, *Ө. Чеботаревъ*, с № 139 | 27.VII/9.VIII-18 г. | Редакц.-издат. комитетъ—Свящ. *Г. Лысякъ*. Свящ. *А. Введенскій*. Иером. *Антоній*, *Ө. М. Чеботаревъ*, с № 258 | 6/19.I-19 г. | Редакторъ—*Ө. М. Чеботаревъ*. Уполномоч. издательства свящ. *Г. Лысякъ*]. [С № 55 | 24.III/6.IV-18 г. |— Изданіе Съѣзда духовенства и мірянъ Херс. епархіи]. № 41—21/8.III-18 г. Последний № в 1918 г.—№ 253 [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 252—29.XII/11.I]. Первый № в 1919 г.—№ 1 [254]—1/14.I. № 320 [последній]—22.III/4.IV-19 г. [Незнач. ценз. пропуски].

- 177** 1920—**Родное Слово**. При ближайшемъ участіи академиковъ *И. А. Бунина* и *Н. П. Кондакова*. Изданія годъ первый. Редакторъ—*И. И. Варшавскій*.

Издательство «Благо Народа». Тип.—Одесса, Дерibasовская 12. (62 × 46, 62 × 42) 2—4 стр.

Цена 5—10 руб.

Текст—в 6—7 стб.

№ 1—14/27.I-20 г.

№ 10 [последній]—24.I/6.II-20 г.

Является продолженіемъ газеты «Южное Слово» (см. № 212).

[Направленіе—см. «Южное Слово»].

- 178** 1919—**Россія**. Одесское Изданіе. Главный редакт.—*В. В. Шульгинъ*. Редакт. одесск. изданія—*Е. А. Ефимовскій*.

Издатели: *В. В. Шульгинъ* и *В. Г. Юзефи*. Тип. «Культурно-Провс. О-ва». [с № 3 |24/11.1-19 г.]—Тип. Южно-Русск. Культурно-Провс. О-ва. (48×34), 4 стр., цена 50 коп. Текст—в 5 стб.

№ 1—22/9.1-19 г.

№ 15 [последний]—7.11/25.1-19 г.

[8.11-19 г. вышел листок под заглавием: «Отъ Редакціи газеты Россія», (47×32), 1 стр., в 3—4 стб. В нем опубликован приказ франц. командования в Одессе о закрытіи на 8 дней газеты «Россія». Из статьи *В. В. Шульгина* там-же:

«Распоряженіемъ генерала Д'Ансельма безъ объясненія причинъ закрыта на 8 дней газета «Россія». Но мы не предполагаемъ возобновить газету в этотъ срокъ, какъ намъ мило-ство разрѣшаетъ французскій генераль. Мы возобновимъ газету «Россію» тогда, когда наша совѣсть снова позволить намъ считать французовъ такими же искренними нашими друзьями, какими мы считали ихъ годъ тому назадъ, когда мы закрывали 54 года служившую своему родному краю газету «Кіевлянинъ»].

Преемницей «Россіи» с 22/9.11-19 г. стала газета «Южная Русь» (см. № 210).

[Направление резко монархически-националистическое].

179 1919—Русская Бессарабія. Общественная, Литературная и Политическая газета. Выходить временно 2 раза в [в № 2 |11/24.IX-19 г. |— въ] недѣлю по средамъ и воскресеньямъ. Редакторъ—*Н. П. Димитриу*.

Издатель: Издательство на паяхъ «Русская Культура». Тип. «Грядущій День». (61×46), 2 стр., цена 20 коп. (30 бани).

Текст—в 6 стб. [На первыхъ страницахъ русск. текст, на вторыхъ—параллельн. румынскій]. «Да здравствуетъ единая, великая, свободная и демократическая Россія. Да здравствуетъ нераздѣльная ея часть—русская Бессарабія!»

№ 1—8/21.IX-19 г.

Последний №—? [в нашемъ распоряженіи последнимъ былъ № 2—11/24.IX-19 г.].

180 1917—Русская Рѣчь. Ежедневная газета. Годъ изданія 13-й. Редакторъ—*Е. О. Вольскій*.

Издательство О-ва «Русская Рѣчь» въ лицѣ уполномоченнаго *Н. В. Азарова*. Печатается въ типографіи «Русская Рѣчь». (70×53, 66×53), 2—4 стр., цена 6 к.

Текст—в 7 стб.

Выходила с 6/19.XII-05 г.

№ 3343—1/14.1-17г.

Последний—№ 3397—7/20.III-17 г.

С 8/21.III-17 г. выходила под названіемъ «Свободная Россія» (см. № 183).

[Направление монархически-черносотенное].

181 1918—Русское Дѣло безпартійный органъ независимой демократической мысли. Ежедневная Газета. Редакторъ-Издатель—*Т. И. Паламарчукъ*.

Тип. С. М. Чобручера. (47×35), 2 стр., цена 30 к.

Текст—в 4 стб.

«Съйте разумное, доброе, вѣчное».

№ 1—12.IX н. ст.—18 г.

Последний №—?

Описано по № 1.

[Из передовицы «Къ гражданамъ»: «Борьба партійныхъ страстей... привела насъ къ глубокому убѣжденію, что дальше такъ жить нельзя... по мѣрѣ нашего разумѣнія и силъ, чуждые всякой партійности, мы, какъ пахарь будемъ рыть, выкорчевывать заросшую бурьяномъ бездѣля и многословія ниву нашей жизни... Мы зовемъ васъ, читатель, работать вмѣстѣ съ нами: мы зовемъ строить, создавать! Довольно разрушеній и крови! С Богомъ и вѣрой въ лучшіе дни за нужное дѣло...

[Ярко антибольшев. направленія].

И.К.С.].

182 1918—Свободная Мысль. Еженедѣльное издание подь редакціей *И. М. Радецкаго*. Ред.-Изд.—Почетный Вице-Президентъ Союза славянскихъ добровольцевъ *И. М. Радецкій*.

Тип. М. Прищепова. (51 × 35), 4 стр., цена 15—20 коп.

Текст—в 5 стб.

«Во имя свѣта, права, культуры, братства и свободы».

№ 1—[январь 1918 г.].

№ 5 [последний]—март 1918 года.

В мае месяце 1918 года взамен ее выходила газета «Настоящее и Будущее» (см. № 120).

[В каждом номере после заглавия имеется обращение: «Сердечно прошу содѣйствовать распространенію «Свободной Мысли».

Не только передовицы, но почти все статьи написаны самим Радецким].

[Интеллигентская газета, проповедующая панславизм и «республиканскую форму правления»; призывает к созданию отделения Международной Лиги прав человека; ведет яркую агитацию против германцев].

183 1917—Свободная Россія. Ежедневная газета. Годъ изданія 1-й. Редакторъ—*Е. О. Вольскій*.

Изд.—Уполномоченный по изданію *Н. В. Азаровъ*. Печатается въ собственной типографіи. Александровск. пр. д. Покровской церкви. (69 × 51), 2—4 стр., цена 6—8 коп.

Текст—в 6—7 стб.

До 7.20.III-17 г. выходила под названіем: «Русская Рѣчь» (см. № 180).

№ 1—8/21.III-17 г.

Последний—№ 6—13/26.III-1917 г.

[Из № 1—«На грани свободной Россіи» «...Не время предаваться, хотя бы вполне законнымъ, чувствамъ пьянящаго ликовація. Новую, свободную Россію еще нужно ковать, терпѣливо и долго. Новая Россія требуетъ отъ всѣхъ насъ трезваго неустаннаго труда. Новая Россія требуетъ отъ всѣхъ насъ жертвъ и жертвъ. Труда и жертвъ! Труда и жертвъ! Помните: злобный, мстительный, безпощадный врагъ [германцы] у самыхъ воротъ нашей дорогой, нашей любимой свободной и могучей Россіи. Дружно по мѣстамъ! За работу! На подвигъ!...]. [Из № 1294 | 8/21.III-17 г. | газ. «Маленькія Одесскія Новости» на 8-й стр. из статьи «Перебѣжчики»: «...Мѣстная правая газета «Русская Рѣчь» тоже отличилась. Какъ только опредѣлилась побѣда революціи, газета немедленно стала печатать сочувственныя новому строю статьи. А теперь «Русская Рѣчь» прекратилась и сегодня вмѣсто неявыходить «новая» газета подь названіемъ ... «Свободная Россія», направленія «прогрессивнаго». Перекрасились...

Не-фельетонистъ)].

184 1917. 1918—Свободное Слово. Органъ Независимой Русской Мысли. Выходитъ неперіодически [с № 4 | 12.I-18 г. |— Выходитъ ежедневно, кромѣ послѣпраздничныхъ дней, с № 7 | февраль 18 г. |— Выходитъ еженедѣльно]. Годъ изданія первый [с № 4 | 12.I-18 г. |— Годъ изданія второй]. Редакторъ-Издатель—*И. И. Дусинскій*.

Тип. С. Н. Скарлато. (53 × 35, 34 × 26), 2—6 стр., [в № 1 не указана цена. с № 2 | 6.II-17 г. |— 15 коп.].

Текст—в 3—4 стб.

№ 1—Ноябрь 17 г.

Последний № в 1917 г. № 3—«Рождество. 1917 года».

Первый № в 1918 г.—№ 4—12.I.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 7—февраль 1918 г., очевидно последний вообще].

[Из № 1 «На Новый Путь»: «...я рассчитываю... на поддержку членовъ «Русскаго

Народно-Государственного Союза», такъ какъ, не становясь официально партійнымъ органомъ Союза, «Свободное Слово» будетъ также служить его задачамъ, ибо его программа вполне соответствуетъ личнымъ взглядамъ автора... Первый номеръ настоящаго изданія выходитъ въ довольно большомъ количествѣ экземпляровъ и распространяется безвозмездно какъ въ Одессѣ, такъ и по всей Херсонской губернии. Это оказалось возможнымъ потому, что № 1 «Свободнаго Слова» одновременно служить агитационнымъ цѣлямъ «Русскаго Народно-Государственного Союза», выставившаго свой списокъ по выборамъ въ Учредительное Собраніе. По желанію составителей въ списокъ включена и фамилія автора этихъ строкъ, какъ основателя и предсѣдателя Союза.

Ив. Дусинскій (Черноморь)].

185 1919—Свободное Слово. Ежедневная Газета. Органъ Независимой Мысли подъ редакціей художника *С. Н. Отто*.

Тип. Кооперативнаго Товарищества—Пушкинская 39 [в № 7 | 6.IX-19 г. | — Тип. Э. П. Карликъ]. (54 × 40, 37 × 27). 1—2 стр., цена 3 руб. [в № 6 | 31.VIII-19 г. | нетъ обозначенія цевы].

Текст—в 1—6 стб.

«Оружіе свободныхъ людей—свободное слово».

Сначала выходила в Николаеве подъ заглавиемъ: «Свободное Слово Краснаго (sic) Морьяка». № 1 вышел 20.V-19 г.

Первый № для Одессы—? [в нашем распоряженіи, первымъ былъ № 4—29.VIII-19 г.].

Последній №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 7—6.IX-19 г., о прекращеніи газеты см. выписку изъ газеты «Бѣшенная Тетка»].

[Изъ № 6 | 31.VIII-19 г. | — «Отъ редакціи»: «Злонамѣренные лица съ наглой беззащитностью распространяютъ по городу лживые слухи о томъ, что повстанческая [контр-революционная] газета «Свободное Слово», издававшаяся раньше въ Николаевѣ, теперь прекращаетъ свое существованіе... Редакція, со своей стороны, считаетъ своимъ долгомъ заявить, что «Свободное Слово» и впредь будетъ провозглашать принципы, ведущіе къ возстановленію... Единой Россіи. Мы будемъ всѣми силами привѣтствовать великую Добровольческую армію... Редакція»].

186 [1918]—Свѣтлый День. Газета безработныхъ. Редакторъ-издатель *І. М. Марковъ*.

Тип. Э. П. Карликъ. (51 × 35), 2 стр., цена 20 коп. [В № 1 имеется объявленіе: «Газета отпускается безработнымъ въ теченіи всей страстной недѣли по себѣстоимости»].

Текст—в 5 стб.

№ 1—апрель [1918 г.].

Последній №—?

[Описано по № 1].

[В № 1 имеется объявленіе: «Слѣдующій номеръ газеты «Свѣтлый день» выйдетъ только послѣ того, какъ будетъ распроданъ весь первый номер».

Тамъ-же, изъ статьи «Интернаціональ»: «...брешь, пробитая русской революціей в стѣнѣ мірового империализма, создала во всѣхъ странахъ мощную волну забастовочнаго движенія съ протестами противъ войны, которая краснорѣчивѣе всего говоритъ о томъ, что хотя интернаціональ формально умеръ, но внутри массы международной арміи труда онъ живетъ. И послѣднее слово будетъ принадлежать третьему интернаціоналу»].

187 1919—Советская Власть. Ежедневная Газета. Изданіе Исполнительнаго Комитета Одесскаго Совета Рабочихъ, Крестьянскихъ и Красноармейскихъ Депутатовъ. Ред.—Редакционная коллегія.

Издатель: И.К.О.С.Р.К и К.Д. 7-ая Одесск. Сов. Тип. (49 × 37, 46 × 31), 4 стр., цена 1 руб. 1 руб. 25 коп.

Текст—в 3—5 стб.

«Пролетарии всехъ странъ, соединяйтесь!».

№ 1—7.VI-19 г.

№ 65 [очевидно, последний]—23.VIII-19 г.

188а 1919. 1920—Современное Слово. Издания год первый [с № 1 | 1.I-20 г. |—издания год второй]. Редактор—Академик *Д. Н. Овсяннико-Куликовский*.

Издатель *В. А. Поляков*. Тип. Акц. Ю.-Р. О-ва Печ. Дѣла [с № 39 | 28.XI/11.XII-19г. |—Тип. Акц. О-ва «Бр. Кульберг в Одессѣ»]. (76 × 48, 60 × 43), 2—6 стр., цена 5—10 руб. Текст—в 6 стб.

№ 1—13/26.X-19 г.

Последний № в 1919 г.—№ 64—31.XII/13.I-20 г.

Первый № в 1920 г.—№ 1 (65)—1/14.I.

№ 20 (84) [последний]—25.I/7.II-20 г.

На следующий день вышел «Бюллетень газеты Современное Слово» (см. 1886).

[В № 1 | 13/26.X-19 г. | имеется объявление: «Весь доход от продажи этого № поступит на нужды добровольческой армии для закупки теплых вещей»].

[О составе сотрудников см. выписку из газ. «Вѣшняя Тетка» (№ 22)].

[Либерально-буржуазн. направления].

1886 1920—Бюллетень газеты Современное Слово. Редактор—Редакционная коллегия.

Тип. Акц. О-ва «Бр. Кульберг». (70 × 30), 1 стр., цена 15 руб.

Текст—в 3 стб.

Вышел 26.I/7.II-20 г.

См. «Современное Слово» (см. № 188а).

189 1917. 1918—Солдатская Мысль. Ежедневная газета. 1-й годъ издания [с № 235 | 3.I-18 г. |—Второй годъ издания]. [В № 2 | 21.III-17 г. |—По уполн. ред. коллегии Редакторъ *А. Романовскій*, с № 3 | 22.III-17 г. |. Редакторъ—Предсѣд. редакц. комиссии *А. Романовскій*, в № 67 | 8.VI-17 г. |. Редакторъ—Предсѣд. редак. ком. *А. Кузнецовъ*, с № 68 | 9.VI-17 г. |. Редакционная комиссия, с № 71 | 14.VI-17 г. | нет указаний на редакцию, с № 101 | 20.VII-17 г. | Редакторы—*А. Кузнецовъ*, *Б. Лившицъ*, в № 169 | 11.X-17 г. |—нет указаний на редакцию, с № 170 | 12.X-17 г. | Редакторъ—*А. И. Бондаренко*].

[С № 71 | 14.VI-17 г. | Издательство Полкового Комитета ** полка]. Тип. Г. Тейтельбоймъ [с № 21 | 13.IV-17 г. | Тип. Успенская 77, с № 71 | 14.VI-17 г. | нет указаний на типографию]. (49 × 31, 33 × 24), 2—4 стр., цена 2—10 коп.

Текст—в 3—5 стб.

[С № 10 | 30.III-17 г. | до № 70 | 11.VI-17 г. | то на 1-ой, то на 2-ой или 3-й стран. имеется лозунг: «Да здравствует демократическая республика!»]

№ 1—19.III-17 г.

Последний № в 1917 г.—№ 234—31.XII.

№ 235—[последний]—3.I-18 г.

В качестве приложения с 4.VIII-17 г. выходила «Салдатыска Думка» (см. № 8а).

[В № 235 имеется объявление «Къ подписчикамъ «Солдатской Мысли»: «Редакция газеты «Солдатская Мысль» извѣщаетъ тов. подписчиковъ, что, въ виду прекращенія выхода полковой газеты «Солдатская Мысль», взаменъ ея будетъ высылаться газета такого же направленія «Голосъ Пролетарія». См. «Голосъ Пролетарія» (№ 64)].

[Из № 7 | 26.III-17 г. | «Отъ редакціи»: «Привѣтствуя введеніе полного воскреснаго отдыха типографскихъ рабочихъ, редакція доводитъ до свѣдѣнія товарищей, что газета «Солдатская Мысль» по понедѣльникамъ выходить не будетъ...».

Объявления относительно этого имеются в большинстве газет за этот период.

[Из № 1 «Отъ редакціи»: «...Наша основная задача—дать товарищамъ простую, доступную во всѣхъ отношеніяхъ, газету, въ которой просто и ясно должны освѣщаться происходящія великія событія, чтобы каждый товарищъ могъ ясно и опредѣленно представить себѣ все происходящее вокругъ... Другой нашей задачей является освѣщеніе дѣятельности новаго правительства—правительства пользующагося довѣріемъ народа и удовлетворяющаго его требованія...»

Из передовицы № 71 [14.VI-17 г.]: «Съ сегодняшняго дня наша газета выходитъ при новомъ составѣ редакціи... Пока мы добились только одного, неотъемлемого и великаго права свободно и честно исполнять свой долгъ передъ своимъ изстрадавшимъ народомъ. Къ скорѣйшему и полному исполненію этого долга зовемъ мы васъ... проливающихъ свою кровь во имя свѣтлаго будущаго, во имя незабываемаго укрѣпленія народной свободы на началахъ возвышенныхъ волею революціонной демократіи въ лицѣ совѣтовъ Солдатскихъ и Рабочихъ Депутатовъ... В №№ за данный периодъ ведется агитация за список № 19 (С.-Р.) и № 3 (Р.С.Д.Р.П.) при выборахъ в советы.

Из № 170 [12.X-17 г.] «Отъ Редакціи»: «Наша газета «Солдатская Мысль» является органомъ полкового совѣта. На дняхъ полковой совѣтъ... огромнымъ большинствомъ вынесъ резолюцію, въ силу которой редакція съ настоящаго дня становится на путь послѣдовательнаго интернационализма... Во имя скорѣйшаго заключенія всеобщаго мира, скорѣйшаго созыва Учредительнаго Собранія... редакція будетъ бороться за передачу всей полноты власти рабочимъ, солдатамъ и бѣднейшимъ крестьянамъ, т. е. совѣтамъ и другимъ революціонно-демократическимъ организациямъ...

Из № 235 «Къ товарищамъ-читателямъ»: «...10 марта [ошибочно вм. 19 марта] 1917 года вышелъ первый номеръ «Солдатской Мысли»... Ставъ на путь демократизма, «Солдатская Мысль» пользовалась уваженіемъ не только солдатъ, но и частныхъ читателей. И съ первыхъ же дней тиражъ ея неимоვნно выросъ... Русская революція ширилась и вмѣстѣ съ нею солдатская масса революционизировалась. И контръ-революціонный мятежъ Корнилова окончательно опредѣлилъ позицію доселѣ демократической «Солдатской Мысли». Не могло быть двухъ мнѣній... Истинные друзья его [т. е. народа]—большевики. 9-го октября состоялось общее собраніе 49-го полка, на которомъ рѣшено было придать газетѣ чисто интернациональное направленіе, избравъ редакторомъ ея А. И. Бондаренко... В ней стали сотрудничать представители большевистскаго теченія: т.т. Воронскій, Зельцеръ, Заславскій, Макаръ, Юдовскій... Украинцамъ не понравилась ростъ большевистскаго теченія... Не давъ полку все время пополненія, удаливъ всѣхъ неукраинцевъ, Рада была увѣрена, что она задавила «Солдатскую Мысль» Но это не помогло. Газета попрежнему выходила. Рада прибѣгла къ послѣднему средству. Въ послѣднихъ числахъ декабря было отдано распоряженіе о расформированіи полка. Пришлось подчиниться. И полкъ пересталъ существовать. Вмѣстѣ со смертью полка умерла и «Солдатская Мысль»... Г. Зельцеръ].

190 1918—**„Спрос и Предложеніе“**. Листокъ Объявленій. Редакторъ Г. Балин.

Издатель—«Пресп.» [в № 4 [18/5.V-18 г.]—№ 5 [22/9.V-18 г.] Издатель—«Пресп» (Игнатъев, Балин, Шпехт), в № 6 [23/10.V-18 г.] Издатель—«Пресп» (Игнатъев, Балин), с № 7 [24/11.V-18 г.] Издатель—«Пресп»—группа б. офицеров, с № 21 [18/5.VI-18 г.]—Издатель «Пресп». Тип. Т-ва Селянской Самоосвѣти [в № 15 [7.VI/25.V-18 г.] Тип. Головн. Губерн. Коменд. Херсонщины, с № 16 [8.VI/26.V-18 г.]—Тип. Штаба Херс. Корпусн. района, с № 18 [11.VI/29.5-18 г.]—Тип. Головн. Губерн. Коменд. Херсонщины, в № 31—2.VIII(20.VII)-18 г. «Центральная» типогр. Н. Лемберга), (34×24), 4 стр., цена 15—30 коп.

Текст—в 3—4 стб.

№ 1—14.V.18 г.

Последній №—? [в нашемъ распоряженіи послѣднимъ былъ № 31—2.VIII/20.VII-18 г.]

191 1921—**Станок**. Ежедневная рабочая газета. Изданіе Одес. Гор. Совета Рабочихъ Депутатовъ и Губпрофсовета. Редакторъ А. Л. Курск.

7-я Сов. тип. (53 × 38, 36 × 20), 2—6 стр., цена 5 руб.

Текст—в 3—7 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 1—2.II-21 г., № 71—30.IV-21 г.

С № 72 выходила под названием: Станок. Ежедневная газета Одесского Совета Рабочих Депутатов и Губпрофсовета. (До № 75 [7.V-21 г.] нет указаний на цену; с этого номера цена—5 руб.). № 72—1.V-21 г., № 117—28.VI-21 г.

С № 118 выходила под названием: Станок. Газета Одесского Горсовета и Губпрофсовета. [С № 208 [19.X-21 г.]—Год издания 1-й]. [С № 182 [15.IX-21 г.] Редактор—Я. Иполитов, с № 208 [19.X-21 г.] Редактор—А. Курс, с № 267 [27.XII-21 г.] Редактор—Ю. Золотарев]. 9-я Сов. Тип. [с № 253 [10.XII-21 г.]—4 Госуд. тип.] [с № 219 [1.XI-21 г.] не указана цена В № 218 [30.X-21 г.] имеется объявление, что на ноябрь мес. партийным и военно-полит. организациям газета будет отпускаться бесплатно, для учреждений, кооперативов и т. д. установлены разные льготы. тарифы—от 12500 руб. до 20000 руб. за экземпляр в месяц, в розничной продаже—1000 руб. за экземпляр]. [С № 181 [14.IX-21 г.] указан тираж—3200 экз.]. № 118—29.VI-31 г. Последний № в 1921 г.—№ 271—31.XII. В 1922 г. ее заменяла газета «Рычаг. Ежедневная газета Одесского Губпрофсовета».

192 1918—Старая Одесская Брачная Газета. (Годъ Изданія Третій). Выходить разъ в недѣлю. Редакторъ-издатель Л. I. Бродскій.

Тип. М. Л. Квасвицкаго и А. В. Баршахъ. (37 × 27, 36 × 27), 4—6 стр, цена 25 коп.
Текст—в 4 стб.

№ 1 вышел в ноябре 1913 г.

Первый № после перерыва—№ 42—июнь 1918 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 46—июль 1918 г.].

[В № 42 имеется объявление «Къ свѣдѣнію читателей и объявителей»: «Настоящее изданіе является продолженіемъ выходившей уже два года—въ 1913 и 1914 г.г. «Одесской Брачной Газеты». Въ отличіе отъ выходящей въ Одессѣ Брачной Газеты, наше изданіе называется «Старой Одесской Брачной Газетой»].

[В № 42 на 2-ой стр. имеется объявление «Отъ Редакціи»: «Больше трехъ лѣтъ прошло съ тѣхъ поръ, какъ вышелъ послѣдній номеръ нашей «Одесской Брачной Газеты». Начавшись съ выходомъ въ 1913 году, наша газета быстро выдѣлилась изъ цѣлаго ряда подсобныхъ изданій, завоевала симпатіи публики и къ серединѣ 1914 г. достигла тиража до 20.000. Но возгорѣвшійся міровой пожаръ заставилъ насъ прекратить изданіе нашей газеты...
Редакція»].

193 1920—Стенная Газета Роста. Стінна Газета Роста.

Тип. Александровскій просп. № 11 [с № 2 [3.III-20 г.]—Тип. Екатерининская, 8]. (68 × 37, 56 × 41), 1 стр.

Текст—в 2—4 стб. [В № 1 [18.II-20 г.] имеются две статьи на укр. яз.].

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

«Пролетарі всіх країн, єднайтесь!».

№ 1—18.II-21 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—6.III-20 г.].

194 1918—Студенческая Газета. Орган Экономическаго Отдѣла Совѣта Студенческихъ Представителей. [В № 2 [1/14.XI-18 г.]—Выходит еженедѣльно]. Редактор—А. А. Смирнитскій.

Издатель: Экономическій Отдѣл при С.С.П. «Центральная» тип. Н. Лемберга. (35 × 28), 2—4 стр., цена № 1 [1.XI/19.X-18 г.] 50 коп., № 2 [1/14.XI-18 г.]—30 коп.

Текст—в 3 стб.

№ 1—1.XI/19.X-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—1/14.XI-18 г.].

[Из передовицы № 1: «... Не задаваясь целью широко освѣщать политической моментъ... рѣшил отдѣл дать на этихъ страницахъ самое широкое освѣщеніе академической жизни студенчества, особое вниманіе удѣляя вопросамъ экономическаго положенія студенчества и дѣятельности возникшихъ в средѣ его научных, литературныхъ и художественныхъ кружковъ и организацій...].

195 1917—**„Студенческіе Отклики“**. Органъ Комитета Объединеннаго Соціалистическаго Студенчества г. Одессы. Выходитъ еженедѣльно. I-ый годъ изданія. Редакторъ—коллегія.

Издатель—К.О.С.С.г.О. Центральная тип. (47 × 31), 4 стр., цена 10 коп.

Текст—в 4 стб.

№ 1—5.VIII-17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 8—24.IX-17 г.].

196 1917—**Сынъ Народа**. Органъ Центрального Комитета Новороссійскаго Студенчества г. Одессы [с № 2 |17/30.III-17 г. |— Органъ Центрального Комитета Новороссійскаго Студенчества. Одесса]. I г. изданія. Редакторъ—А. Физдель [№ 5 |21.III-17 г. |, № 9 |25/8.III-17 г. | и № 17 |7/20.IV-17 г. |— безъ обозначенія редактора, с № 6 |22/4.III-17 г. | Редакторъ—Редакціонная Коллегія, в № 11 |29/12.III-17 г. | Редакторъ—Коллегія, с № 12 |30/13.III-17 г. | Редакторъ—Редакціонная Коллегія, с № 15 |5/18.IV-17 г. | Редакторъ—Ц.К.О.Н.С., с № 19 |9/22.IV-17 г. | Редакторъ-издатель—Ц.К.О.Н.С.].

Издатель Ц.К.О.Н.С. [с № 13 |31/14.III-17 г. | Издатель—Ц.К.О.Н.С., в № 18 |8/21.IV-17 г. | нетъ обозначенія издателя, с № 19 |9/22.IV-17 г. | Редакторъ-издатель—Ц.К.О.Н.С.]. «Центральная» тип. (43 × 32), 4—6 стр., цена 5 коп.

Текст—в 4 стб.

«Да здравствуетъ демократическая республика!» [С № 9 |25/8.III-17 г. | этотъ лозунгъ помещенъ на 2-й страницѣ].

До выхода данной газеты выходилъ «Бюллетень Центрального Комитета Новороссійскаго Студенчества» (см. № 33).

№ 1—16/29.III-17 г., № 23—14/26.IV-17 г.

[Из передовицы № 1: «... Наша газета ставитъ своей священной обязанностью всѣми имѣющимися въ ея распоряженіи силами содѣйствовать разрѣшенію тѣхъ задачъ, которыя стали теперь передъ русской печатью. а участіе въ организаціи побѣды считаетъ своимъ первымъ долгомъ. Съ этой целью наша газета, какъ органъ мѣстнаго студенчества, беретъ на себя освѣщеніе и направленіе дѣятельности этого студенчества... нашъ органъ ставитъ себѣ еще целью всемѣрно содѣйствовать этому братскому единенію [т. е. студенчества с рабочими, солдатами, матросами] и использовать такое единеніе для проведенія въ рабочія и военныя массы лозунговъ солидарности и дисциплины и для просвѣдительно-агитаціонной дѣятельности вообще въ этихъ кругахъ. Наша газета, однако, не намѣрена ограничиться ролью чисто мѣстнаго органа—она считаетъ необходимымъ... содѣйствовать дѣлу объединенія всего студенчества Россіи... Итакъ, товарищи и граждане, впередъ со знаменемъ свободы].

С № 24 выходила подъ названіемъ: Сынъ Народа. Органъ Центрального Комитета объединеннаго Студенчества г. Одессы. Редакторъ—коллегія. Издатель—Ц.К.О.С.г.О. № 24—15/27.IV-17 г. Прекратилась на № 69—9/22.VI-17 г. [В № 69 на последней страницѣ имеется объявленіе «Отъ издательства газеты «Сынъ народа»: «Издательство газеты «Сынъ Народа» объявляетъ, что съ сего дня прекращается изданіе газ. «Сынъ Народа...»].

- 197** 1919. 1920—**Сынъ Отечества** ежедневная общественная и политическая газета. Одесса. [С № 5 | 21.VIII 19 г.]—Вечернее издание]. Редакторъ—Редакционная коллегія. [С № 10 | 27.VIII-19 г.] Редакторъ—*Конст. Бельговскій*, с № 59 | 25.X-19 г.] Редакторъ—*С. М. Кельницъ*].

Издатель: Издательство на паяхъ «Русская Культура» [с № 38 | 1.X-19 г.] Издательство на паяхъ «Русская Культура» въ лицѣ *Н. К. Клименко*, с № 57 | 23.X-19 г.] Издатель—*Н. К. Клименко*, учредитель издательства на паяхъ «Русская Культура». Тип.—Александр. просп. д. Покровск. церкви [с № 12 | 29.VIII-19 г.] Тип. «Русская Культура». Александровск. просп. д. Покровской церкви, с № 27 | 17.IX-19 г.]—Тип. Александров. просп. д. Покровск. церкви]. (60 × 40, 44 × 27), 2—4 стр., цена 2—5 руб. Текст—в 4—6 стб.

«Нашъ Девизъ: Единая, Великая, Недѣлимая, Демократическая Россія—черезъ сильную патриотически настроенную народную армію, созданную единеніемъ всѣхъ народныхъ силъ».

№ 1—16/29.VIII-19 г.

Последний № в 1919 г.—№ 112—31.XII.

Первый № в 1920 г.—№ 113—2.I.

№ 121 [последний]—13.I-20 г.

Продолжалась под названіем: «Отечество...» (см. № 153).

[Монархически-белогвардейск. направленія].

- 198** 1919—**Тайны Краснаго Флага**. Народный Еженедѣльникъ. Редакт. издат. *В. В. Отто*.

Тип. С. Н. Скарлатто. (35 × 28), 4 стр., цена 50 коп.

Текст—в 3 стб. Иллюстр.

В конце 1918 г. выходила в Киеве. После утверждения Советской власти там перешла в Одессу.

№ 1 (№ 8)—24.II-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 5 (12)—24.III-19 г.].

[Добровольческ. ориентации; ставила себе основною задачею яростную агитацию и клевету против Советской власти и большевиков].

- 199** 1918—**Торгово-Промышленная Газета**. Основатели: *С. А. Морозовъ* и *М. Г. Берлацкій* [с № 17 | 14.IX-18 г.]—Основатель *С. А. Морозовъ*. Zeitung f. Handel u. Industrie. Gründer: *S. Morozow* und *M. Berlatzky* [с № 13 | 6.IX-18 г.] нет парал. нем. текста в заглавіи. [С № 13 | 6.IX-18 г.]—Годъ Изданія I-й.] [С № 21 | 19.IX-18 г.]—Выходитъ ежедневно]. Редакторъ—*М. Г. Берлацкій* [с № 17 | 14.IX-18 г.] Редакторъ—*С. А. Морозовъ*].

Издатель: *С. А. Морозовъ* [с № 17 | 14.IX-18 г.] Редакторъ-издатель—*С. А. Морозовъ*. Южная тип. [с № 5 | 15.VIII-18 г.]—Тип. «Одесскаго Городскаго Общественаго Управленія», с № 18 | 15.IX-18 г.]—Тип. Швейцера, аренд. III. Буриштейномъ и К-о]. (54 × 36, 50 × 34), 4 стр., цена 50 коп.

Текст—в 4—5 стб.

№ 1—18/31.VII-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 23—21.IX-18 г.].

[Ценз. пропуски].

- 200** 1919—**Торгово-Промышленный Югъ**. Органъ экономическаго возрожденія Одессы. Общественно-политическ. и экономическая газета, выходитъ 2 раза въ недѣлю. Редакторъ-Издатель—*Э. Е. Шестопаль*.

Тип. «Спортъ и Наука». (50 × 40, 40 × 25), 2—4 стр., цена 5 руб.

Текст—в 3—5 стб.

№ 1—26.VIII-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—29.VIII-19 г.].

[Газета, поддерживавшая интересы крупной буржуазии. Добровольческой ориентации].

201 [1919]—Утро Одессы. Ежедневная литературная, политическая, экономическая и общественная газета. Редакторъ—*Д. Шперлингъ.*

Тип. И. Цисина и Ройхмана. (43 × 30), 2 стр., цена 3 руб.

Текст—в 2—4 стб.

№ 1—2.IX-[1919 г.].

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Листок без определенно-выявленной политич. физиономии, предназначенный для обслуживания обывательской массы].

202, 1918—Ученическая Мысль. Издание Союза Учащихся гор. Одессы. Годъ изданія I-й. Отвѣтств. редакторъ—*Г. М. Редакц. коллегія Л. Штрегнеръ, Л. Биньманъ и Корелицкій.* Уполномоченный—*М. Гулько.*

(35 × 26), 4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 4 стб.

№ 1—январь 1918 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

203 1917—Ученическій Листокъ. Издание Редакціонно-Издательской Секціи Ученической Организациі гор. Одессы. [Выходила неопределенно].

Тип. «Энергія» Б. М. Сагала. (36 × 25, 32 × 22), 4 стр., цена 10 к.

Текст—в 3—4 стб.

№ 1—1.X-17 г.

[Из № 1 «Къ учащимся»: «Товарищи! Наступили тяжелые дни. Мы, учащиеся, не входящіе въ такъ называемый Общеученической союзъ, принимающій въ свою среду исключительно учащихся послѣднихъ трехъ классовъ средне-учебныхъ заведеній, имѣемъ право и обязанность соорганизовываться, вслѣдствіе предстоящаго разрѣшенія Учредительнымъ Собраніемъ и мѣстными самоуправленіями серьезныхъ и важныхъ для насъ вопросовъ. Мы должны соорганизованной, сплоченной массой потребовать учрежденія бесплатной и обязательной для всѣхъ визшей школы, дабы всѣ были грамотны... Товарищи, объединяйтесь вокругъ своей организациі. Въ единеніи сила.

Центральный Комитетъ Ученической
Организ. г. Одессы.

Въ члены ученической Организациі
принимаются учащиеся обоого пола
не моложе 15 лѣтъ»].

С № 2 выходила под названием: Ученическій Листокъ. Издание Ученической Организациі гор. Одессы. [В № 3 | декабрь 1917 г. | подзаголовок написан маленькими буквами, кроме слова «Одессы»]. [Выходила неопределенно]. [В № 3 | дек. 1917 г. |— Годъ изданія I-й] Редакторская Коллегія [в № 3 | дек. 1917 г. |— Редакціонная Коллегія У.О.Г.О.] [В № 3 | дек. 1917 г. | нетъ указанія на типографію]. № 2—22.X-17 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—дек. 1917 г.].

204 [1918]—Учредительное Собраніе. Издание Одесскаго Комитета Рос. Соц.-Демократ. Рабочей Партіи (объед.-меньшев.). [Одновременно].

(51 × 35, 27 × 35), 6 стр., цена 25 коп.

Текст—в 5 стб.

«Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партія».

«Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!»

[Не датирована. Вышла в дѣв. 1918 г., непосредственно после ликвидации Учредительного Собрания с резкой критикой большевиков].

205 1919—**Факел**. Орган Молодого Революціоннаго Интернаціонала „Моревинт“. Издатель—Редакціонная Коллегія Исп. Ком. „Моревинт“.

(32 × 24), 4 стр.

Текст—в 3 стб.

«Единый Революціонный фронт».

«Вся власть Совѣтам!»

№ 1—февраль 1919 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Подпольно].

[Из статьи «От редакціи»: «...Единому империалистическому фронту должен быть противопоставлен единый революціонный фронт борцов за социализм, за рабоче-крестьянскую Совѣтскую Власть. К единенію всѣхъ революціонныхъ сил под красные знамена революціоннаго социализма—будет прежде всего звать наш орган. Не придерживаясь никакой партійной программы, а объединяя вокруг себя всѣхъ стоящих на платформѣ Совѣтской Власти,—наш орган призван освѣщать жизнь трудящихся Украинны, звать их к смѣлой самоотверженной борьбѣ и как факел освѣщать им путь...»].

206 1918—**Церковное Слово**. (Выходитъ по воскресеньямъ). Годъ изданія первый. Подъ редакціей миссіонера *М. П. Тимофеева*.

Изданіе Одесскаго Братства ревнителѣй Православія. Петроградская скоропечатня В. И. Зернышкина. (35 × 22), 4 стр., цена 15 коп.

Текст—в 3 стб.

№ 1—?

Последний №—?

[Описано по № 2—18.III-18 г.].

207 [1919]—**Щеткой по Лысинѣ**. Еженедѣльный и вообще органъ, выходящій изъ головъ лучшихъ и среднихъ литературныхъ силъ (каждая не меньше 25-ти лошадиныхъ). Просятъ не смѣшивать со слѣпой кишкой. Ред.-изд. *Б. Бобовичъ*.

Тип. И. Цисина и И. Ройхмана. (42 × 28), 2 стр., цѣна 3 рубля. (Одна щетка стоитъ дороже. А лысина—пустяки?!).

Текст—в 2—4 стб.

«Первый блинъ полит-комомъ!»

«Лѣсъ рубятъ—Щепкинъ [комиссар по народному образованію при Сов. власти в Одессе в 1919 г.] летитъ!»

№ 1—[не датирован, вышел в конце августа или в начале сентября 1919 г.].

Следующій №, бывший в нашем распоряженіи, вышел под названіемъ: «Щеткой по Лысинѣ. Отнюдь не музыкальный и отнюдь не физиологическій органъ ударной и хлесткой сатиры. Выходитъ въ ненастные погоды въ глубокихъ галошахъ пессимизма. Имѣетъ свой уголь зрѣнія съ кухней и удобствами. Газета выходитъ по воскреснымъ днямъ. Ненастная погода снимкамъ не мѣшаетъ. Годъ изданія потрясающій. Однихъ ежедневныхъ газетъ двадцать четыре. Цѣна №-ра съ освѣщеніемъ и услугами 3 рубля. Можно пользоваться телефономъ. {Часть текста напечатана верх ногами, что объясняется в обращеніи «Отъ редакціи» тем, что редактор заболелъ «спекулятивитомъ», наборщики

выявили признаки психического расстройства и т. д.]. Данный № не имеет ни нумерации, ни даты. Вышел, очевидно, в сентябре 1919 г. Вышли ли еще дальнейшие номера, нам не удалось установить.

208а [1920]—Югроста. Издание Южного Областного Отделения Всеукраинского Бюро „Роста“. Выходит ежедневно в 4 часа дня [с № 25 | 6.V-20 г.] — Выходит ежедневно в 5 час. дня, с № 68 | 28.VI-20 г.] — Выходит ежедневно в 6 час.]. Ответственный редактор—*Мих. Кольцов*. [с № 38 | 22.V-20 г.] Ответственный редактор—*П. Л. Орешников*].

Заведывающий «Югроста» *М. Анский* [с № 38 | 22.V-20 г.] — *В. И. Нарбут*. Тип. Производственного Кооператива «Печатник». (72 × 51, 72 × 48), 1 стр.

Текст—в 4—6 стб.

[С № 13 | 21.IV-20 г.] — «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

В феврале и марте месяцах 1920 г. выходила под названием: «Стенная газета Роста» (см. № 193).

№ 1—? [в нашем распоряжении первым был № 2—6.IV-20 г.], № 90—23.VII-20 г.

С № 91 выходила под названием:

208б [1920]—Одукроста. Издание Одесского Областного Отделения Всеукраинского Бюро „Роста“. Выходит ежедневно в 6 час. веч. Ответственный редактор—*П. Л. Орешников*.

Заведующий «Югроста» *В. И. Нарбут* [с № 92 | 26.VII-20 г.] — Заведующий «Одукроста» *В. И. Нарбут*. 9-ая Советская тип. (70 × 47), 1—3 стр.

Текст—в 4—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 91—24.VII-20 г., № 128—8.IX-20 г.

С № 129 выходила под названием:

208в [1920]—Одукроста. Видання Одеського Обласного Відділу Всеукраїнського Бюро „Роста“. Виходить щоденно в 5 годин вечера. Відповідальний редактор—*П. Л. Орешників*.

Завідуючий «Одукроста» *В. І. Нарбут*. 9-а Радянська друк. (72 × 39), 1 стор.

Текст—на 3—6 шп. [Де-які статті—укр. мовою, все останнє—рос. мовою].

«Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»

№ 129—9.IX-20 г., № 169—27.X-20 г.

С № 170 выходила под названием:

208г [1920]—Одукроста. Издание Одесского Областного Отдела Всеукраинского Бюро „Роста“. Выходит ежедневно в 4 часа вечера. Ответственный редактор—*П. Л. Орешников*.

Заведующий «Одукроста» *В. И. Нарбут*. 9-я Сов. тип. (70 × 51, 70 × 40), 1—3 стр.

Текст—в 3—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 170—28.X-[20 г.], № 185—15.XI-[20 г.].

№ 186 вышел под названием:

208д [1920, 1921]—Югроста. Издание Южного Областного Отдела Всеукраинского Бюро „Роста“. Выходит ежедневно в 4 часа вечера. Ответственный редактор—*П. Л. Орешников*.

Заведующий «Югроста» *В. И. Нарбут*. 9-ая Сов. тип. (70 × 55, 57 × 49), 1 стр.

Текст—в 2—6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 186—16.XI-[20 г.].

С № 187 выходила под названием: Югроста. Издание Южного Областного Отдела Всероссийского Бюро «Роста». [В №№ 1921 г.—Второй год издания]. № 187—17.XI-20 г. Последний № в 1920 г.—№ 225—31.XII. Первый № в 1921 г.—№ 1(226)—3.I. № 8 (233)—13.I-21 г.

С № 9 выходила под названием: Югроста. Издание Южного Областного Отдела Всеукраинского Бюро «Роста». Выходит ежедневно в 3 часа дня. [С № 22(247) |1.II-21 г.| нет указания на редактора]. № 9(234)—14.I-21 г., № 32(257)—14.II-21 г.

С № 33(258) выходила под названием:

208е [1921]—Одукроста. Издание Южного Областного Отдела Всеукраинского Бюро „Роста“. Выходит ежедневно в 3 часа дня [с № 46(266) |24.II-21 г.] — Выходит ежедневно в 4 часа дня]. Второй год издания.

Заведующий «Одукроста» *В. И. Нарбут*. 9-ая Сов. тип. (70 × 54, 55 × 44), 1 стр.

Текст—в 2—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 33(258)—15.II-21 г., № 41(267)—25.II-21 г.

[В данном названии имеется ошибка в номерации, а именно: между № 40(265) |23.II| и № 41(267) |25.II| вставлен № 46(266) |24.II|. В дальнейшем номерация продолжается правильно].

С № 42(268) выходила под названием:

208ж [1921]—Югукроста. Издание Южного Областного Отдела Всеукраинского Бюро „Роста“. Выходит ежедневно в 4 часа дня. Второй год издания.

Заведующий «Одукроста» *В. И. Нарбут* [с № 47(273) |4.III-21 г.] Заведующий «Югукроста»—*В. И. Нарбут*, с № 81(306) |14.IV-21 г.] Заведующий «Югукроста»—*А. Русанов*, с № 121(346) |3.VI-21 г.] Заведующий «Югукроста»—*Александр Курс*. 9-ая Сов. тип. (73 × 48, 50 × 41), 1 стр.

Текст—в 3—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 42(268)—26.II-21 г., № 123(348)—6.VI-21 г.

С № 124(349) выходила под названием: Югукроста. Стенная газета Южного Областного Отдела Всеукраинского Бюро «Роста». Заведующий «Югукроста»—*А. Курс*. № 124(349)—7.VI-21 г. № 126(351) [последний под этим названием]—11.VI-21 г.

С 13.VI-21 г. выходила под названием:

208з [1921]—Молот. Стенная газета Южного Областного Отделения Радио-Телеграфного Агентства Украины Ратау. Второй год издания. Выходит ежедневно в 4 ч. [с № 3(357) |15.VI-21 г.] — часа] дня.

Заведующий «Югукроста» *А. Курс* [с № 3(357) |15.VI-21 г.] Заведующий «Югратау» *А. Курс*, с № 16(370) |1.VII-21 г.] Заведующий «Югратау» *Александр Курс*. 9-ая Советская тип. (71 × 42, 44 × 33), 1—2 стр.

Текст—в 2—5 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь».

№ 1(352)—13.VI-[21] г., № 63(416)—27.VIII-[21] г.

С № 64(417) выходила под названием: Молот. Ежедневная вечерняя газета «Югратау» (Пушкинская 11). [С № 72(425) |12.IX-21 г.] Редактор-издатель «Югратау». Завед. «Югратау» *Александр Курс* [с № 72(425) |12.IX-21 г.] Редактор-издатель «Югратау» Цена 500 руб. № 64(417)—30.VIII-21 г. № последний—? [в нашем распоряжении последним был № 83(436)—24.IX-21 г.].

209 1917. 1918. 1919—**Южная Мысль**. (Выходить ежедневно въ 4 часа дня). Годъ изданія седьмой [в №№ 1918 г.—Годъ изданія восьмой, в №№ 1919 г.—Годъ изданія девятый]. Ответственный редакторъ—*А. Н. Папка* [с № 2104 | 18.I-18 г. | нет указания на редактора, с № 2155 | 6.IV-18 г. | Ответственный редакторъ—*Н. С. Ксидиасъ*].

Издатель *И. С. Ксидиасъ*. Тип. «Южной Мысли» *И. С. Ксидиаса* [с № 2105 | 20.I-18 г. |—Тип. «Южной Мысли», с № 2155 | 6.IV-18 г. |—Тип. «Южной Мысли» *И. С. Ксидиаса*]. (64×44), 1—4 стр. цена 5—65 коп.

Текст—в 7 стб.

Выходила с I.X-11 г.

Первый № в 1917 г.—№ 1782—I.I.

Последний № в 1917 г.—№ 2094—31.XII.

Первый № в 1918 г.—№ 2095—I.I.

Последний № в 1918 г.—№ 2364—31/18.XII.

Первый № в 1919 г.—№ 2365—1.I/19.XII-18 г.).

Последний—№ 2423—16/3.III-19 г.

[Левобуржуазн. направления].

210 [1919]—**Южная Русь**. Редакторъ—*Е. А. Ефимовскій* [с № 23 | 22/9.-III-19 г. | Редакторъ *Евгеній Ефимовскій*].

[С № 5 | 27/14.II-19 г. | Издатель—Товарищество «Россія», с № 19 | 18/5.III-19 г. | Издательство «Россія». Тип. Южно-Русского Посв. О-ва. (68×50, 50×35), 2—4 стр., цена 70 коп.—1 руб.

Текст—в 5—7 стб.

№ 1—22/9.II-19 г.

№ 34 [последний]—4.IV/22.III-19 г.

[Ценз. пропуски].

«Южн. Русь» являлась продолжением закрытой 8.II-19 г. газеты «Россія» (см. № 178).

[Направление—см. «Россія»].

211 1917—**Южная Русь**. Органъ Независимой Политической и Церковно-Общественной Русской Мысли. Годъ изданія первый. Редакціонно-издательскій комитетъ: Прот. *М. Шаравскій*, Свящ. *Г. Лысякъ*, Свящ. *А. Введенскій*, *Θ. М. Чеботаревъ*.

[С № 2 | 16.VII-17 г. |—Изданіе духовенства и мірянъ Херсонской Епархіи]. [С № 2 | 16.VII-17 г. |—Тип. Епархіального Дома]. (54×37, 51×35), 4 стр., цена 8—10 коп.

Текст—в 5 стб.

№ 1—15.VII-17 г.

№ 75 [последний]—25.X-17 г.

С 23.XI-17 г., взамен ее выходила газета «Родная Страна» (см. № 176).

[Относительно закрытия газ. «Южная Русь» см. статью *Е. Гороховской* «Большевики в Одессе в 1917 г.» в сборнике «Октябрь на Одешине. Одесса, 1927» стр. 314].

[Ярко националистическаго и клерикальнаго характера газета, монархическаго направления].

212 1919. 1920—**Южное Слово**. [С № 39 | 6/19.X-19 г. |—при ближайшемъ участіи академикъ *И. А. Бунина* и *Н. П. Кондакова*]. Изданія годъ первый [в №№ 1920 г.—Годъ изданія второй]. Редакторъ—Академ. *Д. Н. Овсяннико-Куликовскій* [с № 36 | 3/16.X-19 г. | Редакторъ-издатель—Представитель издательства на паяхъ „Русская Культура“ *Н. К. Клименко*, с № 50 | 19.X/1.XI-19 г. | Редакторъ-издатель—*Н. К. Клименко*, учредитель издательства на паяхъ „Русская Культура“].

Издатель: Издательство на паяхъ «Русская Культура» [в № 34 | 30.IX/13.X-19 г. | и № 35 | 1/14.X-19 г. | Издательство на паяхъ «Русская Культура» в лицѣ *Н. К. Клименко*]. Тип. издательства «Русская Культура» [с № 21 | 17/30.XI-19 г. | — Тип. Одесса, Александровск. просп. № 11]. (68×42, 51×38, 43×54), 2—6 стр., цена 3—5 руб.

Текст—в 5—7 стб.

№ 1—27.VIII/9.IX-19 г.

Последний № в 1919 г.—№ 111—31.XII/13.I-20 г.

Первый № в 1920 г.—№ 1(112)—1/14.I.

Последний №—? (в нашем распоряжении последним был № 9(120)—12/25.I-20 г., может быть последний для данного названия).

С 14/27.I-20 г., взамен ее выходила газета «Родное Слово» (см. № 177).

[Относительно перемены редакторов см. выписку из газ. «Бѣшенная тетка» (№ 22)].

[Газета, целиком и безоговорочно поддерживающая политическую программу Колчака].

213 1917. 1918. 1919. 1920—Южный Рабочій. Органъ Одесскаго комитета Россійской Соціалъ-Демократической рабочей партіи.

Тип. А. М. Швейцера [в № 2 | 21.III-17 г. |, № 3 | 24.III-17 г. |, № 5 | 2.IV-17 г. | и с № 9 | 16.IV-17 г. | нет указания на типографию]. (78×50, 45×32), 2—6 стр., цена 5 руб.

Текст—в 1—7 стб.

«Пролетаріи всѣхъ странъ, соединитесь!».

№ 1—16.III-17 г., № 13—28.IV-17 г.

С № 14 выходила под названием: Южный Рабочій. Ежедневная Газета. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соціалъ-Демократической Рабочей Партіи [с № 15 | 4/17.V-17 г. | — Соціалъ-Демократической Рабочей Партіи [с № 73 | 14/27.VII-17 г. | прибавлено еще—(меньшеви́ковъ)]. [В № 61 | 29.VI/12.VII-18 г. | Ответственные редакторы—*П. Н. Васильевъ, С. И. Мартьяновскій, П. Л. Тучапскій*; с № 62 | 1/14.VII-17 г. | *П. Н. Васильевъ, Б. Е. Гереминовичъ, С. И. Мартьяновскій, П. Л. Тучапскій*; с № 117 | 5/18.IX-17 г. | *П. Н. Васильевъ, Б. Е. Гереминовичъ, С. И. Мартьяновскій*; с № 120 | 8/21.IX-17 г. | *Б. Е. Гереминовичъ, С. И. Мартьяновскій*. В №№ данного названия то имеется обозначение редакторов, то его нет]. [С № 109 | 26.VIII/8.IX-17 г. | прибавляется к лозунгу: «Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая партія». № 14—3/16.V-17 г. Временно прекратилась на № 176—15/28.XI-17 г. [Из № 176 «Къ нашимъ читателямъ»: «Съ болью и горечью намъ приходится обращаться къ нашимъ—увы, немногимъ,—читателямъ съ прощальнымъ привѣтствіемъ. Съ сегодняшняго дня мы вынуждены перестать выходить ежедневно. Изданіе ежедневной газеты въ настоящее время сопряжено съ такими огромными затратами, покрывать которыя мы больше не имѣемъ никакой возможности...].

№ 177 вышел уже 9/22.I-1918 г. под названием: Южный Рабочій. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соц.-Демократ. Рабочей Партіи (объедин.) [в № 10 | 13.III/28.II-18 г. |, вм. (объедин.)—(меньшеви́ковъ)]. Ответственные редакторы: *Б. Гереминовичъ, Н. Гарви*. [в № 178 | 14/27.I-18 г. | *П. Тучапскій, Н. Гарви, В. Коробковъ*; с № 6(182) | 1/14 января [вм. февраля] 18 г. | *Н. Гарви, Б. Гереминовичъ, В. Коробковъ, П. Тучапскій*; с № 10 | 13.III/28.II-18 г. | — Редакціонная Коллегія]. № 177—9/22.I-18 г., № 11—14.I.III-18 г. [С 21/3.I-18 г. начинается двойная нумерация—№ 3(179), с № 10 | 13.III-28.II-18 г. | — только новая нумерация]. [В продолжении всего этого периода выходила нерегулярно; во время перерыва (была закрыта от 10/23.II-18 г.—13.III/28.II-18 г.) ее заменяли газеты «Рабочее Слово» (см. № 169) и «Рабочій Голосъ» (см. № 170)].

С № 12 выходила под названием: Южный Рабочій. Ежедневная Газета. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соціалъ [с № 16(192)—20/7.III-18 г.—Соц.-] Демократ. Рабочей Партіи (объедин.) [во многих №№ вм. (объедин.)—(меньшев.)]; с № 52(228) | 30/17.IV-18 г. | — не указано ни (объед.), ни (меньшев.)] [с № 64(240) | 17/4.V-18 г. | Ответственный редакторъ и издатель—*М. Мгеладзе*, с № 120(296) | 26/13.VII-18 г. | Ответственный редакторъ и издатель—*Б. Е. Гереминовичъ*, с № 188(364) | 16/3.X-18 г. | Ответств. редакторъ *Б. Е. Гереминовичъ*]. [С № 31(207) | 6.IV/24.III-18 г. | — Тип. Из-

вѣстій Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ, с № 62(238) |14/1.V-18 г. |— Тип. Одесск. Город. Общ. Управления, с № 125(301), |31/18.VII-18 г. |— Тип. Обществ. Управл., с № 145(321) |24/11.VIII-18 г. |— Тип. Од. Городск. Обществ. Управления, с № 206(382) |5.XI/23.X-18 г. | Тип. «Южно-Русское Просвѣдительное О-во». № 12—15.2.III-18 г. Ценз. пропуски. [С 17/4.III-18 г. снова начинается двойная нумерация— № 14(190)]. Временно приостановилась на № 219(395)—20/7.XI-18 г. [В № 219(395) имеется объявление «Отъ редакціи»: «Въ виду исключительно тяжелыхъ цензурныхъ [гетманская и австро-германская цензура], матеріальныхъ и техническихъ условий изданія газеты «Южный Рабочій» выходъ ея временно приостанавливается»]. [Характеристику «Южного Рабочего» во время германской оккупации дает А. А. Сухов: Иностранная интервенция на Одешине. Одесса 1927. стр. 39, 41, 46, 64].

Возобновилась 2.XII(18.XI)-18 г., когда вышел № 220(396) под названіем: Южный Рабочій. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соц.-Демократ. Рабочей Партіи. (Спеціальный номеръ). Тип. «Одесскія Новости» аренд. В. Е. Розинеръ. № 220(396)-2.XII/-18 XI-18 г. [Ценз. пропуски].

С № 221(397) выходила под названіем: Южный Рабочій. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соц.-Демократ. Рабочей Партіи. [С № 6(401) |9/27.I-19 г. |— Выходить по понедѣльникамъ [с № 12(407) |16/3.II-19 г. |— Тип. «Одесскія Новости»]. № 221(397)—9.XII/26.XI-18 г. Последний в 1918 г.—№ 224(400)—30/17.XII. Первый № в 1919 г.—№ 6(401)—9/27.I. На № 13(408) |24/11.II 19 г. | была закрыта добровольцами. Ее заменяла газета «Рабочее Слово. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соц.-Демократ. Рабочей Партіи» (см. № 169). [С 9/27.I-19 г. нумерация меняется, не № 225(401), а № 6(401)]. [Ценз. пропуски].

С 15/28.VIII-19 г. снова стала выходить под названіем: Южный Рабочій. Ежедневная газета. Орган Одесскаго Комитета Россійской Соц.-Демократической Рабочей Партіи. Редактор-издатель Од. Ком. Р.С.Д.Р.П. в лицѣ В. М. Коробкова [с № 32(445) |22/5.IX-19 г. | Редактор—А. А. Сухов]. [С № 32(445) |22/5.IX-19 г. | Изд. Од. Ком. Р.С.Д.Р.П. в лицѣ В. М. Коробкова] [с № 2 |17/30.VIII-19 г. |— Тип. «Техник»]. № 1(414)—15/28.VIII-19 г. Последний № в 1919 г.—№ 111(524)—31/13.XII. Первый № в 1920 г.—№ 112(525)—1/14.I. № 130 (543) [последний]—25/1/7.II-20 г.

214 1920. 1921—Южный Транспорт. Орган Райполита и Райпрофсожа Одесскаго Отд. Ю. З. ж. д., Политотдела Черномортрана и Одесскаго Райкомвода. Год изданія 1-й. Газета выходит 3 раза в неделю. Ответственный редактор—Редакционная коллегія.

Издатель: Райполит, Райпрофсож, Политвод и Райкомвод. 10-я Сов. тип. (70 × 54, 43 × 34), 1—4 стр., цена 5—1000 руб.

Текст—в 5—8 стб.

«Пролетарии всех стран—соединяйтесь!».

№ 1—23.X-20 г.

Очевидно, заменяла собою газету «Красный Железнодорожник» (см. № 97) и до 17.II-21 г. газету «Моряк» (см. № 114).

С № 2 выходила под названіем: Южный Транспорт. Орган Райполита и Одесскаго бюро Дорпрофсожа, Политотдела Черномортрана и Одесскаго Райкомвода [с № 9 |13.XI-20 г. |— Газета выходит два раза в неделю]. Издатель: Райполит, Одесское бюро Дорпрофсожа, Политвод и Райкомвод. № 2—26.X-20 г., № 18—15.XII-20 г.

С № 19 выходила под названіем: Южный Транспорт. Орган Бюро Дорпрофсожа Одесск. Отдела Ю.-З. ж.-д., Политотдела Черномортрана и Одесскаго Райкомвода. [с № 23 |1.1-21 г. |— Год изданія 2-й]. Изд.: Бюро Дорпрофсожа Одесск. Отдела Ю.-З. ж.-д., Политвод и Райкомвод. № 19—18.XII-20 г. Последний № в 1920 г.—№ 22—29.XII. Первый № в 1921 г.—№ 23—1.1. № 25—12.1-21 г.

С № 26 выходила под названіем: Южный Транспорт. Орган производственных союзов рабочих и служащих жел. дор. и водного транспорта. Изд.: Бюро Дорпрофсожа Одесск.

Отдела Ю.-З. ж.-д. и Одесский Райкомвод [с № 32 | 5.II-21 г. | Одесский Учпрофсож и Одесский Райкомвод]. № 26—16.I-21 г. № 35—17.II-21 г.

С № 36 выходила под названием: Южный Транспорт. Орган производственного союза рабочих и служащих железнодорожного транспорта. Газета выходит три раза в неделю [с № 80 | 25.VI-21 г. | — Газета выходит два раза в неделю]. Редактор—Редакционная Коллегия [с № 93 | 13.VIII-21 г. | Редактор—*П. Е. Школенко*]. Издатель: Одесский Учпрофсож. [В №№ 89—96 цена не указана]. № 36—19.II-21 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 100—18.IX-21 г.]

215 1921—Юный Профработник. Однодневное издание Одесского Губернского Комитета Коммунистического Союза Молодежи Украины. Редактор—Редакционная Коллегия.

Издатель: Юношеский отдел Губиздата. 9-я Сов. тип. (53 × 36), 2 стр.

Текст—в 6 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

Вышла 3.IX-21 г

216 1918—Яблочко. Юмористический Бюллетень, издаваемый корпорацией студентов, руководимых лозунгом: „Живи пока живется! Смотри на все юмористично и презирай бездарь!“. В журналъ принимаютъ участие поэты и беллетристы: *С. Фазини, С. Олесевичъ, Продаевичъ* и др. Художники *Эд. Багрицкий, Бор. Бобовичъ, Юрій Олеша, Анат. Фиолетовъ, Леонидъ Тредьяковъ, Зинаида Шишова* и др. Листокъ выходитъ еженедельно. Редакторъ-издатель—Студенческая редакционная коллегія, Уполномоченный студентъ *К. І. Чертковъ* [с № 2 | апрель-май 1918 г.] ред. изд. по уполномочію ред. коллегіи—*Я. М. Брандвайкъ*.

Тип. газеты «Вечернія Новости». (42 × 32), 4 стр., цена 25 коп.

Текст—в 5 стб.

№ 1—Апрель 1918 г., № 2—Апрель—Май 1918 г.

С № 3 выходила под названием: Яблочко. Еженедельный юмористический журналъ. Редакторъ-издатель—*М. Г. Волицъ*. «Нашъ лозунгъ»: «Смотри на все юмористично и презирай бездарь!». № 3—Май 1918 г. Последний номер—? [Описано по № 3].

Англійською мовою

217 1919. 1920—The South Russian News. The Russian Culture Printing Co. [3 № 2 | 9.XI/27.X-19 p. | — Publishers „Russian Culture“].

Publishers: The Russian Culture Printing Co. [3 № 2 | 9.XI/27.X-19 | — Publishers The Russian Culture]. Editor *N. Klimenko*. [В № 2 | 9.XI/27.X-19 | — Editor Captain *N. K. Klimenko*. з № 9 | 28/15.XII-19 | — Editor *N. K. Klimenko*]. [3 № 4 | 23/10.XI-19 | — Printing Office «Griaduchi Dien» («The coming day»), з № 6 | 24.XI/7.XII-19 | не має вказівок на тип.]. (30 × 34), 2—4 стор., ціна 1 penny [з № 5 | 18.XI/1.XII-19 | —5 карб.].

Текст—на 2—5 шп.

№ 1—4.XI/22.X-19 p.

Останній № в 1919 p.—№ 9—28/15.XII.

Перший № в 1920 p.—№ 10—4.I/22.XII-19 p.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 14—1.II/19.I-20 p., мабуть останній взагалі].

[Добровольчої орієнтації, привітає англ. інтервенцію].

Болгарською мовою

218 1919—**Комуна**. Орган на Централното Бюро на Българските Комунистически Групи. При III Комунист. Интернационал. Година I. Излиза един път в седмицата. [3 № 3 | 24.V-19 р. | — Редактор Редакторска Колегия, у № 8 | 5.VII-19 р. |, не має вказівок на редакцію, в № 9 | 2.VIII-19 р. | — Редакційна Колегия].

[3 № 3 | 24.V-19 р. | — Издатель Центр. Бюро на Българските Комунистически Групи, у № 8 | 5.VII-19 р. | не має вказівок на видавництво]. Тип. б. «Одесского Листка» [з № 2 | 10.V-19 р. | — Вторая Сов. Тип., в № 3 | 24.V — № 7 — | 21.VI-19 р. | не має вказівок на типографію]. (50 × 35), 2 стор., ціна 1 карб.

Текст—на 2—4 шп.

«Пролетарии от всички страни, съединявайте се!»

№ 1—1.V-19 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 9—2.VIII-19 р.].

Грецькою мовою

219 1917—**ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ**. Διευθύνεται υπό τετραμέλου επιτροπής. "Έτος Α." Υπεύθυνος συντάκτης Γ. Άλατζίδης.

Ἑλληνικόν τυπογραφείον Ἐ. Χρυσογέλου (54 × 38, 52 × 35), 4 стор., ціна 12 карб. на рік.

Текст—на 3—4 шп.

№ 1—30.IV-17 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 23—4.X-17 р.].

[Венізелістського напрямку].

220 1917—**ΗΛΙΟΣ**. Ἀνεξάρτητος Πολιτικὴ Ἐφημερίς Ἑθνικὸν Ὀργανὸν τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ Ἑλληνισμοῦ. "Έτος Α". Ответственный редакторъ А. Н. Каминеръ [з № 27 | 18.VI-17 р. | — Ἑπεύθυνος συντάκτης Α. Ν. Κάμινερ].

Издатель К. Н. Καцаμπας [з № 27 | 18.VI-17 р. | — Ἐκδότης Κ. Ν. Κατσάμπας]. „Славянская“ тип. Е. Н. Χρυσογέλου [з № 27 | 18.VI-17 р. | Ἑλληνικόν τυπογραφείον Χρυσογέλου]. (54 × 40, 35 × 25), 2—6 стор., ціна 15 карб. на рік.

Текст—на 3—4 шп.

Виходила з 26.XI-16 р.

Перший № за 1917 р.—№ 5—7.I [мабуть № 4, якого не було у нашому розпорядженні].

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 42—15.X-17 р.].

[з передовиці № 1 (26.XI-16 р.): „Ἀπὸ τῆς 14 Ἀυγούστου 1914 ἔτους μίχου τῆς 13-ης Μαρτίου ἐ.ἔ. 1916, ἐξεδόμεν ἐνταῦθα τὴν ἐφημερίδα „Ἑλληνικὸς Ἀστὴρ“. Τὴν 16-ην Μαρτίου ἐ.ἔ. διὰ διαταγῆς τῆς Α. Ε. τοῦ ἐν Ὀδησῶν Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ, δημοσιευθείσης εἰς τὸν Ρωσικὸν Τύπον, κοινοποιήθησιν δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐπαύετο ἡ ἐφημερίς αὕτη, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολεμικῆς καταστάσεως. Ἐκτοτε, κατόπιν σχετικῶν ἡμῶν διαβημάτων παρὰ τῇ ἐν Πετροπόλει Σ-ῆ Ἑλληνικῇ πρεσβείᾳ, διὰ τῶν ὑπ' αὐτῆ. 225 καὶ 226 τῆς 19-ης Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. ἀποφάσεως τῆς ἐνταῦθα Διοικητικῆς Ἀρχῆς ἐχορηγήθη ἡμῖν ἡ ἀδεία ἐκδόσεως τῆς παρούσης ἐφημερίδος ὑπὸ τὸν τίτλον „Ἥλιος“...]

Κ. Ν. Κατσάμπας*].

Древне-єврейською мовою

העיתון הירוקי של תרבותנו—1918 221
בארץ ישראל לישראל

Ерец ісроел л'ісроел. Видання Одеського Міського Сіоністського Комітету.

(51 × 37), 4 стор.

Текст—на 5 шп. [3—4-а стор. на єврейській мові].

Одноденна газета, вийшла в роковини смерті Т. Герцеля—20-го тамуза 5.678 року (30.VI-18 р.).

ברקאי עתון שבועי—1919 222

Баркої. Тижневик. [3 № 3 | 11.X-19 р.] підзаголовок: „видається комітетом товариства „Тарбут“ (Одеська філія)]. Редактор-видавець *Л. Видрович.*

Друк. «Гадіна» [з № 5 | 25.X-19 р.] — Друк. «Омонус»].

(55 × 35, 35 × 28), 2—8 стор., ціна 3—8 карб.

Текст—на 2—3 шп.

№ 1—8.X-19 р.

№ 14 [останній]—27.XII-19 р.

Єврейською мовою

אונזער ווארט ארגאן פון אדעסער קאמיטעט פון דער צייניסטישער 1919. 1920 223

פאקספראקציע, צעיר-ציון

Унзер ворт. Орган Одеського Комітету Сіоністської Народньої Фракції „Цейре-ціон“, виходить 2 рази на тиждень. Редактор-видавець—Одеський Комітет Сіоністської Народньої Фракції в особі *М. Лехтмана.*

Друк. «Дос наїе Лебен» [з № 20 | 28.I-20 р.] — Друк. «Омонус»].

(53 × 35, 45 × 30), 2—4 стор., ціна 3—7 крб.

Текст—на 4—5 шп.

№ 1—? [у нашому розпорядженні першим був № 2—25.IX-19 р.]

Останній №—? [у нашому розпорядженні останнім був № 20—28.I-20 р.]

אונזער ווארט ארגאן פון אדעסער ראָיאָן קאָמיטעט 1917 224

Унзер ворт, орган Одеського районного Комітету [Єврейської об'єднаної соціалістичної робітничої партії].

Друк. «Печатник» М. Козмана. (38 × 28), 4 стор., ціна 10 к.

Текст—на 3 шп.

«Об'єднана Єврейська Соціалістична Робітничка Партія».

«Пролетарі всіх націй, єднайтеся».

Єдиним номером у нашому розпорядженні був № 1—20.VI-17 р.

За даними Яшунського вийшло 7 номерів. [№ 6—28.VIII-17 р.]. 3 № 2 підзаголовок:

«Робітничка газета для південного району».

אונזער לעבען—1917 225

Унзер Лебен. 11-ий рік видання, щоденно. Редактор-видавець *Н. Гохберг.*

Друк. «Унзер Лебен». (56 × 38, 52 × 36), 4 стор., ціна 6—20 коп.

Текст—на 6 шп.

Газету було засновано у Варшаві р. 1907; перейшла до Одеси р. 1916.

№ 1—3.I-17 р., № 277—21.XII-17 р.

З 22.XII-17 р. почала виходити щоденна газета «Дос Наїе Лебен» (див. № 230).

[Дрібно-буржуазн. напрямку].

ביולעטען פון אדעסער שטאטישן און ראיאן קאמיטעט 1920 226

פון „בונד“

Бюлетень № 1 Одеського та районного Комітету „Бунду“.

Видання Одеської організації „Бунду“.

Друк. «Комуністише Штим». (59 × 50), 1 стор.

Текст—на 6 шп.

«Бунд» та «Об'єднана Єврейська Соціалістична Партія» об'єдналися в «Спільну Єврейську Робітничу Спілку «Бунд».

Єдиним номером у нашому розпорядженні був № 1—24.XII-20 р.

Цей бюлетень був надрукований в зв'язку з позапартійною робітничою конференцією.

1918 227 —גראה (דער) ערשיינט יערן שבת. ארגאן פון אדעטער קאמיטעט פון
„בונד“.

Глок, дер. Орган Одеського Комітету „Бунда“, виходить шо-суботи.

Перший рік видання. Редагує колегія.

Видання Одеського Комітету «Бунду». Друк. «Ради робітничих депутатів». (50 × 34, 42 × 31), 4 стор., ціна 20 к.

Текст—на 5 шп.

«Спільна Єврейська Робітнича Спілка «Бунд».

«Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»

№ 1—26.III-18 р.

№ 4 [останній]—1.V-18 г.

1921 228 —קאמוניסטישע יוגנט-שטים איינמאליגע צייטונג. ארגאן פון אדעטער
גורקאם אין גובביראָ פון אידעטעקציעט באם ק. י. פ.

Комуністише югент-штим. Одноденна газета. Орган Одеського Губкому та Губбюра Євсекції при К.С.М. Ред.—Редколегія.

Видання Губбюра Євсекції при К.С.М. (Всеукраинское Государственное Издательство). 10-ая сов. тип. (54 × 33), 2 стор., 500 прим.

Текст—на 5 шп.

Вийшла 7.XI-21 р.

1920 229 —יונגער ארבעטער (דער) ארגאן פון אדעטער ביוראָ פון דער אידישער
טעקציע באם קאמו. אַרבעטער יוגנט-פארבאנד פון אוקראינע.

Юнгер арбетер, дер. Орган Одеського Бюра Єврейської Секції Комсомолу. [2 рази на місяць]. Редагує колегія.

Друк. «Омонус». (60 × 44, 30 × 25), 1—2 стор.

Текст—на 3—6 шп.

«Пролетарі всіх країн, єднайтеся».

№ 1—26.III-20 р.

Останній №—? [в нашому розпорядженні останнім був № 5—22.V-20 р. За А. Кіржницем № 6 вийшов 12.VI-20 р.].

Виходила як додаток до «Комуністише Штим» (див. № 232) на окремих аркушах (крім № 3 | 1.V-20 р. | якого надруковано на звороті).

1917. 1918 230 —נייע לעבען (דאָס) געזעלשאַפטליך-פאליטישע און ליטערארישע
צייטונג

Найе Лебен, дос. Громадсько-політична та літературна газета. Перший рік видання. [3 № 1 | 3 січня 1918 р.]. Рік видання другий]. Щоденно. [3 № 25 | 8.II-18 р. |—Редактор Ц. Авербах].

Видання «Дос найе Лебен». (62 × 46, 54 × 35), 2—6 стор., ціна 20—35 коп.

Текст—на 6—7 шп.

№ 1—22.XII-17 р.

Останній № в 1917 році—№ 6—29.XII.

Перший № в 1918 р.—№ 1—3.I.

Останній №—? [Останнім в нашому розпорядженні був № 168—18.VIII-18 р.].
Р. 1919 виходила в Києві.

[Напрямок—Єврейська Соціал-демократична робітничка партія «Поалей-Ціон»].

1919 231 פריינדל-פאן ארויסגעגעבן פון סעקרעטאריאט פאר אידישע זענינגים
אום אדעסער ארבעטער-ראט

Фрилингс Фон, виданий Секретаріатом по єврейських справах при Одеській Робітничій Раді.

Друк. «Дос найе Лебен». (54×36), 4 стор.
Текст—на 4 шп., надрук. червоною фарбою.
«Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»
Одноденна газета, вийшла 1.V-19 р.

1919—1921 232 ראמוניסטישע שטים

Комунистиче Штим. Орган Одеського Округового та Міського Комітету Всеукраїнської [єврейської] комунистичної спілки. 3 рази на тиждень. Редактор—Колегія: *А. Чемеринський, А. Мережін, Н. Неманов та Ш. Епштейн*. [3 № 19—|18.VII-19 р.]—*А. Чемеринський, Ш. Епштейн та С. Рабінсон*].

9 радянська друкарня [з № 51 |14.II-20 р.]—Друк. «Омонус». За даними Кіржниця «Єврейська періодична преса в ССРСР» (євр. мовою). Менск 1928 № 124 з № 124—|21.VIII-20 р.] (якого не було в нашому розпорядженні) Друкарня «Полиграфическое искусство». З № 167, і безумовно і раніш, друкарню не відзначено. З № 300—6.VI.21 р., за даними Кіржниця—10 радянська друкарня]. (60×44, 30×21), 1—10 стор., ціна 1 крб.—10 крб.

Текст на 3—6 шп.

№ 1—26.VI-19 р., № 49—23.VIII-19 р. № 50 не було в нашому розпорядженні, вийшов мабуть підпільно.

З № 51 виходила під назвою: Комунистиче Штим. Орган бюро єврейської секції міського та губерніяльного Комітету КПБ(у). Рік видання 2-й. Тижневник [за даними Кіржниця з № 78—|21.VIII-20 р., | якого не було в нашому розпорядженні, «виходить щоденно», з № 300 |6.VI-21 р.] «тимчасово тижневник». Редколегія.

№ 51—14.II-20 р. Останнім в нашому розпорядженні був. № 167—14.XII-20 р.

За даними Кіржниця з № 320—|22.X-21 р.] виходила під назвою: Комунистиче Штим орган Одеського Губерніяльного Бюро Євсекції при Губкомі КПБ(у).

Видання припинилося наприкінці 1921 року.

Латиською мовою

233 1919—Odesas Latweeschu Komunists. Isdewejs: Odesas Latweeschu Komunistu grupa. [3 № 2 |24.V-19 р.]—Isnahk reisi nedela]. Par redakziju atbild: redakzijas Kolegija.

Друкатс: Stradneeku Komitejas tip. P. Behm [з № 2 |24.V-19 р.]—Печатано Раб. Ком. в тип. П. Бема]. (36×25), 4 стор., ціна 1 карб.

Текст—на 3 шп.

«Wisu semju proletareeschi sameenotatees!»

№ 1—17.V-19 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 2—24.V-19 р.].

234 1920—Sinotajs. Odesas latweeschu agitazijas nodalas isdewums. Redakzijas kolegija.

Drukats wahzu Komunistu sekzijas. Tipografija Nowoselskaja 68. (34 × 35), 2 стор.

Текст—на 4 шп.

«Wisu semju proletareeschi, sameenojatees».

№ 1—14.VII-20 р.

Останній №—?

[Описа зложено за № 1].

ЛІТОВСЬКОЮ МОВОЮ

- 235 1919—**Lietuvos Komunistas**. Laikrakstis Komit. Odes. Kuopas Kom. didziū miečiu lietuvas. Išeina tik sekmadieniais. Редакционная Коллегия: тов. *О. Касаковский*, *Л. Бычковский*, *Ф. Родзевич*. [3 № 2 | 22.V-19 р. |; Редакциjne Kollegija: *Bičkauskas*, *Kasakauskos*, *Radzevičius*, з № 4 | 6.VII-19 р. | *I. Kamarauskos*, *I. Augštaitis*, *I. Bataitis*, з № 6 | 20.VII-19 р. | *I. Kamarauskas*, *I. Augštaitis*, *I. Danauskas*].

Печатано Раб. Ком. в тип. П. Бема [з № 4 | 6.VII-19 р. | тип. Од. Коопер. Т-ва Печатн. Дела «Освобождение Труда»]. (33 × 25), 2—4 стор., ціна 1 карб.

Текст—на 3 шп.

«Proletarai viso pasaulio, vienykitės!»

№ 1—15.V-19 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 9—10.VIII-19 р.].

НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

- 236 1921—**Der Leuchtturm**. Organ der deutschen Abteilung beim Gubkom-somol. Erscheint 2 mal monatlich. 1. Jahrgang. Verantwortlicher Redakteur *H. Winkler*.

(50 × 35, 43 × 29), 1 стор.

Текст—на 1—3 шп.

«Wer ernten will, muss säen».

«Wir errichten eine andere, eine neue Welt»

№ 1—18.IV-21 р., № 2—1.V-21 р.

З № 3 виходила під назвою: *Der Leuchtturm*. Organ der deutschen Abteilung des Kommunistischen Jugendverbandes des Odessaer Gouvernements.

[Крім попередн. газет, ще «Proletarier aller Länder, vereinigt Euch!»].

№ 3—22.V-21 р.

Останній №—?

[Описа зложено за № 3].

- 237 1921—**Der Pflug**. Organ der deutschen Abteilung des Odessaer Gouvernementskomitee der K.P.U.(B). 1. Jahrgang. Verantwortlicher Redakteur: *H. Sehlmann*.

Herausg. von der Deutschen Abteilung beim Gouvernementskomitee der U.K.P.(B) (52 × 35, 43 × 28), 2—4 стор.

Текст—на 3—4 шп.

«Proletarier aller Länder, vereinigt Euch!»

До 16.IV-21 р. виходила під назвою: «Nachrichten der deutschen Abteilung des Odessaer Gouvernementskomitee der U.K.P.(B)» (див. № 240с).

№ 1—16.IV-21 р., № 9—23.VI-21 р.

З № 10 виходила під назвою: *Der Pflug*. Organ der deutschen Abteilung des Odessaer Gouvernementskomitee der K.P.U.(B) und der deutschen Sektion beim Gubispolkom [з № 12

[23.VII-21 p.] — Verantwortlicher Redakteur *J. Kruckl*. № 10—8.VII-21 p. Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 20—30.IX-21 p.]. Починаючи з № 14 [?] мала додаток «Offizielle Nachrichten...» (Див. № 244).

238 1921—Frauenbeilage für № 44 der „Nachrichten“.

(47 × 33), 1 стор.

Текст—на 3 шп.

«Kultur für die Reichen, geistige Unterjochung für die Armen, das ist die Losung des Kapitals».

«Kultur für alle, Befreiung des Geistes, das ist die Losung der Partei des Proletariats, der Partei der Kommunisten».

Додаток до № 44 «Nachrichten des Odessaer Gouvernements-Ispolkoms» (див. № 240д).

239 1921—Jugendbeilage für № 43 der „Nachrichten“.

(44 × 29), 1 стор.

Текст—на 3 шп.

«Jung sein, heisst mit starken Händen

Selbst das schwerste Schicksal packen!

Alles Leiden wird sich wenden,

Beugst du nicht vor ihm den Nacken».

Додаток до № 43 «Nachrichten des Odessaer Gouvernements-Ispolkoms» (див. № 240д).

240a 1920—Nachrichten des Odessaer Gouvernements-Revolutionen-Komitees. Erscheint wöchentl. Известия Одесского Губернского Революционного Комитета. Выходит еженедельно. Redaktionskollegium. [3 № 2 | 25.III-20 p.] — не має вказівок на редакц.].

Herausgegeben von der Verwaltungsabteilung des Odessaer Gouv.-Revkom [з № 2 | 25.III-20 p.] — Herausgegeben v. d. Agit.-Aufkl. Abteilung des Od. Gouv. Komitees der Komm. (Bolsch.) Partei in der Ukraina]. (46 × 36), 2 стор., ціна 5 карб.

Текст—на 4 шп.

«Proletarier aller Länder, vereinigt euch!»

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 1—16.III-20 p., № 2—25.III-20 p.

3 № 4 [мабуть з № 3, якого не було у нашому розпорядженні] виходила під назвою:

240б 1920—Nachrichten des Od. Rats der Abgeordneten der Arbeiter, Bauern u. Rotarmisten. Erscheint wöchentl. Известия Совета рабоче-крестьянских и красноармейских депутатов. Выходит еженедельно.

Herausgegeben von der Agit.-Aufkl. Abteilung beim Odessaer Vollzugskomitee der Arbeiter-, Bauern u. Rotarmistenräte. (45 × 34), 2 стор., ціна 5 карб.

Текст—на 4 шп.

«Proletarier aller Länder, vereinigt euch!».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь».

№ 4—29.IV-20 p.

[Описа зложено за № 4].

3 № 7 [мабуть з №№ 5 або 6, яких не було в нашому розпорядженні] виходила під назвою:

240в 1920—Nachrichten des Odessaer Rats der Abgeordneten der Arbeiter, Bauern und Rotarmisten. Erscheint wöchentl.

Herausgegeben von der Agit.-Aufkl. Abteilung beim Odessaer Vollzugskomitee der Arbeiter-Bauern- und Rotarmistenräte. (45 × 34, 49 × 35). 2 стор., ціна 5 карб.

Текст—на 4 шп.

«Proletarier aller Länder, vereinigt euch!».

№ 7—29.V-20 р., № 15—24.VII-20 р.

3 № 16 | 31.VII-20 р. | виходила під назвою:

240r 1920. 1921—Nachrichten des Odessaer Gouvernements-Revolutionss-Komitees. Erscheint wöchentl. [3 № 36 | 1.I-21 р. | 2. Jahrgang].

Herausg. v. d. Agit-Aufkl. Abteilung beim Odessaer Gouvernements-Revolutionss-Komiteé [з № 37 | 13.I-21 р.] — Herausg. v. d. Deutschen Abteilung beim Odessaer Gouvernementspartei-Komitee der U.K.P.(B). (51 × 35, 48 × 28), 2—4 стор., ціна 5—10 карб. [У №№ після № 20 | 28.VIII-20 р. | не має вказівок на ціну].

Текст—на 3—4 шп.

«Proletarier aller Länder, vereinigt euch!».

№ 16—31.VII-20 р.

Останній № в 1920 р.—№ 35—24.XII.

Перший № у 1921 р.—№ 36—1.I.

№ 41—12.II-21 р.

3 № 42 виходила під назвою:

240д 1921—Nachrichten des Odessaer Gouvernements-Ispolkoms. Erscheint wöchentl. 2. Jahrgang.

Herausg. von der Deutschen Abteilung beim Odessaer Gouvernementspartei-Komitee der U.K.P.(B) (47 × 32, 47 × 29), 2—3 стор.

Текст—на 3 шп.

«Proletarier aller Länder, vereinigt euch!».

№ 42—19.II-21 р., № 48—2.IV-21 р.

До № 43 | 26.II-21 р. | мався додаток:

«Jugendbeilage...» (див. № 239).

До № 44 | 5.III-21 р. | мався додаток: «Frauenbeilage» (див. № 238).

№ 49 виходив під назвою:

240e 1921—Nachrichten der deutschen Abteilung des Odessaer Gouvernementskomitee der U.K.P.(B). Erscheint wöchentlich einmal. 2. Jahrgang.

Herausg. von der Deutschen Abteilung beim Gouvernem. Komitee der U.K.P.(B). (42 × 29), 2 стор.

Текст—на 3 шп.

«Proletarier aller Länder, vereinigt euch!».

№ 49 [останній]—9.IV-21 р.

[3 16.IV-21 р. виходила під назвою «Der Pflug» (див. № 237), щоб цією назвою зробити більш популярною газету серед селянства].

241 1919—Nachrichten für die deutschen Kolonisten. Erscheint wöchentlich. Herausgegeben von der Deutschen Gruppe der ukrainischen kommunistischen Partei (Spartakusgruppe) in Odessa.

(49 × 32), 2—4 стор., ціна 1 карб.—1—карб. 20 коп.

Текст на 2—3 шп.

«Proletarier aller Länder, vereinigt Euch!».

№ 1—8.V-19 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 16 | 15.VIII-19 р.].

До № 7 | 12.VI-19 р. | мався додаток «Wirtschaftsblatt» (див. № 246). З № 9 | 27.VI-19 р. | — № 14 | 2.VIII-19 р. | при кожному № мався додаток «Wirtschaftliche Beilage», (49 × 32), 2 стор., текст на 3 шп., без окремої номерації.

- 242 1918. 1919—**Odessaer Rundschau**. Die „Odessaer Rundschau“ erscheint zweimal in der Woche: Mittwoch u. Sonnabend. [3 № 20 | 20/7.III-18 p.]— Erscheint sechsmal wöchentlich, при чому до № 25 [26/13.III-18 p.] крім того залишається стара приписка про час вихода. 3 № 1 [2.II-19 p.]— Erscheint dreimal wöchentlich, з № 16 [27.III-19 p.]— Erscheint zweimal wöchentlich]. 8. Jahrgang [з № 1 | 2.II-19 p.]— 9. Jahrgang]. Verantwortliche Redakteure: *M. Hilfer*, *G. Thauberger* [з № 68 | 19/6.V-18 p.]— Verantwortlicher Redakteur: *M. Hilfer*, з № 232 | 15.XII-18 p.]— Ver. Red. *V. Jund*].

Herausgeber: *P. Böhm* u. *M. Hilfer*. 3 № 16 [2/15.III-18 p.]— Herausgegeben von der Typografie *P. Böhm* u. *M. Hilfer*, з № 232 | 15.XII-18 p.]— Herausgegeben von der Typographie *P. Böhm*]. [3 № 3 | 10/23.I-18 p.]— № 15 [9.III/24.II-18 p.]— тип. П. Бемъ и М. Гильферъ]. (53 × 35, 44 × 35), 2—4 стор., ціна 12 карб. на 1/4 року [з № 16 | 2/15.III-18 p.]— 25 коп., № 18 [3.IV-19 p.]— 1 карб. за окремий №].

Текст—на 4 шп.

Виходила з 4.X-07 р. в Саратові, з № 23 | 13.I-08 p.] в Одесі під назв. «Deutsche Rundschau». 18.VIII-14 р. її було припинено наказом ген. губ. Ебелова. Знов почала виходити з 3/16.I-18 р.

№ 1—3/16.I-18 р.

Останній № у 1918 р.—№ 241—31.XII.

Перший № у 1919 р.—№ 1—2.II.

[3 № 1 | 2.II-19 p.] «Frisch zur Arbeit»: «Einen ganzen Monat mussten wir mit der «Rundschau» aussetzen, weil im Postverkehr vollständige Stockungen eingetreten waren...»].

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 18 [3.IV-19 p.] мабуть останній взагалі?].

[Орган німців-католиків. Яскраво націоналіст. та клерикального напрямку].

- 243 1917. 1918. 1919—**Odessaer Zeitung**. Dienstags. Freitags. [3 № 262 | 29.XII-17 p.] [мабуть з № 260 або 261, яких не було в нашому розпорядженні]— Erscheint 2 mal wöchentlich, з № 18 [19/6.III-18 p.] Erscheint sechsmal wöchentlich]. Zweiundfünfzigster Jahrgang [з 1918 р.— Dreiundfünfzigster Jahrgang, з 1919 р.— Vierundfünfzigster Jahrgang]. Redakteur—издатель *K. A. Вильгельм* [з № 56 | 9.V/26.IV-18 p.]— Schriftleiter *K. Wilhelm*].

[3 № 56 | 9.V/26.IV-18 p.]— Herausgeber *P. Im. Winkler*]. Тип. П. Бемъ и М. Гильферъ [з № 56 | 9.V/26.IV-18 p.]— Тип. В. Зернышкина, з № 203 [6.XI/24.X-18 p.]— тип. «Одессаеръ Цайтунгъ»]. (50 × 32, 42 × 35), 2—4 стр., ціна 25—40 коп.

Текст—на 4—5 шп.

Газета виходила з 7.I-1863 р.; її було припинено на № 246 [?] | 26.X-14 p.]. Знов почала виходити з 6.X-17 р., коли вийшов № 242 [помилка замість № 247].

Останній № в 1917 р.—№ 262—29.XII.

Перший № в 1918 р.—№ 1—2.I.

Останній № у 1918 р.—№ 247—31.XII/18.XII.

Перший № у 1919 р.—№ 1—1.I/19.XII-18 р.

Останній №—№ 9—16 3.I-19 р.

[3 передовиці № 9 | 16.I-19 p.]; «Zu unserem lebhaften Bedauern sehen wir uns durch die immer schwieriger werdenden Verkehrsverhältnisse genötigt, die «Odessaer Zeitung» vorübergehend nicht erscheinen zu lassen»].

[Орган німців-лютеран. Націоналістичного напрямку. Відбивав, головним чином, інтереси курулів і німецької інтелігенції].

244 1921 Offizielle Nachrichten der deutschen Sektion bei der Verwaltungsabteilung des Odess. Gubispolkoms. Beilage zu №... des Hauptblattes „Der Pflug“ [Див. № 237].

Herausgegeben von der deutschen Sektion bei der Verwaltungsabteilung des Odessaer Gubispolkoms. (52 × 24), 2 стор.

№ 1—? [у нашому розпорядженні першим був № 3, що був додатком до № 16. |23.VIII-21 р.] «Der Pflug»].

Останній №—? [у нашому розпорядженні останнім був № 4, що був додатком до № 17 |31.VIII-21 р.] «Der Pflug»].

245 1917—Vereinszeitung des Süd-Russischen Verbandes der Deutschrussen. 1. Jahrgang. Die „Vereinszeitung“ erscheint zweimal in der Woche: Mittwoch und Sonnabend. Verantwortlicher Redakteur: *G. Thauberger*.

Herausgeber: Das Zentralkomitee des Südrussischen Verbandes der Deutschrussen. Тип П. Бемъ и М. Гильферъ. (53 × 34), 4 стор., ціна за термін з 18.X-17 р. до 1.I-18 р.— 7 карб.

Текст—на 4 шп.

До № 26 |18.X-17 р.] виходила під назвою: «Wochenblatt» (див. № 4266).

Останній—№ 43—31.XII-17 р.

[В звязку з тим, що цей орган, як інтерконфесійний, не задоволів німців-колоністів, які вимагали конфесійних органів, його було припинено, й на деякий час німців-колоністів обслуговували тільки органи більш конфесійного ухилу—«Odessaer Rundschau» (див. № 242) та «Odessaer Zeitung» (див. № 243)].

У № 26 на 2-ій стор. «Zur Klärung»: «Von verschiedenen Seiten wird die Redaktion befragt, ob die «Vereinszeitung», die vom 15. Oktober an statt des Wochenblattes erscheint, und die «Odessaer Zeitung» ein und dieselbe Zeitung sei. Wir erklären hiermit, das dies zwei verschiedene Zeitungen sind. Die «Vereinszeitung» wird vom Zentralkomitee auf Kosten des Vereins der Deutschrussen herausgegeben, ist also Eigentum der Vereinsmitglieder, die «Odessaer Zeitung» wird von Karl Wilhelm herausgegeben, der auch der Besitzer dieser Zeitung ist.

Die Redaktion].

[3 № 43 на 4-ій стор. «An die Leser der Vereinszeitung»: «Mit der vorliegenden 43. Nummer kündigt die Vereinszeitung ihren Lesern ihren Abschied an... Ziel und Streben der Vereinszeitung war... den deutschen Verband zu stützen, ihn in den Herzen den Deutschen wurzelfest zu machen...

Die Redaktion].

246 1919—Wirtschaftsblatt. Beilage zu den „Nachrichten für die deutschen Kolonisten“.

(31 × 24), 4 стор.

Текст—на 2 шп.

№ 1 вийшов як додаток до № 7 «Nachrichten für die deutschen Kolonisten» (див. № 241)—12.VI-19 р. Чи вийшов № 2 нам не відомо.

З № 9 |27.VI-19 р.] «Nachrichten für die deutschen Kolonisten» до № 14 |2.VIII-19 р.] при кожному № малося «Wirtschaftliche Beilage zu den Nachrichten für die deutschen Kolonisten» (див. № 241) без окремої нумерації.

Польською мовою

247 1918—Biuletyn № 1 Sztabu Dowo'dztwa 4-ej Dywizji Strzelców Wojsk Polskich.

Drukarnia Polska w Odessie. (35 × 27), 2 стор., ціна 60 коп.

Текст—на 3 шп.

Вийшов 22.XII-18 р.
Biuletyn № останній—?
[Описа зложено за Biuletyn'ом № 1].

248 1919—**Komuna**. Organ odeskiej grupy Komunistów polskich [з № 2 | 13.IV-19 р. | — Polskich]. Kolegium Redakcyjne.

Tłoczono w Drukarni Polskiej w Odesie. (45 × 29, 35 × 25), 4—6 стор., ціна 80 коп.— 1 карб.

Текст—на 3—4 шп.

«Proletariusze wszystkich krajow łączcie się!».

№ 1—10.IV-19 р., № 5—30.IV-19 р.

[З № 1 «Od Redakcji»: «Od dwóch miesięcy biliśmy się z warunkami stworzonymi tu przez kontr-rewolucje, nie mogąc uskutecznić wydania naszej «Komuny» Numery z lutego i marca pozostały w rękopisach, nie ujrzałyśy światła dziennego»].

З № 6 виходила під назвою: Komuna. organ odeskiej grupy K.P.R.P. [З № 12 | 21.V-19 р. | — Drukarnia Sowiecka № 6 (b. Polska) «Proletariusze wszystkich krajow łączcie się!» «Komunistyczna Partja (bolszewików) Ukrainy. Komunistyczna Partja Robotnicza Polski». [До № 21 | 29.VII-19 р. | мається ще гасло: «Niech żyje międzynarodówka rewolucyjna!»]. № 6—1.V-19 р. Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 28—17.VIII-19 р.].

249 1919—**Legjonista**. Pismo Żołnierskie. Redaktor odpowiedzialny *M. Gruszecki*. [В № 12 | 2.III-19 р. | — Pod redakcją i nakładem wydziału prasowego Sztabu 4-iej Dyw. W. P.].

Drukarnia Polska w Odesie (50 × 36, 35 × 28), 2—4 стор., ціна 60 коп.

Текст—на 3—4 шп.

Перші чотири №№ виходили в 1918 р. у Каневі [?].

Першим для Одеси був № 5—12.I-19 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 12—2.III-19 р.].

[З передовиці № 5: «Pamiętna walka pod Kaniowem zmusiła nas do przerwania wydawnictwa «Legionisty»... № 1 Legionisty wyszedł w początku kwietnia 1918 r. z rozkazu generała Halera... Przystępując do wydawnictwa po kilkumiesięcznej przerwie Nr 5-go «Legionisty», konstatuję że nadal służąc chcemy tym samym celom: że nadal będzie «Legionista» pismem żołnierskim; że radość żołnierza będzie jego radością, smutkiem—jego smutek...»

Redakcja].

250 1919—**Odrodzenie**. Pismo Polityczne, Społeczne i Literackie. Rok 1. Kolegium Redakcyjne [з № 2 | 2.IX-19 р. | — Odpowiedzialny Redaktor i wydawca *M. Ptaszycki*, з № 7 | 12.X-19 р. | — Odpowiedzialny Redaktor *Mieczysław Ptaszycki*, у № 10 | 16.XI-19 р. | — Odpowiedzialny Redaktor i Wydawca *Mieszysław Ptaszycki*].

Tłoczono w «Drukarni Polskiej». (46 × 29, 45 × 30), 2—4 стор., ціна № 1 | 31.VIII-19 р. | — 5 карб., № 10 | 16.XI-19 р. | — 3 карб.

Текст—на 4 шп.

№ 1—31.VIII-19 р.

№ 10 [останній]—16.XI-19 р.

[У № 10 мається обява: «Do Czytelników»: «Datą dzisiejszą zamykamy wydawnictwo «Odrodzenia»... W numerze pierwszym sformułowaliśmy jego charakter tymczasowy... Z poczuciem spełnionego obowiązku społecznego ustępujemy to stanowisko tygodnikowi «Wyzwolenie», który wznowi swój byt od niedzieli przyszłej...»] (див. «Wyzwolenie» № 429). [Яскраво націоналістичного напрямку].

251 1919—Przegląd Polski. Pismo Polityczne, Społeczne i Literackie. Rok III.
Redaktor Wydawca *Władysław Ryłski*.

Тісцозно в Друкарні Польській в Одесі. (51 × 34, 43 × 30), 2 стор., ціна 60 коп.
Текст—на 4 шп.

№ 214—2.II-19 р. [перший для Одеси; раніш виходила у Києві].

№ 237—16.III-19 р.

[З № 214 «Od Redakcji»: «W czasie niedługiego swego istnienia «Przegląd Polski» dwukrotnie już doznawał przymusowej przerwy w swej pracy: zawieszony na czas pewien przez władze niemieckie, «Przegląd Polski» zamknięty następnie został przez «petlurowców». Niema nadziei, by pismo mogło być wznowione w Kijowie w stosunkach obecnych wobec konieczności informowania społeczeństwa polskiego, podejmujemy wydawnictwo «Przeglądu Polskiego» w Odessie... Trudności techniczne zmuszają nas do wydawania narazie «Przeglądu Polskiego» nieperiodycznie. Mamy nadzieję że trudności te wkrótce zostaną usunięte, i «Przegląd Polski» ukazywać się będzie jako pismo codzienne»].

З № 238 виходила під назвою: *Przegląd Polski. Pismo codzienne, polityczne, społeczne i literackie.* № 238—18.III-19 р. Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 252 [3.IV-19 р.], мабуть останній взагалі].

252 1917—Wyzwolenie. Organ Polskiego Komitetu Wykonawczego w Odessie.
Rok 1. Pod redakcją Komitetu Redakcyjnego [з № 2 |14/27.V-17 р.|—
Za Kom Red. inż. *Turczynowicz*, з № 7 |18.VI/1.VII-17 р.|—Redaktor
F. Cichecki].

Wydawnictwo Polsk. Kom. Wykonawczego w Odessie. [З № 7 |18.VI/1.VII-17 р.|— Друкарня Тов. Пол. Рос.]. (45 × 32), 4 стор., ціна 10 к.

Текст—на 3—4 шп.

№ 1—29.IV/12.V-17 р., № 13—30.VII/12.VIII-17 р.

З № 14 виходила як журнал під назвою: «Wyzwolenie. Pismo Polityczne, Społeczne i Literackie» (див. № 429).

253 1920—Życie Polskie. Rok 1. Odpowiedzialny Redaktor *Marjan Scheiz*.

Wydawca «Pol.-Rus.» Тісцозно в «Друкарні Польській». (54 × 35), 4 стор., ціна 10 карб.

Текст—на 4—5 шп.

На 2-й стор. мається гасло: «Ządajcie wszędzie polską gazetę!».

» 3-й » » » «Oddawajcie swe ogłoszenia polskiej gazecie!».

№ 1—?

Останній №—?

[Описа зложено за № 4—18.I-20 р.].

[На 1-й стор. мається обява: «Pol-Rus» funkcjonuje codziennie... Udziela wszelkich informacji, tyżących się handlu pomiędzy Rossją i Polską. Ułatwia, wszelkie formalności jak np. transportowe pozwolenia na wywóz, i wwóz, wykupy celne i bankowe, przecho- wania w składach i pakhausach, asekuracje, a też prowadzi na własną rękę handel (surow- cami do Polski i wyrobami do Rossji)... Wykonywa wszelkie zlecenia firm i osób pry- watnych handlowe giełdowe i inne w Rossji i Polsce»].

Румунською мовою

254 1919—Comunistul. Organul grupului Comunist romin din Odessa. Anul
1. Apare de 3 ori pe saptamana: Marti, Joi si Sambata.

Tipografia «Polski». (50 × 35, 44 × 28), 2—4 стор., ціна № 1 |19.IV-19 р.|— 1 карб.

№ 12 |17.V-19 р.|— 50 коп.

Текст—на 4 шп.

«Proletari, din toate tarile, uniti va!»

№ 1—19.IV-19 p., № 12—17.V-19 p.

З № 13 виходила під назвою: *Comunistul. Organul Comitetului central ale gruparilor Comuniste române din Rusia* [з № 14 | 22.V-19 p. | — Тип. «№ 6 a Sovietului» (tost Polski)]. Ціна 50 коп. № 13—20.V-19 p., № 22—14.VI-19 p.

З № 23 виходила під назвою: *Comunistul. Organul grupului Comunist (Bolsevic) Român din Odessa. Apare în fiecare Sambata* [з № 24 | 28.VI-19 p.] не має вказівок на типографію, в № 27 | 19.VII-19 p. | *Tipografia Sovietista* № 6, у № 28 | 26.VII-19 p. | не має вказівок на тип.]. Ціна 1 карб. № 23—21.VI-19 p. Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 28—26.VII-19 p.].

255 1917—*Депеша*. *Apare zilnic cu ultimile stiri telegrafice. „Депеша“ Румынскій* [з № 55 | 6.VI-17 p. | — Румынск.] *информационный листокъ* [з № 16 | 12.IV-17 p. | — *Информационный Листокъ*]. Anul I.

mpriemerie N. Halperine. [з № 6 | 28.III-17 p. | в деяких №№ не має вказівок на тип. з № 16 | 12.IV-17 p. | — Тип. Н. Гальперина]. (55 × 36), 1—2 стор., ціна 10—20 коп. Текст—на 3—4 шп.

№ 1—21.III-17 p.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 189—25.XI-17 p.].

256 1917. 1918—*Лупта*. „*Лупта*“. *Organ socialdemocrat. Apare Martea, Joia si Sambata. Anul XIII. Redactia si Administratia „Rumcerod“.*

Тип. «Румчерода». [з № 3 | 10.IX-17 p. | — Тип. Ц.И.К. «Румчеродъ»]. (48 × 35), 2 стор., ціна 15 коп.

Текст—на 2—5 шп.

№ 1—5.IX-17 p.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 64—28.I-18 p.].

[з № 1 «Reinviere»: «Dupa un an de tacere impusa de o cenzura unica in Europa,—caci in toate celelalte teri europene ziarele socialiste an putut sa apara—Lupta vede din nou lumina zilei, deastadata la Odessa... Ea va fi ofensiva proletariatului contra razboiului, pentru pace, contra militarizmului, pentru dezrobirea popoarelor de sub jugul capitalismului Traiasca Internationala»].

[з № 1 «Scinteea» зі статті «Scinteea Comunista»: «La 5 septembrie 1917 aparea, pentru prima oara in istoria socialismului român, gazeta Partidului nostru in strainatate. Lupta esea tu nci la Odessa ca «organ socialdemocrat»...

M. Ch. Bujor»].

257 1919—*Scinteea*. *Organ de propaganda Comunista. Apare în fiecare Dumineca. Anul I.*

(48 × 37), 4 стор., ціна 1 карб.

Текст—на 5 шп.

«Din scintei se naste flacara».

«Proletari din toate tarile, uniti-va».

№ 1—3.VIII-19 p.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 3 | 17.VIII-19 p.], мабуть останній взагалі].

258 1917. 1918—*Vestitorul*—*Organ Democrat Cotidian. „Вѣстникъ“*. *Ежедневный Демократический Орган. Anul I.*

Тип. Х. М. Шлуглейта [з № 11 | 14.XI-17 p. | — *Tipografia Ch. M. Slugleit*]. (64 × 46), 2 стор., ціна 15—20 коп.

Текст—на 5—7 шп. [російськ. та румунськ. мовами].

№ 1—2.XI-17 p.

Останній № в 1917 р.—№ 45—30.XII.

Перший № в 1918 р.—№ 46 [помилково на № надруковано № 45, що і продовжується до № 49 |5.I-18 р.| з якого знову йде правильна нумерація].

Останній №—? [останнім в нашому розпорядженні був № 49—5.I-18 р.].

Південно-Славською мовою

259 1917. 1918—Словенски Југ. Орган Југословена у Русији. Излази сваке недеље. Год 2 [з № 1 |6/19.I-18 р.|—Год 3]. Издаватель и одговорни уредник: *Радо И. Радоњић*.

Тип. Акц. Юж.-Рус. Об-ва Печ. Дѣла. (44 × 32), 4—8 стор.

Текст—на 2—4 шп.

Почала виходити з 17.IV-16 р.

Перший № в 1917 р.—№ 1—7.I.

Останній № в 1917 р.—№ 45—23.XII/5.I-18 р.

Перший № в 1918 р.—№ 1—6/19.I.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 4—3/16.II-18 р.

[3 № 1—7.I-17 р. «У другој години»: «Перед непуних девет мјесеци појавио се први лист на српско-хрватском и словеначком језику у силној и непобједивој словенској Русији. Гада је изашао први број «Словенског Југа», органа свих југословена, коју се било од пријебило услијед ратних догађаја налазе у Русији... Чим се изабрала Одеса за средиште добровољачког одреда, одлучено је ја се лист тамо покрене. Баш у то вријеме стигао је овамо изасланик Југословенског Одбора у Лондону, са задаћом да у споразуму са овдје сабраним емигрантима удеси све што је нужно за покретање листа. Сви се једногласно споразумјеше и одредише по једног Србина, Хрвата и Словенца за уређивање листа, који се има звати «Словенски Југ»... У једноме од идућих бројева навешћемо неколико факата, који доказују потребу и успјех дасадањег рада «Словенског Југа». Пошто је сада преузео, Југословенски Одбор у Лондону потпуно у своје руке издавање листа, осигурано му је савсим излажење и «Словенски Југ» ће моћи продужити своју скромну али искрену службу великој идеји уједињена Југословена. Покретачи и уредници листа могу са задовољством погледати на извршени рад и наставити га у истом правцу. Било сретно!

Лкр. »].

Французскою мовою

260 1919—France. Première Année. Франція. I годъ изданія. [Виходила приближно 1 раз на тиждењ].

[3 № 3 |10.III-19 р.|—l'Imprimerie Française, з № 5 |25.III-19 р.| знов не має вказівок на типографію]. (42 × 36). 2—4 стор., ціна 40 коп.

Текст—на 4 шп. [У перших 5 №№—текст франц. і рос. мовами, у № 6 |31.III-19 р.|—тільки франц. мовою].

№ 1—27.II-19 р.

№ 6 [очевидно, останній]—31.III-19 р.

[Орган французької інтервенції. Яскраво антибільшовистського та антигерманського напрямку].

261 1918. 1919—La Gazette d'Odessa. Organe de l'Entente. Première année. Paraît chaque matin. [3 № 4 |28.XII-18 р.| вказано, що буде виходити 3 рази на тиждењ]. Directeur *Jean G. Dava*.

Тип. «Печатное Искусство» [з № 4 |28.XII-18 р.|—Тип. М. Квасвицкаго и А. Баршахъ]. (52 × 34), 2 стор., ціна 60 коп.

Текст—на 4—5 шп.

№ 1—12.XII-18 р., № 6—2.I-19 р

[З № 1 «A nos lecteurs»: «...La Gazette d'Odessa» suivra... un double but. D'un côté, elle facilitera aux pays de l'Entente la tâche qu'ils se proposent d'accomplir en Russie (sic!) en donnant, autant que possible, des indications sur les aspirations russes, sur les moyens de les contenter et surtout de les concilier; d'autre part, elle indiquera, dans 1re mesure de ses forces les intentions de l'Entente, et les moyens dont elle entend se servir pour les réaliser...»].

З № 7 виходила під назвою: La Gazette d'Odessa. [Вказівок на день виходу немає]. [з № 13 | 21.I-19 р. | — Sous la direction d'un Comité]. № 7—4.I-19 р. Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 16—28.I-19 р.].

262 1919—La Lutte Finale. Organe du groupe (sic!) Internationale (sic!) des ouvriers Révolutionnaires.

(47 × 32), 2 стор.

Текст—на 2—3 шп.

[На кінці останньої сторінки: «Camarades, lisez et propagez votre journal!»].

№ 1—Січень [5.I?] 1919 р.

Останній №—?

[Підпільно].

[Описа зложено за № 1].

[Анархістського напрямку].

263 1919—La Russie Indivisible. Supplement du 8.X-19 de „Единая Русь“
Приложение кь № 46 газеты „Единая Русь“.

(54 × 40), 2 стор.

Текст—на 6 шп. Ілюстр.

Вийшла 8.X-19 р.

(Див. Единая Русь, № 72).

264 1919—Le Communiste. Organe du parti [у № 6 | février 1919 р. | — Parti] Communiste [у № 3 | 2.II-19 р. | та № 4 | 7.II-19 р. | — communiste] (bolchevic) [у № 6 | février 1919 р. | — (Bolchevic)] d' Odessa.

(49 × 34, 40 × 30), 2 стор.

Текст—на 2—4 шп.

«Proletaires des tous les pays, réunissez vous!».

[З № 5 | février 1919 | замість цього гасла—«Protestez contre l'intervention! Fraternisez avec notre armée rouge, qui ne cherche pas la guerre! Reclamez votre repatriement!»].

№ 1—? [у нашому розпорядженні першим був № 2, який не має дати, № 3 вийшов 2.II-19 р.].

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 6, якого датировано «février 1919 р.»].

[Підпільне видання].

[Описа № 6 зложено за макулятурним примірником, якого було знайдено в підпільній типографії в катакомбах].

[З статті А. П. Александрова: Морской район в подпольи 1918—1919 г.г., из сборника: Октябрь на Одешине. Одесса. 1927 г., стр. 433: «...К этому времени (в январе или феврале 1919 г.) областной Комитет стал издавать газету «Le communist» (sic) на французском языке...»].

Див. також газ. «Коммунист» (№ 140а).

265 1917—Le Courrier d'Odessa. „Journal quotidien d'informations“. Première année. Rédacteur: G. De Marchi.

Administr. *H. Pappa*. Imprimerie «Trud». (45 × 33), 2 стор., ціна 10 коп.

Текст—на 2—3 шп.

№ 1—4.IV/22.III-17 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 17 | 28.IV/15.IV-17 р. | мабуть останній взагалі].

[3 № 1 «A nos aimables lecteurs»: «...Nous bornerons notre tâche actuelle à fournir à nos lecteurs tous les renseignements et informations journalières avec promptitude et exactitude... Les glorieux moments historiques que traversent nos alliés Russes, sont si riches et si féconds en événements que nous avons été dans l'obligation de hâter notre outillage pour paraître...».

До примірника, який мається в Од. Держ. Публічній Бібліотеці приложено такого листа:

Le Courrier d'Odessa.

Odessa, le 21 Avril, 4 Mai 1917.

Monsieur

Par suite des difficultés techniques que nous rencontrons et, à cause surtout du manque d'ouvriers dont souffre notre typographie actuelle, nous nous voyons dans l'obligation de suspendre provisoirement la publication de notre journal, jusqu'à ce que nous puissions nous installer définitivement dans une nouvelle typographie.

Votre abonnement reste en vigueur, et il reprendra naturellement son cours avec le reapparition du journal...

L'Administration»].

266 1918. 1919—**L'Indépendant**. Journal politique, littéraire, financier et de nouvelles, paraissant 2 fois par semaine. [3 № 16 | 29.I-19 p. |— parraissant 3 fois par semaine]. 1-ère Année [з № 10 | 1.I-19 p. |— 2-ème Année]. Gérant-Responsable *P. A. Voucassovich*.

Directeur-Propriétaire: *Emile R. Lambiri*. «Польская Типографія». (51 × 34), 2—4 стор., ціна 60—80 коп.

Текст—на 4 шп.

№ 1—20.XI-18 р.

Останній № в 1918 р.—№ 9—29.XII.

Перший № в 1919 р.—№ 10—1.I.

№ 21—15.II-19 р.

[3 № 1 «A nos lecteurs»: «Odessa... n' avait pas un journal français. Pour combler cette lacune, nous nous sommes décider de faire paraître «L'indépendant». Comme le dit son titre—notre journal suivra un programme indépendant et n'appartiendra pas à aucune partie politique. Ses colonnes donneront l'hospitalité à tous, sans exception, qui voudraient exprimer leurs idées...».

La Direction»].

3 № 23 [мабуть з 22, якого не було в нашому розпорядженні] виходила під назвою: **L'Indépendant**. Journal politique. Rédacteur-en-chef *E. R. Lambiri*. Gérant-responsable—*P. A. Voucassovich*. Imprimerie «Polonaise». № 23—26.II-19 р. Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 33—27.III-19 р.]

267 1919—**Herald**. Première année [Виходила по неділях, середах, п'ятницях].

Directeur: *Dr. Blovitz*.

Imprimerie *M. Kvasvitzky* et *A. Barschak*. (55 × 35, 47 × 33), 2 стор., ціна 70 коп.—1 карб.

Текст—на 5 шп.

№ 1—21.III-19 р.

№ 7—[останній]—4.IV 19 р.

[Підтримує франц. інтервенцію. Запрошує всіх до боротьби з більшовиками].

Ж У Р Н А Л И

Українською мовою

268 1919. 1920—**Вісти Одеських Філій Центральних Українських Кооперативних Установ.** Видання Дніпросоюзу, Українбанку й Централу. [На обгортці: Бюлетень щомісячний. Рік перший]. Редактори: *Г. В. Ходько*. *Н. С. Шушара* й *О. В. Коренчевський*. [В № 2 | грудень 19 р. |— Редактор—редакційна колегія, у № 3—4 | січень-березень 20 р. |— Редакційна колегія в особі *Г. В. Ходька*].

Видавники: Дніпросоюз, Українбанк і Централ. [З № 2 | грудень 19 р. |— Друкарня Одеського Союзу Споживчих Товариств «Споживсоюз». (24 × 16). 40—60 стор., ціна—20—40 крб.

Текст—на 1—2 шп.

№ 1—листопад 19 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 3—4 | січень-березень 20 р. |]. [Яскраво націоналістичного напрямку].

1920—**„Наша кооперація“.** Орган Одеського Союзу Споживчих Товариств „Споживсоюз“.

(Див. № 3606).

269 1918—**Наше село.** Щотижнева Селянська Газета. Рік видання перший. Одп. редактор *Ю. Гриценко*. [У № 27-28 | I.XII-18 р. — Редактор *С. Мокрієнко*].

Видавець—Т-во «Селянська Самоосвіта». Друкарня т-ва «Селянської Самоосвіти». [З № 3—друкарня Губерніяльного Комісаріята Освіти]. (28 × 20, 27 × 18), 16—32 стор., ціна 50 коп.

Текст—на 2 шп.

«Убогії ниви, убогії села,

«Убогий обшарпаний люд.

«Смутні картини, смутні—невеселі,

«А інших не знайдеш ти тут». Б. Гринченко.

№ 1—26.V-18 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 27—28 | I.XII-18 р. |].

[Цenz. пропуски. З № 2 | 2.VI-18 р. |— № 10—11 | 4.VIII-18 р. | до кожного № є додатки—маленькі книжки творів українських письменників].

270 1917—**Українське Слово.** Часопись політична, економічна, наукова та суспільна. Редактор—*В. Чеховський*.

Видання Одеського Українського Керівничого Комітету. Типогр. «Технік». (26 × 17, 28 × 18), 16 стор., ціна—10—35 коп.

Текст—на 2 ш.

№ 1—«четверг 23 березоля 1917 року».

З № 2 виходив під назвою: Українське Слово. Часопись політична та економічна. Виходить що-тижня. [З № 6 |травень 17 р.|— що-тижня]. [Немає вказівок на редактора]. Видач Одеської Української Громади Комитет Преси, [З № 3 |квітень 17 р.|— Видає Бюро Преси Українського Одеського Громадянства; з № 7 |червень 17 р.|— зовсім не має вказівок на видавництво]. [З № 7 |червень 17 р.|— Тип. «Надоробець», з № 9 |серпень 17 р.| не має вказівок на друкарню]. № 2—10.IV-17 р. Останній—№ 12—жовтень 17 р.

Російською мовою

271 1921—**Аврал**. Научно-Морской и Литературно-Художественный Журнал. Орган Политического отдела Реввоенсовета Черноморского Флота. Редактор—*Ив. Петренко*. Коллегия: *Вл. Вов, Марк Рудный*.

8-я сов. тип. (35×25), 48 стб., 1500 экз.

Текст—в 2 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 1—«1920 г.» [Август ?] [фактически вышел в 1921 г.].

Последний №—?

272 1917—**Акушерка**. [На обложках: под редакцией *П. М. Амброжевича*]. Годъ XXVIII. Редакторъ-издатель акушеръ *П. Амброжевичь*.

«Славянская» тип. Е. Хрисогелось. (21×15). Номерация общая за весь год [в №№ 1—8 168 стр., в отд. книжках 30—32 стр.], цена—4 руб. в год с пересылкою.

Текст—в 1 стб.

Журнал выходил с января 1890 г. в Брянске, с января 1893 г.—в Одессе.

№ 1—январь 17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 7-8 |июль-август 17 г.].

273 1919—**Анархист**. Орган Ассоциации Анархистов г. Одессы. По уполномочию ассоциации редактор *С. Мартынов*.

Издатель—Ассоциация Анархистов г. Одессы. Одинадцатая Сов. тип. (35×26), 8 стр. цена—2 руб.

Текст—в 3 стб.

«Дух разрушающий дух созидающий».

№ 1—июнь 19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

274 1918. 1919—**Биржевые Извѣстія**. Журналь Биржи, Финанс., Торговли и Промышлен. [На обложках: Выходить 1-го и 15-го числа каждого мѣсяца]. Редакторъ-издатель—*А. М. Зозуля*.

Тип.—«Южная типография». [С № 2 |1.1-19 г.|— Тип. Акц. Общ. «Бр. Кульбергъ въ Одессѣ»]. (25×17), 15—23 стр., цена—50 коп.

Текст—в 2 стб.

№ 1—15.XII-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 4—15.II-19 г.]

275 1919—**„Благовѣсть“**.

Тип. Е. И. Фесенко.

(26×17), 8 стр.

Текст—в 1 стб.

№ 1—16/28.II (ст. ст.)-19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

276 1917. 1918. 1919—**Бомба**. Журналъ Революціонной Сатиры. [С № 31 | январь 18 г. |— Годъ изданія II]. Подъ ред. *Незнакомца*. [С № 32— редакторъ-издатель—*Незнакомецъ* (*Б. Д. Флитъ*)].

Издатели: *С. К. Цессарскій. Б. Д. Флитъ*. [С № 30 | декабрь 17 г. |; *С. К. Цессарскій. Б. Д. Флитъ. А. В. Дистель*, с № 32; *С. К. Цессарскій. А. В. Дистель*]. Тип. Акцион. Южно-Русск. О-ва Печатн. Дѣла. [С № 21 нетъ указанія на типографию, с № 39—тип. Спортъ и Наука Б. Брандмана]. (35×24), 10—16 стр., цена—25 коп.—10 руб.

Текст—в 2—3 стб. Иллюстр.

[№№ датированы только «1917 г.», «1918 г.»].

№ 1—мартъ месяц (?) 1917 г.

Последний в 1917 г.—№ 30 [вышел к Рождеству]. В январѣ 1918 г. вышел № 31.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ под этимъ названіемъ былъ № 40. №№ 41 и 42 намъ не удалось розыскать].

С № 43 (м. б. с № 41 или 42) выходилъ под названіемъ: Бомба. Журналъ Политической Сатиры. [Нетъ указаній на годъ изданія]. Редакторъ—*Незнакомецъ*. Издатели: *Г. Телишевскій. Б. Флитъ*. Тип. «Спортъ и Наука». Начальный № 1919 г.—? Последний №? [Описано по № 43—октябрь 1919 г., м. б., последнему, см. выпуску изъ газ. «Бѣшенная Тетка» (№ 22)].

277 1918—**Буржуй**. Журналъ. Юмористическій Ежедѣльникъ. Редакторъ—*Я. В. Паниманъ*, [в №№ 7 и 10—Редакторъ-издатель *Я. В. Паниманъ*, в №№ 8, 9, 11, 12—редакторъ *Я. В. Паниманъ*].

Издательство «Юморъ». [До № 7]. Тип. «Энергія». [С № 7—тип. Э. П. Карликъ]. (27×17), 16 стб., цена 15—35 коп.

Текст—в 2 стб.

[В № 1—«Буржуи всѣхъ странъ спасайтесь!»].

[№№ датированы «1918 г.», только № 9 датированъ «Юнь 1918», № 10 «Юнь 1918» и № 11—«Юль 1918»].

№ 1—около 9 марта 1918 г.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 12, вышедшій, очевидно, в июле или августѣ 1918 г.].

278 1920. 1921—**Бюллетени Опродкомгуба**. Выходитъ два раза в месяц. [С № 3—Декабрь 1920 г.—Двухнедельный журнал]. Редактор—Редакционная Коллегія. [№ 2 | I.XII-20 г. |—№ 4 | январь 21 г. |—Редактор *Б. З. Думер*, № 5 | февраль 21 г. |—Редакционная коллегія].

Изд. Информ.—изд. под.-отд. Одесского Опродкомгуба. 8-я Сов. типо-литогр. [С № 2 | I.XII-20 г. |—9-я советск. тип. (36×25, 25×18), 12—32 стр., 500 экз. [Указ. только в № 1 | 20 X 20 г. |].

Текст—в 2 стб.

[С № 3 | декабрь 20 г. |—«Пролетарии всехъ странъ, соединяйтесь!»].

№ 1—20.X-20 г.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 5 | февраль 21 г. |].

279 1920—**Бюллетень Об'единенного П'отдела Статистики Труда**. Экстренный выпускъ к неделѣ Профдвиженія.

Издание Одесского Губернскаго Статистическаго Бюро. 10-я Советск. тип. (34×24), 12 стр.

Текст—таблицы разной ширины.
Вышел 25.XII-20 г.

1919—**Бюллетень Одесского Кредитного Союза Кооперативовъ.**
(См. № 356).

280 [1919]—**Бюллетень Одесского Губернского Отделения Всеукраинского Издательства Ц.И.К. Советов Украины.** Выходит 2 раза в месяц. Редактор-издатель: Коллегия Одесского Губернского Отделения Всеукраинского Издательства.

Четвертая Сов. тип. (35 × 26), 12 стр., цена 2 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—август [1919 г.].

Последний №—? [Описано по № 1. Может быть единственный?].

281 1921—**Бюллетень Одесского Губернск. Союза Потребительских Обществ.** Редактор Издатель: Правление Одесского Губсоюза [в № 8 |дек. 21 г. | нет указания на редакцию и издательство].

10 сов. тип. [в № 7 |нояб. 21 г. |— 2 Гос. тип., в № 8 |дек. 21 г. |— 3 Гос. типо-литогр.]. (26 × 16), 20—33 стр. [с № 5—6 |сент. 21 г. | 1000 экз.].

Текст—в 2 стб.

До № 3—4 выходил как газета под названием «Бюллетень Одесского Губсоюза» (см. № 27).

№ 3—4—15.VIII-21 г.

Последний—№ 8—дек. 21 г.

282 1921—**Бюллетень Одесского Губернского Союза Промысловых Кооперативов (Промсоюз).** Редактор—Организационно-кооперативный отдел Промсоюза.

Издатель—Правление Промсоюза, 10-я Сов. Тип. (25 × 17), 36 стр., 1.000 экз.

Текст—в 2 стб.

№ 1—ноябрь 1921 г.

Дальнейшие №№ выходили уже в 1922 г.

283 1920. 1921—**Бюллетень Одесского Губернского Статистического Бюро.** Выходит еженедельно. [Фактически выходил нерегулярно]. Редактор: Редакционная Коллегия.

Издатель—Одесское Губернское Статистическое Бюро, 7-ая Сов. типо-литогр. [С № 8 |17.XI-20 г. | нет указания на типографию, с № 10 |3.I-21 г. |— 7-ая Сов. типо-лит., с № 19 |15.XII-21 г. |— 2-я госуд. тип.] (38 × 26, 34 × 26), 8—12 стр. [С № 17 |15.X-21 г. |— 500 экз.].

Текст—таблицы разной ширины.

№ 1—7.IX-20 г.

Последний № в 1920 г.—№ 9 |5.XII |.

Первый № в 1921 г.—№ 10 |3.I |.

Последний № в 1921 г.—№ 20—|31.XII |.

Продолжался в 1922 г. как ежемесячный журнал.

284 1921—**Бюллетень Одесского Губотдела Всероссийского Союза Рабочих Полиграфического Производства.** Редактор—Редакционная Коллегия.

Издатель: Одесский Губотдел Союза Рабочих Полигр. Производства. 10-ая Сов. тип. (31×21), 15+1 нен. стр. Бесплатно.

Текст—в 2 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—3.IV-21 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

285 1921—Бюллетень Одесской Губернской Посевной Комиссии.
Выходит по мере накопления материала. Редактор: Завгубземотделом *И. В. Балашов*. [С № 3 |10.III-21 г.]—Редактор—Завгубземотделом *Трилисский*].

Издатель—Одесский Губпосевком. 9-ая Советск. тип. (34×26, 22×17), 5—59+1 вен. стр.

Текст—в 2 стб.

[На обложке № 5—6 |июнь 21 г.]: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—? [№ 2—15.II-21 г.].

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 5—6 |июнь 21 г.]].

286 1921—Бюллетень Отдела Управления Одесского Губисполкома.
Еженедельное Издание. Год издания 1. Редактор-издатель: Информ.-Стат. под'отдел Отдела Управления Губисполкома.

7-ая Сов. тип. [С № 4—5 |14.XII-21 г.]—2-ая сов. тип.] (26×17), 20—32 стр., цена 1.000—3.000 руб., 500 экз.

«Украинская Социалистическая Советская Республика».

№ 1—14.XI-21 г.

Последний № в 1921 г.—№ 6 |24.XII].

Продолжался и в 1922 г.

287 1920—Бюллетень Профессиональн. Союза Рабочих Печатн. Д'бла.
Отвѣтствен. редактор *И. Я. Кейлис*.

Издатель: Профессіон. Союз Рабочих Печатного Д'бла. Тип. Квасицкаго [вм. Квасвицкаго] и Баршах. (30×22), 8 стр., цена 3 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—11.I-20 г. [может быть единственный?].

Последний №—?

[Описано по № 1].

288 1921—Бюллетень Черномортрана. Выходит еженедельно.

Изд.- Администр. Служба. 7-ая Сов. тип. (35×22, 29×22), 15—40 стр. [С № 6 |21.VIII-21 г.]—500 экз.].

Текст—в 2 стб.

«Н.К.П.С.»

№ 1—10.VII-21 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 7 |28.VI-21 г.].

289 1919—Вестник Одесского Губернского Юридического Отдела.
Издание неперіодическое. Ред.—Редакционная Коллегия.

Издатель—Одесск. Губ. Юротдел, Четвертая Сов. тип. (22×15), 30 стр.

Текст—в 1 стб.

«Украинская Социалистическая Советская Республика».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—июнь 19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1. Может быть единственный?].

290 1919. 1920—**Вестник Одесского Губ. Отдела Народного Образования.** [С № 4 |июнь 20 г.|— добавлено также название на украинском языке: **Вістник Одеського Губ. Відділу Народньої Освіти.** Орган Общественно-Политический, Педагогический и Научный. [Только в № 4 |июнь 20 г.| указан редактор: Редакционная коллегия Одесс. Губ. Отдела Народного Образования].

[Только в № 4 |июнь 20 г.]: Издание Одесского Губерн. Отд. Народ. образов.]. Четвертая сов. тип. [С № 4 |июнь 20 г.|— 3-я сов. тип.]. (30×22, 22×15), 30—57 стр.

Текст—в 1—2 стб.

«Украинская Социалистическая Советская Республика».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

[С № 4 |июнь 20 г.| параллельно русскому тексту: «Українська Соціал. Радянська Республіка».

«Пролетарі всіх країн, єднайтесь!»].

№ 1—июнь 19 г.

Последний—№ 2—3—июль 19 г.

После перерыва, обусловленного занятием Одессы добровольцами, вышел № 4—июль 20 г.

Последний № в 1920 г.—? [в нашем распоряжении последним был № 6—август 20 г.]

291a 1919—**Вестник Одесского Отдела Рабоче-Крестьянской Инспекции.** Выходит еженедельно под общей редакцией *А. Золотарева.*

Изд.—Одесск. Отд. Раб.-Крест. Инспекции. 3-я Сов. тип. (30×22, 25×19), 16—20 стр., цена—15 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—20.IV-20 г.—№ 3—5.V-20 г.

С № 4 выходил под названием:

2916 1920—**Вестник Одесского Губотдела Рабоче-Крестьянской Инспекции.** **Вістник Одеського Відділу Робітніче-Селянської Інспекції.** Выходит 2 раза в месяц. Редактор—Редакционная Коллегия.

Издатель—Од. Губотд. Р. К. Инспекции. Тип. Акц. Ю.-Р. О-ва Печ. Дела. (25×19), 62 стб., цена—30 руб.

Текст—в 2 стб,

«У. С. С. Р.».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 4—август 20 г.

Последний №—?

[Описано по № 4].

292a 1919—**Вестник Отдела Управления Одесского Губернского Исполн. Комитета Совета Р. К. и Кр. Деп.** Редактор—Редакционная Коллегия.

Издатель: Отдел Управления Одесск. Исполн. Ком. Тип. Отдела Управл. при С. Р. Д. (32×21), 16 стр., цена—1 руб. 50 коп.

Текст—в 2 стб.

«Украинская Социалистическая Советская Республика».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—май 19 г.

С № 2—3 продолжается под названием:

2926 1919—Вестник Отдела Управления Одесского Губисполкома.
Еженедельный Журнал.

Издание Информационно-Инструкторск. Под'отдела Отдела Управления. Первая Сов. тип. (23×16), 61 + 1 нен.—88 стр., цена—4 руб.

Текст—в 1 стб. [№ 4—5 иллюстр.].

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 2—3—июль 19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 4—5 [август 19 г.,] очевидно, последний вообще].

293 1921—Внутренний Двухнедельник. Бюллетень Бюро Уполномоченного по Черноморью и Румгранице и Одесского Губотделения Наркомвнешторга. Редактор—*И. М. Салтанов*.

Издание Информ. Отдела бюро Уполномоченного по Черноморью и Румгранице и Одесского Губ. Отделения НКВТ. 7-ая Сов. тип. (39×26), 24 стр., 500 экз.

Текст—в 2 стб.

У.С.С.Р. На правах рукописи.

№ 1—?

Последний №—?

[Описано по № 6—2.XI-21 г.].

294 1919—Возрождение. Иллюстрированный Литературно-Художественный Еженедельник. Редакторъ—*Я. Чухненко*.

Издатели: Николаевъ и др. Типографія Лебединскаго и Вепринскаго. (26×17), 12 стр. цена—7 руб.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—сентябрь 19 г.

Последний №—? [о прекращении издания см. выписку из газ. «Бъшенная Тетка» (№ 22)].

[Описано по № 1].

[Ярко антисоветск. направления].

295 1921—Воин Революции. Орган Бюро Военной Пропаганды при Политотделе N Московской Дивизии. Редакционная Коллегия: Бюро Пропаганды и Агитации.

7-ая сов. тип. (34×26). 24 стр., 1.000 экз.

Текст—в 2 стб.

№ 1—?

Последний №—?

[Описано по № 3—4 | сентябрь-октябрь 21 г. |].

296 1918—Восходъ. Еженедельникъ искусства. [На обложке: Театръ, Музыка, Литература, живопись, критика, библиографія, общественная жизнь. Съ рис. худ. Н. Мексина. Еженедельникъ. С № 4 | июнь 18 г. | на обложке: Органъ Художественной Мысли]. Редакторъ *С. М. Бялый*.

Издатель: *А. Я. Губарь*. [С № 2 Тип. бывш. А. М. Швейцера, с № 4—тип. Х. М. Шлауглейта]. (27×18), 14—16 стр., цена 60—80 коп.

Текст—в 1—2 стб. Иллюстр.

№ 1—[июнь] 18 г.—№ 4 [июль] 18 г.

С № 5 выходил под названием: *Восходъ. Театръ, Музыка, Литература, Живопись, Критика, Общественная жизнь*. [На обложке: *Органъ Художественной Мысли. Еженедельникъ*]. № 5—[июль 18 г.]. Последний №—? [Описано по № 5].

297 1918—Врачебно-Санитарная Хроника Города Одессы. Годъ изданія XXI. Составляется Санитарнымъ Бюро Отдѣла Народнаго Здравія Одесскаго Городскаго Управленія.

Изданіе Одесской Городской Управы. Тип. Городскаго Самоуправленія. (23 × 15), IV + 163 стр.

Текст—в 1 стб.

«Одесское Городское Общественное Управленіе».

«Общественное здоровье есть основа, на которой покоится счастье и могущество государства» (изъ парлам. рѣчи Дизраэли).

«Санитарное просвѣщеніе важнѣе санитарнаго законодательства» Гладстонъ.

«Будущее принадлежитъ медицинѣ предупредительной» Н. И. Пироговъ (1868 г.).

№ I—VI [вышли в одной книжкѣ]—за январь-июнь 17 г. [Вышли фактически в 1918 г.]. Последний №—?

[Описано по № I—VII].

[Из статьи «Введеніе» на 1—2 стр.: «Взамѣнъ «Свѣдѣній о врачебно-санитарной организаціи и эпидемическихъ заболѣваніяхъ г. Одессы», выходявшихъ, какъ отдѣльные выпуски «Извѣстій Одесской Городской Думы», врачебно-санитарнымъ совѣщаніемъ было постановлено выпускать періодически по болѣе полной программѣ «Врачебно-санитарную хронику г. Одессы»... Въ декабрѣ 1917 г. вышелъ послѣдній выпускъ «Свѣдѣній», закончившій собою 1916 г....

Санитарное Бюро.

Примѣчаніе: Въ составленіи выпуска принимали участіе врачи: М. Л. Левонтиявъ, Д. П. Бобровъ, санитарный статистикъ Ю. Г. Малѣева»].

298 1919—Высшая Школа Бюллетень Одесскаго Сквуза. Редактор: Редакционная Коллегія Совета Комиссаров Высшихъ Учебныхъ Заведеній г. Одессы.

Издатель: Советъ Комиссаров Высшихъ Учебныхъ Заведеній г. Одессы. IX-ая сов. тип., (28 × 22), 24 стр.

Текст—в 2 стб.

[На обложке: «У. С. С. Р. Народный Комиссариатъ Просвѣщенія Украины»].

№ 1—июль 19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Из № 1 «От редакціи»: «...Передъ нами громадная задача вызвать внутреннее перерожденіе Школы... Но охватить заранѣе застывшей программой этотъ длительный процессъ значило бы для революционероу не учиться у жизни, а учить ее самое... Твердымъ и неуклоннымъ остается нашъ основной критерій—разложеніе старой школы, и необходимость созданія новой пролетарской, трудовой школы... Выясненію этой общей задачи мы и посвящаемъ, главнымъ образомъ, первый номеръ нашего печатнаго органа, не претендуя на полноту освѣщенія. Въ слѣдующихъ номерахъ Бюллетеня мы постараемся дать болѣе конкретную программу нашей работы, а отдѣлъ информации покажетъ каждый разъ, что изъ намеченнаго нами проведено в жизнь. Редакція подчеркиваетъ, что Бюллетень Сквуза не закрытый органъ, и все желающіе и могущіе осветить дефекты старой школы... найдутъ для себя место на его страницахъ»].

299 1919—Вѣстникъ Одобсоюза. [На обложкахъ: Изданіе Одесскаго Областнаго Союза Потребительн. Обществъ]. Редактор—Инструкторскій Отдѣлъ Од. Обл. Союза Потребительныхъ Обществъ.

Тип. «Техник». (24 × 16), 27—35 + 1 нен. стр.

Текст—в 1—2 стб.

№ 1—июль-август 19 г.

Последний —? [в нашем распоряжении последним был № 2 [сентябрь-октябрь 19 г.]].
[В № 2—орфография с ъ].

[Добровольческой ориентации. Резко выступает против большевиков].

- 300** 1919—**Вѣстникъ Банковъ и Промышленности. Courrier des Banques et de l'Industrie.** [На обложке: Петроградъ. Одесса]. [В объявлении: Органъ, посвящен. разработкѣ финансов. и экономич. вопросовъ русской и заграничной жизни]. IV-й годъ изданія. Редакторъ-издатель *С. Е. Корманъ.*

Тип. Южно-Русскаго Просвѣдительнаго Общества. (32 × 22), 12 стр., цена—2 руб.

Текст—в 2 стб.

До № 1(66) выходил в Петрограде.

№ 1(66)—15.II-19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1(66)].

- 301** 1918—**Вѣстникъ Винодѣлія.** [В объявленіях: Органъ Винодѣльской Станці Русскихъ Виноградарей и Винодѣловъ]. [На обложках: Ежемѣсячный иллюстрированный журналъ, издаваемый подъ редакціей *В. Е. Таурова*]. Годъ XXVI. Редакторъ-издатель *В. Е. Тауровъ.*

Тип. подъ фирмою «Вѣстникъ Винодѣлія». (25 × 17), 402 стр. за год [в отдельныхъ №№—60—70 стр.], цена 6 руб. за год.

Текст—в 1 стб. Иллюстр.

Выходил с 1892 г.

Первый № в 1917 г.—№ 1—2 [январь-февраль].

Последний—№ 11—12 [ноябрь-декабрь 17 г.].

Снова начал выходить с 1926 г. под названіем: «Вестник Виноделия Украины».

[На обложке № 11—12 [ноябрь-декабрь 17 г.] имеется объявление: «Изданіе Вѣстника Винодѣлія по причинамъ, изложеннымъ на стр. 398—399, Временно Приостанавливается. Печатаніе этой книжки журнала закончено 10, 23 марта 1918 г.»].

- 302** 1917—**Вѣстникъ Всероссийскаго Союза Мельниковъ-Крупчатниковъ и Строителей,** издаваемый Центральнымъ Комитетомъ Всероссийскаго Союза Мельниковъ-Крупчатниковъ и Строителей. Годъ 1.

Тип. Акц. Южно-Русскаго Об-ва Печатнаго Дѣла. (24 × 16), 52—60 стр., цена—12 руб. в год. 3000 экз.

Текст—в 1 стб.

№ 1—июль 17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—3 [авг.-сент. 17 г.]].

[К № 1 имеется в качестве приложения «Уставъ Всероссийскаго Союза Мельниковъ-Крупчатниковъ и Строителей», 12 стр. К № 2 имеется в качестве приложения «Стенографическій отчетъ засѣданій Всероссийскаго Съѣзда М.-К. и С. въ Одессѣ 11—12 іюня 1917 г.», 32 стр.].

[Из № 1 «Отъ редакціи»: ...Нашъ журналъ явится не только отраженіемъ всей профессиональной жизни Союза, явится проводникомъ его идей и лозунговъ, но по мѣрѣ возможности будетъ освѣщать общественную и государственную жизнь страны...].

- 303** 1919—**Вѣстникъ Законовъ.**

Изд. «Русская Культура». (21 × 16) 31 + 1 нен. стр., цена 20 руб.

Текст—в 1 стб.

№ [1]—во второй половине 1919 г. при добровольцах.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Содержание—приказы и распоряжения добровольческих властей].

304 1917—Вѣстникъ Комитета Румынскаго Фронта Всероссійскаго Союза Городовъ. [На обложке: На правахъ рукописи].

Тип. «Одесскаго Листка». [С № 8 | I.XI-17 г. | — Тип. «Изв. Сов. Раб. Деп.». (26 × 16, 25 × 16), 41 + 1 нен. стр.—110 + 11 стр.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—15.III-17 г.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 9—20.XI-17 г.].

305 1918. 1919—Вѣстникъ Одесскаго Земства. Выходить Еженедѣльно. 2-й годъ изданія. [С № 22-23 (108-109) | 19/6.I-19 г. |; 3-й годъ изданія]. Ответственный редакторъ: *Н. Лучинскій*. [С № 3—4 (26-27) | 15/2.II-19 г. | — Ответствен. редакторъ членъ управы *И. П. Панинъевъ*].

Издатель: Одесское Уѣздное Земство. Тип. Всероссійскаго Земскаго Союза. (24 × 16), 24—32 стр., цена 40 коп.—1 руб.

Текст—в 1—2 стб.

До № 1(87) | 31/18.VII-18 г. | выходил как газета (см. № 54).

Последний № за 1918 г.—№ 20—21(106—107) | 29/16.XII |.

Первый № за 1919 г.—№ 22—23 (108—109) | 19/6.I |. [С 15/2.II-19 г. меняется нумерация—не 26—27 (112—113), а 3—4 (26—27), ошибочно вм. 5—6 (26—27)].

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 12—13 (33—34) | 4.IV-22.III-19 г. |, очевидно, последний].

[Из № 1(87) «Отъ редакціи»: «...Политическое направленіе Вѣстника не измѣняется. Онъ попрежнему будетъ отстаивать демократизмъ...»].

306 1917. 1918—Вѣстникъ Профессіональнаго Союза Служащихъ пароходныхъ и транспортныхъ предпріятій. Редакторъ—Исполнительное бюро профес. Союза. [С № 2—3 | 1.X-17 г. | нет указаний на редактора, в № 11 | 1.V-18 г. |; Редакціонная коллегія, с № 12—13 | 1.IX-18 г. |; Ответственный редакторъ *Т. И. Глуценко*].

[С № 12—13 | 1.IX-18 г. | — Издатель: Исполнительное Бюро Союза въ лицѣ *В. Я. Муза, Н. М. Хозанова* и *И. Ф. Богданова*]. Тип. Х. М. Шлугейта. [С № 2—3 | 1.X-17 г. | — Тип. «Одесскаго Листка», с № 6 | 15.XII-17 г. | нет указаний на типографию, в № 11 | 1.V-18 г. | — Тип. «Одесскаго Листка», с № 12—13 | 1.IX-18 г. | нет указаний на типографию]. (35 × 26, 33 × 22), 8—14 стр., цена 25—75 коп.

Текст—в 2—4 стб.

№ 1—15.VI-17 г.

Последний № за 1917 г.—№ 6 | 15.XII |.

Первый № за 1918 г.—№ 7—8 | 1.II |.

Последний № — ? [в нашем распоряжении последним был № 16—17 | 1.XI-18 г. |].

307 1918. 1919—Вѣстникъ Финансовъ. Журналъ промышленности, торговли, техники и биржи. [На обложке: Годъ изданія первый, с № 1 | 12/25.I-19 г. |; Годъ изданія второй. Основатель *М. Г. Берлацкій*]. Редакторъ-издатель *М. Г. Берлацкій*.

Тип. Южно-Русск. Просвѣт. О-ва. [С № 1 | 12/25.I-19 г. | — «Славянская» типо-литогр.]. (25 × 16), 14—15 стр., цена—1 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—17/30.XI-18 г.

С 1919 г. начинается новая нумерация: № 1—12(25).I-19 г.

№ 3 [последний]—12/25.III-19 г.

[После перерыва, обусловленного утверждением Соввласти в Одессе, продолжался № 4 23.IX/6.X-19 г.] уже как газета под названием «Вѣстникъ Финансовъ. Газета Промышленности, Торговли, Техники и Биржи» (см. № 57).

308 1918—Вѣстникъ 14 Участка Подомовой Организациі г. Одессы.

Отвѣтственный редакторъ: членъ ком. 14 уч. П. Орг. *М. Гофманъ*.

Издатель: Комитетъ 14 уч. Подомовой Оргавизациі. Тип. Ю.-Русск. О-ва Печ. Дѣла. (26 × 17), 16 стр., цена—30 коп.

Текст—в 2 стб.

№ 1—17/4.VI-18 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[На 1-ой стр. имеется обращение «Къ нашимъ читателямъ»: «...Цѣль нашего журнала—выяснить, чего можно требовать отъ Подомовой Организациі, что можетъ дать она администраціи и населенію и какихъ требованій она выполнить не можетъ... Въ «Вѣстникъ» будутъ разсматриваться вопросы коопераціи, будутъ сообщаться справочныя цѣны жизненныхъ продуктовъ, будутъ разсматриваться взаимоотношенія домохозяевъ къ квартиранимателямъ и послѣднихъ къ комнатонанимателямъ. Будетъ особый отдѣлъ хозяйственный... нашимъ читателямъ предоставляется право предлагать Редакціи вопросы юридическаго характера... Наконецъ,.... нашъ «Вѣстникъ» будетъ помѣщать всякаго рода отчеты, сообщенія, объявленія и распоряженія исходящія отъ нашего Участковаго, Групповыхъ, а равно и Центральнаго Комитетовъ Подомовой Организациі. Точной программы журнала мы не выставляемъ, ибо не желаемъ связывать себя опредѣленной платформой...

Редакція»].

309 1917—„Вѣстникъ Юга“. Единовременное изданіе. Редакторъ-издатель *М. Г. Берлацкій*.

Южная типографія. (28 × 22), 13 стр.

Текст—в 2 стб.

Июль 1917 г.

[Оборонческаго направленія].

310 1918—Голось Инвалида. Еженедѣльный журналъ. [На обложке: Изд. Одесскимъ Союзомъ Увѣчныхъ воиновъ, с № 2 [окт. 1918 г.] прибавлено еще (воен. инвалидовъ)]. Редакторъ-издатель: *А. П. Федоровъ*.

Тип. Одесск. Городск. Общ. Управы. (25 × 17), 16 стр., [цена—1 руб.].

Текст—в 2 стб.

№ 1—октябрь 18 г.

Последний №—? [в нашемъ распоряженіи послѣднимъ былъ № 3—октябрь 18 г.].

311 1918—Голось истины. Ежемѣсячный журналъ, посвященный обновленію жизни на евангельскихъ началахъ. I-й годъ изданія. Редакторъ-издатель *Л. Розенбергъ*.

Тип. Я. М. Сагала. (26 × 17), 8 стр., цена—20 коп.

Текст—в 1—2 стб.

№ 1—май 18 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

- 312 1917—**Голось Православныхъ**. Сзываетъ васъ, наши братья, на молитву Господню. Помолимся! [следует текст „Отче наш...“]. Органъ Союза Свободныхъ Проповѣдниковъ Православной Вѣры. Редакторъ-издатель Совѣтъ Союза Своб. Проповѣд. Православной Вѣры.

Тип. С. Н. Скарлато. (21 × 17), 14 + 2 нен. стр., цена 25 коп.

Текст—в 1 стб.

«Да прійдетъ Царствіе Твое, да будетъ воля Твоя, яко же на небеси и на земли».

№ 1—[датирован только «1917», вышел в июне 1917 г.].

Последний №—?

[Описано по № 1].

- 313 1919—**Грядущій День**. Политическій, экономическій и литературно-критическій журналъ. [На обложке: Издаваемый при ближайшемъ участіи редакціи газеты „День“: С. О. Загорскаго, Д. О. Заславскаго, Ст. Ивановича, Вл. Канторовича, П. С. Юшкевича. Выходить 1-го и 15-го числа каждаго мѣсяца]. Редакторъ: Редакціонная Коллегія въ лицѣ В. А. Канторовича.

Издатель: Издательство «Грядущій День» въ лицѣ Т. А. Канторовича и О. Г. Зелюка. Тип. Всерос. Земскаго Союза. (27 × 21), 32—36 стр., цена—5 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—Март 19 г.

№ 2 [очевидно, последний]—Апрѣль 19 г.

[Та же группа лиц во 2-й половине 19 г. выпускала газету под тем же названием (см. № 67)].

- 314 1921—**Губернское Рабочее Бюро г. Одессы**. Редактор: Редакціонная коллегія.

Изд.: Инструкторско-Оперативный Отдел Губраббюро. 8 Сов. тип. (30 × 24), 19 стр., 100 экз.

Текст—в 2 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 1 (отчетный)—январь 21 г. [фактически вышел в апреле].

Последний №—?

[Описано по № 1].

- 315 1918—**„Дивертисментъ“**. Ежемѣсячный Журналъ, посвященный вопросамъ театральнаго быта. [На обложке: Органъ Театровъ-Варьетъ, Цирковъ и Спорта. Журналъ Дивертисментъ—„Divertissement“]. Десятый годъ изданія. Ред.-изд. Б. А. Бродскій.

Тип. Акц. О-ва «Бр. Кульбергъ въ Одессѣ». (33 × 24), 20 + 12 нен. стр., цена—4 руб. Текст—в 2 стб. Иллюстр.

Начал выходить с мая мес. 07 г.

Первымъ № в 18 г. был после 1½ год. перерыва № 10 [не датирован]. [№ 8—9 вышел в 16 г.].

Последний №—?

[Описано по № 10].

[Из № 10 «Отъ Редакціи»: «Полтора года не выходилъ «Дивертисментъ... Мнѣ пришлось перемѣнить перо журналиста на винтовку солдата... опять выпускаю свой журналъ, чтобы знакомить своихъ читателей съ театальною жизнью. Я буду въ общемъ придерживаться своей старой программы, но теперь придется удѣлять больше вниманія серьезному театру, серьезному искусству...»].

316а 1917—Еврейская Мысль. [Еженедельный журнал]. Редакторъ *И. А. Тривусь.*

Издатель *С. М. Рубинштейнъ.* «Славянская» тип. Е. Хрисогелось. (30 × 23), 16 стр., цена 15—20 коп.

Текст—в 2 стб.

«Сіонизмъ стремится создать для еврейскаго народа правоохраненное убъжище въ Палестинѣ» Базельская программа.

№ 1—21.IV-17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 9—29.VI-17 г.].

С 1.XII-17 г. выходил журнал под тем же названием, но уже как официальный орган сионистской организации. (См. № 316б).

316б 1917. 1918. 1919. 1920—Еврейская Мысль. [С № 24 |7.VI-18 г.]: Выходить еженедельно по пятницамъ, с № 15(67) |14.IV-19 г. | нет этого указания]. [С № 51—52 |27.XII-18 г. |—Второй годъ изданія, с № 30 |29.XI/12.XII-19 г. |—Третій годъ изданія]. Редакторъ *С. Б. Шварцъ.* [С № 29—30 |19.VII-18 г. |—*И. А. Тривусь,* с № 33—34 |16.VIII-18 г. |—*С. Б. Шварцъ.*]

Издатель Сионистскій Комитетъ Одесскаго Района. [С № 9 |15/2.II-18 г. |—Издатель Сіон. Ком. Од. Р. въ лицѣ *Н. Д. Цалюка,* с № 46 |1.XI-18 г. |—издатель Сіон. Ком. Од. Р. въ лицѣ *Г. А. Бродовскаго.* Тип. С. О. Розенштрауха. [С № 3 |15.XII-17 г. |—Тип. Изд-во «Кинереть», с № 46 |1.XI-18 г. |—Тип. «Печатное Искусство», с № 16—17 |1.14.IX-19 г. |—Тип. Я. Х. Шермава]. (34 × 23, 30 × 21). В № 1—2 |1.XII-17 г. |—24 стр., в остальных №№ номерация по столбцам: 16—64 стб. Цена 35 коп.—20 руб.

Текст—в 1—2 стб.

«Сіонизмъ стремится создать для еврейскаго народа правоохраненное убъжище въ Палестинѣ» Базельская программа.

До 1.XII-17 г. выходил журнал под тем-же названием и того же направления, но не как официальный орган сионистов (см. № 316а).

№ 1—1.XII-17 г.

Последний № в 17 г.—№ 5—29.XII.

Первый № в 18 г.—№ 6—14.I.

Последний № в 18 г.—№ 51—52—27.XII.

Первый № в 19 г.—№ 1—2—10.I.

№ 15(67) вышел 14.IV-19 г., после чего был перерыв, обусловленный утверждением в Одессе Советской власти, до 1/14.IX-19 г., когда вышел № 16—17.

Последний № в 19 г.—№ 34—26.XII. |8.I-20 г. |.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 36—10/23.I-20 г.].

317 1919. 1920—Еврейскій Міръ. Безпартійный органъ еврейской демократической мысли. Выходить еженедельно по пятницамъ. Редакторъ—Издатель *М. М. Бикерманъ.*

Тип. С. О. Розенштрауха. (29 × 22), 32 стб., цена 15 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—13/26.XII-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—3/16.I-20 г.].

[Антисионистскаго направления, объединял право-социал. и лево-буржуазн. группы еврейской общественности].

318 1917—Единеніе. Органъ О.Ц.К. Еврейской Радик.-Соціалистич. Рабоч. Партіи „Поалей-Ціонъ“. Выходить два раза въ мѣсяць.

(28 × 23), 16 стр., цена 40 коп.

Текст—в 1—2 стб.

«Пролетарии всѣхъ націй объединяйтесь!»

װױס פֿאַר אַלע פֿרוימען, אַלע פֿרוימען אַרױס

№ 1 [единственный]—16.XI-17 г.

319 1921—Единое Хозяйство. Ежемесячный Орган Одесского Губернского Экономического Сопещания при Губисполкоме. Редактор—редакционная коллегия: *Я. М. Шиндель, И. М. Салтанов, И. В. Балашев*. [С № 5—6 сентябрь-октябрь 21 г.]: *Я. М. Шиндель, И. М. Салтанов, С. С. Зак*.

Изд.—Одес. Губ. Эконом. Сов. Вторая Сов. Тип. [В № 5—6 [сентябрь-октябрь]—8-ая сов. тип., в № 8 [декабрь 21 г.]—3 гос. тип.]. (28 × 20, 25 × 17), 78—140 стр [№ 1 [май 21 г.] имеет сплошную номерацию, остальные №№—отдельную номерацию по отделам]. [С № 5—6 [сентябрь-октябрь 21 г.]—700 экз.].

Текст—в 1—2 стб.

«Пролетарии всех стран, соединитесь!»

№ 1—май 21 г., № 8—декабрь 21 г.

№ 7—ноябрь 1921 г., вышел под названием: Единое Хозяйство. [На обложке: Ежемесячный Журнал Одесского Губернского Экономического Сопещания при Губисполкоме]. Журнал продолжался и в 1922 г.

320 1918—Еженедѣльникъ Одесскаго Почтово-Телеграфнаго Округа. Органъ Одесскаго Окружнаго Комитета Почтово-Телеграфныхъ Служащихъ. 1-й годъ изданія. [С № 2 [6.IV-18 г.]—Редакционная Коллегія, с № 6 [15.V-18 г.]—Редакционная коллегія: *М. М. Гофманъ, С. Синькевичъ, Г. Аухтеръ*, в № 18 [7.IX-18 г.]—Редакционная коллегія *М. М. Гофманъ, С. Синькевичъ, П. Кусикианъ*].

Тип. Ю.-Русск. О-ва Печ. Дѣла. [В № 18 [7.IX-18 г.]—Тип. «Уинадорабессс.». (25 × 17), 16 стр., цена 25—40 коп.

Текст—в 2 стб.

«Поддерживайте вашу собственную газету!» «Не совершайте преступленія противъ культуры, не передавайте изъ рукъ въ руки, а всѣ покупайте».

№ 1—28.III-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 18—7.IX-18 г., №№ 12—17 намъ не удалось разыскать].

[Меньшевистскаго толка].

321 1917—Еженедѣльникъ. Органъ Всероссійскаго Союза русскихъ нѣмцевъ. Редакторъ *Г. И. Таубергеръ*.

Изд. Всерос. Союза р. н. Тип. П. Бемъ и М. Гильферъ. (30 × 22, 29 × 22), 8 стр., цена—2 р. 40 коп. на 3 мес. с пересылкой.

Текст—в 2 стб.

№ 1—9/15.IV-17 г., № 8—4/10.VI-17 г.

С № 9 выходилъ подъ названием: Еженедѣльникъ. Органъ Южно-Русскаго Центральнаго Комитета Всероссійскаго Союза русскихъ нѣмцевъ. № 9—11/17.VI-17 г. Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 13—9/15.VII-17 г.]. [С № 11 [25/1.VI-17 г.] статьи на русскомъ и немецкомъ языкѣ]. С № 16 [14?] выходилъ подъ названиемъ «Wochenblatt. Еженедѣльникъ...» (см. № 426).

322 1918—Жизнь. Литературно-художественный и политическій Еженедѣльник. Редактор-издатель *С. Ф. Штерн*.

Тип. «Одесскаго Листка». (34 × 25), 16 стр., цена 70 коп.—1 руб.

Текст—в 1—3 стб. Иллюстр.

№ 1—июнь 18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 28—декабрь 18 г.].

[На всех №№ отметки, что: «№№ «Жизни» продаются в конторѣ «Одесскаго Листка»].

[Направление совпадающее с направлением «Одесскаго Листка» (см. № 147)].

323 1917—Жизнь Крымско-Кавказскаго Горнаго Клуба.

[С № 3—4 | март-апрель 17 г. | тип. «Энергія»]. (22 × 14), 6—8 стр.

Текст—в 1 стб.

№ 1—2—январь-февраль 17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 5—8—май-август 17 г.].

[Из № 5—8: «Редакція извѣщаетъ гг. членовъ Клуба и подписчиковъ, что «Записки», в виду вздорожанія бумаги, въ текущемъ году печататься не будутъ. Предположено также сократить выпуски «Жизнь Крымско-Кавказскаго Горнаго Клуба»].

324 [1918]—Журналъ Необыкновенныхъ Приключеній. Journal d'aventures incroyables. [С № 3—октябрь | 18 г. | нет французскаго подзаголовка]. Редакторъ *В. И Пашенко*. [В № 3—октябрь | 18 г. | нет указания на редактора].

Издательство «Дѣло». [В № 2 | август [18 г.]—Издат. Журн. Необыкн. Приключ., в № 3 | октябрь [18 г.] | нет указания на издательство, только в объявлении о подписке имеется указание на издательство «Дѣло»]. (26 × 17), 16—24 стр., цена 75 коп.—1 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—июль [18 г.].

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был №3—октябрь [18 г.].

325 1919—Журналъ О. 4. Г. [имназіи] [На обложке: Годъ изданія I]. Отвѣтственные редактора: *Александръ Пекелисъ, Иванъ Потоловъ, Борисъ Сокулинъ*.

Издательство «Журналъ О. 4. Г.» въ лицѣ *Александра Генкина*. Секретарь *Антонъ Повани*. Тип. «Акц. О-ва бр. Кульбергъ въ Одессѣ». (27 × 22), 15 стр., цена для учен. О. 4. Г.—2 р. 50 коп., для пост.—3 руб. 200 экз.

Текст—в 1—2 стб.

«Viribus unitis».

№ 1—[7 марта] 19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—26/13.III-19 г., может быть, последний].

[Характерно для журнала полное отсутствие отраженія политическихъ событій].

326 1919—Журналъ Соціального Обеспеченія. Ред.—Редакціонная Коллегія.

Издание Губсобеса. Четвертая Сов. тип. (20 × 14), 66 + 1 нен. стр., цена 7 руб.

Текст—в 1 стб.

«Пролетарин всех стран, соединяйтесь!»

№ 1—июль 19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

327 1918—Журналъ „Универсальная Библіотека“. Литературно-художественный Еженедѣльникъ. Жанръ: Художественно-Изыщная Литература, Экзотика, Фантазія, Приключенія, Искусство, Театръ, Юморески, Библиографія и т. д. Редакторъ *В. Новиковъ*.

Издатель *А. Лутковскій*. [С № 2—издательство «Сатурнь»]. [С № 2—Тип. «Селянской Сямоосвіти»]. (23 × 17), 18 стр., цена 1 р. 50 к.

Текст—в 1—2 стб. Иллюстр.

[№№ не датированы, кроме № 4—25.XII-18 г.].

№ 1—18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 5. вышедший в конце декабря 18 г. или в январе 19 г.].

328a 1921—Журнал чистого и прикладного знания. Орган научной мысли в области математики, техники, природоведения, медицины и сельского хозяйства. Отдел биологических и медицинских наук. *Revue de science pure et appliquée. Section des sciences biologiques et medicales.* [Во 2-м вып. I тома: *Section des sciences mathématiques, physiques et techniques*]. Под редакцией проф-ов *Б. П. Бабкина, Л. Ф. Дмитренко, Г. И. Танфильева*. [В выпуске II кроме названных еще *Д. К. Заболотного*].

Всеукраинское Гос. издательство. Научная Секция Одесск. Отделения. 10-ая Сов. Тип. (28 × 20), 136 стр., [Вып. I—74 стр., вып. II—75—136]. [В вып. II—указана цена 20,000 рублей, 600 экз.].

Текст—в 1 стб.

Том I выпуск 1 и 2 вышли в 21 г. без более подробной датировки.

3206 1921—Журнал чистого и прикладного знания. Орган научной мысли в области математики, природоведения, медицины и сельского хозяйства. Отдел физико-математических и технических наук. *Revue de science pure et appliquée. Section des sciences mathématiques et techniques.* Под редакцией *В. Ф. Кагана, Ч. Дж. Кларка, Б. Н. Кандыба, А. Р. Орбинского*.

Всеукр. Госуд. Издательство. Научная Секция Одесск. Отделения. 10-ая Сов. тип. (28 × 20), 64 стр.

Текст—в 1 стб.

Том I выпуск 1 вышел в 21 г. без более подробной датировки.

Том I выпуск 2 вышел уже в 22 г.

329 1918—Зарница. Современный Литературно-Художественный Журнал. Издаваемый Ученическим Клубом Женскаго Коммерческаго Училища Купеческаго сословія и Одесской Третьей Гимназіей. [На странице 3 в заметке от редакции: „Будетъ выходить по мѣрѣ накопленія матеріала“]. Отв. редактор—*Л. Родэ*.

Издатель «Зарницы». Тип. Епархіального Дома. (24 × 17), 32 стр., цена 1 р. 50 к.

Текст—в 1 стб.

№ 1—январь 18 г. Иллюстр.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Характерно полное отсутствие отражения политических событий].

330 1917—Заря Авіаціи. Ежемесячный, научно-популярный, общественно-литературный иллюстрированный журнал по вопросам воздухоплавания и авіаціи. Редакторъ Почетный Секретарь Школы Авіаціи въ Одессѣ *И. М. Радецкий*.

Издание А. А. Анатра. Тип. М. Прищепова. (24 × 17), 48 стр. [цена—50 коп.].

Текст—в 1—2 стб. Иллюстр.

[№№ датированы только «17 г.»].

Выходил с июля 16 г.

17 г. начинается с № 6—январь [?].

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 9—10—вышел в конце сентября или начале октября 17 г.].

[Направления оборонческого].

331 1918—Знамя Труда. Органъ профессиональнаго союза рабочихъ пекарей и кондиторовъ г. Одессы. Выходить два раза въ мѣсяць. [На обложке: Годъ I]. Редакторъ—Редакціонная Коллегія.

Тип. «Издатель». (24 × 18), 18 + 2 нен. стр., цена 45 коп.

Текст—в 2 стб.

№ 1—13.IV-18 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Направление лево-эсеровское].

332 1921—Известия И. К. Одесского Губернского Отдела Всероссийского Производственного Союза Охотников. Редактор: Я. А. Дендринo. [№ 2 | 16.XII-21 г.] без обозначения редактора].

Издатель: И. К. Одесского Губотдела Союза Охотников. [№ 2 | 16.XII-21 г.] без обозначения издателя]. 7-ая сов. тип. [В № 2 | 16.XII-21 г. — 2-я госуд. тип.]. (33 × 26), 8—11 стр., 300 экз.

Текст—в 2 стб.

№ 1—15.XI-21 г.

№ 2—16.XII-21 г.

[№ 3 вышел уже 1.II-22 г. С № 4 выходил как «Известия Ц.К. Всерос. Союза Охотников и Центрохоты»].

333а 1919—Известия Одесск. Губ. Комиссариата Продовольствия.

Од. третья Сов. тип. (44 × 29), 6 стр.

Текст—в 3—4 стб.

№ 1—21.VI-19 г., № 3—28.VI-19 г.

[К № 1 приложен сборник приказов на 9 стран. (22 × 16)].

С № 4 выходила под названием:

333б 1919—Известия Херсонского Губ. Продовольств. Комитета.

Од. третья Сов. тип. (44 × 29), 6—8 стр. [С № 7 | 26.VII-19 г.] указана цена—1 р. 50 коп.].

Текст—в 4 стб.

№ 4—5.VII-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 9—9.VIII-19 г.].

334 1919—Извѣстія Импортно-Распределительной Комиссіи Земскихъ и Городскихъ Самоуправлений и Кооперативныхъ Организаций.
Выходить два раза въ мѣсяць. Редакторъ А. Н. Токаревскій.

Тип. Всерос. Земскаго Союза. (23 × 16), 24 стр.

Текст—в 1 стб.

№ 1—1.IV-19 г. [очевидно и последний].

Последний №—?

Описано по № 1].

**335а 1919—Извѣстія Одесскаго Кредитнаго Союза Кооперативов—
Союзкредита.** Выходят по мѣрѣ надобности. Редакторъ *И. Н. Керножицкій.*

[С № 3—4 | I.IV-19 г. |— Издатель: Од. Кредитн. Союзъ Кооперативовъ] Тип. «Техникъ» (24×16), 16 стр., цена—1 руб.

Текст—в 1—2 стб.

№ 1—2—I.III-19 г.—№ 3—4—I.IV-19 г.

С № 5—6 выходил под названіем:

335б 1919—Бюллетень Одесскаго Кредитнаго Союза Кооперативовъ.
Изданіе неперіодическое. Ред. *И. Н. Керножицкій, Б. Н. Коварскій.*

Изд.: Одесскій Кред. Союзъ Кооперативовъ XI Сов. Тип. [В № 7—8 | июль 19 г. | нет указания на типографию, с № 9—11 | август 19 г. |— Тип. «Техникъ»]. (24×16), 16—36 стр.

Текст—в 1—2 стб.

№ 5—6—июль 19 г.—№ 12—13—октябрь 19 г.

С № 14—15 выходил под названіем:

335в 1919. 1920—Извѣстія Одесскаго Кредитнаго Союза Кооперативовъ. Изданіе неперіодическое. Ред. *И. Н. Керножицкій, Б. Н. Коварскій.*
[С № 18—19 | январь 20 г. |— Ред. *Б. Н. Коварскій и Н. Ф. Окулъ.*]

Изд. Одесскій Кред. Союзъ Кооперативовъ. Тип. «Техникъ». (24×16), 22—34 стр.

Текст—в 1—2 стб.

№ 14—15—ноябрь 19 г.

Последній № в 19 г.—№ 16—17 декабрь.

Первый № в 20 г.—№ 18—19 январь.

Последній №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 20—21 май 20 г.].

336 1917—Извѣстія Одесскаго Учебнаго Округа. Годъ Изданія Пятьдесятъ Четвертый. Пбпечитель Одесскаго Учебнаго округа *П. Соковининъ.*
Редакторъ, Столоначальникъ *Русаневичъ.*

Тип. Общества «Русская Рѣчь». [С № 3 | март 17 г. | тип. Александр. просп., д. Покровской церкви № 11]. (24×16). [Делился внутри каждого № на «Официальный» и «Неофициальный отдѣлъ» с отдельной номерацией страниц, продолжавшейся из № в №. В имевшихся в нашем распоряженіи №№—215 стр. офици. отдела и 141 + V-IX нен. неофици. отдела]. [Цена для разныхъ категорий читателей 8—15 руб. в год].

Текст—в 1 стб.

Начал выходить с января 1864 г. под названіемъ «Циркуляръ по управленію Одесскимъ Учебнымъ Округомъ».

№ 1—январь 17 г.

Последній №—№ 4—5 апрель—май 17 г.

[К № 1 и № 4—5 приложены отчеты № 27 и № 28 «О дѣятельности Комитета борцамъ за Родину, учрежденнаго Одесскимъ Учебнымъ Округомъ съ 1-го ноября по 1-е декабря 1916 г.» и «съ 1-го декабря 1916 г. по 1-е января 1917 г.»].

337 1917—Извѣстія Одесской Областной Продовольственной Управы.
Отвѣтственный редакторъ—Од. Обл. Пр. Упр., въ лицѣ члена Управы *Ф. Г. Шульга.* [С № 4 | октябрь 17 г. |—Отвѣтственный редакторъ членъ Управы *Ф. Г. Шульга.*]

[С № 4 | октябрь 17 г. |; Издатель—Одес. Обл. Пр. Управа]. Типо-литогр. Аки. Южно. Русск. О-ва Печати. Дѣла. [В № 2— | август 17 г. |— нетъ указанія на типографию]

с № 3 | сентябрь 17 г. | — «Славянская» типо-лит. Е. Хрисогелось. (34 × 25, 30 × 21), 24—35 стр.

Текст—в 2 стб.

№ 1—июль 17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 6—декабрь 17 г.].

[К № 6 имеется приложение: «Протокол Соединенного Совѣщанія Губернской Продовольственной Управы, Херсонскаго Губернскаго Комиссара и всѣхъ демократическихъ организацій и Мѣстныхъ Самоуправленій города Херсона» на 3-х страницах в 2 стб.].

338 1919. 1920—**Извѣстія Центросоюза.** Изданіе Одесскаго Отдѣленія Всероссійскаго Центральнаго Союза Потребительныхъ Обществъ. [С № 3—5 | 1.V-20 г. | — по новой орфографіи]. Выходятъ два раза въ мѣсяць. [С № 3—5 | 1.V-20 г. | — Выходятъ раз в мѣсяц]. [С № 1—2 | 20.I/2.II-20 г. | — Годъ изданія 2-ой]. Редакторъ *З. В. Лебедевъ*. [С № 3 | 1.V-19 г. | — нетъ указанія на редактора, с № 13—14 | 8/21.XII-19 г. | — Редакторъ—редакціонная коллегія].

[С № 13—14 | 8/21.XII-19 г. | — Издатель: Всерос. Централ. Союзъ Потребительн. Обществъ]. Тип. Всерос. Земск. Союза. [С № 4 | 15.V-19 г. | — 9-ая Сов. тип. (бывш. Всерос. Земск. Союза), с № 7—8 | 20/3.VIII-19 г. | — Тип. Всерос. Земск. Союза, с № 3—5 | 1.V-20 г. | — 2-я Сов. тип.]. (26 × 17, 23 × 15), 16—43 стр. [Цена указывается с № 5—6 | 1.VIII-19 г. | — 4 руб., № 3—5 | 1.V-20 г. | 50 руб.].

Текст—в 1—2 стб.

№ 1—31—III-19 г.

Последній № в 19 г.—№ 13—14 | 8/21.XII |.

Первый № в 20 г.—№ 1—2 | 20.I/2.II |.

Последній №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—5—1.V-20 г.].

339 1919—**Искатель Приключеній. L'Aventurier.** Ежедневный Иллюстрированный Журналъ. Годъ изданія 1-й.

Издатель: Издательство «Новинки». Тип. З. Лебедянскаго и Г. Вепринскаго. (27 × 18). 8 стр., цена 60 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

До № 3 выходил как газета под названіем «Искатель Приключеній (L'Aventurier). Ежедневная Иллюстрированная Газета» (см. № 85).

№ 3—«1919» [конецъ января или начало февраля].

Последній №—?

[Описано по № 3].

340 1917. 1918—**Колосья.** Художественно-литературный иллюстрированный журналъ для еврейскихъ дѣтей, издаваемый при ближайшемъ участіи *Н. М. Осиповича*. Пятый годъ изданія. Ред.-изд. *М. И. Осиповичъ*.

Тип. Н. Гальперина. (24 × 17), 64—96 стр., цена номера 70 коп., за 3 мес.—5 руб.

Текст—в 1 стб. Иллюстр.

Началъ выходить с января 1913 г.

№ 1—январь 17 г.—№ 12—декабрь 17 г.

С января 18 г. выходил под названіем: Колосья. Журналъ для еврейскихъ дѣтей, изд. подъ ред. *Н. М. Осиповича*. Годъ изданія шестой. Тип. Изд-во «Кинереть». № 1—январь 18 г. Последній №—? [Описано по № 1].

341 1920. 1921—**Коммунист.** Орган Одесскаго Губернскаго Бюро К.П.Б.У. Редактор—Редакціонная коллегія.

Издатель—Одесское Губернское Бюро К.П.(Б)У. Тип. Акц. Ю.-Р. О-ва Печ. Дела. [С № 2 | 1.IX-20 г. | — 7-ая Сов. Тип.] (31 × 24, 28 × 22), 16—66 стр., цена—50 руб.

Текст— в 2 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—15.VIII-20 г.—№ 4—5—1.XI-20 г.

С № 6—7 выходил под названием: Коммунист. Орган Одесского Губернского Комитета К.П.(Б)У. [С № 15 [20.VI-21 г.]: Редактор-издатель—Одесский Губернский Комитет К.П.Б.У.]. Издатель—Одесский Губернский Комитет К.П.(Б)У. [В № 17 [1.IX-21 г.]—1 000 экз. с № 18 [25.X-21 г.]—1 500 экз.]. Иллюстр. № 6—7—1.XII-20 г., № 19—1.XII-21 г. № 20 вышел уже 7.II-22 г.

342 1919—Красная Молодежь органъ Одесской Организации Российского Коммунистического Союза Молодежи. Ред.—Редакционная Коллегия.

Вторая Сов. тип. (32 × 25), 12 стр.

Текст— в 3 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

«Будущее принадлежит нам!».

№ 1—[16].V-19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

343 1921—Красный Октябрь. Литературно-иллюстрированное приложение к № 577 газеты Известия Одесского Губисполкома С.Р.К. и К.Д. и Губкома К.П.Б.У. [см. № 84] Редактор *Б. И. Исаев*.

9-ая Сов. Тип. (36 × 26), 12 стр.

Текст— в 2—3 стб. Иллюстр.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

Вышел 7.XI, 25.X-21 г.

344 [1919]—Красный Смех. Орган Революционной Сатиры. Редакторь-издатель *З. Я. Гелись*.

Тип. Х. М. Шлуглейта. (35 × 26), 8 стр., цена 2 р. (золотом).

Текст— в 1—2 стб. Иллюстр.

№ 1—[Апрель 19 г.].

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Из № 1 на 2-й стр. «Красный Смех»: «До сих пор у нас был Черный смех, смех для богачей... Смех и юмор был для «господ», а для «народа» были участки и дурман вина. Теперь пусть смеется тот, кто имеет право на счастье, на долю, на шутку и смел. Теперь пусть звучит Красный смех,— пусть юмор, сатира, шутка и сарказм пойдут служить народу... Пусть звучит Красный Смѣх (sic!), пусть казнит он врагов народа... Звучи пролетарский Красный Смѣх (sic!).

Редакция.]

345 1919—Кузькина Мать. Органъ безпардоннаго обывателя. Редакторъ *Л. М. Чацкий (Тригоринъ)*.

Издатель *Х. М. Шлуглейтъ*. Тип. Х. М. Шлуглейта. (34 × 26), 8 стр., цена 1 руб.

Текст— в 1—2 стб. Иллюстр.

№ 1—январь 19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Направление характеризуется подзаголовком].

346 1920—**Лава**. Литературно-Критический и Политический Журнал. Редактор—Редакционная коллегия: *С. Ингулов, Вл. Нарбут, Л. Тарский*. [В № 2 | июль 20 г. |— нет указания на редактора].

Издание Губ'отдела Печати. [В № 2 | июль 20 г. |— издание Губиздата]. 2-ая Совет. тип., (29 × 22, 27 × 21), 24—32 стр., цена—50 руб.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—июнь 20 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—июль 20 г.]

347 1919—**Листокъ Пчеловода**, издаваемый Комитетомъ Пчеловодства при Обществѣ Сельскаго Хозяйства Южной Россіи. Отвѣтств. редакторъ *В. Л. Трегубовъ*.

Отвѣтствен. издатель Правленіе Комитета Пчеловодства. Друкарня «Т-ва Селянської Самоосвіти». (23 × 15), 12—16 стр., цена 1—2 руб.

Текст—в 1 стб. [Имеются статьи на укр. яз.].

Начал выходить с конца 1911 г.

№ 1—январь 19 г. [Вышел после двухгодичного перерыва].

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—4 апр. 19 г., может быть, последний вообще].

[Из № 1 на 2-ой стр. «Отъ Издателя»: «Прошло два томительныхъ тяжелыхъ года нашего вынужденного молчанія. За эти два года Комитетъ Пчеловодства не могъ выпустить въ свѣтъ ни одного № своего журнала «Листокъ Пчеловода»...

Правленіе»].

348 1917. 1918. 1919—**Маккаби**. Ежемѣсячный Иллюстрированный Журналь Посвященный Вопросамъ Физическаго Возрожденія Еврейства, издаваемый подъ редакціей *С. Б. Шварца*. Органъ Всероссійскаго [в № 6—7 апр.-май 1918 г. опущено слово „Всероссійскаго“] Союза Еврейскихъ Спортивныхъ Клубовъ „Маккаби“. Годъ 1. Редакторъ *С. Б. Шварцъ*.

Издатель—Центральный Комитетъ «Маккаби». Тип. подъ фирмою «Вѣстникъ Винодѣлія». (26 × 17), 40—64 стр. [С № 6—7 | апр.-май 17 г. | 64—128 стб.] цена 1 руб. 50 коп.—10 руб.

Текст—в 1—2 стб. Иллюстр.

№ 1—ноябрь 17 г.

№ 6—7—апрель-май 18 г.

С № 8—9 выходил под названием: Маккаби. Ежемѣсячный Иллюстрированный Журналь Посвященный Вопросамъ Физическаго Возрожденія Еврейства. Органъ Еврейскаго Спортивнаго Союза «Маккаби». Основанъ *Я. М. Грановскимъ*. Редакторъ—Редакціонная коллегія въ лицѣ *Б. Г. Выгодскаго*. № 8—9—июнь-июль 1918 г.

С № 10 выходил под названием: Маккаби. Ежемѣсячный Иллюстрированный Журналь Посвященный Вопросамъ Физическаго Возрожденія Еврейства. Органъ Еврейскаго Спортивно-Гимнастическаго Союза «Маккаби». [С № 1—4 | январь-апрель 19 г. |— Годъ II]. Издатель—«Маккаби» въ лицѣ *И. Д. Фудима* [в № 1—4 (13—16) | январь-апр. 19 г. |— Издатель *Ц. К. «Маккаби»*]. № 10—август 18 г. № 11—12—сентябрь-октябрь 18 г. После перерыва в ноябре-декабре 18 г., в 19 г. вышел № 1—4 (13—16) январь-апрель [очевидно, последний]. Параллельно выходил журнал на евр. языке под названием «Маккаби. Иллюстрированный журнал...» (см. № 420).

349 1918—**Маленькій Сатирикон**.—[В об'явленни: Двухнедѣльн. журналь сатиры и юмора]. Редакторъ *Я. В. Паниманъ*.

[В об'явленни: Издатель Т-во «Юморъ». Тип. Э. П. Карликъ. (25 × 19). 8 стр. цена

30 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—июнь 18 г.

Последний № —? [в нашем распоряжении последним был № 2—июль 18 г.].

350 1918—Медико-Санитарный Сборник. Журналъ, Посвященный Вопросы Научной, Практической и Общественной Медицины. Подъ редакціей прив.-доц. *В. Н. Парина* и д-ра *Н. А. Густерина*. [С № 2 | июль 18 г. |— подъ редакціей Доцента Университета *В. Н. Парина*.

Издание Россійскаго Общества Кр. Кр. (Юго-Крестъ, Одесса). Тип. С. О. Розенштрауза. [В № 2 | июль 18 г. |— Тип. Штаба III-го Корпуса, с № 3 | сентябрь 18 г. |— Тип. Всерос. Земск. Союза]. (24 × 17), 52—80 стр.

Текст—в 1 стб. Иллюстр.

№ 1—май 18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 4—ноябрь 18 г.].

351 1918, 1919—„Мельпомена“ г. Одесса. [На обложке: Еженедельное Иллюстрированное Издание, Посвященное Искусству, Театру, Кинематографу и Спорту. 1-й годъ изданія, с № 40 | 4.1-19 г. |— 2-й г. изданія]. Редактор-издатель *Л. М. Чацкій (Тригоринъ)*.

Тип. «Дѣло». [С № 14 | 6.VII-18 г. | нет указания на тип., с № 40 | 4.1-19 г. |— снова тип. «Дѣло», с № 44 | 19.1-19 г. |— тип. Шлуглейта, с № 54—55 | 24.IX-19 г. | нет указания на тип., с № 57—58 | 12.X-19 г. |— тип. Я. Х. Шермана, с № 61 | 9.XI-19 г. |— тип. «Издатель» Я. Шермана, с № 64—65 тип. Г. Тепера]. (24 × 17), 18 стр., цена 50 коп.—10 руб.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—17.III-18 г.

Последний № в 18 г.—№ 38—39 | 28.XII |.

Первый № 19 г.—№ 40—41.

№ 52 вышел 29.III-19 г. после перерыва, обусловленного утверждением Совласти в Одессе, с приходом добровольцев возобновился. № 54 [№ 53 нам не удалось розыскать] вышел 24.IX-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 64—65 | 6.XII-19 г.].

[Из № 52 | 29.III-19 г. | «Отъ редакціи»: «Одно за другимъ нарождались здѣсь и умирали отъ равнодушія публики такія изданія, какъ «Фигаро», «Театральный День», «Театръ и Кино», «Студія», «Экранъ»... Одна «Мельпомена» выжила и сейчасъ празднуетъ свою первую юбилейную дату...].

352 1917—„Молодая Іудея“. Двухнедельный Журналъ, Посвященный Интересамъ Еврейской Ученической Молодежи. [С № 2 | 20.V-17 г. | начинающая со слова „посвященный“—все напечатано мал. буквами]. [В № 5—6 | 15.IX-17 г. | прибавлено еще—Органъ ученической сїонистской организаціи „Histadruth“ юга Россіи]. [С № 5—6 | 15.IX-17 г. |— Отъ ред. *В. Вайнштейна*].

Издатель Одесская ученическая сїонистская организація «Histadruth». [В № 2 | 20.V-17 г. |— Издатель Одесская ученическая сїонистская организація «Histadruth», въ лицѣ *Л. Штигельмана*, в № 3—4 | 20.VI-17 г. |— Издатель Одесская ученическая сїонистская организація «Histadruth», в № 5—6 | 15.IX-17 г. |— Издатель ученическая сїонистская организація «Histadruth» Мерказъ Юга Россіи]. Тип. Х. М. Шлуглейта. [С № 2 | 20.V-17 г. |— Тип. под фирмою «Вѣстникъ Виводѣлія»]. (28 × 23), 16—24 стр., цена 15—40 коп.

Текст—в 2 стб.

№ 1—9.IV-17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 5—6—15.IX-17 г.].

353 1920. 1921—Молодой Рабочий. Орган Одесск. Губер. и Общегор. Комитета Коммунист. Союза Рабочей Молодежи Украины. Редактор: Редакционная коллегия.

[С № 2(5) |апрель 20 г.| — 3-я Одесск. Советск. тип.]. (37 × 25, 26 × 17), 6—16 стр., цена № 1(4) |март 20 г.| — бесплатно—№ 2(5) |апрель 20 г.|—3 руб., затем снова бесплатно].

Текст—в 1—3 стб.

«Будущее принадлежит нам!»

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1(4)—март 20 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2(5)—апрель 20 г.].

Является, очевидно, продолжением выходившей в 1918 г. газеты «Молодой Рабочий...» (см. № 112).

В 1921 г. выходил под названием: Молодой Рабочий. Орган Одесского Губернского Комитета Коммунистического Союза Молодежи Украины. Издание Одесского Губкома К.С.М.У. 10-ая Советск. тип. № 1—1.III-21 г. Последний №—? [Описано по . 1].

354 1917. 1918—Молодь. Литературный и Политическо-Экономический Журналь. Органъ Одесскаго Центральнаго Совѣта Фабрично-Заводскихъ Комитетовъ. [С № 2 |27.I-18 г.| — Редакторъ-Издатель Ц.С.Ф.-З.К.].

Тип. Извѣстія Сов. Раб. Депутатовъ. (26 × 16), 32—48 стр., цена—50 коп.

Текст—в 1—2 стб.

«Рабочій контроль надъ производствомъ».

№ 1—23.III-17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—февраль 18 г.].

355 1919—Москвичъ. Периодическій органъ, издаваемый Союзомъ Москвичей. Редакторъ А. С. Панкратовъ.

Издательство Союзъ Москвичей. [В № 2 |22/9.II-19 г.| — Тип. бывш. А. М. Швейцера аренд. Бурштейном и Ко]. (26 × 17), 16 стр. [В № 2 |22/9.II-19 г.| — цена 2 руб.].

Текст—в 2 стб.

№ 1—15/28.I-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—22/9.II-19 г.].

[На 3-й стр. № 1 имеется объявление «Отъ редакціи»: «Издание нашего журнала предпринято съ цѣлью дать возможность москвичамъ имѣть освѣщеніе всѣхъ вопросовъ ихъ теперешняго быта и практическаго устройства на чужбинѣ. Читатель «Москвичъ» и писать въ «Москвичѣ» должны, главнымъ образомъ, сами же москвичи. Но нашему журналу интересна не одна одесская Москва. Москвичи остались въ Кіевѣ, живутъ они въ Ялтѣ, Севастополь, Евпаторіи и другихъ мѣстахъ Крыма...»].

356 1918—Мысль. Органъ Совѣта Студенческихъ Представителей г. Одессы. Выходить два раза въ мѣсяць. 1-й годъ изданія.

Центральная типографія (аренд. студ.). (26 × 20, 21 × 18), 24—32 стр., цена 75 коп.—1 руб.

Текст—в 1—2 стб.

№ 1—7/20 II-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—3—3/16.III-18 г.].

[Из № 1 «Отъ редакціи»: «...журналь посвященъ выявленію духовныхъ, академическихъ и экономическихъ запросовъ и интересовъ учащейся молодежи Высшей Школы...»].

Являясь органом учреждения, фракционно-политической состав которого весьма неоднороден, журнал во избежание превращения своих столбцов в «парламент мнений»... будет носить аполитичный характер, оставаясь, однако, выразителем мирозерцания молодой демократической интеллигенции...»].

357 1921—Народное Просвещение. Орган Общественно-Политический и Педагогический. Издание Одесского Губернского Отдела Народного Образования и Губпрофсоюза „Проссокульт“. Редактор—Редакционная Коллегия.

Издатель—Одесский Губнаробраз и Одесское Отделение «Проссокульта». 10-я Сов. Тип. (26 × 18, 26 × 16), 65—84 стр.

Текст—в 1 стб.

«Украинская Социалистическая Советская Республика».

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»

№ 1—июнь 21 г.

С № 2—5 выходил под названием: Народное Просвещение. Орган Общественно-Политический и Педагогический. Издание Одесского Губернского Отдела Народного Образования. Редактор-издатель—Центр. Информ. Отдел Одесского Губнаробраза. Цена 2000 руб. № 2—5—июль-октябрь 21 г. Продолжался и в 1922 г.

358 1920. 1921—Народное Хозяйство. Ежемесячный Орган Одесского Губернского Совета Народного Хозяйства. [С № 1(7) |январь 21 г. |: Второй год издания]; Редактор—Редакционная Коллегия. Отв. Редактор *Б. М. Холявский*. [В № 2 |август 20 г. |: Редактор—*Я. М. Шиндель*, с № 3—4 |сентябрь-октябрь 20 г. |—Редакторы: *Я. М. Шиндель*, *Б. М. Холявский*].

Издатель—Одесс. Губ. Сов. Нар. Хоз. Вторая Сов. тип. (33 × 24, 30 × 21), 22—70 стр. Текст—в 2 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—июнь-июль 20 г.

Последний № в 20 г.—№ 6, декабрь.

Первый № в 21 г.—№ 1, январь.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 1, январь 21 г.]

359 1921—На Страже Революции. 1917—25 октября—1921 гг. Орган ком'ячейки сотрудников и войск О.Г.Ч.К. Редактор: Редакционная Коллегия.

Издатель: Бюро ком'ячейки сотрудников и войск О.Г.Ч.К. (25 × 18), 24 стр.

Текст в 1 стб. «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—25.X-21 г.

№ 2 вышел через год.

360a 1919—„Наша Кооперация“. Орган Одесского Союза Потребительных О-въ „Споживсоюз“. [С № 2—3 |сентябрь 19 г. |—без „ъ“]. Двухнедельный журнал. Редакторы: *Е. К. Брижицкий* и *В. Г. Сальоме* [с № 2—3 |сентябрь 19 г. | *Е. К. Брижицкий* и *Д. Г. Зосимато*, в № 9 |декабрь 19 г. |: Редакционная коллегия].

Издатель: Одесский Союз Потребительных Обществ «Споживсоюз». Тип. Одесского Союза Потребительных Обществ «Споживсоюз». (27 × 17), 20—32 стр. [Цена обозначена с № 2—3 |сентябрь 19 г. |—5 руб., № 9 |декабрь 19 г. |—10 руб.].

Текст—в 1—2 стб. [русский и украинский].

№ 1—август 19 г.

№ 9 [последний]—декабрь 19 г.

В 1920 г. выходил под названием:

3606 1920—„Наша Кооперация“. Орган Одесского Союза Спозживчих Товариств „Спозживсоюз“. Двохтижневий журнал. Редактори: Редакційна колегія.

Видав.: Од. Союз Спозживчих Т-в «Спозживсоюз». Друк. Од. Союзу Спозживч. Т-в «Спозживсоюз». (27 × 17), 24—44 стор., ціна 10—15 крб.

Текст—на 1—2 шп. [є статті й російською мовою].

№ 1—2—січень 20 р.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 4—5—березень 20 р.].

[№ 3 | лютий 20 р. | присвячено пам'яті Т. Шевченка].

361 1917—„Нашъ Голосъ“. Органъ Одесскаго Комитета „Бунда“. Выходить еженедельно. Редакторъ *Г. И Лурье*. [С № 4 | 9.VII-17 г. |— Редакторъ *Э. А. Берштейнъ*].

Тип. «Изв. Од. Сов. Раб. Деп.». (37 × 26, 35 × 26), 8—12 стр., цена 12—20 коп.

Текст—в 2 стб.

«Россійская Соціалдемократическая Рабочая Партія. Всеобщій Еврейскій Рабочій Союзъ «Бундъ».

«Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!».

№ 1—18.VI-17 г., № 5—16.VII-17 г.

С № 6 выходил под названием: *Нашъ Голосъ*. Органъ Одесскихъ Районнаго и Городского Комитетовъ [«Бунда»]. Издається при ближайшемъ участіи Южнаго Областного комитета. Редакторъ—*Г. И. Лурье*. № 6—22.VII-17 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 9—22.VIII-17 г.]. В 1918 г. его заменяла газета «Рабочій Поведѣльникъ». (См. 171а).

362 1918—Нашъ Союзъ. Однодневная газета къ Очередному Годичному Общему Собранію $\frac{15-16}{28-29}$ іюня 1918 г. членовъ Одесскаго Профессіональнаго Союза Служащихъ Кредитныхъ Учрежденій.

Издавіе Правленія Союза. Тип. С. М. Чобручера. (27 × 16), 12 стр., цена 50 коп.

Текст—в 2 стб.

Вышел 1/14 іюня 18 г.

363 1921—Новая Продовольственная Политика. Издание Информационно-Издательского п.отд. Одесскаго Опродкомгуба. Особая Одесская Губернская Комиссія по снабженію Красной Арміи продовольствием. Редактор: Редакціон. Коллегія.

9-ая сов. тип. (33 × 22), 50 стр.

Текст—в 2—3 стб.

[Номерации выпусков нет. Указаны только месяцы выхода].

№ 1—?

Последній № - ? [Описано по № за апрель-май 21 г.].

364 1919—„Новый Журналь“. Литературно-Художественный Еженедельникъ. Редакторъ *К. Улазовскій*.

Издатель: Т-во на паяхъ. Тип. «Грядущій День». (22 × 17), 8 стр., цена 5 руб.

Текст — в 1—2 стб.

№ 1—сентябрь 19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Добровольческой ориентации, без определенно выраженной политической программы. Резкие выпады против большевиков].

365 1919—**„Новый Путь“**. Сборник посвященный социально-экономическим и политическим вопросам современности.

Книгоиздательство «Новый Путь» Одесса-Харьковъ. Тип. «Печатникъ». (24×15), 154 стр., цена—10 руб.

Текст—в 1 стб.

№ 1 [очевидно единственный]—март 19 г.

[Лево-с.-р.'овского направления].

366 1920—**Облава**. Журнал Красной Сатиры. Редактор—*Вл. Нарбут*. [В № 2 | I.VIII-20 г. |—*В. И. Нарбут*].

Издатель—«Югоста». [В № 2 | I.VIII-20 г. |—Издатель—«Одукроста»]. Тип. Акц. Ю.-Р. О.П.Д. (34×28), 12 стр., цена 75 руб.

Текст—в 1—2 стб Иллюстр.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—15.VII-20 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—I.VIII-20 г.].

367 1919—**Областной Бюллетень Сельскосоюза**. Издание Одесской Агентуры Всероссийского Закупочного Союза Сельскохозяйственной Кооперации. [В № 3 | сентябрь-октябрь 19 г. |—старая орфография]. Редакторъ: Коллегія Инструкторско-Инфор. Отд. Агентуры.

Издатель: Одесск. Агент. «Сельскосоюза». IX-я Сов. тип. [С № 2 | август 19 г. |—тип. Всероссийского Земского Союза]. (28×22), 28—32 стр., цена—6 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—июль 19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—сентябрь-октябрь 19 г.].

[3 № 2 ориентация добровольческая и резкие выпады против большевиков].

368 1918. 1920—**Объединение**. Ежемесячный Литературный, Научный и Политический Журналь. Редакторы: *Н. М. Осиповичъ* и *П. С. Юшкевичъ*.

Издатель: Книгоиздательство «Объединение». Тип.—Одес. Гор. Обществ. Управы. [В № 2 | октябрь 18 г. |—тип. «Южно-Русск. Просвѣт. Об-ва». в № 3—4 | ноябрь-декабрь 18 г. |—тип. Всерос. Земск. Союза]. (26×18), 215—271 стр., цена 8 р. 25 коп.—12 р. 50 к. Текст—в 1 стб. [в отделе «Библиография»—в 2 стб.].

№ 1—сентябрь 18 г.

№ 3—4—ноябрь—декабрь 18 г.

[По направлению объединял право-социалистич. и лево-буржуазн. группы общественности].

№ 5 вышел после годового перерыва под названием: Объединение. Литературный, Научный и Политический Журналь. Тип. Одесск. Союза Потреб. О-въ «Споживсоюз». № 5 [последний]—«1920 г.» [очевидно, январь месяц].

369 1917—**Объединение**. Органъ Одесск. Союза Служащихъ Государственныхъ и Общественныхъ учреждений. Еженедельникъ. Временная Редакционная Комиссія. [С № 20 | 17.XI-17 г. | нет указания на редакцию]. [Фактическим редактором был *В. Г. Сальоме*].

Издатель Од. Союзъ Служ. Госуд. и Общ. Учреждений. [С № 20 | 17.XI-17 г. | нет указаний на издательство]. Тип. Шлуглейта. [С № 2 | 16.IV-17 г. | — Типо-литогр. А. М. Швейцера, с № 11 | 26.VI-17 г. | нет указаний на тип.]. (28 × 21, 25 × 16), 16—18 стр. цена 15—30 коп.

Текст—в 2 стб.

№ 1—9.IV-17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 21—20.XII-17 г.].

370 1919—Огонекъ. Литературно-Художественное и Театральное Издание.
[На обложке: Годъ изданія 1-й]. Редакторъ: *Незнакомецъ*.

Издатели: *Г. Телешевскій. Б. Флитъ*. Тип. «Спортъ и Наука». (28 × 22), 16 стр., цена 10 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—октябрь 19 г. [м. б., единственный; см. выписку из газеты «Бѣшенная Тетка» (№ 22)].

Последний №—?

[Описано по № 1].

371 1918. 1919—Огоньки. Литературно-Художественный Еженедѣльникъ.
[На обложке: с № 1—34 | 4.I-19 г./22.XII-18 г. | — Годъ изданія III].
Редакторъ *Б. Д. Флитъ* „Незнакомецъ“. [В № 1—34 | 4.I-19 г./22.XII-18 г. | и в № 2—35 | 11.I-19 г./29XII-18 г. | нет указания на редактора, в послед. №№—снова прежняя редакция].

Издательство «Огоньки» въ лицѣ *И. З. Ревича*. [С № 17 | 7.IX/25.VIII-18 г. | — издательство «Одесскія Новости», в № 1—34 | 4.I-19 г./22.XII-18 | и № 2—35 | 11.I-19 г./29.XII-18 | нет указания на издательство, в последующих №№ снова издательство «Одесскія Новости»]. Тип. «Од. Новости». [С № 29 | 30/18.XI-17 г. | — Тип. бывш. А. М. Швейцера, аренд. Ш. Бурштейномъ и К-о, в № 1—34 | 4.I-19 г./22.XII-18 | и № 2—35 | 11.I-19 г./29.XII-18 г. | нет указаний на тип., затем до № 8—предыдущая тип., в № 8(41) | 8/23.II-19 г. | — тип. «Од. Новости», в № 9(42) | 22/9.III-19 г. | снова нет указания на тип.]. (30 × 22, 28 × 21), 16 стр., цена 70 коп.—2 руб.

Текст—в 3 стб. Иллюстр.

№ 1—18/5.V-18 г.

Последний № в 18 г.—№ 33—28/15.XII.

Первый № в 19 г.—№ 1—34 | 4.I/22.XII-18 г. |.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 9(42) | 22 9.III-19 г. |].

372 1921—Одесскій Губсовнархоз.

Издание Информтдела ОГСНХ. [В № 15(46) | 22.XI-21 г. | — Издание Инф.-Изд. П'отдела ОГСНХ]. 7-я Советская тип. (21 × 17), 32—48 стр., 130 экз.

Текст—в 1—2 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—?

Последний № — ?

[Описано по № 12(43) | 29.IX |. № 13(44) | 18.X | и № 15(46) | 22.XI-21 г. |].

№ 17(47) вышел уже 5.I-22 г.

373 1917. 1918—Одесскій Печатникъ. Органъ профессиональнаго союза рабочихъ Печатнаго Дѣла г. Одессы. 1-й годъ изданія.

Изд. союза рабочихъ Печ. Дѣла. Тип. «Печатникъ». [С № 2 | 10.XI-17 г. | — Тип. «Изв. Сов. Раб. Депут.». (28 × 18, 25 \ 17), 12—20 стр., цена 20 коп.

Текст—в 2 стб.

№ 1—10.X-17 г., № 2—10 XI-17 г.

[Меньшев. направления].

С № 3 выходил под названием: *Одесский Печатникъ*. Двухнедельный органъ Профессіон. Союза Рабоч. Печатнаго Дѣла г. Одессы. [С № 4 | 15/2.IV-18 г. | — II-й годъ изданія]. Редакціонная Коллегія. [В № 3 | 1/19.IV-18 г. | нетъ обозначенія типографіис № 4 | 15/2.IV-18 г. | — Тип «Известія Совѣта Рабоч. Депут.»] № 3—1/19.IV-18 г., № 4—15/2.IV-18 г.

С № 5 выходил под названием: *Одесский Печатникъ*. Двухнедельный органъ Профессіональныхъ Союзовъ Рабочихъ Печатнаго Дѣла, Литографовъ и Цинкографовъ г. Одессы. № 5—1.V/18.IV-18 г. Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 6—15/2.V-18 г.]. [Из № 5 «Ко всѣмъ рабочимъ печатнаго производства»: «Настоящій номеръ выходитъ подъ общей редакціей Союза Рабоч. Печ. Дѣла и Союза Литографовъ и Цинкографовъ, и такимъ образомъ журналъ нашъ сталъ официальнымъ органомъ и выразителемъ нуждъ и взглядовъ всѣхъ рабочихъ печатнаго дѣла... Правда, у насъ еще остаются два профессиональныхъ союза, но это насъ смущать не должно. Мы идемъ врозь, чтобы вмѣстѣ бить...»].

374 1918—*Одесскій Чудакъ*. Юмористическій еженедѣльникъ. Редакторъ *В. Авдѣенко*.

Издатель *Ш. Приворотеръ*. Тип. А. М. Швейцера. (18 × 26), 8 стр., цена 30 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—июль 18 г.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 2, июль 18 г.].

[Последняя страница № 2 занята № 1 «Брачной Мысли». (См. № 18)].

375 1917—*Одесское Обзорѣніе Театровъ*. Ежедневная газета съ программами и либретто всѣхъ Одесскихъ театровъ. [С № 1413 | 28.IV-17 г. | пропущенъ подзаголовок]. 6-й годъ изданія. [С № 1343 | 17.I-17 г. | — 7-й годъ изданія]. Редакторъ *И. А. Эрмансъ*. [С № 1385 | 15.III-17 г. | нетъ указанія на редактора].

Издатели: *Б. Д. Флитъ*, *З. Я. Гелисъ*, *И. А. Эрмансъ*. [С № 1385 | 15.III-17 г. | нетъ указанія на издателей]. Тип. «Одесскія Новости». [С № 1385 | 15.III-17 г. | нетъ указаній на тип.] (26 × 17), 12 стр.

Текст—в 2 стб.

Выходилъ с 1911 г.

№ 1328—1.I-17 г.

Последний №—? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 1413—28.IV-17 г.].

376 1917. 1918—*Палестина*. Журналъ посвященный вопросамъ палестинской колонизаціи. Годъ 1. [В № 6 | 1918 г. | нетъ указанія на годъ изданія]. Редакторъ ученый агрономъ *А. Зусманъ*.

Издатель: Комитетъ Обществъ вспомошествованія евреямъ земледѣльцамъ въ Сиріи и Палестинѣ. Тип. М. Швейцера. [В № 6 | 1918 г. | — тип. «Печатное Искусство»]. (22 × 16, 22 × 14), 53 + 1 нен. стр., цена 1 руб. [в № 5 | декабрь 17 г. | есть указаніе, что отдельный № в 18 г. будетъ стоить 2 руб.].

Текст—в 1 стб.

№ 1—август 17 г.

Последний № в 17 г.—№ 5, декабрь.

№ 6 [последний, бывшій в нашем распоряженіи] вышел в 1918 г. безъ ближайшаго определенія даты.

Последній №—?

377 1919—*Пробужденіе*. Еженедѣльный, Литературный и Художественный Журналъ для дѣтей и Юношества. Редакторъ-Издатель *Е. М. Фурманъ*.

Тип. Х. М. Шлуглейта. (27 × 18), 8 стр., цена 6 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—октябрь 19 г.

Последний №—?

{Описано по № 1}.

378 1919—**Пролетарская Культура**. [На обложке № 1 |30.III-19 г.|—
Издание Клубной Секции Одесского Пролеткульта]. Редактор: Редак-
ционная коллегия в лице ответств. редактора-издателя Э. А. Макара.
[В № 2 |август 18 г.| нет указания на редакцию].

И датель: Клубная Секция Одесского Пролетарского Культурно-Просветительного Со-
вета. [В № 2 |август 19 г.|— Издание секции клубов и народных домов и клубов
и школ рабочей молодежи Губотдела Наробраз Одесского совета рабочих депутатов].
Тип. Бершадского. [В № 2 |август 19 г.|—Первая Сов. Тип.]. (23 × 18, 21 × 17),
36—71 стр., цена 3—6 руб.

Текст—в 1 стб. Иллюстр.

№ 1—30.III-19 г.

№ 2 [очевидно последний]—август 19 г.

379 1919—**Прометей**. Двухнедельное иллюстрированное литературное при-
ложение к „Известиям Одесского Совета Рабочих, Крестьянских и Красно-
армейских Депутатов“ (см. № 84е.)

(34 × 27, 32 × 27), 8—20 стр., цена 2—5 руб.

Текст—в 3 стб. Иллюстр.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—8.VI-19 г.

С № 2—3 выходил под названием: Прометей. Иллюстрированный литературный журнал.
Выходит два раза в месяц—1-го и 15-го числа. [На обложке: Год издания первый].
Редактор—Редакционная коллегия «Известий Одесского Совета Рабочих, Крестьянских
и Красноармейских Депутатов». Ответственный редактор—*Александр Кичибуров*. Пер-
вая сов. тип. бумажно-полиграфического отдела при Совнархозе. № 2 — 3 — 1.VII-19 г.
Последний №—? [Описано по № 2—3].

380 1918—„**Промышленно-Технический Дѣятель**“. Журнал Новостей
[в № 3 прибавлено—Науки и] Техники. Иллюстрированное периодиче-
ское издание. 12 выпусковъ въ годъ. [В № 2: Редакторъ-Издатель
А. М. Войдакъ, в № 3—Редакторъ Д-ръ *А. Полонскій*, Редакторъ-из-
датель *А. М. Войдакъ*].

Тип. Епархіального Дома. [С № 2—Польская Типографія въ Одессѣ]. (28 × 18). 14—16
стр., цена 75 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

{№№ датированы только «1918»}.

№ 1—«1918».

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—«1918»].

381 1921—**Профессиональная Жизнь** Орган Одесского Губернского
Совета Профессиональных Союзов. Выходит 2 раза в месяц. Редактор:
Редакционная коллегия.

Издатель: Од. Губпрофсовет. 9-я сов. тип. (35 × 26), 24—31 стр. [Цена обозначена
только в № 2 |25.XII-21 г.|—3.000 руб.] 1.000 экз.

Текст—в 2 стб.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1(88)—5.XII-21 г.

№ 2(89) [последний в 1921 г.]—25.XII.

До этого времени выходил как газета «Профессиональная Жизнь». (см. № 163).

Продолжался и в 1922 г.

382 1917—Пуля. Революционно-Сатирический Народный Журналъ. Редакторъ—Издатель *О. Б. Сегаль*.

Тип. «Спортъ и Наука». (27 × 18), 8 стр., цена 10 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—июль 17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—июль 17 г.].

383 1919. 1920—Рабочий Кооператор. Орган Одесского Союза Рабочих Потребительных Обществ. [С № 2—3 | авг.-сент. 19 г. | прибавлено—(Рабочаго Кооператива Одессы и Области „Рабочее Дѣло“)]. Редактор—Редакционная Коллегия. [С № 2—3 | авг.-сент. 19 г. | нет указания на редакцию].

Издатель: О.С.Р.П.О. [С № 2—3 | авг.-сент. 19 г. | нет указания на издательство].

Третья Советская Тип. [С № 2—3 | авг.-сент. 19 г. | — Тип. «Аки. Южно-Русского Об-ва Печ. Дѣла»]. (26 × 19, 25 × 18), 19—48 стр., цена 3 р. 50 коп.—15 руб.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—июль 19 г.

Последний № в 1919 г.—№ 6, декабрь.

Первый № в 1920 г.—№ 1—2, янв.-фев.

Последний №—? [очевидно № 1—2 и был последним].

[В № | 1 июль 19 г. | — новая орфография, в остальных—старая].

384 1917—Радость Дѣтей. Иллюстрированный журналъ для Дѣтей и Юношества. Новогодній выпускъ.

Издание *А. Вайнмана*. Собственность Автора-Издателя. Тип. Губенко. (30 × 20), 8 стр., цена 25 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

Вышел в январе 1917 г.

С марта мес. 1917 г. выходил как газета «Радость Дѣтей». (См. № 172).

385 1917—Разсвѣтъ. Двухнедѣльный Ученический Журналъ. Годъ изданія I. Редакторъ-издатель *А. О. Соколовскій*.

(27 × 19), 16 стр., цена 30 коп.

Текст—в 1—2 стб. Иллюстр.

№ 1—апрель 1917 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Из № 1 «Отъ редакціи»: ... Приступая къ изданію газеты «Разсвѣта» редакція поставила себѣ более широкую задачу: предоставить страницы журнала произведеніямъ учащихъ всѣхъ учебныхъ заведеній...].

386 1921—Раненый Красноармеец. Издание Одесского Губернскаго Комитета Помощи Больным и Раненым Красноармейцам. Редактор Редакционная Коллегия.

Всеукраинское Государственное Издательство. 8-я Сов. типо-литогр. (31 × 22), 23 стр., 1000 экз.

Текст—в 2—3 стб. Иллюстр.

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

Однодневный журнал. Вышел в начале 1921 г.

387 1917—Республика. Органъ Демократической Мысли. Редакторъ-издатель *С. I. Константиновскій.*

Тип. Акц. Южно-Русское Общество Печатнаго Дѣла. (30 × 22), 16 стр., цена 20 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—23.III-17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 9—конец мая?].

[Выставляет лозунг демократической федеративной республики. Призывает к объединению «всех, стоящих левее партии ка-де»].

388а 1920—Сборник Одесского Коммунального Хозяйства.

Тип. произв. кооператива «Печатник». (27 × 17), 32 стр.

Текст—в 2 стб.

№ [1]—20.VI-20 г.

С № 2, 3 и 4 выход. под названием:

388б [1921]—Сборник Одесского Губкомунотдела. Редактор-издатель Одесский Губкомунотдел. [В № 5 | сентябрь 21 г. | нет указания на редакцию и издательство].

9-ая Сов. тип. [В № 5 | сентябрь 21 г. | —8-ая Сов. типо-лит.]. (34 × 25), 43—48 стр.

Текст—в 2 стб.

№ 2, 3 и 4—март [начало апреля?] 21 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 5—сентябрь 21 г.].

[№ 5 отпечатан на стеклографе. К нему имеется приложение—таблица «Схема учреждений Губкомунотдела»].

389 1917—Свободный Путь Органъ Одесской Организаци и Южн. Район. К-та [в № 2 | 22.VII-17 г. | Южного Районнаго Комитета] Еврейской Социаль-Демократической Рабочей Партии („Поалей-Ціонъ“). Редакторъ *Х. З. Левинъ.*

Тип. Э. П. Карликъ [в № 2 | 22.VII-17 г. | нет указания на типографию]. (28 × 18), 8 стр., цена 10—20 коп.

Текст—в 2 стб.

«Пролетарии всѣхъ націй, соединяйтесь!». [В № 2 | 22.VII-17 г. | прибавлено: «Еврейскіе пролетарии всѣхъ странъ, соединяйтесь подъ знаменемъ «Поалей-Ціонъ»!»].

№ 1—1.VII-17 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—22.VII 17 г.].

390 1919—„Служащій“. Изданіе Профессіональнаго Союза Торгово-Промышл. Служащихъ г. Одессы.

Тип. Акц. Общества «Бр. Кульбергъ въ Одессѣ». (28 × 18), 20 стр., цена 2 руб.

Текст—в 2 стб.

«Пролетарии всѣхъ странъ, соединяйтесь!».

№ 1—12.IV-19 г.

Последний №—? [Был закрыт на № 3].

[Описано по № 1].

[До передовицы № 1 имеется заявление редакции: Настоящий номеръ, кромѣ передовой, составленъ еще до перехода власти къ Совѣту Рабочихъ Депутатовъ. Тѣмъ не менѣе, редакціонная коллегія считаетъ нужнымъ его выпустить, такъ какъ въ немъ подводятся итоги дѣятельности Союза за истекшій, тяжелый для професіональнаго движенія, періодъ.

Ввиду необходимости экстренно выпустить номер, редакция вынуждена была часть подготовленного материала печатанием отложить. Оставшийся материал редакция полагает использовать при первой возможности»].

[Из № 17 | 19.IV-19 г. | «Известий Одесского Совета Рабочих Депутатов»: «От Комиссара Печати. На основании ст. 31 Собр. узаконений рабоче-крестьянск. правит. за № 3 закрыт журнал «Служащий»].

391 1920. 1921—Советское Строительство. Орган Одесского Губисполкома. Редактор: Редакционная Коллегия.

Издатель: Исполнительный Комитет Совета Рабочих, Крестьянских и Красноармейских Депутатов. Третья Сов. Тип. (30×22, 25×16), 24—168 стр.

Текст—в 1—2 стб.

№ 1—июнь 20 г.

С № 2 выходил под названием: Советское Строительство. Двухнедельный Орган Одесского Губернского Революционного Комитета. Издатель: Одесский Губ. Революционный Комитет. «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!». № 2—июль 20 г., № 3—август 20 г.

С № 4—5 выходил под названием: Советское Строительство. Ежемесячный Орган Одесского Губернского Революционного Комитета. Редактор—А. Рекис. [С № 9 | февраль 21 г. |; Редактор—Редакционная коллегия]. 7-ая Сов. Тип. [С № 9 | февраль 21 г. |—12.000 экз.]. № 4—5—сентябрь 20 г., № [1] 9—февраль 21 г.

С № 2(10) выходил под названием: Советское Строительство. [На обложке: Ежемесячный] Орган Одесского Губернского Исполнительного Комитета. Издатель—Одесский Губернский Исполнительный Комитет. 3-ья Сов. Тип. [С № 11 | декабрь 21 г. |—2-ая Сов. тип.]. 960 экз. [В № 11 декабрь 21 г. |—750 экз.]. [В № 11 | декабрь 21 г. | нет лозунга]. № 2(10) июнь 21 г. Последний—№ [3] 11—декабрь 21 г.

392 1921—Современная Медицина. Журнал, посвященный вопросам научной, практической и общественной медицины. Год I. Издание Одесского Губернского Отдела Здравоохранения. Редактор: Редакционная Коллегия.

Издатель: Под'отдел Санитарного Просвещения Одесского Губздравотдела. 1-ая Гос. Тип. (25×16). 124 стр., цена—12.000 руб.

Текст—в 1—2 стб. Иллюстр.

№ 1—I.XII—21 г.

Следующий № вышел после двухлетнего перерыва в феврале 1924 г. под тем же названием.

393 1920. 1921—Статистический Вестник. Периодический Орган Одесского Губернского Статистического Бюро. Редактор—Редакционная Коллегия.

Издатель: Одесское Губернское Статистическое Бюро. 8-ая сов. типо-литогр. [В № 7—12 | апрель-декабрь 21 г. |—2-ая гос. тип.]. (28×23), 94—80—28 стр., 500 экз. [В № 7—12 | апрель-декабрь 21 г. |—850 экз.].

Текст—в 2 стб.

№ 1—3—октябрь-декабрь 20 г.

Последний № в 21 г.—№ 7—12—апрель-декабрь.

[В № 7—12 в качестве приложения имеется статья А. А. Бориневича: «Сельско-хозяйственные признаки Херсонской губернии. 28 стр.»].

394 1917—Стрѣлы. Еженедельное Революционное Издание. Редакторь-Издатель А. Х. Рабинович (Чивонибаръ). Завѣдующій художественной частью С. Г. Гольдманъ.

[С № 2 | 29.IV-17 г.] — Печатано в тип. Т-ва Бр. Кульбергъ]. (36 × 22), 12—16 стр., цена—20—25 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—22.IV-17 г.—№ 4—май 17 г.

[Близко к позиции к.-д. партии].

С № 5 выходил под названием: Стрѣлы. Еженедѣльное издание под редакціей Чивонибара. № 5—май 17 г. Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 8—июнь 17 г.].

395 [1918]—Студія. [На обложке: Органъ Художественной Мысли. Еженедѣльникъ]. Еженедѣльный журналъ театра, музыки, живописи, поэзи, критики и общественной жизни. [В № 8—Еженедѣльникъ Искусства]. Редакторъ *С. М. Бялый*.

Издатели *А. Я. Губарь* и *А. М. Бялый*. Тип. Х. М. Шлуглейта. [В № 8 нет указаний на тип.]. (33 × 24, 28 × 18), 12—16 стр., цена—90 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—?

Последний №—? [Относительно прекращения см. «Мельпомена» (№ 351)].

[Описано по № 6. [июль 18 г.]—№ 8 [август 18].

396 1921—Театральный Бюллетень. Издание Центр. Информ. Отдела Одесского Губнаробраза. Выходить еженедельно. [С № 2 | 18.X-21 г. прибавлено—по вторникам]. Редактор-Издатель: Центр. Информац. Отдел Одесского Губнаробраза.

10-я Сов. Тип. [С № 8 | 1.XII-21 г.] — 1-я Гос. тип.]. (27 × 18), 10—16 стр., цена 600—3000 руб., 1500—2500 экз.

Текст—в 2 стб.

[С № 2 | 18.X-21 г.] — «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

№ 1—12.X-21 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 10—20.XII-21 г.].

[В №№ до № 7 | 22.XI-21 г.] есть объявление, что каждый, купивший «Театральный Бюллетень» перед спектаклем получает бесплатное приложение—программы и либретто. «В отдельную продажу приложения не поступают»].

397 1918. 1919—Театральный День. Ежедневная газета съ программами и либретто Одесскихъ театровъ съ отдѣлами биржи и спорта. Редакторъ-издатель *Л. М. Камышиниковъ*.

Тип. Л. А. Бржозека. [С № 97 | 11/24.VIII-18 г.] — Тип. «Театральный День». (25 × 17), 4—10 стр., цена 30 коп. [Цена указана только в № 1—7].

Текст—в 1—2 стб.

№ 1—12/29.V и 13 30.V-18 г.

Последний № в 18 г.—№ 222—31.XII/13.I.

Первый № в 19 г.—№ 223—1.I/14.I.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 236—14.27.I-19 г. Относительно прекращения см. «Мельпомена» (№ 351)].

[Из передовицы № 1 «Начинаемъ»: «...мы вспоминаемъ нашъ старый лозунгъ, провозглашенный еще въ предшествовавшемъ «Театральному Дню» журналъ «Театръ и Кино» (см. № 401). ...Насталъ моментъ, когда нужно разобратъся въ запросахъ театральной жизни и дать имъ то разрѣшеніе, какое подсказывается всѣми нашими переживаниями...»].

- 398** 1919—**Театр и Искусство.** Журнал театральной, художественной и литературной жизни. Выходит 2 раза в неделю в раз­мѣрѣ 8—16 страниц с программами и либретто всѣх театров и иллюзионов г. Одессы. Редакторъ *П. А. Левицкая.*

Издатель *А. М. Левицкий.* Тип. И. Цисина и И. Ройхмана б. Швейцера. (28×23). 8 стр., цена 5 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—октябрь 19 г.

Последний №—?

[Описано по № 1].

- 399** 1921—**Театруда.** [На обложке № 1 |апрель 21 г.|—Периодическое издание]. [В конце последней страницы: Издание Авторам, — на правах рукописей, в явочном порядке, —с правом распространения по себестоимости. От лица Редакционной Коллегии—*Б. С. Глаголин* (Одесса, Малый пер. д. 8), с № 2 |апрель 21 г.| прибавлено—Заведующий технической частью *С. С. Глузкин.* С № 5 |июнь 21 г.| вместо „*Б. С. Глаголин*“—*Е. К. Валерская.* Одесса, Малый пер., 8, кв. 3].

8-я Сов. Типо-литогр. (33×24), 15—24 стр., себестоимость № 1 |апрель 21 г.|—1200 руб., № 2 |апрель 21 г.|—1000 руб., № 3—4 |май 21 г.| и № 5 |июнь 21 г.|—1500 руб. 100 экз.

Текст—в 1—2 стб. Иллюстр. [Печатано на стеклографе].

№ 1—апрель 21 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 5—июнь 21 г.].

[Из передовицы № 1: «Театр труда рождается в процессе исчезновения театра лени, театра, куда приходят не трудиться, а отдыхать. И журнал этого названия рождается провозвестником своего подлинника—театра труда...»].

- 400** 1919—**Театръ.** [В объявлении: Ежедневная литературно-театральная газета]. Редакторъ *М. М. Морозовъ.*

Издательство «Искусство». Тип. «Русская Культура». [В № 3 |7—8.XI-19 г.| нет указаний на тип., с № 4 |9.XI-19 г.|—Тип. Всерос. Земск. Союза]. (23×17, 22×15), 16 стр., цена 5 руб.

Текст—в 2 стб.

[На обложке № 1: «Да здравствуетъ возрожденіе! Да здравствуетъ искусство! Да здравствуетъ Добровольческая Армія-Освободительница!»].

№ 1—3/4.XI-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 26—17/18.XII-19 г.

- 401** 1917. 1919—**Театръ и Кино.** [На обложках: Ежедневное [в № 2 |12.I-19 г.|—Двухнедельное] иллюстрированное издание под редакціей *Л. М. Камышниковъ.* 3-й годъ изд. [С № 1 |1.I-19 г.|—5-я годъ изд.]. Редакторъ-издатель *Л. М. Камышниковъ.*

Тип. «Спортъ и Наука» Б. Брандмана. [С № 1 |1.I-19 г.|—Тип. «Театръ и Кино»]. (30×21), 13—14 стр., цена 20 коп.—1 р. 30 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

Журнал начал выходить с 15.XI-15 г.

Первый № за 17 г.—№ 1—1.I.

Последний № за 17 г.—? [в нашем распоряжении последним был № 15—15.IV].

[За 1918 г. нам не удалось розыскать ни одного №].

Первый № в 19 г.—№ 1—1.1-19 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 2—12.1-19 г.].

В 1918 г., очевидно, был перерыв, и его заменял журнал «Театральный День» (см. № 397), выходивший в 1919 г. одно время параллельно с данным журналом. См. также журнал «Мельпомева» (№ 351).

402 1917—Торгово-Промышленный Югъ. Органъ Совѣта Съѣздовъ Представителей Промышленности и Торговли Юга Россіи. Le Midi Commercial et Industriel. Organe de l'Association de l'Industrie et du Commerce de la Russie Méridionale. Выходитъ дважды въ мѣсяць, 1 и 15 каждаго мѣсяца. [На обложке: 6-й годъ изданія]. Редакторъ: Товарищъ Предсѣд. Совѣта *С. И. Соколовскій*.

Тип. А. М. Швейцера. (30 × 22, 28 × 22), 40 стб., цѣна на 3 мѣс.—3 рубля съ доставкой и пересылкой.

Текст—в 2 стб.

Выходил с 15.XII-11 г.

Первый № в 17 г.—№ 1(113)—1.1.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 4(116)—15.11-17 г.].

[На обложкахъ имѣется объявленіе: «Программа журнала—выполненіе въ печати программы Совѣта Съѣздовъ Представителей Промышленности и Торговли Юга Россіи: быть вѣрнымъ изобразителемъ торгово-промышленной жизни Юга, истолкователемъ его экономическихъ нуждъ, выразителемъ его надеждъ. Задачи журнала—разработка и освѣщеніе вопросовъ, затрагивающихъ интересы промышленности и торговли Юга, въ связи съ экономическими интересами всей Россіи и всѣмъ ея экономическимъ укладомъ. Лозунгъ—торгово-промышленное единеніе Юга на почвѣ общественной работы, укрѣпленіе самосознанія существующихъ торгово-промышленныхъ организацій, созданіе новыхъ организацій и приведеніе всей ихъ дѣятельности въ тотъ стройный общественный порядокъ за которымъ самостоятельно вырисовываются общіе пути и общія цѣли»].

403 1918. 1919—Уголокъ. Еженедѣльный Журналъ для Дѣтей. [На обложке: Иллюстрированный Дѣтскій Журналъ. Каждый № представляетъ собою законченный сборникъ]. Редакторъ *А. В. Смугге*.

Издатель: Кн-ство «Черный Лебедь». Тип. «Селянской Самоосвѣти». (28 × 18), 8—18 стр., цена 1 р.—1 р. 50 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—ноябрь 18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 3—4—декабрь-январь 18—19 г.].

404 1918—Фигаро. Еженедѣльникъ Театра, искусства и общественной мысли. Редакторъ-издатель *М. Л. Раймондъ*. [С № 15 | 14/1.IX-18 г.]—Редакторъ-издатель: по уполномочію редакціонной коллегіи *А. М. Муровъ*.

Тип. «Спортъ и Наука». [С № 8 | 27/14.VII-18 г.]—Южная тип., с № 11 | 17/4.VIII-18 г.]—Тип. Г. А. Вепринскаго). (30 × 21), 13—14 стр., цена 75 коп.—1 руб.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—26/8.V-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 23—27.X.9.XI-18 г. Относительно прекращенія см. журнал «Мельпомена» (№ 351)].

405 1917. 1918. 1919—Херсонскія Епархіальныя Вѣдомости. Годъ пятьдесятъ восьмой. [В №№ 1918 г.—Годъ пятьдесятъ девятый, в №№

1919 г.—Годъ шестидесятый]. Выходить два раза въ мѣсяць. Редакторъ официальной части *Николай Чистяковъ*. Редакторъ неофициальной части протоіерей *Константинъ Бречкевичъ*.

Печатано в тип. Епархіального Дома. (26 × 18, 22 × 17), 8—64 стр. [годовая номерация сплошная, отдельная для официальной и для неофициальной части], цена 5 руб. в год-с пересылкой и доставкой.

Текст—в 1 стб.

Выходил с 1.VII-1860 г.

Первый № в 17 г.—№ 1—2—1—15.I.

Последний № в 17 г.—[в нашем распоряжении последним был № 20—15.X-17 г.].

Первый № в 18 г.—№ 1—1.I.

Последний № в 1918 г.—? [в нашем распоряжении последним был № 19—21—1.X-1.XI].

Первый № в 19 г.—№ 1, 2, 3 и 4—1—15.I и 1—15.II.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 1, 2, 3 и 4—1—15.I и 1—15.II—19 г.].

406 1918. 1919—**Центродомъ**. Еженедѣльный журналъ. Органъ Центрального комитета подомовой организациі г. Одессы. Редакторъ *М. Т. Поповскій*.

Издатель: Центр. Ком. Под. Орг. г. Одессы. Тип. «Печатникъ». [С № 5 | август 18 г.]—«Центральная» тип., с № 9 | ноябрь 18 г.]—Тип. Упр. «Надораббес», с № 13 | март 19 г.]—Тип. Б. Уманскаго]. (28 × 21), 16 стр., цена 70 коп.—1 р. 50 коп.

Текст—в 2 стб.

№ 1—июль 18 г.

Последний № в 18 г.—№ 10—декабрь.

Первый № в 19 г.—№ 11—январь.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 14—апрель 19 г.].

407 1918—**Шпилька**. Еженедѣльникъ революціонной сатиры. Редакторъ-издатель *Я. С. Бродавка*.

Тип. «Одесскія Новости» (аренд. Розинеромъ). (29 × 18), 16 стр., цена 25 коп.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1 датирован только «1918 г.» [около 17 мая?].

Последний №—?

[Описано по № 1].

[Ярко антисоветскаго направленія].

408 1919. 1920—**Экономическіе Бюллетени** выходятъ два раза въ мѣсяць 1-го и 15-го числа подъ редакціей завѣдующаго финансово-экономическимъ отдѣломъ Совѣта Съѣздовъ прив.-доц. *С. О. Загорскаго*.

Издание Одесскаго Областнаго Совѣта Кооперативныхъ Съѣздовъ. Тип. Всеросс. Земск. Союза. (34 × 24), 12 стр., цена 10—15 руб.

Текст—в 2 стб. или таблицы разной ширины.

«Одесскіи Областнаи Совѣтъ Кооперативныхъ Съѣздовъ. Финансово-Экономическіи Отдѣлъ».

№ 1—15.XI-19 г., № 3—15.XII-19 г.

[Из передовицы № 1: «...«Экономическіе Бюллетени» должны представлять собой періодически выходящіе справочники, имѣющіе своимъ назначеніемъ доставлять кооперативнымъ дѣтелямъ практическія свѣдѣнія, связанныя съ вопросами внѣшней торговли...].

С № 4 выходил под названіемъ: Экономическіе Бюллетени Изданіе Неперіодическое.

Подъ редакціей и. о. завѣдующаго финансово-экономическимъ отдѣломъ Совѣта Създовъ *Б. Н. Коварскаго*. № 4 [можетъ быть послѣдний?]—15.1-20 г.

409 1919—**Эхо**. Иллюстрированный Журналъ Литературы, Искусства, Критики, Театра и Кино. [На обложке: Годъ изданія I-ый]. Редакторъ по уполномочію редакціонной коллегіи *Н. Лейбовичъ*.

Издатели: По уполномочію из-тва *Л. П. Пекаръ* и *И. А. Сухій*. Тип. Б. Уманскаго. (26 × 16), 18 стр., цена 2 р. 50 коп.

Текст—в 2 стб.

№ 1—?

Послѣдній .№—?

[Описано по № 2—апрель 19 г.].

[В № 2 на обложке—«От Редакціи»: «Настоящій № былъ отпечатанъ до перехода власти къ Советамъ»].

[Орфография на обложке—«новая», во всехъ остальныхъ местахъ—«старая»].

410 1919. 1920—**Южный Вѣстникъ Сельскосоюза**. Изданіе Одесской Агентуры Всероссійскаго Закупочнаго Союза Сельско-хозяйственной кооперации. [С № 1 [январь-февраль 20 г.]—II-й годъ изданія]. Редактор: Коллегія Инструкторско-Инфор. Отд. Агентуры. [С № 3 [[июль?] 20 г.]—Редакторъ *И. С. Любовичъ*].

Издатель: Одесск. Агент. «Сельскосоюза». Тип. Всероссійскаго Земскаго Союза. [С № 1 [январь-февраль 20 г.]—Вторая Сов. Тип.]. (29 × 22, 26 × 21), 24—36 стр., цена 30—100 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—?

Послѣдній № в 19 г.—№ 4—ноябрь-декабрь.

Первый № в 20 г.—№ 1—январь-февраль.

Послѣдній №—? [в нашемъ распоряженіи послѣднимъ былъ № 3—июль? 20 г.].

411 1918—**Южный Вѣстникъ Аптечнаго Труда**. Выходить 1 и 15 числа каждаго мѣсяца. Органъ Профессіональнаго Союза служащихъ въ аптекахъ гор. Одессы. Годъ I. Отвѣтственный редакторъ *Петръ Клейманъ*.

Издатель—Профес. Союзъ служ. аптекъ г. Одессы въ лицѣ членовъ правленія редакціон. коллегіи *Б. Желязко* и *И. Левензона*. Тип. В.З.С. (34 × 25), 12 стр., цена 50 коп.—1 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—15.VI-18 г.

С 2 № выходилъ подъ названіемъ: Южный Вѣстникъ Аптечнаго Труда. Органъ Профессіональн. Союза Фармацевт. Служ. и Служ. аптекъ г. Одессы. [В № 3 [15.VII-18 г.]

Издатель—Профес. Союзъ фармацевт.-служащ. и служащ. аптекъ г. Одессы въ лицѣ членовъ правленія редакціон. коллегіи *А. Желязко* и *И. Левензона*]. № 2—1.VII-18 г.

№ 3—15.VII-18 г. С № 4 выходилъ подъ названіемъ: Южный Вѣстникъ Аптечнаго Труда. Органъ Профессіональнаго Союза Служащихъ аптекъ г. Одессы. Издатель—Профес.

Союзъ Служащихъ Аптекъ г. Одессы въ лицѣ редакціон. коллегіи *А. Желязко* и *И. Левензона*. № 4—1.VIII-18 г. Послѣдній №—? [в нашемъ распоряженіи послѣднимъ былъ № 13—15 XII-18 г. Возможно, что это былъ послѣдній №, такъ какъ в немъ редакція

весьма жалуется на тяжелые матеріальные обстоятельства].

412 1917. 1918. 1919. 1920—**Южный Кооператоръ**. [На обложкахъ: Двухнедѣльный Журналъ, издаваемый въ осуществленіе постановленія 3-го Одесскаго Създа представителей учреждений мелкаго кредита 1912 г.,

Кооперативнымъ Комитетомъ при Императорскомъ [с № 7 |15.IV-17 г.] пропущено „Императорскомъ“] Обществѣ Сельскаго Хозяйства Южной Россіи. Годъ изданія 6-й [вм. 5-й. В №№ 1918 г. правильно—Годъ изданія 6-й]. Отвѣтственный редакторъ *А. Н. Токаржевскій-Карашевичъ*. [С № 5—6 |31.III-17 г.]—Редакторы: *И. Н. Керножицкій*, *В. И. Ворниковъ*, *А. К. Нижицкій*, с № 10—11 |май-июнь 17 г.]: Редакторъ *А. К. Нижицкій*].

Издатель Кооперативный Комитетъ Императорскаго [с № 3—4 |февр.-март 17 г.] пропущено «Императорскаго»] Общества Сельскаго Хозяйства Южной Россіи, въ лицѣ уполномоченнаго *А. Н. Токаржевскаго-Карашевича*. [С № 5—6 |31.III-17 г.]—Издатель Коопер. Ком. Общ. Сельск. Хоз. Южн. Рос. Тип. «Техникъ», (23 × 17,23 × 16) 1917 г.—540, 1918 г.—563 стр. [Номерация годовая в отдельныхъ №№ 32—56 стр. В 1919 г. и 1920 г. номерация по отдельнымъ №№—16—87 стр.].

Текст—в 1—2 стб.

Выходил с 13.I-13 г.

1917 г.—№ 1, январь, № 22—23—24, декабрь.

1918 г.—№ 1, январь, № 21—24, декабрь.

В 1919 г. выходил под названіемъ: Южный Кооператоръ. [На обложках: Еженедѣльный журналъ, издаваемый Одесскимъ Областнымъ Совѣтомъ Кооперативныхъ Съѣздовъ. Годъ изданія 7-ой. [С № 37—40 |ноябрь-декабрь 19 г.]: Редакціонная коллегія въ лицѣ *В. И. Ворникова*]. Изд.: Одесскій Областн. Совѣтъ Кооперативн. Съѣздовъ. Тип. Всерос. Земскаго Союза. [С № 18 |май 19 г.]—IX-я Сов. тип., с № 29—30 |август 19 г.]—тип. Всерос. Земск. Союза]. Имеются статьи на русскомъ и украинскомъ языкѣ]. 1919 г.—№ 1—4, январь, № 43—45, декабрь.

В 1920 г. выходил под названіемъ: Южный Кооператор. Журнал, издаваемый Одесскимъ Областнымъ Совѣтомъ Кооперативныхъ Съѣздовъ. Год изданія 8-ой. 2-я Сов. тип. № 1—6—январь-март 20 г. Последний №—?

413 1919—**Южный Медицинскій Вестникъ**. Двухнедельный научный и профессионально-общественный Журнал. Под Редакціей Коллегии в Составе: проф. *Воронин, В. В., Завьялов, В. В.*... Отвѣтственный редактор д-р *А. Н. Нибург*. Секретарь редакціи: д-р *А. А. Барченков*.

7-ая сов. тип. (32 × 22), 64 стр., цена 10 руб.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

№ 1—15.VII-19 г.

Последній №—?

[Описано по № 1].

414 1919—**„Южный Мельникъ“**. Журналъ мукомольнаго и хлѣботорговаго дѣла Юга Россіи. Выходитъ два раза въ мѣсяць. [На обложках: Годъ изданія первый]. Редакторъ: Кандидатъ Экономическихъ наукъ *Д. С. Бердакинъ*. [В № 2 |ноябрь 19 г.]—ошибочно „*Берадкинъ*“].

Издатель: Союзъ Мукомоловъ Одесскаго Района въ лицѣ Предсѣдателя Союза *С. М. Банаки*. Тип. Всерос. Земскаго Союза. (26 × 21), 16—20 стр., цена 15—20 руб.

Текст—в 2 стб.

№ 1—октябрь 19 г.

Последній—№? [в нашем распоряженіи последнимъ былъ № 2—ноябрь 19 г.].

415 1917. 1918—**Южный Музыкальный Вѣстникъ**. [На обложках: Годъ изданія III-й, в №№ 1918 г.—Годъ изданія IV-й]. Редакторъ-издатель Своб. худож. *Ник. Марценко*. [С № 6 сент. 1917 г.—Редакторъ-издатель проф. *Ник. Марценко*].

Тип. «Печатное Слово». [С № 3—4 | март-апрель 17 г.] Тип. «Епархіального Дома». (31 × 22), 98 стр. [Номерация годовая, в отдельных №№ 12—22 стр. В 1918 г. номерация по выпускам, 14—15 стр.], цена 35 коп.—1 руб.

Текст—в 2 стб. Иллюстр.

Начал выходить с марта мес. 1915 г.

1917 г.—№ 1, январь, № 9—декабрь.

Первый № в 1918 г.—№ 1—2, май.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 5—6—июль? 18 г.].

416 1918—Южный Огонекъ. Еженедельный Художественно-Литературный Журналъ. Редакторъ *П. Черскій*. [С № 9 | июль 18 г.]—Редакціонная Коллегія въ лицѣ *П. В. Черскаго, А. К. Горскаго, В. И. Кривцова-Федорова, П. Е. Ершова*, с № 11 | июль 18 г.]—Отвѣтственный редакторъ по уполномочію редакціонной коллегіи *П. В. Черскій*].

Издат. «Т-во Южнаго Огонька». [С № 9 | июль 18 г.] нет указания на издательство с № 11 | июль 18 г.]—Из-во «Т-во Южный Огонекъ». Тип. Епархіальн. Дома. [С № 3 | 19/6.V-18 г.]—Тип. Всеросс. Земск. Союза]. (30 × 27), 12—16 стр., цена 60 коп.—1 руб.

Текст—в 2—3 стб. Иллюстр.

№ 1—21/8.IV-18 г.

Последний №—? [в нашем распоряжении последним был № 16—август 18 г.].

[В № 1 | 20.V.19 г.] Николаевской газеты «Свободное Слово Красного Моряка» [впоследствии издававшейся в Одессе как «Свободное Слово» (см. № 185)] на 2-ой стр. имеется объявление: «В скором времени под редакцией Яна Пляшкевича выйдет художественно-литературный журнал: «Южный Огонек» при участии свободных художников: Мурзанова, Томилова и С. Н. Отто. В журнал в первую очередь войдет весь неиспользованный литературный материал Одесского журнала «Южный Огонек», закрытого гетманцами и австрийцами за русскую ориентацию, в котором работали сотрудники столичных журналов: «Солнце России», «Весь Мир» и «Огонек»... В нынешнем году «Южный Огонек» издавался в Вознесенске и Харькове, но был закрыт...»].

417 1917. 1918—Южный Профессіональный Вѣстникъ. Органъ Ц.Б. рабочихъ профессиональныхъ союзовъ г. Одессы и Организационной Комиссіи по созыву Южной Областной Конференціи профессиональныхъ союзовъ. Выходить два раза въ мѣсяць, по 1 и 15 числамъ. Ред.—Редакціонная коллегія.

Тип. Л. А. Бржозека. (28 × 18), 16—28 стр., цена—20 коп.—1 руб.

Текст—в 1—2 стб.

№ 1—август 17 г.

№ 2—сентябрь 17 г.

С № 3 выходил под названием: Южный Профессіональный Вѣстникъ. Органъ Одесскаго Совѣта рабочихъ профессиональныхъ союзовъ и Организационной Комиссіи по созыву Южной Областной Конференціи профессион. союзовъ. [С № 1 [4] | январь 18 г.] нет указания на числа выхода. [С № 1 [4] | январь 18 г.] нет указания на редакцию. [С № 1 [4] | январь 18 г.] нет указаний на типографию. № 3—октябрь 17 г. № 1 [4]—январь 18 г.

С № 5 | май 18 г.] выходил под названием: Южный Профессіональный Вѣстникъ. Органъ Одесск. Совѣта Рабоч. Проф. Союзовъ Фабрично-Заводск. Комит. Редакціонная Коллегія. Тип. «Совѣта Рабоч. Депутат.». № 5—май 18 г. [Из передовицы № 5: ...«Послѣ долгаго перерыва возобновляется изданіе нашего «Вѣстника»... Вѣстникъ выходилъ неаккуратно, перерывы продолжались мѣсяцами...» [Имеются выпады против большевиков и левых с.-р.]].

С № 6 выходил под названием: Южный Профессиональный Вѣстникъ. Органъ Совѣта Рабочихъ Профессиональныхъ Союзовъ г. Одессы. Отвѣт. редакт. *М. А. Ковалинскій*, Издатель Совѣтъ Профес. Союзовъ въ лицѣ: *Б. Барденштейна*, *Б. Трахтенберга* и *С. Каталуна*. № 6—октябрь 18 г. Последний №—? [Описано по № 6].

Древне-еврейською мовою

418 1917. 1918 הגנה. מכתב עתי לעניני גן-הילדים העברי להלכה ימעשה יוצא לאור פעם בימי פרשים.

„Гагіна“. Журнал присвячений практичним та теоретичним питанням єврейського дитячого садочку; виходить 1 раз на 2 місяці. Редактор *Я. Альтерман* та *І. Гальперин* при близькій участі *Я. Фіхмана*. [З № 3 | січень-лютий 18 р. |— без Я. Альтермана].

Видавець—*І. Гальперин*. [З № 7 | жовтень-листопад 19 р. |— Товариство «Гагіна»]. Друк. *Н. Гальперина*. [З № 3 | січень-лютий 18 р. |— Друк. «Кінерет». з № 4—5 | березень-червень 18 р. |— Друк. «Омонус». з № 6 | липень-серпень 18 р. |— Друк. «Гагіна»]. (24 × 15), 48—96 стор., ціна № 1 | вер.- жовт. 1917 р. |— 18 крб. на рік—№ 7 | жовт. листоп. 1918 р. |—45 крб. на рік.

Текст—на 1 шп.

№ 1 — вересень-жовтень 17 р.

Останній №—№ 7—жовтень-листопад 18 р.

419 1917. 1918 השלח. ירחן לספרות למדע לעניני החיים.

„Гашилоах“. Щомісячник літератури, науки та питань життя. Редактор д-р *І. Клаузнер*.

Видавець: Т-во «Ахіасаф». Друк. *Н. Гальперина*. [З 1918 р.—Друк. «Кінерет», з 1919 р.—Друк. «Омонус»] (23 × 26), 80—220 стор., ціна тому 32—10 крб. на 1/2 року—т. 36—35 крб. на 1/2 року.

Текст—на 1 шп.

Був заснований в жовтні 1896 р. в Берліні, де видавався до 1903 року, з 1903—1905 видавався в Кракові, з 1907 р.—в Одесі, в 1915 році був зачинений військовою цензурою. З 1917 року знов почав виходити друком.

Томи; 32, кн. 4—6 (190—192) — квітень-червень 1917 р.

Останній №, що вийшов в Одесі — том 36, кн. 2 (212) — лютий 1919 р. Зараз виходить в Єрусалімі.

[«Гашилоах» є орган так званого «духовного сіонізму»].

420 1918 מבני. מכתבעתי מציר לעניני החנים הגופני יוצא ארבע פעמים בשנה.

Макабі. Ілюстрований журнал присвячений питанням фізичного виховання. Виходить 4 рази на рік. Редактор *Я. Васерман*.

Видання ЦК Союзу «Макабі» в Росії в особі *І. Фудима* та *А. Крахмальнікова*. Друк. «Морія». (26 × 18), 156 шп.

Текст—на 2 шп. Ілюстр.

№ 1 (єдиний)—жовтень-грудень 18 р.

Єврейською мовою

421 1917 אשמדאי (דער) א זשורנאל פאר הומאָר און סאַטירע.

Ашмедей, дер. Журнал гумору та сатири, редагується *Тункелером*.

Друк. *Н. Гальперин*. (36 × 24), 8 стор.

Текст—на 2—3 шп. Ілюстр.

№ 1 [єдиний, що вийшов в Одесі; не має дати] вийшов приблизно влітку—17 р.
1918 року вийшло 3 номери в Києві.

1919 422 —וואך (די) פאליטיש-ליטערארישע וואכנשריפט.

Вох, ді. Політично-літературний тижневик. Відповідальний редактор
Ш. Хаял. [3 № 4 |4.IV-19 р.| Редактора немає].

Видавець Управління Кооперативного Товариства «Дос найє Лебен» в особі *Ш. Гендельмана*. [3 № 4 |4.IV-19 р.| без вказівок на Ш. Гендельмана]. Друк. «Дос найє Лебен». (36 × 27), 16—24 шп., ціна 1 крб. 50 к.

Текст—на 2 шп.

№ 1—14.III-19 р.

Останній №—? [у нашому розпорядженні останнім був № 5—14.IV-19 р.].

[Напрямок близький до «Поалей-Ціон»].

1920 423 —טאנאמטס-שורנאל פאר ליטעראטור, קונסט און קריטיק.

Монатс Журнал Літератури, Містечтва та Критики. Редколегія.

Видавництво: Кооператив єврейських літераторів. Друк. «Омонус». (32 × 25), 32 шп.,
ціна 60 крб.

Текст—на 2 шп.

№ 1 [єдиний]—січень 20 р.

Німецькою мовою

424 1919—**Heimatklänge**. [На обгортці: Monatschrift. Erscheint jeden 1. des Monats. Illustrierte Zeitschrift für deutsche Kolonisten zur Unterhaltung und des Wissens (sic)].

Druckerei des Verbandes der deutschen Kolonisten im Schwarzmeergebiet. (26 × 22),
15 стор., ціна 10 крб.

Текст—на 2 шп. Ілюстр.

[Номерацію не вказано].

№ 1—?

[Опис зроблено за № «Dezember—1919», очевидно, єдиному].

425 1919—**Vereinsbote**. Organ des Verbands der deutschen Kolonisten im Schwarzmeergebiet. Nachrichten des Zentral-Komitees [з № 34 |18/31.X-19 р.|—Zentralkomitees] zu Odessa. Jahrgang II. Der „Vereinsbote“ erscheint einmal in der Woche, und zwar Donnerstags. [3 № 18 |23.VIII/5.IX-19 р.]; Der „Vereinsbote“ erscheint zweimal in der Woche, und zwar Dienstags und Freitags]. Schriftleiter: *G. Thauberger*. [В № 14 |April 19 р.|— не має вказівок на редакцію. 3 № 15 |April 19|—*G. Thauberger*, з № 16 |24/11.IV-19 р.|—Редакторъ *Г. Таубергеръ*].

Herausgeber: Verband der deutschen Kolonisten im Schwarzmeergebiet. [В № 14 |April 19| немає вказівок на видавництво, з № 15 |April 19| видавництво попереднє, з № 16 |24/11.IV-19 р.| немає вказівок на видавництво]. Тип. «Одессаеръ Цайтунгъ». [3 № 14 |April 19|—Тип. Союза нѣмцевъ-колонистовъ, з № 18 |23.VIII-5.IX-19 р.|—Тип. Нѣмцевъ-колонистовъ Черноморск. к.]. (45 × 32, 35 × 26), 4—8 стор., ціна 1 карб. 70 коп.—25 карб. на місяць.

Текст—на 2—4 шп.

№ 1—2.I-19 р./20.XII-18 р., № 17—1.V/18.IV-19 р.

Після перерви, що її було викликано встановленням Радянської Влади в Одесі, № 18

вийшов 23.VIII/5.IX-19 р.

Останній № у 19 р.—№ 54—31.XII/13.I-20 р. [мабуть останній взагалі].

[Як додаток виходив часопис російською мовою «Родная Степь» (див. № 175).]

[3 № 34 | 18/31.X-19 р. | виходив у формі газети].

426 1917—Wochenblatt. Еженедільникъ, органъ Южно-Русскаго Центрального Комитета Всероссийскаго Союза русскихъ нѣмцевъ и меннонитовъ. Редакторъ *Г. И. Таубергеръ*.

Изд. Юж.-Р. Центр. Ком. Всерос. Союза Русск. нѣмц. Тип. П. Бемъ и М. Гильферъ (28 × 21), 8 стор., ціна на 3 міс. 2 крб. 40 коп.

Текст—на 2 шп. [Німецькою мовою].

До № 16 [мабуть 14. № 14 и № 15 не було нами знайдено] виходив під назвою «Еженедільникъ. Органъ Южно-Русскаго Центрального Комитета русскихъ нѣмцевъ». (Див. № 321.)

№ 16—5.VIII-17 р.

3 № 17 виходив під назвою: Wochenblatt. № 17—12.VIII-17 р. Останній №—№ 25—7.X-17 р. [В № 25 є об'ява «Das Wochenblatt geht mit dieser Nummer ein. An seiner Stelle erscheint eine grosse «Vereinszeitung» (див. № 245)].

ПОЛЬСЬКОЮ МОВОЮ

427 1917—Tygodnik Odeski. Rok III. Redaktor i Wydawca *Adam Kowalczewski-Siedlecki*.

«Славянская» тип. Е. Хрисогелось. (31 × 24), 8—20 стор. [У № 1 | 8.I-17 р. | немає вказівок на ціну окремого №, дається ціна на рік—10 крб.]. Ціна 25—30 коп.

Текст—на 2 шп. Ілюстр.

Журнал виходив з 1.XI-15 р.

Перший № за 1917 р.—№ 1—8.I.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 48—3.XII-17 р.].

№ 41—42 | 22.X-17 р. | присвячено 100-річчю Т. Костюшка.

[Націоналіст. напрямку].

428 1919—Wiadomosci Wojskowe. Dwutygodnik Ilustrowany Wojskowy. Organ Towarzystwa Polskiej Wiedzy Wojskowej. Rok III. Redaktor naczelny: *Henryk Baginski*.

Nakladem Sztabu 4-ej Dywizji Wojsk Polskich. Tłozono w Drukarni Polskiej w Odesie. (30 × 23), 16 стор., ціна 3 крб.

Текст—на 2 шп. Ілюстр.

№ 1—2 (67—68)—26.I-19 р.

Останній №—?

[Опис зложено за № 1—2 (67—68)].

[На 3-ій стор. є об'ява «Do Czytelników»: «W dniu 27 września 1918 r. rozkazem D-wo Polskiego Oddziału 1.16 w Paszkówce została powołana do życia Komisja Naukowo-Wojskowa na miejsce zarządu Głównego T-wo Polskiej Wiedzy Wojskowej. Do grudnia 1918 roku. t. j. przez dwa miesiące wydaliśmy dwa numery «Wiad. Wojskowych» i opracowaliśmy do druku «Podręcznik dla Komp. Karabinów Maszynowych» i «Przepis szyków jazdy». Od czasu przyjazdu do Odessy ze względów technicznych nie mogliśmy wznowić swojej działalności. Obecnie zwracamy się do wszystkich kolegów wojskowych, ażeby nadsyłali swe prace fachowe, jak również swoje uwagi, co do szkolenia żołnierza polskiego...»

Redakcja].

429 1917. 1918. 1919—Wyzwolenie. Pismo Polityczne, Społeczne i Literackie. Organ Polskiego Komitetu Wykonawczego w Odessie. [3 № 23

[8/21.X-17 p. |— w Odessie]. Rok I. [3 № 1(35) |1.I-18 p.]— Rok II.] Redaktor *F. Clchecki*. [3 № 19 |10/23.IX-17 p.]— Za Komitet Redakcyjny *Karol Kirst*, z № 21 |24.IX/7.X-17 p.]—Za Komitet Redakcyjny Wice-prezes *P.K.W. Karol Kirst*, z № 33 |17/30.XII-17 p.]—... *St. Turczynowicz*, z № 11(45) |24/11.III-18 p.]—Redaktor odpowiedzialny Wice-prezes *P.K.W. K. Kirst*. [3 № 24 |15/28.X-17 p.]— Kierownik administracyjny *F. Kowalski*. Kierownik polityczno-literacki *M. Ziebowski*, z № 33 |17/30.XII-17 p.] Kierownik administracyjny *K. Kirst*, kierownik polityczno-literacki *M. Ziebowski*].

Drukarnia Polskiego Komitetu Wykonawczego w Odessie. (35 × 27, 35 × 25), 6—10 стор., ціна 10 коп.—1 крб. 50 коп.

Текст—на 2—4 шп.

До № 14 виходив як газета під назвою «Wyzwolenie. Organ Polskiego Komitetu Wykonawczego w Odessie» (див. № 252).

]№ 14—6/19.VIII-17 p.

Останній № 17 p.—№ 34—24.XII/6.I-18.

Перший № 18 p.—№ 1(35)—1/14.I.

№ 11(45)—24/11.III-18 p.

[3 № 12(46) виходив під назвою: Wyzwolenie. Pismo Polityczne, Społeczne i Literackie. 3 № 1(84) |1.I-19 p.]—Rok III]. Redactor odpowiedzialny *Karol Kirst*. [У № 12(46) 31/18.III-19 p.] ще прибавлено — Kierownik administracyjny *K. Kirst*. Kierownik literacki *M. Ziebowski*; z № 33(67) |25.VIII-18 p.]—*Marjan Schajtz*. Wyd.-Tow. «Kultura». [3 № 15(49) |21.8.IV-18 p.] Drukarnia Polska w Odessie]. № 12—31/18.III-18 p. Останній № у 18 p.—№ 49(83)—25.XII. Перший № у 19 p.—№ 1(84)—1.I. Останній №—? [останній у нашому розпорядженні, мабуть останній взагалі,—№ 14(96)—30.III-19 p.]. У другу половину 19 p. замість нього виходила газета «Odrodzenie» (див. № 250). Починаючи з середини листопаду 19 p. знов увиходив, але в нашому розпорядженні не було жодного №.

Французькою мовою

430 1919—*Le Drapeau Rouge*. Revue Périodique des Groupes Communistes Français d'Ukraine (S.F.I.C.). Rédaction: Groupe Communiste Français.

6-ме Турогр. Soviétiste. (28 × 18), 32 стор., ціна 80 коп.

Текст—на 1—2 шп.

№ 1 і № 2 виходили в Києві 12.IV та 1.V-19 p. під назвою «Le Drapeau Rouge. Revue Hebdomadaire du Groupe Communiste Français de Kiew (S.F.I.C.)». № 3 вийшов в Одес 15.VI-19 p.

Останній №—?

[Описа зложено за № 3].

431 1918—*Le Français Pour Tous*. Французській язъкь для всѣхъ. [На обгортці: Journal à l'usage des russes étudiant le français. Журналъ для русскихъ, изучающихъ французській язъкь.] 1-ère année. Rédacteur. S. G. Sarivaxevanis. Ред. *С. Г. Сариваксеванисъ*.

Тип. М. Л. Квасвицкаго и А. В. Баршахъ. (25 × 17), 8 стор., ціна 1 крб. 50 коп.

Текст—на 1—2 шп. [Паралельний текст француз. і російськ. мовою].

№ 1—15.X-18 p.

Останній №—? [останнім у нашому розпорядженні був № 3—15.XI-18 p.].

432 1917—Les Nations Opprimées. Revue bi-mensuelle. Première année. Rédacteur en chef: *Jean G. Dava.*

(25 × 17), 16 стор., ціна 20 крб. на рік.

Текст—на 1 шп.

№ 1—?

Останній №—?

[Описа зложено за № 3—1.XII-17 р.].

433 1919—L'Internationale Rouge. L'organe du Comité du parti Ukrainien des Socialistes-Revolutionnaires d'Odessa.

(23 × 16), 12 стор.

Текст—на 2 шп.

«Luttez—vous vainerez (sic!)».

№ 1—січень 19 р.

Останній №—?

[Підпільне видання].

[Описа зложено за № 1].

Список періодичних видань, що їх не було в нашому розпорядженні

(Що до видань, зазначених*, ми не певні, чи вони фактично виходили)

*434 1918—**Бюллетени Фото-Торговлі и Промышленности**. Одесса Херсонск. губ. 2 раз в мес. Адр. ред. Одесса, ул. Полтавской победы, 97, кв. 3.

[Л. К. Ильинский: Список повременных изданий за 1918 г. Петроград, 1922, стр. 15].

435 1918. 1921—**Восход**. Стенографический литературный и популярно-научный журнал по системам М. А. Терне и Ф. К. Габельсбергера. Издание Одесского Губпрофобра. 1918. № 1—2 [?]. 1921 г. мал. 8°.

[Каталог Од. Гос. Публ. Библиотеки].

*436 1919—**Газета Газет**.

[Предполагалась к выходу, о чем имеется объявление в конце 10-й стр. № 1 «Вѣстника Банковъ и Промышленности» (см. № 300). Вышла ли она или нет, нам установить не удалось].

437 1918—**Голос Курсиста**. Редактор—*Эммануил Поляк*. № 1—24/11. II-18 г.

С I.IV-18 г. вместо данной газеты выходило «Наше Слово. Двухнедельная газета Союза Учащихся Вечерних Общеобразовательных Курсов г. Одессы» (см. № 126).

[Письмо Э. Поляка в редакцию газеты «Известия Одесского Совета Рабочих Депутатов и Представителей армии и флота». № 264—13.III.28.II-18 г.].

438 1917—**Голос Оптимиста**. Одесса, Херсон. г. Ежедневно. 2-й г. изд. (1916). Ред.-изд. *М. Бекер*. Адр. ред. Одесса, ул. Кондратенко, 18. При типогр. Х. М. Шлуглейта. Г., ц.—2 р., отд № 3 к.

[Л. К. Ильинский: Список повременных изданий за 1917 год Петроград. 1919. стр. 37].

439 1918—**גרינס** Гринс. Одноденна газета з приводу релігійного свята „Шевуот“. Ред. *Д. Яхінсон*. Друк. „Дос Найе Лебен“. Вийшла наприкінці травня міс. 1918 р.

[Повідомлення гром. В. Ланда].

440 1920—**דער אײדישער ארבעטער** Дер ідишер арбетер. Орган Одеського районowego та міського комітету Єврейської соціал-демократичної робітничої партії („Поалей-Ціон“). Редактор: *Р. Кенджерський*.

Тип. «Дос найє лебен». 12 стор., (24 × 34), ціна—10 крб.

№ 1 вийшов 10.II-20 р.

[А. Кіржніц: Єврейська періодична преса в С.Р.С.Р. (1917—1927). Менск 1928. (єврейською мовою) № 150].

441 1920—**דער אײדישער קאמוניסט** **Дер ідишер Комунист**. Орган Одеського Комітету Єврейської комуністичної партії „Поалей-Ціон“. Ред.—Редакційна Колегія. Видавець: Одеський Комітет. Тип. „Дос найє Лебен“, 2 стор., (42 × 57).

№ 1 вийшов 12.II-20 р.

З № 3: «Орган одеського Міського та районного Комітету єврейської комуністичної партії «Поалей-Ціон». № 6—7 вийшов 14.VIII-20 р.

[А. Кіржніц № 152].

***442** 1920—**דער יונגער קאמוניסט** **Дер Юнгер Комунист**. Орган Єврейської Секції Одеського Губкому Комуністичного Союзу Молоді на Україні. Вийшло 2 номери в квітні та травні 1920 р.

[А. Кіржніц № 163].

443 1919—**Живая Крокодила**.

[«Бѣшенная Тетка», см. № 22].

444 1917—**Известия Одесской Городской Думы**.

[«Врачебно-Санитарная Хроника г. Одессы», стаття «Введеніє», см. № 297].

***445** 1920—**„Красный Моряк“**. Орган политотделения западного района Черного моря. Вых. 2 раза в неделю. Севастополь-Одесса (№ 29—21 окт.), № 1—27 июня, № 40—26 декабря.

Военно-библиографический справочник. № 5-а 1928 г. стр. 34].

***446** 1917—**Новая Одесса**. Одесса, Херсон. губ.

[Л. К. Ильинский «1917», стр. 115].

447 1918—**Обновление**. Журнал группы учеников Ришельевской Гимназии. Редактор—Редакционная Коллегия.

№ 1—16°, № 2—12°. № 1—16 стр., № 2—24 стр. Цена № 1—20 к., № 2—35 коп. Текст—в 2 стб.

[Сообщение гр. А. П. Кирьякова].

448 1917—**Почта**. Одесса. Прекр. 29. X.

[Л. К. Ильинский «1917», стр. 125].

***449** 1918—**Пролог**. Одесса, Херсон. губ. Еженедельно (по средам). 1-й г. изд. (IX).

[Л. К. Ильинский «1918», стр. 185].

***450** 1918—**Ракета**.

[Журнал предполагался к выходу. см. «Газету-Ракету» (№ 59). Вышел ли он фактически. нам установить не удалось].

451 1919—**Сучок в глаз**.

[«Бѣшенная Тетка», см. № 22].

452 1917—**Торговый Бюллетень**. Орган, посвященный исключительно Одесской торговле и главным отраслям ея. Одесса, Херсон. губ. Ежемесячно. 19-й г. изд. (1899) Ред.-изд. *П. П. Павалин*. Адр. ред. Одесса, Ланжероновская, 3.

[Л. К. Ильинский «1917», стр. 163].

453 1917—**Хлебный Листок**. Одесса, Херсон. губ. 1916. Бесплатное прилож. к журн. „Хлебный Кооператор“. Изд. Кооперативный Комитет при Император. Общ. Сельск. Хоз. Южной России. Адр. ред. Одесса, Дерибасовская.

[Л. К. Ильинский «1917», стр. 173].

454 1917—**Цэтэль № 3—Список № 3**. Издание Одесского Комитета Бунда. Ежедн. [К выборам в Городскую Думу вышло 4 номера с 1 по 5 августа 1917 г.].

[И. В. Яшунский: Еврейская периодическая печать в 1917 и 1918 гг. Петроград. 1920 г. № 77. А. Кіржниц № 23].

***455** [1918?]—**Экран**.

[«Мельпомена», см. № 351].

***456** 1917—**Южный Вестник**. Церковно-общественная газета. Одесса, Херсон. губ. Ежедневно. 1-й г. изд. Ред.-изд.—Редакц.-Издат. Комитет под председательством протоиерея *М. Шаравского*. Адр. ред. Одесса, Александр. пр., д. 6.

[Л. К. Ильинский «1917», стр. 178].

ПОКАЖЧИКИ

Показчик видавців і видавництв

- Агитотдел Од. Губкома К. П. (6) У.—116
 Агитпросвет Од. Губ. Воен. Комис.—94
 Администр. Службы—288
 Азаров, Н. В.—180,183
 Айзенберг, Ш. С.—58
 Амброжевич, П. М.—272
 Анятра, А. А.—330
 Анский, М.—208-а
 Аренберг, А. А.—107-6. 151
 Ассоциация Анархистов г. Одессы—273
 „Асіасаф“—419
- Багдасарянц, Я. К.—53
 Балин—190
 Банаки, С. М.—414
 Барденштейн, Б.—417
 Бекер, М.—438
 Белорусский „Гай“—21
 Бельц, Л. А.—22
 Берлацкий М. Г.—57,307,309
 Бикерман, М. М.—317
 „Благо Народа“—177
 Бобович, Б.—207
 Богданов, И. Ф.—306
 Богданов, С. М.—16-а
 Богомаз, А. А.—47
 Брандвайн, Я. М.—216
 Братство ревнителів православия, Од.—
 51,206
 Бриль, М. А.—43
 Бродавка, Я. С.—407
 Бродовский, Г. А.—316-6
 Бродский Б. А.—315
 Бродский, Л. И.—192
 Бурштейн, Ш.—146
 Бурштейн, Ш. Л.—156
 Бюро военной пропаганды при Политотделе
 № Московск. Дивизии—295
 Бюро Дорпрофсожа Од. Отдела Ю.-З.жд.—
 214
 * Бюро Евр. Секції Комсомолу, Од.—229
 * Бюро Евр. Секції Миськ. та Губ. Комітету
 КПБУ—232
 Бюро ком'ячейки сотрудников и войск
 ОГЧК—359
 Бюро Преси Укр. Одеськ. Громадянства—270
 Бялый, А. М.—395
- Вайнман, А.—172,384
 Василисин, Н. Н.—55
- Видрович, Л.—222
 Вильгельм, К. А.—243
 * Военно-Революц. Комитет, Од.—84-з
 Войдак, А. М.—380
 Волис, М. Г.—216
 Времен. Бессар. Комитет партии коммунистов
 (большевиков)—13
 * Времен. Исп. Комитет партии Соц.-Революц.,
 Од.—173
 Всерос. союз русск. немцев—321
 Всерос. Центр. Союз Потребит. Обществ—
 338
 Всеукр. Гос. Издат.—228,386
 Научная Секция Од. Отде-
 ления—328-а,б
- Гаврилов, П. А.—174
 „Гагіна“—418
 Гальперин, И.—418
 Гелис, З. Я.—344,375
 Гендельман, Ш.—422
 Генкин, Александр—325
 Герминович, Б. Е.—213
 Горелик, Л. А.—86
 * Городск. Комитет Сионистск. Организации
 в Одессе—154
 * Городск. Самоуправление, Од.—81
 * Городск. Совет Рабочих Депутатов, Од.—
 191
 * Городская Управа, Од.—297
 Гохберг, Н.—225
 Григорович—6
 Группа преподавателей—172
 * Група учеников Ришельевской гимназии
 447
 „Грядущий день“—67,313
 Губар, А. Я.—296,395
 Губбюро Евсекції при КСМ—228
 Губбюро КПБУ, Од.—84-н, 341
 * Губ. и Гор. Комитеты ком. партии (больш.)
 Украины, Од.—140-г
 Губиздат—346
 * Губ. и общегор. комитет ком. союза Раб.
 Молодежи Укр., Од.—353
 Губ. Исп. Ком., Од.—84-о, п., 391
 * Губ. Исп. Ком. Сов. Раб., Крест. и Кра-
 сноарм. Деп., Од.—84ж, л, м, 343
 Губ. Ком. КПБУ, Од.—1,15,84-н, о, п, * 140-в
 140-д. 341 * 343
 Губком КСМУ, Од.—353
 * Губ. Комиссариат Продовол., Од.—333-а

- * Губкомунотдел, Од.—388-а, 6
 * Губ. Ком. Помощи больн. и раненым красноармейцам, Од.—386
 * Губ. Ком. Союза Раб. - Крест. молодежи Укр., Од.—111
 Губком УПС—РК—2
 * Губ. Ком. Херсонщины Укр. Ком. Партіі (Борьбистів)—2
 * Губ. Отделения Всеукриздата, Од.—113, 118
 Губ. Отделение НКВТ, Од.—293
 Губ. Отд. Нар. Образования, Од.—290, 357
 Губ. Отдел Печати—346
 Губ. отдел РК Инспекции, Од.—291-6
 Губ. отдел Союза Раб. Полигр. Производства, Од.—284
 Губполитпросвет, Од.—92-а
 Губпосевком, Од.—285
 Губпрофобр, Од.—435
 Губпрофсовет, Од.—37,163, * 191, 381
 Губпяртерка по борьбе с кулацким засилием и недосевом полей, Од.—30
 Губ. Рев. Ком., Од.—68,84-й, н, 391
 Губсобес—326
 Губ. Сов. Нар. Хоз., Од.—29-6, 358
 Губ. Стат. Бюро, Од.—279,283,393
 Губфинотдел, Од.—36
 Губ. Чрезв. Следств. Комиссия, Од.—46-а, * 6,
 Губ. Эконом. Совещание, Од.—319
 Губ. Юротдел, Од.—289
 Гуменюк, Е.—16-а
- „Дело“—324
 Дистель, А. В.—276
 Дніпросоюз—268
 Дорполитотдел—97
 „Дос найе Лебен“—230
 Дусинский, И. И.—184
 Духовенство и миряне Херс. епархии—176, 211
- * Еврейська секція Одеського Губкому Комуніст. Союзу Молоді на Україні—442
 Егорова, Н. Ф.—70
 „Единая Русь“—72
 Ефрон, Г. И.—23
- Железнодорож. Стачечн. Комитет Ю.-Зап. и Бессар.-жел. дор., Од.—25 а
 Желязко, Б.—411
 Журнал Необыкновен. Приключений—324
 „Журнал О.А. Г.“—325
- Зак, С. С.—107-а,151
 „Зарницы“—329
 Зелюк, О. Г.—67,313
 Зильберман, Н.—18
 Зінченко, С.—4
 Зозуля, А. М.—274
- Ивашина, Д. В.—110
 Игнатъев—190
 Издательская коллегия—156
 Ильченко, Г. Г.—107 а,151
 * Импортно.-Распред. Комиссия Земск. и Гор. Самоуправлений и Кооперат. Организаций—334
 Инициативная группа комиссаров—150
- Инструкторско-операт. отдел Губраббюро—314
 Информ. - Издат. отдел при организац. Опродкомгуба—158
 Информ.-издат. отдел при организ. Управл. Опродкомгуба—50,158
 Информ. - издат. отдел при организ. и Полит Упр. Опродкомгуба—130, 162
 Информ.-изд. Под'отдел ОГСНХ—372
 Информ.-изд. Под'отдел Од. Опродкомгуба—278,*363
 Информ.-инструкт. Под'отдел Отдела Управления—292-6
 Информ. отдел бюро уполномоченного по Черноморью и Румянище—293
 Информотдел ОГСНХ—372
 Информ.-стат. Под'отдел Отдела Управления Губисполкома—286
 Иозефи, В. Г.—178
 „Искусство“—400
 Исп. Бюро Союза—306
 * Исп. Комитет и Мед. Совет Красн. Креста Южн. Района—99
 Исп. Комитет Од. Губотдела Союза Охотников—332
 Исп. Комитет Од. Совета Раб., Кр. и Красноарм. Деп.—187,391
 * Исп. Комитет Од. Уездного Совета Крест. Деп.—173
 * Исп. Комитет Сов. Раб., солдатских и крест. деп. Румынск. фронта и области 65-а
- КПБУ—15
 Камышников, Л. М.—40,131-а, 6, 397,401
 Канторович, Т. А.—313
 Канцелярія Коміс. м. Одеси—5
 Канцелярія Комис. Од. Градонач.—52
 Канцелярія Од. Градоначальника—52
 Каталупа, С.—417
 Кацампас, К. Н.—220
 Кейлис, А. Я.—135
 Кейльманс, А.—135
 Клименко, Н. К.—103,197,212
 Климов, Б. П.—127
 Клубная Секция Од. Пролет. Культ.-Пров. Совета—378
 Кобзарь-Пистоленко, Г. С.—59
 Кобзарь-Постниченко, Г. С.—59
 Когон, А.—60
 Коллегия Од. Губ. Отделения Всеукр. Изд.—280
 Коллектив Пропаганды Соц. Сознания при Об'ед. Анархич. Организациях г. Одессы—19
 Комиссия по проведению „Недели больного и раненого красноармейца“—129
 Комитет „Бунда“, Од.—171-а, 6, 227 *361 * 454
 Комитет КПБУ, Од.—90 *140-в
 Комитет Об'един. Евр. Соц. Раб. Партии (СС и ЕС), Од.—166
 Комитет Об'един. Социал. Студенчества г. Одессы—195
 Комитет Обществ. Вспомоществ. евреям-земледельцам в Сирии и Палестине—376
 Комитет Од. организации партии ЛСР—16-6 77,125
 Комитет Од. Печати—12

- Комитет партии соц.-рев., Од.—70 *96, *102
*173
- Комитет РСДРП, Од.—*64, *169, 213
* " " (больш.), Од.—64
* " " (меньшев.), Од.—213
* " " (об'ед.), Од.—169, 170, 213
* " " (меньш.), Од.—204
- * Комитет Соц.-Рев. Интернац., Од.—76
* " Трудов. Нар.-Соц. Партии, Од.—119
- * Комитет Укр. Партии лев.-соц. рев. (борьб.) Од.—16-6
* Комитет Укр. Партии лев. соц. рев. (интернацион.), Од.—105
- Комитет 14 уч. Подомовой организации—308
- * Комитет Евр. Комунист. Партии „Поалей Цион“, Од.—441
- Комитет Сион. Нар. Фракції, Од.—223
„Коммерч. Курьер“—87
Константиновский, С. И.—387
Кооператив евр. літераторів—423
Кооперативн. Комитет Императ. О-ва Сельского Хозяйства Ю. России—412, 453
Корман, С. Е.—300
Коробков, В. М.—169, 213
Крахмаляников, А.—420
Кредитн. Союз Кооперативов, Од.—335, а, б, в
Крижановський, Ол.—7
Ксидиас, И. С.—209
Курс, Александр—208, ж, з
- Левензон, И.—411
Левин, Э.—63
Левинский, А. М.—144, 398
Лехтман, М.—223
Литколлегия Морбазы—74-а
Лифшиц, А. Б.—137, 138
Лифшиц, Б. Л.—67
Лутковский, А.—327
- „Маккаби“—348
Максимов, Ф.—167
Марков, И. М.—186
Марценко, Ник.—415
Мгеладзе, М.—213
* Миськ. Сион. Комитет, Од.—221
Морозов, С. А.—199
Муза, В. Я.—306
Муров, А. М.—404
„Мысль“—42
- Навроцкая, С. М.—106, 147
Навроцкая, С. Н.—147-6
Нарбут, В. И.—208, а, б, в, г, д, е, ж
* Народная Милиция г. Одессы—80
* Народное Благо—153
Николаев—294
„Новая Почта“—133
„Новинки“—85, 339
„Новости, Одесские“—107-а, б, 151, 371
„Новый Путь“—365
- „Об'единение—368
* Об'единенные Анархисты—141
* Об'единен. С.-Д. интернационалисты—64
- * Об'единенный Совет солд. и офиц. деп. района Штаба Рум. фронта—56
Обласний Комитет УКП (б.) Херс. й Таврій—2
Областная Продов. Управа, Од.—337
* Областной и Городск. Комитеты Комму. Партии (больш.) Укр., Од.—140-а, г
* Областной Комитет (Добров. Революц. Армии), Од.—48
* Областной Комитет Партии Соц.-рев., Од.—76
* Областн. Комитет Укр. Партии Лев. Соц.-Рев. (Борьб.), Од.—16-6
* Областн. Комитет Укр. Партии Лев. Соц.-Рев. (меньшинства), Од.—75
Областн. Совет Кооперат. Съездов, Од.—89, 408, 412
* Областн. Союз Потреб. О-в—299
Обще-городск. комитет партии ком. (больш.) Украины—140-д
Обществен. Комитет содействия обороны г. Одессы и его района—26
Общество Промышленников Юга России—164
Обще-ученич. Союз г. Одессы—128
„Огоньки“—371
Окольский, Б. Е.—107б, 151
Округ. та Миськ. Комитет Всеукр. Евр. Ком. Спільки, Од.—232
* Округн. Комитет Почтово-Телегр. Служащих, Од.—320
„Одукроста“—122, 366
Опо-Информбюро—28-6
* Организацион. Комиссия по созыву Южн. Областной Конференции Профсоюзов—417
* Организация левых с.-р.—65-з
* " " Од. и южн. район. комитет Евр. Соц.-Дем. Раб. Партии „Поалей-Цион“) —389
* Организация Рос. Комму. Союза Молодежи, Од.—342
* Организация Укр. Партии Лев. Соц.-Рев. (Борьб.), Од.—16-6
Организация „Бунду“, Од.—226
Оргесовский, Р. И. (Rio)—22
Оржеровский, В. Х.—107-а, 151
Осипович, М. И.—340
Отдел Всерос. Профсоюза рабочих полиграф. производства, Од.—117
Отдел Всерос. Союза увечных воинов, Од.—145
Отдел Раб.-Крест. Инспекции, Од.—291-а
Отдел Управления Од. Губ. Исп. Ком.—292-а
Отделение „Проссокульта“, Од.—357
Отто, В. В.—198
- Павалли, И. И.—452
Паламарчук, Т. И.—181
Паниман, Я. В.—277
* Парком, Од.—16-6
Пекар, Л. П.—409
Петронелин, И.—139
Писнячевский, В. О.—136
* „Поалей-Цион“ Одесск. районный та миськ. комитет—440
* Погуб. Од. Военкомата—92-6
Подотдел Сан. ит. Просвещения Од. Губздрав. отдела—392

Эли, Б.—14
 Эпель, Я.—71
 Эрманс, И. А.—375
 „Юграту“—208з
 „Югроса“—366
 Югукроста—123

*Южн. Бюро Центр. Ком. в Од. Губ. Ком.
 Укр. Партии Лев. С.-Р. (борьб.)—166
 Южно-Русск. Центр. Ком. Всерос. Союза
 руск. немцев—426
 „Юмор“—227, 349
 Юношеский отдел Губиздата—109, 215

Agit.—Aufkl. Abteilung beim Od. Gouv.—Revol.
 —Komité—240r
 Agit.—Aufkl. Abteilung beim Od. Vollzugs-
 komité der Arbeiter, -Bauern- u. Rotar-
 mistenräte—2406, в
 Agit.—Aufkl. Abteilung des Od. Gouv. Komi-
 tees der Kommun. (Bolsch.) Partei in
 der Ukraina—240a

Böhm, P.—242

Comité du parti Ukrainien des Soc.—Revol.
 d'Odessa—433

Comitetul central ale gruparilor Comuniste ro-
 mine din Rusia—254

Deutsche Abteilung beim Od. Gouvernements-
 parteikomité der U. K. P. (B)—237, 240
 Г. Д. Е.

*Deutsche Abteilung des Kom. Jugendverbandes
 des Od. Gouv.—236

*Deutsche Gruppe der ukr. kommun. Partei
 (Spartakusgruppe) in Odessa—241, 246

Deutsche Sektion bei der Verwaltungsabteilung
 des Odessaer Gubispolkoms—244

*Groupe International des ouvriers Révolution-
 naires—262

Groupes Communistes Français d'Ukraine
 (SFJC)—430

*Gouvern.—Ispolkom. Od.—238, 239

Grup. Communist romin din Odessa—254

*Grupa Komunistów polskich. Od.—248

Hilfer, M.—242

Каврацка, К. Н.—220

Китенко, Н. К.—217

Kowalczewski—Siedlecki, Adam—427

Lambiri, Emile R.—266

*Latweeschu agitazijas nodalas Isdewums.
 Od.—234

*Latweeschu Komunistu grupa, Od.—233

*L' Entente—261

Pappa, H.—265

*Parti Communiste (bolchevic) d'Odessa—
 264

„Pol—Rus“—253

Polskij Komitet Wykon. w Odessie—252,
 429

Ptaszycki, Mieczyslaw—250

„Rumcerod“—256

Rylski, Wladyslaw—251

*Sztab Dowództwa 4-ej Dywizji Strzelców
 Wojsk Polskich—247

Sztab 4-ej Dywizji Wojsk Polskich—428

Typografie P. Böhm u. M. Hilfer—242

„The Russian Culture“—217

Printing Co.—217

Typographie P. Böhm—242

Verband der deutsch. Kolonisten im Schwarz-
 meergebiet—425

Verwaltungsabteilung des Od. Gouv.—Revkom
 —240a

Winkler, Im., P. [astor]—243

Wydział prasowyj Sztabu 4-ej Dyw. W. P.—
 249

Zentralkomitee des Sudrussischen Verbandes
 der Deutschrussen—245

Немає вказівок на видавництво—5, 8а, 11.

38, 39, 42, 44, 61, 65а, 88, 91, 104, 106,

128, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 147,

151, 152, 155, 159, 173, 185, 188б, 189,

193, 196, 201, 210, 211, 218, 219, 235, 249,

250, 255, 257, 258, 260, 261, 266, 270, 290,

304, 305, 323, 332, 369, 371, 375, 379, 380,

353, 399, 413, 416, 421, 24, 425, 431, 431,

434, 436, 437, 439, 441, 442, 443, 445, 446,

447, 448, 452.

Показчик редакторів

Абезгауз, Г. Л.—65а
Авербах, Ц.—230
Авдеевко, В.—374
Авдеевко, В. И.—18
Аггеев, К. М.—26
Айзенберг, Ш. С.—58
Алексеев—96
Альтерман, Я.—418
Амброжевич, П. М.—272
Антоний, Иеромон.—176
Апухтин, Н. А.—165
Атрошенко, Вяч. Г.—32
Аухтер, Г.—320
Ачканов, Г. П.—114

Бабкин, Б. П.—328а
Бабчицигер, С.—71
Багдасарянц, Я. К.—53
Балашов, И. В.—30, 285, 319
Балин, Г.—190
Барченков, А. А.—413
Бекер, М.—438
Бельговский, Конст.—197
Бердакин, Д. С.—414
Берлацкий, М. Г.—57, 199, 307, 309
Берштейн, Э. А.—361
Вида, Ф. Г.—114
Бикерман, М. М.—317
Биньман, Л.—202
Бланк, Иероним—92а, б
Бобович, Б.—207
Богданов, С. М.—16а
Боголюб, П.—2
Богомолец, А. А.—47
Богущ, Ф. С.—114
Большаков—56
Бондаренко, А. И.—189
Борисов—163
Брандвайн, Я. М.—216
Бречкевич, Константин—405
Брижицкий, Е. К.—360а
Брикер, С.—128
Бриль, М. А.—43
Бродавка, Я. С.—407
Бродский, Б. А.—315
Бродский, Л. И.—192
Бужанин, Д.—97
Бузько, Д.—5
Бурдин, Л.—3
Бычковский, Л.—235
Бюро пропаганды и агитации—295

Бялый, С. М.—296, 395

Вайнман, А.—172
Вайнштейн, Б.—352
Валевский—163
Валерская, Е. К.—399
Варшавский, И. И.—177
Варшавский, Я. Г.—42
Васерман, Я.—420
Василисин, Н. Н.—55
Васильев, П. Н.—213
Введенский, А.—176, 211
Верба, Ф.—42
Верба, Ф. Н.—16а
Верин, И.—97
Верхотурский—140в
Видрович, Л.—222
Вильгельм, К. А.—243
Вов, Вл.—101, 271
Войдак, А. М.—380
Волис, М. Г.—216
Вольнский, В.—97
Вольский, Е. О.—180, 183
Вольфензон, Е. Я.—23
Ворников, В. И.—412
Воронин, В. В.—413
Временная Ред. Комиссия—369
Выгодский, Б. Г.—348

Гаврилов, П. А.—174
Гальперин, И.—418
Гарви, Н.—213
Гелис, З. Я.—344
Гереминевич, Б. Е.—213
Глаголин, Б. С.—399
Глушенко, Т. И.—306
Гойфман, Ф.—16а
Гойхман, О.—16а, 42
Горовиц, Л. А.—146
Горский, А. К.—416
Горяинова, М. Д.—106, 147
Гофман, М.—308
Гофман, М. М.—320
Гохберг, Н.—225
Григорович—6, 86
Григорович, М.—8а, 6
Грищенко, Ю.—269
Громыка, Михайло—21
Группа журналистов—134
Губ. Комитет КПБУ, Од.—341
Губкоммуотдел, Од.—3886

Гуменюк, Е.—16а, 42
Густерин, Н. А.—350

Данилов, И. А.—93а
Деконский, П.—76, 102
Дендрино, Я. А.—332
Димитриу, Н. П.—179
Дмитренко, Л. Ф.—328а
Добрый—35
Думер, Б. З.—278
Думский, Л.—133
Дусинский, И. И.—184
Духовный, Б.—36

Егорова, Н. Ф.—70
Епштейн, Ш.—232
Ермолин, И.—114
Ермолин, Мих. Ник.—114
Ершов, П. Е.—416
Ефимов—142
Ефимовский, Е. А.—178, 210

Жмудский, Л.—97

Заболотный, Д. К.—328а
Завьялов, В. В.—413
Загорский, С. О.—67, 89, 408
Зак, С. С.—173, 319
Закин, Я. М.—87
Заславский, П. С.—64
Зильберберг, Я. В.—17
Зильберг, И.—52
Зильберлейб, В. Ш.—45
Зифельдт, А. Р.—64
Зинченко, С.—8а, 6
Злыгостева, А. И.—107а, 6, 151
Зозуля, А. М.—274
Золотарев, А.—291а
Золотарев, Ю.—191
Зосимато, Д. Г.—360а
Зусман, А.—376

Ивашина, В. И.—110
Ивашина, Д. В.—59, 110, 136
Ингулов, С.—346
Инициативная группа комиссаров—150
Инструк. отдел Од. Област. Союза Потреб.
О-в—299
Информ.-стат. под'отдел Отдела Управления
Губисполкома—286
Иполитов, Я.—191
Ираклиди, В. А.—173
Исаев, Б.—79а, 84п
Исаев, Б. И.—343
Исполн. бюро проф. союза [служащих па-
роходн. и трансп. предпр.]—306

Каган, В. Ф.—3286
Каминер, А. Н.—220
Камлет, М. М.—137
Камлет, Н. М.—138
Камышиников, Л. М.—40, 131а, 6, 397, 401
Кандыба, Б. Н.—3286
Кантор, Х. Н. (Олин)—37
Канторович, В. А.—313
Карабанов—56
Кардашев, Д. И.—114
Касаковский, О.—235
Кейлис, А. Я.—135

Кейлис, И. Я.—287
Кейльманс, А.—135
Кельнич, С. М.—153, 197
Кенджерский, Р.—440
Керножицкий, И. Н.—335а, 6, в, 412
Китников, Е. В.—65а, 76, 102
Кичибуров, Александр—379
Кларк, Ч. Дж.—3286
Клаузнер, И.—419
Клейман, Петр—411
Клименко, Н. К.—124, 212
Климов, Б. П.—127
Клопатовский, Б. В.—156
Ковалинский, М. А.—417
Коварский, Б. Н.—89, 3356, в, 408
Когон, А.—60
Коллегия—54, 195, 196, 227, 229, 232, 271,
413

Коллегия Дорполита—97
Коллегия Курсантов—122, 123
Коллегия Инстр. Информ. Отд. Агентуры—
367, 410
Коллегия Од. Губ. Отделения Всеукр. Изда-
тельства—280
Кольцов, Мих.—208а
Комитет партии соц.-революционер., Од.—70
Комитет РСДРП, Од.—213
Комитет—10, 261
Комитет Сион. Нар. Фракції, Од.—223
Константиновский, С. И.—387
Корелицкий—202
Коренчевский, Ф. В.—268
Корман, С. Е.—300
Коробков, В. М.—169, 213
Кривцов-Федоров, В. И.—416
Крыжановский, Ол.—4, 7
Крыжановский, В.—52
Ксидиас, Н. С.—209
Кугульский, С. Л.—87
Кузнецов, А.—189
Кулябко-Корецкий, Н. И.—96
Курс, А. Л.—42, 191
Кусикиан, П.—320

Лаврентий—140в
Лебедев, З. В.—338
Левин, Х. З.—389
Левин, Э—63
Левницкая, П. А.—398
Лейбович, И. Л. (тов. Валерий)—93
Лейбович, Н.—98, 409
Лехницкий, Вик. Ф.—108
Лехтман, М.—223
Лившиц, Б.—189
Липа, I.—5
Липа, Ю.—5
Литколлегия—746, 114
Литкомиссия—114
Лифшиц, Н. М.—137, 138
Лордкипандзе, И. Н.—173
Лурье, Г. И.—361
Лучинский, В. Я.—147
Лучинский, Н.—305
Лучинский, Н. В.—54
Лысяк, Г.—176, 211
Львовський—1

М., Г.—202
Макар, Э. А.—378

Максимов, Ф.
Мавучаров, Г.
Марков, И. М.
Мартынов, С.
Мартыновский
Марченко, Н.
Матео, Г. Д.
Мгаладзе, М.
Мезянский,
Меерович, Л.
Мешель, В.
Мерский, А.
Миколюк, А.
Моглевский
Мокриенко,
Морозов, М.
Морозов, С.
Муров, А. М.
Мурский,

Нароцкая,
Нарбут, В.
Натансон, Я.
Незавомен
Неманов, Н.
Нечаев, Л.
Нибург, А.
Нижницкий,
Николаев,
Ничов, Ив.
Ниронов,
Новиков,
Новиков,
Новиков,

Об'єдненн
Губре
шевн
и, Бор
Областна
Овсянник
Окула, Н.
Орбінск
Организа
Орешник
Орлов, К.
Орлов, М.
Осипови
Осипови
Отто, В.
Отто, С.

Павалин
Павлов,
Павлоц
Паламар
Пани ма
Панкрат
Паянее
Папка,
Парин,
Парфел
Парфен
Пашен
Пекели
Перепел
Петрен
Пешех
Подол

Максимов, Ф.—167
 Мануچارов, П. Б.—52
 Марков, И. М.—186
 Мартынов, С.—273
 Мартыновский, С. И.—213
 Марценко, Ник.—415
 Матео, Г. Д.—164
 Мгеладзе, М.—213
 Медзянский, В.—99
 Меерович, Л. С.—173
 Менцель, В. И.—173
 Мережин, А.—232
 Миколюк, А.—2
 Могилевский, Ф.—72
 Мокриенко, С.—269
 Морозов, М. М.—400
 Морозов, С. А.—199
 Муров, А. М.—17. 404
 Мурський, В.—3

Навроцкая, М. К.—106, 147
 Нарбут, В. И.—346, 366
 Натансон, Я.—99
 Незнакомец—див. Б. Д. Флит
 Неманов, Н.—232
 Нечаев, Л. А.—115
 Нибург, А. Н.—413
 Нижницкий, А. К.—412
 Николаев, Е. П.—52
 Нилов, Ив.—72
 Нионов, С. Я.—93
 Новиков, В.—327
 Новиков, В. Н.—148
 Новиков, Н. П.—48

Объединенные редакции газет „Известия Губревкома“, „Од. Коммунист“. „Большевик“, „Красная Оборона“, „Югроста“ и „Борьба“—88

Областная продовольств. Управа. Од.—337
 Овсяннико-Куликовский, Д. Н.—188а, 212
 Окул, Н. Ф.—335в
 Орбинский, А. Р.—3286
 Организац.-кооп. отдел Промсоюза—282
 Орешников, П. Л.—129, 208а-д
 Орлов, И.—114
 Орлов, М.—56
 Осипович, М. И.—340
 Осипович, Н. М.—368
 Отто, В. В.—198
 Отто, С. Н.—185

Павалин, И. И.—452
 Павлов, П.—143а, б
 Павлоцкий, М. Л.—65а
 Паламарчук, Т. И.—181
 Паниман, Я. В.—277, 349
 Панкратов, А. С.—355
 Паннєев, И. П.—305
 Папка, А. Н.—209
 Парин, В. Н.—350
 Парфело—83
 Парфенов, П. С.—83
 Пашенко, В. И.—324
 Пекелис, Александр—325
 Перепечко, И.—37, 163
 Петренко, Ив.—271
 Петровелин, И.—139
 Пешехонов, А. В.—119
 Подольцев—52

Политсекретариат [Черно-Азовск. Области
 Войск ВЧК по Водмилиции]—100

Полонский, А.—380
 Поляк, Эммануил—437
 Пономаренко, В.—3
 Поповский, М. Т.—406
 Поскаль, Н.—44, 152
 Потолов, Иван—325
 Похиленко, И. Н.—136
 Правление Од. Губсоюза—27, 281
 Правление Южного Т-ва Писателей—121
 Приворотер, С.—135
 Приворотер, Ш. Х.—18
 Причепя, Г. И.—171-6
 Пушков, Т. К.—114

Рабинович, А. Х. (Чивонбар)—394

Рабинсон, С.—163, 232
 Радцкий, И. М.—69, 120, 182, 300
 Радоцьк, Радо И.—259
 Раймонд, М. Л.—404
 Раммо, В. А.—65а,
 Ред.-издат. коллегия—95, 156
 Ред.-издат. комитет—176, 211, 456
 Ред. коллегия—1, 2, 3, 13, 15, 166, 17, 286,
 31, 37, 39, 42, 46а, б, 50, 53, 62, 64, 65а,
 67, 68, 76, 77, 79а, б, 84, в, г, з, и, п, 89,
 90, 91, 92а, 93, 94, 96, 99, 102, 105, 106,
 107а, 109, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118,
 125, 126, 127, 130, 132, 133, 137, 138, 140а,
 в, г, д, 141, 147, 151, 158, 162, 163, 166,
 167, 168, 169, 170, 171б, 173, 187, 188б, 189,
 196, 197, 202, 213, 214, 215, 218, 228,
 232, 233, 234, 235, 240а, 248, 250, 268, 278,
 283, 284, 289, 291б, 292а, 295, 306, 313, 314,
 319, 320, 326, 331, 338, 341, 342, 346, 348,
 353, 357, 358, 359, 360а, б, 363, 373, 378,
 381, 383, 386, 391, 392, 393, 399, 404, 409,
 412, 416, 417, 423, 441, 447

Ред. коллегия „Известий Од. Сов. Раб.“
 Крест. и Красноарм. Деп.—379
 Ред. Колл. Исп. Ком. „Моревинт“—205
 Ред. коллегия Од. Отд. Нар. Образ.—290
 Ред. коллегия Парг. Лев. Соц. Рев. (мень-
 шинства)—75

Ред. колл. Полит. Упр. Од. Воен. Округа—93
 Ред. коллегия Совета Безработных—82
 Комиссаров Высших
 *Учебн. Заведений г. Одессы—298

Ред. коллегия УОГО—203
 Ред. комиссия—11, 65а, 189
 Редакторская коллегия—203, 218
 Редакции Од. газет „Известия“, „Коммунист“,
 „Большевик“ и „Югроста“—155

Рекис, А.—391
 Родзевич, Ф.—235
 Родэ, Л.—329
 Розенберг, Л.—311
 Ройтман, А. Д.—52
 Романовский, А.—189
 Росляков, М.—56
 Рубенчик, И.—18
 Рудин, Л.—926
 Рудный, Марк—271
 Русаневич—336

Садиков, С. П.—65а
 Садовский, Б. И.—52
 Салтанов, И. М.—293, 319

Сальоме, В. Г.—360а, 369
 Санис, Б.—28а
 Санчов, В.—92а
 Сариваксеванис, С. Г.—431
 Сегаль, Ф. Б.—382
 Сегон, Д. К.—20
 Синькевич, С.—320
 Слабченко, М.—3
 Словим, М. Л.—96
 Смирнитский, А. А.—194
 Смолянский, Л.—97, 163
 Смугге, А. В.—403
 Совет Союза Своб. Проп. Пр. Веры—312
 Сойфер, И. Б.—137
 Сойфер, Л. И.—137, 138
 Соколовский, А. О.—385
 Соколовский, С. И.—402
 Сокулин, Борис—325
 Соминский, Э. И.—156
 Студенческая ред. коллегия—216
 Суханов, И.—99
 Сухий, И. А.—22
 Сухов, А. А.—213
 Суходоль, Г. Г.—114

Таиров, В. Е.—301
 Танфильев, Г. И.—328а
 Тарский, Л.—346
 Таубергер, Г. И.—175, 242, 245, 321, 425, 426
 Тимофеев, Е. М.—70
 Тимофеев, М. П.—206
 Ткаченко—6
 Токаржевский, А. Н.—54, 334
 Токаржевский-Каращевич, А. Н.—412
 Толстой, П. М.—119
 Трегубов, В. Л.—347
 Трецек, Л. И.—144
 Тривус, И. А.—316а, б
 Трилсский—285
 Троянов, А. Е.—16а, 42
 Троянов, Е. Н.—42
 Тункелер—421
 Тучапский, П. Л.—213

Улазовский, К.—364
 Уцеховский, А.—99

Федоров, А. П.—310
 Фельдгер, Р.—149
 Фельдгер, С. Е.—149
 Физдель, А.—196
 Философов, Е. А.—161
 Финкель, А. М.—137, 138
 Фишко, А. Е.—42
 Фишко, Е.—16а, 42
 Фишко, Н. Е.—42
 Флит, Б. Д., „Незнакомец“—276, 370, 371

Ἀλατζίδης, Γ.—219.
 Augštaitis, I.—235

Baginski, Henryk—428
 Bataitis, I.—235
 Blovitz—267

Cichecki, F.—252, 429

Фрид, С. Б.—41
 Фурман, Е. М.—377

Хейфец, И.—151
 Хляп, Ш.—422
 Ходоров, И. Е.—89
 Ходько, Г. В.—268
 Холявский, Б. М.—358
 Храневич, К. И.—89

Центр. Информ. Отдел Од. Губиаробраза—
 34, 357, 396
 Ц. [ентр.] К. [омитет] О. [б'ед.] Н. [оворос.]
 С. [туденчества]—196
 Центр. Совет Фаб.-Зав. Ком.—354
 Церпицкий, В. Н.—145

Чацкий, Л. М. (Тригорин) — 345, 351
 Чеботарев, Ф. М.—176, 211
 Чемеринский, А. И.—37, 232
 Черский, П. В.—416
 Чековский, В.—270
 Чистяков, Николай—405
 Чухненко, Я.—294

Шапиро, А. Б.—17
 Шапошников, Е. Я.—66
 Шапошников, И. А.—161
 Шаравский, М.—176, 211, 456
 Шварц, С. Б.—316б, 348
 Шевченко, Е. С.—103
 Шерешевский, И. В.—173
 Шестопал, Э. Е.—200
 Шиндель, Я. М.—319, 358
 Шифер, П.—76, 102
 Школенко, П. Е.—214
 Шперлинг, Д. И.—22, 38, 73, 95, 146, 156, 201
 Шрайбер, Г. Е.—173
 Штерн, С. Ф.—*147, 322
 Штреенер, Л.—202
 Шульга, Ф. Г.—337
 Шульгин, В. В.—178
 Шумский, С. Л.—86
 Шушара, Н. С.—268

Щепкин, Е. Н.—47

Элли, Б.—14
 Эпштейн, Ш.—232
 Эрманс, И. А.—375

„Юграту“—208з
 Юшкевич, П. С.—368

Ян—140в
 Яновский, И.—16а, 96
 Яхясов, Д.—439

Danauskas, I.—235
 Dava, Jean C.—261, 432

Groupe Communiste Français—430
 Gruszecki, M.—249

Hilfer, M.—242

Jund, V.—242

Kamarauskos, J.—235
 Kirst, Karol—429
 Komitet Redakcyjny—252, 429
 Kowalczewski-Siedlecki, Adam—427
 Krückl, J.—237

Lambiri, E. R.—266

Marchi, G. de—265

Plaszycski, Mieczysław—250

Radzevičius—235

„Rumcerod“—256

Rylski, Władysław—251

Schajtz, Marjan—429

Scheiz, Marjan—253

Sehlmann, H.—237

Turczynowich, St.—252, 429

Voucassowich, P. A.—266

Wilhelm, K.—243

Winkler, H.—236

Wydział prasowyj Sztabu 4-ej Dyw. W. P. — 249

Немає вказівок на редактора: 2, 9, 12, 166,
 19, 24, 25а, 6, в, 29а, 6, 33, 49, 51, 52, 60,
 61, 64а, 65б, 74а, 77, 78, 80, 81, 84а-
 в, д-ж, 85, 91, 99, 102, 104, 105, 114, 138,
 140б, в, е, д, 141, 147, 154, 157, 159, 160,
 164, 171а, 6, 173, 189, 193, 196, 203, 204,
 208д, ж, 209, 213, 217, 218, 221, 224, 226,
 230, 231, 238, 239, 240а-е, 241, 244, 246,
 247, 254, 255, 257, 258, 260, 262, 263, 264,
 270, 275, 279, 281, 288, 290, 292б, 297, 302
 303, 304, 306, 318, 323, 324, 332, 333, а, 6,
 338, 339, 352, 354, 356, 362, 365, 369, 371,
 372, 373, 375, 378, 379, 380, 383, 384, 388а,
 390, 417, 422, 424, 425, 433, 434, 435, 436,
 440, 441, 442, 443, 445, 446, 447, 448, 450,
 451, 452

Покажчик друкарень

- Агитпросовет О. [десск.] Г. [уб.] В. [оен.] К. [омис.]—94
Александровск. просп. д. Покровской церкви № 11-72, 103, 124, 153, 193, 197, 212, 336
- Баршах, А. В.—див. Квасвицкий М. Л.
Бем, П. и М. Гильфер, Дерibas. 13—99, 242, 243, 245, 321, 426, див. також „Раб. Ком.“
- Бершадский, Московск. ул. 5—378
Брандман, Б.—див. „Спорт и Наука“
„Братья Кульберг“, Ришельевская ул. 1 и Ланжероновск. ул. 11—80, 87, 188-а, б, 274, 315, 325, 390, 394
Бржозек, Л. А., Ланжероновск. ул. 30—10, 18, 32, 40, 53, 67, 76, 102, 128, 139, 142, 166, 172, 397, 417
Бурштейн, Ш.—див. Швейцер, А. М.
- „Ведомости Од. Градонач.“—52, 108
Вепринский, Г.—див. Лебединский, З.
Вепринский Г. А., Пантелеймоновск. ул. 46—404
- „Вестник Виноделия“, Б.-Ариутск. ул. 38—53, 301, 348, 352
„Вестник Румынского Фронта“—56
„Вечерние Новости“, Троицк. ул. 28—42, 59, 76, 174, 216
„Вільне Життя“, Екатерининск. ул. 27—3, 110, 136
„Вільне Життя“, Тип. б., Екатерининск. ул. 27—40
„Вістник Одеси“—5
„Власть Народа“, Александр. просп. дом Покровской церкви—47, 114
- 8-ая Сов. тип., у 1919 р.—Ришельевск. ул. 49
у 1920-21 р.—ул. Ленина, 49—271, 278, 314, 319, 386, 388-б, 393, 399
- Всерос. Земск. Союз, Красн. пер. 11, с сентября 1919 г.—ул. Кондратенко 30—26, 29-а, 305, 313, 334, 338, 350, 367, 368, 400, 408, 410, 411, 412, 414, 416
- Всерос. Земск. Союз, бывш.. Красн. пер. 11—29-б. Див. також „9-ая Сов. тип.“
- 2-ая Гос. тип., Пушкинская ул. 18—281, 283, 286, 393
- 2-ая Сов. тип., у 1919 р.—Ланжероновская ул. 8, у 1920 р.—ул. Кондрат., 30, у 1921 р.—Красный пер. 11—93, 114, 140-в, 218, 319, 332, 338, 342, 346, 358, 391, 410, 412
Гаванная ул., 6—*134, 149
- „Гагіна“, ул. Жуковского 34—222, 418
Гальперин, Н., Екатерининск. ул. 36—255, 340, 418, 419, 421
Гильфер, М.—Див. Бем, П.
Головн. Губ. Коменд. Херсонщини—190
Городск. Общ. Управл., Од., Александр. пр. 11—124, 171-б, 199, 213, 310, 368
Городское Самоуправление [очевидно, Александровск. просп. 11]—297
„Грядущий День“, Польская ул. 10—67, 133, 179, 217, 364
Губенко, Преображенск. ул. 75—172, 384
Губерн. Комісаріят Освіти, вул. Пушкина 39—269
- 9-ая Сов. тип., р. 1919-го—Красный пер. 11, р. 1920-21—вул. К. Маркса 8—1, 15, 27, 28-а, 29-б, 30, 84-н, о, п, 109, 113, 117, 118, 123, 140-д, 163, 191, 208-б, з, 215, 232, 278, 285, 298, 338, 343, 363, 367, 381, 388-б, 412
- 9-ые сов. пехот. Одесск. Командн. Курсы—159
„Дело“, Конная ул. 22—351
Державна Друкарня—5
Дерibasовская ул. 12—177
- 10-ая Сов. тип., р. 1920-21—Херсонская ул. 15—34, 74-б, 97, 214, 228, 232, 279, 281, 282, 284, 328-а, б, 353, 357, 396
„Дніпросоюз“, Екатерининская ул. 27—2, 7, 143
„Дос Найе Лебен“, ул. Пушкина 57—41, 223, 231, 422, 439, 440, 441
- Екатерининская ул. 8—193
Епархияльний дом, Александровский просп. 6—176, 211, 329, 380, 405, 415, 416
Зернышкин, В. И., Новосельская ул. 76—115, 243. Див. також „Петроградская скоропечатня“
- Известия Од. Совета Раб. Деп., Александровский просп. 11—84-б, в, *171-а, 171-б, 213, 304, 354, 361, 373
„Издатель“, Ришельевская ул. 17—331
Я. Шермана, Ришельевская ул. 17—150
- Камышников, Л. М.—131-б
Каплан, М. З.—Див. „Фр. Мах“
Карлик, Э. П., Базарная ул. 19—18, 42, 112, 133, 135, 143-а, 174, 185, 186, 277, 349, 369

- Квасвицкий, М. Л. и Баршах, А. В., улица Кондратенко 11—192, 261, 267, 287, 431
 „Кинерет“, Екатерининская ул., 36—17, 154, 216, 340, 418, 419
 Козман, М.—Див. „Печатник“
 „Комуністише Штим“, Екатерининская улица 36—226
 Кооперативное Товарищество, ул. Пушкина 39—185
 Ксидаис, И. С., Дерibasовская ул. 12—84-а.
 Див. також „Южная Мысль“
 „Культурно-Провс. О-во“, Александровский просп. 11—161, 178
- Лебединский, З. и Вепринский Г., Пантелеймоновск. ул. 46—18, 22, 38, 85, 143-а, 6, 146, 156, 294, 339
 Лемберг, Н.—Див. „Центральная“ тип.
 „Листок, Од.“, Театральная пл. соб. дом и Ланжероновск. ул. около Городского театра соб. дом—23, 106, 147, 304, 306, 322
 „Листок, Од.“, бывш.—218
- „Модерн“, Преображенская ул. 94—66
 „Мория“, Базарная ул. 23—420
 «Мысль, Од.»—136
- «Новая Газета», Екатерининская ул. 27—131-а, 6
 «Новая Жизнь»—11, 132
 Новосельская ул. 89—16-6, 83
 «Новости Од.» Екатерининская ул. 8—12, 107-а, 6, 151, 156, 169, 213, 371, 375
 «Новости Од.», аренд. В. Розинер, Екатерининская ул. 8—86, 213, 407
- Обл. Комітет Укр. Ком. Партії боротьбистів Херсонщини й Таврії, Дерibasовская ул. 12—2
 Областн. Комитет по орг. Добр. Револ. армии, Од.—48
 11-ая Сов. тип., Екатерининская ул. 58—13 273, 335-6
- «Омонус», Екатерининская ул. 36—222, 223, 229, 232, 418, 419, 423
 Островский, Л.—Див. Хасилев, М.
 «Освобождение Трудя», Тип. Од. Кооперат. Т-ва Печтн. Дела—235
 Отдел Юго-зап. жел. дор., Од.—97
 Отдел Управления при СРД, Польская ул. 8—292-а
- 1-ая Гос. тип., р. 1921—Стурдзовский пер. 3-а—392, 396
 1-ая Сов. тип., р. —1919—Екатерининская ул. 8.—1920 р. ул. Ласточкина 8—1, 79-а, 292-6, 378, 379
- Петроградская скоропечатня В. И. Зернышкина, Новосельская ул. 76—206
 «Печатник», ул. Пушкина 57. потім—улица К. Маркса 8—78. 84-й-м, 83, 116, 140-д. 155, 163, 208-а, 365, 373, 388-а
 «Печатник» М. Козмана, ул. Пушкина 57—102, 224
 «Печатное Искусство», ул. Жуковского 12—216, 261, 376
 «Печатное Слово», Гаванная ул. 6—*140-а, 415
- «Полиграфич. Искусство», Екатеринбург. ул. 36—232
 Политуправление Морсил Черназморей. Б.-Арнаутск. ул. 38—101
 Полиг. управление Од. Воен. Округа—93
 № 2—93 " " " " тип.
- Польская тип., Польская ул. 10, потім—Софиевский пер. 6—217, 248, 249, 250, 251, 253, 254, 266, 380, 428, 429. Див. також „Sowiecka Druk. № 6“
 «Почта, Одес.», Новосельская ул. 89—137, 138
 Прищепов, М., Коблевская ул. 36—120, 182, 330
- Раб. Ком. в тип. П. Бема, Дерibasовская ул. 13—233, 235
 Ришельевская ул. № 20—35
 " " " " " " " " 60—19
 Розенштраух, С. О., ул. Кондратенко 14—316-6, 317, 350
 Розинер, В.—Див. «Нов., Од.»
 Ройхман, И.—Див. Цисин, И.
 Рубенчик, П. С.—144
 «Русская культура», Александровск. просп. дом Покровской церкви—103, 133, 197, 212, 400
 «Русская Речь», Александровск. просп. д. Покровск. церкви—180, 336
- Сагал, Б. М.—Див. «Энергия»
 Сагал, Я. М., ул. Кондратенко 40—311
 «Свободная Россия», Александровск. просп. дом Покровской церкви—180,
 7-ая Сов. тип., ул. Пушкина 18—68, 84-п. 90, 92-а, 6, 100, 114, 121, 187, 191, 283, 286, 288, 293, 295, 332, 341, 372, 391, 413
 «Селяньска Самоосвіта», вул. Пушкина 39—59, 190, 269, 327, 347, 403
 Скальский, И. Л.—Колонтаевская ул. 18—167
 Скарлато, С. Н.—Ланжероновская ул. 32—6, 184, 198, 312
 «Славянская» тип., Херсонская ул. 15—57, 70, 72, 97, 103, 307
 «Славянская» тип., Е. Н. Хрисогелос, Херсонская ул. 15—220, 272, 316-а, 337, 427
 Совет Раб. Деп., Од., Александровск. просп. 11—84-6, г. 112, 114, 171-6, 227, 417
 «Солдатская Мысль», Успенская ул. 77, потім Троицкая ул. 28—8-а
 Союз немцев-колонистов, Новосельская ул. 68—175, 424, 425
 Союз офицеров—115
 «Споживсоюз», Б.-Арнаутская ул. 38—53, 119, 268, 360-а, 6, 368
 «Спорт и Наука», ул. Кондратенко 40—20, 50, 130, 156, 158, 162, 200, 276, 370, 382, 404
 «Спорт и Наука», Б. Брандмана, ул. Кондратенко 40—276, 401
- «Театральный День», ул. Пушкина 34—397
 «Театр и Кино», ул. Пушкина 34—401
 Тепер, Г.—351
 Тетельбойм, Успенская ул. 77—172, 189
 «Техник», Екатерининская ул. 58—5-а, 89, 213, 270, 299, 335-а, 6, в. 412

- 3-я Госуд. типо-лит. ул. Ленина 49—281, 319
- 3-я Сов. тип., Александровск. просп. 11—36, 37, 46-6, 79-а, б. 111, 114, 168, 290, 291-а, 333-а, б, 353, 383, 391
- Укр. Рада, Од, Екатерининская ул. 29—4
Уманский, Б., Кузнецкая ул. 38—406, 409
«Унзер Лебен», ул. Пушкина 57—225
Управление «Надорабесс», Ришельевская ул. 25—9, 96, 172, 270, 320, 406
Успенская ул. 77—189
- Фесенко, Е. И., Ришельевск. ул. 49—2 75
«Фр. Мах», (тип. п. фирмою), влад. М. З. Каплан—55
- Хасилев, М. и Островский, Л.—87
Херсонская ул. 21—*173
Хрисогелос, Е. Н.—Див. «Славянская» тип.
- «Цайтунг, Одессер», Новосельск. ул. 68—243, 425
«Центральная» тип., Херсонская ул. 21—33, 128, 172, 195, 196, 406
«Центральная» тип. (аренд. студ.), Херсонская ул. 21—356
«Центральная» тип. Н. Лемберга, Херсонск. ул. 21—190, 194
Центр. Исполн. Комитет «Румчерод», Николаевский бульв. 9—65-6, 256
Цисня, И. и Ройхман, И., Троицкая ул. 28—18, 38, 43, 44, 73, 95, 144, 152, 201, 207
Цисня, И. и Ройхман, И. б. Швейцера, Троицкая ул. 28—398
- 4-я Гос. тип., ул. К. Маркса 8—84-п
4-я Сов. тип., р. 1919—Херсонская ул. 15, р. 1920-21—Дерибасовская ул. 12—1, 2, 92-а, 122, 280, 289, 290, 326
Чобручер. С. М., Княжеская ул. 32—53, 181, 362
- Швейцер, А. М., Троицкая ул. 28—18, 71, 84-а,* 125, 135, 213, 369, 374, 402
Швейцер, А. М., аренд. III. Бурштейном и К-о, Троицкая ул. 28—16-а. 18, 42, 135, 156, 199, 355, 371
Швейцер, А. М., бывш., Троицкая ул. 28—296. Див. також Цисня, И. и Ройхман, И.
Шерман, Я.—Див. «Издатель»
Шерман, Я. Х., Ришельевская ул. 17—216, 351
6-я Сов. тип., р. 1919, Польская ул. 10—28-6 430. Див. Також «Sowiecka Druk.» № 6
- Шлуглейт, Х. М., ул. Кондратенко 18—69, 87, 172, 258, 296, 305, 344, 345, 351, 352, 369, 377, 395, 438
Шпенцер, М., Стурдзовский пер. 3-а—376
Штаб [Од. Воен. Окр.], Пироговская ул. 6—115
Ш.[таб] О.[десск.] В.[оен.] О.[округа], Тип. бывш., Пироговская ул. 6—14
Штаб III Корпуса, Пироговская. ул. 6—350
Штаб Херс. Корпуса. района—190
- «Экономическая» тип.—148, 164
«Энергия», Преображенск. ул. 43—277, 323
" Б. М. Сагала, Преображенская ул. 43—203
- «Южная Мысль» И. С. Ксидиаса, Дерибасовская ул. 12—160, 209
Южная Тип., Екатерининская ул. 54—126, 199, 274, 309, 404
«Южно-Русск О-во Печатного Дела», улица Пушкина 18—127, 167, 188-а, 259, 276, 291-6, 302, 308, 320, 337, 341, 366, 383, 387
Южно-Русское Просвет. О-во, Александровский просп. 11—148, 161, 165, 178, 210, 213, 300, 307, 368.
- * *Ελληνικον τυπ. * Ε. Χρισογγελοσ*, Херсонська вул. 15—219, 220.
L'Imprimerie Française—260.
Nowoselskaja 68—234.
Pol.-Ros. Tow.—252.
Polskij Komitet Wykonawczyj w Odessie—429.
Sowiecka Druk. № 6 (b. Polska), Польська вул. 10—248-6. 254
«Trud»—265.
- Немає вказівок на типографію: 1, 2, 3, 8-6, 15, 16-6, 19, 21, 24, 25-а, б, в, 28-6, 31, 32, 39, 41, 43, 45, 46-а, 49, 51, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65а, 74-а, 75, 76, 77, 81, 82, 84-а, б, в, д, 90, 91, 98, 99, 102, 104, 105, 115, 127, 129, 131-6, 133, 135, 140-6, в, г, д, 141, 157, 169, 170, 189, 202, 203, 204, 205, 211, 213, 218, 221, 230, 232, 236, 237, 238, 239, 240-а-е, 241, 244, 246, 252, 254, 255, 257, 260, 262, 263, 264, 270, 276, 283, 295, 303, 306, 318, 323, 324, 327, 335-в, 337, 351, 353, 355, 359, 369, 371, 373, 375, 379, 385, 389, 394, 395, 400, 417, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 417, 448, 449, 450, 451, 452, 453

Покажчик газет і журналів по бібліотеках

- I. Єврейська Академічна Бібліотека: №№ 128, 154, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 232, 318, 348, 376, 419, 420, 423
- II. Іспарг. Крайовий Архів (Іст. Револ. Відділ), Музей ім. Жовтневої Революції: 1, 2, 13, 15, 24, 25, 28, 34, 35, 36, 47, 48, 49, 52, 53, 61, 63, 64, 65, 68, 70, 74, 76, 77, 79, 80, 83, 84, 90, 92, 93, 96, 101, 102, 105, 106, 107, 114, 115, 131, 137, 140, 147, 151, 158, 160, 161, 163, 169, 170, 171, 173, 187, 188, 189, 191, 196, 204, 205, 209, 210, 212, 213, 214, 218, 244, 262, 264, 343, 361, 381, 386, 430
- III. Державна Публічна Бібліотека: 1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 225, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 288, 289, 290, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 364, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 387, 388, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 414, 415, 416, 417, 418, 420, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432
- IV. Українська Державна Бібліотека: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 28, 33, 40, 43, 44, 46, 53, 62, 64, 65, 66, 70, 72, 77, 84, 87, 89, 93, 96, 97, 101, 105, 106, 107, 110, 115, 118, 119, 128, 129, 133, 136, 137, 138, 140, 141, 146, 147, 151, 152, 153, 155, 156, 161, 163, 169, 176, 177, 178, 185, 187, 188, 189, 191, 197, 200, 208, 210, 212, 213, 214, 251, 260, 266, 268, 269, 270, 290, 299, 313, 316, 335, 338, 346, 360, 365, 367, 379, 380, 381, 383, 391, 402, 408, 410, 412, 425, 433
- V. Центральний Архів Праці: 31, 37, 84, 93, 114, 140, 163, 167, 187, 191, 218, 283, 292, 313, 319, 320, 326, 354, 362, 373, 381, 390, 393, 417
- VI. Центральна Наукова Бібліотека: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 19, 28, 29, 30, 36, 40, 46, 47, 50, 52, 53, 54, 56, 61, 62, 64, 65, 66, 68, 70, 72, 76, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 86, 88, 90, 91, 92, 96, 97, 100, 102, 103, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 118, 120, 121, 125, 127, 129, 130, 131, 137, 138, 140, 141, 147, 150, 151, 153, 155, 156, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 171, 173, 175, 176, 177, 178, 183, 187, 188, 189, 191, 193, 197, 198, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 223, 226, 231, 232, 236, 237, 240, 242, 243, 248, 249, 252, 254, 255, 257, 259, 260, 261, 263, 266, 267, 268, 269, 270, 272, 274, 276, 277, 278, 279, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 289, 290, 291, 292, 293, 298, 299, 300, 301, 305, 313, 314, 316, 319, 320, 321, 325, 326, 328, 329, 332, 335, 336, 338, 341, 343, 346, 347, 350, 353, 357, 358, 360, 361, 363, 366, 367, 368, 369, 378, 379, 381, 383, 388, 389, 391, 392, 393, 396, 399, 406, 408, 410, 412, 413, 414, 425, 429, 433
- № 140—(№ 16)—Описа зложено за примірником тов. І. Бродовського
- № 205 та № 306 (№№ 16-17) —за примірником тов. О. Динги
- № 227 та № 421—за примірником тов. М. Бланка

ЗМІСТ

	Стор.
Від редактора	III—IV
Одеська періодична преса років 1917—21. Розвідка	
проф. С. Л. Рубінштейна	V—LII
Період тимчасового уряду та переходового часу	IX—XV
• радянської влади	XV—XVII
• австро-німецької окупації	XVII—XXII
• французької інтервенції	XXII—XXV
• радянської влади	XXVI—XXVIII
• добровольців	XXVIII—XXXI
• радянської влади	XXXI—XXXV
Статистична аналіза преси	XXXV—LII
Пояснення до опису—Г. Д. Штейванда	LII—LV
Опис одеської періодичної преси років 1917—1921. Г. Д. Штейванда	1—173
Газети українські	3—7
• російські	7—88
• англійські	88—89
• болгарські	89
• грецькі	89
• гебрейські	89—90
• єврейські	90—92
• латиські	92—93
• литовські	93
• німецькі	93—97
• польські	97—99
• румунські	99—101
• південно-славські	101
• французькі	101—103
Журнали українські	107—108
• російські	108—146
• гебрейські	146
• єврейські	146—147
• німецькі	147—148
• польські	148—149
• французькі	149—150
Список періодичних видань, що їх не було в нашому розпорядженні	151—153
Показчик видавців і видавництв	157—162
• редакторів	163—171
• друкарень	169—171
• газет і журналів по бібліотеках	173

Видання Одеської Центральної Наукової Бібліотеки

Одеса, вул. Десятиріччя Червоної Армії, 24

Фаас, І. Я. — „Інкунабули Одеської Центральної Наукової Бібліотеки“.

Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки, за ред. проф. Рубінштейна, С. Л., 1927.

Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки, за ред. проф. Рубінштейна, С. Л., т. I, 1927.

Зміст: *Рубінштейн, С. Л.* — Одеська Центральна Наукова Бібліотека. *Вайнштейн, О.* — Музей Книги Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. *Бузук, П.* — З лінгвістично-історичних матеріалів. *Слабченко, М.* — Два топографічні описи Полтавщини й Харківщини. *Петринський, М.* — Матеріали до історії Жовтневих днів в Одесі (Архів комісара Тимчасового уряду). *Рубінштейн, С.* — Основні завдання наукової бібліографії в СРСР. *Петрунь, Ф.* — Рукописна збірка В. І. Григоровича. Бібліографічні замітки. *Копержинський, К.* — Бібліографічні уваги до історії української книги 80—90-х років XIX століття в Одесі. *Боровий, С.* — Книга в Одесі в 1917—21 рр. *Романовський, Д.* — Періодика в Одесі в 1917—21 рр. *Боровий, С.* — *Volantia* в Одесі в 1917—21 рр.

Горецький, О. М. — „М. Коцюбинський. Бібліографія за 10 років“.

Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки, за ред. проф. Рубінштейна, С. Л., т. II, вип. I, 1928.

Він-же. — „Бібліографія І. П. Котляревського“.

Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки, за ред. проф. Рубінштейна, С. Л., т. II, вип. II, 1928.

„Одеська періодична преса за роки революції та громадянської війни (1917—1921)“.

Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки, за ред. проф. Рубінштейна, С. Л., т. III, 1929.

Розвідка проф. *Рубінштейна, С. Л.* Опис склав *Штейнванд, Г. Д.*

Боровий, С. Я. — „Архівні методи в бібліотечній роботі“,

Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки, 1929.

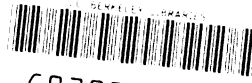
Петрунь, Ф. — „З історії збирання рукописів на Балканському півострові“, 1929.

Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки, 1929.

ПІДГОТОВЛЮЄТЬСЯ ДО ДРУКУ:

Зведений каталог чужомовної наукової періодики по бібліотеках м. Одеси; за редактуванням проф. *С. Л. Рубінштейна.*

C030787793

